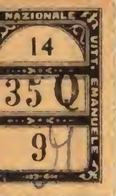
TRACTATUS TRES VERGINII DE BOCCATIIS A CINGULO I.V.C. ROM. DE...

Virginio Boccacci

NAZIONALE
VITT. EMANUELE
14
35 Q
9 4

TRACTATVS TRES VERGINII DE BOCCATIIS A' CINGVLO I. V. C. ROM.

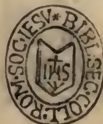
De Censibus super constitutionibus Pij Quinti, Martini, & Calisti.

De Societatibus officiorum, iuxta consuetudinem Romanæ Curiæ.

Et de Pactis & promissionibus, cum declaratione constitutionum Bonifacij VIII. & Gregorij XIII.

SVPERIORVM PERMISSV.

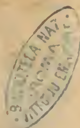

ROMÆ, IN ÆDIBVS POPVLI ROMANI.

APVD GEORGIVM FERRARIVM.

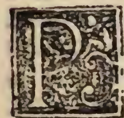
M. D. LXXXX.

SANCTISSIMO D. N. SISTO PAPAE QVINTO

IESV CHRISTI IN TERRIS VICARIO ET PONT. MAXIMO.

Ater Sanctissime, non desistis gregis vniuersalis catholicæ Ecclesiæ tibi a Deo commissi in omni mundi parte diligentem curam adhibere, illique contra hæreticos, & infideles auxilium & consilium, verbo, & opere præbere; & Reges & alios ad id faciẽdum hortaris, opus sane religiosum & catholicũ. In vrbe, qua sedes est Apostolica, beati Petri Ecclesiã mirabili celeritate perficisti, & sancti Ioannis Lateranensis Ecclesiã breui tempore honorabili Palatio ornasti, vnà cum Obelisco ante illius fores, cum signo sanctissimę Crucis: & Scalam sanctam ad Orientem versus ecclesiam Saluatoris (vbi multæ Sanctorum reliquiæ conseruantur, pro maiori fidelium orantium deuotione) ponere fecisti. In Ecclesia S. Mariæ Maioris, vbi Præsepium Domini conseruatur, illustrem & ornatam Basilicam facere curasti, & pariter ante dictam Ecclesiam Obeliscum cum Cruce ponere mandasti. Ecclesiam sancti Hieronymi prope Ripam Tiberis breuissimo tempore perficere fecisti. Et ante Ecclesiam Sanctæ Mariæ de Populo Obeliscum in Circo Maximo fractum & absconditum, restaurari, & ponere pariter cum signo Crucis iussisti. In Vaticano vltra

perfectionem Ecclesiæ sancti Petri, & Palatij Apostolici, & Obeliscum etiam cum signo Crucis in eius Platea positum, Bibliothecã librorum, canonum, conciliorum, & constitutionum summorum Pontificum, ornatu maximo a fundamentis fecisti. Super columnis Traiani & Antonini, quas ornare, & ad primum statum reducere, & restaurare iussisti, statuas æneas SS. Petri & Pauli (qui columnæ Ecclesiæ sunt) poni pariter voluisti. Aquam Felicem in Mõte Quirinali, & Capitolino, & per vrbẽ breui tempore, conduxisti. Vias planas & rectas inter montes & valles ab ecclesia S. Ioannis Lateran. vsque ad ecclesiam sanctiss. Trinitatis montium (quod antiqui facere nõ cogitarunt) duxisti: in quibus viis & montibus altera Roma à Populo Romano ædificatur. Iustitia erigitur, veritas elucescit, Religio splendet & exaltatur. Ob id cum annis elapsis, ne tempus sine linea transiret, constitutiones summorum Pontificum de censibus Martini, Calisti, & Pij V. declarare constitueram, eo quia quamplures in eorum opinionibus fundati, spreta illarum forma consulebant census fieri posse alio modo, quam in dictis cõstitutionibus statuitur. Et simili modo consuetudinem super societatibus officiorum Romanæ Curiæ declarare, manutenere, & substinere conatus sum, contra illos, qui societatem officiorum indies faciebant, quærentes eandem immemorabilem tollere consuetudinem. Et tandem quia nonnulli quando de eorum causis pendentibus apud sedem Apostolicam, & quas mediante iustitia obtinere non poterant, pacta, & promissiones de rebus in iudicio deductis in casu victoriæ litis diuersis personis, tam in curia, quàm extra existentibus faciebant etiam per publica instrumenta, contra constitutionem Bonifacij, vel cum fauoribus omnia corrumpebant, contra constitutionem Gregorij, & his artibus auferebant bona pupillis, & piis locis; ideo prefatas constitutiones declarare nixus

sum,

ſum, & in tres tractatus omnia ſupradicta diſpoſui. primum ſcilicet de Cenſibus, ſecundum de Societatibus officiorum, tertium de Pactis & promiſſionibus nominaui. quos omnes S. V. dicaui, ne Conſtitutiones ſummorũ pontificum & conſuetudines immemorabiles ita ſalubres pro anima & corpore iſtis artibus tollerentur. Quare humiliter ſupplico S. V. vt eos, quales ſint, ſuſcipere velit, & me & illos à morſibus maleuolorũ defendat & tueatur & amet. & Deus omnipotens feliciſſimè & longo tempore S. V. conſeruet, cum omni gloria aduerſus omnes hæreſes mundi. Vale.

S. V. humiliſs. ſeruus

Verginius de Boccatiis

ILLVSTRISS. AC REVERENDISS.

D. ALEXANDRO PERETTO CARD. DE MONTE ALTO

S.R.E. VICECANCELLARIO, PRÆPOSITO regimini totius ſtatus Eccleſiaſtici in Conſulta, Sum matori S.D.N. Siſti V. & Legato Bonon. Domino ſuo colendiſſimo.

VERGINIVS DE BOCCATIIS A' CINGVLO.

Voniam in actionibus virtus conſiſtit, ex quibus vir præſertim Illuſtriſſimus exaltatur, & in dies creſcit: nam aliàs S.D.N. Siſtus V. & auunculus magnus tuus, regimen totius ſtatus Eccleſiaſtici in Conſulta, in qua viri Illuſtriſſimi, & Reuerendiſſ. & clariſſimi omni virtutum genere, poſiti ſunt, tibi ſoli commiſiſſet, in quo cum omni diligentia, cura, & ſolicitudine, fide ac integritate, prudentia, iuſtitia, & veritate ita te geſſiſti, quòd incitaſti S.S. vt etiam gubernium Ciuitatis Bononiæ nobiliſſimæ inter aliàs ciuitates ſtatus Eccleſiaſtici etiam tibi ſoli concederet, ac tandem officium Vicecancellarij, quod primum poſt S.D.N. Papam in adminiſtratione iuſtitiæ in vrbe Roma, & in orbe exiſtit, occurrente illius vacatione, tibi tradidit atque conceſſit: ad cuius officium pertinet, cura, gubernatio, & directio audientiæ RR. PP. DD. Auditorum ſacri Palatij Apoſtolici, quod eſt ſupremum tribunal iuſtitiæ totius orbis Chriſtianorum, & inuigilare circa litteras Apoſtolicas, quæ ſuper gratiis factis à ſummis Pontificibus pro tempore in Cancellaria

cellaria

cellaria Apostolica expediuntur, vt dictæ litteræ legitimè expediantur, & omnis dolus & malitia ab eis repellatur, & vt officiales præpositi in Cancellaria sint fideles, & diligentes in taxandis & expediendis litteris iam dictis, & potestatem habes committendi omnes causas quæ sunt de communi iustitia ad curiam deuolutas quibusuis iudicibus eiusdem curiæ eo modo, quo tibi placuerit, & alias amplissimas facultates iam super regulis Cancellariæ, quàm in publicatione canonum & constitutionum conciliorum, & summorum Pontificum pro tempore, quas omnes recensere non est necessarium, cum nota sint Illustriss. & Reuerendiss. D. tuæ, ob id in gubernio post summũ Pontificẽ Maximus existis: licet humilitatis causa te Vicecancellariũ appelles. Et quoniã aliàs paruulum tractatum de remissoriis, vel dilationibus Illustriss. D. tuæ dicaui, de istis tribus paruulis tractatibus dicto S. D. N. Sisto Papæ dicatis, tibi soli hunc paruulum de Societatibus officiorum Rom. Cur. cum sit materia noua, & nullus super eã particulariter scripserit, & non adsint super eis constitutiones Pontificũ, sed solum stylus & consuetudo Ro. Curiæ propterea in eo conficiendo multum laboraui, quos labores quales sint tibi etiam dirigere constitui, eosque libenti animo suscipe, & me, ac libellum hunc aduersus detractores defendas, & tuearis, & vt soles fidelissimos seruos tuos ames. D. N. Iesus Christus det Illustriss. D. tuæ felicitatem, & longam vitam. Vale.

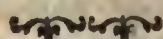
VERGINII DE BOCCATIIS A CINGVLO I. C. ROMANI

TRACTATVS DE CENSIBVS

SVPER CONSTITVTIONE PII V. MARTINI, CALISTI, ET NICOLAI.

Diuisus in tres partes

In Prima declaratur textus Constitutionis Pij V.
In Secunda soluuntur multæ quæstiones.
In Tertia declarantur Constitutiones Martini, Calisti, & Pij.

Rubrica Constitutionis Pij V. super forma creandi census.

PIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI
Ad perpetuam rei memoriam.

TEXTVS.

CVM onus Apostolicæ seruitutis obeuntes, cognouerimus innumeros celebratos fuisse, & in dies celebrari censuum contractus, qui nedum non continentur intra limites à nostris antecessoribus eisdem contractibus statutos, verum etiam, quod deterius est, contrariis omnino pactionibus, propter ardentem auaritiæ stimulum, legum etiam diuinarum manifestum contemptum præseferunt; non potuimus animarum, prout tenemur, saluti consulentes, & piarum mentiũ petitionibus etiam satisfacientes, tam graui morbo letiferoque veneno, salutari antidoto non mederi. Hac igitur nostra constitutione statuimus, censuum, seu

annuum redditũ creari cõſtituive nullo modo poſſe, niſi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur de ſui natura fructifera, & quæ nominatim certis finibus deſignata ſit. Rurſum, niſi vere in pecunia numerata præſentibus teſtibus ac notario, & in actu celebrationis inſtrumenti, non autem prius recepto integro, iuſtoque pretio, ſolutiones, quas vulgo anticipatas appellant, fieri, aut in pactum deduci prohibemus. Conuentiones directe, aut indirecte obligantes ad caſus fortuitos eum, qui aliàs ex natura contractus non tenetur, nullo modo valere volumus: Quemadmodum nec pactum auferens, aut reſtringens facultatem alienandi rem cenſui ſuppoſitam: quia volumus rem ipſam ſemper, & libere, ac ſine ſolutione laudemij, ſeu quinquageſimæ, aut alterius quantitatis, vel rei tam inter viuos, quàm in vltima voluntate alienari. Vbi autem vendenda ſit, volumus dominum cenſus aliis omnibus præferri, eique denunciari conditiones, quibus vendenda ſit, & per menſem expectari. Pacta continentia moroſum cenſum debitorem teneri ad intereſſe lucri ceſſantis, vel ad cambiũ, ſeu certas expẽſas, aut certa ſalaria, aut ad ſalaria, ſeu expenſas medio iuramento creditoris liquidandas, aut rem cenſui ſubiectam, ſeu aliquam eius partem amittere, aut aliud ius ex codẽ contractu, ſeu aliunde acquiſitum perdere, aut in aliquam pœnam cadere, ex toto irrita ſint & nulla; immo & cenſum augeri, & nouum creari ſuper eadem vel alia re in fauorem eiuſdem, aut perſonæ per eum ſuppoſitæ, pro cenſibus temporis præſentis, vel præteriti, vel futuri omnino prohibemus. Sicut etiam annullamus pacta continentia ſolutiones onerum ad eum ſpectare, ad quem aliàs de iure, & ex natura contractus non ſpectarent. Poſtremo cenſus omnes in futurum creandos, non ſolum re in totum, vel pro parte perempta, aut infructuoſa in totum, vel pro parte effecta, volumus ad ratam perire: Sed etiam poſſe pro eodem pretio extingui, non obſtante etiam longiſſimi temporis, ac immemorabili: immo centum & plurium annorum præſcriptione, non obſtantibus aliquibus pactis directe vel indirecte talem facultatem auferentibus: quibuſcunque verbis aut clauſulis concepta ſint. Cum vero traditione pretij redditus extinguendus erit, Volumus per bimeſtre ante id denunciari ei, cui pretium dandum erit, & poſt denunciam, intra annum tamen, etiam ab inuito pretium repeti poſſe: & vbi pretium, nec volens intra bimeſtre ſoluat, nec ab inuito intra annum exigatur; volumus nihilominus quandocunque redditum extingui poſſe, præuia tamen ſemper denuncia, de qua ſupra, non obſtantibus his, de quibus ſupra: idq; obſeruari mãdamus etiam quòd pluries, ac pluries denunciatum fuiſſet, nec vnquam effectus ſequutus fuiſſet. Pacta etiam continentia pretium

cen-

cenſus extra caſum prædictum ab inuito, aut ob pœnam, aut ob aliam cauſam repeti poſſe omnino prohibemus. Contractusque ſub alia forma poſthac celebrandos, feneratitios iudicamus. Et ita illis propterea non obſtantibus, quicquid vel expreſſe, vel tacite, contra hæc noſtra mãdata dari, remitti, aut dimitti contingat, à fiſco volumus poſſe vendicari. Hanc autem ſalutiferam ſanctionem, nedum in cenſu nouiter creando, verum etiam in creato quocunque tempore alienando, modo poſt publicationem conſtitutionis creatus ſit, perpetuo & in omnibus ſeruari volumus. Declarantes pretium ſemel cenſui conſtitutum nunquam poſſe ob temporum aut contrahentium qualitatem, ſeu aliud accidens, nec quo ad vltimo contrahentes minui, vel augeri, & licet legem ipſam ad contractus iam celebratos non extendamus; illos tamen omnes, in quos ſub alia forma peruenerunt cenſus, hortamur in Domino, vt ſingulos contractus cenſuræ bonorum religioſorum ſubiiciant, & animarum ſaluti cõſulant. Nõ obſt. quibuſuis cõſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, ſtatutis, & conſuetudinibus, necnon priuilegiis, & litteris, etiam per quoſcunque Rom. Pont. prædeceſſores noſtros, ac etiam nos ſub quibuſcunq; tenoribus & formis, ac cum clauſulis quibuſuis etiam derogatoriarum derogatoriis, necnon irritantibus decretis, ex quauis cauſa, etiam per modum legis vniuerſalis, aut aliàs quomodolibet editis ſiue in fauorem Vniuerſitatum, Communitatum, Collegiorum, Congregationum, Ciuitatum, & locorum conceſſis, approbatis, & innouatis; quibus omnibus & ſingulis illorum tenores præſentibus pro expreſſis habentes, quatenus directe vel indirecte præſenti noſtræ conſtitutioni in toto vel in parte contrairent, ſpecialiter & expreſſe derogamus: cæteriſque contrariis quibuſcunque. Volumus autem, quòd præſentes in Cancellaria, & in acie Cãpi Floræ publicentur, & inter conſtitutiones Extrauagantes perpetuo valituras conſcribantur. Et quia difficile foret præſentes ad ſingula quæque loca deferri; volumus, & etiam declaramus, quòd earum tranſumptis, etiam impreſſis manu alicuius Notarij publici ſubſcriptis, ac ſigillo alicuius prælati munitis eadem prorſus fides vbique adhibeatur. &c. Nulli ergo, &c. Siquis autem, &c. Dat. &c. 1568.

SUMMARIUM PRIMAE PARTIS.

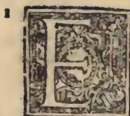
1 *Forma creandi cenſus ſumitur ex Rubrica conſtitutionis Pij V.*

2 *De forma eſt, vt conſtituatur in re immobili, fructifera, et certis finibus deſignata. nu. 3. & 4.*

3 *Fructifera res, quæ dicatur.*

4 *Super immobili re fructifera, & certis finibus deſignata, cẽſus conſtitui debet*

Colle-

1 X Rubrica & constitutione Pij V. colligitur intentio eius, quæ fuit in hac constitutione dare formam, qualiter census sint creandi, vt liciti existāt: quia quando in constitutione & rubrica, prout in ista, quæ forma sit seruanda in cōtractu census celebrandi; dicitur, tunc disposita in rubrica, & constitutione sunt de forma. Felin. in c. cum dilecta. col. 8. vers. decimum signum. de rescript. & Albertus Brunus in tractatu de forma, charta 34. vers. quinta cōclusio. vbi ait, quòd si lex, vel statutum, in rubrica, & nigro dicat, se tradere pro forma, tunc censeatur ibi forma tradita, a qua recedere nō liceat: ita quòd actus aliter factus nō valeat. Baldus & Angelus in l. 1. ff. de lib. & posthum. vers. secus autem, si de forma. & ponit exemplum in statuto requirente in instrumētis describi nomina, pronomina, & cognomina, quod non sufficit demonstrare per alia signa; & appellans ab interlocutoria, in qua requiritur sigillatim expressio grauaminis, non est satisfactū formæ si referat se ad acta, & est textus in l. hac consultissima. C. qui test. face. possunt. ibi autem late formæ &

quo

quod sufficiat poni in rubrica de forma seruanda in creatione census, tenet Felin. in d. c. cum dilecta. Marian. Sozzin. in c. 2. de libell. oblat. sub nu. 10. mihi. col. 10. circa medium. vers. debet igitur res. ibi, nisi modus demõstrandi esset de forma, & non de simplici demonstratione: quia tunc debet specifice illa forma seruari, & ibi ponit exemplum positum per Angelũ vbi supra, & dixi in tract. de contract. minorum & mulierum. gl. 6. nu. 164. & tunc ab ista forma recedere non licet, & actus aliter factus non valet, vt dicũt supradicti omnes Doctores. Igitur vt contractus census validi sint, forma tradita in infrascripta constitutione seruanda est ad vnguem, & si non seruetur, contractus est nullus, & vsurarius ipso iure, vt dicitur in hac constitutione, quia forma ad vnguem implenda & seruanda est in contractu, in quo a lege datur forma: & regulariter quicquid fit contra formam, nullum est. Felin. in d. c. cum dilecta. col. 8. vers. gesta. de rescr. quam regulam ampliat duodecim modis, & limitat Tiraquell. de retract. parte 1. §. 37. glo. 2. num. 20. & quod sit ad vnguem forma obseruanda, & adimplenda, Tiraquell. in l. si vnquam. in verbo reuertatur. nu. 63. C. de reuoc. don. & illius omissio etiam in minimo vitiat in totum: quia formæ nihil addi aut minui potest, cum sit indiuidua. Tiraquell. de retract. par. 1. §. 1. glos. 21. nu. 10. & seq. etiam in actis fauorabilibus & piis, & in formæ omissione vtile per inutile vitiatur. Tiraque. de retract. conuẽtionali. §. 4. glo. 6. n. 31. & seq. nec suppletur per æquipollens, aut iuramentum. idem Tiraq. super leg. connubia. glo. 7. num. 159. & quando lex vel statutũ dat formam semper intelligitur esse precisa. Alex. cõs. 50. nu. 4. vol. 5. Afflict. deci. 355. nu. 4. Pedem. decis. 165. num. 16. & propterea seruãda est ista forma expresse, & non per æquipollens.

Declaratio Textus Constitutionis Pij Quinti.

2 VNde in constitutione Pius V. dixit: Hac igitur nostra constitutione statuimus census, seu annuum redditũ creari constituiue nullo modo posse, nisi in re immobili, aut quę pro immobili habeatur, de sui natura fructifera, & quæ nominatim certis finibus nominata sit.] Hoc est primũ requisitum formæ traditæ a Pio V. quod non possit aliquo modo creari census, nisi in re immobili, vel quæ habeatur pro immobili, & res immobilis est terra, & quæ super terram sunt constructa, aqua, aer, & ignis inter elementa sunt mobilia. Sunt etiã mobilia omnia supellectilia, merces, pecuniæ, & similia, animalia omnia, & homines sunt se mouentia, vnde solũ terra & ædificia super terram sunt immobilia: & super istis immobilibus tantum census constitui possunt, non autem super mobilibus se mouẽtibus & iuribus, & actionibus, quia Papa hoc prohibuit, & eius prohibitio sequenda, & obedienda est, & inobedientes excommunicantur. c. 2. dist. 62.

3 De sui natura fructifera, id est, apta ferre fructus de sui natura, vt in l. frugem 77. ff. de verb. signifi. nam frugis appellatione venit omnis redditus, qui nobis obtigit ex fructu terræ, siue in frumentis, vel aliis rebus, & arbores etiam dicuntur frugiferæ. l. æquissimum. §. fructuarius. ff. de vsufr. & silua cędua. l. silua cędua. ff. de verb. sig. & cretifodinas, qui est locus, in quo cre-

creta foditur.l.promisisti.de præscri. verb. & potest vti cretifodinis vsufructuarius.l. item si fundi. & l.æquissimum.§.1 ff. de vsufruct.Item lapidicinæ, & similes res sunt fructiferæ connumeratæ à Rebuffo in d. l. frugem. ff.de verb.sign.char. 497. & seq. & si non est apta res immobilis ferre fructum, vt sunt montes saxei,arenosi, ripæ maris, fluminum, & paludum, & in quibus non patet tutus accessus, non potest super ea re immobili imponi census,cum esset contra formam huius constitutionis, quæ vult,vt res sit fructifera de sui natura,& vide infra parte 2. nu.100.

4 Et nominatim certis finibus designata, & ista res immobilis debet esse certa finibus, quibus sit designata ab omni sui parte, & finis hic ponitur pro limite: quia fundus suos limites habere debet, vt toto tit.ff. de termino moto.& l.1.ff si mensor falsum modum dixerit, & l. Titius 2. ff. de act.empt.Et sic in re immobili grauãda censu, tria requiruntur: primo, quòd sit immobilis:secundo, quòd sit de sui natura fructifera: tertio, quòd sit designata certis finibus,& hæc omnia tria copulatiue requirũtur. & non sufficit vnum vt dicunt quidam moderni,& si fiat premissis omnibus non attentis,fit contra formam huius constitutionis.

5 Rursus, nisi vere in pecunia numerata præsentibus testibus ac notario, & in actu celebrationis instrumenti, non autem prius recepto integro iustoq.pretio.] Pro declaratione huius particulæ, vide quæ dicã infra in hac prima parte nu. 44. & in tertia parte num.21.& 57. Nauarrus de vsur.nu. 85.& si fiat sine numeratione pecuniç cum confessione de recepto,vel aliàs, fit contra formã istius constitutionis.

6 Solutiones,quas vulgo anticipatas appellant, fieri aut in pactum deduci prohibemus.] De istaclausula dixi infra in 3.parte num. 22. vbi vide quare sit prohibita ista anticipata solutio, & præsertim quia minuitur sors; & vsuræ pro illa parte diminutæ soluuntur. l.eos.§.sed & si.C. de vsur. & si fiat solutio anticipata census,fit cõtra formam istius constitutionis.

7 Conuentiones directę aut indirectæ obligantes ad casus fortuitos,qui aliàs ex natura contractus non tenetur, nullo modo valere volumus.] Casus fortuiti regulariter spectãt ad dominũ rei.l.quæ fortuitus.C. de pignor.act. vbi quòd casus fortuiti, qui prouideri non potuerũt, nullo bonæfidei iudicio præstantur, nisi conuẽtione partium, quæ conuentio sublata est in ista constitutione. l. si inter. §. quicquid. ff. de pign. Ias. in l. si quis nec causam.nu.26.ff.si cert.petat. facit regul. Io. Petri Surdi cõs. 61. nu. 39.& directæ conuentiones ad casus fortuitos sunt quando specialiter & expresse facta est obligatio ad casus fortuitos.l.sed & si quis.§.quæsitũ. ff.si quis caut.vbi Barth. Sozzin.cõs.123. nu.5. lib.4.Ripa in tract. de priuileg. cõtract.nu.73. Surdus in dicto cons. 61. nu. 63. & qui dicantur casus fortuiti, numerantur per Surdũ in consil. 12.nu.15.& quando ascribantur culpæ in dicto cons. 12. nu. 30. & late in d.cõs.12.& si fiãt hę cõuentiones obligãtes ad casus fortuitos eũ,qui ex forma contractus nõ tenetur ad eas,fiunt contra formam istius constitutionis.

8 Quemadmodum nec pactum auferens,aut restringens facultatem alienandi rem cẽsui suppositam,quia volumus rẽ ipsam semper & libere, aut sine solutione laudemij, seu quinquagesimæ, aut alterius quantitatis, vel

rei,

rei, tam inter viuos, quàm in vltima voluntate alienari. De isto pacto Nauarrus in tract.de vsur.num.115. dicit non esse licitum, & non apponendam in contractu census, ex quo prohibetur in dicta cõstitutione Pij, qui prohibet fieri hoc pactum, ex quo deterior conditio venditoris efficitur: nam pacta facientia deteriorem conditionem debitoris improbantur à iure. l.de die.14.& l.Attilicinius 17.ff. de pact. dotal.Decius cons.536. col. 2.vers.venio ad secundum.Tiraquell. in l.si vnquam. vers. donatione largitus.nu.31.C.de reuocand.donat. Surdus consil.78. nu.2. in prin.nam venditor tenetur se obligare ad ea omnia, quæ sunt de natura contractus, non autem ad ea, quæ non sunt de natura contractus. Baldus in l. emptor. C. de act. empt. Petrus de Rauenna sing. 776. & vide infra hac parte nu. 58. & si fiat istud pactum est contra formam istius constitutionis.

Vbi autem vendenda sit res, volumus dominum census aliis omnibus præferri, eique denunciari conditiones quibus vendenda sit, etiã per mensem expectari, & in re emphyteotica est similis textus in l.fin.C.de iure emphit. Nauar. in tract. de vsur. glo. 7. nu.92.vide infra in 3.parte huius tractatus nu.34.& infra parte 2.nu. 62. & 63.& hæc forma est seruãda, quando venditur res censui subiecta.

9 Pacta continentia morosum cẽsus debitorẽ teneri ad interesse lucri cessantis, vel ad cambium, seu certas expensas, aut certa salaria, aut ad salaria, seu expensas medio iuramẽto creditoris liquidandas, aut rem censui subiectam, seu aliquam eius partem amittere, aut aliud ius, ex eodem contractu, siue aliunde acquisitum, aut in aliquam pœnam cadere ex toto irrita sint, & nulla, ista pacta fuerunt maxima ratione sublata, ex quo venditor census soluit maiorem quantitatem pecuniarum, ex re super qua census est impositus quàm percipiat ex ipsa re stabili: nam cõputato vno anno cum alio ex terris valoris 100. scut. non recipit quatuor scut. quolibet anno, & nihilominus pro pretio census 100. scut. soluit pro cẽsu scut. 8.9.& 10. quolibet anno; vnde iniquum videtur propter moram nõ solutionis in tempore grauare venditorem vltra dictũ censum in vno, duobus, vel plus scutis pro prætẽso lucro cessãte, quod de iure nõ debetur, nisi probetur. Paulus de Cast.in l.3.§.fi. ff.de eo quod cer.loco. Mohẽd.decis. 102.& 103. Pute.decis. 137.lib.1.dixi late in tract. vti possid.c.18. num. 65.& pluribus seq. nec minus est grauandus venditor ad salaria etiam liquidanda medio iuramento censuarij, vel propter moram perdere rem immobilem, in qua est impositus census longe maioris valoris: vnde ista pacta sunt illicita & vsuraria, & cum optima ratione à Sanctissimo Pontifice sublata: quoniam venditor est satis grauatus censu excessiuo, quem si non soluit emptor conueniat venditorem coram iudice; & soluet sponte vel mediante executore & hæc est tutior & melior praxis, quàm dicta pacta illicita apponere, & si apponantur ista pacta, contra formam istius constitutionis apponuntur.

10 Immo & cẽsum augeri, & nouũ creari super eadem vel alia re in fauorem eiusdem aut personæ per eum suppositæ pro censibus temporis præteriti, vel futuri, omnino prohibemus. Hæc prohibitio fuit facta optima ratione, quia vsuræ decursæ nouas vsuras facere non debent. l.si non sortem.§.1.ff.

de condit. indebit.l.fin.C. de vsur.& si fiant noui census de censibus, fiunt contra formam istius constitutionis, & praxis erit vt cogat vēditorem ad soluēdum census decursos & non solutos, vel intentare Saluianum interdictum, & in vim illius faciat se ponere in possessione rei, super qua est impositus census, retinēda quousq. satisfiat ex fructibus de censibus decursis.

11 Sicut etiam annullamus pacta cōtinentia solutiones onerum ad eū spectare, ad quē aliàs de iure, & ex natura contractus non spectarent. Pro declaratione, vide quæ dixi infra parte 2.nu.62.vsque ad num.73.& nihilominus si fiat pactū cōtrarium huic constitutioni, in hoc fit contra illius formam, quia ista pacta in dicta constitutione sunt prohibita.

12 Postremo census omnes in futurū creandos non solum re in totum, vel pro parte perempta, aut infructuosa in totum vel pro parte effecta volumus ad ratam perire. Ista clausula est declarata infra in ista parte nu.54. & seq. vbi vide. tamen si fiāt pacta disponentia contrarium, sunt facta contra formam istius constitutionis.

13 Sed etiam posse pro eodem pretio extingui, non obstante etiam longissimi temporis, ac immemorabilis, immo centum & plurium annorum pręscriptione non obstantibus aliquibus pactis directe vel indirecte talem facultatem auferentibus quibuscunque verbis, aut clausulis concepta sint. Nauarr. de vsur.num.95.tenet super ista constitutione, quòd in totum vel pro parte possit census redimi, & allegat multas rationes, quas vide:sed quia ista particula constitutionis sequitur dispositionem præcedentem, in qua statuitur, quòd non solum re in totum perempta, vel infructuosa reddita volumus ad ratam perire, vt supra nu.prox. postea sequitur continuando, sed etiam posse pro eodem pretio extingui, scilicet in totum vel pro parte:nam sicut casu, res pro parte perit vtrique, scilicet emptori & venditori, ita etiam pro parte possit census extingui, & ita videtur textus in l. 1. in princ. in finalibus verbis. ff. de latina libert. tollenda, ibi,quis.n. patiatur, talem esse libertatem, ex qua ipso tempore mortis, in eandem personam, simul & libertas & seruitus concurrant, & qui quasi liber moratus est, eripiatur non solum in mortem, sed etiam in seruitutem:quia hę dictiones non aduersantur superioribus, licet ponantur inter diuersos actus, sed ponit idemptitatem iuris sicut quando dictio, sed, iungitur copulę, & tunc licet denotet diuersitatem facti, tamen idemptitatem iuris in eodem casu denotat.l.sed & si.ff.de petit. hæred. & ibi Bart.in princ.Alber. in dictionario in verbo, Sed.

14 Præterea hic dictio, sed, iungitur dictioni, etiam, quæ est implicatiua præcedentis orationis. Decius conf. 466.nu. 17. & implicat casum magis dubitabilem. Berous conf. 57.nu.49. & 50. lib. 3. & includit maiora & diuersa ab expressis, & auget addendo, & multiplicando.Paris. conf. 46. nu. 30.& 31.& conf. 143. nu. 15. & 16. lib. 4. & eius natura est casum implicare, in quo fit maior vel par dubitatio. Alex.conf.116.nu.14.lib.2.propterea videtur quòd ex constitutione Pij licitum sit census redimere in totum vel pro parte. & hæc opinio eo adiuuatur,quia in constitutione Martini, dicitur vel redimere censum in totum,vel pro parte eadem numerata pecunia,& dixi inf.in 3.par.n. 27. & sic in constitutione Pij datur facul

tas

tas redimendi in totum, & pro parte censum stantibus præmissis.

Et si quis pacto directe vel indirecte vellet talem facultatem auferre redemptionis censuum quibuscunque verbis vel clausulis, facerent contra formam pręsentis constitutionis.

15 Cum vero traditione pretij redditus extinguendus erit, volumus per bimestre ante id denunciari, cui pretium dandum erit, & post denũciam intra annum: tamen etiam ab inuito pretium repeti posse, & vbi pretium nec volens intra bimestre soluat, nec ab inuito intra annum exigatur: volumus nihilominus quandocunque redditum extingui posse, præuia tamen denuncia, de qua supra, & non obstantibus his, de quibus supra, idque obseruari mandamus, etiã quod pluries ac pluries denunciatum fuisset, nec vnquam effectus secutum fuisset. hæc particula est infra parte 3. num. 37. 38. & 39. ibi vide in hac particula datur forma seruanda in retrouenditione census tantum facienda per cẽsuarium venditori cẽsus, & quid venditor facere teneatur, & emptor facere possit, & in quo tempore, & infra quantum tempus, & quia hæc sunt in dicta parte tertia declarata, ad ibi dicta remitto lectorẽ; & ista forma in retrouenditionẽ seruãda est, & ea non seruata, retrouẽditio nulliter petitur.

16 Pacta etiam continent[illegible] pretium census extra casum prædictum ab inuito, aut ob pœnam, aut ob aliã causam repeti posse omnino prohibemus. vide quæ dixi inf. hac parte nu. 84. & si fiat pactum quòd emptor possit pretium census repetere à venditore, etiam quòd nolit dictum pretium restituere, & similiter si fiat pactum quòd si venditor sit morosus in solutione census per tantum tempus, in pœnam pretium præfatum restituere teneatur emptori, vel ob aliam causam, vt supra num. 9. quia semper ista pacta facta censentur contra formam præsentis constitutionis.

Cõtractusque sub alia forma post hac celebrandos fœneraticios iudicamus. De hac clausula, vide infra hac parte nu. 85. sequitur in constitutione Pij, & ita illis propterea non obstantibus quicquid vel expresse vel tacite contra hæc nostra mandata dari, remitti, aut dimitti contingat à fisco, volumus vendicari, & in quibus casibus possit fiscus hæc exigere, connumeraui infra in 3. parte nu. 57. & 58.

17 Dictum est supra de forma cõtractus census, & quod illa omissa declaratur in constitutione Pij contractus fœneraticios. Nunc videndum quid sit census, & Sotus de iust. & iure, lib. 6. q. 5. art. 1. col. 1. dicit, ꝙ est pensio quam quis super suis bonis, & persona constituit: hæc definitio non adaptatur huic cõstitutioni, quia super omnibus, & in pesona in constitut. Pij census imponi prohibetur alias definitiones cẽsus refert Menoch. de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 107. nu. 1 Nauarrus in tractatu de vsur. nu. 69 definit censum esse ius quoddam recipiendi aliquam pensionem pecuniæ, vel alterius rei, in annum, mensem, vel tempus. Hæc definitio non refert se ad constitutiones Pontificum: ideo posset definiri hoc modo, Quod census sit redditus emptus super re immobili, iuxta formã constitutionis Pij p̄p̄ V. quæ aũt sit forma dictæ cõstitutionis numeraĩ supra, & primo vult, ꝙ cõstituatur sup re immobili de sui natura fructifera, & certis finibus designata, vt supra nu. 2. 3. & 4. Secundo quod pretium sit in pecunia numerata, vt nu. 5. Tertio quod non fiant

solutiones cēsuum anticipate, vt nu. 6. Quarto, quòd non fiant cōuentiones obligātes ad casus fortuitos, contra naturam contractus, vt supra nu. 7. Quinto, quòd non fiat pactum auferens facultatem alienandi rem censui subiectam, vt supra nu. 8. Sexto, quòd nō fiat pactum vt venditor morosus teneatur ad pœnas, vt supra nu. 9. Septimo, ne fiant noui census de censibus decursis, vt supra num. 10. Octauo, ne fiant pacta, quòd solutiones onerum spectent illi, ad quem de iure non spectat, vt supra nu. 11. Nono, quod res in totum vel in parte perempta vtrique, vt supra num. 12. Decimo, quòd semper possit extingui census per venditorem eodem pretio, vt supra nu. 13. Vndecimo, quòd nō fiat pactum, vt ab inuito venditore pretium ab emptore, repeti possit, vt supra nu. 16. Hæc enim sunt de forma contractus census, & si illa omittantur, vel fiant contra dictam formam contractus, iudicatur vsurarius ab ista cōstitutione ipso iure, siue forma omittatur in omnibus dictis capitibus, vel in vno, quia illius omissio vitiat in totum contractum, quia formæ nihil addi, aut minui potest, cum sit indiuidua. Tiraquell. de retract. parte 1. §. 1. gloss. 21. nu. 10. & seq. & formæ omissione vtile per inutile vitiatur, vt declarat ibi nu. 12. & de retractu conuentionali §. 4. glo. 6. nu. 31. & seq. nec suppletur per iuramentum, nec per æquipollens, idem Tiraquell. super legibus connubialibus gloss. 7. nu. 159. & quando actus peccat in forma non valet cōtractus, nec quoad proprietatem, nec quoad vsufructum, vt dixi in tract. de contractibus minorum & mulierum glo. 6. nu. 172.

18 Postquam vidimus quid sit cēsus, discurramus parum, quæ dicunt Doctores de censibus ante Pij constitutionem, & Sotus in dicto lib. 6. quęst. 5. art. 1. col. 2. verum tamen de censu personali, vbi firmat multis rationibus, quòd cēsus super persona constitui potest. Didacus in tract. variarum resolutionum lib. 3. c. 7. num. 5. idem tenet Nauarr. in tract. de vsur. nu. 75. & nu. 81. 82. & 83. tenet contra, quòd nō possit imponi super persona, & in constitutione Pij V. statuitur, quòd census constitui non possit nisi in re immobili fructuosa de sui natura, vt dictum est supra in sexto requisito; ideo hodie in hoc non est attendenda amplius opinio Doctorū, sed constitutio Pij V. quæ dat formā & modum, qualiter sint formandi cō tractus censuum super re stabili tantum, non super persona, consulendo saluti animarum, & petitioni piarum mentium, & malas consuetudines remouendo, quæ constitutio præualet opinioni doctorum. cap. 1. vbi doctores. dist. 20. & illa constitutio hodie sola est attendenda, quicquid dicant tam ante eam, quàm post doctores, quia decretales sunt obseruādæ, & non obseruantes sunt temerarij. c. 2. dist. 20. & dicta doctorum etiam Sanctorum vbi adsunt decretales in subsidium debent allegari, & solum quando deficiunt canones. c. 2. de noui operis nunc. Dominicus Archid. & Turrec. num. 1. in d. c. 1. dist. 20. & in casibus nō decisis ad Papam recurrere debemus, Præposit. in dicto c. 1. num. 2. Turrec. nu. 1. & non fundare nos in opinionibus doctorum contra canones Papæ.

19 Verum Didacus in d. c. 7. num. 5. vers. primum etenim vult probare ex constitutionibus Calisti, & Martini quòd peremptis rebus, super quibus est

est impositus cẽsus, nihilominus venditor teneatur ad solutionem census ex eo solo, quod Pontifices in dictis constitutionibus non dixerunt, quòd peremptis rebus, esset perempta obligatio soluendi census, sed hæc ratio non est bona, quia si ipsi Pontifices hoc non dixerunt, non sequitur quòd permiserint censum solui per venditorem re perempta, & ad tollendam istam rationem præsumptam. Pius V. sanctæ mem. declarãdo dictas constitutiones eodẽ Spiritu sancto quo regitur & gubernatur semper Romana Ecclesia addidit constitutionibus præfatis sub his verbis, Postremo cẽsus omnes in futurum creandos, non solum re in totũ vel pro parte perempta, aut infructuosa in totum vel pro parte effecta, volumus ad ratam perire. & ex ista cõstitutione tollitur hoc motiuum Didaci, quia census perit re perempta in totum vel in parte, & persona non est re perempta obligata, vt dixi in 3. parte nu. 25.

20 Vnde Nauarrus in tract. de vsur. num. 90. in gl. 5. infert, quòd si in contractu census est renũciatum casibus fortuitis, quòd talis renunciatio non valet, ex quo Papa in contractu census ita mandauit: & ratio est, quia est emptio annui redditus, super tali prędio, vel domo, & extincto prædio, vel domo empta in parte, vel in toto extinguitur emptori, redditus annuus in totum vel pro rata: nam perfecta emptione periculum est emptoris. l. necessario sciendum. ff. de periculo & commodo rei venditæ, & per totum dictum titulum, quare de tanta allucinatione doctorum mirandum est, &c.

21 Et quia idem Didacus in d. c. 7. nu 5. vers. quarto si contractũ, vult probare, quòd solutio annui redditus sit personalis, & quod fundus super quo redditus constituitur accessorie apponitur, pro certiori & saniori solutione; quia res accedit iure pignoris, & hypothecę, & allegat pro casu l. fundus. ff. de annuis leg. Sed huic rationi respondetur primo, quòd instrumentum venditionis annui redditus est principaliter super re factum nõ accessorie: nam in contractu census dicitur primo, imposuit & assignauit vnum perpetuũ annuum censum scutorum x. super domo ipsius Berardini, & dictæ domus fructibus, quem quidem annuum perpetuum censum x. scutor. idem Berardinus vendidit, cessit, & concessit, transtulit, & tradidit Ioanni pręsenti, ac pro se & suis hæredibus. Item simili titulo venditionis, ac iure proprio in perpetuum dictus venditor, vendidit, dedit, cessit, & concessit, & trãstulit dicto Ioanni emptori præsenti, omnia & singula iura, quòd d. venditor habet de & super dicto annuo censu, ac d. domo, super qua est assignatus census, ponens, constituens, dans, quem censum, vt supra assignatum & vẽditum, idem venditor promisit soluere emptori præsenti, & de semestri in semestre: hanc autem venditionem, cessionem, fecit pro precio scutor. 150. quod pretium fuit numeratũ in præsentia notarij & testium. Insuper dictus venditor promisit dicto emptori præsenti, quod d. domus, &c. & obligauit omnia bona, & in specie dictam domum, ex isto contra ctu venditionis demonstratur quod census primo constituitur super re: secundo venditur census constitutus: tertio transtulit omne ius emptori, quod habet vẽditor super dicto cẽsu, & domo transferẽs possessionem in emptorem per constitutum dans licentiam intrandi.

quarto

quarto obligat se soluturum censum. quinto declaratur pretium, promittens de euictione cum obligatione speciali d. domus, vnde obligatio solutionis census non est principaliter facta per venditorem super sua persona, sed accessorie, & sic istud quartum motiuum tollitur ex facto, & nõ eget alia responsione, & ex istis rationibus tolli videtur, quod dicit Sotus de iustitia & iure lib. 6. q. 5. art. 1. col. 3. vers. admonemus, dum reprehendit Caranza, quia non intellexit praxim constitutionis census.

22 Hypotheca, quę in contractu census per venditorem imponitur, super re, super qua est census constitutus, non sequitur legem aliorũ pignorum & hypothecarũ, quia si domus, super qua imponitur census alienetur per venditorem census, & trãsferatur domus & possessio in alium, possessor domus conueniri poterit ad solutionem census non facta nec præmissa excussione contra venditorem, cum constituatur quoddam ius super domo, tãquam onus ipsius domus, quod transit in quemcunque eius possessorem, & ideo quilibet singularis successor cogendus est censum soluere, ac emptorem census in dominum recognocere pro solutione dicti census. Guido Papæ quæst. 42. & quęst. 576. & Cassan. super consuet. Burg. Rubr. 11. §. sexto. in prin. nu. 2. & in vers. aduerte. nu. 16. & Rub. 5. §. 2. nu. 33. & istã doctrinam refert Didacus in d. c. 7. nu. 6. licet dicat, quod hæc hypotheca accedat obligationi de soluendo annuo redditu, sed errat quia nõ accedit obligationi personali, sed reali venditioni census, cuius natura est acquirere ius in re super qua est impositus census quod non possit alienari non requisito emptore census, vt cauetur in constitutione Pij V. ibi, Vbi autem res vendenda sit, volumus dominum census aliisque præferri, eique denunciari conditiones quibus res vendenda sit, & per mensem expectari. Et dixi infra in tertia parte nu. 34. Nauarrus in tractatu de vsur. nu. 125. & in constitutionibus Calisti, & Martini dicitur in bonis in ipso contractu expressis & perpetuo obligatis pro solutione dicti census.

23 Sed si emptor census non vult agere contra possessorem domus, super qua est impositus cẽsus, quæ per venditorem fuit alienata, an possit agere pro censu soluendo, omisso tertio possessore contra ipsum venditorem census etiam quod nõ possideat rem, super qua est impositus census, vel eius hæredes, & videtur dicendum, quòd res sit obligata, non persona venditoris, si rem, super qua est impositus cẽsus, alienauit, intimata alienatione emptori census, iuxta constitutionem Pij V. & quia in cõstitutione Martini & Calisti dicitur in bonis in ipso contractu expressis, & perpetuo obligatis pro solutione d. census: præterea concludo, quòd stantibus dictis Martini, Calisti, & Pij constitutionibus, & facta intimatione emptori census, de venditione facienda de domo, super qua est impositus cẽsus, quod venditor & eius hæredes ratione personalis hypothecæ conueniri non possunt amplius, sed est conueniendus possessor domus, super qua est impositus census: & ideo Pius V. voluit intimari venditionem domus ipsi emptori census, quia post venditionem cessat causa solutionis census cum domus in alium translata sit, & cum in aliũ translata sit possessio domus, emptor census debet agere contra possessorem domus, non contra

ven-

venditorem domus, quam in alium transtulit: nam cessante causa cessat effectus. Tiraquell.late in tract.cessante causa,parte 1.nu. 142.secus vbi non fuit facta intimatio emptori census, de venditione facienda, quia habet ignorantiam translationis possessionis in alium, & tunc posset agere pro censu contra venditores domus, & eius hæredes, etiã quod possideãt, propter eorum culpam & negligentiam omittendo facere ea, quæ in lege iubentur.

24 Ea propter semper venditor quando vult vendere rem obligatam censui desuper cõstituto & imposito,debet iuxta constitutionem Pij V. intimare emptori cẽsus, qualiter ipse intendit rem, super qua est impositus census vendere cum talibus pactis cõditionibus, & pretio, & propterea si intendit eam rem emere, expectabit illum per mensem, iuxta constitutionem Pij V. aliàs elapso termino alteri vendet, & tunc elapso termino constitutionis,si alteri vẽdit dictam rem, ipse venditor liberatur à solutione census, quia emptor rei certioratus in emptione de dicto censu, tenetur ad illius solutionem, quia res empta transit in eum cum onere suo reali,& possessor rei tenetur censum soluere. c.ex litteris. de pignor. & facit totus titulus. ff. de periculo & cõmodo rei venditæ.& hoc tenet Nauar.de vsur. num.116.vers.22.quæstio.

25 Et si venditor census, & rei, super qua est impositus census, conueniatur ab emptore cẽsus, potest eum exceptione excludere, dicendo vendidisse alteri rem, super qua est impositus census, & intimasse eidem venditionem faciendam,iuxta constitutionem Pij V.& illũ expectasse per mensem, & propterea vendidisse eã rem Titio, qui possidet dictam rem super qua est impositus census, ideo agat contra dictum possessorem, & pro verificatione præmissorum, produxit & repetiit intimationem factam de venditione facienda instrumentum venditionis, & captæ possessionis,quare coram iudice agere debet, pro censu soluendo contra emptorem rei, quia census est reale, & rem sequitur. Aymo. cons.499. nu. 23. lib. 3.& Cassan. super consuet.Burg.Rub.5. §. 2. nu. 33. dicit, quòd in Galliis agunt contra possessorem redditus non excusso principali debitore cẽsus,quem refert Didacus in tract.variarum resolutionum lib.3.c. 7.nu.6.vers. permittitur tamen idem esse, &c.

26 Et quando tertius emptor rei super qua est impositus census,non vult emptorem census recognoscere, potest illum cogere, vt recognoscat ipsum in censuariũ, & probat Didacus multis rationibus in d. c.7.nu.6.vers. hinc etiam. lib. 3. variarum resolutionum.

27 Dum vero idem Didacus ibi nu.6. vers.cõstat igitur.ait,quòd in annuis redditibus constituendis non esse necessarium quod constituantur hi redditus super certis bonis, immo posse personali tãtum obligatione præmissa constitui, non obstantibus constitutionibus Martini & Calisti,quia secũdum ipsum fit mentio in constitutionibus eorum de huiusmodi bonis immobilibus ad maiorem ementis tutelam,& indemnitatem, & vt emptor censuum sit certior & tutior in solutione census, quam si in personã tantum agere posset,male loquitur,quia verba Summorum Pontificum Martini & Calisti,non intelliguntur eo modo, quo ipse Didacus dicit,sed vt dicit Pius Papa V. Dei Vicarius ibi,

Hæc

Hæc igitur nostra constitutione statuimus cēsum seu annuū redditū creari, constituive nullo modo posse, nisi in re immobili de sui natura fructifera, & quæ nominatim certis finibus designata sit. Et quæ dicta sunt in dictis constitutionibus à Summis Pontificibus Dei Vicariis sunt attēdenda in materia vsurarum & peccati, nō quæ dicunt doctores, præsertim quia Didacus sequitur moderniores in tractatu vsurarum, quorum commentaria sunt prohibita. Quare dicendum est, ꝙ census solū constitui possunt tuta conscientia in re immobili tantum fructuosa de sui natura certis finibus designata, non super persona venditoris, & in hoc non sunt attendendę interpretationes doctorum, sed constitutiones, & verba Summorum Pontificū, à quibus non est recedendum aliquo pacto, sed semper eis inhærendū qui non possunt errare cum regantur à Spiritu sancto, & idē tenet Nauar. in tract. de vsur. num. 75.

28 Dum vero dicit idem Didacus nu. 6. vers. quod item dicimus. in dicto c. 7. lib. 3. variarum resolutionū. quòd emptor in his contractibus non emat ipsas res, super quibus constituitur redditus, & illius iuris periculum ad eum non pertinet: nam si res perirent aut nō suppositis rebus venditor moreretur absq; hæredibus & bonis, ꝑfecto ius omnino vanum esset, & ipsius periculum emptori incumberet, & allegat dictos modernos de vsuris. Istud suppositum quod emptor non emat ipsas res, super qua census imponitur, non est verum; immo emit cēsum constitutū & ipsas res, vt ostensum est supra nu. 21. & si res pereunt in totum vel in parte, pereunt emptori & venditori in totum vel in parte, vt dictum est supra nu. 19. & ita declarauit Pius V. in sua constitutione, vnde hoc assumptum Didaci non est verum, quia periculum est ipsius emptoris nō venditoris, si res pereat pro rata rei peremptæ, & propterea hæredes venditoris, vel vēditor re perempta in totum, vel pro parte tenebitur prout res erit perēpta ad solutionem cēsus, vt dicitur in constitutione Pij V. Ideo non est verum, quòd de iure aut consuetudine, & ex legibus ipsius contractus cēsus consistat, & substineatur ex sola personali actione similis contractus, quia ex constitutionibus Pontificum solum super re immobili constituitur, & similiter ex consuetudine Romanæ Curiæ, & ex forma contractus cēsus supra posita nu. 21. & infra in 2. parte num. 196.

29 Quærit idem Didacus quòd si constituatur annuus redditus decem aureorum super tribus prędiis, aut domibus, quæ deuenerunt ad plures, & tertios possessores, qui nō erāt in persona obligati emptori census, an emptor possit in solidū exigere integrū annuum censum à quolibet possessore, vel teneatur omnes pro rata conuenire, idest quemlibet eorum possessorum pro tertia parte, vel quemlibet possessorem in solidum, & tenet idē Didacus in d. c. 7. nu. 7. vers. quæritur deinde. lib. 3. variarum resolutionum. recitatis hinc inde opinionibus quòd quilibet in solidum teneatur propter dictionem, omnis, positā in l. moschis. ff. de iure fisci. quæ dictio singularis numeri cuilibet insolidum actumtribuit, & tamē nu. 8. mutat opinionem, & tenet quòd in censu quilibet pro rata teneatur.

30 Sed aduertendum quod in venditione annui redditus in primis per vēditorem constituitur cēsus super aliqua re stabili, & sic si sunt tria prædia,

dia, super quolibet prædio redditus conueniens capacitati prædij & fructibus constitui debet, videlicet super tali prædio sito in tali loco iuxta bona capacitatis scut.x.super tali sito in alio loco scut. v. & super tali sito in alio loco scut. xx. & facta constitutione census super terris vẽditur census cum re, vt dictum est sup.nu. 21. & huiusmodi prædia debent esse fructifera de sui natura, iuxta constitutionem Pij V. vt dictum est supra nu. 12.& hoc modo potest super pluribus bonis cõstitui,& tenet Didacus in d.c.7.nu.8. lib.3.variarum resolutionum. & Nauarr. in tract. de vsur. nu. 113, vers.decima quæstio, sed nõ ita explicite, sed in genere:ideo aduertendum ad constitutionem censuum super pluribus rebus, vt seruetur modus præfatus: primo vt satisfiat constitutioni Pij V.secũdo vt tollatur omnis difficultas & lites postea futuras in casu,in quo res transeat ad diuersos possessores, vt in casu Didaci, & dictum est supra nu. proximo, & in censibus constitutis ante constitutionem Pij V. diuisio censuum impositorum super tribus possessionibus arbitrio religiosorum & iudicum ordinariorũ fieri debet ad tollẽdum grauamina & lites;& tunc censuarius agere poterit contra quẽlibet possessorem pro rata census constituti super quolibet prædio, & non in solidũ pro portione alterius contra vnũ, ex quo quælibet res transit in alium cum onere suo, vide infra in 2.parte nu.30.& nu.137.

31 Præterea idem Didacus in d. c. 7. lib.3.variarum resolutionum num.8. vers.quod si absolutionem, tenet, ꝙ creditor census possit agere quadam actione hypothecaria,contra quoslibet possessores,bonorũ venditoris cẽsus vel pro rata cõtra quẽlibet possessorem rerum,super quibus est impositus census, licet contra videatur terminari in l. 1. C. si vnus ex plurib. hæredibus.tu dicasquod contra possessores rerum super quibus est impositus census, potest agi pro rata census,vt dictum est supra proxime si facta est diuisio, & si non est facta fiat arbitrio iudicis, super aliis vero bonis nõ potest,& tunc super bonis obligatis, seu venditis pro censu agitur Saluiano interdicto, vt dixi in quæstione de censibus in tertia parte nu. 51. retinendis donec & quousque de fructibus satisfiat,& non actione personali in re scripta,vt infra dicetur.vide infra parte 2. nu. 2.

32 Verum quia idem Didacus lib. 3. variarum resolut. c. 8. ponit varias quęstiones de pacto redimẽdi cẽsus, & de pacto adiectionis in diem vel legis commissorie. Sed hodie in constitutione Pij expresse cauetur,quòd vẽditor census possit censum extinguere pro eodem pretio, non obstante longissimi temporis præscriptione, etiam immemorabili, immo centum & plurium annorum, non obstantibus aliquibus pactis directe vel indirecte, talem facultatem auferẽtibus quibuscunq; verbis,aut clausulis concepta sint, ex qua constitutione primo tollitur præscriptio etiam immemorabilis,quæ per Papam in sua constitutione tolli potest, & de hoc non est dubitandum,& quando lex,vel ius commune resistit præscriptioni, tunc non potest præscriptio habere principium.l. Titio vsufructus.ff. de condit.& demonst. Bal.in tract. præscr. in 1. parte sextæ partis principalis nu.1.& casu 28.& gl. in c.2. 16. q.3.

33 Secundo tollit quæcunque pacta contraria pacto redimendi, ibi, Non

C obstan

obstantibus quibuscunque pactis directe vel indirecte talem facultatem auferentibus quibuscunq. verbis aut clausulis concepta sint. & sic si sit factum pactum, quòd census tantum redimi possint infra quattuor annos, nō valet tale pactum. Primo, quia Papa derogat huic pacto. Secundo, quia Papa declarat contractus esse vsurarios, si fiant alio modo, quàm in hac constitutione cauetur. Tertio, quia hoc pactū redimendi perpetuo concessum venditori, vt possit se ab vsuris & censu liberari, est de forma & substantia istius contractus cēsus, & illo sublato contractus non esset licitus, quia venditor esset suppositus perpetuo & excessiuo cēsu siue respōsione præter id, quod nunquam posset se liberare ab huius excessiua annui redditus responsione; ideo cum sit vnum ex substantialib. dicti contractus, census fuit optima ratione à sanctissimo Pontifice statutum, vt nō obstante temporis etiam immemorabilis cursu, & quibuscunque pactis factis per contrahentes semper venditor his nō obstantibus cēsum pro eodem pretio redimere possit. vnde non videtur necessario discurrere super his, quæ dicit Didacus in d. c. 8. lib. 3. variarum resolutionum, quia ea sunt contra hanc constitutionem, & legem, quamuis nu. 7. & 8. in d. c. 8. allegando Guid. Papæ cons. 516. & Ant. Archiep. Flor. in tract. de vsur. c. 2. §. 13. nu. 25. & Siluest. in summa in verbo vsura il 2. q. 15. videatur hāc tenere opinionem, sed valde dubitatiue. Tu vero lector non recedas à constitutione Pij V. quidquid dicant doctores, quia illa seruanda est ad euitandum vsuram & peccatum.

34 Et licet idem Didacus c. 10. nu. 1. lib. 3. variarum resolutionum dicat, quòd pactum redimendi appositum in dicto contractu cēsus ad fauorem venditoris, sit pars pretij. l. fundi partem. ff. de contrahend. empt. sed ipse dicit quod hęc pactio redimendi cēsum perpetuum diminuit pretium census, prudentissimus Pontifex Pius V. has dubitationes considerans, statuit in sua constitutione, quòd pro eodem pretio censum semper posse extingui, & in fine constitutionis dicitur pretium semel constitutum, nunquam posse ob temporum, aut contrahentium qualitatem, seu aliud accidens, nec quoad vltimos cōtrahentes minui, vel augeri: & sic ex ista constitut. Pij V. tollitur ista opinio Doctorum. quod ex pacto redimendi diminuatur pretium, cum pretium semel constitutum non possit augeri, vel minui.

35 Iustum pretium census, quod sit, valde controuertunt doctores: nam Didacus in d. c. 10. nu. 2. lib. 3. variarum resolutionum, dicit illud esse quod communi prouincię vsu taxatū & definitum fuerit. Guido Papę cons. 180 & in c 2. de empt. & vend. in extrauag. Calisti iij. dicitur ibi redditus seu census vendentes ex singulis marcis, certum competens pretium, secundum temporis qualitatem, prout ipsi vendentes & emētes in tractatibus super his inter se firmauerint, & sic consuetudo præfata contrahentiū seruanda est, dummodo non excedat x. pro centinario, vt dicitur in constitutione Nicolai quinti. Tiraquell. de retract. parte 1. §. 1. gloss. 6. num. 15. 17. & 18. & vide quæ dixi infra in quęstione de censibus, num. 50. vbi collegi doctores contrauertentes, & dixi quod erat iustum pretium, ibi vide, ne bis idem repetatur. Nauar. de vsur. nu. 104. vers. vnde in Aragonia.

nia. vide Follerium in praxi censuali §.dummodo. nu. 1. & per totum.

36 Quid si non apparet de origine annui redditus, an ex cursu temporis præsumatur perpetuus, vel redimibilis, à constitutione Pij V. & citra constitutus annuus census semper præsumendus est redimibilis, etiam quod non constet de origine: quia ita cauetur expresse in dicta constitutione, & dictum est supra num. 13. Si vero ante constitutionem factus sit census & seruatus per multum tempus ante, & non apparet de eius initio, tūc formandæ sunt plures cōclusiones, quas format Didacus in lib. 3. c. 10. nu. 4. & 5. variarum resolutionum. quas transcribere non intendo, ibi vide: quia mea intentio est solum declarare constitutionem Pij V. quæ est magis clara, & facta ad tollendum omnes doctorum disputationes, & controuersias, necnon peccatum, & pro salute animarum: & vide inf. parte 2. nu. 188. & seq. & in hac 1. par. nu. 94.

37 Quæri etiam potest, quòd si quis habet fundum, & illum vendat Titio pretio 100. scut. cum pacto, quòd emptor, qui rem emptam accepit, & pretium præfatum non soluit venditori, cui promisit emptor donec pretium soluat quolibet anno scut. x. soluere occasione annui redditus redimibilis & cum aliis qualitatibus in contractu census requisitis; cui quæstioni Didacus lib. 3. variarum resolutionū cap. 11. num. 1. & 5. & seq. dicit hunc non esse contractum census, nec venditionis annui redditus, iuxta formā supra positam nu. 21. sed esse proprie contractus emptionis & venditionis, ac simplicis traditionis rei venditæ, habita fide de pretio, & dum pretium soluit, emptor qui fructus rei percipit soluat annuam præstatioaem, & redditum ipsi venditori, cum pacto redimendi hunc censum sic constitutū: & tamē Didacus nu. 5. ibi firmat hunc contractū census legitimum: mihi vero videtur propter constitutionem Pij V. quòd hic non sit verus contractus cēsus: sed valde suspectus, primo cōtractus cēsus ex dicta constitu. fieri non potest, nisi primo constituatur super re fructifera de sui natura, in pecunia numerata tempore cōtractus, in præsentia testium & notarij, vt dicitur in constitutione Pij V. in principio hic non fuit numerata pecunia, sed super pretio numerando fuit constitutus census contra formā dictæ constitutionis. Secundo licet emptor morosus sit in solutione pretij, & quod percipiat fructus rei emptæ, & quod retinet rem, & pretium, teneatur ad vsuras æquitatis ratione. l. 2. C. de vsur. & dicit Io. Baptista Lupus in tract. vsurarum commentario 1. num. 140. & seq. vt possit venditor vsuras legitimas exigere, ita tamen vt legem non offendat pro pretio nō soluto per venditorem. Et summa vsurarum constitui debet arbitrio iudicis, non à contrahētibus. l. 1. in prin. ff. de vsur. & vide glossam & doctores in d. l. 2. C. de vsur. & in casu nostro vsura non est taxata à iudice, sed à partibus, & excessiue ad rationem x. pro centinario: ergo. Tertio venditor non tenetur ad casus fortuitos, sed solus emptor contra constitutionem Pij V. quia re perēpta debet perire censuario & venditori, hic perit tantum emptori rei, non census, quia re empta periculu est emptoris: regulariter. §. cum autē. inst. de emp. & vēditione. & l. 7. in princ. ff. de peric. & comm. rei vend. cum mille similibus; at censuarius hic nullum periculū incurrit, cum census non debeatur em

ptori, ſed venditori, cui ſuper pretio rei cenſus eſt reſeruatus contra formam dictę conſtitutionis, in omnibus præterea valde dubito hodie de his, quę Didacus ibi num. 5. & ſequentibus dicit.

38 Cenſus conſtitui poſſe ſuper omnibus bonis alicuius incertis, nec deſignatis, ſed indefinite expreſſis, & ſic tam ſuper bonis poſſeſſis, q̃ poſſidendis, eo quia obligatio in perſonã reſoluitur, dicit Sotus de iuſtitia & iure lib. 6. c. 5. art. 1. col. 3. verſ. ex hac concluſione, ego miratus ſum, quod tantus vir hæc dicat: nam eſt contra conſtitutiones Martini & Caliſti in c. 1. & 2. de empt. & vendit. in extrauag. in quibus dicitur, quòd venditores cẽſuũ aſſignarunt certas poſſeſſiones & bona ſtabilia, quæ fructarent tantum quantum erat quantitas cenſus, vt dictum eſt ſupra num. 12. Pius V. declarans iſtas cõſtitutiones, ſtatuit in ſua conſtitutione, non poſſe conſtitui, niſi in re immobili, vel quæ pro immobili habeatur de ſui natura fructifera, & quæ certis finibus deſignata ſit, & ſic ex iſtis conſtitutionibus Pontificum demonſtratur, quòd iſta concluſio non eſt vera, & Nauarrus de vſur. num. 86. & 129. confirmat, quæ diximus.

39 Secũdo infert Sotus vbi ſupra col. 3. verſ. ſequitur ſecundo, quod poteſt conſtitui cenſus ſuper re, etiam cuius fructus non adæquent cenſum, & hęc illatio eſt pariter contra conſtitutiones Martini, & Caliſti, cum prædia non debent minus in fructu reddere, quam ſit ſumma cenſus, vt ex lectura dictarum conſtitutionum apparet, & & reprehenditur à Nauarro in dicto tractatu de vſuris num. 73. & 74. vbi reprobat omnes eius rationes.

40 Et idem Sotus in dicta col. 3. verſ. deniq; in huiuſmodi dicit, quòd propter obligationem perſonalem, in emptionibus cenſuum, non eſt vſura nec iniuſtitia dummodo pretium cẽſus iuſtum ſit: quia ſi res, ſuper qua cõſtituitur cenſus, tuta non eſt, aut nõ tantum fructum reddat in emptoris vergit periculum. Sed huic rationi reſpondetur, quòd cenſus non poteſt cõſtitui ſuper perſona, ſed ſuper re fructifera ad minus in tanta quantitate, quanta eſt cenſus impoſitio, vt ſit licitus iſte contractus ex conſtitutionibus præfatis Martini, Caliſti, & Pij, qui poſſunt diſponere ſuper vſuris, & ſublatis conſtitutionibus, nõ poſſunt huiuſmodi contractus cenſuum fieri, & ſi fiant, non ſeruatis his, quæ diſponuntur in dictis conſtitutionibus cenſus ſunt vſurarij, vt declarat Pius V. in ſua conſtitutione, cui ſtandum eſt, non dicto doctoris, vt dictum eſt ſupra nu. 8. ex quibus conſtitutionibus reſpondetur his, quæ per Sotum allegantur, & quibus per eum non bene reſpondetur, ea propter non diſcutiã illas duas quæſtiones, quas ponit in articulo 2. ibi de cenſu perpetuo ſuper omnibus bonis incertis, de quo dictum eſt ſupra num. 38. & de cenſu temporali certo, decẽ vel viginti annorum, vel de incerto ad vitam alicuius, quia huiuſmodi cenſus ſunt prohibiti in dictis conſtitutionibus, vnde Deciani conſil. 2. nu. 141. lib. 1. dum tenet, quòd poteſt conſtitui cenſus ſuper actionibus perſonalibus reprobatum eſt.

41 Nam cenſus, vt ſint liciti, debent conſtitui ſuper re certa, immobili, & fructifera de ſui natura ad minus in tanta quantitate in quanta cenſus imponitur, debent eſſe perpetui, reſpectu emptoris, vt ſcilicet nullo vnquã tempore poſſint ſortẽ repetere: nam ſi poſ-

si possent sortem repetere esset mutuum, & propterea vsurarij. Tertio, vt venditor semper possit census redimere,& se liberare ab vsurarum solutione, & sic debet esse temporalis census, respectu ipsius venditoris, non debet habere pacta illicita, prohibita in constitutione Pij Quinti, & continere ea omnia, quæ supra in principio sunt numerata, vsque ad num. 18.

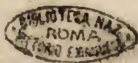
42 Pactum redimendi in fauorem venditoris debet esse perpetuum, vt dicitur in constitutione Pij Quinti, videlicet vt ipse venditor possit quandocunque voluerit censum redimere, & se liberare ab vsuris, de quo dixi in quæstione de censibus num. 54. vt infra in tertia parte huius tractatus.

43 Pactum redimendi infra certum tempus, & non postea, non valet, & facit contractum vsurarium, vt dixi in quæstione de censibus num. 55. propterea non placent conclusiones formatas à Soto de iustitia, & iure lib. 6. quæstio. 5. artic. 3. super pacto redimendi, quia omnes sunt contrariæ constitutionibus Martini, Calisti, & Pij; ideo non sunt quæstiones doctorum attendendæ, sed ea, quæ dicta sunt supra in principio.

44 Dictum est supra num. 5. quòd pretij solutio, debet fieri in ipso instrumento. Pius Quintus dicit vere in numerata pecunia præsentibus testibus ac notario, & in actu celebrationis instrumenti. per quæ verba significatur, quòd notarius, & testes debent videre solui pretium integre, & vere in pecunia numerata, qui videant realiter numerari, & tradi per emptorem venditori, & de hac numeratione in præsentia notari j & testium facta, in instrumento census fides debet per notarium fieri, ad hoc vt pateat, quòd sit seruata forma tradita in dicta constitutione Pij Quinti, & in instrumento dicere debet notarius personaliter constitutus, Titius confessus est habuisse centum aureos, quos in mei præsentia, & testium infrascriptorum, habuit, & recepit in prompta, & numerata pecunia, pro pretio decem scutorum census per dictum Titium venditi, Menio presenti & acceptanti. l. prima C. de canone frum. vrbis Romæ. lib. 11. ibi, præsens aspectus probat glossa in l. si pluribus. ff. de solut. Roman. singul. 636. Franci. Crem. singul. 44. Felin. in c. si cautio. de fide instrument.

45 Et aduertat notarius, numquam scribere partem recepisse, nisi numeratio facta fuerit eo presente, & vidente, sed debet scribere, confessus fuit, habuisse, & recepisse, alioquin incidit in crimen falsi, quia affert testimonium de eo, quod non vidit. glossa in verbo, conscriptum. in l. si expressio. C. si certum petat. & potest venditor, si vere non fuit numerata pecunia, allegare dictum instrumentum falsum, & probare producendo testes, qui fuerunt præsentes, & per alios legitimos modos. Rebuff. super constitut. Regiis in tractatu de chirographo, & cedulæ recognitione, in præfatione, num. 59. 60. & 61. in primo tomo, vbi tractat materiam exceptionis non numeratæ pecuniæ, & in quibus casibus possit opponi, vel non, à num. 10. vsque ad num. 65. & ibi vide etiam in casu iurato, vbi docet quid agendum sit, vt habeat, vel non, locum, hæc exceptio non numeratæ pecuniæ, vide etiam Nauarrum in tract. de vsur. num. 88.

Et

46 Et illa verba constitut. Pij V. non aũt prius recepto integro iustoq; pretio, id est non fiat instrumẽtũ per notarium de cõfessione de recepto integro & iusto pretio ante cõfectionem instrumenti, quia Papa non vult, vt census constituatur ex confessione de recepto pretio ante confectionem instrumenti, sed vult vt fiat numeratio tunc, & si facta esset confessio de recepto, etiam cum iuramento non valeret. l. fin. C. de non numer. pecu. Ias. in l. si conuenerit. ff. de iur. omn. iudicum. Alex. cons. 28. q. 2. lib. 1. & cons. 89. num. 26. lib. 4. Rebuff. in dicta præfatione tract. de chirographo nu. 23. tomo primo constit. reg. quia sicut confessio habet tacitam cõditionem si pecunia numeretur, ita & iuramentum. Rebuff. ibi. num. 24. Immo instrumentum esset vsurarium, tamquam factum non seruata forma dictæ cõstitutionis, cum in ea dicatur, Contractusq. sub alia forma post hac celebrandos funeratitios iudicamus. & sic ipso iure essent iudicati vsurarij: quia verbum, Iudicamus, est præsentis temporis, & importat ipso iure. Felin. in c. Rodulfus. de rescrip. num. 28.

47 Nec sufficit ostẽsio pecuniarum in tabula, vel solutio partis earundem etiam cum confessione de recepto vẽditoris census. l. 1. & fin. C. de dote cauta non numer. quia pro forma requiritur numeratio & solutio integri pretij census, propter illa verba, Nisi vere in pecunia numerata, quia dictio, nisi, in oratione respiciente futurum tempus, negat potentiam, & quando respicit tempus præsens, negat actum. Rebuff. super concordat. in tit de collation. §. statuimus il 2. in glo. nisi. charta 243.

48 Dictio, vere, hic importat veritatem numerationis, quæ veritas semper valet, & viuit, & omnia vincit, & in æternum manet. c. 8. dist. 8. vbi Dominic. not. 2. Turrecrem. in princ. & Præposit. nu. 1. & 2. & ibi dixi num. 1. quæ semper est iuuanda, & probationibus non debet restringi, & illam colere debemus, & amare, & quæ attendi debet, cum sit mater iustitiæ. Rolandi à Valle cons. 4. nu. 19. & seq. lib. 4. & Deus dixit, Ego sum veritas. c. 5. dist. 8. & in iudiciis veritas attẽdenda est, & quam iudex inquirere debet, vt iuste iudicet: nam qui iudicat quod nouit, est iudex iustitiæ. Turrecre. in c. 10. nu. 1. dist. 28. & veritas manifestata attenditur plus quàm sententia, quæ transitum fecit in iudicatum. c. inter cæteras. de re iud & c. fraternitatis. de frig. & malef. & c. significantibus. de purgat. vulg. & ratio est, quia præsumptio iustitiæ, quæ pro sententia est, tollitur per notoriam veritatem. l. 1. §. 1. ff. de quæst.

49 Nauarrus de vsur. num. 87. tenet, quòd census potest constitui super alio annuo censu, quia licet census nõ sit proprie res immobilis; habetur tamen pro re immobili. clem. exiui. §. cumque. annui. de verb. sign. & c. 1. iuncta glos. in verbo, iura, de reb. ecc. non alien. lib. 6. & idem tenet Follerius in praxi censuali. vers huiusmodi censualia super rebus. num. 49. Ego vero dubito de ista conclusione doctorum, quia videtur contra constitutionem Pij V. quia in ea dicitur nullo modo posse constitui, nisi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur de sui natura fructifera, & quę nominatim certis finibus designata sit: & sic tria requiruntur. Primo, ꝙ sit immobilis, vel pro immobili habeatur. Secundo, quòd sit de sui natura fructifera. Tertio, quòd sit certis

tis finibus designata. Nũc videndum si hæc tria copulatiue cõtractui cẽsus conueniant, primũ requisitum conuenire non videtur, licet cõtractus consus inter immobilia habeatur respectu emptoris tantum, qui nunquam potest sortem repetere, vt dictum est supra in principio. & firmat Tiraq. de retractu parte .§.1.glo.6.nu.3.& 4. & dummodo dicti annui census proueniant, vt dicit Tiraquell. ibi nu.11. ex rebus immobilibus, non autem ex actionibus personalibus. Respectu vero venditoris annui cẽsus propter pactum redimendi perpetuo ad fauorem venditoris posito, non computatur inter immobilia, sed inter mobilia. dicit Cassan. super cõsuet. Burg. rub.5. §. 1.glossa 1.nu.6.& 8. in constitutione Pij expresse cauetur, vt in contractu census ponatur pactum redimendi ad fauorem venditoris perpetuo, & non obstan. quacunque præscriptione immemorabili, ex qua facultate redimendi census huiusmodi, respectu venditoris inter mobilia cõputatur. Nam si census à vẽditore redimitur in quo loco remanebit, census impositus super dicto censu iam redempto, & ex istis rationibus videtur mihi, quòd census super censu redimibili constitui secure non possit, cum non sit res perpetuo immobilis, nec pro immobili habeatur respectu venditoris; & quia census non est fructifer de sui natura, sed eius fructus prouenit ex re, super qua impositus est.

50 Et redditus non perpetuus non est immobilis res, sed mobilis. Tiraqu. de retract. parte 1.§.1.nu.119.& seq. & gloss. in extrauag. ad conditorem. Io.xxij. in verbo mobilibus. Bald. in l. hac edictali. §. his illud. C. de secun. nupt. & glo. in clem. cxiui. §. cum annui. de verb. signif.

51 Sed melior cautela est, quòd vendatur istud ius census alteri pro eodẽ precio, prout cauetur in constitutione Pij V. circa finem. vers. Hanc. vbi disponitur de censu creato alienãdo, & sub qua forma, & ista alienatio placet, non autem constituere censum super alio censu, quia eo redempto, pereunt illa tria, quæ requiruntur in esse, in re, super qua census constituitur, de qua re vide in 2. parte huius tract. num. 25. & 26.

52 Quęrit etiam Nauarrus in d. tract. de vsur. nu 88. vers. est tamen quęstio quotidiana. vbi præsupponit, quòd vendens censum debebat antea centũ scut. ob aliquas causas veras emptori census, vt centũ in emptione x. scut. census constituti pro illius pretio eidem venditori emptor cessit, & concessit, & eundem ab illo debito liberauit, an emptor census percipiens annuatim censum sic constitutum, sit tutus in foro conscientiæ, & Nauarr. vbi sup. & num. 121. dicit quòd sic, & primo, quia vere coram Deo soluit iustum pretium anticipate, de qua solutione anticipata nihil vtilitatis percipit. Secundo, quia lex fundata in præsumptione, non habet locum in foro conscientiæ, quando veritas est cõtraria. c. is qui. c. tua. cum ibi notatis. de sponsalib. At rigor soluẽdi totum pretium in cõstitutione census videtur inductus à Pio ad excludendam viam, malis dolis, & cautelis, quibus ementes census soluebant male pretium, assignando creditum in pannis, vel aliis mercibus antea, vel tunc traditis, vel in pecunia apparẽti, & non tradita, nec numerata, vel in alios fines malos: & sic nõ videtur quoad forum conscientiæ illos, qui bona fide vtilius solutionem anticiparunt comprehen-

prehendi. De hac resolutione Nauarri valde dubito in foro conscientiæ, respectu census soluendi ex isto contractu, facto contra formam dictæ constitutionis Pij Quinti, in eius rubrica dicitur, cōstitutio in qua forma creandi census datur. Et pro forma in ea dicitur, quòd census fieri debeat in numerata pecunia, coram notario, & testibus:non autem prius recepto integro, iustoque pretio, & in fine dictę constitutionis dicitur, Contractusque sub alia forma posthac celebrandos, funeratitios iudicamus. Nam si Pius in sua constitutione dat formam contractibus censuum, qualiter formari debeant numerata pecunia coram notario & testibus ipsi venditori, non autem prius recepto integro, & iusto pretio, & sic prohibet casum istum in terminis, videlicet quòd non fiat census cum pretio iusto & integro prius recepto, & in fine dictæ constitutionis dicitur, Contractusq. sub alia forma posthac celebrādos funeratitios iudicamus. Nā si Pius dat formam contractui, & aliter factos declarat funeratitios, quomodo potest esse tutus in foro conscientiæ, qui facit contractus contra formam traditā à Papa, & qui declarat contractus esse vsurarios aliter factos; ideo recipiens census ex tali cōtractu, recipit vsuram, non censum, & ob id non est tutus, nec in foro poli, nec in foro fori, ex quo est violator, & contemptor formæ traditæ à constitutione sedis Apostolicæ, & tales condemnantur à sanctis Patribus, & à sancto Spiritu dicitur in c.4.& 5. 25.q.5. & diuinas constitutiones, & decreta sedis Apostolicæ sine sui status periculo nulli licet violare; ideo ab huiusmodi contractibus abstinere debēt omnes homines, pie viuere volentes in vtroque foro, præsertim quia dicta cōstitutio dicit animarum saluti prouidere volētes, & in illa constitutione in hoc adest animæ prouisio, non in opinione doctorum, qui sæpe falluntur. vide infra parte 2. num.16.

53 Idem Nauarrus declarando verba constitutionis Pij num.89. glo.4.ibi, Non autem prius recepto iusto & integro pretio. Notat hic non dari compēsationem de liquido ad liquidum, contra regulas iuris.l.fin.C. de compensat. prout non admittitur in deposito.l. si quis. C.deposito.& c.fi. depositi.§. fin. vbi declarat, quòd non fiat in deposito compensatio, nec in toto nec pro parte, & in hoc est priuilegiata actio depositi, cum etiā prædoni restitui debet. l. 1.§.si prædoni. ff.depositi. In casu isto non fit cōpensatio, sed ista non est proprie compensatio, quia compensatio fit de credito liquido, cum credito liquido hinc inde antea contracto.l. 3. C. de compensat.ibi, si cōstat pecuniam inuicem deberi ipso iure, pro soluto compensationem haberi oportet, sed vbi adest, creditum emptoris, non adest creditum venditoris census, nisi post perfectum contractum census & illo perfecto postquam est concordatū de pretio census constituti, non potest istud pretium debitum venditori compensari cum credito emptoris antea contracto, sed est necesse, vt emptor in numerata pecunia pretiū census soluat, & numeret ipsi venditori, vt dictum est supra num. 44. & seq. si dicitur creditor, est deterioris conditionis, quam debitor, in isto casu fateor, quia lege ita disponitur, pro salute animarum.

54 In dicta constitutione Pij dicitur, Conuentiones directe, & obligantes

ad

ad casus fortuitos eũ qui aliàs ex natura contractus nõ tenetur, nullo modo valere voluit, sic non valet conuẽtio, vel pactum obligans ad casus fortuitos, eum, qui ex natura contractus non veniunt: Nam periculum & commodum rei venditę postquam venditio est perfecta, spectat ad emptorẽ. l. id quod. & l. necessario. ff. de periculo, & commodo rei venditæ. in principio. §. cum autem. institut. de emptio. & venditio. & l. 1. & l. 5. C. de periculo & commodo rei venditæ. hæc est regula, & si vẽditor census obligetur ad casus fortuitos post perfectam census emptionem, & venditionem, non valet talis obligatio, quia ex natura contractus casus fortuiti spectant ad emptorem, nõ ad venditorẽ.

55 Non procedit hæc conclusio si res periit venditione non perfecta: nam si fuit facta venditio sub conditione ea non existente, nulla est venditio, nec stipulatio valet. dicta l. necessario. §. quod si sub conditione ff. de periculo & commodo rei venditæ. & vide per totum titulum. ff. & C. de periculo & commodo rei venditę. & propterea emptor ad casus fortuitos de iure non perfecta venditione non tenetur, &c.

56 Denunciatio casuum fortuitorum aut est generalis, aut est specialis certorum casuum fortuitorum: generalis non valet, specialis valet. textus est l. 4. §. quæsitum. ff. si quis caut. vbi glossa magna, & Bart. & Ias. nu. 2. etiam quod diceret in generali renunciatione, quod voluit haberi pro specificatis omnes casus, qui contingere possent. Ias. ibi num. 2. & 28. & allegat Fulgosium, Angelum, & Alexand. & sic videtur communis conclusio: secus si prius ponit aliquam renunciationem specialem, postea generalem renunciationem, tunc talis renunciatio generalis comprehendit casus similes specificatis. capit. qui ad agendum. de procuratorib. lib. 6. Nauarr. de vsur. gloss. 5. num. 90.

57 Nec potest se obligare venditor census cum pacto de non alienando rem censui subiectam, & si se obligat, non valet tale pactum, & renunciatio, quia ita statuitur in constitutione Pij: & ratio esse potest: quia venditor census, non vendit totum prædium, sed censum super fructibus prædij, vt dictum est supra numero decimo. Vnde vt possit se libere potest prędium vendere, quod est maioris valoris, & se liberare redimẽdo censum, cum valore, & pretio prædij, & quia tale pactũ est illicitum in contractu census, & solum eo vti licet in contractu emphyteotico, & hoc quia res emphyteotica est propria ipsius, qui dat rem in emphyteosim, & in re propria dando eam alteri sub aliqua responsione, potest conditiones, quas vult apponere. l. prima, & secunda. C. de iure emphyte. & cap. cum dilectus. de religiosis domibus, & Nauarrus in tractatu de vsuris glossa sexta, numero trigesimo primo. in contractu census res est venditoris, super qua re venditoris, emptor non potest apponere dicta pacta, & apponendo sunt illicita, & bene reprobata à summo Pontifice.

58 Immo Pius Quintus voluit, quòd res, super qua impositus est census alienari possit libere, & sine solutione laudemij quocunque modo laudemiũ debeatur de re feudali ipsi dño fundi, vel de re emphyteotica dño rei emphyteoticæ qñ emphyteota vult suas meliorationes vendere: tunc cõ-

sensus directi domini requiritur, qui requirēdus est,& si vult emere, dicta melioramēta,& ius emphyteoticum, & eum expectare per duos menses, qui si noluerit emere dicta melioramenta & ius, potest aliis vendere, accepta per dominum quinquagesima parte pretij, vel extimationis loci, quæ quinquagesima pars laudemium vocatur. l. fi. C. de iur. emphyt. Specul. de locato. §. 6. vers. 104. 107. & seq. Tiraquell. de retract. parte 1. §. 6. glo. 1. nu. 3. & seq. census non est res feudalis; ideo non debetur laudemium de venditione rei censualis, nihilominus dicitur in cōstitutione Pij sine solutione laudemij quocumque modo, quasi dicat etiam improprie, adeo quod dominus rei potest rem vendere libere,& sine solutione alicuius oneris emptori census, facta tamen dicto emptori intimatione, de qua dictum est supra nu. 15. & vide, quæ dixi in quæstione de censibus, num. 34. & licet Nauarr. in tractatu de vsur. glo. 8. num. 93. dicat, quòd non fuit intentio Pij V. liberare dominum rei censuatæ à laudemio, si alia ratione debeatur laudemiū. nam vt dictum est ratione census dominus rei non tenetur de iure vendendo, rem soluere laudemiū emptori, quia hoc nullibi cauetur in iure, sed voluit quod nec ex pacto, vel quocunque modo teneatur vendens rem censui suppositam soluere laudemium domino census, vel quinquagesimam, aut aliam partem.

59 Pacta facta inter emptorem & venditorem continentia morosum cēsus debitorē teneri ad interesse lucri cessantis, vel ad cambium, seu certas expensas, aut certa salaria, aut ad salaria seu expensas medio iuramento creditoris liquidanda, aut rem censui subiectam, seu aliquam eius partem amittere, aut aliud ius ex eodem contractu, seu aliunde acquisitū perdere, aut in aliquam pœnam cadere, ex toto irrita sint,& nulla. Intentio summi & sancti Pontificis fuit tantū remouere pacta illicita, quæ apponebantur in contractu census, quæ pacta erant, quod venditor, & debitor census teneatur ad interesse lucri cessantis ob non solutionem census in tempore, & quādo debeatur lucrum cessans, dixi in c. 18. in tract. vti possid. num. 73. & cambia quando debentur vel non, dixi in dicto c. 18. num. 67. & seq. seu ad certas expensas, vel salaria taxata in instrumento, vel liquidanda & taxanda iuramēto ipsius creditoris, præuia iudicis taxatione. Plotus in l. si quando. C. vnde vi. nu. 673. Nauarrus de vsur. glo. 9. sub nu. 93. dixi in quæstione de censibus. numero 35.

60 Pactum, vt perdat rem censui subiectam, seu aliquam eius partem, ob non solutionem census in tempore, vel aliud ius, ex eodem contractu, siue aliunde acquisitum, aut in aliquā pœnam cadat, irrita & inania sunt tamquam illicita, & lucrosa, & contraria contractui census, & in fraudē vsurariæ prauitatis, & de iure dicta pacta non valent. Bald. in l. rogasti. §. si tibi. col. 2. vers. quid ergo. vbi Decius in 2. lectura nu. 14. & ibi Cagno. num. 116. de sententiis, quæ pro eo, quod interest. Plotus in l. si quando. num. 452. & seq. C. vnde vi. Nauarr. de vsur. glo. 9. sub nu. 93. dixi in quæstio. de cens. num. 35.

61 Statuit etiam prohibendo Pius V. quòd pro cēsibus iam decursis,& decurrendis, non fiāt noui census super eadem re, & optima ratione: quia vsuræ non debent facere nouas vsuras

ras.l.fi.C.de vſur. & l.ſi non ſortem. ff.de condit.indebit.Nauarr.de vſur. num. 94.glo.10.aliqua dicit. & dixi in quæſt.de cenſib.nu. 36.

62 Sicut etiam (ſequitur in ea conſtitutione) annullamus pacta continentia ſolutiones onerum ad eum ſpectare, ad quem aliàs de iure, & ex natura contractus non ſpectarẽt, ſolutiones onerum, id eſt, impoſitionum camerallium, vel aliorum imponi ſolitorum, per communitates, vel alios quoſcunque ſuperiores, quæ mandantur ſolui per æs, & libram, & imponuntur perſonæ pro rebus, videlicet quãtum quis eſt allibratus in cataſto tantum tenetur ſoluere pro libra, id eſt, pro immobilibus, pro ęre, id eſt, pro mobilibus. Bart. in l. placet. nu. 57.C.de ſacr.ſanct.eccl.vbi Iaſ.num. 3.& 4. Parpalia num.12.Rolandus à Valle, conſil. 66. num.16.& ſequen. lib.1.

63 In oneribus miſtis de iure imponũtur onera per æs & libram. Corneus conſ.217.nu.5.lib.2.Pedemonta.deciſ.6.num.18.Ripa in l.4.in prin.nu. 30.ff. de re iud.

64 Hæc collecta per æs & libram, poteſt per communitates imponi ciuibus & oppidanis, & aliis poſſidenibus in territorio ciuitatum, dummodo ſint eiuſdem iuriſdictionis & non forenſes. Bart.in l.2.C. de fund. patrimo.lib.10. Parpalia in d.l.placet. num.15.& ſeq. C. de ſac.ſanct. eccl. Roland.conſ.66. num.23.& ſeq.lib. 1.Alex.conſ.35.lib.4. & hæc eſtimatio per æs & libram, fit per adæquatores ciuitatum. Petrus Ant. in tract. de muner. §. 2. num. 12. & ſequen. Ant. Gabriell. de conſuet.concluſ.1. num.16.

65 Forenſes pro bonis, quæ habent in territorio alicuius ciuitatis, per æs, & libram collectari non poſſunt. Bar. in l.1.C.de muli.& in quo loco Parpalia, in d.l.placet.nu.20. Roland. cõſ. 32.num.7.lib.1.& hoc quia pro oneribus perſonalibus forẽſibus non imponitur collecta. Parpalia in d.nu.20. verſ.omitto.Ant.Gabriell. lib. 6. de iure immun.concluſ.2.nu.2. dat plures declarationes.

66 Sed quando prædia effecta ſunt tributaria, forenſes & omnes, qui poſſident terras in territorio alieno collectas, & onera communitati pro terris ſui territorij ſoluere tenentur ſaltem de conſuetudine Italiæ.Roland. conſil.32.nu.8.lib.1. Aymo. conſ. 3. lib.1. Neuizan.conſ.66.nu.1. & 2.& nu.33. maxime ſi bona forẽſium ſunt accataſtata in libris communitatis: nam tũc ſunt tacite obligata, pro collectis.Parpalia in d.l.placet. nu. 30. verſ.item dicatis. Alex.conſ. 52. nu. 5.lib.5.& conſ.101.nu. 4.lib.1.& cõſil.68.lib.2.Ant.Gabriell.lib.6.concl. 2.de iur.immunit.nu.12.

67 Onera realia ſunt cenſus taleę, affictus, Equites mortui, portus Anconę, & ſubſidium triennale, & ad iſta vigore alterius conſtitutionis Pij V. tenentur forenſes, vt vidi ſemel in Camera Apoſtolica reſolutum, & imponuntur huiuſmodi onera pro quantitate fructuum, quos quiſque percipit in quocunque loco.c. 36. conſtit. Ægid.lib.2.quia impoſitiones, vel indictiones fiunt rebus, non perſonis.l. 2.C.de annon.& tributis.lib. 10. vbi declaratur quantum quis ſoluere debeat de re quam detinet.

68 His præmiſſis dici poteſt, ꝙ emẽs cẽſum ſuꝑ aliquo prædio vel domo, nõ tenetur ad collectas ſuper prædio vel domo, vel ad onera realia pro rata fructuum rei vel domus, ſiue ſit forenſis, ſiue ciuis: nam dominus præ-

dij, qui percipit fructus, & possessionem rei vel domus tenetur onera soluere cameræ vel communitati.l.1.C. de annonibus & trib.§. annonas. lib. 10.& l.2. C.sine cens.vel reliquis, & hæc est regula,

69 Cēsuarius emit cēsum annuū, super illa re vel domo,& sic partē fructuū pdij vel domus, ab ipso dño rei,vel domus, qui emptor nō est obligatus ad onera publica, sed venditor qui possidet rem, & domum,& fructus rei, de quibus fructibus soluit redditum annuum.l. fin. C. sine censu vel reliquis. vbi Bart. & Bald. numero primo. & Salic. in principio. dicit, q possessor soluere tenetur pro libra, & extimo fundi. Sozzin.consil. 217. colum. secunda. vers. nono. lib. 2. & per totum consilium. & Nauarr. in in dicto tractatu de vsuris. num. 132. vers. sextum.

70 Illi vero qui non possident prædia vel domus, nec bonis fruuntur, nec per eos stat quo minus fruantur, non tenentur soluere onera imposita rebus. Sozzin. Iun. consil. 70. numero 10. lib.primo. Aymo.consil.767. num.2.lib.5

71 Sed præmissis non obstantibus videtur mihi, quod emptor census teneatur soluere onera realia,vna cum ipso venditore pro rata redditus vel census, quia censum percipit ex fructibus prædij, vel domus, super quo est impositus census, & ex fructibus onera soluuntur, vt dictum est supra numero 67. ergo onus impositum fructibus spectat censuario pro rata fructuum. Aret. consil. 10. Tiraquell. de retract.parte 1. §. 32. glo. 1.numero 78.& sequen.& de primo genitum q. 49. num.9.

72 Facit etiam alia ratio, quia census vel redditus transit in emptorem ceu sus cum onere suo: nam si onus reale est impositum fructibus & census est emptus super illis fructibus grauatis illo onere reali vtique censuarius pro rata census constituti super fructibus onera realia soluere tenetur, vti dicimus in decimarum prouentu, quæ debentur ex fructibus: nam si dominus fundi, & fructuum vult transferre in alium fructus non habet potestatem auferendi decimam, quę debetur ecclesiæ super illis fructibus. cap. 42. 16. quæstio. prima. vbi glossa. & cap. primo. §. fina. 13.quęst. prima. & cap. primo de decimis.in extrauag.§.& quia nonnulli obtinent, ibi, cum autem obtineant talia bona ex contractu, puta ad pensionem, vel firmam annuam, in qua non est facta gratia obtinenti, sed in hoc vterque contrahentium studuit suam conditionem facere meliorem, perceptores pensionis vel firmæ, de ipsa pensione vel firma decimam exhibebunt. Belenzinus de caritatiuo subsidio, quæstio. 37.Caccialup. late examinat, & resoluit hanc quæstionem in tractatu de pensionibus quæst. 17. quem refert & sequitur Gigas de pension.quæstio. 59. Rebuff. in tractatu de pacific.possess. numero 120. Cassan. super consuet. Burg.Rub.4.§. 6. in glossa,& Suppoter. numero 7. Decius consil.156. numero 4. dicit, quòd colonus & dominus tenētur ad decimas pro rata fructuum, & quilibet tenetur habere rē vel fructus cum onere suo, ita videtur dicendum in pręsenti casu, quòd censuarius,& dominus rei, soluant onera realia pro rata fructuum.

73 Non obstant quę dicta sunt supra numèro 67. quia verum est,quòd possessor rei tenetur soluere onera realia, & decimas, tamen potest ipse possessor

possessor in solutione census, vel pen sionis pro rata onerum, vel decimarum tangente, censum vel pensionem retinere censuario in solutione census, vel decimarum, ratas ei tangentes. Abbas in cap. cum non. col. prima. vers. vlt. nota. de decim. Decius consil. 156. numero 4. vbi respondet ad contraria. Gigas.de pens. q.59. num.5.

74 In pensione libera, & exempta ab omni onere decimarum subsidij non procedunt quæ dicta sunt numero 72. vt declarat Gigas in dicta quæst. 59. numero 6. sed pacta similia in censu per partes apponi non possunt, vt dicitur in constitutione Pij Quinti, vt supra numero 62. & si apponantur sunt irrita, vt ibi dicitur. Secundo limitat Gigas in pens. septem ducatorum, vt numero 7. Tertio limitat in personis exemptis, vt numero 10. & seq. Ideo lector videat quando possint similes limitationes accommodari censui.

75 Nec possunt se obligari venditores censuum ad subeundum alia onera, vt puta vt dicit Nauarrus de vsur. sub num. 94. gloss. 11. quòd suscipiãt hospitio familiares emptoris census prout toto titulo C. sine censu vel reliquis.

76 Dictum est supra nu. 10. quòd pactum redimendi habet locum in totum & pro parte, prout venditori placuerit, & idem tenet Nauar. de vsur. num. 95. qui subiungit, quòd non solum pereunt census perempta re, super qua sunt impositi, sed etiam pereunt pro rata partis peremptæ, & ꝙ paria sunt rẽ perire, vel naufragium fieri, & ita perit census, si res fiat infrugifera, sicut si pereat, Casmote in l. 1. in fine. C. de iure emphyt. vbi dicitur, quòd si res pereat in totum, hoc non perit emphyteoticario, sed rei domino. Si vero perit in parte, ex quo nõ perit tota res hoc imputatur emphyteoticario. In contractu cẽsus propter istam constitutionem, si res perit in totum perit venditori, & emptori census, si in parte, pariter vtrique pro rata in parte perit, circa redditus rei, & bene dicit Nauarrus in dicto num. 95. quòd est differentia inter contractum emphyteoticum, & censuarium, vt supra dictum est, & vide quæ dixi in quæstione de censibus numero 25. vltra medium, posita infra in tertia parte huius tractatus.

77 Cum vero traditione pretij redditus extinguendus erit, volumus per bimestre ante id denunciari cui pretium dandum erit, & post denunciam intra annum tamen, etiam ab inuito, pretium repeti posse, & vbi pretium, nec volens intra bimestre soluãt, nec ab inuito intra annum exigatur, volumus nihilominus qñcunque redditum extingui posse prȩuia semper tamen denuncia, de qua supra, & non obstantibus his, de quibus supra, idque obseruari mãdamus etiam quod pluries ac pluries denunciatum, nec vnquam effectum sequutus fuisset; super qua clausula vide quȩ dixi in quȩstione de censib. numero 37. & duobus sequentib. vide Nauar. de vsuris. glo. 13. num. 95.

78 Et sic notandum ex hoc textu primo, quòd venditor volens cẽsum extinguere, tenetur per duos mẽses ante denunciare extinctionem quam facere intendit emptori, & hoc factum optima ratione, ad hoc vt emptor possit prouidere isto medio tempore, quid agere debeat de pretio dicti cẽsus, & debet fieri denũciatio personaliter ipsi emptori, si potest ꝑsonaliter inti-

intimari, sin autem ad domum, vel in ecclesia. clem. causam. de elect. & c.causam. de dolo & contum. & in d. clem. causam. datur modus intimandi. Si vero facienda est intimatio communitati, tunc congregata communitate in loco congruo, maioribus eiusdum intimari debet. c. 1. de postu lat. prælat. & in hac intimatione facienda seruari potest stylus, & consuetudo loci, in quo census situs est.

79 Et ad hoc vt emptor constituatur in mora, non sufficit verbalis intimatio, sed requiritur, vt fiat depositum actuale pretij census, apud personam idoneam, vel in manibus curiæ, ad hoc vt elapso termino, vel ante sine contradictione emptor census possit pretium recipere, & retrouendere, vt late declarat Tiraquell. de retractu conuentionali. §. 4. glo. 6. per totum. vbi vide.

80 Si vero venditor solum denunciat velle redimere, & non facit depositum, tunc in pœna potest cogi, ipse venditor inuitus infra annuum pretium census soluere, quia de iure non licet alicui socium, vel alium deludere. l. si pretor. ff. de iudic. vbi glo. Bar. & doctores.

81 Et si emptor ab inuito venditore, non exegerit infra annum pretium census, nihilominus venditor potest quandocunque voluerit, emptorem census cogere ad retrouendendum totiés quotiens voluerit, facto tamen deposito & seruatis seruandis, & hoc fauore ipsius vẽditoris, & ad demonstrandum, quòd pactum redimendi in contractu census, est de substãtia, ad hoc vt venditor possit se liberare ab vsuris quando voluerit, contra opinionem illorum, qui tenent posse renunciari pacto redimendi, & facere, quòd census sit perpetuus, quod est contra constitutiones Martini, & Calisti, vt declarat Pius Sanctiss. Pontifex, cui declarationi standum est, nõ dicto simplicis doctoris, quia sedes Apostolica Romana à Deo fundata est. c. 1. & 2. dist. 22. & c. 1. distin. 21. & in re dubia ad Papam recurrẽdum est. c. 1. dist. 20. & leges Apostolicæ sicut leges Petri sunt obseruandæ. c. 2. dist. 19. & c. per venerabilem, qui fil. sint legitimi, maxime quia Ecclesia Romana est mater & magistra omnium ecclesiarum. in concil. Trident. sess. 7. de baptismo. canone 3. Ideo ad illam est recurrendum semper in materia peccati, tamquam ad matrem, & quæ regitur à Spiritu sancto, & non confidere in proprio iudicio, in quo quis facillime decipi potest.

82 Volumus nihilominus quandocunque cẽsus extingui posse, non obstantibus, de quibus supra, in vers. sed & etiam posse eodem pretio extingui non obstante præscriptione centum, & plurium annorum, & temporis etiam immemorabilis. Vnde Nauarrus glo. 14. in tract. de vsur. num. 96. dicit, quòd sublata est per istam constitutionem illa magna difficultas, ꝙ pactum redimendi non tollitur quacunque præscriptione etiam centum & plurium annorum, etiam immemorabili, & isto casu præscriptioni resistit ius commune, & lex Pontificia, & si lex resistens præscriptioni, non remouetur, non currit præscriptio. l. Titio vsusfructus. ff. de condit. & demonstr. Balb. de præscript. in 1. parte sextæ partis nu. 1. & quando resistat ius cõmune præscriptioni. Rota decis. 1. de restit. spol. in nou. in vltima additione declarat, & quia dicitur expresse in constitutione, quòd non tollatur centenaria præscriptione. Fran. Veggius cons. 34. num. 6. & 9.

Præscri-

83 Præscriptio immemorabilis differt à præscriptione centum annorum. c. cum nobis. de præscript. & cap. 1. de præscript. in 6. nam præscriptio immemorabilis est maioris virtutis, q̃ præscriptio centum annorum cum habeat vim tituli. Felin. in c. ad audientiam. col. pen. vers. limita quinto. de præscript. Ant. Gabriell. lib 5. de præscript. conclus. 1. num. 71. Centenaria præscriptio requirit titulum contra Ecclesiam romanam, vt dixi late. in tractat. de acquir. possess. c. 34. num. 157. vsque ad numerum 162. Nauarrus de vsur. glossa 15. num. 97. & hac constitutione tollitur prescriptio immemorabilis & cum tollatur immemorabilis, tollitur etiam centinaria. Felin. in rubrica de præscrip. col. fin. Veggius d. cons. 34. nu. 2. & seq. Tiber. Decianus consil. 24. num. 114. lib. 1.

84 Sequitur in dicta cõstitutione Pij, Pacta etiam continẽtia pretium census extra casum prædictum ab inuito aut ob pœnam, aut ob aliam causam repeti posse omnino prohibemus. Et sic prohibẽtur quæcunque pacta continentia pretium repeti posse, ab inuito venditore, siue ob pœnam, vel ob aliam causam. ex hac clausula reprobatur opinio Innocentij in capit. in ciuitate. de vsuris. vt possit constitui census cum pacto, vt post tres, vel quinque annos, vel aliud tempus, venditor censum præfatum redimere teneatur, vt dicit Nauar. de vsur. nu. 97. gloss. 16. & dixi in quæstione de censibus nu. 27. quia si emptori daretur repetitio, non fuisset venditio ex numeratione pretij, sed mutuum: nam emptor tenetur facere pretium vẽditoris. l. ex exempto. §. 1. ff. de act. empt. si emptor potest post certum tempus pretium repetere, non emit, sed mutuauit ad tempus, & sic ex mutuo recepit censum, id est, vsuram, & propter ista pacta tanquam vsuraria reprobantur in dicta constitutione, &c.

85 Contractusq; sub alia forma posthac celebrandos funeratitios iudicamus, ex superius notatis censetur data forma faciendi contractus censuũ, quia si contractus huiusmodi alia forma, vel modo facti existant vsurarij censentur, & declarantur ipso iure: nam verbum, Iudicamus, positum hic in præsenti tẽpore, importat sententiam latam à Papa ipso iure, super inualiditate, & vsuraria prauitate dictorum contractuum, vt declaraui in tract. de pactis & promiss. nu. 116. & seq. & num. 120. Felin. in c. Rodulphus. nu. 28. de rescript. & quod ex dictis verbis sub alia forma cẽsentur data forma à Papa in contractu census faciendo, late declarat Fel. in c. cum dilecta col. 7. vers. quintum signum. de rescript. quæ forma sic inducta consensu partium tolli nõ potest. Felin. in cap. cum accessissent. col. 3. vers tertia declaratio. de constitut. Alber. Brun. in tract. de forma in articulo quid & quando aliquid censeatur traditum pro forma. col. 1. vers. aliquando vero. charta 32. Tiraquel. de retract. parte 1. §. 8. gloss. 1. nu. 3. & dixi in c. vt minorum. de constitu. Ægid. gloss. 6. num. 159. qui liber erat intitulandus tractatus de contractibus minorum vel mulierum. Sed Impressor tradidit titulum libro, quem voluit, me inscio, & inuito, si Deo Opt. Max. placuerit, omnia corrigemus tempore suo, in qua glossa vide multa de forma data à lege in cõtractibus & aliis actibus. vide etiam Nauarrum de vsur. num. 98. in glo. 17.

86 Census vero qui reseruãtur in feudo,

cto, in donatione, in emphyteosi, in legato, & in similibus dispositionibus, cum sint reseruatiui, vt dictum est supra, non comprehenduntur sub ista constitutione Pij, quæ loquitur solum de contractibus censuum pecunia sub titulo emptionis & venditionis quæsitis, vt declarat Nauarrus de vsur. nu. 98. glo. 17. vide j. in 2. parte num. 22. & Menech. de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 107. num. 5. & 7.

87 Verum quia Nauarrus de vsur. in glo. 18. num. 98. dicit hanc constitutionem habere locum non solum in censibus redimibilibus, sed etiam in irredimibilibus, quia irredimibiles expresse prohibentur in hac constitutione in contractu emptionis & venditionis, vt supra constituti, & declara vt per Nauarrum, & vide j. par. 2. num. 37. & 55. vbi declaraui doctrinam Nauarri.

88 Extendit præterea Sanctissimus Pontifex hanc constitutionē ad census iam creatos antea, vendendos, & alienandos postea, in qua venditione, voluit quod obseruentur contenta in hac constitutione, ac si crearentur de nouo, in omnibus, & per omnia, prout in nouo censu creando obseruantur, & benefecit Optimus Pontifex, quia si in priori contractu erat aliquis error, in hoc faciendo remoueretur, & fieret sine aliquo pacto illicito, pro salute animæ vtriusque partis, vide quæ dixi j. in quæstione de censibus, num. 58.

89 Præterea statuit & declarauit, quod pretium semel constitutum, nunquā posse ob temporum, aut contrahentium qualitatem, seu aliud accidens, nec quo ad vltimo contrahentes minui vel augeri. Hæc clausula fuit necessaria, quia emptor semper quærit lucrum facere, & quærit semper bis eiusdem rei extimationem quærere, vt dicitur in actione quanto minoris. l. quod si nolit. §. si quis egerit. vers. sed ait Iulianus. ff. de edilit. edicto. & ibi gloss. & hoc vult prohibere Sanctiss. Pontifex, ne sit in facultate emptoris pretium minuere vel augere in damnū venditoris, & idē prius statutum erat in cōstitutione Nicolai V. vt per Foller. in praxi censuali in §. nihil vltra. num. 1. & 2.

90 Sequitur in fine dictæ constitutionis, & licet legem ipsam ad contractus iam celebratos non extēdamus, illos tamen omnes, in quos sub alia forma peruenerunt census, hortamur in domino, vt singulos contractus, cēsuræ bonorum religiosorum subiiciant, & animarum saluti consulant, & licet hæc constitutio, non extendatur ad contractus censuum iam factorum, nam Papa hoc facere voluit ad euitandas lites inter suos subditos in vniuerso orbe, & quia leges & constitutiones futuris certum est dare formam negotiis, non ad facta præterita reuocandū, nisi nominatim de præterito tempore, & adhuc pendentibus negotiis cautum sit. l. leges 7. C. de legibus; nihilominus lex noua, quæ aliquid noui disponit, & vigorem suum ad præterita negocia refert. Dicit textus in authentica vt cum. de appellat. Cagn. §. ideoque sancimus. in fine. vbi glossa declarat, quòd lex noua ad facta præterita trahitur, in quibus iudicium non est inchoatum, sed vbi iudicium in factis præteritis est inchoatum non extenditur. & præsertim si Papa declarat non extendi ad facta ante constitutionem, prout hic declarauit. Verum licet non disposuerit dictos contractus annullando, vel declarando eos vsurarios: tamen illos omnes in

fauorem

fauorem quorum sub alia forma facti fuerunt contractus census, hortatur, id est, monet, vel mandat, quia in Papa verbum, Hortamur, est tantæ reuerentiæ, cui necessario parendum est. glossa in clement. 1. de testibus. in verbo exhortamur: vbi Bonifac. Vitall. numero 48. & duobus sequentib. & glossam sequitur ibi Cardinalis. colum. 2. vers. quarto oppono. Imol. col. fin. in dicta glossa exhortamur. nam licet hoc verbum sit consilij; tamen est consilium reuerentiæ, & ideo obligat. Anchar. ibi num. 12. Abbas in cap. 1. col. 2. de constitutionib. & sic ista exhortatio Papæ hic est præceptum omnibus habentibus huiusmodi contractus, vt submictant omnes contractus censuũ censurę bonorum religiosorum, vt consulant saluti animarum ipsorum. vide infra parte tertia num. 32.

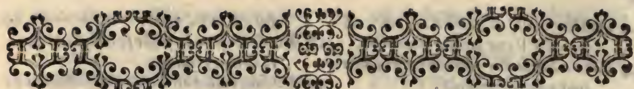
92 Religiosi boni, qui sint, & præter ea, quę de religiosorum statu dici deberent, sciendum est, quòd Iacob. in 1. epist. canonica in fine ait, Si quis putat se religiosum esse, non refrenãs linguam suam, sed seducẽs cor suum, huius vana est religio, Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem hęc est, visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc seculo. Hęc Iacobus, vbi glossa ordinaria dicit, quòd misericordia & innocentia facit religiosos: Nam iussit viduas & pupillos visitare, ex quibus ostenditur, quę erga proximum facere debemus, & vlterius esse nos immaculatos iubet, id est, castos & mundos in omnibus nostris actionibus, & sicut debeamus ab omnibus illicitis pactionibus, & ab his, quę negantur in constitutione Pij abstinere, vt saluti animarum nostrarum consulamus, & quę sint prohibita in constitutione census connumerantur supra numero 17. per modum epilogi, quæ qui commiserint vindicantur a fisco, cum ista pacta sint actiones contra legem, & quilibet posset ea remouere, & esse suiipsius religiosus & corrector, vt munde & caste viuat: nam Adam post peccatum fecit pœnitentiam. cap. octauo. §. vt sciamus. distinctione 35. vbi Archidiaconus, Dominicus, & Præposit. & ibi dixi numero tertio. nam homo per pœnitentiam recuperat gratiam Dei perditam propter peccatum: nam ante peccatum homo erat filius Dei, & quæ recuperamus per pænitentiam late declarat Turrecrem. in cap. 14. numero secundo. distinctio. 50. & ibi dixi numero 4. & verus & pius religiosus illi, qui fecit census pro salute animæ ipsius nihil aliud dicere potest, nisi vt remoueat pactiones illicitas à suis contractibus censuum; vt iussit, & ordinauit Pius Quintus sanctissimę memoriæ, & qui hęc non facit, non consulit animæ suę, & venit contra pręcepta Sedis Apostolicæ, & denuo peccat: nam illa exhortatio est iussio, vt dictum est supra numero 90. & quidquid ordinat & statuit Romana Ecclesia perpetuo & irrefragabiliter obseruandum est. capit. quarto. distinctio. 19. & ibi vide, quæ dixi numero 2. post glossam Archidiacon. Dominic. Turrecrema. & Præpositum, quare boni religiosi consulant, vt remoueantur pacta illicita ex cõtractibus facta ante hanc constitutionem, quę supra numerata sunt.

93 Clausulę non obstantiarum, & aliæ vsque ad finem dictæ constitutionis sunt declaratę infra in 3. par. à nu. 41. vsque ad num. 49.

94 Contractum censualem an ex solutione censuum per longum tempus probetur, & Mascard. de probat. conclus. 279. tenet, quòd sic, & an ex instrumento venditionis rei cum reseruatione certi cẽsus pariter probatur declarat in concl. 280. & an in dubio præsumatur census, vel emphyteosis in conclus. 281. parte 1. sed hęc dicta non videntur posse applicari cẽsibus, de quibus in hoc tractatu, quia ex cõstitutione Pij V. contractus census requirit formam, & multa alia, quę in dictis conclusionibus nulla fit mentio; ideo credo, quòd ad probandum contractum census iuxta constitutionem Pij V. semper requiratur scriptura, ad hoc, vt possit videri, an forma dictę constitutionis, & alia requisita seruata existant, nisi probetur amissio scripturæ ex aliqua legitima causa. vide quę dicam in 2. parte numero 189. & 190.

VERGI-

VERGINII DE BOCCATIIS A CINGVLO I. C. ROMANI

TRACTATVS DE CENSIBUS

Secunda Pars

IN QVA PLVRES TERMINANTVR QVAESTIONES.

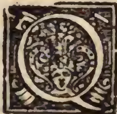
SVMMARIVM SECVNDAE PARTIS.

1 Soluere quis tenetur cēsus decursos, & non solutos, an venditor, vel emptor rei. & num. 2.
2 Actione personali in rem scripta, vel potius reali sit agendum pro censibus decursis, & contra quos, & quomodo.
3 Pactum, quòd si venditor sit morosus in soluendo census possit contra venditorem agi ad repetitionem pretij.
4 Sententia iudicis an possit constitui census, & quomodo.
5 Tutor propter moram depositi tenetur ad vsuras.
5 Vsuras soluere tutor quando teneatur.
6 Vsuras socius depositarius & emptor quando teneantur soluere.
7 Vsuram exigi posse absque mora in deposito ex nuda promissione, & conuentione depositarij.
8 Soluere partem debiti inuito debitore quando debitor possit.
9 Census an possit constitui super grano, vino, & oleo,
10 Constitutio Pij V. iuris diuini & naturalis est declaratoria.
11 Constitutio Pij V. an sit inductiua iuris humani tantum.
12 Constitutio iuris noui an trahi debeat ad praeterita.
13 Principalis intentio in qualibet depositione attendenda, non clausula exequutiue.

Molen-

142 Obe-

165 Ven-

1 Vidam P. imposuit annuũ perpetuum censum scut. xx. super quadã eius domo, quem vendidit F. pro pretio 250. scut. cum pactis tunc consuetis P. vendidit domum sic oneratam censui Martino non facta mentione census in instrumento venditionis præfatæ, qui emptor locauit dictam domũ Mario pro annua pensione scut. 40. quolibet anno dicto emptori soluenda. Hæres T. censuarij, qui non exegit census per decem annos à possessoribus dictæ domus, egit pro censibus decursis, & non solutis cõtra Marium cõductorem & inquilinum, qui nominauit P. in dominum, & patronum dictæ domus: hæres censuarij egit semper contra Marium inquilinum, & lite sic pendente super solutione census P. dedit in emphyteosim dictam domum, sic censui oneratam dicto Mario inquilino, qui de conductore factus est vtilis dominus domus sic oneratæ censui xx. scut. Quæritur quis teneatur soluere cẽsus decursos ante dationem in emphyteosim dictæ domus, & post dictam emphyteosim, an P. dominus, vel Marius emphyteota, & moderni consil. 47. lib. 1. num. 6. & seq. dicunt, quòd emphyteota tenetur, quia census est quædã obligatio ex qua afficitur res ipsa, quæ ad quemlibet successorem cum eo onere transit, & ad hoc allegat multas auctoritates nu. 6. & emphyteoticarius tenetur ad huiusmodi onera, vt num. 57. & concludit, ꝙ emphyteoticarius tenetur ad istos cẽsus num. 8. & seq. & bene. & hoc etiã tenet Foller. in praxi cẽsuali. vers. huiusmodi censualia nu. 83. & 84. Afflictus decis. 95. Aymo. cons. 217. lib. 2. & ipsi moderni probant multis rationibus

nibus num. 10. & multis sequentib. & dictum est supra in prima parte huius tractatus num.22.& quia pro censu est res obligata, & ideo pignoris persequutio in rem parat actionem creditori.l.pignoris.ff. de pig. act. & l.pignoris. C.eodem titulo, vbi ꝙ pignoris vel hypothecę persequutio in rem est, & glossæ, & doctores in dictis locis. & hæres illius, qui posuit censum, vel tertius, non potest personaliter conueniri pro censu. Aymo. cōs.339.nu.9.& cōs.499.nu.23.lib.3

2 Verum ipsi moderni in dicto cons. 47.num.14. lib.1.& cons. 141.lib. 2. dicunt, quòd quando pro huiusmodi censibus agitur contra possessorem, quod potest à die possessionis pro decursis, & decurrendis actione personali in rem scripta agi contra possessorem domus, non autem pro præteritis ante quæsitam possessionem allegat textum in lege emptor. & seq. ff. de aqua plu. arc.& l. is cum quo. vbi Bart.dicto tit. de aqua plu. arc. pręsertim quia census huiusmodi debentur ex contractu, emptori census, vel eius hęredi, & concludit, quòd Marius non possit condemnari pro censibus decursis ante acceptam domum in emphyteosim & verã possessionem acquisitam dictę domus, vigore contractus census, ex quo resultat actio personalis in rem scriptam, vt nu.16. vsque ad numerum 22. Mihi vero videtur quod emptor cẽsus nullam habeat actionem personalem etiam in rem scriptam contra Marium successorem P.qui imposuit censum & Martinũ, qui emit ab hęredibus P.& dedit domum in emphyteosim Mario, ex quo persona Marij ex contractu non est obligata aliquo modo emptori census, vel eius hęredi, sed solum domus est obligata, & ipse Marius ratione possessionis & perceptionis fructuum domus, quia fructus sunt pro censu soluendo obligati, & sic nulla actio personalis competit censuario contra Marium respectu contractus census, quia bona solum sunt obligata, ex constitutionibus Martini, Calisti, & Pij, non persona, vt supra est declaratum in prima parte huius tractatus nu. 23. maxime quia propter litem motam contra Marium possessorem domus super censu soluendo ante factam emphyteosim erat certificatus Marius qualiter domus erat pro censu obligata, & propterea Marius tenebatur ad omnes census, etiã decursos, & decurrendos, etiam ante factã emphyteosim, ex hoc solo quia erat vtilis dominus, & percipit illius fructus, quæ domus est perpetuo obligata, & non persona Marij: vnde non videntur bene concludere dicti moderni, quòd Marius sit absoluendus à censibus decursis ante acquisitum vtile dominium, reseruato actori iure agendi pro dictis censibus ab his, qui per eos annos domum possiderunt, & agendi hypothecaria contra Marium pro censibus decursis post suam possessionem, quia censuarius potest Saluiano interdicto agere pro omnibus cẽsibus decursis, & non solutis à die cessationis solutionis censuum, vsque in præsentẽ diem contra possessorem domus, quæ est obligata, & non persona primi venditoris domus, nec Martini directi domini, quia pro censibus decursis competit actio realis tantum, contra possessores rei, super qua est impositus cẽsus, nõ obligatos in for.Cam. in ipso contractu & non personalis ratione rei possessæ super qua est impositus census, vt dictum est supra in prima parte num. 23.& tenent ipsi moderni

derni in d.cons.47.num.6. & seq.sed an hæc actio dicatur in rem scripta, vt dicunt ipsi moderni, valde dubito, quia actio in rem scriptam datur ad exhibendum & ex contractu,vel quasi vt declarat Iason in §.omnium. nu. 6. institut. de act. quia pro censu est semper obligata res non persona, vbi non est obligatio in forma Cameræ; & ideo datur Saluianum interdictum contra possessorem pro auocãda possessione rei ab ipso possessore, donec satisfiat, vt dictum est in tertia parte num.51. sed vbi est obligatio Cameralis in obligatum datur actio personalis.Rom.consil.311.Aymo.consil. 342. nu.10.lib.3.vide infra hac parte num.87.

3 Iidem moderni in dicto lib.1.cõs. 152.num.5.tenent,quòd possit apponi pactum in contractu census, quòd si venditor sit in mora soluendi censum possit pretium repetere, cum ex mora & culpa venditoris census id liceat, quia mora est delictum, maxime in eo qui iurauit. l. si quis maior. cum ibi notat.C. de transact. & quia tunc pretium repetitur à venditore non inuito, sed volente, quoniam delinquendo consentit.l.1.§.bestias.vbi gloss. in vers.onerati. de postul. ideo non videtur prohibita repetitio,quæ fit culpa ipsius venditoris, & ibi ponit multa exempla. Mihi videtur huiusmodi pactum esse contra constitutiones Martini, & Calisti, & tandem Pij V.in qua expresse hoc pactu prohibetur, vt dixi supra in prima parte num.84. & huiusmodi cõtractus non est licitus. Primo quia emens censum numquam potest sortem repetere, quia si posset sortem repetere, non esset emptio, sed mutuum, cum emptor de iure teneatur facere pretium venditoris.l.exempto.§. 1. ff. de act. empt. & in hoc istud pactum est contra naturam contractus emptionis, & vlterius est contra constitutionem Pij Papæ V.quæ prohibet pacta continentia morosum census debitorem teneri ad interesse lucri cessantis, aut rem censui subiectam amittere, aut in aliquam pœnam cadere, hic propter moram cadit in pœnam restitutionis pretij prohibitam in d. constitutione, ergo non est pactum licitum sed illicitum, & contra formam contractus census, & dictę constitutionis formam, & per hæc respondetur omnibus adductis ex aduerso videlicet quod istud pactum est contra casum constitutionis Pij V. & contra naturam contractus emptionis & vẽditionis, vide etiam Nauarrum de vsuris. num.3. & infra hac parte num.22. & num.157.

4 Cẽsus annui an constitui possint per personam iudicis,condemnantem alteram partem ad soluendum mille, vel census,donec illa 1000.soluãtur. Nauarrus in tractatu de vsuris format hanc quæstionem & arguit pro & contra, vt nu.99.& 100.& tandem in vers.pro concordia hinc inde allegatorum facit certas conclusiones,& dicit, quòd si lis fuerit mota super rebus consistentibus in numero,mensura, & pondere, tenet quòd non possit per sententiam constitui super dictis rebus, quia pœna pecuniaria contra debitorem rerum quæ mutuo dari possunt, præsumitur imposita in fraudem vsurarum, & vlterius est cõtra constitutionem Pij V.cum nõ habeat requisita:nam non constituitur census super re, non venditur, nec emitur,quia hoc iudex facere non potest, non numerata pecunia, non datur pactum redimendi, & sic nullas habet qualitates pertinentes ad contra-

tra-

tractum census iuxta supradictas cõstitutiones, ergo per sententiam iudicis census contractus fieri non potest, &c.

5 Et licet tutor vsuras soluere teneatur, donec rationem tutelæ reddat, & reliqua restituat. l. 1. §. circa tutelæ. ff. de vsur. & l. tutor qui. ff. de administr. tut. §. si deponi. vers. si præceptum, vbi iudex fecit præceptum tutori, vt si non deponat pecunias, debitas vsuras ipsi minori præstet, tamen istæ vsuræ debentur propter moram tutoris, vt declarat gloss. & Bar. in d. §. si deponi. & facit c. per vestras de donat. inter virum & vxorem, & nihilominus istud argumentum non facit ad contractum census, qui habet certam formam ex constitutione Pij V. vt dictum est supra parte prima in principio, quæ non reperitur in decreto iudicis.

6 Et idem est dicendum, si socius communem pecuniam inuasit, vel in suos vsus conuertit, etiam mora non interueniente, quòd tenetur ad vsuras. l. 1. §. 1. ff. de vsur. quoniam loco pœnæ vsuras soluit, & tantum quantum socij intersit. l. socium. in prin. ff. pro socio. & nihil facit hoc argumentum ad contractum census. Et simili modo, si emptor post rem traditam à venditore ad vsuras pretij tenetur, quia hoc prouenit ex æquitatis ratione, quamuis habeat pecunias loco depositi. l. 2. C. de vsur. Ioannes Baptista Lupus in tract. de vsur. comment. 1. num. 140. & seq. & nihilominus est res valde diuersa a contractu census.

7 Et idem dicendum in deposito ex nuda cõuentione, & promissione depositarij absque aliqua mora exigi posse vsuram. l. publia. §. 1. & l. Quintus. ff. depositi. quoniam depositarius conuerti voluit pecunias depositatas in sui vtilitatem, & tunc officio iudicis tenetur ad vsuras. l. 3. C. depositi. l. qui furtum. ff. de condit. furt. & istis casibus potest iudex mandare tutori, socio, depositario, & emptori, vt soluant aliquid loco vsurarum, donec soluãt quod debẽt: sed ista solutio fit loco damnorum expensarum, & interesse, non census, nec potest censui aliquo pacto accommodari, vt dictum est. & Nauar. num. 100. vers. quę tamen distinctio non approbat dictã concordiam per ipsum datam, sed dicit, ꝙ iudex potest cõdemnare, vt donec restituat dicta mille soluat cẽsum in pœna vel loco damnorum, expensarum, interesse, & in his casibus tantum, in quibus debentur damna, & interesse, vel vsuræ de iure, & non in alio casu, sed stante constitutione Pij, non potest iudex censum constituere, quia non potest pecunia numerari, nisi debitor illam restituat creditori, & creditor illam pecuniam vere numeret, & det illi ad censum, iuxta constitutionem Pij V. & non alio modo.

8 Censum pro parte, vel in totum redimi posse supra parte prima n. 13. ostensum est. Nauar. in tract. de vsu. num. 101. quærit, an condemnatus soluere mille, possit soluere partem, donec censum soluat, vt liberet se à solutione vsurarum, & arguit, pro & contra, tandem tenet, quòd sic, per decem rationes: licet Alciatus in l. quidam extimauerunt 21. num. 2. ff. si cert. petat. dicat doctores regulariter concludere creditorem inuitum non cogi particularẽ solutionẽ recipere, quia huiusmodi solutiones, minutatim factas plerunque incommoda afferre. Volente tamen creditore particularis solutio admittitur, etiam in exactore publico. l. fin. C. de Apoc. public.

public. lib. 10. & in dicta l. quidam extimauerunt. Decius num. 6. & emphyteota tenetur totum canonem, & non potest partem soluere inuito domino. Ias. ibi numero 7. tamen Nauarrus vbi supra tenet, quòd iudex possit cogere creditorem partem recipere dictæ summæ à debitore, ut possit se ab usuris in parte liberari, contra communem opinionem, vt numero 102. vers. ad quartum. in illa summa 1000. scut. debita: tamen tenui in censu, ex constitutione Pij V. supra parte prima num. 13. & 14. quod potest in totum & pro parte cẽsus redimi, in vim dictæ constitutionis Pij Quinti, vbi vide, sed iste non erat census, vt supra ostensum est numero proximo; & ideo opinio Nauarri videtur contra communem opinionem.

9 Quærit tertio Nauarrus, an possit constitui census annuus, vel responsio annua super alia re, videlicet, grano, vino, & oleo, quam in pecunia, & firmat hanc conclusionem, quòd etiam possit constitui super responsione grani, olei, & vini. Primo, quia in constitutione Pij non prohibetur. Secundo, quia hoc firmat Innocentius in c. in ciuitate. de vsuris. quem communiter sequuntur doctores, sed in quæstione 30. numero 120. Idem Nauarrus dubitat, an census sic constitutus super grano, vino, & oleo, debeat reduci ad pecuniam numeratam, quæ iuste respondeat pretio, pro eo dato, quando pretium grani, vini, & olei creuit, & excedat propterea pretium pro dicto censu solutum, licet cum fuisset constitutus iustum pretium esset, arguit pro, & contra: tamen resoluit, quòd iustum pretium grani, vini, & olei statui potest à summo Principe, & secundum quod statutum est exigere. Sed quando imponitur census cum responsione grani, vini, & olei, debet haberi respectus ad communem extimationem grani, & vini, & olei, in illa prouincia per decem annos ante, & secundum illam communem extimationem dicti temporis, fieri potest extimatio mensuræ grani, vini, & olei, & hoc modo sunt liciti hi contractus super grano, vino, & oleo, dicit Corradus de contractibus quæstio. 79. conclus. 2. Guido Papæ quæst. 515. numero 2. Franc. Marci quæst. 21. num. 7. parte 2. & dixi in quæstione de censibus in tertia parte huius tractatus numero 52. quia granũ in vno anno plus valere potest, in alio minus; ideo eligitur medium, & illud quod est plus in vno anno, est minus in alio, & illud plus & illud minus compensatur in pretio communi, & mediocri.

10 Quarta conclusio Nauarri est numero 105. an hæc constitutio Pij V. sit naturalis, & diuini iuris declaratoria, an iuris humani tantum. Primo arguit quòd sit iuris naturalis, & diuini declaratoria, vt colligitur ex proœmio, ibi verum etiam quod deterius est, contrariis omnino pactionibus propter ardentem auaritiæ stimulum, legum etiam diuinarum manifestum contemptum præseferunt, non potuimus animarum, prout tenemur saluti consulentes, & piarum mentium petitionibus etiam satis facientes, tam graui morbo letiferoq; veneno salutari antidoto non mederi. & in fine dicit omnes contractus censuales sub alia forma quam ab ea præscripta esse fęneratitios; & consequẽter contra ius naturale, & diuinũ factos, quia vsura damnatur iure diuino, & naturali, & vsurarius est male-

dictus

dictus super omnes mercatores quia rem datam à Deo vendit, & recipit fœnus,& rem datam fœnori sine aliqua diminutione. c.11. distinct. 88. §. vnde: & vsurarius non habet imaginem Dei,sed diaboli, vt dicitur in c.11.in fine cum sint vsurarij contemptores legis Dei.

11 Sed contra hanc constitutionem arguit dicens, quòd hæc constitutio est inductiua iuris humani tantum, quia declarat non extendi ad præterita, vt per Abbatem c. fin. de præscript. & Felin. in c. fin. de constit. fallentia secunda principali, sub nu. 4.& hac ratione quia omnis constitutio iuris antiqui declaratoria extenditur ad præterita. c. ex antiquis distinct. 54. cum his quæ ibi notat Dominic.& ius naturale est antiquius ergo pro resolutione huius quæstionis dicit Nauarrus quòd contractus fœneratitius est reprobatus per ius naturale, & diuinum vt supra nu.10.hac parte ostensum est, vbi ex proœmio, & ex dispositione huius constitutionis Pij, expresse reprobatur contractus census funeratitius propterea statuitur in ea, quod super re immobili,& de sui natura fructifera census imponatur, vt ex fructibus census solui possit, iuris humani est, quod soluatur pretium in pecunia numerata, & corã notario &testibus, & in alia partita dictæ constitutionis disponitur, quod si contingat fieri venditio rei super qua imponitur census, fiat intimatio emptori, per duos menses ante, & quod emptor census aliis præferatur & contractus sub alia forma celebrandos funeratitios iudicamus, quæ iure naturali & diuino prohiberi nõn possunt, sed humano tantum, & quia non extenditur ad prius celebratos census ad quos extendenda erat, si tota forma contrahendi inducta esset iuris diuini & naturalis, & quia coram Deo potest pretium constitui, & solui in alia re quàm pecunia numerata, de qua dictum est supra in prima parte nu. 52.& Nauarrus nu. 121. in tractatu de vsur. vers. trigesima prima quæstio,& antea nu.88.super 3.glos.

12 Ista resolutio Nauarri non placet respectu duarum rationum, quæ in ea allegantur nam licet conclusio vera sit, vt constitutio iuris noui debet trahi ad præterita,quia qui declarat nihil de nouo inducit. l. hæredes palam.ff.de testam. & potius ligat constitutio antiqua quàm noua declaratoria,& hæc dicit Felin. allegatus à Nauarro in c. fin. de constit. num.4. vers. fallit secundo quoniam Felin. ibi nu.6. declarat dictam conclusionem,nisi constitutio declaratoria reperiret communem obseruantiam in contrarium proutPius reperiit, quæ communis obseruantia in contractu censuum, erat contra consuetudinem antiquam, quę narratur & approbatur in constitutionibus Martini & Calisti positis in titulo de emp. & vend.c.1.& 2. in extrauag. & isto casu,ista constitutio non est declaratoria antiqui iuris sed noui iuris editoria,& ideo non trahitur ad præterita, & propterea dixit de cætero, vt bene declarat Felin.in dicto c.fin. nu.5.& 6.de constit.& propterea dicta constitutio Pij, imponit pœnam de nouo,& respectu pœnę non trahitur ad præterita, vt declarat idem Felin.ibi nu. 8. vers. 4. limit.& idem dicit Decius post Imolam ibi nu.45. & 49. adeo quod resolutio Nauarri non videtur subsistere, quia rationes per eum allegatæ non subsistunt, quoniam hæc constitutio non est declara-

clara-

claratoria iuris antiqui,sed noua con stitutio cum dat nouam formam contractibus censuum non datam antiquitus.Secundo supradictæ clausulæ additæ à Pio circa pecuniam numeratam, pactum redimendi, & alia sunt additæ pro maiori conseruatione iuris diuini, ab illicitis & prauis pactionibus & cautelis,quòd fieri po tuit,vt in c.25.distinct. 50. nam pro salute animæ Papa hęc facere potest, ad quæ Nauarrus non animaduer tit,&c.

13 Quantum ad clausulas consecutiuas in quibus se firmat Nauarrus. dicimus quòd in qualibet dispositione principalis intentio est attendenda,non consecutiua, nam intentio Summi Pontificis, primo fuit dare contractibus censuum formam,vt in Rub.dicitur.Secundo fuit tollere aua ritiam quæ concernit leges diuinas & humanas & non potuit consulere saluti animarum alio modo, quàm tollere ex huiusmodi contractibus pacta iniqua, & dare nouam contrahendi formam, ex qua peccata tollantur ideo voluit vt seruetur forma percum data in contractu censuum, & illa non seruata declarauit census funeratitios, & hoc facere potuit, quia Papa vbi vertit periculum animæ potest tollere leges ciuiles c. nouit. de iudiciis.c.fin. de præscript. & habet iurisdictionem in temporalibus in toto orbe terrarum Christianorum pro salute æterna populorum, & gregis sibi commissi. Turrec. in c. 6.nu.1.& 2.& Præposit.nu. 2. distin. 96. vbi dixi. nu. 5. vide etiam infra nu.26.& potest addere per suam constitutionem iuri diuino quando tendit in acquisitione salutis æternæ populorum, vt probatur in c. vt constitueretur 25. distinct. 50. vbi Præposit.nu. 4. hoc notat ex dicto textu ita factum est hic, quia additum est iuri diuino in vsuris tollēdis pro acquisitione salutis æternę populorū, & ideo ideo ista non est contemnenda, sed adiuuanda quia respicit salutem animarum & c. quia iura humana dicuntur diuina ex quo Deus illa distribuit generi humano per ora principum.c. 1.vbi Dominic.in notabilibus & Præposit. nu. 7. dist. 8. & ius canonicum dicitur ius diuinum quia ex authoritate noui & veteris testamenti processit.c.qualiter il 2.de accus. Præposit.in dicto c. 1. nu. 13. distinct. 8. & Turrecrem. in summa in dicta dist. 8. nu. 2. declarat qualiter ius humanum dicatur ius diuinum vide infra num. 206.

14 Quærit Quinto Nauarrus an dicta constitutio Pij Quinti, sit seruanda etiam in regnis non subiectis tem porali dominio ecclesiæ, quo ad tem poralia vt nu. 106. & resoluit quòd ista constitutio in quantum est declaratoria iuris diuini, & naturalis, cum nihil noui inducat, sed solum quid actum sit monet, & ius naturale & diuinum est vbique seruandum c. quod iure. dist. 8. & quòd decreuit esse peccatum vsuræ contra ius naturale & diuinum,vbique gentium credendum est, esse peccatum vsurarium solo iure naturali vel diuino attento, hæc Nauarrus. nu. 106. vers. omissa tamen,&c.

15 Hęc mandata Papæ pro correctione fidelium & emendatione sceleratorum & pro interdictione imminentium vel futurorum malorum, si quis contempserit est excommunicatus.c. si quis dogmata 18.25.q.2. & glossa. 1.in c.2.de regul.iur.in 6.dicit, quòd Papa in his in quibus vertitur periculum animæ, quo ad vtrumque forum,

rum, poteſt tollere legem Imperatoris Regis, vel cuiuſcunque Principis c.nouit §. cum enim de iudiciis, ibi poteſtas noſtra ex Deo eſt, & ad officium ſpectat de quocumque peccato mortali, quemlibet Chriſtianum corrigere,& ſi correptionem contempſerit per diſtrictionem eccleſiaſticam coercere,& in c.fin.de præſcrip. dicitur quòd omni conſtitutioni & conſuetudini eſt derogandum quæ abſque mortali peccato non poteſt obſeruari c.pen. & vlt. de hæret. lib. 6.Nauarrus de vſuris ſub n. 106. verſ. ſecundo probat hanc concluſionem multis auctoritatibus.

16 Dum vero dicit Nauarrus dicto nu. 106. verſ. tertio, quòd dicta conſtitutio Pij, non ligat eos qui Regibus laicis ſubiiciuntur in illa clauſula poſita in dicta conſtitutione, quòd cenſuarius præferatur in emptione rei ſuppoſitę cenſui alteri extraneo, nec illa quo debeat redemptionem faciendam ante bimeſtre denunciare, quia per illas clauſulas nihil declaratur eſſe peccatum, ſed cõtenta in illis viſa ſunt iuſta & ęqua, hæc opinio Nauarri non placet, quia ſi iſtæ clauſulæ ſunt iuſtę & æquę etiam quòd non contineant peccatum illas ſolum omittere etiam quòd cum aliis clauſulis continentibus peccatum coniunctæ, ita & taliter quòd omnes ſimul dant formam & eſſe con tractui cenſus propter iſtam coniunctionem & formam ſic conſtitutam pro tollendis peccatis ab omnibus Chriſti fidelibus, in quacumque parte mundi facientibus ſimiles contractus in hoc ſolum obſeruari debent, quia Papa poteſt addere hæc iure diuino, pro tollendis peccatis.c.25.diſtinct. 50.& ibi Prępoſ.n.4.remanentibus illæſis in aliis legibus ſæcularium principum, ex quo ita Papa mandauit,cui in iſtis caſibus tollentibus peccatum,parendum eſt ab omnibus in vniuerſo mundo, & contemnens obedire Papæ, eſt excommunicatus dicto c. 18. 25. q. 2. quia hæc facta ſunt pro interdictione imminentium vel futurorum malorum, & à ſede Apoſtolica ſalubriter promulgata, & Pontificum ſtatuta ſicut legitima & iuſta cuſtodiri conuenit c. 19. 25. q. 2. ideo etiam in hac parte iſta conſtitutio in iſto ſolo caſu ſeruanda eſt in vniuerſo orbe fidelium, & præſertim per ea quæ dicta ſunt ſupra.nu.13.in fine.

17 Dum vero dicit quòd nemo eſt iudicandus vſurarius in foro conſcientiæ propter præſumptiones per hanc extrauagantem inductas, ſi contrarium coram Deo eſt verum,quia nulla lex fundata ſuper præſumptione ligat quem in foro conſcientię,ſeu Dei, ſi contrarium eius quòd pręſumitur eſt verum corã Deo.c.tua de ſponſali. c.humanæ aures. 22. q. 5. & c. is qui cum eius annotationibus de ſponſalibus, ſuper iſtà opinione Nauarri, dixi aliqua in prima parte huius tractatus n.52.& ad ibi dicta remitto lectorem,nihilominus, quia Nauarrús hic dicit quòd tota intentio Papę eſt in pręſumptione, ſi pecunia non eſt numerata, ſed parcat tantus vir, quia Papa intendit in hac conſtitutione dare formam contractibus cenſuum, & inter alia requiſita pro forma, vult quòd numeretur pecunia, ad tollendas omnes malas præſumptiones, tam apud contrahentes, quàm alios quoſcumque, & contractus non declarantur vſurarij in dicta conſtitutione propter pręſumptionem, ſed propter formam non ſeruatam, quæ forma dat eſſe contractui cen-

sus, & forma sublata contractus declaratur vsurarius, & hoc facere potest Papa contra contemnentes mandata sedis Apostolicæ. c. 4. & 5. 25.q.1.& quod contractus est nullus forma data à lege non seruata dictũ est supra parte 1. in principio.

18 Ex supradictis in proxima quæstione, & in infrascriptis resoluitur, quæ dicit Nauar.nu.107.q.6. an omnia contenta in hac cõstitutione sint eiusdem speciei, & respondit, quòd quædam sunt iuris naturalis, & diuini, quæ ligant omnes Christianos in vniuerso mundo etiam non subiectos Papæ in temporali dominio, vt est prohibitio vsurarum, de quibus dixit quæst. 5.& dictum est supra num 5. Quædam non sunt iuris naturalis, neq. diuini, sed humani noui, de quibus in extraua.c.1.& 2 de empt.& vẽdit.quæ sunt clarius inducta, & declarata in cõstitutione Pij ad præsumendum contractus censuales esse vsurarios, quæ ligat omnes etiam Papæ nõ subditos in temporali iurisdictione; quædam tamen, quæ non continent nec ius naturale, nec diuinum, neque modum præsumendi censum esse vsurarium. Sed æqua, & digna, quæ in dicto contractu census seruari debẽt, vt censuarius in venditione rei supposita censui præferatur aliis & intimatio redemptionis census faciẽda per duos menses ante, & quod denunciãs teneatur infra annum redimere censum post denunciationem etiam inuitus, & quòd hæc vltima non declarãt aliquid esse peccatum, nec præsumit contractum vsurarium, nisi voluerit, quòd si hæc non seruentur, non propterea declaretur contractus census vsurarius, videlicet ex quo non denunciauit, vel non redemit in tempore, Ista requisita in hac constitutione non possunt diuidi. Sed omnia sunt simul accipienda, quia ista omnia dãt formam in emptione & redemptione contractus cẽsus & quidquid fit contra vel præter formam datam in contractu census vel illius redemptione nullum est. Felin. in cap. cum dilecta col.8.vers.gesta. de rescript. quam regulam ampliat duodecim modis, & limitat octo modis. Tiraq. de retract. parte 1. §.37.gloss.2.num.29. Et forma ad vnguem est adimplenda. Felin. in c.ex parte.col.12. de rescript. Tiraquel. in l.si vnquam. in verbo reuertatur. num 63.C.de reuocan. donat. & illius omissio etiam in minimo vitiat in totum: quia formæ nihil addi aut minui potest, cum sit indiuidua. Tiraquell. de retract. parte 1.§.1. gl. 21.num.10. & seq. etiam in actis fauorabilibus, & piis, & formæ omissione vtile per inutile vitiatur, & dixi in c. vt minorum. in tractatu de contractibus minorum, & mulierum.glo 6.num.172. vnde ista resolutio Nauarri non placet, quia omnia, quæ sunt in hac constitutione posita, pro forma posita cẽsentur in contractu census, & in illius redemptione seruanda, quæ si omittantur in toto, vel in parte, tam fauore emptoris, quàm venditoris, contractus est vsurarius, & nullus propter formam non seruatam, vt in dicta constitutione dicitur, & dictum est supra in prima parte num. 85. ideo ista diuisio non admittenda, quia vt dictum est supra num. 13. Papa potuit hæc addere iuri diuino pro vsuris tollendis, & pro animarum salute. c. 25. distinct. 50. vbi Præposit. numero 4. & vide infra num.20.

19 In 7.quæst.num.108.Nauar.de vsuris quærit, an constitutio Pij V. per non vsum possit in totum vel in partẽ

tolli

tolli, & distinguit prout supra quæst. proxima, quòd in his quæ continentur in ea respicientia ius naturale & diuinum tolli non possunt, in aliis concernentibus ius humanum tolli posse, & quòd ea quę concernunt ius humanum in regnis non subiectis Papę in temporalibus, quòd posset omitti obseruantia eorum quę concernunt ius humanum, quia in his non ligantur Reges, & regna temporalia, ad quę verba animaduertat lector.

20 Nam constitutio pręfata principaliter est facta ad tollendum vsuras quę fieri solebant, in constitutione & venditione annuorum censuum & sic respicit ius diuinum & naturale principaliter, & dicta constitutio est honesta iusta possibilis secundum naturam loco & tempore conueniés, necessaria vtilis & manifesta. c. 2. dist. 4. vbi Turrec. §. ideo autem. nu. 2. & 3. & clausulę appositæ vt puta quòd pecunia numeretur, & alia concernentia ius humanum sunt apposita prohibitiuè tantum, idest non fiāt census, nisi in numerata pecunia, & nisi cum pacto redimendi perpetuo, & dat modum & formam qualiter sit facienda redemptio census, & semper procedit cum verbis negatiuis & contractus contra formam dictę constitutionis factus, est nullus tamquā factus contra legem. l. non est dubiū C. de legibus, & quòd ibi glossa. Bar. Bald. & alij, & lex Papæ quę annullat actus aliter factos, quàm in lege continetur, non potest tolli non vsu inferiorum, sine expresso consensu Papæ. Archid. in c. cum de beneficio. col. 2. vers. sed pone de præbend. lib. 6. & ibi Geminianus col. 3. Anchar. in fine Franc. num. 4. Rochus. de consuetudine. num. 523. Rota. decis. 3. de priuil. in antiquis. Felin. in c. cum accessissent. col. 13. vers. quarto limita. & ibi Decius. col. 3. vers. tertia conclusio de constitut. & Alex. consil. 103. lib. 2. Ant. Gabriell. lib. 6. de clausulis conclus. 3. num. 40. & vlterius declarantur ipso iure contractus aliter facti, vsurarij vt dictum est supra n. 85. parte 1. Tertio adest clausula, non obstantibus consuetudinibus & quibuscunque contrariis, & quando Princeps ex certa scientia improbat consuetudinem contrariam in constitutione requiritur expressus cōsensus Papę, ad tollendum constitutionem Papę, propter consuetudinem contrariam. Ioannes Andręas in additione specul. in titulo de instrumentorum editione. §. compendiose vers. sed numquam glossa in summa dist. 11. vbi Pręposit. col. fin. vers. aut consuetudo, vbi etiam Domin. vers. aut consuetudo quia inferiores non vtendo, vel ex contrariis actibus non possunt constitutionem Papæ tollere, sine ipsius expresso consensu. Felin. in c. 1. in quarta quinta, & sexta, declaratione de tregua, & pace. Rochus de Curte in tractatu de consuet. num. 354. & seq. & quando lex dicit testamenta vel contractum nullum, cōsuetudo non potest illud validare. c. consuetudo. dist in. 1. & c. fin. dist in. 11. Bart. in l. ius publicum, & ibi Ias. ff. de pactis, nam si lex derogat consuetudini, prout in casu pręsenti, non potest noua consuetudo contra illam legem induci, nisi specifice per Papam consuetudo approbetur. Pręposit. in c. Placuit. 13. num. 4. distinct. 32. Nec credo quòd Papa velit approbare consuetudinem faciendi contractus census, sub alia forma factos quos declarauit vsurarios si fiant alio modo, quia nil aliud

esset quàm tollere constitutionem ita salubrem, & approbare vsuras, ideo miratus sum quòd tantus vir, quærat sub talibus distinctionibus tollere constitutionem ita salubrem pro anima, & quiete, & pace populorum, sub somniata consuetudine malorum, quòd non tollitur ius diuinum & naturale, sed ius humanum, cum ista capita sint ita connexa, quòd separari non possint, nec valeant, & potuit Papa hæc addere iuri diuino, vt dicitur in c.25. distinct. 50. & ibi Pręposit. num. 4. vbi dixi num. 6. & pœna facit homines virtuosos, quia metu pœnę quis malum facere desinit c. 1. distin.4. vbi Turrecr. num. 1 2.& 3.& qui retrahitur à malo facit habitum ad virtutes. Turrec. ibi num.4.

21 Octauo quærit Nauarrus num. 109. an qui soluit censum ob aliquod prædium, & nescit an eum debeat ex contractu empyteotico, vel censuali, & resoluit quòd si aliud non apparet, posse credere soluentem in vtroque foro debere censum ex iure censuario, non ex iure emphyteotico c. ex parte de censibus, vbi Abbas not. 4. etiam quando sumus in dubio comprobat, Didacus in tract. variarum resolutionum. lib. 3. c. 7. num. 1. vers. immo in eo dubio dicit quòd licet constet de contractu non tamen apparet an sit emphyteuticus an censualis præsumendum est contractus is censualis potius quàm emphyteuticus Sozzin. cons. 267. col. 2. lib. 2. quando non apparet de contractu Aymo. cons. 204 num. 20. lib. 2. vt pœna caducitatis locum non habeat, & cons. 279. in fine. Ruin. cons. 92. num. 7. & cons. 160. num 5. lib. 3. capit. decis. 103. & 196. Paris. cons. 84. num. 7. & 9. cons. 23. num. 9. lib. 4. & quia mitior est obligatio debendi censum quàm emphyteosis, quia in emphyteosi si non soluit canonem perditur prædium, non soluendo censum nihil perdit c. cum dilectus vbi glossa, & Innocet. de relig. dom. & c. potuit locati Ias. in l.2.nu. 165.C. de iur. emph. tenet quòd probata consuetudine loci præsumatur emphytheosis, aliàs censuarius, & similiter si exhibeatur contractus in quo dicatur quòd in alienatione requiratur consensus Ecclesiæ qui solet in emphyteosi præstari præsumitur emphyteuticus. l. fin. C. de iur. emphyt. Idem si promisit soluere laudemium Bertr. cons. 130. lib. 2. in antiq. Decius cons. 320. Aymo. cons. 132. num. 2. & census est nomen generale. c. religiosi. de relig. dom.

22 Quærit etiam Nauarrus nu. 110. quæst. 9. an hodie post hanc constitutionem Pij liceat alicui dare prædium valoris mille ducatorum, reseruato sibi annuo censu adiecta pœna, vt cessante illo soluere per triennium deuoluatur ipso iure prędium traditum, & dicit quòd sic, & respondet quòd non habet locum in hoc censu sic reseruato constitutio tamquam diuersa ab isto contractu censuali, & ex diuersis non fit illatio. l. Papinianus. ff. de minor. & ostensum est supra in prima parte, num. 86. nam isti census vocantur reseruatiui, nam si quis donat alicui rem suam, reseruata sibi facultate exigendi ab eo quolibet anno scut. xx. cum liceat vnicuique in re propria legem imponere, & pro exactione summæ reseruatæ, competit reseruanti actio prescriptis verbis. l. fin. C. de rerum perm. & potest iste

iſte reſeruatarius penſiones exigere, & in pœnam ob non ſolutionem cenſus rem vendicare. gloſſa in c. conſtitutus de rel.dom.Sotus lib. 6. quæſt. 5.art. 4. Didacus lib. 3. variarum reſolut. c.7. num. 1. & deuoluitur res ob non ſolutionem afflict. decif. 80. intellige quando adeſt pactum deuolutiuum.

23. Decimo quærit idem num. iij. an qui exigit pœnam ob non ſolutum cenſum poſt nouam conſtitutionem Pij venditum in tempore promiſſo, teneatur illam in foro conſcientiæ reſtituere,& tenet quòd ſic, & bene, præſertim quia ex hac conſtitutione, datum remiſſum & dimiſſum contra ea quæ mandantur in conſtitutione Pij fiſco applicantur, vt dictum eſt in prima parte, num. 90. & infra in quæſt. de cenſibus parte tertia, num.56.

24 In cenſu vero conſtituto ante conſtitutionem Pij V. cum pacto quòd ſi non ſoluit in tempore ſoluat pœnam, & Nauarrus in dicta quæſt. 10. num. iij. verſ. ſi autem, dicit quòd ſi pœna eſt moderata, & abſque mente fœnerandi appoſita, & iuſte potuiſſet poni, & ſi illam exegit non tenetur illam reſtituere in foro conſcientiæ. ſed ſi fuit pœna exceſſiua, & contra iura, tunc illam retinere non poteſt. l. ſi pacto quò pœnam. C. de pactis, & aduertatur quòd in pœnis imponendis conſideratur cauſa, perſona, ætas, & ratio ſcandali, & ideo pœna eſt imponenda vel leuanda cum cauſæ cognitione, gloſſa ſingularis in c. 8. §. notandum, in verbo voluntate. 2. quæſt. 3.& in contractibus factis ante conſtitutionem Pij, circa iſtas pœnas, & alia pacta illicita ſunt vocandi religioſi, pro reuiſione dictorum pactorum, antea impoſitorum vt dicitur in dicta conſtitutione, & dictum eſt ſupra in prima parte.num. 93.& ſeq. vel Iudex & Canoniſta poteſt dictos contractus antea factos reuidere, tam circa pacta illicita, quàm circa pœnas, & ſuper illis per viam reuiſſionis in vim facultatis attributè à dicta conſtitutione Pij decernere illud quòd iuſtum ſibi videtur, & ſic iſte pœnæ ſunt remittendæ arbitrio iudicis.

25. Vndecimo quærit Nauarrus,nu. 112. an liceat emptori cenſus illud vendere alteri ad certum tempus, vel ad vitam ipſius, aut emptoris, & dicit quòd non, per ea quæ dixit ſupra gloſſa 16. in qua dixit quòd nullo pacto ſtatui poteſt vt pretium à conſtituente cenſum inuito venditore repeti poſſit, ob pœnam vel aliam cauſam, niſi quando denunciauit velle redimere, quia tunc intra annum poteſt cogi ad reddendum pretium, ſed quæ dicuntur in 16. gloſſa, non ſoluit quæſtionem, quia ibi dicta loquuntur de emptore cenſus, quòd non poſſit cogere venditorem inuitum redimere cenſum, ſed quando emptor cenſus legittimè conſtituti alteri vendere voluerit, non poteſt alteri ad certum tempus vendere, vel ad vitam ipſius, aut emptoris, ſed tenetur in dicta venditione remouere omnia pacta, & conuentiones quæ ſint contra conſtitutionem Pij V. in qua dicitur, ſed in cenſu exacto alienando dummodo poſt conſtitutionis publicationem vendendus ſit, perpetuo & in omnibus ſeruari volumus conſtitutionem præfatam perpetuo,idest etiã quòd fiant plures alienationes dicti cenſus ſic creati, & in omnibus alienationibus forma dictę cõſtitutionis, ſeruari

ſeruari voluit, ne in translatione, & vēditione dicti cenſus de perſona ad perſonam fiat fraus, aut aliqua machinatio: & hæc eſt vera ratio, quare non poſſit vēdi ad certum tempus, ex quo hæc venditio prohibetur in conſtitutione Pij.

26 Et dū quærit an poſſit emptor cenſus vendere dictū cenſum ſic creatū, & conſtitutum ſimpliciter, reſpondit quòd ſic, modo eodem pretio vendat, & non maiori, neque minori, quàm fuit emptus, & hoc videtur ſtatutum ad vitandas fraudes vſurarum, licet ipſe arbitretur in foro conſcientiæ, poſſe emptorem vendere cenſum, ſi egeat minori pretio quando non reperit quem velit emere eodem pretio, mihi videtur, quòd hæc venditio, maiori vel minori pretio cenſus conſtituti fieri non poſſit, quia prohibetur expreſſe in dicta cōſtitutione, & eius forma eſt ſeruanda in venditione facienda alteri cenſus, ſic formati vnde ſi non ſeruetur dicta forma in venditione alteri faciēda, contractus vſurarij declarātur, vt dictum eſt ſupra proxime. Ideo ſemper forma dictæ conſtitutionis ſeruari debet, etiam in vtroque foro meo iudicio, quia ſi forma non ſeruetur, data eſt ſententia à canone, quòd contractus eſt vſurarius, vt dictum eſt ſupra parte prima num. 85.

27 Decimotertio quęrit Nauar. num. 113. an qualibet res, quæ pro pretio æquiualenti cenſui hominibus locari poteſt ad conſtituendum in ea cenſum, habilis cenſeatur, licet locari nunquam ſoleat, quales ſunt aliquot Turres non conſuetæ locari. Tenet quòd ſic. facit l. cōpetit in principio. ff. quod vi, aut clam. vbi qnod cupreſſus quòd nullū ferunt fructum, ſi amenitatis cauſa retinentur, poterunt dici fructiferi propter domini voluptatem. Ita domus, vel turris, quæ poteſt locari, ſi non locetur dicitur fructifera, quia apta eſt fructum reddere de ſui natura, eam alteri locando. Sed in turri, ideſt in fortilitio, quòd ſolet retineri pro cuſtodia ciuitatis, vel perſonæ, & non poſſunt, neque ſolent locari ſine periculo, credo imponi non poſſe, in turribus priuatorum, quæ poſſunt locari, poſſe imponi, & quando res ſit fructifera, vide infra num. 100. in hac 2. parte, & ſupra in prima parte num. 3.

28 Decimoquarto quærit an vendens cēſum poſſit partem pretij pro eo accepti dare alicui, ea lege, vt partē cenſus, quæ illi reſpondet, ſoluat eius emptori, & tenet, quòd non, quia in effectu, id eſt mutuare, vt aliquid lucretur, & ita ad vſuram dare, quod eſt vetitum omni iure, vt ipſe notauit in eodem tractatu de vſuris num. 8. vbi quod mutuum dantes nihil inde ſperantes, declarat eſſe pręcepti non conſilij, vt nonnulli dicunt, & probat multis rationibus, & bene, & decimaquarta quæſtio Nauarri eſt, in eodem caſu: ideo bene reſpondit.

29 Sed quia vidi inſtrumentum cenſus, in quo Titius ſuper ſua poſſeſſione impoſuit cenſum 30. ſcut. & recepit pretium ab emptore in numerata pecunia, & fecit inſtrumentum iuxta conſtitutionem Pij Quinti, & incontinenti eodem loco & teſtibus declarauit feciſſe huiuſmodi contractum cenſus ſuper ſua poſſeſſione, vt faceret rem gratam Gaio & Meuio, qui non habebant poſſeſſionem, & propterea conſignauit in præſentia eorundem teſtium, & notarij, pretium integrum dicti cenſus eiſdem Gaio & Meuio, qui recognoſcendo bonam fidem, receperunt pretium declarantes

tes huiusmodi contractū census 30. scut. factum fuisse per Titium, ad eorum instantiam & preces, & pro eorum commoditate, & propterea promittunt Titium indemnem releuare, ac tempore debito Titio cēsus soluere vel emptori, & censum præfatum extinguere infra quinque annos, & plus & minus vel ad omnē petitionē Titij, obligarūt se in forma cameræ cum iuramēto ad fauorem dicti venditoris. Quæritur, an contractus sic factus sit suspectus, vel illicitus. Ego, salua semper saniori resolutione, dico, quòd cōtractus sic factus sit licitus, quia census constitutio est legitime facta per Titium, quod Titius non possit hoc facere pro alio, vt fideiussor, non video prohibitum de iure, nec hoc in dicta constitutione prohibetur, quinimo indies videmus in vrbe in societatibus officiorū hoc fieri, quòd vnus accommodat officiū suum alteri, vt possit super eo facere societatem, & illa facta officialis capit pecunias, & illas consignat amico & declarat, solum nudum habere nomen in dicta societate. Amicus recipit pecunias & declarat societatē ad ipsum pertinere, & promittit officialem indemnem releuare, tam à solutione fructuum, quàm sortis principalis; & hoc fieri videmus in dies, & non prohibetur, nec ista est vsura, sed in casu Nauarri fuit vsura, quia dans pecunias, & recipiens, non declarant, vt supra declaratum est: nam voluntas, & propositum distinguunt maleficia.l.qui iniuriæ.ff.de fur.& l.diuus. ff.ad legem cor. de sic. in casu isto nō est voluntas, nec propositum faciendi vsuras, sed cautio, vel præstare nudum nomen indigenti pecunia, & pro ea recuperanda habet fideiussores.

30 An liceat censum emere super diuersis prædiis separatis, expressis tamen finibus eorum, & Nauar. in dicto tractatu de vsu.nu.113.vers.decimaquinta, tenet quòd sic, quia Papa non prohibuit in sua constitutione dum dicit, Super re immobili, & sic in numero singulari cum nō intendit excludere pluralitatem rerum immobilium, sed res mobiles tantum: & quia lex vel constitutio loquens de vno habet locum in pluribus, vbi militat eadem ratio in illis.gloss. in c. si compromissarius.de elect lib.6.& mihi placēt suæ rationes, dummodo exprimatur in constitutione cēsus summa super tali prædio sito in tali loco, videlicet scut. x. & in tali sito in alio loco scut. v. & in alio sito in tali contrata iuxta suos fines scut. iiij. & hoc modo habebitur respectus ad loca diuisa, & fructus eorum ne contingat propter negligentiam censum constituere contra formam constitutionis Pij Quinti, in damnum contrahentium bona fide, quod possit imponi in pluribus possessionibus & prædiis, probatur in constitutionibus Martini, & Calisti, vt dixi in prima parte huius tractatus supra num 30.& 38. vide etiam infra hac parte num. 137.

31 Quærit Nauar.num.114.an liceat diuidere rem, super qua est impositus census, & vendere diuersis diuersas partes, & respondet, quòd sic, primo, quia diuisio non prohibetur in cōstitutione Pij, & hoc verum est, vendere vero rem diuisam est permissum, seruata tamen forma constitutionis. videlicet cum censuario, vel emptore cēsus, intimando eidem si vult emere talem partē possessionis, super qua est impositus cēsus, ꝑ illa rata, q̄ tāgit ipsum diuidentē, & vēdere volētē, quia constitutio procedit in parte vēdenda sicut in toto: nā pars in toto est,

est, eadē enim res accipitur,& si pars petatur eius quod totum petitum est, nec interest vtrū in corpore hoc quęratur, an in quantitate vel in iure.l.si quis cum totum.ff. de exceptione rei iud.& in toto pars continetur.l.in toto 114.ff.de regul.iur.vbi Decius.Cagnolus, & Mainerius.vnde concludo quòd potest pars diuisa vendi facta intimatione iuxta formam constitutionis præfatæ, & non alias: nam lex quę habet locum in toto fundo,habet etiam locum in parte, & sicut totus fundus non poterat alienari, non facta intimatione,ita pars fundi,& hoc modo est intelligenda conclusio Nauarri.

32 In 17.quæst.dubitat idem Nauar. sub num. 114. an venditor, qui vendit aliquas partes fundi censualis,ipse solus teneatur soluere totum censum, an etiā illi, qui illas partes emerunt,respondet, quòd censuarius poterit totum censum petere a quolibet illorum. Primo, quia ex multiplicatione hęredum non fit deterior conditio creditoris.l.2.§.ex his ff.de verbo.oblig.& l.plane.ff.famil.herc.qui textus §.ex his.est potius cōtra quàm pro:nam ille textus loquitur in casu, in quo res promissa non recipit diuisionem, & isto casu quilibet hæredū tenetur insolidum,sed vbi res recipit diuisionē prout in casu præsenti,quilibet ex consortibus, vel ex sociis rei tenetur pro parte sua,vt dicunt Bart. & omnes doctores ibi,& hæc est veritas vnde ista resolutio Nauarri non videtur vera quia emptori cēsus, pro censu habet actionem realem non personalem, vt est declaratum supra in prima parte num.21.& 22. & pro censu soluendo intentari potest Saluianum interdictum, ex quo immittetur in possessione rei sup qua impositus est census, in qua permanebit donec satisfiat, sed non potest agere personali actione contra possessores,vel eorum quemlibet, vt in solidum soluat quilibet possessorum censum impositum super re communi, nisi in ipsa constitutione census se in solidum obligauerint in forma Cameræ.

33 Præterea aut in venditione partis prædij,vel domus, super qua est impositus census, fuit facta intimatio emptori census de venditione partis possessionis vel domus, si fuit facta intimatio de dicta venditione partis non potest contra tertios possessores, illius partis agere, nisi pro parte census, tangentis partem alienatā, quia permisit illam partem alienari,& scit etiam alienatam partem illam propterea non potest agere pro illa rata census tangente illam partem, nisi contra possessorem illius partis, pro residuo vero contra venditorem, qui vendidit seruata forma cōstitutionis Pij, sciente & patiente emptore census, & sic pro illa parte se liberauit venditor, non autem pro alia parte: si vero nullam fecit intimationem in venditione partis, potest emptor agere in solidum pro toto censu contra venditorem, quia ex facto malo venditoris, non deterioratur cōditio creditoris, & in hoc facit ratio dictæ l. 2.§.ex his.ff.de verborum obli.in emphyteota vero si vnus ex pluribus hæredibus non soluit, præiudicat illa nō solutio soluenti.Ias.in l.2.num.57.& 58. C.de iure emphyteot. & idem in vectigali, quia non diuiditur emphyteosis & vectigal in præiudicium illius,cui debetur.l.communi diuidundo.ff.comm.diuid.in cēsu secus, quia est diuisibilis,vt conclusum est supra, & pro emphyteosi vide Iulium Clarum in §.emphyteosis.q.8.vers.quæro,

ro, quòd si emphyteota, vide inf. hac parte num. 110.

34 Decimo octauo quærit nu. 115. an in constitutione census liceat pacisci inter emptorem & venditorem, quod casu quo venditor census vel prædiũ vel partem eius vendere voluerit, teneatur censum redimere, & dicit, ꝙ non licet hoc pactum apponere, ex quo prohibentur similia pacta in cõstitutione Pij, videlicet, vt venditor cogatur censum redimere, sed bene cogitur intimare emptori census venditionem faciendam, vt dictum est supra in 1. par. nu. 24. & bene.

35 Decimo nono quærit sub nu. 115. an census factus ante constitutionem Pij Quinti, super re certa, ea perempta, vel pro parte infructifera effecta, census minui debeat in totum, vel pro parte: & resoluit, quòd non minuatur, nec in totum, nec pro parte, ex eo solo, quod pars prædij censui supposita perdatur, cum venditor census liberetur relicta & consignata parte prædij remanente ipsi emptori cẽsus, quæ resolutio non placet, quia in re tantum poterat ante hãc constitutionem cẽsus constitui, non in persona, vt dictum est sup. in prima par. num. 6. & in constitutione Martini dicitur in bonis in ipso cõtractu expressis, pro ipsius annui census solutione obligatis: & ideo perempta re periit cẽsus etiam ante constitutionem Pij, quia bona solum erant obligata pro solutione cẽsus ex constitutione Martini, quam constitutionem Pius declarauit, & in constitutione Calisti §. iidem, ibi, processu temporis ad omnimodę destructionis, seu desolationis reduceretur, ob hoc pecuniam ipsam etiam agendo repetere non valerent, & sic iste casus est decisus ante constitutionem Pij, & ita etiam iure cauetur, quia periculum rei emptæ spectat ad emptorem. §. cum autem. instit. de empt. & vendit. & l. 1. & 5. C. de periculo & commodo rei vend. & l. 7. & 8. ff. eod. tit.

36 Vigesimo quærit, an census super certis definitisque rebus constitutus, & super omnibus facultatibus vẽdentis pereat in parte, & parte illorum bonorum perempta cui pereat; & respondit, quòd non perit venditori, quia ante hãc constitutionem Pij poterant census creari super omnibus bonis vẽdentis censum: sed hodie nõ, ex quo prohibetur in constitutione Pij Quinti, sed est aduertẽdum illud quod factum fuit ante constitutionẽ Pij V. potius ex praua quadam consuetudine fiebat, quam de iure, quia Martinus dicit super bonis in ipso cõtractu expressis, pro ipsius annui census solutione obligatis, idest super bonis particulariter designatis, & propterea huiusmodi contractus sunt reuidendi à bonis religiosis, vt dictum est supra parte 1. in fine. & faciunt ea omnia, quæ diximus sup. num. prox.

Nec facit quòd constitutiones Calisti & Martini non sint prohibitiuæ, vt est constitutio Pij, sed confirmatiuæ consuetudinis, & propterea possunt tolli contraria consuetudine: respondetur, quòd constitutiones præfatæ sunt iustæ, & æquæ, & dant formam contractibus censuum, & sunt ordinatæ ad bonum commune, & tollendum peccatum vsurarum, cũ clausula, Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ declarationis infringere, vel ei ausu temerario contraire: si quis autem hoc attentare prę sumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & Petri & Pauli se nouerint incursurum. Et sic sunt excommunicati contrauenientes, & damna-

ti à sancto Spiritu. c. violatores.& c. generali. 11.q.1.hæ constitutiones nõ sunt constitutiones consilij, sed decreti, quia Papa non hortatur, sed mandat dando formam in dictis constitutionibus. ideo non possunt tolli consuetudine laicorum, vt extra dictam formã liceat laicis facere contractus illicitos, & vsurarios, & videtur ista consuetudo contra præceptum Dei, Non fœneraberis, & de qua dictum est supra num. 20.

37 Dixi in quæstione de censibus, de qua infra in tertia parte huius tractatus, quòd ex constitutione Martini Quinti in contractu census semper expresse dari debet facultas & gratia venditori, quòd annuum censum in toto, vel in parte pro eadem summa denariorũ, quam venditor ab emptore recepit, quandocunque vellet libere absque alicuius contradictione extinguere, & redimere posset, & idem firmat Calistus in c.1.in extrauag.de empt.& vẽdit. & Paulus Tertius dictas constitutiones Martini & Calisti confirmat, & Pius Quintus nõ solum confirmat quæ dicunt supradicti Pontifices, sed addit posse pro eodem pretio semper extingui, non obstante quocunque temporis lapsu, non obstantibus aliquibus pactis, directe, vel indirecte talem facultatem auferentibus, quibuscunq. verbis concepta sint, & contractus sub alia forma factos, fęneratitios declarat ipso iure, & hæc omnia expressimus in dicta quæstione de cẽsibus nu. 14. 15. 16. 54. & 55. quę nũc impugnãtur à dicto Io. Francisco de Bernardis Placentino, qui in suo tractatu de censibus ait, quòd cõtractus cẽsuum fieri possint perpetuo sine dicto pacto redimendi, dummodo fiat maiori pretio, videlicet ad rationem quatuor vel quinque pro centinario, quasi tunc non militet eadem ratio, quæ militat quando emitur census ad rationem sex, septem, & octo pro centinario, & plus & minus, prout ipsi contrahentes inter se conuenerint, vt per Martinum quintum in dicto c.1. vers. & pro qualibet marca. de empt. & vend. & sic maius vel minus pretiũ non potest tollere pactum redimendi in contractu census, sed secundum dictas cõstitutiones Pontificum in omni contractu census debet apponi pactum redimendi aliàs contractus est vsurarius, quia forma dictarum constitutionum, & præsertim Pij non est seruata, & per has constitutiones tolluntur quę ex aduerso dicuntur, & confirmãtur quę dixi in dicta quęst. de censibus posita infra in 3. parte huius tractatus, vnde non potest valida ri census reiecto pacto redimendi, quia est declaratus vsurarius ipso iure à Pio V. tãquam factus non seruata forma cõstitutionis, & nõ est opus sententia iudicis in hoc, nec partis petitione, quia per illud verbum, Iudicamus, est data sententia à Papa, & à iure in dicta constitutione Pij quinti, statim quod est factus contractus non seruata forma constitutionis Pij Quinti, videlicet quod huiusmodi contractus sint vsurarij tamquam facti non seruata forma, vt supra pluries dictum est, & Nauarrus in gloss. 18. num. 98. hoc expresse tenet, quod hæc constitutio procedat tam in censu redimibili, quàm in non redimibili, quia generaliter loquitur sine vlla distinctione de omni constitutione census, vide infra numero 55. & num. 152.

38 Vigesimo primo quærit num. 116. vtrum constitutio Pij transgrediatur per eum qu vendit censum, & obli-

gat.

gat se ad solutionem census in tempore conuento in forma Cameræ, & Nauarrus dicit quòd sic,quia constituit & vendit censum in alia forma,quàm posita in illa constitutione Pij Quinti, & obligat se ad pœnas & incommoda, quæ incurrũtur per obligationem Cameralem, & pacta omnia & conuẽtiones contrariȩ irritantur, ad quæ venditor iure communi non tenetur. Nauarrus parcat mihi non intellexit causam propter quam obligatio cameralis ponitur in contractu census:nam postquam est perfectus contractus iuxta constitutionem Pij V.notarius dicit, pro quibus omnibus & singulis adimplendis & obseruandis in ampliori forma Cameræ Apostolicȩ se obligauit cum iuramẽto, vnde obligatio in forma Cameræ non contrariatur constitutioni Pij V. sed ponitur ꝓ illius maiori obseruatione,& non inducit pacta cõtraria,sed ea, q̃ licita sunt ex cõstitutione magis confirmat, vnde parcendũ est illi, quia non erat curialis, nec versatus in praxi Romanæ Cur. quæ est altera lex diuersa à legibus, & canonibus, in qua sæpe errant maximi Iurisconsulti extra curiam veniẽtes. Vnde obligatio in forma Camerȩ nõ vitiat, sed confirmat contractum cẽsus, & vlterius toleratur à Papa, & à curia, cum clausula, Salua constitutione Pij Quinti.& hæc est curiæ consuetudo,quæ declarat qualiter sit intelligẽda dicta constitutio circa obligationem Cameralem, & quæ longã interpretationẽ habuerunt, non sunt mutanda. l.minime.de legibus.& in constitutione Nicolai Quinti de censibus datur instrumento census exequutio, prout dat obligatio Cameralis. Foller.in praxi censuali.§.tamquam res iudicata.num.1.& 2.& numero 50. & per totum §. præfatum, & propterea obligatio Cameralis non est contra naturam contractus census, sed pro illius faciliori exequutione, est apponenda ad hoc, vt habeat exequutionem paratã,& vt nulla admittatur exceptio, & hæc à Nicolao sunt approbata, quæ plus placent.

39 Vigesimo secundo quærit Nauarrus num.116.Venditor census an desinat esse obligatus ad soluendum illum vendendo, & distrahendo rẽ censui subiectam. respondit, quòd non modo requisito cẽsuario, dum illam vẽdit,& bene,quia res censualis transit cum onere suo. c.ex litteris.de pigno.& cessante causa cessat effectus, & dictum est sup.in hac secunda par. num.1.& seq.

40 Vigesimo tertio quærit an res censui supposita desinat esse in parte frugifera, eo solo quòd non reddit tantum quantum tempore constitutionis & venditionis eius reddebat. Respondet quòd non. Constitutio Pij Quinti dicit, non solum re in totum, vel pro parte perempta, aut infructuosa in totũ vel pro parte effecta, volumus ad ratam perire. mihi videtur, quod constitutio Pij, & dictum Nauarri pugnent insimul: nam Pius vult ad ratam perire, Nauarrus non, propterea vidẽdum est, an in magna vel parua quantitate est effecta infructuosa,siue tempestatis, vel alio cœli vitio, in vno anno vel pluribus annis, & tunc vide l.licet. C. locat. & quæ dixi infra in 3.par.nu. 70. & vel aliàs sunt omnia iudicis arbitrio remittenda, vt secundum qualitatem temporum iudicet, vide infra nu. 97.

41 Vigesimo quarto quærit Nauar. num.117.an propter sterilitatem fundi multorum annorum extinguatur

 census

census, & tenet, quòd non. primo quia nullo iure cauetur quod extinguatur, & bene, tum quia relinquendo prędium emptori census liberatur, hoc ita simpliciter dictum non credo verum: nam in quæstione de censibus, de qua infra in 3. parte num. 71. in fine, dixi quòd si ager ex aliquo accidenti sit infructuosus per plures annos, tunc efficitur pro rata infructuosus emptori census, vt dicitur in constitutione Pij V. & quanta sit ista ratio remittenda arbitrio iudicis, & in dubiis semper recurrendum est ad arbitrium iudicis, quia potuit fieri infructuosus culpa venditoris, qui non fecit omnem diligētiam, vt laboraretur fundus, & fieret fructuosus, vt quilibet diligens paterfamilias facere tenetur de iure l. ex conducto. §. fi. ff. locati. vbi glossa. nam si res diligentia domini est meliorata, nō aufertur si negligētia deseritur, aufertur. l. fin. C. de alluuion. & propterea non ita simpliciter credo verum quod dicit Nauarr. quòd relinquendo fundum desertum culpa & negligentia debitoris census, ipse debitor liberetur, quinimmo credo quòd teneatur si est obligatus in forma Cameræ, vel est de primis obligatus soluere censum, quia prædium culpa sua non fert fructus, si est hæres, & fuit negligens in cultiuando sibi imputetur, quia damnum quod quis sua culpa sentit, sibi imputari debet. cap. damnum. & ibi Dynus de reg. iur. in 6. & propterea hæc sunt iudicis arbitrio relinquenda, & non permittere venditorē vt relinquat rē pro derelicta emptori vt non soluat censum.

42 Quærit etiam Nauarrus quęst. 25. numero 118. si imponatur census super aliquo molēdino quod destruitur à domino, ex quo aqua mutauit cursum, & construitur ab eodē dn̄o in alio loco ꝓprio, prope cursum dictæ aquæ, an cēsus impositus super primo molēdino destructo cēseatur impositus super secundo molendino denuo per dominum ædificato, & resoluit, quòd non tenetur dominus de secundo molendino soluere censum, licet pretiū restituere teneatur, fundatur hac sola rōne, quia nauis, vel domus ædificata de materia destructæ domus vel nauis nō dicitur eadē nauis, vel domus. l. inter stipulantem. §. sacram. vers. & nauis. ff. de verborum obligationib. aut cogetur reddere pretium, vel constituere illum super nouo molendino, vel alia eius re.

43 In ista quæstione considerandum est, quòd molendinum constat ex mola, & ex fistulis, in quibus ducitur aqua, domus defendit molendinarium & granum ab omni tempestate, cum mola fit farina, dum voluitur à cursu aquarum, cum fistulis ducitur aqua ad molam. Census est impositus super molendino, & sic super istis tribus, videlicet domo, mola, & fistulis, cum quibus ducitur aqua, vnde ex destructione domus, non destruitur mola, nec fistulæ, in quibus aqua fluit, & licet sit facta mutatio aquæ de vno loco ad alium per eum, qui erat dominus molendini in alio loco in suo fundo facere potuit molendinum, id est, nouam domum, in qua conducit easdē fistulas cum quibus colligit aquas, quas ducit ad eandem molam, quæ erat in primo molendino, & sic ex parua loci mutatione fit idem molendinum, in solo eiusdem domini, & sic dominus primi est dominus secundi molendini, & appellatione molendini non venit domus sola, sed clusa, fistula, & aquæductus. Ruin. consilio 94. numero

ro 7. lib. 4. & pars potissima molendini aquæductus esse censetur: nam si aquæductus debeatur prædio, & ius aquæ transit ad emptorem censum etiam si nihil dictum sit, sicut & ipsæ fistulæ, per quas aqua ducitur, licet extra ædes sint, quamquam ius aquæ non sequatur, attamen fistulæ & canales dum subsequuntur quasi pars ædium ad emptorem perueniunt. l. si aquæductus. & duobus subsequent. ff. de contrahen. empt. & ibi glossa, & Bart. & propterea mihi non placet opinio Nauarri, sed sum in contraria opinione, quòd idem dominus molendini, cum eodem cursu aquarum teneatur ad solutionem census, etiam quod domus molendini sit ædificata in alio loco, quia domus non est molendinum, sed pars, vt dicitur in dicta l. quamquam. & Salicet. in dicta l. si aquæductus. ff. de contrahen. emptio. Ruin. in dicto cons. 94. nu. 7. & 8. lib. 4. Bald. in cap. significante. numero 2. vers. item quod sine finibus. de rescriptis & duæ aliæ partes molendini est mola, aquæductus, & fistulæ, vt dicit Ruin. & Salicet. vbi supra, in quibus census substinetur; ideo dominus tenetur ad solutionem census super nouo molendino constructo, non obstantibus his, quæ dicit Nauar.

44 Vigesimo sexto quærit numero 118. an qui emit censum super alia re non libera, vel super qua non poterat venditor censum constituere, & emptor ignorabat rem esse alienam, potest emptor exigere censum à venditore sine peccato per totum tempus, quod probabiliter ignorauit rem esse alienam, quia ignorans excusatur à damno. capit. 2. de constitutionib. & fraus, & dolus nulli debet prodesse. cap. sedes. de rescriptis & in hoc sequor Nauarrum in omnibus, & quia venditor, quando scienter vendit rem liberam tenetur emptori ad interesse. l. prima. in principio. ff. de actio. empti. & venditi. & ibi glossa Bart. & Salic. & sic etiam ratione interesse potest censum exigere emptor contra dolosum venditorem. vide etiam infra nu. 161. & seq. hac parte 2.

45 Quærit vigesimo septimo sub nu. 118. in supposito casu præcedenti an emptor statim quòd sciuit censum fuisse impositum in re aliena per venditorem possit illum cogere ad restituendum pretium. & tenet quòd sic, & bene, quia datum ob causam ea non sequuta reddi debet danti, vt toto titulo ff. & C. de condit. ob causam & quia census fuit constitutus super re prius alteri obligata, vel vendita, & sic super re aliena, & nihilominus venditor tradidit rem præfatã, quando super ea cẽsus imponebatur pro libera ipsi emptori; & ideo emptor census põt agere cõtra venditorẽ ad interesse, nisi liberet rẽ, sup qua est impositus census, ab oĩ onere antea imposito. l. cum tibi. & ibi Bald. C. de euict. & idem Bald. in l. ex prædiis. num. 1. C. dicto titulo. & ibi Salicet. dicit, ꝙ emptori dari debet res libera, & si nõ detur libera exempto agi potest ad pretium ratione improuisi oneris impositi super re tradita pro libera impositione census. l. in venditione. 42. ff. de actio. empti. & venditi. & l. prima in principio. C. eodem titulo. vbi gloss. Bart. Salicet. & alij. l. Iulianus. §. ex vendito. ff. de act. empt. vbi dicitur, quòd emptori in primis pretium rei venditæ, & vsuras pretij restitui debet, & ad alia ibi numerata per doctores. vide inf. nu. 145. & seq.

Vige-

46 Vigesimo octauo quærit sub d.nu. 118. an in contractu constitutionis census possit fieri pactio, vt vendens teneatur soluere censum donec pretium reddat, casu quo res non esset libera, vel esset alteri censui subiecta & Nauarrus tenet, quòd non possit fieri tale pactum, quia tale pactum videtur esse contra dictæ constitutionis formam, quia prohibetur constitui census nisi super re immobili, scilicet ipsius venditoris, & sic præsupponit rem venditam esse venditoris, quia nullus de iure potest rem alienā vendere, aut illius fructus, & si improbe versatus est venditor, vt celaret rem alteri obligatam, vel alienam, & tenetur ad interesse ipsi emptori. l. 1. §. venditor. ff. de act. empti & venditi. & qui rem alienam vendidit, dolo non caret; & ideo empti iudicio tenetur. l. emptorem. §. denique. vers. qui autem. ff. de act. empti & venditi. & venditor scire debet si res est libera, vel alteri pro censu subiecta, si hoc scit vendendo est in dolo, & si scit emptor quòd res non est libera, est etiā in dolo, quia contrahitur cum dicto pacto, vt repetat quando voluerit, & census interim exigat, quod pactum est contra constitutionem Pij, quia emptor non potest facere pactum repetitionis pretij in casu quo res libera non sit, quia qui cū alio contrahit. scire debet cōditiones eius cū quo cōtrahit. l. qui cū alio. ff. de reg. iu. & ibi Decius, Cagnol. & Mainer. & si scit illum habere plura debita, non deberet cum illo cōtrahere, quia scire debet quod emptori census pretium repetere non licet. Ideo tale pactū non est admittendum, & si fiat tale pactū est contra formam dictæ constitutionis, & facit contractum census vsurarium ipso iure, & in ipsa constitutione declaratur, & vlterius sequuntur in conuenientia multa, vt dicit Nauar. quare huiusmodi, & similia pacta sunt fugienda in contractu cēsus.

47 Vigesimo nono quærit num. 119. an iuste possit accipere censum emptor, qui sciuit rem esse alienam in conscientia, licet non possit hæc scientia probari, super qua constituitur sibi census, & simulat se id ignorare, vt possit quando voluerit cogere venditorem ad reddendum sibi pretium, ea ratione quod constituit cēsum, super re, quæ non erat venditoris, dicit, quod in foro conscientiæ non potest quia illa simulatio dolosa non debet ei prodesse, vt toto titulo plus valet, quod agitur, quàm quod simulate cōcipitur, & quia simulatio dolosa est peccatum. S. Thom. 2. 2. quæst. 3. artic. 1. & propterea emptor non potest bona conscientia recipere censum illum sic impositū, & si recipit tenetur restituere, vel computare in partem pretij: In foro fori, petere censum potest si non probetur scientia testibus vel confessione emptoris. l. duo sunt Titij. ff. de test. tutel. Et si probaretur, posset vti vsurarius puniri, posset etiam dici hæc emptio census esse quoddam mutuum mentale, ex quo quando vult sortem repetere potest, quia scit rem esse alteri obligatam, cum propter hoc possit sortem repetere quando voluerit, & mutuū mentale reprobatur, sicut mentalis vsura, quo ad forum poli, vt dixi in tract. vti possid. c. 18. num. 157. & seq. non autem quo ad forum fori, si non probetur vel confiteatur, vt s.

48 Trigesimo quęrit Nauarrus numero 120. an census constitutus super fundo, vel vinea ad respondendum emptori, quolibet anno, tot modia frumenti, vel cados vini, vel mensuras

ſuras olei, & qualiter reduci poſſit ad pecuniam numeratam quæ iuſte reſpondeat pretio, pro dicto cenſu ſoluto, & facit multa motiua hinc inde, & tandem concludit quòd iuſte poteſt ſtatui pretium grano vino & oleo, à Principe non recognoſcente ſuperiorem, ſed mihi videtur quòd in cenſus conſtitutionę habeatur reſpectus, tam ad pretium eius quàm ad ipſam rem, ita vt videatur ſponi cenſus in numerata pecunia, vt puta pro vno rubro grani ſoluendo quolibet anno pro pretio ſolui venditori debet ſcut.quattuor, quia communi æſtimatione à pluribus annis citra vendi ſolet ſcuta quattuor ad plus talis menſura aliquando ſcuta duo, aliquando tria, & tunc Princeps taxare ad mediocrem taxam debet pretium grani, ſed antequam taxetur pretium venditor ſoluere debet quod promiſit & hic videtur mihi ſenſus eorum, quæ dicit Nauarrus, ego dixi in qu. de cenſibus, poſita infra 3. parte nu. 52. quòd habeatur reſpectus ad communem extimationem de tempore venditionis, & ideo nihil aliud dico, niſi ea quæ ibi dixi, quòd hęc taxatio pretij, grani, vini, & olei, non fit à Principe, ſed à communi extimatione habita per annos 10. ante conſtitutionem cenſus, quæ communis extimatio ſtat in pretio mediocri, non in maiori neque minori, ſed ad fugiendas omnes lites ſuper pretio dictarum rerum conſulo vt non fiant cenſuş ſuper dictis rebus, ſed in pecunia, & erit melius & ſecurius & certius.

49 Sed ſi vnus de Cingulo emat annuum reditum in prædio ſito in territorio Maceratenſi, vel econtra, an emptor cenſus teneatur ſoluere collectas vel onera in ciuitate Maceratę, vel Cinguli, in quorum locorum territorio ſitum eſt prædium, ſuper quo reditus annuus impoſitus eſt, & breuiter dico reditus reſpectu emptoris, qui nùmquam poteſt pretium repetere, eſt perpetuus & inter immobilia reputatur, vt dictum eſt ſupra in prima parte num. 49. & eſt ac ſi emiſſet rem immobilem in altero ex dictis territoriis & non poterit pro dicto annuo reditu, collectari niſi à communitate, in cuius territorium ſitum eſt prædium, ſuper quo reditus, eſt impoſitus, & non à communitate ciuitatis in qua eſt ortus & habitat emptor cenſus Bart. in l. 1. C. de mulier. & in quo loco verſ. ſed quæro. lib. 10. & ibi etiam gloſſa & Guido Papę. quæſt. 5. num. 1. tenent quòd pro rebus ſitis extra territorium, quis non poſſit ab aliqua communitate collectari, ſed ſolum ab illa ciuitate in cuius territorio bona ſita ſunt, maxime quia ciuitates Prouinciæ, habent de conſuetudine facultatem collectandi forenſes in bonis ſitis in eorum territoriis, & non in bonis ſitis in alieno territorio Anton. Gabriell. lib. 6. in titulo de iure immunitatum concluſ. 2. num. 5. & 6. Guido Papæ. deciſ. 87. num. 6. quare iſte cenſuarius poterit tantum collectari in loco in quo ſita ſunt bona cenſualia, non in loco originis pro cenſibus.

50 Trigeſimo ſecundo quærit num. 121. quid ſi quis non dedit pecunias ſed merces quæ non fuerunt pro iuſto pretio extimatę, & partem pretij in mercibus, partem in pecunia accipere fuit venditor coactus an emptor cenſus teneatur ad damnum emergens & lucrum ceſſans, an tantum ad ſupplendum iuſtum pretium, & reſpondet quòd præfatus emptor tenebitur ad ſoluendum iuſtum pretium, & inſuper ad totùm intereſſe, tam lucri

cri

cri cessantis, quàm damni emergentis, primo quia emptor tenetur offerre & soluere totum pretium. l. Iulianus §. offerri. ff. de act. empt. mihi videtur contractum huiusmodi esse vsurarium, & factum contra formam constitutionis Pij Quinti, in qua cauetur expresse, quòd census vendi non possit, nisi in pecunia numerata, præsentibus notario & testibus, vt dictum est supra in prima parte num. 5. & infra in tertia parte num. 21. sed hic non fuit numerata pecunia in totum, sed fuerunt datæ merces & male extimatę, & sic contra formam constitutionis Pij factus est contractus, & propterea vsurarius vt dictum est supra hac parte. num. 18. & 37. & emens isto modo à fisco puniri debet: nam in constitutione Pij dicitur quòd si quid contra sua mandata fiat tacite vel expresse, aut aliquid dari aut dimitti, vel remitti contingat, volumus à fisco posse vendicari & sic quidquid datum est, dimissum vel remissum potest, à fisco cum suis pœnis contra vsurarios de iure debitis vendicari vide quę dixi supra num. 90. in prima parte, & infra in 3. parte. nu. 56.

51 Trigesimo tertio quęrit num. 122. an possit iusta venditio census fieri cum pacto exigendi pretium à venditore aliquo casu respondet, quòd non regulariter fallit, quando venditor intimat emptori redemptionem, tunc enim potest, illum cogere ad restituendum pretium infra annum in vim constitutionis Pij, & quando fuit impositus census ignoranter super re non libera, vt supra, num. 45. Pet. Duegn. de regulis iuris, regula 242. refert Mathæum de afflicto, in c. 1. in §. Rursus si fideles num. 14. & seq. vsque ad numerum 63. quibus modis feudum amittatur carta 48. vbi ponit casus in quibus emptor non agit de euictione, & sic quando non potest pretium repetere.

52 Trigesimo quarto quærit an possit poni pactum in contractu census, vt in aliquo casu liceat emptori pretium repetere, & an propter huiusmodi pactum contractus sit vsurarius, & dicit quòd sic, propter illa verba constitutionis Pij, contractus sub alia forma factos vsurarios iudicamus, & bene, quia emptor nunquam potest pacisci vt sibi pretium restituatur in aliquo casu, quia respectu ipsius emptoris pretium repeti non potest, vt dictum est supra in 1. parte, num. 84.

53 Trigesima quinta quęrit an à principio possit fieri pactum vt emptor pretium repetat quandocunque voluerit, computatis in eo omnibus censibus antea receptis, & dicit quòd non, & bene quia est contra formam dictæ constitutionis Pij V. & quia contractus iste esset mutui, non autem emptionis & venditionis, quia emptor perfecto contractu non potest pretium repetere, vt dictum est supra, & quia aperiretur via fraudandi leges prohibentes vsuras. c. ex parte de consuetudine.

54 Trigesimo sexto quærit sub dicto numero 122. an facultas redimendi concessa venditori per hanc constitutionem Pij restringatur ad solum censum redimibilem tantum ex contractu, & dicit quòd non restringitur, quia habet locum in censu perpetuo irredimibili, constituto eodem pretio quo redimibilis constituitur, & bene iudicio meo, & dixi etiam supra num. 32. Rationes Nauarri sunt quia constitutio Pij generaliter loquitur, & ita generaliter intelligendæ, nam vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. l. de pretio. ff. de Publiciana

ciana 2. quia census irredimibilis, potest in fraudem vsurarum constitui & vendi arg. l. illud. 32. in principio. ff. ad legem Aquiliam, & magis clare declarabitur infra num. seq.

55 Et licet Nauarrus in dicta glossa 18. restringat supradictam conclusionem ad census redimibiles temporales vel perpetuos, qui eodem fere pretio, quo redimibiles cõstituuntur, non ad eos qui maximo pretio venduntur, ego miratus sum quòd hæc dicat, quia ex constitutione Pij non possunt constitui census redimibiles ad certum tempus, sed debent constitui redimibiles respectu venditoris perpetuo vt dicitur in dicta constitutione, & dum dicit quòd non videtur includere illos perpetuos irredimibiles, qui longe maiori pretio, & quasi duplo quàm redimibiles constituuntur, etiam quòd non adsit pactum redimendi, & propter hoc non præsumatur vsurarius accedente paruitate pretij, & isto casu non est locus constitutioni Pij secundum eum, mihi non placet ista opinio, quia in censu, siue magni, siue parui pretij, semper debet adesse facultas redimendi vt sit licitus, vt conclusum est supra numero proximo: & nihil facit quòd census non sit ad rationem octo, sed ad rationem quattuor scut. pro centinario quia etiam quòd sit quattuor scuta nihilominus semper est certus census quolibet anno soluendus, quæ quantitas certa est illa quæ grauat venditorem, & ad tollendum istud grauamen, datur in constitutione Pij facultas redimendi, idest se liberandi ab hoc grauamine, & hoc modo iste census vel responsiones sunt licitæ, & non alio modo, quia potest esse casus, quòd quis pro liberatione huius responsionis non solum exponeret 200. sed mille, & ob hoc etiam iste casus videtur prohibitus in constitutione Pij, quæ est generalis, & non est restringenda respectu maioris pretij census, ideo huiusmodi census etiam sunt prohibiti à dicta constitutione, & si fiant sunt vsurarij, vt dictum est supra num. 37.

56 Trigesimo septimo quærit num. 123. an liceat pretium redemptionis, siue extimationis census soluere vel restituere emptori in aliis rebus equiualentibus, quàm in pecunia numerata, de consensu ipsius emptoris, & respondet affirmatiue, & bene, com probatur eius opinio, ex l. solutionis 54. ff. de solutionibus, & ex l. solutionis verbo 176. ff. de verborum signif. & quòd ibi Rebuff. & quia in constitutione Pij dicitur, sed etiam posse pro eodem pretio extingui, & non dicit in pecunia, quia si dixisset in pecunia tunc non posset, sed opus fuisset numeratione pecunię. l. solutum. 49. ff. de solut. soluere enim est satisfacere, & desiderium creditoris implere, ac se liberare. l. decem. ff. de verb. oblig. & de his vide late Rebuff. in dicta lege 176. ff. de verb. signif. car. 806. & seq. nam si emptor contentatur & retrouendit, res est finita, quia ex solo instrumento retrouenditionis extinguitur census, & in retrouenditione, & receptione, pretij siue in pecunia, vel in alia re, non est timor vsurarum, quia emptor nõ recipit pretium animo lucrandi ex pretio, sed recipit pretium animo perdendi lucrum, vel reditum, quòd ex dicto pretio recipiebat. Et sicut aliud pro alio inuito creditore solui non potest. l. 2. §. mutui in fine. ff. si certum petatur, & l. eum à quo. C. de solut. cum authent. ibi

posita, & ibi glossa Bart. Bald. Sal. & alij qui declarant quando aliud pro alio solui possit, & auth. de fideiuss. §. quòd autem Abbas in c. quanto. col. 5. ad finem de iure iur. tamen eo volente solui potest, vt dictum est, vide infra hac parte num. 158.

57 Trigesimo octauo quærit an possit aliquid plus recipere circa pretium, quàm dederit, vel numerauerit, & dicit quòd non & bene siue vna vice redimat, vel pluribus vicibus, exceptis censibus decursis vsque in illam diem, & quia dicitur in constitutione Pij, pro eodem pretio,& non maiori, & si daretur maius pretium, esset contra formam dictæ constitutionis, & datum plus esset vsura, & applicaretur fisco, vt in dicta constitutione dicitur, & sic habemus casum legis decidentem dictam quæstionem, & super ea superfluum est dubitare. vide infra in tertia parte num.23. & seq.

58 Trigesimo nono quærit sub num. 124. an census redimi possit per compensationem debiti liquidi,& respondet quòd sic, quia per compensationem tollitur omnis actio. l. fin. C. de compensat. & poterit debitor census proponere coram Iudice, quòd emptor census debet sibi scut. centum quantum valet pretium sui census, & petere à dicto Iudice vt iubeat censuario, vt habeat censum pro redempto, sed hæc praxis mihi non placet inuito censuario. In primis enim venditor debet suum debitum liquidare in iudicio cum emptore census, & facta liquidatione crediti, moneat, & certum faciat emptorem census qualiter ipse vult redimere censum iuxta constitutionem Pij Quinti. Ideo facta ista monitione potest etiam citare censuarium, ad videndum mandari fieri compensationem pretij census, cum tanta quantitate pecuniarum sibi debitarum & liquidatarum apud acta causæ huiusmodi ita & taliter, quòd post huiusmodi decretum non currant amplius fructus dicti census, & facto huiusmodi decreto, erit facta compensatio pretij census, quòd post intimationem redemptionis faciendæ debetur ipsi emptori census & post liquidatum creditum venditoris cum emptore census, tunc ex decreto iudicis fit compensatio ipso iure debiti liquidi,cum credito liquido,vel via iuris cogat emptorem venditor sibi soluere creditum suum, & illo soluto facta intimatione declaret velle redimere,& deponat pretium, & obtineat a Iudice cogi emptorem ad retrouendendum censum, vel facto deposito mandet cassari instrumentum census,ita vt venditor penitus liberatus existat à dicto censu & illius solutione, & super eo emptori imponat perpetuum silentium,& hoc modo est resoluenda & declaranda quæstio. 39.& 40. sequen. num. 125. cum ante intimationem redemptionis census,emptor census non est creditor pretij & non potest pretium repetere post intimationem, sic cum possit pretium petere per annum, vide Io. Baptistam lupum in tractatu de vsuris comment. 2. §. 3. & 4. num. 115. car. 81.

59 Quadragesimo primo quærit numero 126. an denunciatio facienda per debitorem censuario, quòd vult redimere censum post bimestre, possit fieri in qualibet parte anni, & respondet quòd potest, ex eo quia in constitutione Pij nullum tempus assignatur, & quia ille qui vult liberari

ab vſuris poteſt declarare voluntatem ſuam cenſuario intimatam, quia ſicut venditor cenſus ligatur venditione cenſus in ſui fauorem facienda ex conſtitutione & pacto diſſolui debet mediante denunciatione.l.prout. 80. ff. de ſolut. vbi gloſſa & Bart. & tempus bimeſtre ad redimendum conceſſum incipit currere à die factæ denunciæ,vt dicitur in conſtitutione Pij.Puteus deciſ. 168.lib. 3. & à die denunciæ incipit currere emptori tempus ad cogendum inuitum venditorem ad reſtituendum pretium ipſi emptori, & ſoluitur pignus ſolutione pretij.l.ſoluitur hypotheca. ff. quibus mod. pign. vel hypot. ſol. & l.ſi cum venditor de euict.

60 Quadrageſimo ſecundo quęrit ſub dicto num. 126. an ſi fiat retrouenditio cenſus intra annum cenſus ſolui debeat pro toto anno vel rata temporis decurſi, & Nauarrus tenet quòd pro rata temporis decurſi, & ſi cogeretur cenſum integrum totius anni ſoluere, non poſſet quandocunque vellet ſe liberare ab vſuris, & ille libere dicitur facere poſſe actum, qui ſine vllo damno actum facit quandocunque voluerit. c. 1. de regular. lib. 6. vbi Dominic. & Franc. & eius facultas non reſtringitur ad aliquod tẽpus, propterea poteſt quandocũque voluerit denũciare & redimere cenſum poſt duos menſes elapſos à die denunciationis,& bene.

61 Quadrageſimotertio quærit num. 127. an ius congrui & prælatio quæ conceditur cenſuario ſuper re in qua eſt cenſus impoſitus, duret redempto cenſu per venditorem ſi alteri vendere voluerit, dicit quòd non durat cenſuario ius prælationis niſi pro eo tempore quo eſt cenſuarius, nam in conſtitutione dicitur, vbi autem vendenda ſit volumus dominum cenſus aliis omnibus præferri, ſi res eſt redempta à cenſus ſolutione,non adeſt amplius dominus cenſus,& ſic dominus rei liberatę à cenſu poteſt cuicunque voluerit vendere, & olim cenſuarius poſt redemptum cenſum non habet hoc ius prælationis, quo ceſſante ceſſat priuilegium. c. cum ceſſante de appellat.

62 Quadrageſimo quarto quærit dicto num. 127. quia in conſtitutione Pij dicitur, vbi autem res vendenda ſit volumus dominum cenſus omnibus aliis præferri,an ſtante dicta conſtitutione dominus cenſus præferatur proximiori, qui habet ius prælationis,in re proximioris ratione ſtatuti iuris congrui, & tenet quòd non præferatur quia non credit eſſe intentionis Papæ, velle alteri præiudicare, qui habet ius ex alia lege vel ſtatuto,& quia aperiretur via fraudibus pro iſta opinione facit quia verba vniuerſalia prolata à lege vel ſtatuto, recipiunt reſtitutionem de habilitate, ne aliter generaliter intelligendo induceretur legis correctio, quæ eſt vitanda.l.1.C.de inoffic.dot. Curt.Iun.conſ.1. num. 3.Roland. à Valle. conſ.61.num.42. in tertio caſu, lib. 1. hic iſta verba vniuerſalia proferuntur à lege,ergo recipiunt interpretationẽ reſtrictiuam ne inducatur alterius legis correctio,vel ſtatuti, ideſt quòd cenſuarius præferatur omnibus aliis emptoribus non habentibus priuilegium prælationis, non vero illis qui habent priuilegium prælationis à lege vel ſtatuto.

63 Mihi videtur quòd etiam ſubſtineri poſſit contraria opinio, nam Pius voluit proximioribus & vicinis præiudicare, quia ius congrui non competit omnibus, ſed certis perſonis

nis videlicet proximioribus tantum vel vicinis ex statuto vel consuetudine, & propterea voluit quòd dominus census præferatur omnibus aliis, & sic proximioribus & vicinis, quia dictio omnis est vniuersalis, & comprænhendit omnes, nam qui omne dicit nihil excludit, l. à procuratore. C. mand. c. solitæ de maior. & obedient. & hæc prælatio est priuilegium concessum solum censuario, ideo dixit præferatur aliis omnibus, & dictio iuncta signo vniuersali ab homine prolata, non recipit restrictiones. Roland. à Valle. consf. 61. num. 42. libro primo & in fine dictæ constitutionis adest clausula non obstantibus quibusuis constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, statutis & consuetudinibus, necnon priuilegiis, ex quibus tolluntur constitutiones statuta, & consuetudines contrariæ, in hoc casu tantum, vt dixi in quæst. de censu, infra in 3. parte num. 42. & non est lex generalis correctoria iuris antiqui sed particularis pro censuario tantum in isto casu, ideo voluit in hoc particulari casu tollere statuta & consuetudines contrarias quòd potuit. Rota decis. 1. de præben. in no. c. 1. de constitut. lib. 6.

64 Quadragesimo quinto q̃rit n. 128. an Titius qui donauit 1000. Gaio sub modo quòd Gaius teneatur ei soluere quolibet anno scut. 100. durante eius vita, ista donatio facta sub modo nõ compræhenditur in constitutione Pij Quinti, quia licet donatori ponere legem quàm vult in rebus donatis, cui legi donatarius patere debet. l. 3. C. de contrahen. empt. & l. hæreditatem 28. ff. de donat. Vnde bene resoluit Nauarrus hic hanc reseruationem centum scut. non subiacere constitutioni Pij, quia non est census emptus pecũnia, sed reseruatus in donatione, in qua potuit ponere legem quàm voluit, & illam donatarius acceptare vel reprobare potest arbitrio suo, vt in l. donatio. 25. C. de donat. & l. 2. ne fiscus vel Resp. & quia donator si moritur ante decem annos perdit rem donatam, & donatarius illam lucratur. Decius cons. 123. & videtur esse contractus do, vt des, vt toto tit. de donat. quæ sub modo fiũt & Petrus Follerius in praxi censuali super verbo huiusmodi censualia n. 2. vers. cẽsus vero declarat qualiter reseruetur iste census ex donatione rei.

65 Constitutiones Pij, & aliorum Pontificum de censibus loquuntur solum in censibus pecunia emptis, iuxta formam traditam in dictis constitutionibus, non autem in censibus constitutis ad certum tempus vel in perpetuum in donationibus in legatis factis ad piam causam, vel aliàs super bonis stabilibus per testatores vel quosuis alios, & isti census vocantur reseruatiui, de quibus dictum est aliquid supra parte prima. num. 86. & incensibus, de quibus in dictis constitutionibus habet locum pactum redimendi, & omnia alia quæ in eis continentur in istis censibus reseruatiuis, non habent locũ dictæ constitutiones sed remanent in dispositione iuris cõmunis c. constitutus & ibi glossa de relig. domibus Bart. in l. 1. §. 1. ff. de public. & Sozzin. cons. 167. col. 2. lib. 2. vide etiam Follerium in Praxi censuali in clausula huiusmodi num. 52. allegat Aymonem cons. 207. lib. 2.

66 Nam census proprie secundũ istas constitutiones vocantur reditus pecunia empti super aliqua re immobili vt declarat Tiraquel. de retract. part. 1. §. 1. glossa 6. per totũ, & habens reditum, vel censum non dicitur dominus

nus rei, nec habet laudemiũ, aut retẽtionem, & alia priuilegia, quæ habet dominus cẽsus, vt declarat Cassan. super consuet. Burg. Rub. 11. de censib. §. 3. in gloss. con l'assignal. num. 5. vbi quod cẽsus secundum Gallos est proprie quando quis vendit ius ꝙ habet in re pro certo pretio, cum hoc, ꝙ sibi præstetur annuus census duorũ denariorum quolibet anno, vt declarat idẽ Cassan. in d. Rub. 11. & ꝓpea quæ dicit Cassan. in tit. de cẽsib. non applicantur istis constitutionibus. vide ẽt Alex. in l. si finita. §. si à vectigalibus. num. 39. & 40. ff. de damno infecto.

67 Quadragesimo sexto quærit num. 129. an cẽsus constitutus super re immobili suis finibus designata, & generaliter super omnibus aliis bonis venditoris, mobilib. & immobilibus post constitutionem Pij V. esset iuste constitutus: & respondet ꝙ non, & bene, & vide etiam supra in prima par. nu. 38. nam in constitutione Pij dicitur, Statuimus censum, seu annuũ redditũ creari, constituive posse nullo modo, nisi in re immobili, aut quæ ꝓ immobili habeatur, quæ nominatim certis finibus designata sit, sed si imponitur cẽsus super re certa, immobili, & certis finibus designata, & super omnibus aliis bonis mobilibus, & immobilibus, & sic contra formam d. constitutionis in duobus, primo super omnibus bonis immobilibus non designatis aliquibus finibus; secundo super mobilibus, super quibus non potest redditus constitui, & Papa in constitutione præfata negatiue procedit, dum dicit, Census creari nullo modo posse, nisi in re immobili designata certis finibus, si fiat super re non designata certis finibus, & super re mobili, primo contractus est nullus, tamq̃ factus contra legis prohibitionem. l. non dubium. C. de legib. & ibi glossa Bart. Bald. & alij. C. de legib. & dixi in quæst. de censib. inf. in 3. par. num. 29. & 40. Cassan. in cathalogo gloriæ mundi, parte 12. consid. 99. fallentia 25. comprobat multis auctoritatibus constitutionem census, ꝙ debeat imponi super vna re tãtum, quem refert Didacus lib. 3. variar. resol. c. 7. nu. 5. licet ipse teneat constitui posse super actione personali, & male ut dictũ est supra par. 1. num. 38. & 40. Secundo declaratur vsurarius à constitutione Pij, tamquã factus non seruata forma vt dictum est sup. hac par. num. 12.

68 Idem Nauar. num. 131. vers. quartum, dicit posse imponi censum super duabus rebus immobilibus suis terminis designatis, quarũ vna sit vnius, altera alterius, qa nõ ꝓhibetur aliquo iure, nec ab ista cõstitutione. arg. c. legatum. 24. q. 2. & §. consideremus in auth. de triente, & semisse. vide supra in hac 2. par. num. 30. quomodo hoc procedat, & fieri possit.

69 Præterea census potest imponi super re immobili aliena de consensu domini præsentis, & acceptantis, vel ratificantis expresse impositionem census factam super re sua. l. rem alienam. ff. de contrahen. emptio. ibi, rem alienam distrahere quem posse, quia emptio & venditio est, sed emptori potest res auferri; ideo ne possit auferri, consensus, vel ratificatio domini requiritur, & sine domini ratificatione expressa nõ potest constitui, & vide, quæ dixi supra num. 45. hac parte secunda, Nauarrus vbi supra num. 131. vers. quintum. vbi quod si dominus consentit dictæ impositioni, non potest contrauenire, cap. quod semel. de reg. iur. lib. 6. & l. qui potest. ff. de regulis iuris. vbi Decius. Vide quæ dixi in tractatu socie-

societatis officiorum, numero 208.

70 Promissio euictionis facta per venditorem ad fauorem emptoris cẽsus est permissa ex constitutione Pij, eo quia non prohibentur ea quæ sunt de natura contractus emptionis & venditionis, qualia sunt obligatio solutionis census, cautio de euictione rei venditæ.iuxta l. si fundus ex toto. ff. de euict.& l. pacta conuenta. iuncta glo. ff.de contra.empt.Nauar. vbi supra num.135.

71 Promissio de soluendo censum in tempore conuento sub pęna dupli nõ valet,dicit Nauarr.hic nu.136. quia pacta pœnalia sunt in constitutione Pij prohibita,& bene.

72 Quinquagesimo quærit num.138. an clausula posita in contractu cẽsus in qua datur facutas emptori census capiendi propria auctoritate possessionem rei, super qua est impositus census, ob cessationem solutionis dicti census sit iniqua & contraria constitutionibus Pij,& Martini,& Calisti : & tenet quòd sic, quia per cessationem solutionis vnius aurei perderetur fundus valoris mille aureorum & vt detur facultas capiendi propria auctoritate censum, quod fieri non debet . sed alia ratio assignari potest, quia istud pactum videtur positum in pœnam ipsius venditoris, non soluentis, & propter hoc non ualet, quia pacta pœnalia prohibentur in constitutione Pij Quinti, aliàs istud pactum non esset improbabile, quia si venditor est morosus in soluẽdo propter hypothecam appositã in contractu census, datur emptori census contra venditorem Saluianum interdictum, quo disponitur, vt mittatur in possessione, & possit rem retinere tanto tempore, quanto de fructibus rei satisfiat, pro cẽsibus decursis & non solutis, vt dixi in quęstione infra posita in 3. parte nu. 51. facit Romanus cons.311.Aymo.consil. 342. num.10.lib.3. & potest ille, qui capit possessionem in vim pacti propter censum non solutum pro tota illa parte, pro qua census non est solutus declarare quod capit possessionem pro capiendis fructibus ex ea ad effectum integralis satisfactionis census non soluti, vsque quo integre satisfiat, & non ultra. Rebuff. in l.recte.§.Quintus Mutius. vers. septimo fuit decisum. ff.de verborum signific. maxime quia istud ius census dicitur reale, & rem sequitur, & possessorẽ. Aymo.consil.499.lib.3. num.23.vnde si potest mitti in possessionem emptor donec satisfiat de censu, ex Saluiano interdicto à iudice, poterit immitti à parte in possessione dictæ rei donec satisfiat, propterea non est clausula iniqua, nec contraria constitutionibus, sed prouenit ex iure communi, quatenus sic intelligatur, sed si intelligatur,quod possit rem perpetuo retinere in pœnam est iniquissima, & vsuraria, & propterea reiicienda.

73 Solutio census per venditorem in quo loco fieri debeat, & dicas, quòd si est conuẽtum de loco, seruetur conuentio, dummodo non sit onerosa: si non est conuentum de loco, in loco in quo reus voluerit solutio facienda est.l.is qui.ff. de eo quod certo loco. vbi Bart & Alex. in l. qui Romæ, in princ.ff. de verb. oblj. & concludunt quòd est facienda in loco, in quo res censui subiecta reperitur.

74 Super constitutione Nicolai V.aliquid dicere decreui, quæ disponit, quod census super rebus,facultatibus & emolumentis quorumcunque imponi possint, dummodo census, seu

redditus

redditus non excedat x. pro centinario quolibet anno, & cum cautione contrahentium,& cum facultate personas, & eorum proprietates, redditus, iura, iurisdictiones, & census, & omnia & singula immobilia bona obligandi & obligari faciendi, cum quibuscunque pactis conuentis inter emptores & venditores, pœnis & iuramentis, & aliàs prout in praxi censuali Follerij in principio. & Foller. in praxi censuali, vers.huiusmodi censualia ponit quæstionem num.6.& sequen. nunquid super re feudali possit imponi census.& num.9 dicit pro parte negatiua, quòd res feudalis non potest alienari, obligari, neque in ea aliquod ius constitui. c.Imperialem. de prohibita feudi alien.per Feder.& ibi per Andræam de Isernia, tñ num. 11.& seq. tenet, quòd fructus feudi vendi possint in vita feudatarij, & cõsequenter firmat, quòd census potest constitui super re feudali secundum constitutionem Nicolai. Hodie ex mutatione iuris credo contrarium, quia census ex parte emẽtis debet esse perpetuus, vt probatum est sup. in 1.parte num.49. ex parte venditoris põt redimi quãdocunque,vt hac par. num. 80. sed ponamus quod non redimatur, & venditor moriatur, succedens in feudo,quod non potest alienari, nec in totum,nec pro parte,dicat non teneri,prout non tenetur,nõne census morte venditoris euanescit, quia est impositus super re,quæ perpetuo alienari non potest, prout perpetuo debet esse alienata ad fauorem emptoris,& in l.Imperialem. C. de prohib.feu.alien.per Fed.vbi dicitur, vt nulli liceat feudum totum, vel partem aliquam vẽdere vel pignorare, vel quocunque modo distrahere, seu alienare, etiã pro anima sine permissione domini, ad quẽ feudum spectat,& vẽditor & emptor,vltra quod alienatio nulla sit, feudum amittat, & reuertitur ad dominum vltra alias pœnas ibi positas, propterea dico, quod super feudo cẽsus vẽdi,nec emi potest ex quo cẽsuarius non habet ius,quod non potest habere, nec acquirere, sine cõsensu domini: vnde dici potest, quòd census perpetuus in feudo sine consensu domini imponi non possit, quia vt diximus ex constitutione Pij Quinti, emptor acquirit ius in re, & sic census est realis non personalis, & ex qua constitutione tollũtur omnia, quæ dicit Follerius ibi vsque ad numerum 17.

75 Dum consequenter dicit num.17. & seq. ibi quod in fructibus beneficiorum potest constitui census per Prælatum, vel alium Rectorẽ ad vitam tantum Prælati,vel Rectoris,male infertur iudicio meo, quia vltra quod res ecclesiæ alienari non possit, nec locari vltra triennium,vt in c.ambitiose.de rebus eccl.non alie.in ext. minus cẽsus super bonis, & fructibus ecclesiæ constitui, & vẽdi potest, nisi pro vtilitate ecclesiæ,& de consensu, & auctoritate Papæ, nec obstat,quòd dicit Abbas in cap. fin.ne præla. vices suas. quòd prælati possint ad vitam suam fructus ecclesiæ locare,quia hodie est sublata dicta facultas,per cap. ambitiose. de reb.eccl.non ali.in ext. & dum dicit, quòd Prælatus & feudatarius remanent obligati ad vitam ipsorum, & non possunt contrauenire, respondetur, quòd hodie ex constitutione Pij Quinti isti census personales sunt sublati, sed debent hodie census esse reales & ꝑpetui, hi sunt personales & temporales ad vitam prælati, & ꝓpterea hodie ex pluribus prohibiti in constitutionibus Pontificũ.

Quærit

76 Quærit etiam nu. 21. idem Follerius nunquid emphyteota super rebus emphyteoticis absq; domini consensu, possit cēsum constituere,& tenet quòd possit constituere cēsum super rebus emphyteoticis. i. ad vitam ipsius emphyteotæ,sed secundum constitutionem Pij non potest, quia debet constitui in fructibus rei immobilis certis finibus constitutæ, & perpetuo respectu emptoris obligatæ pro censibus,& pretio exbursato, sed res emphyteotica, sine consensu domini non potest alienari.l.2.C.de iur. emphy. ergo : & quia huiusmodi census ad vitam sunt personales ; & propterea prohibiti,vt proxime dictum est.

77 Quærit etiam num. 22. ibi an possit imponi cēsus super fundo dotali : & tenet quòd sic ad vitā mariti, sed hodie non potest ad vitam cēsus emi, vel vēdi ab aliquo, sed debet emi, & vēdi perpetuo, cum pacto redimēdi, stante constitutione Pij V.vt dictum est supra.

78 Et num.23.quærit an posit imponi cēsus in rebus restitutioni fideicōmissi, vel aliàs subiectis : & tenet ꝙ posit durante vita illius qui restituere tenetur, fundatur hac ratione, ꝙ durante vita restituere debēntis possit res alienari, sed eueniēte casu restitutionis alienatio reuocatur. l.fin. §.sed quia.C.communi de leg.Tiraq. de vtroq. retract. par.2.§. 1.glossa 7. num.10.& sic loquitur in cēsu prohibito hodie.i.in cēsu personali, non in cēsu perpetuo,& reali de quo in constitutione Pij V. in qua similes cēsus prohibentur.

79 Quærit etiam num 24. & 36. an possit imponi census super rebus cōmunitatis:& dicit, quòd sic interuenientibus debitis solemnitatibus, quæ debent interuenire in alienatione rerum ciuitatis. l.fin.& ibi Bart. & Ioā. de Platea. C. de vendit.rerum ciuit. lib. 11.& interuenientibus omnibus quæ in constitutione Pij continentur examinatis supra in prima parte per totum,dixi in quæstione de censibus infra tertia parte num. 63. Hodie ex constitutione Sisti V. communitates pro aliis obligari non possunt,& obligatæ infra annum liberari debent.

80 Redditus annui an inter mobilia, vel immobilia bona computentur, Follerius in praxi censuali. vers. huiusmodi.numero 25.& multis sequentibus recitat varias opiniones tenentes, partim quod inter immobilia, & partim inter mobilia reputari, ibi numero 33. 34. & 35. dat tres declarationes, quas vide Tiber. Decian. consilio 2. numero 69. & sequen. & num. 161.lib. primo. & ego dixi in quæstione de cēsibus infra numero 60. & sequen. & vide quæ dixi supra parte prima numero 49.vbi declaraui : nam respectu vēditoris propter pactum perpetuum redimendi, inter mobilia computetur, respectu emptoris est perpetuus, & hæc videtur veritas in istis censibus pecunia emptis cum pacto redimendi, iuxta Pij constitutionem.

81 In rebus minorum, & pupillorum concurrentibus solemnitatibus à iure requisitis, census constitui possunt, iuxta constitutionem Pij Quinti, & non aliàs, vt dicit Follerius in vers. huiusmodi censualia numero 40. & numerat octo requisita in alienatione bonorum minoris. Paris.consilio 98. 99.& 100. lib. primo. vide etiam Roland. à Valle consilio 33. lib. primo. & quæ sint necessaria in alienatione bonorum minoris, posui in tractatu de tutore cap.26. per totum, vbi vide.

Et

82 Et idem Follerius ibi nu.41. quærit nunquid census constitui possit super bonis prohibitis alienari per testatorem in testamento: & concludit quòd non, & bene, Bald. in c. ad audientiam il 2.col. 2. de rescript. l. fina. C. de rebus aliena. non alienandis. & cap. non liceat. eodem titulo. Dum vero dicit, quòd possit super fructibus rei prohibitę alienari census constitui, obligando se actione personali ad dandum cēsus de dictis fructibus, male loquitur, quia huiusmodi census debent esse reales, non personales, & perpetui, non temporales, nec ad vitam alicuius, vt dictum est supra numero 74. & sequen. & quæ dicta sunt ibi, hic non repetam.

83 Quærit etiam idem Follerius numero 42. an possit census constitui super emolumentis officiorum deputatorum ad iustitiam, quia in constitutione Nicolai disponitur quòd census possit constitui super emolumentis: verumtamen ipse tenet contrarium in dictis officiis deputatis ad administrationem iustitiæ, sed in certis aliis officiis dicit posse constitui. Sed tu dicas, quod hodie in constitutione Pij Quinti prohibetur, quia in ea dicitur, In re immobili, & quæ pro immobili habeatur de sui natura fructifera, & certis finibus designata vt dictum est supra parte prima nu. 2.& alibi sæpe, & propterea non solū excludūtur dicta officia, sed quæcunque alia officia, etiam quod habeant scripturas, quæ scripturæ transeant ad hæredes officialis, ex quo dictæ scripturæ sunt mobiles, & non habēt certos fines, & non sunt de sui natura fructiferæ. Ideo consulo, ne aliquo pacto super officiis census huiusmodi imponantur, sed bene possunt super dictis officiis, societates officiorū fieri vt dixi in tractatu de societ. offic.

84 Quærit etiam nu. 50. ibi nunquid possit constitui census non relatus ad aliquam rem, sed aliquis obligat se ad dandum vnum florenum, ex quo dati sunt ei x. & resoluit quòd non, & bene, stante constitutione Pij, quæ prohibet censum constitui super alia re, quàm immobili, & de sui natura fructifera, vt dictum est supra. hic non esset positum super re, sed super persona, & census personales prohibentur, vt dictum est in 1. parte. & si, x. data repeti possunt, est vsura; ideo ab istis contractibus cauendum est.

85 Quærit numero 51. an census sint prius constituendi, quàm vendantur, & doctores prius tenebant, quòd prius erant constituendi, postea vendendi, sed hodie eodē contextu constituuntur, & venduntur in eodem instrumento, & ita seruatur, vt declaratum est supra in prima par. nu. 21.& inf. num. 196.

86 Quærit etiam numero 75. in dicto §.huiusmodi censualia. Quidam emit annuum censum, super aliquo fundo, cum pacto de retrouendendo infra triennium, & si infra triennium non redimatur, fundus sit datus in solutum ipsi emptori census, an iste contractus sit licitus: & dicit quòd de iure communi pactum valet, quando dicat sit emptum pro iusto pretio. l.si fundum. §. vltimo, & ibi glossa & Bart. ff. de pignorib. Alexan. consilio 178. numero 8. lib. 7. Si vero dicat quòd sit emptoris pro eodem pretio, tunc contractus est illicitus. Tiraquell. de retractu conuentionali in fine. quæstio. 24. numero 118. & secundum pragmaticam Nicolai est illicitum,

quia prohibentur in eo pacta, quod res incidat in commissum,& tandem improbat dictum pactum. Ex constitutione vero Pij Quinti hoc pactum est prohibitum, quia facultas redimendi debet esse perpetua, pacta pœnalia prohibentur, & si sub alia forma fiant contractus, sunt vsurarij ipso iure declarati, vt dictum supra pluries tam in prima, quàm in hac secunda parte num. 50.

87 Quærit etiam in dicto tractatu in dicto §. huiusmodi. numero 83.nunquid onus soluendi censum sequatur quemcunque possessorem rei, & dicit quòd sic. clement. prima, de censibus, & ibi glossa, immo si ad ecclesiam vadit res censualis, transit cum onere soluendi censum. Innocent. in cap. verum. de foro compet. Ias. in l. placet. secunda lectura. C.ad leg. Iul. de vi publ. Aymo. consilio 217. lib. 2. & dictum est supra num. 1. & 2. hac parte, & quod teneatur non solum pro futuris, sed pro præteritis. Anchar.consil.386. Afflict.decis. 95.licet idem Follerius vbi supra numero 84. dicat posse possessorem excusari pro præteritis censibus, quando censuarius fuit negligens, sed hęc negligentia est probanda, & suadet tunc non esse agendum actione personali, sed hypothecaria actione,vel melius interdicto Saluiano, vt dictũ est supra num.2. hac parte, & nu.51. infra parte 3.

88 Quærit etiam idem Follerius num. 85.quod si dominus rei vendidit rem cum onere soluendi censum, tunc emptor tenetur censum soluere, etiam quod non appareat de instrumento cẽsus,allegat Aymo.dicto conf. 217. Guido Papæ, quæst. 24.ponit quædã requisita, vide dictum Follerium in dicto num.85.87.& 88.

89 Census vel annua præstatio præscribitur spolio xxx. annorum. Idem Foller. in d.§.huiusmodi. num.90. & seq. facit certas distinctiones, quem vide & num.93. quòd si quis tenetur soluere x.soluit tantum quinque, an præscribat illa quinque: & tenet ꝙ non, & quare ibi vide, & in §. tamquam res iudicata. num. 35. vide infra in tertia parte num. 67. vbi declaratur.

90 Quærit idem Follerius in dicto §.cẽsualia.num. 95. an census impositus super quodam fundo, vel prædio, ꝙ prædium postea venditur pro franco, & libero ab omni censu emptor possedit prædium pro libero per xxx.annos, per quod tempus venditor cẽsus & prædij soluit censum emptori census, demum obiit venditor, hæredes nolunt soluere censum emptor agit contra possessorem prædij,super quo census est impositus, qui dixit possedisse prædium liberum per xxx.annos & præscripsisse, quia omnes res præscriptibiles spatio xxx. annorũ præscribuntur. l. omnes.& l. sicut. C. de præscipt. triginta annorum. & possessor non soluit censum per xxx.annos, ergo: tamen Cassan. super consuet. Burg. in tit.de censib.Rub.11.§.2.in glossa,& semblament.num. 36. vers. nunc succedit. & num. 37. concludit in supradicto casu, quod nulla currit præscriptio contra censuarium, ex quo à venditore semper exegit census,& non poterat ad rem recurrere, nisi in defectu solutionis, & sic actio realis ad rem non erat nata, nisi tempore denegatæ solutionis, & non valenti agere,non currit præscriptio. l. 1.§.si quis.ff.de itin.act.quæ priuato. l. 1.in fine. C. de annali præscript.& ita concludit Cassan. ibi num. 38.& sequen. quem refert & sequitur Follerius.

lerius in d.§.huiusmodi censualia. nu. 95.dixi in tractatu de acquir.poss. c. 34. num. 338.& res censui onerata transit ad quoscunque semper cum suo onere,vt dixi infra par.3.nu.25. in fine.& idem Follerius in §.tamquã res iudicata.num.35.& 36.

91 Pactum redimẽdi an possit præscribi per emptorem census, qui habent animum faciendi censum perpetuum & faciat quietationes animo præscribendi facultatem redimendi censum, qui animus debet fieri notus ipsi venditori : nam si venditor soluit simpliciter censum, semper soluit animo redimendi.l. cum notissimi.§.immo.C. de præscript.30.vel 40.annorum Sozzin.consil.15.lib.4.Tiraq.de præscri. glo.12.carta 112. & consulitur ob id ipsi venditori census, vt non permittat fieri quietationes per emptorem de censu perpetuo, & non redimibili per 30. annos,quia posset præiudicare, licet moderni Parisienses de vsuris num.203. dicant dicta verba non prçiudicare,ex eo quia ex productione instrumenti cẽsus apparet de contrario, quod instrumentum non potest tolli verbis enunciatiuis. Decius cons.164.in fin.Tiraq. de retract.cõuentionali §.1.gloss.2.num.6. & multis seq. Hodie est sublata omnis dubietas ex constitutione Pij V. vt dictum est supra.

92 Pro annuo censu,quem exegi longo tempore à Titio & eius hæredibus qui hæredes denegando solutionem spoliarunt me, dubitatur, an possim agere interdicto restitutorio, & Guido Papæ.quæst.629. tenet quod sic. Foller.in d.§.huiusmodi cẽsualia.nu. 97. Puteus decis.151.lib.3. Menoch. de reintegranda remedio 1.num.89. sed melius est quod cẽsuarius vadat ad iudicem coram quo citet possessorem rei ad soluendum census decursos,& nõ solutos,quia tunc agẽs non videtur à possessione exigendi eiectũ esse,sed retinet ciuilem,& petit cogi aduersariũ ad soluẽdum, & sic manuteneri in sua quasi possessione, & decretum de soluendo sapit potius manutentionem censuarij, quam restitutionem.Afflict.decis.395.nu.7.Puteus deci.419.& est ratio,quia cẽsuarius nunquã habuit se pro spoliato,& hæc praxis magis placet, & vide quæ dixi in tract.vti possidet.c.8.& 9.vbi quod per denegationẽ solutionis faciẽdæ ab eo,qui soluere tenetur,quis non dicitur spoliari in istis præstationibus annuis.Ægid.consil.21.ver. item tenet.Afflict.deci.395.nu. 7.& ꝓpterea turbatus in istis incorporalibus debet manuteneri in possessione exigendi in qua turbatur. Put. decisio.419. lib. 2. vide infra numero 175.

93 Cẽsus currit debitori,vel vẽditori illius vsque quo sortẽ vel pretium restituat emptori cẽsus etiã quod sors principalis fuerit sequestrata in manibus vẽditoris, Caputaquẽsis decis. 103. lib. 1. Coadiuuatur hæc decisio à cõstitutione Pij V.quia vẽditor semꝑ tenetur cẽsum soluere emptori,donec illi denunciet velle redimere cẽsum, & illum cum effectu redimat in pecunia numerata,vt dicitur in dicta constitutione, ibi,Cum vero traditione pretij redditus extinguendus erit, volumus per bimestre ante denunciari,cui pretium dandum erit,& sic vsq. ad vltimam diẽ bimestris, cẽsus pro rata soluere tenetur. hæc opinio cõprobatur à Follerio in §. instrumẽto gratiæ. num. 59. reprobata alia opinione,& bene.

94 Formari posset hic alia quæstio, factus fuit contractus census cum pa

cto redimendi, iuxta constitutionem Pij, venditor non facta intimatione, nec retrouenditione census, restituit pretium census emptori, qui emptor restituit ius quod habebat in re vēditori, an venditor census constituti faciat fructus suos, non facta ei ab emptore retrouēditione cēsus: & videtur quòd non, quia aliud est retrouēdere aliud promittere de retrouendendo. Ias. cons. 117. lib 1. Tiraq. de retract. conuentionali ad finē tit. nu. 63. vsq. ad num. 67. sed opinio contraria magis placet, quòd cēseatur facta retrouenditio census ex traditione rei, tam propter pactum retrouendēdi, & sic propter spem futurę retrouēditionis, quàm ex pretij solutione, quia soluēs partem pretij facit pro rata fructus suos. Sozzin. in l. si ante. ff. soluto matrim. & cons. 170. lib. 2. Tiraq vbi supra num. 67. & multis seq. præsertim quia ex promissione retrouendendi oblato pretio fit perfecta venditio, cū stet ꝑ eū, qui tenetur vēdere, vel retro uendere. Tiraq. vbi sup. nu. 73. & seq. & ita vidi seruari iuxta consil. Sozzi. 170. vide etiam j. nu. 130. & l. 2. C. de act. empt. & vend. & inf. num. 204.

95 Si factus sit contractus cēsus ad rationē x. pro 100. cum aliquibus pactis illicitis, & cum pacto redimendi, & alias iuxta constitutionē Pij V. an cēseatur contractus vsurarius propter dicta pacta illicita: & videtur dicendum quòd propter dicta pacta illicita cōtractus sit vsurarius stante cōstitutione Pij V. reprobans dicta pacta illicita dans formam, qua non seruata contractus vsurarius declaratur, & hæc de iuris rigore vera sunt; sed q̄a partes non habuerūt intentionē contraueniendi dictæ constitutioni, sed dixerunt in fine contractus iuxta formam dictæ constitutionis Pij Quinti videtur quòd intentio partium fuerit nolle facere venditionem & emptionem census contra formam dictæ cōstitutionis, sed secundum illam, & si quod pactū illicitum est appositum in cōtractu, tollatur & reducatur ad æquum, videlicet ad formā dictæ constitutionis, quia illud dicitur contineri in scriptura referente quod continetur in scriptura, ad quam fit relatio. l. ait Prætor. §. si iudex. ff. de re iudic. l. si ita in testamento. ff. de condit. & demonstr. & relatio censetur facta cum omnibus qualitatibus suis. Dec. cons. 47. col. 2. vers. sed prædictis. Tiraq. de retract. parte 1. §. 8. glo. 1. nu. 27 vide infra num. 137. & seq.

96 Sed si nō est dicta relatio aliud credo; ideo animaduertāt contrahētes, tā in appositione pactorum, q̄ in illorū exequutione; nam si pacta præfata exigerētur, vel mandarētur exequutioni contra venditorem census, tunc dicta protestatio esset cōtraria facto & credo, ꝙ in eo casu cōtractus esset vsurarius, & contra formam dictæ cōstitutionis factus, ideo melius est, vt non apponantur pacta illicita, & contraria dictæ cōstitutioni, & si ponantur, vel posita sint renuncietur dictis pactis illicitis, aliàs erit in arbitrio iudicis illa exequi, & declarare contractum vsurarium, vide infra hac parte num. 137. & seq. quinimmo per istam relationē ad constitutionē Pij V. non est seruata forma illius. l. hac consultissima. C. qui test. fac. poss. Bald. & Ang. in l. 1. ff. de lib. & posth. vers. secus autem. & dictum est sup. in 1. par. num. 1. & vide inf. num. 137. & seq.

97 In contractu cēsus an possit venditor inuito emptore ei rē tradere, & relinquere insolutū, super qua est impositus cēsus ipsi vēditori, ita vt liberetur à solutione census, & emphyteosis.

&

& dicas inuito domino renuntiari non poteſt.l.2.C.de iure emphyt.ibi ſi dominus voluerit, & ibi Bald. col. 2. Iaſ. col. 7. verſ. ſexto principaliter, at Tiraquell. de retract. parte prima §. 34. gloſſa 1. num. 1. & 2. declarat hoc procedere in loco in quo eſt conſuetudo quòd poſſit renunciari, aliàs fieret res inutilis domino & emptori, ſed hæc remittantur arbitrio iudicis, nam ſi adeſt cauſa poteſt cogi emptor à iudice vt accipiat fundum & liberet venditorem, ſi non eſt cauſa iuſta & legitima non credo poſſe cedere inuito emptore prædium ipſi emptori, propterea omnia iudicis arbitrio remittenda. Menoch. de arbitr. iud. lib. 2. centur. 2. caſu 183. num. 25. & 28. pro quibus, vide §. fin. in authen. de fideiuſſor. gratia hocfit nam ex ab Imperatore. Follerius vero in §. tamquam res iudicata num. 49. dicit quòd ſi adeſt obligatio perſonalis pro ſolutione cenſus non debet admitti allegatio Tiraq. in prima parte §. 1. gloſſa 6. num.20. & 21.

98 Contractus in vrbe factus ſuper emptione annui reditus ſuper re ſita Peruſij, & venditor ſe obligauit cenſus ſoluere in vrbe emptori, & retrouenditio cenſus pariter in vrbe fieri debet, & cautiones in vrbe ſimiliter præſtari pro euictione & ſolutione cenſus, an iſte contractus poſſit connumerari inter bona immobilia exiſtentia in vrbe, & videtur quòd res dicatur eſſe illius loci in quo exactio vigore contractus fieri debet. l. Titium, & Mæuium §. tutores ff. de adminiſt. tut. Aret. conſ. 10. num. 3. & 4. Lapus vero allegat 91. col. penult. verſ. contrarium, dico, ait quòd nomina debitorum ad illum locum pertinet vbi exactio de iure, & de facto fieri poteſt, nam vbi eſt collata ſolutio ibi debitor reperitur. l. ex facto §. rerum, & l. quæro. ff. de ſolut. & Oradin. deciſ. 478. & hæc loquuntur in nominibus debitorum, quæ an ſint mobilia vel immobilia dubitant doctores. Tiraquell. de retract. §. 1. gloſſa 5. nu. 1. & gloſſa 7. num. 9. & 17. & additio ad allegationes Lapi 91. plures allegant. ſed contra faciunt quæ dicta ſunt ſupra, in prima parte num. 49. & in hac parte num. 49. vbi concluſum eſt cenſus ex parte emptoris, inter immobilia computari, quare pro re exiſtente Peruſij non facit contractus celebratos eſſe Romæ, cuius rei exiſtentis Peruſij, pars eſt reditus emptus ſuper dicta re immobili, qui reditus eſt in vrbe ſoluendus, quæ ſolutio non facit quòd dictus cenſus dicatur eſſe in bonis exiſtentibus in vrbe, quia reſpectu ipſius emptoris res immobilis reputatur, & ſic eſt immobilis in loco in quo res poſita eſt, & iſta ſolutio cenſus facienda in vrbe, prouenit ex partium conuentione, non ex natura contractus, & ſi venditor grauaretur ex iſta ſolutione facienda in vrbe ex pacto, crederem, quòd iſtud pactum eſſet illicitum & tollendum ex diſpoſitione dictæ conſtitutionis Pij Quinti, cum in ea dicatur, Sicut etiam annullamus pacta continentia ſolutiones onerum ad eum ſpectare, & ſolutio facienda in vrbe, eſt onus propter impenſas quæ fiunt in tranſportatione pecuniarum de Peruſio ad vrbem. Ideo concludo quòd cenſus impoſitus ſuper rebus exiſtentibus Peruſij, eſt in

ipſis

ipsis rebus immobilibus Perusij existentibus, non in vrbe in quo sit solutio ex pacto, & conuentione quæ con uentio non potest rem immobilem existentem Perusij transferre in vrbe, non obstant allegata in contrarium, quia loquuntur in nominibus debitorum;nos sumus in censu imposito super re immobili, qui est pars rei immobilis. Bald. de contr. inter Vasal.& Episcopum c.1.num.5.in fine Hier.Gabriell.cons.141.num.15. lib.2.Oradin.decis.116.circa mediũ lib. 1. dicit quòd est communis opinio.

99 Pactum redimendi factum cum emptore census,si emptor vendit cen sum alteri ille alius tenetur retrouen dere dictum censum venditori, licet pactum reuendendi sit personale non reale, Didacus lib. 3. variarum resolutionum c. 8. vers. hinc apparet sub num. 3. Paul. de Castro in l. si cum venderet.ff.de pignor.act. Guido Papæ cons.49. Boetius decis. 182. Aymo cons.1. Follerius in practica censuali §. instrumento gratiæ num. 15. Ruin.cons.82.lib.2.col.1.& 2.

100 Dicitur in constitutione Pij nullo modo posse censum seu annuum reditum imponi nisi in re immobili de sui natura fructifera,idest frugifera vel fructum ferens,& res frugiferę de sui natura sunt arbores, ager, arua,siluæ, & cupressi, propter amœnitatem l.competit §.si quis, in ff.quòd vi aut clam, vbi glossa. & l. frugem 77.ff.de verb.sign.ibi frugem pro reditu appellari, vbi Alciat. dicit reditus esse nomen generale, sicut prouen tus,seu obuentiones & compræhendit omnia iura, seu vtilitates quę percipi possunt & quòd Plinius appellat fru giferas arbores omnes, quæ fructiferæ sunt,sequitur in textu d.l.frugem, non solum quòd frumentis aut leguminibus, sed quòd ex vino siluis ceduis cretifodinis & lapidicinis capitur, vbi Rebuff. ait quòd quidquid vtilitatis & reditus ex fundo habeo potest fruges vocari, & fructus à fruendo vel ferendo dicuntur, qui fructus eo ferat, & de iure canonico frugum nomine fructus compræhenduntur.c.1.& c.cum homines de decimis,& sic omnis res quæ fructum fert frugifera vel fructifera dici potest, & fructuum nomine venit pensio domus prouentus,obuentiones & emolumen ta Guiglielmus Benedicti in c. Rainutius vers.Cetera bona.num.32. de testam.& num.33.vult quòd compræ hendantur etiam iura feudalia,& emphyteoticaria,& sic res fructifera est illa quæ apta est ad fructum faciendum,siue reditum, siue introitum, & ideo Nauar.in tractatu de vsuris, nu. 113.quęst.13.dicit quòd potest impo ni census super turri quæ non est solita locari,licet locari possit, de qua quæstione vide supra num 27. in hac secunda parte, & vide etiam supra in prima parte num.3.

101 Pactum redimendi est de forma contractus census vt ostensum est infra parte tertia num.15. & semper in contractu census debet apponi, vt dictum est in dicta tertia parte nu. 23. Follerius in praxi censuali §. instrumento gratiæ pro consimili pretio num. .& 5. dicit ita demum contractus census approbatur pragmatica sanctione si fiat pactum de retrouendendo,& non aliter, & dicit concordare extrauagantes Martini, & Calisti,& hodie in sua constitutione Pius voluit quòd pro eodem pretio extingui possit, non obstante tempore immemorabili centum annorum & non obstantibus pactis directè aut indire-

ctè

ctè dictam facultatem auferentibus quibuscunque verbis aut clausulis conceptæ sint vt dixi infra parte tertia num.23.& supra parte prima nu. 15. præsertim dicit Follerius, quòd ex verbis dictæ Pragmaticæ conditionaliter loquentis videtur dari forma, qua non seruata contractus est nullus, allegat Felin. in c. cum dilecta de rescriptis, & in hoc est conformis constitutio Nicolai cum aliis con stitutionibus Pontificum.

102 Pactum redimendi post tale tempus & non infra an valeat in contractu census, Guido Papæ. quæst. 616. & alij relati à Follerio in dicta praxi censuali §. instrumento gratiæ num. 9. dicunt facere contractum illicitum & vlterius non esse tutum in foro con scientiæ, nec licitum in terminis dictæ Pragmaticæ, quia requirit pactū retrouendendi liberum, licet fiat ex voluntate emptoris & venditoris, & huiusmodi pactum sic formatum, facit præsumi contractum simulatum Tiraquell. de retractu conuentionali §.1. glossa 2. num. 62. Alex. cons. 46. lib. 4. hodie tale pactum est reprobatum ex constitutione Pij Quinti.

103 Pactum redimendi censum non solum conceditur venditori census sed eius heredibus, & successoribus, etiam quòd in pacto de eis mentio facta non fuerit. l. si pactum. ff. de probation. Bart. Bald. Angel. & alij in l. 2. C. de pactis inter emptor. & venditor. Follerius in praxi censuali §. instrumento gratiæ num. 26. etiam quòd facultas redimendi venditori dumtaxat concessa sit, quia dictio dumtaxat excludit extraneum non hæredem & successorem, & ibi num. 27. & seq. hodie est sublata omnis disputatio per constitutionem Pij V. quia quilibet dominus rei super qua impositus est census, potest redimere censum, & se liberare ab vsuris etiam post centum annos vt supra pluries dictum est.

104 Et non solum maior facere tenetur retrouenditiones, sed minor etiam sine decreto iudicis potest retrouendere. Alber. in l. 2. C. de pact. inter emptor. & venditor. in principio, & est textus in l. 1. C. quando decret. opus non est. Follerius in d. praxi §. instrumento gratiæ, num. 33. & si hæres est infans & impubes ad constituendum eum, in mora retrouenditionis faciendæ in vim pacti, vel ex constitutione Pij Quinti citari potest ad retrouendendum, & recipiendum pecunias, & Afflict. decis. 262. tenet quòd minor sit citandus ad legitimè comparendum, non ad retrouendendum, & recipiendum pecunias, quia solutio non potest fieri pupillo sine authoritate tutoris, nec oblatio, sed si non habet infans vel pupillus tutorem sunt monendi consanguinei & cognati, vt compareāt legitimè pro infante, aliàs videndum illis deputare tutorem & curatorem ad lites, vel in tali actu particulari, & si citetur infans, nulla est citatio. l. quique. ff. de in ius vocando. l. 2. ff. de condit. furt. Io. And. in titulo de reo. §. 1. in additione specul. & si infans habet tutorem, debet tutor citari pro infante, qui iudicium suscipiat pro eo qui fari non potest. l. 1. §. sufficit. ff. de admin. tut. sed in maiore septemnio, potest talis minor citari ad legitimè comparendum, aliàs videndum deputari curatorem ad illum actum, vt dixi in tractat. de tutore. c. 11. num. 10. Ideo plus placet hęc praxis, quàm quòd citetur infans vel impubes ad retrouendendū, vel recipiendum pretium, quicquid dicat Follerius in dicto §. instrumento gra-

to gra-

to gratiæ, num. 34. licet ipse alleget Afflictum. decis. 262. qui dicit quòd infans citari non potest. nu. 1.

105 Mortuo emptore census, qui condidit testamentum, & vxorem reliquit vsufructuariam, & alium hæredem proprietarium, venditor census vult in vim facultatis ei concessæ à iure vel ab homine retroemere censum, cui debet intimare retrouenditionem faciendam proprietario, vel vsufructuario, aut vtrique & Cagnol. in l. 2. num. 32. C. de pact. inter empt. & vend. tenet quòd vtrique sit facienda intimatio. l. is qui fundum. ff. de vsu. & vsuf. leg. Tiraquell. de retr. conuenit. §. 1. glossa 6. num. 29. licet pretium census redempti manere debet apud vsufructuarium. l. vxori meæ. ff. de vsuf. leg. Foller. in dicto §. instrumento gratiæ num. 35. & 36. vbi tenet quòd pretium debet remanere apud vsufructuarium, vt eo dum viuit vtatur, & fruatur, data cautione de restituendo pecunias in casu restitutionis, vel penes hæredem proprietarium qui respondeat de vsufructu simili dum viuit, vt dicit idem Follerius ibi nu. 36.

106 Venditore census mortuo qui plures reliquit hæredes, vel forte plures venditores fuerunt, & vnus vult suam partem redimere, an possit, & Foller. in dicto §. instrumento gratiæ, num. 37. recitat varias opiniones doctorum, & tandem interponit suam & facit distinctiones, ego vero dico secundum constitutiones Martini, Calisti, & Pij declaratæ vt supra in prima parte, quod redemptio census fieri potest in totum & in parte. & ille qui redemit, facta intimatione emptori qualiter vult censum iuxta constitutionem Pij redimere non tenetur amplius emptori pro illa rata censum soluere, vt hac secunda parte nu. 39. an vero pro parte aliorum, & tūc distinguo, quòd si in solidum, & vti fideiussores aliorum sunt obligati tenentur ipsis viuentibus, pro portione aliorum, si vero non sunt obligati in solidum, neque vti fideiussores aliorum, redempta parte sua cum illa intimatione liberatur à solutione census illius partis, & aliarum partium, nec adaptatur censui decis. Afflict. 153. allegata per Follerium vbi supra num. 37. in fine quia loquitur in emphyteosi, & emphyteosis est indiuisibilis, nos sumus in censu qui est diuisibilis, vt declaratum est supra hac parte num. 33. Iulius Clarus in §. emphyteosis quæst. 8. vers. quæro quòd si emphyteota, nec obstat consil. Ruini 82. num. 4. & seq. lib. 1. Tiraquell. de retract. conuentionali §. 1. num. 30. & 31. quia loquuntur in facto indiuiduo non diuiduo prout nos sumus, nam venditor ex constitutione Papæ, potest in totum & in parte redimere censum, & sic ex constitutionibus Pontificum tolluntur contraria in hoc casu tantum in aliis casibus remaneat dispositio iuris communis.

107 Et semotis constitutionibus Pontificum in pacto redimendi census de iure communi, sunt variæ doctorum sentētię, quando quis ex pacto habet ius redimendi, nam si sunt plures hæredes illius qui habet pactum redimendi, & vnus vult redimere, alij hæredes non volunt partem suam redimere, an hic qui vult redimere partem suam possit cogere cohæredes, vt & suam quoque partem simul rediman, ne emptori sit ius contradicendi, & Tiraquell. de retract. parte 2. §. 1. glossa 6. num. 32. tenet quòd sic de iure ciuili. l. his consequenter §. Celsus.

sus,& l. hæredes. §. idem iuris. ff. famil. hærc. Cagnol. in l. 2. quęst. 15. C. de pact. inter emptorem & venditorem. Follerius in d. praxi censuali §. instrumento gratiæ num. 38. idem in censu dici posset quia cohæres non cogitur ab emptore census ad redimendum, quia tunc non posset, sed à cohęrede, in quo casu nihil disponunt Pontificum constitutiones, sed remanet ius commune, quòd seruandum est, vbi non disponunt dictę constitutiones, vel non est illis contrarium ius commune.

108 Sed maius dubium est an unus ex pluribus hæredibus venditoris possit solus partem suam & aliorum redimere, offerendo emptori totum pretium, & Tiraq. in d. §. 1. glossa 6. nu. 33. vsque ad numerum 39. refert quattuor opiniones, tandem confirmat vltimam opinionem n. 37. & 38. quòd emptor teneatur integram rem retrouendere vni venditorum vel hęredum offerenti integrum pretium, siue alter hæres dicat velle redimere vel non, quia si non repudiat redimere potest cogere socium vt ei partem suam retrouendat restituto pretio si bi tangente. Paulus de Castro cons. 227. ante finem lib. 1. Sozzin. cons. 15. lib. 4. Boer. decis. 257. & refert Tiraquell. d. num. 37. ita iudicatum in curia Parisiensi, & num. 38. dicit, quòd socius qui redemit pro aliis debet cauere aliis portionem eorum restituere per l. 1. §. si pecuniā vers. sed si res ff. deposit. Foller. in dicto §. instrumento gratiæ num. 39.

109 Actio de retrouendendo competens duobus fratribus, in aliqua domo vel prædio sito Perusij, & in diuisione fratrum vni data sint in partem bona existentia Perusij, alteri bona existentia Romæ, ex ista diuisione nō venit actio & pactum redimendi competens alteri fratri Romæ vel Perusij, quia ea quæ in nominibus sunt non recipiunt diuisionem, nam in diuisione non veniunt nomina l. ea quæ C. famil. hercis. Alex. cons. 75. latè declarat Aret. cons. 6. relati à Tiraq. in dicto §. 1. glossa 6. num. 39. nisi in instrumento diuisionis diuidentes sibi ad inuicem cedant iura quæcumque & actiones competentes ipsis fratribus, vni videlicet omnia iura quæ ipsis quomodolibet cōpetunt in ciuitate Perusij, & alteri omnia iura competentia eis in vrbe Roma, vt declarat additio ad Alexandrum in dicto cons. 75. libro sexto in principio & in fine vide infra numero 111.

110 Aliquis emit à pluribus insolidū se obligantibus, super certis bonis annuum censum cum pacto redimendi, & emptor admisit vnum ad redimendum portionem suam nunquid à solutione census pro aliis partibus non redemptis liberasse cum videatur, & Alciat. in l. si creditores num. 9. C. de pactis, primo dicit, quòd non liberatur, ex quo in solidum erat ad solutionem census cum aliis obligatus. postea num. 10. tenet contrarium, quia emptor retrouendendo partem videtur illi actioni renunciasse eamque partem liberam retrouendidisse. l. pen. §. fin. ff. de pignor. Rom. sing. 605. secus in emphyteosi vt per Alciatum in dicta l. si creditorem num. 11. & 12. & 13. vide supra hac parte num. 33. Refert Tiraquell. Alciat. in dicto §. 1. glossa 6. num. 40. Follerius in dicto §. instrumento gratiæ. num. 41. tenet idem nisi retrouendens reseruasset sibi ius exigendi residuum census insolidum expresse, vel ex coniecturis appareat hoc agere solum voluisse.

L Sed

111 Sed quid si emptor census qui promisit retrouendere, decessit pluribus hæredibus relictis, quorum vnus habet censum, vel rem ita venditam, an ille solus teneatur retrouendere, vel omnes, & Tiraquell. de retract. conuentionali.§. 1.glossa 6. num.41. & duobus sequent. primo recitat opinionem quorúdam, qui tenent quòd omnes teneantur, & non ille solus qui possidet censum, vel rem, postea refert doctores tenentes contrarium num.42.& 43.quos sequitur, vide supra num.109.

112 Sed si omnes hæredes insolidum possideant communiter dictam rem, vel censum nihilominus insolidum quilibet dictorum hęredum cōueniri potest, quia non solum nec simpliciter tenetur emptor ad restituendã rẽ sed etiam ad eam tradendam, & obligatio rem tradi transit ad quemlibet hæredum insolidum, sicut aliæ obligationes, quæ in factis consistunt. Sozz. consil. 253.lib.2.Cagn. in l.2. q. 14. C.de pact.inter empt.& vend. Tiraquel. in d.§.1.glossa 6.nu.44. Foller. in d.§.instrumento gratiæ.num.42.

113 Et si fuerunt duo emptores census quilibet eorum cogi potest, vt retrouendat partem suam soluto pretio pro redemptione dictæ partis, quia licet sit vnus contractus, tamen in eo sunt duæ obligationes, ita vt quilibet eorum retrouendere teneatur, l. reos.§.cum in tabulis.ff. de duobus reis. Tiraquell.in dicto §.1. glossa 6. num.45. Follerius in d.§.instrumento gratiæ.num.43.

114 Pactũ de retrouendendo licet non sit appositum in instrumento census, sed postea appositum in apocha priuata ex interuallo, tamen censetur in instrumento census appositum à principio, quia pacta, quæ ex interuallo fiunt, ad diminutionem emptionis censentur in contractu inesse, & hoc tanto magis in cōtractu cẽsus, ex quo in cōstitutione datur hęc facultas redimendi emptori perpetuo, quinimo si auferatur dicta facultas redimendi contractus est vsurarius, quia est de forma huius contractus census nu. 15.& 23. infra in tertia parte huius tractatus, & Follerius tangit in dicto §.instrumento gratiæ num. 43.& supra parte prima num. 13.

115 Quid si emptor census obligauit illum in specie quibusdam suis creditoribus, demum venditor in vim dictarum constitutionum redemit, an resoluantur dictæ obligationes, & hypotecæ speciales impositæ per emptorem census ad fauorem suorum creditorum Bart.in l. si ex duabus §. sed & Marcellus, & ibi Baldus ff. de in diem adiect.Cagnol. in l.2. in 5.qu. C.de pact.inter emptor.& vendit. tenent quòd resoluatur, & non praeiudicent venditori census, ratio est quia cum dictis specialibus hypotecis, præiudicare emptor census venditori non potuit; quia respectu venditoris propter facultatem redimendi census est res mobilis, respectu emptoris est immobilis, dictum est supra parte prima, numero 49.& 50.& distinctio Follerij in casu harum constitutionum in dicto §. instrumento gratiæ, numero 44. non adaptatur huic quæstioni propter constitutionem Pij, quia pactum redimendi est perpetuum non ad tempus.

116 Venditor si vult censum redimere ab emptore facta intimatione ipsi emptori, vel hæredibus eius, debet de pretio census facere actuale depositum. Tiraquell. de retractu conuentionali §.4.glossa 6.num.1.& seq. & numero 4. Follerius in dicto §. instrumento

ſtrumento gratiæ, num. 45. & 46. & quo ad fructus ex forma conſtitutionis Pij Quinti, debet intimari retrouenditio per duos menſes ante,& durantibus iſtis duobus menſibus currunt fructus emptori, illis elapſis, & facto depoſito vt dictum eſt non currunt amplius fructus emptori, ſi non fecit depoſitum currunt fructus & poteſt infra annum cogi venditor ad redimendum cenſum vt dictum eſt infra in tertia parte, num. 38. & ſi cogatur vſque ad diem redemptionis cenſus, currunt fructus emptori propter venditoris culpam, moram, & non obſeruantiam conſtitutionis Pij Quinti, vt infra numero 205.

116 Et facto depoſito apud campſorem per venditorem ſi campſor decoxit cuius erit periculum, & diſtinguunt doctores, quòd ſi ſtetit per emptorem cenſus ex iuſta cauſa perit venditori, ſi ex iniuſta emptori. Ioannes Baptiſta Lupus de vſuris commentario 2. §. 3. nu. 103.

117 Et depoſitum fieri debet vel in ſacculo numerato penes campſorem vel aliam perſonam idoneam, vel per cedulam bancariam & parte citata coram iudice ordinario ſub iſta forma, intimetur. N. qualiter B. venditor cenſus talis intendit illud iuxta diſpoſitionem conſtitutionis Pij Quinti, redimere, & citetur idem ad recipiendum pretium cenſus in pecunia numerata in fine duorum menſium, incipiendorum à die præſentis intimationis aliàs fieri depoſitum dicti pretij penes N. vel alium ſuis riſico & periculo in die quæ erit. I. vel alia menſis Septembris, vel alterius menſis currentis inſtante B. venditore: facta intimatione & citatione, poſt elapſos dictos duos menſes coram iudice ordinario ipſius venditoris compareat venditor & inſtans in die iuridica cũ pecunia, & ſi erit præſens emptor offerat ei illam ſoluere facta retrouenditione, ſi erit contumax accuſata contumacia, faciat reale depoſitum penes campſorem, vel aliam perſonam idoneam, cum proteſtatione de riſico & periculo depoſiti, propter contumaciam emptoris non comparentis ad recipiendum dictum pretium, & quòd ab inde in poſterum non intendit amplius fructus dicti cenſus ei ſoluere, quia per ipſum non ſtat quòd non redimat & numeret pretium ipſi emptori, ſed ſtat per ipſum emptorem contumacem in facienda retrouenditione,& recipiendo pretium iuxta requiſitionem præfatam, & hæc videtur bona praxis. vide tamen Tiraquell. de retractu conuentionali §. 4. gloſſa 6. num. 5. & ſeq. & numero 8. & ſeq. & Foller. in dicto §. inſtrumento gratiæ, numero 47. quia cum ſupradicta praxi vitabuntur diſputationes, de quibus per Tiraquell. & Foller. vbi ſupra, & ad fugiendum periculum depoſiti dicta citatio, & proteſtatio fieri debet, & facit quæ dicit Follerius ibi numero 50. & 51. & num. 58. & quòd debeat citari, tenet Io. Baptiſta Lupus in tractatu de vſuris comment. 2. §. 3. num. 105. in fine cum ſeq.& num. 112.

118 Præterea depoſitum quando totus cenſus redimendus eſt debet eſſe integrũ,& ſi deficeret vnus nũmus, nõ tenetur emptor illud recipere Tiraq. in d. §. 4. gl. 6. nu. 23. & ſeq. & Foller. in d. §. inſtru. gratię. n. 49. & ſimili modo qñ quis vult aliquã partẽ redimere tunc totam illam partem integrè

soluat vel deponat.Io.BaptistaLupus in tract.devsuris.cōmen.2.§ 3.n.104.

119 Depositū vt legitimè fiat auctoritate iudicis fieri debet vel in sacris ædibus,aliàs non erit legitimè factum depositum secundum aliquos doctores,licet secundum alios erit legitimè factum vt dicit Follerius in dicto §. instrumento gratiæ,nu.51.post Tiraquel.in dicto §. 4. glossa 7.n.11.quæ doctrinæ possunt concordari secundum praxim positam supra hac parte nu.117.quæ praxis cum sit secura, & inuenta ad tollendas disputationes & lites seruanda est.

120 Quid si venditor pro redemptione census fecit depositū pretij citato emptore,postea depositum recuperauit an videatur deposuisse, & videtur quòd non,immo videtur deposito renuntiare.l.debitor.ff.de vsur.& l.1.in fine,& ibi Angel.C.de distr.pig.Cassan.cons.71.col.fin.Tiraq.de retract. parte 1.§.7.glossa 3.nu. 4. & parte 2. §.4.glossa 10.per totum, Follerius in dicto §.instrumento gratiæ nu. 57.

121 Præterea depositum fieri debet sine aliqua conditione, & liberè vt legitimè factum dicatur,Bart.in l.si soluturus in fine ff.de solut. Alex. cons. 26.col.fin.lib.6.Follerius indicta praxi censuali §.instrumēto gratię n. 52. & nu.54.dicit quòd si venditor facto deposito,non declarauit velle depositum recipere potest depositum recuperare Bart.in l. acceptam C.de vsur. Tiraq.de retract. conuent.§.4.glossa 9.idem Foller.vbi supra declarat hoc dictum quando venditor non fecit citare emptorem,quia si fuit citatapars ad videndum deponi pretium acquiritur ius parti per citationem,Foller. ibi nu.55.& 56.& tunc sine decreto iudicis non est restituendum depositum.

122 Quid si rusticus minor vel mulier non fecerit legitimè vel integrè depositum an restituatur in integrum Ias. in l.2. C. de iur. emphyt. tenet quòd non, quia rustico & mulieri non subuenitur nisi in certis casibus expressis,in l.pen.in principio ff.de iuris, & fact.ignor.Tiraquell.de retract. conuent. §.4.glossa 7.numero 13. Foller. in dicto §. instrumento gratiæ num. 53.tenet quòd in casu illius pragmaticę datur restitutio, & ego in casu constitutionis Pij Quinti, dico posse fieri millies sine restitutione in integrum, quia facta denuntia si non redemit infra bimestre,potest quandocunque redimere præuia denuntia, etiam quòd pluries & pluries denuntiauerit & non redemeritvt dixi infra in tertia parte num.39.

Depositum confessatum ab aliquo coram notario & testibus,de tali summa pro tali contra talem, non sufficit cum requiratur actuale depositum, Ioannes Baptista Lupus in tractatu de vsuris comment. 2. §. 3. num. 108. & seq. cart. 80. & ibi num. 111.dubitat an tale depositum præiudicet tertio.

123 Pactum appositum in contractu census,quòd venditor in euentum redemptionis census teneatur soluere gabellas solutas per ipsum emptorem in contractu emptionis census, & Follerius in praxi censuali §. nihil vltra num.24. ex constitutione Nicolai tenet quòd non valet & idem videtur dicendum in casu constitutionis Pij Quinti, quia prohibet pacta solutionis onerum spectantium emptori non venditori ex natura cōtractus:in casu isto onus iste spectat in emptione emptori,& in retrouēditione vēditori;ergo ad obseruantiā istius pacti nō tenetur vēditor respectu solutionis dicti

oneris

oneris Tiraquell. de retract.conuent. §.4.glo. 2. nu. 1.& 2. declarat, quid de iure tenendum, sed non in casu huius constitutionis.

Idem dicendum de his, quæ soluit emptor census prosenetis, qui interfuerunt in emptione census, & dicendum est quòd non, ex rationibus supra positis, & idem de impensis instrumentorum, quoniam hæ impensæ soluuntur in ipso rogitu instrumẽtorum, partim per emptorem, partim per venditorem. Si vero extrahatur instrumentum à notario ad effectum producẽdi in iudicio, quia venditor est morosus in soluẽdo, & tunc venditor tenetur soluere istas expensas de iure factas culpa sua, sed hæc non possunt in pactum deduci, stante constitutione Pij, & si deduceretur, contractus factus contra formam dictæ constitutionis est vsurarius. Foller. in d.§.nihil vltra.num.28.& licet statim contrarium teneat, tamen non sequor eius opinionem propter dictam constitutionem Pij.

124 Pactum vero circa expensas, quæ fierent in lite, propter euictionem,& similia, cum veniant hæc culpa, & facto venditoris, qui vendidit censum super re, quam dixit liberã, & erat aliena, fieri potest, quia non ex causa census, sed ex causa rei. l. 5. §. nunc videamus.ff. iud.sol.& ibi gloss.& doctores. Foller. in dicto §. nihil vltra. num.30.

125 Exequutio an fieri possit in persona hæredum, & quando ob non solutionem census, & dixi infra parte 3. num.51.quòd istud ius est reale, non personale, & si hæredes non soluunt, intentari potest cõtra eos Saluianum interdictum ad effectum, vt emptor mittatur in possessioné rei retinẽdam donec exequatur: & hoc quando non adsit principalis, vel fideiussor obligatus ad soluendum in forma Cameræ: nam quoties adest obligatio Cameralis, contra personam agi potest pro solutione census; si non adest, secus dicendum est, vide etiam Follerium in praxi censuali §.tanquam res iudicata.num. 22.& seq.

126 Duo prætendunt emisse censum super aliquo fundo, & vterque petit exequutionem quis præferatur. & Cassan.super consuet.Burg.in Rubrica des censes. §. 1. in glossa Amende. carta 349. tenet, quòd prior in tempore præferatur, quẽ refert & sequitur Follerius in d.§. tamquam res iudicata num. 33. & seq. sed ibi loquitur de constitutione census ex confessione pretij de recepto, & illa confessio vult quòd præferatur ex iure antiquo. Hodie secus dicendum arbitror quia cẽsus ex confessione de recepto fieri non potest, vt dictum est infra par.3.num.57.sed in numerata pecunia præsentibus testibus, & non ex confessione de recepto, vt dictum est sup.par.1.num.46.& 47.& ex confessione de recepto tamquam factus cõtra formam constitutionis Pij, est nullus, & vsurarius, & propterea ex eo hodie non orirerur aliqua hypotheca quæ posset præferri reali solutione pretij, iuxta formam dictæ constitutionis Pij, & in isto casu non potest census contractus ex confessione de recepto pretio ante contractum factum secundum constitutionem Pij, præferri etiam quod sit posterior in tempore.

127 Dixi in quæstioue de censib. in 3. par.inf.num.49. 51.& 65. quòd pro annuo censu datur possessorium, & hæc est praxis Curiæ Romanæ, tamẽ multi tenent contrarium, vt dicit Follerius in dicto §.tamquam res iudicata.

ta. num. 34. mihi vero placet praxis Curiæ Romanæ, quæ fundata est in iure communi, vt dixi in tertia parte vbi supra.

128 Obligatio Cameralis facta pro cẽsu soluẽdo per venditorem, in fauorẽ emptoris absentis vel alterius stipulãtis nomine ipsius emptoris census est exequẽda ad instantiam dicti emptoris cẽsus etiã quod ille, qui stipulatus est pro emptore non cesserit dicto emptori actiones, quia notarius stipulatur pro ipso absente tãquam publica persona, vt est notum omnibus & tenet Follerius in praxi censuali. §. tamquam res iudicata. num. 51. & vlterius procurator specialis potest petere exequutionem instrumenti cẽsus pro domino. Foller. ibi. num. 52. nam ista instrumenta habent promptam, & paratam exequutionem, id est sine vlla oppositione, vel exceptione, cum non admittant aliquam exceptionem, nisi illas tres videlicet solutionis, falsitatis, & pacti de non petendo, vt per Ant. Gallesiũ in tractatu obligationis Cameral. late discutitur.

129 An censuarius in casu non solutionis census possit propria auctoritate capere fructus rei censualis, vel bona censuarij, quousque fuerit ei solutus census, & Follerius in dicta praxi censuali §. tamquam res iudicata. nu. 54. dicit quòd sic, & refert Cassan. ita tenentem. Ego credo quòd non, quia debet iudicis auctoritate hoc facere, non ex se ipso; & ideo datur Saluianũ interdictum, vt dictum est infra parte 3. num. 51. & si hoc fieret, daretur materia scandali, & rixarum, ad quas fugiendas semper ad iudicem recurrendum, ad hoc vt fructus capiantur auctoritate iudicis subhastentur, & deliberentur, & de pretio satisfiat: & hæc est praxis, reliqua non placent quia sunt periculosa.

130 Fructus pecuniarum ad census datarum cum pacto redimendi si pretium restituatur emptori, de quo quietauit venditorem non aliter facta retrouenditione fructus debiti pro censu, fiunt ipsius venditoris. Sozzin. in l. si ante. ff. soluto matrimonio. Tiraquell. de retract. conuentionali ad finem tituli quæst. 8. num. 63. & 67. cum sequentibus. & licet Iason in dicta l. si ante. & consil. 117. lib. primo, contrarium teneat, si res non fuisset restituta, & liberata ab emptore census, tamen quando illam dimittit venditori, & non petit amplius census, non habet difficultatem, quòd venditor censetur liberatus, vide supra num. 94. hac parte. rationes Iaſ. in l. si ante. numero 4. videntur bonæ, quia qui promisit vendere, vel retrouendere, tenetur actione personali ad uendendum, & ex promissione de uendendo non transfertur nec ius, nec dominium, igitur requiritur retrouenditio. Secũdo ex quo dominium non est translatum, clarum est, quòd ad eum non spectat periculum; ideo facienda est retrouenditio pro cautione vtriusq. partis. Sed oblato pretio emptori per venditorem emptor constituitur in mora, & propter moram non tenetur ad fructus. l. 2. C. de act. empt. & vendit. vide supra num. 94. & infra num. 204.

131 Dixi infra in tertia parte num. 46. quòd publicatio constitutionis Pij V. facta in Cancellaria, & in acie Campi Floræ, sufficit & à die publicationis in vrbe, vel in prouinciis post duos menses ligat, multi dicunt quòd hæc publicatio facta in vrbe de constitutione Apostolica in locis solitis, non sufficit, sed vt liget requiritur, quòd

quòd fiat in prouinciis,& in quolibet loco prouinciæ, Felin .in c.2.num. 7. de constit. decis. Pedemontana 141. num.2. Alex.cons.52.num. 7. lib. 1. vbi additiones Gabriell. lib. 6. in tit. de legibus conclu.4.in principio. Ro land.in terminis cons.8.nu.25.& seq. lib.3.Paris.consil. 171.num.5.lib. 4. Aufr. in additione ad decis. Tolosana 444. sed istis non obstantibus, in contrarium est veritas in cõstitutione Papæ, ꝙ sit solum publicāda in vrbe, vt j.patebit, & non in prouinciis.

132 Nam Io. Monachus in cap. in generali.de reg.iur. lib.6.num. 6.& 7. & 8.facit differẽtiam inter legem imperatoris & constitutionem Papæ, & dicit, quòd lex Imperatoris debet in prouinciis publicari, quia habet pedes plumeos; constitutio vero Papæ, qui habet pedes plumbeos, cum sit stabilis,& immobilis sufficit quòd publicetur in vrbe, cum auribus aliorũ eius statuta non sunt inculcanda, vbi Probus in additione dicit, quòd licet sit communis conclusio in contrarium,tamen consuetudo est contra dictam opinionem, quam consuetudinem non negat, Alexand. consil. 52. lib.7. vbi allegat Ant.de Butrio in c. 2.de constit. qui defert consuetudini vrbis, vt solum publicetur constitutio Papæ in vrbe in Acie Campi Floræ, in Cancellaria Apostolica, & in Valuis Ecclesiæ sancti Petri,& pro ista opinione est decis. Tolosana q. 444. vers. quoad secundum. Gomesius in procœmio reg. Cancellariæ.q. 2.mihi. col.2. vers.nec obstat ꝙ regulæ. Alex.de Imo.in additione ad Bar. in l.omnes populi.q.5.principali.nu. 37.litera L.dicit quòd in constitutione Papæ sufficit quòd publicatio fiat in Curia & facit c. 1.de post. prælat. ibi, aut publicæ promulgatur.

133 Secundo facit quia Papa mandat dictam constitutionem publicari in cancellaria, & in acie Campi Floræ, & poni inter extrauagātes perpetuo valituras,& iuxta huiusmodi mandatum fuit publicata in dictis locis per Cursores die 29.Ianuarij 1569. vt in fide Cursorum in calce dictæ constitutionis posita. Cui mandato Papæ standum est,non opinioni doctorum, tum quia omnes iudicium Romani Pontificis subire debemus, tum etiā quia est summus Sacerdos, de quo dominus dixit, Qui vos audit,me audit, & vlterius ratione supremæ eius potestatis.cap.12.& 18.9.q.3.Turrecrem.in summa dist.93.nu.4.vers.tertia pars, Præposit. num. 3. & propterea ista sola publicatio facta in vrbe in dictis duobus locis sufficit stantibus præsertim his, quæ dicta sunt supra num proximo,propterea hoc mādatum Papę habet vim cõstitutionis Ioan.Franc.Paunus in procemio extrauag.Io. 22.col. 2. vers. debent autem in fine dicti vers.ideo si Papa mādauit tantum publicari in his duobus locis, non est aliquo pacto in aliis locis hæc constitutio publicanda.

134 Tertio magis præmissa confirmantur ex clausula subsequēti,& quia difficile foret p̄sentes ad singula quoq. loca deferri, Volumus & etiā declaramus, ꝙ earũ transumptis,etiā impressis manu alicuius notarij publici subscriptis, ac sigillo alicuius Prelati munitis,eadē prorsus fides vbiq.adhibeatur, quæ præsentibus adhiberetur, si forent exhibitæ,vel ostēsæ:ista clausula non respicit publicationē d.constitutionis, sed fidē authenticā illius in omni parte mũdi Christianorũ, quia cũ respiciat salutem animarũ in omni parte mundi seruanda est à quibusuis Christianis.cap.quo iure. dist. 8.

&di-

& dictum est num. 14. & 15. hac par. & ideo statuitur à Summo Pontifice, quòd ad probandum hanc constitutionem esse põtificiam, & quod propterea ubique fidem faciat statuit, ꝙ copia illius impressa, cum sigillo Prçlati vbique locorum fidem faciat in iudicio & extra, prout faceret constitutio præfata signata manu Papç, vel eius sigillo, aut plumbo munita, cui mandato & ordinationi Papç standũ est. cap. 2. distin. 11. vbi Archid. Prçpositus, Turrecrem. & alij, maxime quia fuit facta hæc particula pro vtilitate populorum, quia vbi pro habendo sumptu huius constitutionis, quis exposuisset ducatos duos ad minus cum vno iulio potest habere sumptum, vt faciat fidem vbique locorũ mundi. Ideo hçc particula nihil facit ad publicationem, & quod extrauagantes, quando de eis dubitatur sunt exemplandæ sub plumbo, declarat Pauinus in proœmio extrauag. Ioan. XXII. col. 2. vers. debent. & Hier. Clarius in proœmio extrauag. communium in fine.

135 Quarto ista constitutio negatiue concepta, vt dictum est inf. in 3. parte num. 40. habet in se propterea decretum irritans. Imola in l. cum lex. col. pen. ff. de fideiuss. Iason in l. non dubiũ. nu. 17. C. de legib. Fabius dec. 2. Decius cons. 17. num. 3. Alex. consil. 24. num. 3. lib. 1. & dixi in tract. de cõtract. minor. & mulierum. glo. 6. num. 110. & 141. & quoties in constitutione est decretum irritans, tunc statim ligat. Ant. de But. Imol. & Felin. in c. 2. num. 7. vers. quarto limita. de constit. & ibi Decius nu. 31. in 2. lectura. vbi additio in littera E. plures concordantes allegat, hic adest decretum irritans, propterea afficit ignorantes respectu nullitatis contractus non pene, ut dicunt omnes supradicti doctores etiam allegati supra in contrarium nu. 131. vt late declarat Turrec. in c. 3. §. leges. num. 4. dist. 4. & ibi dixi num. 10.

136 Extrauagantes Martini & Calisti insertæ in volumine extrauagantium communium in tit. de empt. & vend. sunt indubitatæ, vel tales præsumuntur. Primo quia reperiuntur in Archiuio publico Romano, & hodie sunt publicatæ de mãdato & ordine S. D. N. Sisti V. auth. ad hæc. C. de fid. inst. Secundo quãdo reperiuntur inter extrauagantium volumen, propterea præsumuntur indubitatæ, & præsertim si reperiuntur glossatæ per doctorem famosum, vel fuerint diu obseruatæ, ut declarat Hier. Clarius in proœmio extrauagantium communium. col. 1. vers. dicuntur indubitatæ prçterea fuerunt, commẽtatç & allegatç dictç extrauagantes à diuersis doctoribus, & Theologis relatis à Corrado in tractatu de contractibus quçst. 83. col. 2. quarum extrauagantium copiã ponit in fine dictç quçstionis char. 432. & 433. & Couarruuias lib. 3. variarum resolutionum. cap. 2. vers. contrariam sane opinionem, & vers. sexto. allegat has constitutiones Martini, & Calisti, & Corradum de contractibus vbi supra, Ioannem Maiorem in quarto sententiarum, dist. 15. quçst. 42. Cassan. in cathalogo gloriæ mundi parte 12. consid. 99. fallentia 25. Tiraq lib 1. retract. §. 1. gloss. 6. num. 15. Modern. Parisienses de contractibus, & multos alios, propterea miratus sum, quòd Natta consil. 498. num. 19. & 20. vir iurisconsultissimus dicat dictas extrauagãtes non fuisse publicatas, & non fuisse factas à dictis Pontificibus, vel dubitatur an sint ab ipsis promulgatæ, sed parcendum

cendum est tanto viro, quia forte nō vidit hos doctores,& suam propriam opinionem sequutus est, in qua facillime quis decipi potest.

137 Census impositus super pluribus rebus diuisis in tres partes, & super qualibet earum insolidum, cum facultate, quod emptor census posset singulis annis eligere ex cuius partis fructibus vellet sibi persolui censum ad effectum, vt ad casus fortuitos contingentes super aliqua parte emptor ex electione non teneretur, & vlterius promisit venditor has tres petias terrarum esse idoneas ad solutionem cē sus, aliàs voluit esse impositum super omnibus bonis. Venditor census dicebat huiusmodi contractum census factum fuisse cōtra formam constitutionis Pij Quinti. Primo, quia constitutio prohibet non posse constitui, nisi super re immobili, & loquitur in numero singulari, hic facta est impositio census super tribus rebus, id est, prædiis, & in quolibet eorum in solidum: & sic videtur factum contra formam constitutionis, vt dictum est supra parte 1. nu. 2. Secundo illa res debet de sui natura esse fructifera, id est quolibet anno fructus sufficientes reddere ad soluendum censum sic constitutū, at hic datur electio emptori quolibet anno, ex cuius prædij fructibus voluit exigere, quòd non est ex forma dictę constitutionis, quæ vult grauari solum rem certam & vnicam, & quæ sit fructifera quolibet anno de sui natura. Tertio venditor promisit dictas tres petias terrarum esse sufficientes ad solutionem census & quatenus non essent sufficientes imposuit censum huiusmodi super omnibus suis bonis, sine finium expressione, & propterea videtur quòd talis impositio census sic facta, sit contra formā constitutionis Pij, quæ vult, quòd res super qua imponitur sit designata certis finibus, vt dictum est supra in prima parte num. 4. cum igitur non sit seruata forma dictæ constitutionis contractus est vsurarius declaratus in dicta constitutione, vt dictum est in dicta prima parte num. 17. Moderni cons. 47. per totum lib. 2. volunt sustinere contractum validum, & quòd non sit contra constitutionem Pij, quia in eo solum requiritur quòd fines exprimantur hic sunt expressi fines in dictis trib. rebus, salua pace in primo requisito dictæ constitutionis, tria requiruntur, primo quòd sit vna res cum loquatur in numero singulari, secundo quòd sit fructifera, tertio fines, hic sunt tres res cum confinibus, non tamen fructiferæ & vlterius super qualibet earum insolidum constitutus ille census sic contra formam cō stitutionis vt dixi supra in prima parte num. 30. præsertim quia dicitur in contractu quòd quatenus non essent dictæ tres petię terrarum idoneæ super omnibus bonis venditoris, cēsum constitutum esse voluerunt dicti contrahentes, & sic contra formam dictæ constitutionis, vt dictum est supra parte prima, num. 38. & Didac. in tractatu variarum resolutionum lib. 3. c. 7. num. 5. asserit hanc sententiam communem, licet ipse teneat contrarium, & male Nauarrus in tracta. de vsur. num. 129. quæst. 46. vide supra num. 29. hac parte, & quando forma non est seruata actus corruit etiam si defectus sit in minimo Decius cons. 12. num. 16. Roland. cons. 72. nu. 64. lib. 3. Io. Pet. Surdus cons. 124. nu. 5. & seq. vbi declarat quando forma non seruatur.

Nec potest saluari contractus ex

protestatione declaratoria facta tã ab emptore, quàm à venditore, videlicet, quòd contractus intelligeretur factus cum omnibus conditionibus, & capitulis dictæ constitutionis, & casu, quo aliquid esset appositum contra formam dictæ constitutionis, ex nunc illud cassarunt, & pro cassato habere voluerunt, quoniam ista protestatio magis annullat contractum factum contra formam dictæ constitutionis, quàm validet; quia partes quando esset formatus contractus contra formam dictæ constitutionis dictum contractum cassarunt: & annullarunt, hic est factus contractus contra formam dictæ constitutionis: ergo est annullatus à partibus, & ab ipsa constitutione, & sic dicta protestatio nõ saluat contractum factum contra constitutionem, sed annullat.

139 Sed si emptor exegit fructus, seu censum ex isto contractu annullato à constitutione, & à partibus vtique non exegit censum, sed vsuras, & in hoc intrat fiscus in eo quod recepit emptor ab ipso venditore, ratione census exacti, vt dixi infra in 3.par. nu.56. & 57. & protestatio non iuuat protestãtes à qua receditur per solutiones factas per venditorem emptori vigore istius cẽsus per quas solutiones vigore istius cõtractus factas, tollitur protestatio, & ab illa receditur, approbando contractum factum contra formam constitutionis præfatæ. Bart. in l. non solum. §. morte. numero 17. vbi Ias. num. 14. ff. de noui operis nunciatione. Felin. in cap. cum M. de constitutionib. numero 44. vbi Decius num. 17. & Ripa numero 83. Ioan. Petrus Surdus consilio 8. numero 28. Roland. consilio 69. num. 46. lib. 4. & propterea similes protestationes mihi non placent. vide supra hac parte num. 95.

140 Loca Montium Fidei, & similium in vrbe, quæ non vacant per obitum obtinentis ea inter bona immobilia computari credo, quia transeunt ad hæredes respectu ipsorum dominorum locorum Montium, cum possint legari, donari, vendi, & de illis dispo ni prout placuerit domino locorum Montium. & de istis loquitur Oradinus decis. 116. & Hier. Gabriell. con sil. 141. nu. 23. & seq. lib. 2. Sed respectu Papæ non sunt perpetua, quia potest illa loca Montium redimere quando voluerit, vt vidimus in Monte Fidei hoc præsenti anno 1587. & sic respectu ipsius Papæ habentis facultatem redimendi sunt mobilia, vt dictum est supra.

141 Loca vero Montium vacabilium, cum concedantur tantum ad uitam alicuius, & non transeunt ad hæredes post obitum retinentis ea, non computari inter immobilia, sed sit quędã tertia species iuris percipiendi certos introitus durante vita illius, licet possint cedi, & renunciari, & ven di cum auctoritate superioris cui voluerit ipse possidens dicta loca Montium, quæ loca sunt similia officiis Romanæ Curiæ, sed non possunt alicui relinqui in quacunque voluntate sine auctoritate superioris deputati, id est Thesaurarij ad admittendum resi gnationes huiusmodi, vel Datarij, aut Papæ.

142 Dictum est supra hac parte nu. 19. quòd Principes, vel alij impedientes Romanorum Pontificum decreta, vel constitutiones, sunt anathematizati. cap. 11. 25. quæst. 1. & in c. 12. sequenti. vbi dicitur omnia decretalia & cunctorum decessorum nostrorum constituta, quæ de ecclesiasticis ordi nibus

nibus, & canonum promulgata sunt disciplinis, ita ab omnibus custodiri debere, vt si quis in illa commiserit, veniam sibi deinceps nouerit denegari. Et in cap.13.seq.dicitur, quòd nō sit dignus sacris administrari, nec in altaribus communionē capere quinimmo recusans sedi Apostolicæ obedire Christianus paganitatis & idololatriæ peccatum incurrit, c.15.dist. 81.Ideo caueant omnes non obedire constitutioni Pij V.super censib.quæ dat formam qualiter contractus censuū sine peccato celebrari possunt, & sciant omnes, quòd dicti census sine d.constitutione Papæ licite fieri non possunt, vt apparet in constitutionib. Martini, & Calisti, & Pij, & quæ decernit Romana sedes obseruare oportet.c.16.§.oportet.25.q.1.& nullus decretis Apostolicis superbe resistat, sed ꝑ obedientiā, quæ iussa sunt à S.R.E.salutifere impleantur, & qui non seruat hæc præcepta hostis illius est c.1.dist.12.& c.2.dist. 20. & non obedientes sunt excōicati.c.2.de maior. & obed.& iugum ab eadē Ecclesia impositum, ferendum & pia deuotione tolerandum. c. 3. dist.19.quia vniuersalem Ecclesiā fundauit Christus super Petrum, quia Petrus dixit Christo, Tu es Christus filius Dei viui, & ipse dixit Petro, Et tu es Petrus, & super hanc Petrā ædificabo Ecclesiam meam. Secundo, Petrus fuit primus, qui fidem in nationibus prædicauit, & posuit.cap.54.dist.50. Tertio, quia in Petro, id est, in Vicario Christi est firma fides, cum Dominus dixit, Ego enim rogaui pro te, ne deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Et hāc prærogatiuam concessit Dominus Iesus Petro, & Vicariis suis. Quarto, quia Petrus primus accepit à Domino auctoritatem ligandi & soluendi. Turrecrema.in dicto cap.2.dist. 12. num.1.& quia tota Ecclesia est fundata super Ecclesia Romana. Præpos.in dicto c.2.num.2.

143 Forma quæ traditur in hac constitutione super censibus creandis, licet partes illas seruare intendant, & non alias aliter, nec alio modo, nihilominus non fuit seruata, sed contrahentes contenta in instrumento promiserunt cum iuramento seruare, cum eorum animus erat contrahere cum dicta forma, cum qua non contraxerunt. & sic deficit voluntas & animus contrahendi alio modo, hæc forma non suppletur iuramento.gloss.in l.fina.C.de non num.pecu. Bart. in l. si quis pro eo.quæst. 8.in fin.de fideiuss. Grat. cons.12.num.15.Pedem.decis. 172.num.19. Tiraq. de constit.parte tertia limit.7.num.37.quia iuramentum intelligitur rebus stantibus prout certe contractus stare debebat, & credebat. cap.quemadmodum.de iure iur.vbi Hostien.Ioan. Andreas, & alij, & est ratio, quia errans non consentit. Bald.& Salic. in l.fin.C.de non numerata pecunia. vide quæ dixi in tract.de contractib.minor.in c.vt minorum.glo. 2.num.20.& propter formæ defectus etiā in minimo corruit actus, etiam si omissio facta fuit sine dolo, vt puta ex negligentia, vel ignorantia cum forma consensu partium remitti non potest. Roland. à Valle consil.60.num.28. & tribus sequentibus lib 4.

144 Venditio census facta per minorē xxv. annis maiori sine solemnitatibus constitutionis, vt minorum in tract. de contract. minorum. an validetur ex solutione censuum facta per minorem factum maiorem xxv.annorum, quia minor factus maior intelligitur ratifi-

ratificare re ipsa, & facto, contractũ nullum factum in minori ætate soluendo censum, & redditum, Bald.cõ sil.184. vers. nunc venio. lib.2. Areti.consil.127.col.1.& 2.vers.sed quãdo, qui vult, quod nedum verbo, sed facto, puta recipiendo solutionem, uel soluendo dicitur ratificare, & decis. Pedemontana 58.num.11. & ista ratificatio non trahitur retro, sed confirmat, vt ex nunc, & idem operatur quod nouus contractus operetur Roland. consil.60.num.39.& 40.lib. 4. & ista conclusio habet locum, nisi in cõtractu minoris interueniſſet dolus, quia tunc nunquam validatur actus dolosus ex simplici ratificatione. Curt.Iun.conf 50.col. penult. & fin. Rolan. in dicto conf.60.num. 41. & 42.& 43.quia contrahentes cõtraueniendo legi, vel statuto, dicuntur versari in dolo. Alex.conſ.196.lib.6. col.2. Cefal. consil.115.in fine.& dictus dolus proueniens ex non seruata forma statuti vel legis, aut huius constitutionis non est necesse aliter probare, quam ex non obseruantia formę. Roland. ibi nu.44.& 45.& dixi in c. vt minorum in d. tract. de contra. minorum.glo.8.nu.184.vide in trac. societ.offic.num.198.

Decisio in causa Romana census coram R.P.D.Seraphino.

145 DE anno 1556.N.vendidit annuum censum 405.scut.super quodam casali, Cornelio pro pretio scut.4500. monetæ, cum narratiua, quòd huiusmodi casale erat ipsius venditoris, & ad ipsum pleno iure dominij vel quasi spectabat, & nulli alij cessum, pignoratum, seu quomodolibet alienatũ, alienationis latissime sũpto vocabulo, nec de eo factum esse, nec apparere quomodolibet aliquẽ aliũ contractum distractum, vel quasi in p̃iudiciũ dicti Cornelij emptoris, & promittebat facere consentire omnẽ personam, necnon suscipere in se omnem litem, aliàs de euictione in forma iuris valida, & ad duplum, & omnia dãna, & aliàs prout instrumento de anno 1573. deuenit ad notitiã Cornelij, huiusmodi casale esse subiectum fideicommiſſo per patrem N. in suo testamento facto & cũ expressa prohibitione alienationis, & fidei commiſſo pœnali in euentum alienationis; & ideo Cornelius pro recuperatione pretij census in Rota agit, in qua excitabãtur infrascriptæ difficultates, & quod super re subiecta fideicommiſſo cẽsus imponi non poſſit dictum est s̃. hac par.num.78. Et primo an aliquid N. narrauerat in cẽsus instrumẽto contra rei veritatẽ, & quid. Secundo, dato q̃ res aliter se habeat q̃ narratũ sit, an euictione nondũ sequuta teneretur ad aliq̃d dandũ Cornelio. Tertio, an satisfactũ sit obligationi per præstationẽ fideiuſſorũ ab initio prę stitorũ. Quarto, an satisfactũ eſſet obligationi, ex quo oẽs prætendentes fideicõmiſſum cõsenserunt huic instrumẽto cẽsus. Quinto, an rõne debitorũ p̃ N. solutorũ, & portionis legitimæ poſſit sibi N. imputare dictum Casale ad effectum, vt census desuper constitutus sit validus. Sexto an isto casu poſſit procedi exequutiue pro repetitione pretij.

146 Quantum ad primam difficultatẽ fuit dictum, q̃ rei veritas aliter se habet, q̃ narratum sit: nam quidquid sit in illa quæst. nunquid prohibitio facta alienationis per testatorem, impediat N. alienare quatenus capit sua legitima, super qua est dicendum

quòd

quòd talis prohibitio respectu hæredis esset onus per quòd minueretur aliquo modo legitima l.fœminæ.§.illud. & §. fin. C. de secund. nupt. vbi Bald.& Aret.in l.si quis.§. 1. num. 7. ff.de acquir.poss.Rub.Alex.cons.27. num.1.textus in l.fin.§.sed quia in fine.C.commun. de legat. in qua quidem quæstione differentiam constituere oportet, inter fideicommissum conditionale, & expressam alienandi prohibitionem, quia in posteriori casu,opinio Bald.videtur procedere sine difficultate, vbi agitur de vtilitate extimationis rei, & bene declarat Aret.cons.19.num.3. quod consilium applicatur in hoc casu, in quo talis enunciatio & assertio quòd casale sit liberum tendit ad hunc effectum,vt facilius emptor induceretur ad emendum censum super dicto casali, quicquid sit ad alium effectum, quo casu posset procedere, dicta per Bald. l.Iulianus §. fin. de rei vendit. Ruin.cons.138.num. 7. lib. 2. Tiraq. de retr.conuent.§.2.glossa 1. nu. 52. & in l.si vnquam in fine nu. 11. C. de reuocand.don.Alex.cons.208.corrupte allegatum per Tiraquell. ibi tamen in proposita facti specie, cessat omnis difficultas, ex quo dictum fuit de isto casali nullum alium fuisse factum contractum, nec quasi contractum & tamen contrarium apparet ex eo quòd.N.adiuerat patris hęreditatem,& in additione quasi contraxit cum creditoribus hæreditariis & fideicommissariis.§. hæres quoque instit. de oblig. quæ ex quasi contractu.

147 Quantum ad secundam difficultatem fuit conclusum, quòd quamuis ante euictionem sequutam regulariter non possit agi de euictione l. qui non C.de euictione. l. si plus §. mora. ff.de euict. tamen huic regulæ plures applicantur limitationes quæ deseruire possunt casui de quo agitur, & prima est quando venditor sciens vẽdidit rem alteri obligatam, quia antequam euincatur potest agi ad interesse, vt est testus in l. seruus quem §.fin.ff.de actio.empt.l.si homines.ff. de solut.& dicunt omnes in l.qui rem vbi Butrigar. qui optime deducit interesse ex eo quòd volens rem alienare vel obligare, non potest de facili reperire emptorem, vel contrahere volẽtem,scientia.N.est indubitata,tũ ex eo quòd fuit præsens confectioni testamenti, tum etiam quia prius de anno 1554.idem N. constituerat censum 360.scut.super Palatio paterno, enunciando fideicommissum.

Secunda est quando specialiter aliquid promittitur, hoc vel illo pacto exquo emptor minori pretio emisset, vel non emisset, si veritas narrata foret vt dicitur in l. si is qui hæres §. quanto minoris. ff. de except. rei iudic. & l.cum eiusdem §. interdum de ædili.edict.Corn.cons. 226. num. 3. lib.2.& cõuentio expressa auget obligationem.l.venditores. ff.de verbor. oblig.Cagnol.in l. 1.nu. 114.de sent. quæ pro eo quòd interest.

Tertia in qua doctores omnes concordãt est quòd hoc casu detur actio quanto minoris Bal.in l.cum stipulatus.ff.de verb.oblig.Angel.in l.si seruus.la.2.ff.de condit.furt.pedem,decis.24.num.5.

Quarta limitatio ex qua videtur tolli difficultas est ex l. ex his prædiis iũcta glossa. C. de euict. dum dicit textus, quòd re nondum tradita si reperitur à venditore obligata potest actione exempto,vt liberetur ab obligatione etiam si agatur ad pretium, potest emptor,exceptione se tueri,& subdit

ſubdit gloſſa quòd ſi res fuerit tradita etiam aget emptor actione ex empto vt liberetur, allegat l. creditor §. prædium, de act. empt. ne deterioris ſit conditionis emptor re tradita, quàm ſi non eſſet tradita, idem dicit gloſſa, in l. qui rem quàm referunt & ſequuntur moderni Pedem. dicta deciſ. 24. num. 2. verſ. in contrarium & numero 4.

Corroboratur hæc limitatio ex eo quòd obligatio rem tradi in venditionem habet admixtam obligationem dari, Bald. in l. certi conditio, nu. 22. & 23. ſi cert. pet. & ibi Decius nu. 11. & 12. Idem Bart. in l. inconuentionalibus de verb. oblig. Quotiens autem in obligatione eſt rem dari, poteſt agi vt res libera tradatur l. Julianus §. qui fundus ff. de verb. oblig. quia tenetur ita dare, vt dominiũ auocari nequeat Iaſ. in d. §. qui fundus nu. 5.

Nec obſtat ſi dicat. N. quòd fuit cautum de euictione, & datę fideiuſſiones & propterea. N. liberatũ à primæua obligatione. Bart. in l. cum quis §. qui hominem. ff. de ſolut. & in l. ſi quis aliam, num. 2. etiam de ſoluti. quia hoc dictum limitatur per Cuman. in d. §. qui hominem, & per Alex. in dicto §. qui fundus num. 2. in fine, vt procedat quando non appareret quòd res eſſet obligata, ſecus ſi appareret obligatam eſſe, tunc non liberatur venditor ab obligatione de tradẽdo, nec vero procedunt in caſu iſto in quo propter obligationem alienationis factam à teſtatore, non potuit dominium transferri in emptorem, vt communiter tradunt doctores in l. filius familias. §. diui. ff. de leg. 2. & Decius conſ. 102. ad finem, & Alciat. in d. §. qui fundum.

148 Quantum ad tertiam difficultatem an ſatisfactum ſit per fideiuſſores præſtitos à principio, fuit dictum non eſſe ſatisfactũ, tũ ex ſupra traditis, quòd vbi apparet rem eſſe obligatam per fideiuſſorem, non ſatisfieri obligationi de dando quæ ineſt obligationi de tradendo, tum etiam quia fideiuſſores cogentur eadem actione ad præſtandum rem liberam, quia promiſſioni principali vti principales acceſſerunt, ideo abſurdum eſt dicere, quòd ijdem ſint obligati, & obligationem tollant, ſed & animaduertendum eſt eos fuiſſe acceptatos, ſub eadem narratiua quòd nullus fuerat de iſtis bonis factus contractus, nec quaſi: ideo cum ſuperuenerit noua cauſa, nempe notitia fideicommiſſi & prohibitionis alienationis poteſt agi, vt idoneè caueatur in hunc caſum, Pedemontani deciſ. 24. num. 2. verſ. 2. & num. 8. verſ. nec aduerſatur.

Nonobſtat quòd tradit Bald. in l. ex prædiis in fine C. de euict. dum dicit emptorem non poſſe paciſci, vt ſibi caueatur, quia loquitur in obligatione conditionali, hic vero nedum adeſt obligatio conditionalis fideicõmiſſi, ſed etiam prohibitio alienationis quæ impedit dominij translationem, quæ per ſolum fideicommiſſum non impeditur durante vita fideicommiſſarij licet poſt eius obitum reuocari poſſit, Paul. de Caſt. conſ. 370. lib. 2. præterea loquitur quando venditor idoneus erat facultatibus, de qua quantitate hic per fideicommiſſum ambigi poteſt, & ita intelligit dictũ Baldi. Afflict. deciſ. 341. circa finem.

149 Quantum ad quartam difficultatem fuit quoque dictum, cum fideicommiſſum ſit prohibitiuum alienationis non eſſe ſufficienter cautum Cornelio per conſenſum præſtitum per iſtos futuros fideicommiſſarios, qui

qui sunt in rerum natura, & ideo difficile esse inuenire modum cauendi Decius cons. 123. præterea idem consentientes huic alienationi propter prohibitionem alienandi cadunt iure suo, vt fuit resolutum in illa Romana vinearum, & ideo eorum consensus non reddit securum Cornelium.

150 Quantum ad quintam difficultatem si exceptio N. esset liquida non displiceret dominis, quia satis diceretur próspectum indénitati Cornelij, sed quia adeundo. N. non confecit inuentarium, dato quòd fuerit legitimatus, & possit petere legitimam secundum opinionem relatam per Phamitium in septima parte tractatus de inuentario, num. 5. & seq. licet nu. 12. teneat quòd illã amittat & num. 13. ponat opinionem mediam quem vide; tamen non constat neque de quantitate bonorum, neque de quantitate legitimę, ideo cum exceptio non sit clara, non releuat, & aliàs fuit resolutum in vna Tiburtina casalis coram Robusterio 24. Nouembris 1574. quòd onus probandi, quòd quis non fuisset plus consequutus legitimam incumbebat allegati detractionem legitimę sibi deberi.

151 Sexta & vltima difficultas an possit procedi exequutiuè, & hæc exceptio sublata videtur ex his quæ supra deducta fuerunt, nam in effectu fuit assertiuè dictum casale esse liberum & fideicommisso non subiectum & nullum fuisse de eo factum contractũ, nec quasi, & ista obligatio sit apposita super contractu emptionis, vtique sortitur eius naturam. l. si stipulatus, ff. de verb. oblig. notant doctores in rub. dicti tituli: si ergo agi potest ex empto vigore obligationis cameralis super dicto contractu appositę, & ex iis virtualiter sublata sunt omnia quæ in contrarium deducta fuerunt à visa est hæc sententia maxima æquitate niti, cum ex cautionis præstatione nullum afferatur præiudicium. N. & ex eius omissione maximum periculum Cornelio afferri videatur.

Alia Decisio coram eodem.

152 DIe septimo Nouembris decisum pactum appositum in contractu census, videlicet quòd si Antonius infra quinquennium censum nõ redemisset censeretur perpetuus, aut arbitrio emptoris pecunias siue pretium repetere posset, vt in instrumento rogato per Matthæum notarium Cameræ Apostolicæ sub die 26. Iulij. Anni 1557. cum sit pactum contra substantiam dicti contractus vitiare dictum contractum census per regulam c. fin. de condit. appos. cum ibi notatis, & notatur in l. per seruum §. fin. de vsu & habit. Bald. in l. si pater ff. de adopt. Bart. in l. 2. num. 7. C. de iure emphyteot. latè doct. in auth. ingressi C. de sacros. eccles. & huius conclusionis potissima est illa ratio inter alias quam annuit. Bald. in c. 1. §. fin. num. 3. per quos fiat inuestit. cum pactum hoc in ipso contractu census appositum tendit ad dirimẽdum ipsum actum cum sit contra ipsius actus substantiam, qua remota remouetur ipse actus. Abbas in dicto c. fin. de cond. appos. num. 4. defecit enim consensus qui requiritur pro substantia ipsius actus, adeo quòd videtur vel quòd partes voluerint facere actũ elusoriũ. l. an inutilis in principio ff. de acceptilat. vel quòd voluerint in aliam speciem contractus consentire, vt in casu modo præposito in quo potius videtur, ꝙ voluerint contractũ pignoris & fœneratitium à iure reprobatum

con-

constituere, vt pro Laur. de Rodulf de vsur. parte 2 num. 9. Guido Papæ quæst. 516. cum aliis aliàs allegatis, vbi vero pacta non sunt contra substantiam, sed circa accidentia contractus tunc licet sint illicita non vitiãt, consensus enim circa substantiam cõtractus non deficit. Non obstat textus in l. cum precario, de precario, tum quia pactum illud potius est contra naturalia contractus quàm contra substantialia, vt multi doctores tenuerunt, tum etiam quia non procedit, vbi pactũ facit, vt contractus in aliã speciem transeat, ita post. Bart. in l. vbi ita donatur, de donat. causa mortis tradunt scribentes in auth. ingressi, Decius cons. 293. col. fin. Cagnol. in l. contractus, num. 7. de reg. iur. & hanc decisionem sequitur signatura sanctissimi Domini nostri, vide infra parte tertia num. 55.

Pro ista decisione, faciunt quæ dixi infra in tertia parte num. 14. 15. & seq. nam census huiusmodi sunt promissi dummodo redimendi census facultas perpetuo venditori concedatur, aliàs contractus census non valet. Siluester in summa in verbo vsura 2. quæ. 15. vers. esset illicitum, & si facultas redimendi censum est collata in voluntate emptoris, non valet contractus Dominic, Soto de iustitia, & iur. quæst. 5. art. 3. col. 2. Didacus lib. 3. variarum resolutionum. c. 9. num. 4. & quòd in constitutione Martini, detur ista facultas perpetuo redimendi venditori, posui verba dictæ constitutionis infra in tertia parte num. 2. & num. 9. & seq. Conradus de contractibus quæst. 74. Didacus lib. 3. variarum resolut. c. 8. num. 7. & quotiens substantialia in contractu census omittuntur, vel illa quæ pro forma data sunt contractus est nullus vt dictum est supra parte prima nu. 1. & seq. & Præposit. in c. 1. col. 2. distinct. 66. & dictum est supra hoc nu. in principio.

R.P. D. Seraphino Romana Casalis Marcigliani die 19. Iunij 1587. Decisio.

153 FActum sic se habet, Reuerendi fratres sancti Marcelli de vrbe de anno 1543. locauerant in emphyteosim perpetuam DD. Carusiis Casale Marcigliani ad habendum fructandum, vendendum, donandum, & faciẽdum & disponendum prout fieri solent de similibus rebus emphyteoticis perpetuo locatis, & de iure permittitur cum pactis expressis quòd non possit alienare emphyteota iura sua irrequisito capitulo, & quòd non possit locare casale huiusmodi personis illustribus ad longum tempus, item quòd non possit dictum casale, vendi, alienari, obligari, neque hypothecari, etiam pro dote sine consensu fratrum & postremo quòd dd. conductores teneantur præmissa omnia ad vnguem seruare & obseruare, & in euentum inobseruationis, vel contrauentionis, quòd Casale eo ipso deuoluatur vnà cum melioramentis, & liceat authoritate propria accipere possessionem. Hoc Casale prius deuenit titulo emptionis de fratrum consensu ad quẽdam Stephanum cum eisdem pactis & conuentionibus, deinde ex testamẽto Stephani deuenit ad Lãpadiũ qui vltimo illud vẽdidit Dño Annibali Ceulo cum eisdem pactis & conditionibus de consensu fratrum, post emptionem Ceulus de anno 1580. de mense Septembris imposuit censum super dicto Casali scut. 42. pro

pro pretio 600. ſcut. & de anno 1583. ceſſit bonis & creditores eius immiſſi in poſſeſſionem, cœperunt agere ad diuiſionem bonorum, fratres de menſe Aprilis eiuſdem anni declararunt deuolutionem ob pacta non ſeruata, & ob cenſus impoſitionem, & petierunt mandatum de aſſociando. Dubitatum fuit coram R.P. D. Panario iudice delegato an per huiuſmodi cẽſus impoſitionem Caſale Marcigliani ſit deuolutum vnà cum melioramẽtis etiam in præiudicium creditorum Annibalis, & quia cauſa erat grauis & multi creditores, conuenerunt vt dubium proponeretur in Rota, itaque me proponente, fuerũt plures excitatę difficultates, & primo non inutile viſum eſt ſtatuere an iſte contractus eſſet emphyteoticus, vel locationis, & pro parte fratruum non eſſe iudicandum de eo aliter quàm iudicarunt contrahentes, qui hunc contractum emphyteoſis appellarũt, vt per Bart. in l. eotem. §. qui maximos. quæſt. 5. de public. Oldrad. conſ. 159. Angel. conſ. 2. Aret. conſ. 55. Decius conſ. 32. Contrahentium enim voluntas non præſumitur à verbis aliena. l. habeo §. idem Tubero de ſupell. leg. c. vltimo de verborum ſignificat. & talis præſumitur contractus in ſui eſſentia, qualis apparet in figura. Bald. in l. rogaſti. §. ſi tibi. ff. ſi cert. petat. & in rub. C. de iur. emphyt. Contrarium tamen tenuerunt Domini inſpecta penſione, quæ eſt magna, & correſpondet fructibus maxime inſpecto tempore primæ alienationis, quòd abhorret à natura emphyteoſis in qua ſoluitur quid minimum pro recognitione directi dominij, vt per doctores in l. 2. C. de reſcind. vend. Ioannes Andreas in addit. ad ſpecular. de empt. & vendit. §. nunc dicendum & de locato §. 6. verſ. quarto, & iſtum eſſe verum modum diſcernendi locationem ab emphyteoſi, tradit Bart. in l. 1. num. 4. & ibi Iaſ. num. 35. C. de iure emphyt. Doctores communiter in c. potuit de locato. Aret. conſ. 55. nu. 4. Bellon. conſ. 21. num. 18. Natta atteſtatur de communi conſ. 49. num. 7. Cagnolus in l. 2. C. de reſcindenda vend. Iul. Clarus in §. emphyteoſis, quæſt. 1. prope finem, Maſcard. concluſ. 251. numero 9. vol. 1. & ita deciſum fuit coram me in Romana de Maximis 16. Nouembris 1575. quã Deciſionẽ Rota in pluribus aliis cauſis ſequuta eſt. Non obſtat nominatio partium, quia vt inquit Bald. in l. 2. C. cõmod. verba magis deſeruiũt naturæ cõtractus quàm natura verbis & iõ denominatio partiũ nõ immutat naturã cõtractus Decius cõſ. 164. n. 3.

154 Secundo ſeſe obtulit quæſtio an ſtantibus pactis de quibus ſupra poſſit dici abſolutè prohibita omnis alienatio, & obligatio facta ſine conſenſu fratrum, ita vt locum habeat deuolutio & pro creditoribus adducebatur clauſula ad habendum, tenẽdum, propter quàm prætendebant, ad euitandam contrarietatem alienationis prohibitionem intelligendam, de ea quæ fieret in Barones, Magnates, & Prælatos, de quibus fuerat immediatè actum, vel de alienatione quæ contineret totalem trãſlationem iurium ſuorum non autem de cenſus impoſitione per quàm cõſtituitur ius quoddam ſuper re diſtinctum & ſeparatũ ab ipſa re, & à domino, vt per Aymo. conſ. 217. num. 4. Couar. variarum reſolut. lib. 3. c. 7. num. 6. ſed hæc interpretatio non placuit Dominis, quia pactum illud de non alienando, obligando, ſine conſenſu partium eſt

N diſtin-

distinctum separatum ab aliis, & est clarum adeo quòd non potest ex alio habente restrictionem tolli, nam prior illa clausula, ad habendum, habet restrictionem illam, & prout de similibus rebus in emphyteosim locatis fieri solet, & de iure debet & iuris dispositionem habemus in l. 2. C. de iur. emphyth. & quamuis de iure communi non sit prohibita obligatio, seu hypoteca rei emphyteoticę, quia non est proprie alienatio vt per Clarum in §. emphyteosis. quæst. 18. & 21. Gratus cons. 54. num. 5. lib. 1. Ruin. cons. 150. nu. 14. lib. 3. Capella Tolosana. decis. 462. tamen hic habemus expressam legem constitutam à contrahentibus, quàm inficiari non possumus, neque obstat quòd aliàs Rota, in eadem Romana de Maximis, sub die 4. Decembris 1577. propter similem clausulam excusauerit d. Horatium à caducitate, propter alienationem, quoniam in illo casu non aderat pactum expressum de non alienando neque obligando sine consensu fratrum cum adiectione pœnæ caducitatis, ideo non bene applicatur huic casui decisio illa, neque omnino contrariatur clausula illa pacto de quo agitur, quia tota potest intelligi de consensu fratrum, & ita interpretari debemus ad euitandum contrarietatem, etiam si redderetur superflua Dominic. Gemin. in c. si Papa de priuil. lib. 6. Alex cons. 33. num. 5. lib. 1.

Neque in contrarium faciunt allegata ex Decio cons. 164. nu. 3. Emanuel Suares in communi opin. in verbo emphyteota nu. 81. & Clar. q. 13. sub fine quia loquuntur in casu in quo simpliciter datur facultas à principio alienan. prout per clausulam, & quibus dederit sine aliqua limitatione, aut contraria pactione, prout in casu isto, & ideo in illo casu non est locus deuolutioni.

155 Quare tertio loco sese offert quæstio, an hic possit habere locum aliqua ex excusationibus quæ deducuntur pro parte creditorum, sunt autem plures, prima quòd excusandus sit Annibal ex quo vendidit censum cum pacto de redimendo, & postea fuit per creditores redemptus, iuxta ea quæ tradit Cagnolus in l. 2. num. 174. C. de pact. inter emptorem & venditorem.

Ista excusatio patitur difficultatem quia ante redemptionem fuerat per fratres acceptata caducitas. Aluar. quem sequitur Decius cons. 160. in fine. Tiraquell. de retract. lig. §. 8. glossa 7. num. 26. secundam afferunt excusationem ex capite ignorantiæ pacti illius deuolutiui appositi in contractu inito cum Carusijs. Hæc excusatio fuit omnino reiecta per dominos, tam in instrumento venditionis factæ Annibali, in quo habetur relatio ad illud instrumentum, & ideo locum habet doctrina Bart. in l. qui Romæ §. duo Fratres, num. 17. & ibi Ias. num. 66. Ripa num. 53. cum aliis de verborum obligat. præterea ista ignorantia non solum est inuerisimilis, sed etiam saperet fatuitatem, si præsumendum esset Annibalem emisse casalem sub pactis & conditionibus per eũ prius nec visis nec consideratis, ad l. latę culpæ. ff. de verbor. signif. & cum scientia, quæ est difficilis probationis, probetur per coniecturas, vtique hæc coniectura est tanti momenti, vt ex ea probetur non solum præsumpta, sed etiam vera scientia, quòd maxime est dicendum, cum huiusmodi instrumentum

tum fuerit in iudicio productum per Procuratorem Annibalis contra creditores Stephani & Lampadij de mense Iunij 1580. prout in præsuppositо 6. & 7. dubij, & sic ante impositionem census quę facta est de eodem anno mense Septembris. Decius conf. 328. num. 6. Caput aquen. decis. 110. lib. 2. in non impressis, quia loquuntur de scientia præsumpta, quæ oritur ex publica voce & fama.

156 Tertia affertur excusatio quæ placuit omnibus dominis ratione æquitatis quam seruare tenetur ecclesia quæ est pietatis cultrix, & quæ non debet locupletari cũ aliena iactura, quoties cõditio eius non est facta deterior, prout tradit Butr. cons. 34. num. 2. quòd consilium sequutum est à Rota coram me in vna Zamocensis castri 11. Decembris 1576.

Nam quòd non sit factum deterius ius ecclesiæ apparet ex celeri redemptione census facta antequam fuisset facta intimatio creditoribus acceptationis deuolutionis, nam licet acceptatio deuolutionis facta fuisset contra Annibalem, qui foro cesserat, agebatur tunc principaliter de præiudicio creditorum, ipse enim habebatur tanquam si in humanis esse desijsset propter decoctionem, & ideo celeri recuperatione videntur sibi creditores prouidere potuisse, ad effectum damni euitandi, vt per Beroum. in c. potuit num. 164. de locato, vbi in fine testatur in emphyteosi ecclesiæ seruandam esse ęquitatem. Secundo iuuatur hæc æquitas ea ratione quòd in isto contractu, siue sit locationis, siue emphyteosis de iure communi non incurrebatur caducitas, vt supra ex Claro & aliis deductum est, ex pacto vero poterat dubitatio oriri propter clausulam in principio appositam, & supra ponderatam ad habendum, vnde ad excusationem, satis probabilis videtur error iste cum etiam ad damnum euitandum iuris error excuset. l. Labeo. & ibi Bart. de aqua pluuia arcenda. l. iuris. l. 2. & l. error. in fine de iur. & fact. igno. Castr. cons. 412. visis pũctis seu casibus num. 4. lib. 2. & causa dubitabilis habens originem ab instrumento non bene claro excusat à caducitate. Put. decis. 248. & 401. lib. 3.

Tertio coadiuuatur hæc æquitas ex eo quòd Annibal posset sua melioramenta hypotecare, etiam non requisito domino, & isti creditores sint anteriores respectu deuolutionis potuerunt pro eorum interesse celeri recuperatione purgare moram prout fecerunt extinguendo censum, neque est quòd illis imputetur, si prius non fecerint quia in eis cadit iusta ignorantia, & pro conseruatione eorum iuris ex æquitate etiam essent restituendi, vt voluit Alex. cons. 45. num. 3. & 4. lib. 5.

Et licet hæc quæstio an resoluto contractu ex aliqua causa resoluantur hypotecæ ratione causæ antiquioris, cui res erat affecta ante obligationem & hypotecam sit controuersa, nam pro affirmatiua tenet Bald. Salic. Pantaleo de Crema, & Alex. citati per moder. Paris. in cõsuet. Parisiẽs. §. 22. nu 45. tamen negatiuam tenent. Ioan. And. Bart. Petrus de Ancar. & idem Alex. ibidem citati, adeo quòd in re controuersa benigniorem partem amplecti debet ecclesia.

Quarto facit quia cum simus in contractu locationis, non autem emphyteosis vt supra fuit deductum, apparet hanc deuolutionẽ nõ esse extra

naturam contractus sed merè conuentionalem, & etiam pœnalem cum apposita sit in casu contrauentionis.l.2.& ibi glossa prima & 2. de his quæ pænè nomine, Aret. in l. 4.§. Cato in primo not. & num. 22. & ibi Ias.num.2.Buttigella nu.13. de verb. oblig. sed neque de iure communi ecclesia potest petere pœnas conuentionales nisi quatenus intersit, vt per Corn.cons.344. num. 3. lib. 2. Host. in c.dilecti §.quia tamen & ibi doctores de arbit. Grammat. cons. ciuili 66. num. 76. Gabriell. in titulo de maleficiis conclus. 34. num. 4. & 10.& hanc sententiam tenuit Rota in vna Romana contrauentionis coram Oradino. die 3. Maij 1570. neque etiam inspectis statutis vrbis lib. 2. c.148.& lib.5. c. 26. in antiquis, & lib. primo c. 163. in nouis quæ statuta cum sint confirmata à Papa, immo & condita de mandato Papæ dicuntur Papalia, & ligant etiam clericos, vt fuit resolutum in causa Portuensis Plani. Vlmi. coram R. P. D. meo Robusterio, & in vna de Comitibus, vigesimo primo Iunij 1577. coram illustrissimo D. meo Aldobrandino vide tamen nu. 171. j.

Sed omnem iuris rigorem de medio tollere potest si id in facto verificatur, quòd per informantes deducitur, Annibalem in hoc Casali fecisse notabilia melioramenta, & quæ longo interuallo superant valorem census desuper impositi, nam hoc solo respectu, quòd tam bene se gessit in meliorando bona Ecclesiæ dignus est omni excusatione, vnde cum Ecclesiæ conditio non sit effecta deterior, & facta sint tam notabilia melioramenta & census fuerit extinctus, & agatur de maximo præiudico pluriũ creditorum, quorum etiam sunt miserabiles personæ, & ecclesia non debet locupletari cum aliena iactura, conclusum fuit per dominos excusandum esse Annibalem, à deuolutione, non obstante quòd asseruerit casale ad se spectare, quia hoc non simpliciter asseruit, sed alternatiuè pleno iure dominij, vel quasi quòd verificari potest in emphyteota, vt per Bart. in l.si mater,§.eamdem num.4. de exception. rei iudic. Ias. in l. 1. in principio num.60. vbi Sozin. Iun. nu. 268. de acquir. possess. Idem Sozin. in l. naturaliter §. nihil commune nu. 20.eodem titulo.

Lunæ 3. Decembris 1571. Perusina coram Illustriss. Lancellotto tunc in minoribus.

157 FVit conclusum quòd pactum extinctionis census appositum in locatione de qua agitur, sit illicitum & vsurarium, quia cum dictus paris vere emisset censum, non autem Raphael, cuius nomen simulate fuit appositum in instrumento census vt ipse Raphael declarauit asserens in dicto contractu census non habere nisi nudum nomen, non potuit ipse Paris in dicta locatione ad faciendam dictam extinctionem, nam licet venditori census sit permissa illius redemptio iuxta constitutiones Martini, & Calisti, & tandem Pij V. cuius permissiones plures rationes & authoritates affert Corradus de contractibus in foro conscientiæ. q.85. per totum,& declarat Couarruas lib. 3. variarum resolutionum c.8.nu. 5.§. tandem emptori est prohibitum, quia tunc certus esset de lucro,& propterea doctores concludunt hoc pactum esse illicitum, vt declarat Dominicus Soto de iustitia & iure libro sexto

q. 5.

q.5.art.3. in 1. conclusione, & Corrad.in d. tract. de contractibus quæstio. 84.in 5. conclus. quam ampliat Summa Antonina parte 2. cap. 8. §. 14. circa finem, vt procedat etiam si hoc pactum non sit deductum in stipulationem, sed emptor ipse sit aliunde obligatus. Hæc autem intentio d. Paridis coadiuuatur, ex eo quia voluit, quòd vxor domini Hieronymi qui est venditrix dicti census esset sibi obligata de faciendo ratificare locationem faciendam per Petrum sub pœna estinctionis dicti cẽsus, ex quo arguitur enixa eius voluntas desiderans cẽsus extinctionem. Non quod Paris. voluerit censum debere extingui, vt rem gratam faceret Hieronymo, & venditori, vt dicitur in dicto instrumento locationis, quia respondetur non haberi in considerationem hunc fauorem, quia venditori census hoc permissum est de iure, vt dictum est, sed necessitas redimendi censum imposita emptori, est illa, quæ facit contractum vsurarium, ex quibus infertur illum esse contractum simulatum de persona in personã, & de contractu ad contractum, quia sub specie census fuit factum mutuum cum certo pacto lucri, quod reddidit illũ vsurarium, non autem propter illud pactum vsurarium reddatur, proptetea illicitus totus contractus locationis, ita vt locator non possit dicto pacto reiecto agere ad illius exequutionem pro terminis decursis, & non solutis, nihil fuit resolutum, sed de eo particulariter videbitur, quæ difficultas pendet ab hoc, an dictus contractus sit diuiduus vel indiuiduus, vide etiam supra hac secunda parte numero 3.

Coram eodem 28. Iunij 1574.

158 FVuit resolutum non constare de extinctione census ex quadam confessione de recepto certarum pecuniarum: nam illa confessio non importat quietationem pretij, & sortis principalis, sed fructuum debitorum ex causa censuum: nam census fuit institutus titulo emptionis, & pretium in numerata pecunia solutum fuerit, non sufficit nuda voluntas, sed requiritur actus priori similis videlicet retrouenditio.l.1. in fine. C. quando liceat ab empt. reced.§. hoc amplius.instit.quibus mod. toll.obli. vide etiam supra hac parte numero 56. & 58.

Rom. de Alexiis die 29. Martij 1585.coram Cantucio.

159 DOmini tenuerunt Alex. Peregrino nullos fructus census impositi super domo de qua agitur, nullaq. damna & interesse deberi, quia huiusmodi impositio census facta per Iacobum 7. Iunij 1563. ad fauorem authorum Alexãdri fuit ab initio nulla ipso iure, propter expressam prohibitionem alienationis factam in testamento Pauli patris Iacobi, quæ expressa alienationis prohibitio, inducit venditionem census nullam esse ipso iure ab initio. Bart.in l. filiusfamilias.§.diui.num.6.vers.certe. & ibi Castren.nu. 7.vers.& interdũ.Claud. num.12. Ias.in prima lectura nu. 66. in secũda n.100. Ripa n.47.Crot. n. 32.Ferd.Loaz.num.114.ff. de leg. 1. Ruin.cons.23.num.13.lib.5.Grat.cõsil.91.num.3.cum seq.lib.1.Tiraque. alios citans super leg.connub.glo. 7. n.57.& fuit resolutũ in vna Romana. Pala-

Palatij coram me 8. Martij 1577. Vnde stante nullitate impositionis census ab initio, promissio quoque euictionis tãquam accessoria nulla fuit. Grat. in termin. cons. 91. nu. 20. & 21. lib. 1. Tiraquell. de constit. poss. limitatione 7. nu. 28. cum sequen. licet secus esset si venditio census à principio fuisset valida, & ea post facto resoluta, per ea, quæ tradit Tiraquel. dicta limitatione 7. num. 41. cum sequen. & præmissa domini firmarunt, nisi Alexander probauerit Iacobum falsò, & cum fraude asseruisse domum super qua impositus est census, fuisse liberã nec alicui fideicommisso subiectam, tunc impositio census valuisset. Tiraquell. super leg. connub. gloss. 5. num. 135. cum seq. quæ probatio pendet ab eo, an constet Iacobum tempore impositionis census habuisse notitiam quòd prædicta domus esset subiecta fideicommisso, & expresse alienari prohibita. vide supra hac par. 2. nu. 78. & 153. in re prohibita alienari per ecclesiam. hæc decisio reuocatur decisione seq. & nu. 166.

Eadem coram R. P. D. Seraphino 1. Iunij 1587. Decisio.

161 Discussis respõsionibus datis per D. Gasparẽ Gabbaiatũ ad obiectationes & dubitationes dñorum excitatas cõtra decisionẽ aliàs factã coram bo. me. Cãtucio fuit vnanimiter discessum ab ea decisione, & conclusum omnia bona d. Iacobi esse obligata in casu euictionis, & sic pro censibus decursis, de quibus agitur. potissimum fundamentum decisionis sumitur ex instrumento venditionis census, in quo Iacobus discretis & apertis verbis sese obligat ad damna & interesse in casu euictionis, vnde cum habeamus expressum pactum, & iuratus sit contractus, non uidetur ambigendum de huiusmodi obligatione, cum contractus ex conuẽtione legem accipiant. l. contractus. ff. de reg. iur. & euictio sequuta sit.

162 Neque obstat quod ratione ignorantiæ prohibitionis excusetur à prestatione dãnorum & interesse ex doc. Abb. post Hostien. in c. ecclesia S. Mariæ. num. 10. vt lite pend. & ibi Imola nu. 4. cum aliis allegatis vbi alienans rem litigiosam ignoranter non incurrit pœnas impositas scienter alienantibus, quia distinguendi sunt casus ratione diuersitatis facti, sed etiam ratione diuersitatis ipsius interesse, nã pro regula statui potest, quòd venditor etiam ignorans tenetur de euictione, & ad dãna & interesse, & hoc probant textus in dicto discursu allegati. hoc. n. est ex natura ipsius actionis ex empto. l. contractus. C. de fi. instrum. nempe vel vt impleatur cõtractus, vel præstetur interesse, & in hoc nulla fit distinctio inter venditorem scientem, vel ignorantẽ; quia ex ignorãtia eius non minuitur interesse emptoris, & ideo propter ignorantiã rei alienæ non excusatur vẽditor ab obligatione euictionis, toto tit. de euict. & à pari procedunt restitutio pretij, & pstatio interesse intrinseci, vt optime declarat Afflict. post Iserniam in tit. de prohibita feudi alien. per Fed. not. 13. nu. 7. vers. quærit tamen hic Andreas.

163 Et confirmatur egregie ex decis. Rotę facta in causa Volaterrana terrarum corã R. P. D. meo Blanchetto 18. April. 1586. in qua fuit dictum, q textus in l. si procurator. de iure fisci. quamuis dicat procuratorẽ fisci, qui rem aliquam vendidit, & duplum, vel

triplum

triplum pro euictione promisit,nõ teneri,nisi ad simplum, nec tamẽ excludit obligationẽ ad damna & interesse respectu illius simpli, & fuit eadẽ decisio confirmata sub die 28.Maij eiusdem anni, & pro huius conclusionis confirmatione textus est apertus in proprio casu nullitatis alienationis in c.si vasallus feudum.& ibi Afflict.in de feudo fuer.contro.inter dominũ. ibi, vasallus qui ignorans feudum vendidit tenetur ad interesse, quod vero deducitur ex Abbate habet locum in pœna, quæ extrinsecus venit, & quæ non præstatur ab ignorante, non autem in interesse, quòd venit ex natura ipsius actionis.& quamuis Bart.in l.cum lex.nu.1.ff.de fideiuss.videatur distinguere inter venditorẽ scientem & ignorantem,& ignorans saltem tenetur ad restitutionem pretij, & ita videatur sentire, ꝙ non teneatur ad aliud, tamen re uera hoc non dicit. Dictio enim, saltem, est implicatiua non autem limitatiua. & licet Aret. & Ias. in additione ad Portium in §. fi.inst.de empt.& vend.videantur eãdem distinctionem sequi:tamẽ Ang. in d.l.cum lex.nu.2. hanc distinctionem reprobat, & duobus casibus ait venditorem teneri ad interesse, vel cum vterq. tam venditor, quàm emptor est ignorans,vel cum emptor saltem. & allegat l.vt liberi.cum glo.de contrahen emptio. eandem sententiã latius & optimis fundamentis defendit Cuman.ibidem.nu.5. & 6. Castr. ibi circa fi.& Imola num. 4. Fabian. de Monte in tract.de empt.& vendit. in 4.quæstione principali.num.5.ver sic.tertio quæro.

164 Neq. obstat, ꝙ aliqui doctores dicant venditorem ignorantem non teneri ad totale interesse,prout inquit Bar.in l.Iulianus.in fi.principij.ff.de actio. empt.& Ias. in d. additione ad Port.in §.fin.inst.de emp. Cepolla in l.1.§.causa. num. 14. de ẽdilit.edict. cum aliis, qui non faciunt ad rem. Nos enim loquimur de interesse intrinseco circa rem ad quod siue sciẽs siue ignorans venditor tenetur, non autem ad interesse extrinsecum iuxta terminos dictæ l. Iulianus. in princ. iuncta l.si sterilis.§.cum per venditorem.eod. tit. nam ab eius præstatione propter ignorantiã excusatur uenditor neque ab his discrepat Ant.Gomes.de emp.tomo 2.nu.50.uers.adde tamen, quia non agit de eo casu in quo vterque tam venditor,quam emptor est ignorans, sed tamen quando emptor scit & emit ab ignorante,vel quando ignorat & emit à sciente.

165 Sed etiam si demus distinctionem, inter scientem, & ignorantem iure probari, tamẽ non applicatur ad hũc casum,in quo specialiter fuerũt promissa damna & interesse, vt dictum est; & ideo etiam quod ex natura actionis venditor hoc casu propter ignorantiam non teneatur, tenetur propter pactum specialiter appositũ. in hac enim materia specialis promissio attẽditur.l.si fundũ.C.de euict.maxime cũ cõtractus fuerit iuratus,q. est casus, quẽ excipit. Ang.in d.l. cũ lex. sub nu.1.Gab.de claus. cõclu. 10.n.4. Neq. obstat id ꝙ prĩcipaliter deducit cũ huiusmodi vẽditio ab initio fuerit nulla pp expressã prohibitionẽ alienationis,de qua in testamento Pauli, oẽs etiã clausulas accessorias esse nullas, vt voluit Grat.cõs.91.n.20.lib.1. Gab.in d.cõcl.10.Nã pluribus modis rñdet.Primo,q.a absumptũ est falsũ nẽpe emptionẽ absolute fuisse nullã à princ.fuit.n.nulla respectu alienationis,non autẽ respectu præiudicij venditoris: nam si inspiciamus naturam huius

huius contractus, non tenetur præcise venditor dominium rei in emptoré transferre, sed tantum ad interesse tenetur. l. contractibus. C. de fi. instru. neque venditione transfertur dominium, sed traditione. l. qui tibi. C. de his qui à non domino man. sunt. Vnde cum fuerit prohibita alienatio, hæc prohibitio non expresse resistit venditioni, sed alienationi, id est, vt inquit Bart. in dicta l. cum lex num. 1. translationi dominij, & ideo obligationi personali potest accedere fideiussor, & licet in quandam consequentiam censeatur prohibita venditio, quia per eam deueniri potest ad id, quòd prohibitum est, tamen ea prohibitio est tacita, vt inquit idem Bar. sub nu. 10. & prohibitio expressa est illa, quæ reddit actum ipso iure nullũ à principio, non autem tacita. l. fin. §. fin. C. commun. de leg. & ideo doctores, qui cautius loquuti sunt in l. filius familias. §. diui. de leg. 2. agentes de hac prohibitione dicunt alienationẽ nullam, non autem venditionẽ Bart. ibi nu. 6. Castr. nu. 7. Ripa num. 48. & cæteri.

166 Secundo ex doctorum argumentis in dicta l. cum lex. quod tunc contractum nullo existente, accessoria quoque veluti fideiussoria obligatio corruit quando contractus annullatur, propter defectum formæ, secus si propter defectum materiæ, quę doctrina casui nostro proprie conuenit, peccat enim contractus in sola materia, quia res vendita erat prohibita alienari, & hanc distinctionem in effectu licet diuersis verbis sensit Castrensis ibidem nu. 2. vers. aliquando. vbi ait, quòd si alienatio est prohibita fauore alterius, quam alienantis, prout est casus noster, nam prohibitio hæc facta est fauore uocatorum ad fideicommissum, tum quod attinet ad eius præiudiciũ contractus tenet, neque censetur prohibitus. Tertio potest responderi, quòd vbi non militat eadem ratio in clausula accessoria, quæ militat in principali, non tolluntur clausulę accessoriæ sublato principali contractu, vel si talis clausula potest de per se stare, prout vtrãque limitationem multis auctoritatibus probat Gabriell. in dicta conclus. 10. num 9. & 10. hic autem adest diuersa ratio: nam prohibitio respicit tantum effectum alienationis ex contractu resultantem, quare in cæteris substineri potest cõtractus ex sui propria natura, quæ, vt dictum est, non obligat præcise venditorem ad translationem dominij, & quæ allegantur in contrarium ex Tiraquell. de constitut. in 7. limitatione num. 28. & Gab. & alij sunt intelligenda secundum distinctionem supradictã. Non obstat consilium Grati 91. cuius auctoritas non est tanta, vt debeamus à receptissimis conclusionibus recedere, & ex his tolluntur omnia quæ contra considerationes factas in discursu per dominum Gasparem deducta, & ideo domini censuerunt à dicta resolutione recedere.

Cantucio 4. Februarij 1583. Romana nullitatis census.

167 FVit conclusum censum de quo agitur fuisse valide impositum secundum formam constitutionum Martini, & Calisti, ad rationem octo pro centinario, & cum pacto redimẽdi quandocunque. Corradus de contract. quæst. 83. Couar. variarum resolutionum lib. 3. cap. 8. num. 5. vers. tandem ex prænotatis apparet. Non obstat

obstat quòd sit appositum pactum, ꝙ census sit liber ab omni onere, quia hoc non repugnabat ante cõstitutione Pij V. naturæ contractus census nihil. n. impediebat quominus possem emere annuũ censum immunẽ & exẽptum ab omni onere, & Natta cons. 198. nu. 18. lib. 1. Rolan. cons. 40. nu. 33. cum seq. lib. 2. ex aduerso allegati loquũtur in vẽditione rei immobilis, cũ pacto, ꝙ onera pertinerent ad vẽditorem, ꝙ pactum cum sit cõtra naturam contractus venditionis inducit præsumptionem vsurarũ, id quod aperte ostenditur ex verbis Bald. quẽ supradicti consulentes citarunt cons. 311. nu. 10. lib. 5. vbi firmat pactum quod venditor teneatur soluere gabellam, & agnoscere alia onera contractus, & rei venditæ, esse contra naturam contractus venditionis, & inducere præsumptionem vsurarum, & eo modo procedat in venditione rei immobilis pactum quod venditor teneatur ad impensas quascunque, quoniam istud pactum inducit præsumptionem simulationis, vt per Veronensem de simulatis contract. præsump. 6. Non obstat quòd emptor cẽsus in instrumento locationis domus super qua est impositus census factæ cum ipso venditore census pactum apposuerit quòd non possit expelli de domo etiam finita locatione, nisi facta per venditorem redemptione & extinctione cẽsus, ex quo pacto videtur per quandam viam indirectã cõpelli vẽditor census ad illum redimẽdum, quod est contra naturã census, quia licet huiusmodi pactũ videatur parum licitũ & honestum, non tamen vitiat contractũ census. cum. n. respiciat locationẽ, & non sit cõtra substantiã contractus census, & vitiaĩ & non vitiat ad tradita per Bar. & doctores in l. vbi ita donatur. ff. de donat. cau. mor. & in specie Couar. lib. 3. var. resol. c. 8. nu. 7. vers. verum ex eo.

168 In hac decisione tria pacta esse in instrumento census & locationis dicuntur, quę sunt cõtra naturã contractus cẽsus, stante constitut. Pij V. quę declarat cõstitutiones Martini, & Calisti. Primũ, ꝙ cẽsus liber ab omni onere existat, hoc pactũ reprobatur in cõstitut. Pij V. vt declaratũ est s. nu. 62. par. 1. Secundũ, ꝙ ex quocunq. casu fortuito, & penitus incogitato, nulla possit peti reductio, vel defalcatio, istud pactũ est etiã illicitum, vt dictũ est s. par. 1. nu. 20. 54. & 56. Tertiũ pactũ est etiam illicitum, quia per indirectum in cõtractu correspectiuo ad cẽsum imponit pactũ reprobatum, ꝙ venditor non possit illũ eiicere de domo locata, nisi facta redemptione, & extinctione census, vt dictũ est s. hac par. 2. nu. 34. & quia ex isto pacto apposito in locatione demonstratur eni xa voluntas emptoris rehabendi pretiũ, & pp hoc pactũ redditur contractus illicitus, quia intentio emptoris fuit dare pecunias mutuo vẽditori, & pro mutuo recipere pensionẽ domus locatæ sub velamine cõtractus cẽsus, & propterea hoc pactũ est illicitum, & vsurariũ, vt dicitur in decis. posita s. nu. 157. hac par. 2. secundũ quã debet iste census reduci, & moderari stãte constitut. Pij V. in censibus antea factis, vt sup. par. 1. num. 92.

Coram R.P.D. Vicecomite die 11. Ianuary 1585. Ro. census.

169 Census non potest validari ex libris mercatorum sociorũ, quoniam libri societatis non probant pro societate, quod exegerit fructus dicti

census Bart. & alij in l.admonendi. ff.de iure iur. sed bene probatur ex libris societatis, quòd emptor census egerit ad sortèm principalē repetendam in exequutione pacti appositi in instrumento census de illo extinguendo ad arbitrium emptoris. Aymo. consil. 101.nu.3.Roman.consil.277. num. 4. & cum actus sit nullùs, & reprobatus, vt aliàs resolutum fuit, & census prædictus erat impositus cum pacto, quòd venditor infra quinquennium redimeret, vel quod esset in facultate emptoris illum repetere, & hoc pacto vsus fuit emptor cēsus, istud pactum est reprobatum, vt dictum est sup.par.1.nu.19. & hac 2.par. num.101.& pacta tollentia redemptionem census perpetuo sunt sublata ex constitutione Pij V.vt sup. par.1.num.33.

R. P. D. Decano Rotæ 4. Febr. 1577. Rom. Vineæ.

Rubeo

170 DOmini pro resolutione puncti distinxerunt materiam in tres difficultates, quarum prima fuit, an prætensio DD. de Maximis dicatur requirere altiorem indaginem, ita vt non possit impedire D. Margaritam immitti in possessione Vineæ, de qua agitur in hoc summario possessorio. & in ista prima difficultate nō potuit capi resolutio, propter diuersitatem opinionum: nam aliqui tenebant contra Margaritam, ex adductis per informantes pro DD.de Maximis: aliqui vero fuerunt in contrario voto, per ea quæ scribit Ias. cons. 44. nu. 4. ad fi.lib.1.

171 Secunda difficultas fuit, an Iacoubs dicatur cecidisse ab omni iure sibi competenti super domo magna ratione impositionis census, & circa hāc difficultatem fuit resolutum secundū maiorem partem DD. quod aut census fuit impositus super fructibus domus; & tunc Iacobus non diceretur cecidisse: Aut fuit impositus census super domo, vna cum hypotheca, & isto casu Iacobus cecidit per tex. in l.fi.C. de reb.alien.vbi Bart.& alij. Fulg.cōsil.92.num.2.& ita aliàs fuit decisum coram Accorambono die 16. Nouēb. 1551. Foll.in pract.censuali fol.159. num. 11. & seq.& fuit hæc distinctio Bart.in l.codicillis.§.institutus.ff. de leg.2.& in terminis de censu imposito super re prohibita alienari. Idem Petrus Foll. in d. praxi censuali. fol. 162.nu. 41. & pro confirmatione facit illa conclusio, quòd vbi quis prohibetur etiam actum facere, per quē alienatio sequi possit, vt per Dec. in cons.44.num.5.& cons.282.nu.2. cū aliis cumulatis, per Tiraq.de retract. par.1.§.1. glo. 14. vers. quibus male accedere, & ibi citat Aret.in l.in duobus.§.vbi duo.in fi.de duobus reis, & alibi quod prohibitus alienare sub pœna, incidit in pœnam, licet immediate non alienet si præcedit factum ipsius, ex quo sequitur alienatio, & aliqui ex DD.allegarunt Alex.in consil. 158.nu. 3.vol. 5. & ita fuit cōclusum per maiorem partem dominorum in ista secunda difficultate, non obstantibus allegatis in contrarium, quæ possunt verificari in primo capite supradictæ distinctionis. vnde si census impositus super domo magna est talis, vt comprehendatur sub secundo capite distinctionis, Margarita est in tuto respectu istius domus. vide s̄.nu.156.

172 Tertia fuit difficultas, quę vr̄ necessaria si intrat supradicta distīctio DD. & Margarita teneat de euictione. in qua difficultate fuit conclusum

Marga-

Margaritã nõ teneri, quia Iacob. ipse de euictione vineæ non teneretur, & ita non habet locum text. in l. cum à matre. C. de rei vend. Pinellus in l. 1. C. de bo. mater. par. 3. nu. 83. in 10. limit. qui alios allegat, ꝙ autẽ Iacobus non teneretur probatur; quia cõtractus vẽditionis vineæ fuit nullus, stante prohibitione testatoris, & stãte ꝓtestatione per eũ facta, quæ sicut suffragatur Margar. ita suffragaretur ipsi Iacobo, & addebãt aliqui ex dñis ex abundãti, ꝙ DD. de Maximis nõ possunt agere ad pretiũ, rõne euictionis vineę, ex quo b. m. Lucas eorũ auctor emit scienter rem prohibitã alienari, & fuit aliàs resolutũ. & vide s̃. nu. 145. vsq. ad nu. 151. Pro ista decis. in 2. difficultate faciũt dicta s̃. nu. 161. & seq. in decis. dñorum, & quæ dixi sup. nu. 74. vbi examinatur q̃ dicit Folle. vsq. ad nu. 172. præterea emptor ex cõstitut. Pij V. acquirit ius in re, & sic census est realis, non personalis, vt dicit Foller. & alij allegati per ipsum.

R. P. D. Serafino Ro. Census S. Spiritus die 10. Decemb. 1583.

173 FVit dubitatũ, an sentẽtiæ latæ sup Saluiano interdicto ad fauorẽ Venerab. Hospitalis S. Spiritus, contra Io. Bapt. de Blãchis essent exequendæ. Et pro parte Blanchi dicebant domini non exequendas, attenta earum notoria iniustitia, quæ ex pluribus deducebatur.

Primo, quia Vincentius fideiussor Palloni non se obligauerat Buccabellæ pro censibus decursis, & decurrendis; & ideo non potuisse condemnare Blanchum possessorem domus, quæ erat tunc temporis d. Vincẽtij ad soluendum census decursos. Hieronymus Gabr. cons. 47. lib. 1. num. 14.

Secundo quia Ludouicus habẽs specialem hypothecam super domo censuata non poterat redire ad generalẽ nisi facta discussione, ex his quæ tradunt doct. in l. 2. C. de pig. & hypoth. Bald. in l. pręscriptionẽ, & auth. hoc si debitor. C. de pig. & hyp. Nat. cõs. 521.

Tertio, quia agens contra tertium possessorem tenetur probare rem hypothecatam fuisse possessam per debitorem. Bar. in l. rem alienam. nu. 6. de pig. actio. cum per testes super hac re examinatos huiusmodi possessionem non probare patet.

Quarto, quia prætendebatur constare de restitutione 200. scut. solutorum pro pretio cẽsus, & ideo solutione extinctã esse omnẽ obligationem, & solutionem probari dicebant ex cõfessione Ludouici probata ꝑ Dñicum, & Iuliũ, hancq. confessionem sufficere ad liberandum per ea quæ tradit Fel. in cap. si cautio. num. 27. de fide instr. Decius cons. 163. Paris. cons. 120. nu. 4. lib. 1. Sozz. Iun. cons. 32. nu. 18. lib. 2. Put. decis. 2. lib. 2.

Quinto & vltimo ex eo quia legitime non constitit de euictione domus cẽsuatæ cuius euictionis prætextu Ludouicus habuit recursũ aduersus domum ipsius Blãchi vt possessam per Vincentium fideiussorem, & fidem productam non facere fidem cum habeat relationem ad acta Senatoris, de quibus non constat, & hæc sunt, quæ deducuntur contra sententias.

Quibus non obstantibus in contrariam sententiam itũ est. & primo nõ obstare dicitur, ꝙ Vincentius nõ obligauerit soluere census, quia cũ se obligauerit ad dãna, & interesse potuerũt peti cẽsus decursi & decurrendi rõne interesse, cum istud sit interesse, ex sui natura certum, & liquidum.

Secundo non obstare, quòd nulla facta discussione non posset Ludouicus agere contra tertium possessorē, tum quia ista exceptio est dilatoria, & ideo debet opponi ante litē contestatam. Aret. §. in fraudē. col. 4. vers. aduertas. de action. Negrus. de pig. 1. mēbro 8 partis nū. 34. Alex. cons. 32. & 34. lib. 4. Gabr. de fideiuss. concl. 1. n. 12. & 57. & ideo necessariū erat appellare, vt fuit alias corā me decisum in vna Romana domus 29. Mar. 1574 potest etiā dici ex sententia Sozz. cōs. 80. col. 2. lib. 3. hanc exceptionem nō habere locum in Saluiano interdicto, quāuis Natta d cons. 521. eā cōfutet. vide s. hac par. nu. 2. & j. par. 3. n. 51.

Tertia obiectio quoq. sublata est, ex lectura duorū testium Petri & Sertorij pro Ludouico examinatorū, qui bene probant possessam fuisse domū per Vincentiū, quod sufficit, cū obligauerit bona tam præsentia, q̃ futura.

Quarta quoque oppositio non placuit, quia non est concludēter probata, nec dicta testium super confessione Ludouici concludūt, maxime stantibus circunstantiis facti, cum nullibi appareat de noua census constitutione, nec de prioris cassatione, nec est verisimile virum senem & cautū fuisse ita contracturū, vt ex aduerso prętenditur, & depositio Christinæ Pullonæ videtur optime declarare quomodo factum se habuit.

Quinta obiectio ꝙ non constiterit legitime de euictione domus censuatæ fecit subsistere dominos, quia licet adsit fides in actis, tamē ex ea nō constat de iustitia sententiæ Capitolinæ, & ex quo Rota non solet approbare sententias extra Rotam latas, si hæc causa esset Rotalis non daret exequutionem nisi gustata aliqualiter iustitia sentētiarum latarū extra Rotam.

R. P. D. Robusterio Ro. census 8. Febcuarij 1577.

175 MAior pars tenuit, quòd Petronij & alij qui reperiūtur sunt manutenendi in quasi possessione exigendi censum, in qua existunt, quia cū semel fuerint in possessione, si denegatur solutio, aut alius fructus quasi possessionis potest possessor cogi, & in istis incorporalibus retinere ciuilē possessionem, & adire iudicē, & petere, vt in primis manuteneatur in sua quasi possessione, seu statu, durāte cōtrouersia tantum. Io. Faber in §. retinendæ nu. 21. de interdict. Floria. de S. Petro in l. si forte. §. sciēdum. circa med. ff. si seruit. vend. Salic. in l. 1. nu. 1. C. uti possid. Afflict. decis. 395. per totum. Ias. in l. clam possidere. §. qui ad nundinas. num. 23. de acquir. possess. Sozzin. Iun. cons. 122. num. 16. in 4. Ruin. cons. 58. num. 6. in 4. Maranta in Speculo Iud. par. 4. dist. 7. num. 17. Rebuff. in tract de decimis quæst. 9. num. 8. & super constit. Regiis tomo 3. de causis benef. poss. nu. 7. Menoch. de reti. poss. remedio 3. nu. 131. cum seq. & fuit resolutum in Placentina decimarum, & in Lucana pensionum. Quod remedium dicitur breue, & summariissimū possessorium, iuxta consil. Pauli de Cast. 3. col. 2. in 2. Couar. practicarum quæst. c. 17. Menoc. in tract. de retin. possess. c. vlt. nu. 7. cum seq. & admittit suspensionem petitorij, & non admittit exceptionem defectus proprietatis durante lite. Ægid. in c. pastoralis. nu. 31. cū seq. de cau. poss. & prop. & Ferret. cōs. 7. nu. 3. cū seq. in prin. Plotus in l. si qū. nu. 106. & 112. C. vnde vi. Neuiza. cons. 81. nu. 16. & seq. & fuit resolutū corā bo. memor. Oradino in vna Bononiē. iurisdictionibus de anno 1569. Et tū

in

in facultate ipsius cui est denegata solutio habere se pro spoliato & tunc intentare remedium recuperandæ, vel si non habet se pro spoliato intentare remedium retinendæ, vt supra & vtrumque remedium ponit Bald. in l.2.num.44.C.de seruit. Afflict. dicta decis. 395. Ripa. in c. cum Ecclesia Sutrina num. 9. de causa posses. & propriet. Iacob. Venent. de annua præstatione quæst.2.nu.2. Ideo cum præsupponatur quòd Petronij sint in quasi possessione & aliquis ex ipsorum hçredibus, & suspenderint petitorium, debent in primis manuteneri in isto casu durante controuersia prioritatis & potioritatis. Vide quæ dixi in tract. vti de possid.c.8.num.8. & seq.

176 Secundo quia non licet priori, sicut cuicunque alteri proprietario sibi ius propria authoritate dicere, & possessorem turbare capiendo absque citatione propria authoritate possessionem, quousque per viam agendi, vel præfixionis termini illa quasi possessio sit ab ipso possessore euicta in petitorio c.consultationibus, cum ibi notatis, de iur. patron. Cald. cons. 23.de præbend. Rota decis.14. de iure patron. in ant. Io.de Silua de beneficio parte 2.q. 7. num. 16. etiam si proprietarius esset fiscus, Guido Papæ.q.37. vel esset ordinarius qui visitaret.c.ordinarij de offic.ordinar. vbi Gemin. Franc.& alij lib.6. vel esset delegatus summi Principis.c.si quando. de rescript.l.si non cognitio.C. si contra ius vel vtil.publ.& ibi Paul.de Castro col. 1.Anchar.cons.240.col.1. & 2.Cald.cons.4.de dilat. Neuizan.cõs. 81.nu.13.& possessio illius esset infecta sine fomento iuris dicto. c. licet Episcopus de præbend. in 6. vbi Gemin.& Franc & in 3.& 4. not. & Neuiz. dicto cons.8.num. 8. cum seq.

177 Immo licet sollemnitatibus iuris positiui supremus Princeps sit solutus & quòd quadrata çquet rotundis, & ex potestate ordinaria possit tollere ius possessionis, & decernere vt de solo petitorio, vel simul de eo, cum petitorio cognoscatur. Abbas & alij, per Capit.decis.69.num.13. Aymo. cons.182.num.13.cum seq. Id tamen nunquam facit in retinentibus possessionem, sed solum in iam expulsis & eiectis à possessione, & tunc id facit cum causa, vt notum est. Et si intrusus ab occupatione quandocunque eiecit & controuersias decidit, & silentium imponit, id tamen semper facit præfixo termino, & parte citata ad faciendas suas defensiones c. Pastoralis. §. cæterum. de re iud. l. vt vim. de iust. & iure. l. defensionis. de iure fisc. lib. 10. Bald. in c. cum olim. nu. 4. de re iud. Sozzin. cons. 266. num. 43. in 2. Decius cõs.498. in fine, & cons. 528. col. 2. Hæc enim termini præfixio vel interpellatio ad se defendendum, numquam prætermittitur à supremo patre in quibusuis dispositionibus tertio præiudicialibus. Socin. in l.si quis arbitr.num.33.de verb.oblig. & cons. 27. num. 11. in 3. Natta in Clem. sæpe §. & quia col. 27. & seq. de verb.signif. Capic. decisi.num. 36. ideo cum isti possessores pluries exegerint censum, & hodie sint in possessione, nephas esset quòd hæres cum beneficio legis & inuentarij, illis non auditis possit propria authoritate sub prætextu, quòd ipse est anterior & potior creditor, spoliare alium, & ius sibi dicere.

178 Non obstat quòd quicquid sit in aliis possessionibus tamen in annua præstatione secus est, vt dicti moderni de annua prçstatione quæst. 20. teneant

neant contrarium in hærede cum beneficio legis & inuentarij,& possit denegare ex causa iusta,& legitima,videlicet si est potior & anterior creditor concurrente iusta causa, spoliat licet deneget soluere. c. quærelam, & ibi notatur, de electione, quoniam opinio istorum modernorum posset procedere vbi ille qui erat in quasi possessione, propter denegationem hæredis habet se pro spoliato, & agit spolio; tamen hæres, si esset anterior & potior, recte potest dicere non spoliaui te, quia iusta causa sibi soluere denegaui, & ita fuit resolutum corã bo. mem. Grato de anno 1565. vbi beneficiatus qui per plures annos soluerat pensionem, & quia non potuerat habere possessionem beneficiorum denegauit soluere pensionem, fuit dictum quòd causa erat iusta, & illa percutiebat & absorbebat petitorium, & possessorium, & sic nullum erat commissum spolium:&in istis terminis intrant allegata per dictos modernos,& per Informantes de Alfonsis. Diuersum tamen est vbi possessor non habet se pro spoliato, sed retinet ciuilem possessionem, & adit iudicem, & prætendit nullam adesse iustam cessandi causam à solutione, & suspendit petitorium & petijt in primis manuteneri in possessionem in qua existit durante controuersia, & iusta causa, prout hic contingit. Tunc enim intrant supra pro istis creditoribus adducta, quòd non liceat propria authoritate sibi ius dicere & possessorem spoliare, sed possessor est manutenendus in sua possessione controuersia durãte, & si illi moderni sen serunt contrarium, tamen illorum opinio non potest de iure subsistere vt tenebant domini.

179 Non obstat quòd ex resolutionibus factis constet de hypotheca d. Alfonsi quoniam vltra quòd non est finita liquidatio bonorum vera, præsertim circa valorem bonorum maternorum, & auitorũ, & nihil est actum donec aliquid superest ad agendum, tamen nondum liquet quòd bona q. Pauli Antonij non sufficiant ad satisfactionem Alfonso & istis creditoribus, qui sunt in quasi possessione exigendi hos census, præsertim data cautione de restituendo anterioribus, & potioribus creditoribus, iuxta facultates A.C. quæ sunt etiam in facultatibus Gubernatoris vrbis;& tanto magis cum simus in causa discussionis in qua data sententia graduationis, & interim non dicitur constare de non iure quousque potest constare de iure. Egid. decis. 103.

Non obstant quòd isti hæredes non sint in possessione exigendi istos census à domino Alfonso;nam respõdebant quòd ius metitur à possessore, quia non mutatur nec variatur ex mutatione personarum. Guido Papę, decis. 629. & fuit pluries in Rota resolutum.

180 Non obstat quòd confecto inuentario hæres non tenetur vltra vires hæreditarias, quia non dicitur quòd Alfonsus soluat de suo, sed de pensionibus domorum super quibus est impositus census, in cuius possessione exigendi existunt isti creditores, qui non sunt turbandi in sua possessione, non obstãte exceptione inuẽtarij q̃ nõ debet esse bettonica vt plures dicunt.

181 Non obstat quòd Alfonsus est in possessione istarum domorũ,& quòd nec ipse spoliandus vel turbandus est in dicta possessione;quia respondetur primo quòd Alfonsus dicitur in possessione istarum domorum cum sua causa, & sic cum illo onere reali soluendi

uendi census istos, nam res transiuit cũ onere & causa sua Paulus in l. priui legia. C. de sacr. san. eccl. Decius in c. ecclesia sanctæ Mariæ. col. 20. nu. 53. vers. non obstant iura allegata de con stit. & in c. nouit. col. 7. n. 13. vers. sed contra istam ampliationem. secundo quia in istis fructibus isti venditores sunt anteriores possessores, & possessio Alfonsi iunior dicitur clandestina turbatiua, & sine fomento iuris, cum isti venditores hoc allegēt quòd clam ab ipsis possidet c. licet causam de probat. Ideo nullius est considerationis hæc allegatio.

Non obstat quòd potest peti separatio bonorum, & adsunt alij creditores, qui prætendunt se esse anteriores & potiores, quoniam interim isti creditores sunt manutenendi in sua quasi possessione exigendi in qua existunt.

Romana census R. P. D. Robusterio 21. Februarij. 1578.

182 IN dicta causa Romana census dedi dubium an constetpecunias census de quo agitur ita acceptas, & versas esse, seu concernere causam vel negotium rationis banchariæ de Monte acutis, vt Nicolaus institor potuerit obligare eandē rationē ad effectū de quo agitur. & die Veneris 21. Februarij 1578. proposita causa dñi dixerunt ex isto dubio duas principales difficultates colligi; quarū prima est respectu probationis, videlicet an liber istius rationis seu partitę in eo cōtentę probēt cōtra creditores. Secūda an pecuniæ cēsus huiusmodi dicantur acceptę & versę, seu concernere causam vel negotium banchi.

Circa primam difficultatē dñi pro maiori partetenuerūt quòd in casu de quo agitur, partitę libri probēt; nam licet regulariter loquendo libri mercatorum non probent cōtra tertium, ꝓut Rota sæpe tenuit, & est cōclusio in iure clara, vt patet ex multis quæ ad hoc allegabant informātes pro vēditoribus, quàm conclusionem omnes dd. admittebant; nihilominus in casu isto maior pars dicebat hoc non procedere vbi cōcurrūt cōiecturæ, ac adminicula prout in dote confessata est decis. Afflict. 402. & in expresione meritorum facta in donatione per Decium in l. si donatio. nu. 31. C. de collat. & in confessione mulieris, seu minoris. Achilles decis. 1. de confessis, huiusmodi autem adminicula & coniecturas colligebant aliqui.

Primo quia partita cātat sub eodē die quo factum est instrumentū cēsus, nā ex ista vicinitate resultat quædam correspectiuitas inducens verisimilitudinē quòd partita sit vera, tum etiā quia partita ipsa in se multa exprimit, ex quibus augetur ista verisimilitudo veritatis, vnde succedit quòd scriptura etiā priuata, qñ verisimilia cōtinet, dicitur facere fidē, vt de lib. sociorū dicit Socin. cōs. 291. n. 14. in 2.

Secundo colligebant adminicula, quia Banchum per plures annos soluit censum, de quo agitur, & ista est obseruantia Aymo. cōs. 101. col. pen. vers. 5. ex obseruātia, & cōs. 118. col. 2. in princip. & dicebāt apparere de obseruātia ex partitis eiusdē libri; obseruantia enim subsequuta operatur vt instrumentum minus solemne fidem faciat. & post Cin. & Bald. habetur per Aymon. in cons. 101. nu. 4.

Tertio quia Paulus Antonius de Soderinis gessit multa negotia cum isto bancho, & præsertim apparet ex partitis concernentibus computum ad partem, & propterea multum verosimile est quòd istæ pecuniæ redactæ

ex venditione census fuerint transmissæ ad banchum maxime si appareret quòd tunc temporis d.Paul. Ant. esset debitor banchi,quia tunc etiam videtur affuisse causa necessaria transmittendi præfatam pecuniam.

Aliqui vero mouebantur,quòd ista partita fidem faceret ,quia partita ipsa tendit ad declarationem eius quòd gestum est & aliunde probatur, scilicet, ex dicto instrumento census vt per Ruin.cons.134.num.13. vers. & quamuis dictus liber non probet lib. 5.

Aliqui mouebantur quòd partitę istę probent contra creditores tamquam singulares successores , vt per Aret.cons.112.ad finem Aymo.cons. 29.num.1.Quòd vero sint singulares successores dicebant apparere ex eo quia isti creditores vendiderunt bona istorum de Mōte acuto,vt per Castren.cons.247.post principium lib.1.

183 Alij autem domini dicebant contrarium in ista prima difficultate, mouebantur ex præfata regula quòd libri mercatorum non probent contra tertium, & adducebant textum in authent. quod habet. iunctis duobus legibus præcedentibus. C. de probat. Quòd vero creditores dicantur, allegabant doctrinam franchi,inter consil. Felin. cons. 21.num.5.& Cephal. cons. 101.num. 27. lib. 1. & ad illud fundamentum de obseruantia subsequuta respondebant dupliciter primo quòd adminicula debebant sumi aliunde quàm ex partitis ipsius libri de cuius fide agitur Bald. cons. 149. lib.1. secundo quòd obseruantia subsequuta operatur vt instrumentum faciat fidem non obstante defectu solemnitatis, non autem vt libri probēt contra tertium,&ita loquuntur. Cin. & Bald. allegati per Aym.on. dicto cons.101.num 4.Quòd autem isti creditores vendiderint bona istorū mercatorum,dicebant adhuc in actis non constare,& propterea in hoc non posse fieri fundamentum quòd sint singulares successores & ad illud motiuum de declaratione dicebatur non intrare in istis terminis in quibus obligatio institoris est clara & non indiget declaratione.

184 Quo vero ad secundam principalem difficultatem , retenta opinione maioris partis dominorum,quòd partitæ probent, domini fuerunt varij , sed maior pars tenuit quòd si iustificetur in facto Paulum Antoniū fuisse debitorem banchi eo tempore quo vendidit istum censum , isto casu potuit institor obligare rationem fideiubendo pro ipso Paulo Antonio , vt fecit , & pro ista opinione allegabant , institorem posse obligare banchum dummodo principaliter,vel secundario pecunia per eum accepta tangat ipsam rationem banchi,vt per doctores in l.pen.§.seruus.ff.de institor; vnde cum pecuniæ redactæ ex vēditione istius census peruenerint ad banchum,satis dicūtur tangere ipsam rationem cum ex illis extinguatur debitum Pauli Antonij . Corroboratur hoc motiuum ex eo quia Nicolaus institor poterat extinguere debitores ipsius banchi , & solutionem recipere,vt in l.quòd seruus. & in l. filiæ vbi Bart. in principio de solut. sicut igitur vigore mandati poterat facere ea quę sint necessaria pro exactione,ita dicendum est, quòd possit facere ea quę ad faciliorem & commodiorem exactionem tendunt , vt per Aret.cons.29.num.20.&l.si institorem quàm legit.in l.venditor. ff. si cert.pet.Vnde cum facilior esset exactio ipsius Pauli Antonij, qui non habebat

bebat

bebat promptas pecunias fideiubendo pro huiusmodi censu valida dicitur fuisse institoris fideiusſio, & ratio bancharia remanet obligata, & ad hoc allegabatur Riminal. in l. si institorem. ff. si cert. pet. & ad text. in l. fin. ff. de exercit. respondebant aliqui babere locum specialiter in mutuo, vt per Albericum ibi nu. 2. & per Angel. num. 3. & similiter ad consiliũ Alex. 44. num. 6. lib. 2. cuius opinionem multi sequuntur, vt per Decium in d. l. si institorem, & Curt. Iun. conſ. 272. lib. 3. respondebatur illam opinionem posse procedere in institore particulari ad certum negotium deputato, non autem in institore vniuersali, & ad hoc allegabant Alciat. in d. l. Si institorem, & Ronchagallum in l. eadem num. 162. de duobus reis, in fine præsertim, quòd si verum esset, text. in l. fin. de exercit. in qua fundat se Alex. non haberet locum nisi in mutuo. Addebant insuper aliqui quod in casu isto versamur in fideiussione præstita in fauorem Pauli antonij qui multa habebat negotia cum istis mercatoribus; in quo casu potuit institor in ipsius honorem expensas facere. vt per Bart. in l. filius de donat. nu. 7. sequitur Petrus de Vbald. in tract. de duobus fratribus. quæst. 1. n. 89. mouebantur etiã quia in casu isto satis pecuniæ dicuntur versæ in rem banchi, vt per Card. in c. quòd quidam col. pen. vers. sed in eo qui mutuat ecclesiæ, Alber. in l. si pro parte. §. in rem. num. 3. de in rem verso.

185 Contrariam sententiam tenebãt nonnulli ex dd. tenentes regulã quòd institor non potest fideiubendo obligare dominum, per text. in l. pen. §. fin. de instit. & ibi Cast. in principio, & per textum in l. fin. dicto titulo, sed quia videbatur, vt ibi tradunt, Bart. Bald. & Cuman. & omnes in princip. & Alber. in vltimis verbis, etiam qñ concurrit consuetudo domini, qui sit solitus pro alio fideiubere, vt per Angel. in d. l. fin. ante num. 2. & ibi Cumanus in principio. & Latius Castrenſ. pariter in principio.

186 Pro ista etiam opinione adducebatur doct. Bald. in l. incendium. n. 3. C. si cert. pet. vbi etiam Salic. concludunt quòd si pecunia per d. alicui mercatori tradatur in dubio præsumitur potius depositum quàm mutuum; & sic recipiens non potest vti quia non est ei permissum. vnde infertur quòd pecunia Pauli antonij ratione censu venditi, licet peruenerit ad banchũ, censetur potius tradita in depositum quàm in mutuum, & per consequens nõ potest censeri in causa ipsius banchi accepta, neque in extinctione debiti ipsius Pauli Antonij. ex quo inferebant etiam huiusmodi pecunias nõ posse dici versas in vtilitatem banchi, quod etiam admittebant plures ex dominis qui tenebant contra creditores quatenus domini de Petronijs nitерentur solum actione de in rem verso: nam quantum ad hoc placebant istis dominis allegata pro parte creditorum, sed dicebant dari actionem institoriam, secundum ea quæ supra allegata sunt. quòd si non verificaretur in facto Paulum antonium fuisse debitorem banchi eo tempore quo vendidit censum, & pecuniæ huiusmodi ad banchum peruenerũt, isto casu domini non fuerunt concordes propter diuersitatem opinionũ, & propterea non potuit capi resolutio nisi quòd firmetur in facto, videlicet ꝙ Paul. ant de dicto tẽpore esset debitor banchi.

187 Fabritius filius & hæres Hieronymi vendidit Dominico quendã furnum, qui erat in hæreditate Hierony

mi eius patris grauatum vno annuo censu scut. nouem imposito per eumdem Hieronymum de anno 1544. in fauorem Berardini,& de illius pretio satisfactum fuit eidem Hieronymo. Artemisia præfati Hieronymi vxor, & mater Fabritij,est creditrix de sua dote soluta Hieronymo de anno 1532.per quam dotem furnus præfatus eidem hypothecatus est antequã super eo imponeretur census per Hieronymũ maritum dictæ Artemisiæ. Berardinus emptor dicti census, conuenit Dominicum emptorem dictæ domus pro censibus decursis & non solutis. Vnde Artemisia habita notitia de lite mota, sic vt præfertur pro censibus decursis contra Dominicum comparuit,& ratione suæ hypothecæ dotis admissa ad causam,& productis instrumentis dotalibus,ex quibus apparet de anteriori hypotheca dotis Artemisiæ,tã super dicto furno quàm super aliis bonis Hieronymi eius viri, & quia instabatur declarari emptorem dicti furni nullatenus esse molestandum à Berardino fuit dubitatum quid iuris:& pro parte Dominici emptoris dictum fuit quòd cum domus seu furnus fuit venditus per Fabritiũ, ad effectum satisfaciendi de pretio partem dotis Artemisiæ potiori, & anteriori creditrici prout fuit satisfacta, si Berardinus qui habet super domo censum est posterior ipsa Artemisia, non potest dictum Dominicũ emptorem molestare; licet nõ habeat à dicta Artemisia cessionem. quia quando emptor possidet ex æquitate datur sibi exceptio ad repellendum alium creditorem posteriorem tempore.glossa fin.in fine. in l. cum prior ff.de distr. pign. glossa 2. in l. 1. ff. quibus modis pignor.vel hypoth. sol. vbi omnes doctores, & tradit Corne. cons.245.num.13. vers. si autem dicta bona pro soluendis dotibus. Negusan. de pignor. in tertio membro quintæ partis num.3.vers. tamen est aduertendum. Secundo dicebatur ꝙ si duraret hypotheca, vtique duraret etiam illa Artemisiæ pro residuo suæ dotis, pro qua in ista domo tamquã anterior creditrix esset immittẽda & pręferẽda aduersum posteriori, etiã habenti specialẽ hypothecã in re specialiter secundo hypothecata. l.2. ff.qui pot.in pign.hab. Rip. in l.priuilegia num.5.ff. de priuil.cred. & Berardinus qui habet censum contra Dominicũ emptorem domus non habet aliquam personalem actionem, quia cum eo nullum contractum gessit, sed solum hypothecam cõtra domum, in qua cum sit anterior Artemisia vtique per eam excluditur, quia anterior vincit posteriorem in hypotheca. l. generaliter vbi Bald. & Salic. C. qui pot. in pign. hab.& secundum istam opinionem fuit resolutum in Rota.

188 Census contractus an sit constitutiuus vel emptitius qualiter cognoscatur. & Didacus Couaruuias in tractatu variarum resolut.c. 10.num. 5.vers.primum lib.3.ponit plures opiniones: & prima est ꝙ annua præstatio, constituta iure proprij census, nempe in fauorem eius qui dominiũ rei transtulit in alterum qui pensionem soluere tenetur, & eam, super eadem re constituit, nec de constitutione huius reditus constat, sed tantum constat quòd res propter quàm soluitur census fuit à creditore censis debitori illius donata, & quia dominij translatio est perpetua, erit etiã perpetua ipsa annua præstatio vel reditus pecuniarius & constitutiuus; sed si apparet de aliquo

modo

modo in constitutione census mentio pretij, tunc censebitur annuus reditus pecunia constitutus, quia pretij mentio, emptionem & venditionem arguit l. 1. ff. de contr. empt. §. pretium instit. de empt. & vend. Sed si non apparet quæ sit origo annui census, & ex præmissis præsumentium est censum pecunia constitutum ex consuetudine loci, & contrahentium ad diffiniendum an sit annuus reditus perpetuus, vel redimibilis. Quarto si probatur origo census per scripturam, vel per testes quòd is reditus sit redimibilis vel perpetuus, tunc præsumendum reditum esse perpetuum secundum Didacum in dicto c. 10. num. 5. vers. quarto, & hæc procedere possunt in contractibus census ante constitutionem Pij V. sed post constitutionem Pij non ita erit præsumendum, sed quòd sit census redimibilis, cum aliter licitè celebrari & constitui non posit vt dictum est supra parte prima num. 13. & seq. & Idem Didacus. in d. c. 10. col. fin. versic. quinto, tenet quod census probatus tantum ex diutina præstatione decem annorum, quod præsumitur redimibilis iuxta legem cum de in rem verso. ff. de vsur. & aliis per eum allegatis, & hodie ex constitutione Pij nullam habet difficultatem. vide supra parte prima num. 36.

189 In constitutione Pij Quinti dicitur nisi verè in pecunia numerata præsentibus testibus ac notario, & in actu celebrationis instrumenti, non autē prius recepto integro iustoque pretio; & in finem dictæ constitutionis dicitur contractus sub alia forma celebratos funeratitios iudicamus, & sic contractus ipse censualis requirit scripturam, & scriptura est idem quòd forma. l. non figura. 37. ff. de actio, & obligat. & Bald. in l. fin. num. 4. C. de suis & legitimis ibi forma dat esse rei, sicut quando contrahitur in scriptis, scriptura est idem quòd forma, cui formæ nihil addi vel detrahi potest. Bart. in l. Gallus. ff. de lib. & posth. & sic pro forma hic debent esse testes, & notarius in actu celebrationis instrumenti, & contractus in scriptis faciendus, in quo fiat fides de pecunia numerata, & si non obseruetur ista forma, quòd contractus fiat in scriptis à notario; ad hoc vt videatur, an sit numerata pecunia, an sit impositus census super re immobili, an adsit pactum redimendi perpetuo, & alia requisita pro forma, & alia numerata supra num. 2. & seq. parte prima: quia quòd est de forma dicitur introductum ad publicam vtilitatem, & ei renunciari non potest. Bald. in l. omnes populi in penult. col. ff. de iustit. & iure, nam si statutum, vel lex requirit tempus, obserua tempus. Card. in Clement. 1. in q. 1. de iur. patron. quòd forma debet obseruari in faciendo, & exprimi, dicendo. Oldrad. cons. 130. in 2. col. & Archid. in c. quorundam distinct. 23. voluit quòd quando lex vel statutum dicit, quòd aliquid debeat fieri, semper illud dicitur de substantia, & substantia est talis naturæ quod ea omissa actus est nullus. l. 1. §. 1. ff. de verb. oblig. Bart. in l. cum quid. ff. si cert. pet. & plus est defectus formæ quàm personæ. Bald. in l. si duo patroni. §. si quis iurauerit. ff. de iure iur. Decius cons. 222. col. 2. & forma data à statuto, vel à lege censetur substantialis. Probus in additione ad Ioannem Monachum.

in c. 1. de censibus nu. 6. lib. 6.

190 Et si quis prætendit esse factam scripturam & instrumentum contractus census, debet instrumentum factum esse scriptura probare, & producere, ad hoc vt videri possit, an sit seruata forma constitutionis, quoad omnia; & qui dicit formam seruatã probare debet, non autem ille qui negat formam seruatam esse. c. sacro de sententia excom. vbi prohibetur quòd sententia excom. nõ feratur nisi competenti admonitione præmissa, & personis præsentibus idoneis, per quas possit probari monitio. Innoc. in c. innotuit de eo qui furtiue ord. susc. & Io. And. in c. sicut de re iud. & ibi Felin. nu. 39. vers. fallit secundo. Iacob. Menoch. in tract. præsumpt. lib. 3. præsumpt. 132. num. 27. vide infra parte tertia num. 49.

Et licet probetur factum esse instrumentum census per testes, quòd nisi expressè dicat de solemnitate intrinseca requisita in instrumento census, non præsumitur interuenisse in dicto instrumento. Bart. & omnes in l. 1. C. de vsur. Butr. Abbas. Immol. & Felin. num. 40. in dicto c. sicut de sententia, & re iud. quia talis solemnitas intrinseca est formalis, & solemnitas formalis non præsumitur, vt puta si principaliter tractetur de numeratione pecuniæ in contractu census, illa non præsumitur nisi testes in specie deponant de numeratione. Felin. in dicto c. sicut numero 41. de re iud. Iacob. Menoch. de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 152. nu. 76.

192 Sed si testes dicant instrumentum super censu factum fuisse, & de eo rogatum esse Petrum notarium, sub tali die & tali anno, & facta diligentia in scripturis dicti Notarij & sub illa die & anno, & scripturæ illęsæ in libro Rogitus dicti notarij existunt, & tamen instrumentum census de quo deponũt testes Rogatum fuisse in illa die non reperitur in protocollo illius notarij, & non probatur quòd scripturæ illius notarij sint deperditæ, an instrumentum præsumatur deperditum à notario vel potius ab eodem notario nõ fuisse rogatum. & Bart. in l. testiũ. C. de testibus, n. 5. dicit ꝙ quando scriptura est de substãtia, & quis non potest habere scripturam, debet probare tria, scilicet actũ esse celebratum, & scripturam esse inde confectam, & deperditam, referens se ad ea quæ dicit in l. sicut de fide instrum. vbi num. 1. dicit, quandoque probantur instrumenta perdita dolo, & de instrumentorum tenore nihil probatur, vel de veritate eorum quæ continebantur in instrumento; & tunc talis probatio nihil releuat, nisi probentur instrumenta perdita dolo aduersarij. quandoque probatur instrumentorum amissio, & tenor instrumenti, de veritate autem eiusꝙ ibi cõtinebatur nihil probatur; tunc talis probatio non facit plenã fidem, sicut nec exemplum instrumẽti auth. si quis in aliquo C. de edendo. & illi qui deponunt de tenore, debent esse magni aduocati, doctores vel notabiles notarij, vt numero secundo. Quandoque probatur amissio & tenor instrumenti, & tunc facit plenam fidem, perinde ac si instrumentũ produceret. Bart. i nd. l. sicut, & quòd testes debeant probare amissionem instrumenti originalis, & non sufficiat probare quòd testes viderint instrumentum, sed requiritur quòd probetur amissio instrumenti originalis, & quòd illi testes sint valde periti. Ruin. cons. 179. num. 5. lib. 1. Afflict. decis. 13. Io. Ceph. cons. 171. num.

num.7. lib.2.& num.46. vbi dicit, quod amissio quando probatio exigit scripturam, si vult probare testibus id quod per scripturam probare tenetur, cogetur causam,& rationem ostendere & demonstrare probando iustam scripturæ amissionem.

193 Actus requirētes scripturam multi sunt numerati per glossam in c.1.§. postquam autem. de censibus lib.6.& ibi Io.Mon.nu.16.& seq.alij casus addūtur per doct. ibi & pręrtim per Probum in additione ad Io.Monach. nu.3.vers.scriptura.& num.45.& seq. & num.8.dicit quòd in guarentigia,uel obligatione Camerali ad hoc vt habeat exequutionem paratam requiritur scriptura.allegat Alex.cons.93. in fine lib.6.& de clericatu an sit per scripturam probandus in illegitimo requiritur scriptura, in legitimo potest probari per testes. Probus ibi numero 5.

194 Et quid si à iudice præfigitur terminus unius mensis ad producendum instrumentum,an elapso termino, & non producto instrumento in termino, fiat parti præiudicium. & Cassad.decis.4.num.4. & 5. de dilat. dicit quòd ex præfixione termini iudicialiter facta, tollitur ius parti,maxime quando termini præfixio est peremptoria.l.in peremptorio,& l. post edictum ff.de iud.& cap.coram.de restitut.in integrum.Rota Fastol.dub. 62.Bar.in l.is apud quem.in prima lectura.vers.sed circa hoc. C. de edendo. Afflict.super constitut.Regni Siciliæ in constitutione dilationis.not.1. Felin.in cap.licet causam.de probat. nu.20.& seq.quòd si est præfixus terminus ad probandum, & probatum habendum per omne genus probationis, quod iste terminus excludit probationem, & inducit conclusionem in causa Felini. ibi num.23.

195 Audiui quòd in statu Vrbini ille Serenissimus & Catholichiss. Dux statuit, vt quando est imponendus census super aliquo fundo,vel domo,eligantur extimatores ad extimandum fundum,vel domū, an sit habilis pro substentatione dicti census: & hæc electio extimatorū videtur facta cum multa sapientia, maturitate,& consilio, ne contrahentes inter se decipiāt & oriatur aliquo tēpore lis super eo, quòd census non est constitutus super re habili ad supportandum censum impositum.

Placuit inserere formā instrumenti census, qua hodie vtuntur in Romana Curia, & est,vt infra sequitur.

Forma Instrumenti Census.

196 IN nomine,&c.Petrus N.sponte,&c.in & super eius Casali sito in loco detto, Malagrotta,ab Oriēte iuxta bona Ioan. ab Occidente iuxta bona Francisci, à Meridie iuxta bona Andreæ, ab Aquilone iuxta bona Pauli,saluis aliis finibus magis specificis, & verioribus, si qui sint,& dicti Casalis fructibus, redditibus,prouentibus,& pertinentiis vniuersis constituit, creauit, & imposuit annuum censum scut.80. monetæ Iuliorum x. pro quolibet scuto,& sic primo creat dominus rei censum super suo Casali,sicut præfertur, confinato & sito, deinde sequitur.

Quem censum sic constitutum, & creatum,& impositum super dicto Casali vendidit,ac titulo perfectæ venditionis dedit, cessit, assignauit,& transtulit d.Antonio præsenti, ementi, & stipulanti pro se, suisq. hæredibus,& successoribus quibuscunque ad habēdum,&c. transferens idem venditor super

super eodem cēsu dicto emptori omnia iura, omnesque actiones,&c.constituens.&c.

Hanc autem annui census creationem,constitutionem, & venditionē, ac omnia & singula in dicto instrumento contenta dictus Petrus fecit, ac facit erga d. Antonium pro pretio scut. mille similium,quæ scuta in prompta & numerata pecunia argentea, in mei Notarij, testiumq. infrascriptorū præsentia à dicto Ant. præsente,& realiter & cum effectu soluēte, habuit,recepit, & ad se traxit. de quibus sic acceptis pro integro & iusto dicti census pretio se contentū,& sibi satisfactum esse vocauit,& eundē emptorem quietauit,absoluit,& penitus liberauit,renunciando quibuscunque exceptionibus,cum pacto de nunquam amplius petendo.

197 Quem censum annuum promisit soluere prædicto emptori præsenti, & vt præfertur stipulanti de semestri in semestre, & in fine cuiuslibet semestris proportionabiliter & pro ratain simili, bona, & currenti moneta, hic Romæ libere,&c. Et si plus dicto pretio census prædictus valeret, seu ualere posset, totum illud plus condonauit, & remisit irreuocabiliter dicto emptori; quia sic ex liberalitate facere placuit,& placet.

198 Et promisit dictus Petrus venditor dictum Casale ad se spectare, & pertinere pleno iure dñij,vel quasi,& de sui natura fructiferum esse, & capax dicti annui census, & etiam maioris, & esse liberum, & exemptum ab omni alio censu, canone, responsione, liuello, & ab omni, & quocunque fideicommisso purificato & purificando, seu euentuali, & quibuscunque aliis oneribus,impedientibus huiusmodi annui census impositionem, vel quæ dicto emptori obstare & præiudicare possint.

Hæc clausula est maximæ importātiæ, & quando hic contenta non sint vera, potest emptor pretium repetere, vt dictum est supra hac parte nu. 153.& seq.& supra pluries.

Et non fuisse alicui venditū,datum, donatum, permutatum, distractum, aut aliàs vtcunq. alienatū, alienationis etiam largissime sumpto vocabulo, nec in totū vel in parte quicquā factū fuisse pro aliquo modo respectu prioritatis, vel potioritatis hypothecæ, aut aliàs in dicti emptoris præiudicium,& quod nihil fiet in futurum.

Et promisit etiam hanc census impositionem & venditionē,etiam bene & valide factam,& in eas facere consentire omnes personas, &c. ius habentes, aut habere prætendentes in & super dicto Casali, & censu, ad omnem simplicem etiā extraiudicialem requisitionem,aut interpellationem per dictum emptorem, aut eius hæredes & successores, vel causam & ius ab eo habentes faciendam; præterea suscipere in se omnem litem,causam, & controuersiam, & molestiam in omni iudicio petitorio,& possessorio, & in quacunque instantia,& parte iudicij, si quæ moueantur super dicto annuo censu, seu Casali, & susceptas prosequi, & terminare cum suis procuratoribus, aduocatis, atque impensis,absque cura,interuentu,labore,& impensa dicti emptoris,eiusque successorum. Amplius promisit eundem emptorem, eiusque successores in dicto annuo censu illiusque pacifica perceptione conseruare,& semper defendere, & liberare ab omni lite, causa, controuersia, molestia, & molestante persona; aliàs teneri voluit, & se obligauit ad omnem euictionem gene

generalem & particularem dicti census annui in forma iuris valida, & in vrbe cõsueta, tam in petitorio, quàm in possessorio, & quouis eorum insolidum, erga d. D. emptorem, & ad omnia damna, impensas, & interesse, & si quæ dictus emptor & sui hæredes, & successores, ob dictas lites, molestias, vel euictionem paterētur. Ita quod sub prętextu quod per incuriam, iniustitiam, nullitaté, & imprudentiã iudicantium, talis euictio sequuta fuerit, venditor prædictus, illiusque in posterum hęredes, & successores quicunque nullo modo valeant se excusare, vel teneri.

Conuenerunt insuper iidem contrahentes, quòd in omnibus & singulis præmissis, & in prȩsenti instrumento contentis dictus D. emptor non teneatur ad aliquam solemnem intimationem litis faciendã, sed quęcunque simplex notificatio, etiam extraiudicialis, & sine aliqua solemnitate, & forma iuris, & statutorum adhibita, seruata vel non seruata ipsi venditori, vel alicui ex infradicēdis fideiussoribus, aut alicuius hæredibus facta sufficiat, absq. vlla penitus notificatione per d. emptorem, suosq. hęredes & successores, quomodolibet in futurum in iudicio vel extra faciendam, quia sic actum, &c.

Item consensit venditor, & ita conuenit, q̃ si & quotiescunque ipse venditor, eiusq. successores & fideiussores cessauerint in solutione dicti annui census de semestri in semestre, vt supra, faciēda, tunc sit in arbitrio, & liceat eidem emptori, eiusq. successoribus agere & experiri pro consequēdis terminis dicti annui census, tam contra dictum vēditorem, & fideiussores insolidum, eorumq. hęredes, quàm contra conductores colonos, ac omnes & singulos dictum Casale pro tempore tenentes, & quoscunq. ipsius vēditoris debitores, ex quauis causa pręsentes & futuros, ita tamen q̃ vna via electa ex parte dicti emptoris, & suorum nunquam emptori, & suis præiudicetur, quin ad alteram redire possint, vel vtrãq. eodem tempore experiri, vt satisfactionem consequantur. Quinimmo liceat etiam emptori, & suis variare semper vsque ad consequutionem terminorum decursorum. Ad quę pręmissa peragendum idem venditor constituit, & fecit dictum emptorem, eiusq. successores procuratores irreuocabiles, & in rem propriam cum iuramento, cum facultate, omnes & quoscunque opus fuerit quietandi de pecuniis exigēdis, pro concurrenti summa censuum decursorum, etiã iura & actiones in fauorem soluentium transferendi, cum clausulis ad lites facultate substituendi, & aliis clausulis in similibus mandatis poni solitis & quomodolibet opportunis.

199 Declarantes vlterius & conueniētes prędicti contrahentes, quòd liceat dicto venditori, suisq. hęredibus & successoribus, ac etiam fideiussoribus infrascriptis, & eorum cuilibet insolidum semper, et quandocunque voluerint in perpetuum, etiam non obstante longissimi temporis, centum & plurium annorum præscriptione, dictum censum scut. 80. pro eodem pretio scut. mille in numerata pecunia, hic Romæ libere, & in simili specie vnà cum censibus, in illum vsque diem decursis, & non solutis restituto redimere, & extinguere: & dicti dominus emptor, suique hęredes, & successores retrouendere teneantur, præcedente tamen intimatione, seu denunciatione

per

per duos mēses ante redemptionem ex parte venditoris faciendam, iuxta formam constitutionis fel. re. Pij Papæ Quinti de forma creandi census promulgatæ sub Dat. Romę apud sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ 1568. 14. Kal. Februār. Et denique contrahentes conuenerunt, & voluerunt seruari debere hinc inde omnes conditiones & requisita dictæ constitutionis, & omnia, quæ cōstitutio huiusmodi requirit pro appositis haberi.

200 Sed quatenus ex præmissis, vel infra dicendis ab ipsa cōstitutione omittendo uel faciendo quouis modo recessum fore dici, aut dubitari possit, declararunt, & conuenerunt etiam ad tollendum penitus omne dubium, & pro ualiditate contractus haberi pro appositis omnia quæ apponēda sunt, & pro non appositis non apponenda, redigentes totum contractum, & cōtenta in eo ad verum sensum & dispositionem dictæ constitutionis, quia contrahentium intentio fuit & est in omni clausula, & parte huius contractus cum eadem constitutione se conformādi, & sic, & non alio modo contraxerunt, & promisit dare in fideiussores N. & N. quos, &c. pro quibus, &c. & extende obligationem Cameralem.

201 Ex supradicta forma contractus tria necessaria mihi videntur adesse. Primo, constitutio census super re immobili de sui natura fructifera, sita in certo loco iuxta suos fines. Secūdo, venditio & emptio dicti census sic constituti super dicto Casali in pecunia numerata. Tertio pactum redimendi perpetuo, & hæc pertinent ad constitutionem censuum, vt supra ex discursu ostensum est.

202 Pro cautione emptoris venditor asserit & promittit Casale ad se spectare, non fuisse venditum, venditionem census esse bene, & valide factā, & facere consentire omnem personā, & de euictione & lite suscipienda, & sic ex supradictis omnibus clausulis tendentibus ad conseruationem census, & illius validitatem ad fauorem emptoris non videtur mihi apposita aliqua clausula contraria cōstitutioni Pij: quia ad hæc omnia venditor de iure tenetur, vt dictum est supra pluries.

203 Declaratio ꝙ non intendunt contrauenire constitutioni Pij facta est ad maiorem cautelam tam emptoris quàm venditoris; ideo ista forma cōtractus vbique locorum seruanda est, & ei nihil addendum vel minuendum ne contraueniatur constitutioni Pij V. aliàs illa protestatio nihil operatur, vt dictum est supra.

204 Qui promisit retrouendere cēsum, non tenetur retrouendere, nisi venditori quandocunque ei venditor pretium offerat in pecunia numerata, adhoc, vt post lapsum duorum mensium fructus census lucrari possit, etiā non facta retrouenditione propter moram ipsius emptoris, vel actione præscriptis verbis, vel actione ex vendito, possunt à venditore fructus denegari. l. 2. C. de pact. inter emptor. & vendit. vbi Bart. dicit, quòd ex mora emptoris non recipientis pretium, & non facientis retrouenditionem non tenetur ad fructus post oblatum pretium ipsi emptori. Salic. not. 2. Bald. in summario. Tiraqu. de retract. parte 1. §. 15. glossa 2. num. 16. & par. 2. §. 4. glossa 6. num. 4. vbi dicit, quòd ad lucrandum fructus est opus deposito actuali, & non sufficit oblatio verbalis. & §. 5. glossa 2. num. 4.

205 Dictum est supra hac parte 2. nu. 20. quòd

20. quòd hæc constitutio Pij non vsu populi tolli non potest, sine consensu Papæ, quibus videtur addendum, quòd consuetudo, vel non vsus, non tollit legem, in qua contrauenienti est imposita pœna ipso iure; quia cõmittens contra talem legem, statim incidit in factum damnatum, & præsertim si in lege est appositum decretum irritans; quia talis consuetudo non valet quantocumque tempore seruata sit, nisi dato consensu Papæ; quia auctoritas Papæ non est ab homine, sed à Deo. cap. nouit. de iudiciis, & constitutiones Papæ pro vniuersali bono, Spiritu sancto dictante, statutæ sunt, quia canones à Spiritu sancto dictati sunt. cap. 5. 25. q. prima. vbi quod contrauenientes peccant in Spiritum sanctum, & cap. 2. dist. 10. vbi Arch. Ideo inferiores sine permissu Papæ contrauenire non possunt. cap. 2. distinct. 11. Præposit. in cap. 3. num. 3. distin. 4. Verallus decis. 204. par. 3. quia inferiores non utendo, vel ex contrariis actibus non possunt constitutionem Papæ tollerẽ sine expresso consensu ipsius, & non vsus inferioris est improbabilis non probata scientia Papæ. Felin. in cap. 1. num. 4. 5. & 6. de treugua & pace. Aymo. de antiquit. temp. par. 4. num. 124. Ias. in l. ius publicum. ff. de pactis. Præpos. c. 13. num. 4. dist. 32. & dixi in cap. 3. §. leges. num. 14. & 15. distinct. 4. & ibi etiam Præposit. col. fin. consuetudo declarata à iure, irrationabilis non excusat à pœna, Præposit. in cap. 6. num. 30. dist. 4. in 1. fallentia prout declarat irrationabilis quando derogat consuetudini contrariæ suæ constitutioni rationabili, iustæ & æquæ. Papæ. n. auctoritas plena est, Episcoporum semiplena, qui sunt vocati in partem solicitudinis non in plenitudine potestatis. glossa in d. cap. 2. dist. 11. vbi Domin. Præp. & Turrecrem. & propterea inferiores leges superiorũ tollere non possunt. c. inferior. de maior. & obed. & lex vt tollatur à cõsuetudine oportet quòd totus populus vel maior pars non recipiat eam, aliàs non potest dissuetudo introduci. argu. l. quod maior. ff. admunic. & non sufficit simplex non vsus, & vbi subest aliqua causa scandali vel metus, tunc per non vsum non tollitur lex. Pręposit. in c. 3. col. fin. dist. 4. & in omnem euentum requiruntur quadraginta anni. c. fi. de consuet. Dummodo non simus in his, quæ sunt iuris diuini vel naturalis, cum propter ipsius dignitatem aliis iuribus præferatur, & est immutabile. Domin. Præposit. & Turrecrem. in prin. in c. 1. §. dignitati. dist. 8. vbi dixi num. 11. hic sumus in prohibitione vsurarum, quæ committuntur in emptione census, & sic iure diuino & naturali, & propterea hęc constitutio consuetudine tolli non potest. cap. 1. & per totum dist. 10. & iura principũ dicuntur diuina, vt dictum est supra num. 13. in fine hac secunda parte.

206 Constitutio Pij super forma seruanda in cõfectione censuũ an contineat ius diuinũ, vt consuetudine contraria tolli non possit; & videtur dicendũ, q sic, ex quo Deus constitui fecit illã salubrẽ constitut. pro tollendo peccato vsurarũ per os Papę vicarij sui generi humano. c. 1. vbi Dñic. in not. & Pręp. n. 7. dis. 8. & cõstitutio Papę dr̃ ius canonicũ, & ius canonicũ dr̃ ius diuinũ, quia prohibitio vsurarũ ex auctoritate noui & veteris testamẽti processit. c. qualiter. il 2. de acc. Præp. in d. c. 1. nu. 13. dist. 8. & Turrecre. ibi in summa num. 2. nam iura & leges per Imperatores & Reges Deus distribuit generi humano. c. 1. dist. 8. ibi quia ipsa iura humana, & sic constitutiones

Principum,& Papæ, quando sunt iustę & naturali æquitate reguntur, & tenent & imitantur naturalem æquitatem, & implentur naturali ductu rationis diuinæ leges existunt. Archi. in cap. 1 dist. 1. vbi Turrecrem. quas tollere contraria illicita, irrationabili, & praua consuetudine homini non licet, quia Deus est veritas, & vita; consuetudo contraria veritati nutrit peccatum, prout est consuetudo, qua quæritur tolli constitutio Pij V. contra facientes census vsurarios. cap. 5. vbi Turrecrem. num. 1. & 2. & Præposit. num. 2. distin. 8. quare veritati manifestatæ ex dicta constitutione cedat consuetudo. dicit textus in cap. 6. dicta distin. 8. & nitentes facere contra veritatem peccant in Spiritum sanctum, dicit Turrecrema. in dicto cap. 6. num. 1. quia reuelationi Sanctorum est standum quando fundatur euidenti ratione, hæc constitutio sanctissimi Pontificis fundata est euidenti ratione pro tollendis vsuris. cap. cum ex iniuncto de hæretic. Præposit. & Turrecrem. in d. cap. 6. in fin. vbi dixi num. 3. & qui non vult sequi veritatem per sanctos reuelatam est inuidus & ingratus, quia veritati reuelatæ à Deo per sanctos suos parere non vult. Turrecrem. in dicto cap. 6. vers. inuidus. dist. 8. vnde qui nituntur tollere dictam constitutionem cõsuetudine forsan peccant in Spiritum Sanctum; quia veritas, & quæ in melius à Spiritu sancto sunt reuelata, sequenda sunt, non consuetudo. cap. 7. vbi Archid. & Præposit. d. dist. 8. præsertim quia consuetudo sine veritate est antiquus error, & talis sic errans obstinate videtur contemnere veritatem, & ea quæ sunt prohibita, & qui sic obstinate peccat, non est dignus aliqua venia. c. 8. vbi Arch. Domin. Præposit. & Turrec. dist. 8. quare cedendum est veritati reuelatæ Pio V. Sanctissimo Põtifici, iuxta c. 9. dist. 8. & prauũ vsum lex & ratio vincat. c. 1. dist. 11. & consuetudo mala est estirpanda. cap. 5. dist. 68. & ea quæ à iure reprobantur. cap. cum venerabilis. de consuet. & quæ dicatur praua consuetudo numerat Turrec. x. casus. c. 1. num. 1. dist. 11.

207 Facit in confirmatione præmissorum, quòd quicunque legibus, quæ pro Dei veritate feruntur, non volunt obedire, acquirit grande supplicium. cap. 1. §. quicunque. distin. 9. vbi Dominic. Turrecrem, & Præposit. nu. 1. & leges iustæ hábent vim præcepti in foro conscientiæ à lege ęterna à qua damnantur, & leges iustæ dicuntur quoad bonum commune ordinantur ex auctore & forma. Turrec. in c. quis autem. num. 2. & 3. dist. 10. ista constitutio est iusta, quia prohibet vsuras in contractu census est ordinata ad bonum commune ex auctoritate sanctissimi Pontificis, cum pręscriptione formæ vel regulę, ad hoc vt ea seruata vitentur vsuræ, vnde habet vim pręcepti. vt in cap. 8. num. 15. in Prouer. Sal. Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. si habet vim pręcepti consuetudine tolli non potest, vt satis ample dictum est sup. num. proximo, & non obedire legi rationabili superioris est peccatũ mortale. Abbas in cap. nam concupiscentiam. de constit. num. 2. Felin. in principio. Decius num. 9. & hęc est lex præceptiua, & non consilij, cum prohibeat, & lex prohibitiua, vel negatiua efficacius obligat, & magis præcise constringit. Decius in d. cap. nam concupiscentiam. num. 8.

208 Et Papa, Imperator, Rex, vel alius Princeps debet in regno suo leges, vel

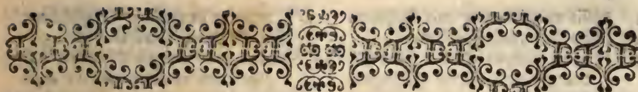
vel consuetudines iniuste positas reuocare, & cuilibet in officio suo negligẽtia ad graue peccatum imputatur. cap. 1. & 2. dist. 83. cum præsumatur non habere rectam fidem, qui patiuntur leges iniquas obseruari contra Dei veritatem in Regno suo. & Prælati negligẽtes in correctione culparum assimilantur dormienti, de cuius manu cadit baculus pastoralis, quia dormientes in negligentia virgã correctionis amittunt. Turrecrem. in d. cap. 1. num. 3. dist. 83. quoniam prælati scelera subditorum redarguere debent; & prælati officium quale esse debet late declarat Turrecre. ibi nu. 5. & 6. & 7. dicit, quòd ex negligentia tria mala resultant. Primum, infectio populorum. Secundum est difficultas corrigendi. Tertium est rebellio, & in exemplum culpa vehementi extenditur, & qui non corrigit magis dicendus est Canis impudicus, quàm Prælatus. cap. 2. vbi Archid. Domin. Turrecrem. & Præposit. dist. 83. nam error cui non resistitur, approbatur, & veritas quãdo non defenditur, opprimitur. cap. 3. dist. 83. vbi doct. & nihil prodest dicere, errorem non facio, qui consensum præstat errãti. cap. 4. & 5. dist. 83. Igitur sanctissimus Pontifex videns tot errores committi in venditione censuum, qui numerantur tam in prima quàm in secunda parte in hoc tractatu, voluit hac salubri, & diuina constitutione tollere ponendo formam, & regulam, cum quibus census constitui possit licite prohibendo contraria sub pœnis fisco applicãdis, & declarando cõtractus aliter factos vsurarios; ideo hæc constitutio consuetudine tolli non potest, & non recipientes eam in Regnis suis pœnis negligentium punientur, ex quo videntur vsuris cõsentire, qui cum possint eis obuiare hac salubri cõstitutione illam non recipiunt, & per totam distinct. 83. declaratur quam rogo videri, vt tanto malo vsurariæ prauitatis prouideatur ad Dei laudem, & gloriam; quia præsumuntur non habere rectam fidem, qui patiuntur leges iniquas contra veritatem Dei obseruari in Regno suo. Præposit. in c. 1. dist. 9. num. 2.

209 Imperator, & Reges debent collũ submittere Ecclesiæ Romanæ etiam si dura ab ea præcipiantur. cap. 3. distin. 19. Præposit. in cap. 3. dist. 10. nu. 3. & ibi Turrecrem. num. 3. quia potestas sacerdotis est maior potestate Imperiali, & Regali; quia sacerdotiũ est institutum à Deo, & per sacerdotium iubente Deo Regalis potestas est ordinata. cap. 10. in primo lib. Regum. Turrecrem. in dicto cap. 3. nu. 2. dist. 10. & Christus fuit Rex, & Petrus, & successores sunt Vicarij Christi, & omnes homines sunt suppositi Deo, & Christo, ergo & successoribus Christi. Turrec. in sum. dist. 93. nu. 3. & Præpos. num. 1. dicunt quòd Christus dixit Petro, Simon antequam vocarem te, noui te, & super plebem meam Principem te constitui. & sic Petrus, & successores sunt constituti Principes à Domino. cap. 35. 2. q. 7. & quod Petrus & successores sint Reges & Pontifices pulchre declarat Cæsar Baron Soran. in Annalib. Ecclesiast. an. 57. Christi fol. 433. littera E. maxime quia Imperator est filius Ecclesiæ, nõ dominus; & ideo debet se Vicario Christi inclinare. c. 11. dist. 96. & ei in spiritualibus obedire. Præposit. in d. c. 3. dist. 10. num. 4. & Christus dixit Petro, Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam. super quo verbo in cap. 16. Matthæi Io. Chrysost. dixit, Christus est filius

Patris,& ipsius filij potestatem Petro vbique terrarum concessit in omnes homines, quem refert Turrec. in c. suscipitis.6.in principio.& Præposit. nu.4. & ibi dixi nu.5.dist.10.& Turrec.in c.8.nu.1.d.dist. 10. & Ecclesia Romana est fundata ex institutione diuina.c. rogamus.& c.fundamenta. de elect.lib.6. & iussu Christi Petrus collocauit sedem Romæ:nam cum Petrus vrbem exiisset quasi ab ea discessurus obuiam habuit Christum in via Appia, quem cum Petrus interrogasset, Domine quò vadis? Respondit Christus, Venio Romam iterum crucifigi, quod intelligens Petrus in suã admonitioné, Romam reuersus est, & ibi martyrio vnà cum Paulo sibi & successoribus sedem stabiliuit.c. beati, 2.q.7. & cap.2.dist. 22. & probat multis auctoritatibus Præpositus in c. nolite. 3. nu. 2. dist. 11. & dicit ꝙ Pontifex nõ potest mutare sedem positam à Deo in Vrbe, & pro qua Dominus orauit, ne deficeret fides eius, & quam Sanctissima Trinitas in æternum conseruet ad sui gloriam. Amen.

VERGI-

VERGINII DE BOCCATIIS A CINGVLO I.V.C. ROMANI

TRACTATVS DE CENSIBVS

Tertia Pars

QVAE EST QVAESTIO DE CENSIBVS, quam posuit in tractatu vti possidetis sub c. 18.

SVMMARIVM TERTIAE PARTIS.

1 *Census venditus ante constitutionem Pij Papæ V. cum pacto redimendi intra quinquennium, & postea sit perpetuus, an possit amplius redimi à dicto venditore.*

1 *Census contractus fraternizat cum vsuris antiquis.*

2 *Venditor census semper potest redimere, non obstante pacto.*

2 *Dictio semper, quid significet.*

2 *Pactum redimendi censum, in Extrauagantibus Martini, & Calisti semper erat apponendum.*

3 *Consuetudo censuum ante Extrauagantes Martini, & Calisti.*

4 *Pactum redimendi ex constitutione Pij V. perpetuò conceditur.*

5 *Census an essent liciti ante Extrauagantes Martini, & Calisti, dubium est.*

6 *Pacta seruanda sunt, quia pacto redimendi potest renunciari.*

7 *Martini, & Calisti Extrauagantes non reprobant contractus censuum sine facultate redimendi.*

8 *Censuum contractus liciti sunt stantibus extrauagantibus Calisti, & Martini, & ideo erat seruanda illarum forma.*

9 *Venditori census semper debet licere restituendo pretium se liberare à solutione census.*

10 *Dictio expressè, quid significet.*

Dictio

Clau-

Quæstio de Censibus.

SVpra de vsuris, interesse, & cambijs aliquid diximus, ob id non est inconueniens pro declaratione Extrauagantiũ Martini, Calisti, & fel. rec. Pij Papę V. de censibus emptis pecunia, cum materia sit satis similis, hanc quæstionem annectere.

1 Titius vendidit annuum censum decem scutorum auri Mæuio super fructibus cuiusdam domus sitæ in Vrbe pretio centum quatuordecim scutorum auri, cum pacto redimendi infra terminum quinque annorum, & illis quinque annis elapsis census esset perpetuus: elapsi sunt quinque anni dati ad redimendum, iam sunt anni 20. ab hodie, & sic ante constitutionem Pij Papę V. per plures annos, & census per venditorem numquam fuit redemptus, vnde prætendit quòd sit effectus ex pacto perpetuus, & inuitus amplius retrouendere non teneatur. Replicat venditor quòd in constitutionibus Martini, & Calisti, ad hoc vt constitutio census sit valida, debet gratia concedi venditori redimendi censum perpetuò: ad hoc, vt quis à cursu vsurarum se liberare possit, cum hic redditus est similis contractibus vsurarum. l. alumna. ff. de adimend. legat. ibi interim tamen redditus eius, idest vsuras semisses ei præstes, & l. Titius ff. de præscript. verb. ibi, vt ex reddítu eius pecuniæ tributum, quod Titius impendere debet Sempronius præstet, computatis vsuris semissibus, & l. fin. in fine, C. de iur. dot. & melius in auth. de vsuris nouella 160. & ad hoc, vt census huiusmodi valeant, facti esse debent iuxta dispositionem præfatarum constitutionum Martini, & Calisti, ante constitutionem Pij V. & si facti non sint iuxta dictas constitutiones, illiciti, improbi, & vsurarij iudicari debent, vt per Nauarrum in manuali confessorum cap. 17. num. 232. & Io. Baptista Lupus in tract. de vsur. commentario 2. §. 2. num. 62. vbi reprehendit Analiticos Parisienses qui formarunt plures quęstiones reddituum ex sensu suo sine auctoritate aliquarum legum, vel constitutionum præfatarum, ea propter pro venditore supradicta quæstio est resoluenda.

2 Nam si venditor à solutione vsurarum, vel reddituum præfatorum liberari vult, debet esse in sua facultate se liberare, quia dicitur in dicta constitutione Martini, ibi, semper in ipsis contractibus expresse ipsis venditoribus data fuit facultas atque gratia, quòd ipsum annuum censum in toto, vel in parte, pro eadem summa denariorum quàm ab ipsis emptoribus receperint, quandocunque vellent libere absque alicuius contradictione, vel assensu extinguere, & redimere possent, ac se ab ipsius census solutione, ex tunc pœnitus liberare. & hanc consuetudinem Calistus, cum ista facultate, & gratia redimendi approbat, confirmat, & innouat, & declarat contractus huiusmodi licitos cum eadem facultate redimendi.

3 Et hæc erat consuetudo ante dictas Extrauagantes, quæ forsan fundata erat in dicta constitutione 160. in auth. de vsuris, ibi, hoc magis annuo reddituí, quàm vsurarum præstationi simile videtur, & ibi, quamdiu

aurum

aurum resideret apud ipsum, tamdiu suscepisset, ergo quãdiu aurũ nõ residebat penes debitorẽ aliquid annuũ soluere non tenebatur, & propterea erat in facultate debitoris aurum acceptum restituere, vt se liberaret à solutione annui census, de qua consuetudine faciunt mentionem Innocent. & alij canonistæ, in c. in Ciuitate de vsuris, & Didacus Couarruuias in tract. variarum resolut. lib. 3. c. 7. nu. 2. vers. sexto, & Tiraquell. de retractu parte 1. §. 1. glo. 6. nu. 15.

4 Et dictas constitutiones fel. rec. Pius Papa V. in sua constitutione de censibus cum simili facultate redimẽdi perpetuò venditoribus censuum confirmauit; adeo quòd hodie habemus legem certam quàm quisque catholicus seruare tenetur.

5 Sed an essent liciti ante dictas Extrauagantes Martini, & Calisti in foro conscientiæ hi censuum cõtractus valde dubito; quia Innocent. in c. in Ciuitate, de vsuris, & Tiraquell. de retractu parte 1. §. 1. glo. 6. num. 16. dubitant de horum censuum validitate, cum Bertrando consil. 170. lib. 3. primę impressionis, Didac. in tract. variarum resol. lib. 3. c. 7. num. 2. in princ. & c. 8. ante num. 7. & Io. Baptista Lupus in tract. de vsur. comment. secundo §. 2 nu. 62. Sed post illas constitutiones seruata illarum forma mihi dubium esse non videtur; quia quidquid fit auctoritate sedis Apostolicæ, quæ nunquam errauit, videtur licitè fieri, sed dubium facit an forma dictarum constitutionum seruata sit.

6 Et in præsenti quæstione faciebat difficultatem pactum redimendi appositum ad quinquennium tantum, & illo elapso census esset perpetuus, & iam erat elapsum quinquennium, propterea venditori obstabat lapsus temporis, & pactum quòd elapso tempore census esset perpetuus, & videbatur dicendum, quòd non poterat amplius redimere, quia pacta inter partes seruari debent: ait enim prætor pacta quæ neque dolo malo, neque aduersus leges seruabo, l. iuris gentium §. prętor ait ff. de pact. Ang. consi. 199. Tiraquell. de retract. conuentionali §. 1. num. 41. & seq. & nu. 49. dicit quòd videtur post illud tempus quinque annorum venditor dictæ facultati redimendi renuntiasse. allegat Odofredum, Bald. & alios in l. 2. in 8. quæst. C. de rescind. vend. Cagnol. in l. 2. num. 63. C. de pact. inter empt. & vend.

7 Et hoc videbatur maxime, quia Extrauagantes Martini, & Calisti non reprobant venditionem annui census, sine dicta facultate redimendi, licet cum dicta facultate approbauerint, & Doctores in dicto c. in Ciuitate videntur probare dictos cõtractus perpetuos sine pacto redimendi, ideo non debet subintelligi pactum redimendi in istis contractibus.

8 Sed supradictis obiectionibus responderi potest, quòd huiusmodi contractus censuum recipiunt robur, & vim à dictis Extrauagantibus Martini, & Calisti, nam prius licet fierent, erant tamen suspecti apud viros timoratos Dei, quia sunt multum proximi contractibus vsurarijs, vt dictũ est supra nu. 1. & Nauarrus in c. 1. 14. quæst. 3. num. 77. & seq. ea propter ex dictis constitutionibus dicti contractus liciti facti fuere, cum in eisdẽ constitutionibus datur dictis contractibus aliqua forma, quæ forma à fel. rec. Pio Papa V. approbata videtur in sua constitutione de censibus, vt infra dicetur, adeo quòd si non sit ser-

uata dicta forma tradita in dictis Extrauagantibus, contractus huiusmodi vsurarij, & illiciti declarantur, & inter alia requisita pro forma dictorũ contractuum erat, quòd pactum, facultas, & gratia redimendi dictum annuum censum, vel redditum ad fauorem venditoris semper adesset, vt in Extrauaganti Martini, ibi semper.

9 Nam venditori semper debet licere sortem, vel pretium census emptori restituere, & se liberare à solutione census, qui loco vsurarum subrogatus est. nam dictio semper significat omni tempore, & omni casu, l. semper ff. de iure immunit. & est vniuersalis affirmatiua, Tiraquell. de retractu parte 1. §. 1. glos. 9. num. 221. & d. §. 1. glos. 10. nu. 34. capitur etiam multoties pro frequenter, pro omni tempore, pro quotidie, vel assidue, vt declarat Rebuff. in l. non est sine liberis 148. chart. 736. de verborum significationibus; ponitur etiam pro quotidie secundum subiectam materiam, vt dicit idem Rebuff. ibi versic. & sic istæ dictiones.

10 Et sequitur in dicta Extrauaganti Martini, expressè ipsis venditoribus facultas redimendi, quæ dictio expressè denotat quòd verbis expressis fiat istud pactum redimendi, non autem verbis obscuris. Clem. quandiu, vbi gl. de appellat. expressa enim nocent, l. expressa ff. de reg. iur. & sic si in contractu census pactum redimẽdi nón exprimitur, annullatur contractus census, vt declarat Decius in dicta l. expressa, & Rebuff. in l. hæredis appellatione 171. de verbor. signif. in fine cart. 799.

11 Et sequitur in dicta Extrauaganti, quandocunque vellet liberè, & dictio quandocunque est aduerbium distributiuum temporis, & multiplicatiuum. Bald. in l. precibus 16. col. versic. in contrarium ostendo, C. de impub. & aliis subst. & denotat infinitatem. Alex. in l. 3. ff. qui satis. cogantur, & importat conditionem secundum Alberic. in dictionario in verbo quando, & intelligitur secundum subiectam materiam, Tiraquell. de retract. parte 1. §. 1. glossa 10. num. 34. Bart. in l. 1. num. 2. ff. quibus mod. vsusfr. amitt. dicit quòd hæc dictio operatur quòd licet legata plura sint sublata præscriptione, tamen ea quæ de nouo debentur non sunt sublata, & multa ad hoc adducit Gigas de pensio. quæst. 83. ita dici posset in casu nostro quòd licet dictum pactum auferat facultatem redimendi post quinquennium, tamen ex quo ex legis dispositione semper competit dicta facultas redimendi, quòd non obstante lapsu dicti temporis quinque annorum, nihilominus ex legis dispositione censum præfatum redimi possit.

13 Sequitur etiam in dicta constitutione Martini, liberè, quæ dictio significat quòd redimi possit census huiusmodi sine contradictione alicuius, & sine requisitione, non vocato aduersario. c. irrefragabili de offic. ord. & importat liberam voluntatem, idest prout liberè voluerit redimere, Bart. in Extrauaganti ad reprimendum in verbo videbatur, Mathesilan. notabili 15. Barbat. consi. 59. col. 12. in 2. vol. vide etiam Ias. in l. si sic. ff. de leg. 1. & in §. in bonæ fidei, instit. de actio.

13 Sequitur etiam in textu dictæ Extrauagantis absque alicuius requisitione, contradictione, vel assensu, ac se ab huiusmodi solutione ex tunc penitus liberare, & dictio penitus importat ipso iure, & est latæ sententiæ,

glossa

glossa in l. si qui aduocatorum in verbo arceantur, vbi Angel. & alij C. de postulan. Tiraquell. in l. si vnquam in verbo reuertantur, nu. 105. & seq. C. de reuocan. donat. & c. Romana §. in vniuersitatem, & ibi glo. in verbo penitus de sententia excom. in vj. vbi Domin. col. 4. versic. ex glossa habes, & est canon latæ sententiæ, glossa in l. si qui aduocatorum in verbo penitus C. de postulando, Abbas in c. quibusdam de pœnis.

14 Ex quibus Didacus Couarruuias in tractatu variarum resolut. lib. 3. c. 8. num. 7. vide supra parte 2. nu. 152. dicit quòd ex constitutionibus Martini, & Calisti sunt concessi huiusmodi contractus, modo libera maneat venditori redimendi facultas, cui nec per pactum, nec per tempus potest huic iuri renuntiari; quia est de forma substantiali dicti contractus, & his quæ sunt de forma substantiali, renunciari non potest. Guiglielmus Benedicti in c. Raynutius de testa. vers. eodem testamento num. 24. dixi in c. vt minorum, glossa 8. num. 308. & probatur ex dicta constitutione, quod dictum pactum redimendi sit de forma contractus census, cum sine eo celebrari, & fieri non possit, aliàs dicta verba geminata, & prægnantia posita essent in dictis constitutionibus sine effectu operandi; quod dici non debet, immo dictum pactum redimendi est necessarium in contractu cẽsus. Syluester in summa in verbo vsura q. 15. vers. esset illicitũ, præsertim si pretium non esset iustum, & tempus lapsum sit, & si facultas redimendi est collata in voluntaté emptoris non valet contractus. Dom. Soto de iustitia, & iure. q. 5. art. 3. col. 2. Didac. lib. 3. variarum resolut. c. 8. nu. 4.

15 Moderni compilat. de vsuris. q. 55. & 58. sed melius hoc declarant dicti moderni q. 5. nu. 125. & q. 50. n. 351. vbi ponit tria esse substantialia contractus census, primo quòd sit ad rationem octo pro centinario; secundo quòd sors perpetuò alienetur, & non possit repeti per emptorem; tertio quod adsit semper pactum redimendi, ad hoc, vt se quilibet ab vsuris liberari possit. Conradus de contractibus q. 74. quinnimo sublata hac pactione contractus videtur esse vsurarius. Guido Papæ q. 516. & in tract. de cõtractibus illicitis nu. 26. Syluester in summa de vsur. 2. q. 15. quæ opinio fuit amplexa à felic. recor. Pio Papa Quinto in sua constit. de censibus, & propterea hæc opinio sequenda est, quòd census sine pacto redimendi perpetuò non valeat.

16 Quibus non obstant contraria ex eo, quia huic pacto redimendi perpetuò renuntiari non potest per venditorem; nam renuntiaret iuri publico, cum in hoc versetur auctoritas, & imperium Papæ, qui prohibuit fieri contractus censuum sine dicto pacto, vt dictum est, & de iure, iuri publico renuntiari non potest. l. iurisgentium §. si paciscar ff. de pactis: quinimo si sola libertas redimendi ablata sit venditori, cõtractus census vitiatur. Bald. consl. 487. lib. 1. & cons. 114. lib. 3. Alex. consil. 54. lib. 6. & vlterius contraria loquuntur in venditione fundi cum pacto redimendi ad tempus, vt declarant moderni compilatores de vsuris, num. 352. ad finem, & Didacus in tractat. variarum resol. lib. 3. c. 8. n. 7. dicit in Granatensi concilio sæpe hanc pactionem reiectam fuisse, & quia tradit formam substantialem contractui census, cui formæ renuntiari non potest, vt dictum est supra.

17 Vel secundo dici potest, quòd licet lex, seu constitutio Martini, non resistat contractui alio modo facto, resistit tamen actioni seu petitioni; quia dat facultatem venditori redimendi sine alicuius contradictione, & assensu emptoris cui est sublata cōtradictio;& sic denegata est ei audiētia, vel contradictio, aut oppositio dicti pacti, iuxta doctrinam Bart. in l. cum lex nu.9.ff.de fideiuss. vbi etiam Paulus de Castro col. 1. vnde si venditor vult redimere, non potest dicere emptor nolo retrouendere stante pacto, sed iudicis officio retrouenditio fieri debet, ad hoc vt venditor possit se liberare à solutione vsurarum: quæ cum sit fauorabilis, cuicunque concedenda est, & faciunt dicta per Tiraquell. de retractu parte 2. §. 1. glos. 2 num. 29. vbi quòd si est venditus annuus census pro centum cum pacto redimendi,& elapsi sunt. 30. anni quòd venditor iure actionis audiri non possit, sed bene iure exceptionis dicendo quòd non vult amplius soluere census, sed velle pecunias restituere, vt redimat dictum censum, & liberet se ab illius solutione, quia ex hoc venditori quæritur ius excipiendi, vt vlterius cogi non possit ad soluendum censum cum natura exceptionis perpetua sit, l. pure §. vlt. ff. de dol. except. & ibi etiam quàm plura allegat pro comprobatione præmissorum, quem vide.

18 Facit etiam pro præmissis, quia Calistus requisitus, vt confirmaret similem consuetudinem, ipse non recusauit illam confirmare, sed adiecit pactum de redimendo, vt in dicta Extrauaganti Calisti versi. hoc adiecto quòd ipsi venditores pro rata qua huiusmodi per eos receptam dictis emētibus restituerent in toto, vel in parte pecuniam à solutione redditnum, seu censuum huiusmodi restitutam pecuniam contingentium liberi forent penitus,& immunes; quæ additio Calisti demonstrat, quòd dicta consuetudo non erat perfecta,& sic dicta constitutio Calisti circa pactum redimēdi declarat constitutionem Martini. l. ideo vbi Bart. ff. de legibus dicit, quod vbi aliquid suppletur per legem nouam, illud videtur inesse in antiqua, cum quo communiter transeunt Doctores, Ias. in l. transigere num. 15. C. de transact. & glossa in l. quòd vero contra ff. de legibus.

19 Et pro maiori declaratione dictarum constitutionum, facit solemnis constitutio fel. rec. Pij Papæ V. ædita super huiusmodi contractibus censuum in cuius prohœmio dicitur, cognouimus innumeros celebratos fuisse, & in dies celebrari censuum contractus, qui nedum non continentur intra limites à nostris antecessoribus statutos, verum, quòd deterius est, cōtrariis pactionibus, propter ardentem stimulum auaritiæ, legum etiam diuinarum manifestum contemptum præse ferunt. ex quo prohœmio colligitur causa finalis dictæ constitutionis Pij Papę V quę fuit dare formam magis expressam contractibus celebratis extra limites positos in constitutionibus Martini,& Calisti suorum prædecessorum: quos limites, & terminos ipse postea repetit in sua constitutione, vt inferius apparebit. quòd autem ex prohœmio colligatur causa finalis legis, vel constitutionis probat Bart. in l fin. ff. de hęred. instituend. & dixi in glossa 1. in tractatu de contractibus minorum & mulierum in c. vt minorum constitut. Piceni per totam.

20 Sed hic libet recensere quæ continebantur in cōstitutionibus Martini, &

& Calisti,& quæ contineantur in con stitutioni Pij Papæ V.ad hoc , vt videamus quæ fuerunt necessaria in cō tractibus antea, & quæ hodie sint pariter necessaria ex constitutione Pij Papæ V. Primo in constitutionibus Martini , & Calisti, disponebatur, q; ven litores assignarent certas possessiones, & bona stabilia, super quibus census imponi potuisset . Pius V. in sua constitutione statuit, non posse constitui nisi in re immobili, vel quæ pro immobili habeatur de sui natura fructifera , & quæ nominatim certis finibus designata sit, & hæc est prima conuenientia Bullæ Pij V. cum constitutionibus Martini & Calisti, & in summa conciliorū Bartholomæi Caranza car.387. in prima conditiòne, vbi dicit,quòd rerum designatarū debet fieri venditio & emptio , &ea sola debēt obligata manere ad solutionem census , & non alia bona venden tis;& si fiat obligatio aliorum bonorum, & personæ , erit pignoratio, & contractus illicitus .

21 Secundo ex constitutionibus Martini , & Calisti cauebatur , quòd pretium competens exbursari debebat tempore celebrati contractus cēsus , & in totum. Pius Papa V.insua constitutioue vult , quòd vere in pecunia numerata præsentibus testibus,& notario in actu celebrationis instrumēti non autem, prius recepto integro, iustoque pretio , & in hoc magis declarat dictas Extrauagātes Martini, & Calisti, & sic pretium debet esse in pecunia numerata, & receptum ab ipso venditore, & non sufficit confessio de recepto; vt dictum est infra num. 56.& 57.

22 Addit Pius V.in sua constitutione quòd nō fiant solutiones anticipatæ, nec possint etiam pacto deduci,& hęc addictio fuit facta cum maxima consideratione, quia vēditor soluendo anticipate censum, non recipiebat inte grum pretium:ex eo quia emptor retinebat census futuros pro sex mensibus, & sic exigebat censum ante recol lectionem fructuum, & nondum maturatum , nec debitum , & illam pecuniam retentam pro censu anticipato , computabat in pretio census . & sic vēditor non recipiebat integrū pretium , & nihilominus soluebatur census, ac si venditor integrum recepisset pretiū ab ipso emptore;&ideo fuit salutaris , & optima additio,pro qua facit l.qui Romæ.in princ. ff. de verb.oblig.l.si tibi decem.in princ.ff. de pact.& l.cum vltra. C. de non numerata pecu. & l.eos.§.sed & si.C.de vsuris.ibi, interdicta licentia credito ribus ex pecuniis fœnori dandis aliquid detrahere , vel retinere quouis prætextu,& si quid detrahitur,minuitur sors , & vsuræ pro illa parte exigi non possunt.

23 Tertio in dictis Extrauagantibus dicitur,quòd in eodem contractu expresse venditori detur facultas,quòd ipsum annuum censum in toto , vel in parte pro eadem summa denariorum, quam ab emptore recepit,quan docunque velit , libere absque alicuius requisitione , aut contradictione possit extinguere, vel redimere, & se ab illius census solutione ex tūc penitus liberare.in constitutione Pij Papæ V.dicitur,sed etiam posse pro eodem pretio extingui,non obstante tēpore immemorabili, 100. ann. & non obstantibus pactis directe,aut indirecte talē facultatē auferētibus,quibuscunque verbis aut clausulis concepta sint. per istam clausulā Pius V.declarat dictas Extrauag. Calisti & Martini circa pactum redimendi,videlicet,

quòd

quòd talis facultas redimẽdi non circumscribatur tempore, nec minus possit pacto tolli, aut illi renunciari.
24 Præterea voluit Pius V. quòd pretium semel constitutum amplius augeri non possit ob temporum, aut cõtrahentium qualitatem, seu aliud accidens, nec quo ad ultimo contrahentes minui, vel augeri. hæc additio videtur valde necessaria, quia sunt quidam qui dicunt census factos fuisse perpetuos, & propterea hodie esse maioris pretij, volentes censum retrouendere ad rationem quatuor vel quinque pro centinario, & sic vbi ipsi exposuerunt centum pro decem scutis census, volunt recipere ducentum & vltra, quod est iniquũ, & iniustum. & propterea sanctissimus Pontifex voluit huic iniquitati & iniustitię per hanc sanctissimam additionem prouidere, ꝙ pretium census non possit augeri, nec minui ex quacunq. causa.
25 Quarta conditio erat, vt cauetur in dictis Extrauagantibus, quòd si cõtingat aliquando bona ipsa obligata pro solutione census, & super quibus emptio census facta est, aliquo tempore destrui si erat domus, prædium vel alia res casinate, vel alio modo pènitus perire contingat, ementes pecunias, seu pretium dictorum bonorum quod exbursarunt, amplius repetere non possunt: quoniam res empta periculo ementis perire debet, aliàs non fuisset vera emptio, sed contractus mutui, si pretiũ repeti posset. Pius V. statuit, ꝙ cẽsus oẽs in futurũ creandos, nõ solũ re in totũ vel ꝓ parte perẽpta, vel reddita infructuosa, in totũ, vel ꝓ parte ad ratã emptoris infructuosa effici voluit, & sic res, & fructus rei, super qua est impositus census, pro censu soluendo sunt obligati, non aliorum bonorũ fructus, nec persona venditoris remanet obligata re perempta, vel reddita infructuosa, & sic res sola remanet obligata, contra auctoritates multorum, quos reprehendit Nauarr. in repet. c. 1.14. q.3. num.90. & res præfata remanet ita obligata pro censu, ꝙ quilibet tertius possessor etiam nulla facta excussione, teneatur ad solutionem census desuper impositi, cum semper trãseat ad quoscunque cum isto onere. Guido Papæ decis. Delfin.42. & deci.576 Cassan. super consuet. Burg. rub.11.§. 6. in princ. num. 6. Didacus in tract. uar. resol. lib.3. cap.7. num. 6. & Ioã. Lupus in tractatu de vsur. commenta-
26 rio 2. num.67. & seq. † quærit, quando census est constitutus super duabus, uel tribus possessionibus q̃ peruenerunt ad diuersas manus, & possessores, an quilibet possessor insolidum pro censu cõueniri possit, vel pro rata. ibi vide, cum quæstio sit valde cõtrouersa: bene credo, quod hodie nõ possit imponi census super pluribus fundis separatis, sed super vno tantũ propter constitutionem Pij V. quę dicit, ꝙ census imponatur super re immobili, & quæ certis finibus designata sit: nam dicit super re, non super rebus in plurali numero, & certis finibus designata, & non certis finibus designatæ, & propterea res debet esse certa, non incerta, quia tunc contractus census non esset licitus, vt dicit Innoc. in c. in ciuitate. de vsur. & ibi Ioan. de Lignano & alij, Aret. consil. 151. col.3. Cassan. in catalogo glorię mundi parte 12. consid.99. in 25. limitatione. vers. aduerte tamẽ ad vnum, vbi dicit, ꝙ hypotheca generalis non procedit in emptione annui redditus propter Extrauagãtes Martini & Calisti, in quibus dicitur bonis in ipso cõtractu tunc expressis pro ipsius annui

census

census ex solutione in perpetuũ obligatis.& Calistus dicit super domibus, terris. agris, peædiis, &c. & cum iste casus tangat animã, & non sit eadem ratio in generalitate sicut in specialitate, quia in generalitate obligationis, & hypothecæ partes habent solum respectum ad lucrum pecuniarũ cum generalis hypotheca fiat tãtum pro securitate debiti. Summa Angelica in verbo vsura.vers.78.dicit, ꝙ ad hoc, vt talis cõtractus non sapiat vsuram, debet fieri super bonis,& nõ debet obligari persona, & idẽ dicit Cassan. vbi supra, & Io.Bapt.Lup.in tractatu de vsur. comment.2.§.2.nu.63. vbi reprehendit modernos compilatores vsurarum.nu.22.qui tenent super incertis rebus posse constitui, & creari annuus census,& venditor obligari personaliter vnà cum omnibus bonis, quod est contra dispositionem dictarum constitutionum, & præsertim Pij Papæ V. qui voluit, quòd super re tãtum designata certis finibus, nõ super pluribus rebus.& hoc modo sunt intelligendæ Extrauagãtes Martini, & Calisti ad fugiendas vsuras, & illarum suspitionem.quare contrahentes debent multum animaduertere quando emunt cẽsum, si res, super qua emitur census, certis finibus designata, est fructuosa, & talis quòd sit sufficiens omni tempore pro solutione census super dicta re impositi, etiã pro cautione pretij exbursati pro emptione dicti census, vt considerat Siluester in verbo vsura 11.§.12.dum dicit illicitum esse cõtractum, si fundus non sit tanti redditus, qui sufficiant pro solutione census:& faciunt alij allegati per Didacum lib.3.variar. resolut. c. 7.num. 5. in principio.carta 814. & seq. licet ipse contrarium tenere conetur contra communem opinionem, & male: nam pro communi facit constitutio Pij V. quæ superat omnes alias auctoritates doctorum, ideo illa seruanda est in toto orbe Christianorum, remota quauis opinione contraria Doctorum; cum in ista materia vsurarum & peccati attendenda sit decisio, ordinatio,& cõstitutio Romani,& vniuersalis Ecclesiæ Pontificis, ex cuius auctoritate permittuntur tales contractus cẽsus, non ex auctoritate doctorum, qui nõ habent auctoritatem legis condendæ in materia peccati,& vsurarum, vt dicit etiam Cassan.consi.63.num. 9. & multis sequentibus.

27 Quinta conditio est, vt dicitur in dictis Extrauagantibus, quòd ad redimendum annuum cẽsum venditor inuitus nullo modo obligari possit, sed liberum sit illi, vel soluere censum, vel redimere in toto, vel in parte eadem numerata pecunia. Pius vero Papa V. omnino prohibuit pacta continentia pretium census ab inuito aut ob pœnam, aut ob aliam causam repeti posse.& factum fuit à Sanctiss. Pontifice ex iusta causa, quia si posset pretiũ repeti ex parte emptoris à venditore cẽsus, esset mutuũ; sed ex quo sors ꝑpetuò alienatur, loco dictæ sortis ꝑpetuo alienatę soluitur ius annui redditus; ideo hic non potest cadere vera vsura, quia vsura est illud quod accedit sorti, hic non debetur sors, quę ab inuito venditore peti non potest, merito hoc casu in contractu census non cadit vsura; & ideo ista quinta conditio est vnum de substantialibus contractus census. emptor enim cogitur facere nummos venditoris. l. ex empto.§.primo. ff. de actio.empt. & l. prima. in principio. ff. de rerum permut. ibi, nisi emptor fecerit nummos accipientis tenetur ex vendito; si ergo

si ergo emptor tenetur facere pretiū accipientis, non potest repetere, & quando paciscitur, quòd possit pretium emptor repetere, tunc non est facta emptio, sed mutuum, ex quo contra naturam contractus pretiū potest repetere, vt in mutuō, moderni compilatores de vsur. nu. 19. & nu. 351.

28 Sexta cōditio erat in dictis Extrauagantibus, q. possessio super qua imponebatur census, fructaret tantum quantum erat quantitas cēsus ad minus; quia si minus fructaret res super qua imponitur census quàm esset annuus redditus, emptio annui redditus super dicta re nihil valeret, vt dicitur in summa conciliorum Bartholomæi Caranz. Pius vero V. in sua constitutione statuit annuum redditū creari, constituiue nullo modo posse, nisi in re immobili, fructuosa de sui natura: quia si non est fructuosa de sui natura, non est satisfactum emptori, vt cēsum percipere possit de re infructuosa, & propterea pro censu esset obligata persona venditoris, vel alia bona, & fructus aliorū bonorum, quod fieri non potest, vt dictum est supra num. 25. & ibi dicta deseruiunt pro declaratione dictæ constitutionis Pij Papæ V.† quæ cōcepta est per verba

29 negatiua, vnde si quis contrahit non seruata forma constitutionis Pij V. contractus est nullus tanquam factus contra legis prohibitionem. l. non dubium. C. de legib. & quod ibi gl. Bart. Bald. & alij.

30 Ex quibus apparet, quòd conditiones appositæ per Martinum, & Calistum sunt approbatæ à Pio Papa V. licet cū maiori declaratione, & propterea procedit dispositio textus in l. non est nouum. cum duabus ll. seq. ff. de legibus. vbi quod dispositum in lege antiqua, censetur dispositum in lege noua; & è contra, dispositum in lege noua, censetur dispositum in lege antiqua, vt declarant Bar. Bald Ang. Paulus de Castro, & cæteri omnes in

31 dicta l. non est nouum.† Et ideo pro conseruatione censuum constitutorū in vim Extrauagantium Martini, & Calisti, ante constitutionem Pij Papæ Quinti, sunt reducendi ad formam dictæ constitutionis Pij Papæ V. & non solum contractus huiusmodi conseruantur, sed contrahentes si viuunt liberantur ab omni suspicione, & forsan peccato, & si non viuunt illorum hæredes.

32 Ea propter Pius V. licet suam constitutionem ad contractus iam celebratos non extendat, tamen omnes contractus antea celebratos sub alia forma submittit censurę bonorum religiosorum, vt animarum saluti consulant. & hæc particula dictæ constitutionis nihil aliud significare intendit, nisi quòd examinentur contractus antea facti per religiosos, id est, Theologos, & Canonistas, & si reperierint esse factos iuxta formā dictarum Extrauagantium, videlicet si habeant conditiones supra positas, quę sunt de substantia contractus census; & necessaria, vt tenet Nauarrus in dicto cap. 1. 14. quæst. 3. num. 87. & Didacus in dictis cap. 7. & 8. lib. 3. variarum resolutionū, & alij quamplures, tunc possunt dicti religiosi, & Canonistæ dictos contractus confirmare; sin autē eos reducere ad supradictam formam, & iuxta supradicta requisita necessaria, & substantialia, & tollere pacta, ex quibus fit sublata facultas redimendi perpetuo, & omnia alia illicita, quæ connumerantur in dicta constitutione Pij Quinti, vt latius dicetur infra per discursum: & quoniam dicta hortatio Pontificis impor

portat mandatum, est ei necessario parendum, glossa in clement. prima. de testibus. Belenzin. de caritatiuo subsidio, quæstio.57. num.4. & 5.in quintodecimo volumine tractatuum car. 298.vide etiam supra parte prima num.91.

33 Qui religiosi, & canonistæ poterunt ex dictis contractibus remouere conuentiones obligantes venditorem ad casus fortuitos, quas conuentiones improbauit Pius Quintus in dicta constitutione, & pactum auferens potestatem alienandi rem censui suppositam, ex quo in dicta constitutione voluit, quòd possit libere alienari sine solutione laudimij solui soliti in alienatione rerum ecclesiasticarum, vt in l.fin.C.de iure emph. vide sup.par.1.num.92.

34 Statuit etiam Pius Quintus, quòd venditio rei, super qua est impositus census, debet intimari emptori cẽsus, & si ipse vult emere dictam rẽ præfertur omnibus, cum eisdẽ tñ pactis, cõditionibus, & cõuentionibus vere cũ aliis factis; & vlterius debet per mensem expectari, & non potest emptor inuitus cogi, vt capiat rem, super qua est impositus census, etiam in solutum. Paulus de Castro cõs.47.col. fin. lib.2. Tiraquell. de retract. parte 1.§.1.gloss.6.num.21.

35 Statuit etiam Pius Quintus, quòd pacta apposita in contractu cẽsus disponentia, quòd venditor morosus in solutione census teneatur ad interesse lucri cessantis, vel ad cambium, seu certas expensas, aut certa salaria etiam medio iuramento creditoris, vel emptoris liquidanda, aut rem censui subiectam amittere, aut aliud ius quomodolibet quæsitum perdere, aut in aliquam pœnam incidere, sint illicita, & propterea dicti religiosi, vel canonistæ dicta pacta tanquam illicita à Pio Quinto declarata de contractibus antea factis cassare, & delere, & illos purgare, quia in hoc consulitur saluti animarum, vt dicitur in fine dictæ constitutionis.

36 Statuit etiam prohibendo, quòd nouos contractus censuum ex censibus decursis, & non solutis fieri super eadem re, vel alia in fauorem emptoris, vel alterius personæ suppositę nullo modo possint: & optima ratione quia vsuræ non debent facere vsuram. l. fin. C. de vsur.l.si non sortem §.1.ff.de condit.indeb.

37 Statuit etiam quando census extinguendus erit traditione pretij, quòd per bimestre ante, id denunciari debeat ei, cui pretium dandum erit; & post denuntiam intra annum tamen, etiam ab inuito pretium repeti posse; & ubi pretium, nec volens intra bimestre soluat, nec ab inuito intra annum exigatur, voluit nihilominus quandocunque redditum extingui, præuia tamen semper denuncia, de qua supra, & non obstantibus his, de quibus supra: idque obseruari mandauit etiam quòd pluries, ac pluries denunciatum fuisset, nec vnquam effectus sequutus fuisset. in ista particula Pius sanctæ memoriæ consulere voluit emptori, & venditori census: emptori dum voluit, quòd ei ante bimestre denũcietur solutio pretij facienda per uenditorem emptori, & hoc fecit, vt emptor posset reperire aliam rem super qua collocare posset dictas pecunias, vel ob aliam causam ipsi emptori magis proficuam.

38 Secundo prouidit emptori quòd infra annum à die denuntiæ posset cogere venditorem ad pretium census restituendum ipsi emptori, & sic

noto, quòd in solo isto casu licet em ptori infra annum post denuntiam ei factam à venditore, cogere posse dictum venditorem etiam inuitum ad restituendum pretium dicti census. & hoc fuit factum optima ratione, ne esset in potestate venditoris emptorē paratum recipere pretium deludere, non soluendo pretium; sed hoc non semper facere potest emptor sed solum infra annum, postea ei non licet, quia concessa ad tempus post tempus prohibita censentur, cum iuri suo renunciare censeatur. l. si ea, C. qui accusare poss. Cefal. consi. 266. num. 3.

39 Venditori pluribus modis Sanctissimus Pontifex prouidit; primo, quòd facta denuntia, possit redditum redimere. Secundo, quòd si post denuntiam infra bimestre non redemit censum, potest quandocunque redimere semper praeuia denuntia, etiam quod pluries, & pluries denuntiauerit, & non redemerit. & hoc fecit Sanctitas sua, vt venditor quantumuis morosus, quando haberet commoditatem, posset censum redimere, & se ab vsuris liberare, quod est fauorabile ipsi venditori.

40 Et quoniam ista cōstitutio Pij Papę V. loquitur semper prohibitiue, dicens, quòd census nullo modo creari possit, nisi in re immobili, & nisi vere in pecunia numerata, prohibens fieri per anticipatas solutiones, pacta illicita apponi in contractu prohibet & annullat, & contractus sub alia forma posthac celebrandos iudicat esse fœneratitios: & propterea videtur habere in ea decretum irritans, quia licet inhibeat simpliciter dicta constitutio, tamen illi cui fit inhibitio recipit potestatem ab ipsa constitutione; quoniam census alio modo fieri non possunt, nisi seruata forma tradita ab ea, & tunc non seruata dicta constitutione nō valet actus. l. nō dubium. C. de legib. & est ratio, quia lex prohibitiua semper loquitur, & intelligitur habere clausulam derogatoriam, & annullatiuam actus, vnde non est necesse, ꝙ lex vltra annullet. Imol. in l. cum lex. col. pen. vers. vndecimo casu. ff. de fideiuss. & ibi Ias, nu. 17. Decius cons. 17. num. 3. & Alex. consi. 24. nu. 3. lib. 1. & dixi in c. vt minorum. glo. 6. num. 110. Legis officiū est aut ꝑmittere bona, aut mala prohibere, vel punire mala facientes. c. 2. & 4. dist. 3. & c. 3. §. officium. dicta distin. 3. mala enim prohibentur prout omnia quae in hac constitutione prohibētur sunt mala, quia sine re immobili, sine pecunia numerata, sine pacto redimēdi licite non constituitur census, & declarātur vsurarij, tamquam facti non seruata forma, vt dictum est supra par. 1. in prin. & leges factae sunt, vt earum metu humana coerceatur audacia, tutaq. sit inter improbos innocentia, & formidato supplicio, refrenetur nocendi facultas. cap. 1. distin. 4. haec constitutio propter haec erat necessaria, vt dictum est sup. parte prima & secunda, in quibus sunt multi errores declarati, qui ante hāc constitutionem committebantur in contractu census; ideo erat hoc modo procedendum, prohibendo fieri census sub alia forma cum pœna, & non alio modo: quia propter pœnas homines fiunt virtuosi, & recedunt à malo, & haec fuit mens Pij V. ut declarat Turrecrem. in d. c. 1. num. 4. & l. 2. §. sed & Phylosophus. ff. de legib. & debuit sic formari, vt esset clara, nec aliquam obscuritatem contineret, & haec sunt de substantia legis. cap. 2. dicta dist. 4. vbi Turrecrem. num. 2. & seq.

ſeq. & Præpoſit.numero 1. & ſeq.

41 Præterea Pius V. tollere voluit in ſua conſtitutione quaſuis contrarias conſtitutiones ſuæ conſtitutioni; & ideo in eius conſtitutione dixit, Non obſtantibus quibuſuis conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, ſtatutis, & conſuetudinibus, nécnon priuilegiis,& literis, etiam per quoſcunque Romanos Pontifices prædeceſſores noſtros, ac etiã nos, ſub quibuſcunque tenoribus & formis, ac cũ quibuſuis clauſulis etiam derogatoriarum derogatoriis, necnon irritan tibus decretis, ex quauis cauſa,etiam per modũ legis vniuerſalis, aut alìàs quomodolibet editis, ſiue in fauorẽ vniuerſitatum,communitatum collegiorum,congregationum,ciuitatum, & locorum, conceſſis, approbatis, & innouatis; quibus omnibus, & ſingulis illorum tenores præſentibus pro expreſſis habentes, quatenus directe, vel indirecte præſenti noſtræ conſtitutioni in toto, vel in parte contrarietur ſpecialiter & expreſſe derogamus, cæteriſque contrariis quibuſcunque.

42 Hæc clauſula non obſtantiarum, licet generalis ſit,tamen reſtringitur à Summo Pontifice ad conſtitutiones ſtatuta, conſuetudines. & ſimilia con traria ſuæ conſtitutioni de cenſibus, directe, vel indirecte, in toto, uel in parte, quibus ſpecialiter, & expreſſe derogare voluit. Rota deciſ. 1.de prę ben.in no.c.1.de conſtitut.lib.6. vbi Pontifex dicit,quòd condendo poſteriorem conſtitutionem, priorem reuocare cenſeatur: ſtatuta vero, quæ facti ſunt,niſi expreſſe in dictà conſti tutione reuocentur, non ſunt reuoca ta; & ideo in hac cõſtitutione expreſſe derogauit ſtatutis, conſuetudinib. cõtrariis huic ſuæ conſtitutioni, cum clauſula,quorum tenores,quæ operatur,vt totus tenor ſtatutorum, & conſuetudinum, conſtitutionũ,& aliorũ contrariorum poſſit inſeri,regiſtrari, & ſcribi in dicta conſtitutione Pij V. ad hoc,vt videatur,ꝙ ex certa ſciẽtia tollere voluit quæcunq. cõtraria obſtantia huic ſuæ conſtitutioni, vt per Ant. de Butrio.conſ.2. Caſſad. ſuper rég.deciſ. 10.& deci.38. Sarnẽ.in ꝓœ mio reg. q.6. Felin.in c.ſuper litteris col.6. verſ.quarta regula.de reſcrip. Pariſ. conſil.1.num.84.lib.4.Rebuf. ſuper concordatis in forma mandati in gloſſa pro expreſſis. car. 310.& in gloſſ.non obſtantibus.car.338. & ſequen. vbi dicit quòd iſta clauſula, nõ obſtantibus, non eſt neceſſaria in lege. gloſſa in c.veniens. de præſcript.

43 Quare ex dicta cõſtitutione ſublata eſt bulla Nicolai V.& pragmatica Regis Alfonſi,quia dicta conſtitutio eſt contraria in multis conſtitutioni Pij V. vt ex lectura illius manifeſte apparet, quam Io.Bapt. Lupus in tractatu de vſur. dicit eſſe valde periculoſam commẽtario ſecundo. §. 2. nu. 84.& num. 88.vbi dicit in quibus ſit contraria conſtitutioni Pij V. & in quibus ſit periculoſa ſaluti animarũ, quẽ vide. & Papa poteſt priuilegium canonis ex cauſa,& fine, & ius poſitiuum tollere,c.propoſuit.de conc.præ ben. Rebuff.ſuper concord.in rub. de protectione concord.in glo.1.verſ.ex quo infertur. carta 428.

44 Conſtitutiones vero Martini, & Caliſti, in quibus ſunt cõformes cum conſtitutione Pij Papę Quinti nõ reuocantur; ſed vbi cõtrariæ ſunt dictę cõſtitutioni expreſſe reuocãtur, quia reuocat conſtitutiones directe vel indirecte dictæ conſtitutioni cõtrarias, quibus conſtitutionib.inferior à Principe derogare non poteſt.clemen. ne

Romani.de elect. Rebuff. super concordat.in tit.de forma mandati Apostolici.car 339.

45 Consuetudines contrariæ,& quæuis opiniones Doctorum inducentes forsan cõsuetudinem etiam in dicta constitutione Pij Quinti expresse reuocantur; adeo quod hodie solum tenor dictæ constitutionis est attendendus in vniuerso orbe Christianorum, quia concernit salutem animarum in materia vsurarum,super quibus Papa tamquam vniuersalis Ecclesiæ catholicæ Episcopus solus disponere potest, & debet, & sic omnes sanctiones Apostolicæ sedis accipiendæ sunt, tamquam ipsius diuina uoce Petri firmatæ, quia Papa sanctitatem recipit à cathedra, vt in c. sic omnes.19. distinct.& ibi glossa.& in concilio Tridentino sessione 14.c. 7.pro suprema potestate sibi in Ecclesia vniuersa tradita, de qua etiam vide Rebuff. in procemio concordatorum in glossa reuerentiæ,& in glossa sanctissimo.car.20.& seq. & in titulo de forma mandati,in verbo consuetudinibus contrariis. car.341. vbi multa de derogationibus consuetudinibus contrariis.

46 Volumus autem, quòd præsentes in Cancellaria, & acie Campi Floræ publicentur, & inter constitutiones extrauagantes perpetuo valituras cõscribantur. lex enim publicari debet, & à die publicationis in vrbe, vel in prouinciis post duos menses incipit valere, vt in authent. vt nouæ constitutiones. §.vt autem. & ideo mandauit dictam constitutionem publicari, & ad hoc, vt omnibus innotesceret mandauit eã inseri inter extrauagantes perpetuas: & de publicatione legis, & quando liget, & cuius auctoritate facienda, & in quo loco, vide Rebuff.in l. 1.C.de sent.quæ pro eo quod interest. notab. vlt.per tot.car. 33.& sup cõcord.de firma & irreuocabili cõc.stabil in gl.volumus.car.395

47 Sequitur in dicta constitutione, Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ prohibitionis, annullationis, statuti, mandati, iudicij, hortationis, derogationis, declarationis, & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire; si quis autem hoc attentare præsumpserit,indignationem omnipotẽtis Dei, ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurũ. & hæc clausula significat priuationem beneficiorum Bald.in c. 1.§. porro. col. 2. ver.item noto quæ sit prima causa benef.amit.in vsibus feud.& in hac clausula Papa minatur contrauenientibus & attentantibus venire contra hanc constitutionem, & quæ sit illa pœna ponitur in cap. 2. de maior. & obed. est etiam excommunicatus qui non seruat constitutiones Papæ. c.violatores.& c.sunt quidam.& c.generali. & multis seq. 25.q. 1. & intelligitur hęc clausula de contrauenientibus de facto & non de iure.Card. in clem. 2. §.contradictores. de relig.dom. Fel. in c.1.de offic.deleg.

48 Sequitur, Dat.Romæ apud S. Petrũ anno incarnationis Dñicæ 1568. Pont. nostri anno quarto. De qua data vide in c.fin.de reg.iur.lib.6.& ibi glossę late declarãt omnia verba eiusdem datæ; ideò ad datam sexti recurrito, & ad Rebuff. super concord. in titulo de forma mandati Apostolici, in glo.datum.cart. 344.vbi multa ponit de data litterarum Apostolicarũ.

49 Nota vnam quæstionẽ: nam si aliquis petit solui sibi censum, vel reddi tũ in iudicio, debet instrumentũ census producere,etiã ꝙ sit in possessione exigen.

exigendi, quia redditum vigore dicti contractus exigere potest,&nõ aliàs, contra l. cogi possessorem, C. de petit.hæredit. nam census pecunia empti ex constitutionibus Pontificalibus, cum certa forma, & solemnitate constitui super rebus immobilibus possunt, & si non sunt constituti iuxta dictas constitutiones, vt est superius demonstratum, contractus desuper facti sunt vsurarij, & illiciti; ideo dictis possessoribus obstat, & resistit ius commune, & eis fauet tãtum dictum priuilegium Pontificum: & ideo pro continuanda eorum possessione exigendi census non debent emptores, vel creditores audiri, etiam in iuditio possessorio, nisi docto de titulo suę possessionis, vel quasi, argumento c. ad decimas, de restitut. spoli. in vj. & Afflictus decis. 361. num. 15. & seq. Iacob. Venetus in tract. de annua præstat. parte 1. quæst. 25. nu. 4. fallentia 3. Afflictus super fœudis in rub. de controuersia inuestituræ. num. 98. fallentia 18. ad dictam l. cogi, vbi dicit quòd quando allegatur possessio iure speciali, puta priuilegij, non releuat, nisi docto de titulo. idem in pensionibus tenet Io. And. Gambarus de offic. & potest. legati lib. 6. nu. 520. quia pensio non constituitur nisi superioris auctoritate, vt nu. 522. & seq. & ita dicendum in exactione censuum qui non constituuntur nisi auctoritate Extrauagantium Martini, Calisti, & Sanctissimæ memoriæ Pij Papæ V. vide supra parte 2. num. 290. maxime si ille qui cogitur censum soluere excipit quòd exhibeatur, per actorem instrumentum census, ex qua exhibitione apparebit instrumentum non habere substantialia de quibus dictum est supra hac parte, nu. 15. & ad coadiuuandam hanc exceptionem cogi debet exhibere publicum instrumentum census Felin. in c. 1. de probat. num. 24. vers. decimo, fallit in fine, & num. 25. seq. fallentia 11. & de æquitate canonica, actor edere tenetur reo Rota decis. 5. de probat. in nouis. Gomes. decis. 26. in secunda parte.

50 Iustum pretium in contractu census quod sit, & aliqui dicunt quòd decem ducati pro vno ducato quolibet anno, alij sex pro centinario, alij quinque pro centinario. Tiraquell. de retract. parte 1. §. 1. gloss. 6. num. 18. & 19. compilatores in tractatu vsurarum. q. 5. num. 118. Didacus Couarruuias in tractatu variarum resolutionum lib. 3. cap. 9. num. 5. & 10. Ioan. Baptista Lupus in tractatu de vsuris commentario 2. à nu. 72. vsque ad num. 82. & sic nullus ex his firmat certam opinionem. mihi videtur quòd iustum pretium erit illud, quod communiter in foro apud vendentes, & ementes est statutum ab omnibus in qualibet regione, vel Ciuitate; quia ex more Prouinciarum pretium census constituitur; ita tamen, vt legem non offendat. l. 1. in prin. ff. de vsur. nam in Piceno iustum pretium census communiter sunt 10. pro vno, & hoc permittitur propter penuriam pecuniarum. in Vrbe, si quis capit pecunias ad censum, & nõ sit multum diues, dantur ei communiter pecunię ad censum ad rationem nouem, octo cum dimidio, & octo pro centinario; si ille qui accipit pecunias est ditissimus, reperit pecunias ad censum communiter ad rationem septem, & sex cum dimidio, & sex pro centinario, & ita inter istas personas communiter emuntur, & venduntur in Vrbe. Quando vero census in Vrbe sunt impositi ad rationem decem,

vel

vel vndecim pro centinario, Papa in sua signatura reducere solet hos census ad rationem octo, vel septem cũ dimidio, vel septem pro centinario, prout persona petens reductionem census est miserabilis, vel talis, cui Summus Pontifex ex aliqua rationabili, & iusta causa moueri possit ad faciendum reductionem census ad septem, vel octo pro centinario. sed non petita reductione à Summo Pontifice census legitimè impositi ad nouem, vel decem pro centinario soluendi sunt iuxta conuentiones, & obligationes ipsius debitoris, quæ sunt seruandæ donec reuocētur. Probantur præmissa ex cõstitutione Martini in Extrauagantibus de emptione, & vendit. ibi, & pro qualibet marca annui census decem, vndecim, tresdecim, & quatuordecim marcæ, aut plus, vel minus secundum temporis qualitatem, prout ipsi conrrahentes tunc inter se conuenerant, quæ repetuntur in Extrauaganti Calisti, dicto titulo ibi redditus, seu census vendentes pro singulis ex marcis huiusmodi ab eis qui census emerint certum competens pretium secundum temporis qualitatem, prout ipsi vendentes, & ementes in contractibus, super his inter se firmauerint; & sic consuetudo præfata vendendi, & emendi pro certo pretio, & pro certo censu sumpta est ex dictis Extrauagantibus, quæ non fuerunt innouatæ à Pio V. & interueniente iusto pretio cum solemnitatibus de quibus in constitutione Pij Papæ V. valet census constitutio, vt per Tiraquellum de retract. parte 1. §. 1. glos. 6. num. 15. 17. 18. & 19. & in bulla Nicolai V. dicitur dummodo decimam partem non excedat, & ad hoc est consilium Sozzi. 261. lib. 2.

51 Sed si debitor census sit morosus in solutione censuum decursorum, & non solutorum; creditor census agere potest contra debitorem possessorio, intentando Saluianum interdictum, probando incumbentia in Saluiano, vt dixi in tractat. de acquirenda possess. cap. 13. & ad effectum, vt habita sententia in Saluiano creditor ponatur in possessione rei super qua cēsus impositus est; & illã retinēdi, & fructus ex ea ꝑcipiēdi, donec & quousque creditor fuerit integrè satisfactus de cēsibus decursis, & non solutis. & hoc, quia ex dictis Extrauagantibus Martini, & Calisti bona super quibus census impositus est, perpetuò obligata sunt creditori pro censu, & pecunia exbursata in contractu census, vt in constitutione Martini ibi bonis in ipso contractu tunc expressis pro ipsius census annui ex solutione in perpetuum obligatis. quæ verba repetuntur in Extrauaganti Calisti ibi, illa ex domibus, terris, quæ in huiusmodi contractibus expressi fuerint prædictorum solutione redditUum, & censuum efficaciter obligantes. & in constitutione Pij Papæ Quinti, dicitur vbi res vendenda sit, volumus dominum census omnibus aliis preferri. & in contractu census res super qua imponitur census specialiter obligatur, & propter istas hypothecas prouenientes ex iure, & obligatione vendentium pro censibus datur Saluianum interdictum, tam contra vendentem, quàm eius hæredes, & tertios possessores, quia res semper transit cum onere, & hypotheca sua. Guido Papæ quæst. 42. & 576. Couarruuias lib. 3. variarum resol. c. 7. num. 6. & si census impositus sit super pluribus corporibus quæ peruenerunt ad manus plurium, & tunc

tunc quilibet tenetur in solidum pro solutione census. l. moschis in princ. & ibi Bart. ff. de iure fisci, & Io. Lupus in tractatu de vsuris commentario secundo, num. 68. sed si venditor, vel fideiussor est obligatus in forma Cameræ soluere census, poterit via exequutiua conueniri, prout placuerit emptori, & hoc iure vtimur in Vrbe, licet etiam Saluianum interdictũ intentari possit, vt dictum est cõtra heredes, & tertios possessores. vide supra parte secunda.

52 Preterea census vendi potest super fructibus vineæ, vel agri, vt pro quadraginta scutis soluatur quolibet anno vna salma grani in ara quæ est valoris, & communis extimationis computato vno anno cum alio trium, vel quatuor scutorũ, licet aliquando minus, aliquando plus valeat. propterea computa to vno anno cum alio, potest valutari scutis quatuor pro qualibet salma grani, & sic emi potest census super vinea trium cadorum, vel barilium vini ad vascam, vel in vindemia soluendi, & mensurandi pro pretio decem aureorum; quia cadus vini, seu musti ad vascam, vel in vindemia in Piceno est valoris, & communis extimationis Iul. trium pro quolibet cado, computato vno anno cum alio, licet plus, & minus valeat: Romæ aliud dicerem, quia cadus vini ad uascam communi extimatione nunc, & à viginti annis citra est valoris, & communis extimationis iuliorum octo, vel nouem, computato vno anno cum alio, & propterea verum pretium dicti cadi Romani erit scutorum decẽ; quatuor cadorum erit verum pretiũ scutorum quadraginta; quia debet pretium regulari secundum valorem cuiuslibet cadi, vel barilis vini, seu musti ad vascam, & hoc modo sunt liciti contractus huiusmodi censuum super fructibus. Conradus de contractibus quæst. 79. conclus. 2. & moderni compilatores de vsuris quæst. 21. nu. 215. Guido Papæ quæst. 516. num. 2. dicit quòd debet interuenire iustum pretium secundum consuetudinem regionum. Francis. Marci quæst. 21. num. 7. parte 2. qui infinitos allegat pro validitate censuum huiusmodi super fructibus, sed caute agendi sunt ne sint excessiui, & suspecti de vsura propter modicitatem pretij ipsius annui redditus: & propterea semper respectus habendus est ad communem valorem grani, & vini de tempore emptionis dicti census saltem per decem annos ante. bene esset exprimere in contractu emptionis dicti annui redditus ad fugiendum timorem vsurarum, & probationem postea faciendam, & reductionem dicti annui redditus, quorum reductio causaretur ab excessiuo valore grani, vel vini postea subsecuto ex temporum mutatione, vt referunt decisum moderni compilatores de vsuris in senatu Parisiensi, num. 216. & seq.

53 Dixi superius, quòd si fructus, scilicet granum, & vinum mensurandum, & consignandum est ad vascam tempore vindemiarum, vel in ara tempore recollectionis grani, quia si eorum consignatio, & mensuratio peteretur alio tempore, essent defalcandæ expensæ factæ in recollectione, & portatione grani ad horreũ, & vini ad vegetes, cum fructus debeantur deductis expensis, & creditor teneatur mittere ad domum debitoris pro fructibus redditus. Bart. Bald. Paulus, & omnes in l. item illa ff. de con. pecun. Imola in l. cum filius familias §. fina. de verborum obligationibus, & quia in deferendis fructibus

ex natura rei requiritur sumptus, & labor,& ideo creditor expensis & periculo suis mittere debet pro dictis fructibus.l. 1. §. licet autem ff.de peric. & commodo rei venditæ, Paulus de Castro in d.l.item illa in fine principij, aliàs propter istud onus est facienda reductio census, quia etiam propter hoc erit excessiuus.

54 Et huiusmodi census sunt formandi,iuxta constitutionem felicis recordationis Pij Papæ V. de censibus; videlicet cum pacto redimendi perpetuò ad fauorem venditoris, ad hoc,vt venditor possit se liberare à solutione censuum,siue vsurarum. quæ facultas redimendi non potest tolli per pactũ, nec per tempus,nec minus huic facultati renuntiare potest venditor,vt dictum est supra,quia est de forma substantiali contractus census propter decretum irritans appositum in bulla Pij Quinti, vt supra; quia lex vbi requirit certam formam, seu solemnitatem in aliquo actu, talis lex videtur tradere formam substãtialem, cui renuntiari non potest. Bart. in l. vniuersa C. de præcibus Imperatori offerendis,Bald.in c.1. qui succedere teneatur.Guigliel.Benedicti in c.Raynutius versi. in eodem testamento il primo. num. 24. extra de testam. & dixi in c. vt minorum glossa octaua num.208.

55 Immo si fieret pactum quòd venditor solum posset redimere census infra quatuor annos, & postea census sit perpetuus, tale pactum non valet, & facit cõtractum census vsurarium, vt tenet Guido Papæ decis. 516 Ant. Florent.in summa titulo de vsuris c. 2.§. 13. num. 25. Syluester in summa versic. vsura 2.q. 15. Couarruuias in tractat. variarum resolutionum cap. 8.num.7.qui attestatur de obseruantia in Granatensi prætorio,& moderni compilatores de vsuris quæst. 50. num. 352. plura arresta Senatus Parisiensis allegant, quòd tale pactum annullat contractum tamquam vsurarium post Bald.consil.487.lib.1.& consi.114 lib.3.Imol. consi.25.Guido Papæ in tractatu de contractibus nu.26.& singul.477.Conrad.de contractibus.q.74.conclus.5. Alex.cons. 54.lib 6.partim quorum refert Ioan. Baptista Lupus in tract. de vsuris cõmentario secundo num.69. licet ipse teneat contrarium, quòd per dictum pactum non reddatur contractus iniustus, neque vsurarius, nec debere dictam pactionem reiici ab huiusmodi contractu, sed obseruari, dummodo interuenerit iustum pretium. allegat Conradum de contractibus quęst. 83. conclusione octaua, & Sotum de iustit. & iur. lib. 6. quæst. 5. articulo tertio, in tertia conclusione; sed dictis auctoritatibus non obstantibus, stante constitutione Pij V. de qua supra non videntur bene loqui; quia in ea dicitur non obstante tempore immemorabili centum annorum,& non obstantibus pactis, directè aut indirectè talem facultatem auferentibus, quibuscunque verbis,aut clausulis cõcepta sint; & sequitur in dicta constitutione, contractusque sub alia forma posthac celebrandos fœneratitios iudicamus: per quam clausulam Pius Quintus declarat contractus fœneratitios celebratos contra formam dictæ constitutionis, & ideo hodie est expeditum. maxime quia Pius sanctæ memoriæ amplectitur opinionẽ illorum, qui dicunt pactum præfatum non valere, & facere contractus censuum vsurarios, quàm opinionem amplector,& sequor,&tenere contrarium propter dictam constitutionem

Pij

Pij Quinti,est valde periculosum. vide supra parte 2. nu. 152.

56 Sequitur in dicta constitutione alia particula, & illis propterea non obstantibus, quicquid vel expresse, vel tacitè contra hæc nostra mandata dari, remitti, aut dimitti contingat à Fisco, volumus posse vendicari; & sic si aliquid contra prohibitiones dictæ constitutionis tacitè, vel expresse detur, remittatur, aut dimittatur à Fisco, potest vendicari: exemplum potest poni in pecunia confessata non numerata in ipso contractu census coram notario, & testibus, non obstante quòd fateatur recepisse ante contractum, & renuntiet exceptioni non numeratæ pecuniæ, quo casu fatendo tacitè remittit, & renuntiando exceptioni non numeratæ pecuniç expresse remittit: potest poni etiam exemplum in solutione census anticipate facta, & in faciente aliqua pacta prohibita, vt sunt pacta morosum teneri ad interesse lucri cessantis, cambia, expensas salaria, & quæ soluat morosus censuarius, & si fierent noui census, super censibus decursis, & non solutis, & si debitor soluat onera quæ debet soluere creditor, & si re perempta in parte, vel in totum, creditor exigat à debitore integrum censum, & si fecit pactum quòd debitor non possit censum redimere, nisi per certũ tẽpus, & illo elapso sit perpetuus: in istis omnibus casibus Fiscus potest vendicare datum, remissum, vel dimissum, ex quo contractus est vsurarius factus sub alia forma quàm sub dicta constitutione continetur; quia illa omnia in dicto contractu census sunt de illius substantia, & illa omissa contractus est vsurarius, vt dicitur in dicta constitutione.

57 Et cum maxima ratione factum est à dicto Sanctissimo Pontifice, quia pecunia debet esse numerata coram notario, & testibus in ipso contractu, ad hoc, vt sit certum pretium restituendum, & vt sciatur, an venditio facta sit iusto pretio; quia is qui dicit tantam pecuniam numerasse, probare debet tantam numerasse. l. ei qui ff. de probat. si pecunia est numerata probatur per instrumentum, & vlterius per testes ascriptos in instrumento; si pecunia non est numerata, probatur solum confessione partis, quæ confessio de recepto solet esse suspecta; & quia sumus in casu prohibito per Papam, quo casu durante causa prohibitionis, & suspitionis non statur confessioni de recepto partis, sed aliunde probanda est numeratio pecuniarũ. l. cum quis decedens §. codicillis & §. Titia, & ibi Bart. ff. de legat. tertio, Paulus, Bart. Bald. & omnes in l. per diuersas C. mandati. Bald. in l. rogasti §. si tibi col. 2, & ibi Purpur. num. 39. & seq. ff. si cert. pet. & nihilominus noluit Sanctissimus Pontifex, vt si fierent contractus censuum nõ numerata pecunia, quòd creditor perdat pecuniam remissam, & datam tacitè, vel expresse, & applicatur Fisco. & sic dicendum de omnibus aliis in constitutione prohibitis, & ob id quòd creditor contrahens forma non seruata non posset sortem repetere, si Fiscus instat pro illius vendicatione, etiam debitore contradicente, & ideo non faciunt quç dicit Tiraqu. de retractu parte 2. ad finem q. 28. nu. 148. & seq. & Ioan. Baptista Lupus de vsuris commentario 2. nu. 90. sed quæ dicunt compilatores de vsuris nu. 157. vide etiam supra n. 21.

58 Præterea Pius sanctæ memoriæ in dicta constitutione ordinauit, quòd dicta forma non solum seruetur in

contractibus faciendis post constitutionẽ, sed in aliis factis antea, postea tamen venditis; nam in instrumento venditionis census, idest quando census constitutus transfertur de persona ad personam pro eodemmet pretio, seruanda est forma dictæ constitutionis; & si non seruetur, translatio, & venditio est vitiosa, & subiacet dictæ constitutioni in omnibus eius partibus.

59 Non omitto quòd in hac constitutione Pij Papæ V. declarantur omnes contractus censuum vsurarij celebrati non seruata forma præfatæ constitutionis, vt dictum est, adeo quòd contractus huiusmodi per iudicis sententiam seruatis seruandis, latam confirmari non possunt: quia sententia esset nulla ipso iure tamquam lata contra casus legis prohibentis fieri contractus census sub alia forma. l. non dubium C. de legibus vbi textus dicit quòd sufficit legem prohibere. Aymo. cons. 170. in fine: quare hodie non faciunt quæ dicunt Doctores relati per Tiraquell. in tractatu retract. parte 2. §. 1. glos. 2. num. 30. & Io. Baptistam Lupum in tract. de vsur. commentario 2. num. 91. & multis sequentibus vsque ad finem §. quia habemus legem certam, quæ lex seruanda est, non opiniones Doctorum.

60 Annui redditus, vel census, an inter immobilia computentur, & Abbas in c. nulli. col. 3. vers. quid autem de rebus Eccles. non alien. tenet quòd ex propria ipsorum censuum natura, nec immobiles esse nec mobiles, sed tertiam quandam speciem constituere. quem sequitur Alex. in additione ad Bart. in l. mouentium ff. de verb. signif. quos refert Tiraquell. de retractu lib. 1. §. 1. glossa 6. num. 3. sed inter immobilia annui redditus connumerantur à iure, & propterea ijdem retineri non possunt à fratribus Sancti Francisci, dicit textus in Clemen. exiui de Paradiso col. 7. §. cunque annui redditus. de verb. signif. & Bart. in l. iubemus nulli in fine. C. de sacro sanct. Eccles. vbi Bald. & alij. Tiraquell. de retract. parte 1. §. 1. gloss. 6. num. 4. & num. 5. tenet quòd Fratres Prædicatores sunt incapaces redditũum annuorum; aliqua dicunt moderni compilatores num. 273. in tractatu de vsuris, Anton. Gabriell. in tit de verb. signif. conclus. 8. ponit regulam cum limitationibus. declara vt supra parte 1. num. 49. & 50. & parte 2. num. 18.

61 Ea propter qui habent annuos census, vel redditus excusantur à satisdatione quæ solet peti ab illis qui de fuga suspecti sunt; nam possessor rerum immobilium ad satisdandum compelli non potest. l. sciendum ff. qui satisd. cogant. vbi Bart. Bald. Alber. & ceteri omnes. Tiraquell. latè in d. glos. 6. de retract. num. 6.

62 Et ideo minor non potest hos census alienare sine decreto iudicis, & auctoritate tutoris, vel curatoris. Bald. cons. 548. lib. 5. Barba. consi. 2. col. 2. lib. 3. Bertr. cõs. 283. col. 1. lib. 3. Tiraquell. in d. glos. 6. num. 6. vers. minorem, compilatores moderni de vsur. q. 37. nu. 273. vers. igitur vsque ad finem numeri vbi ampliat, & nu. 274. declarat posse constitui sine decreto hos annuos redditus, si redundet in vtilitatem minoris constitutio census per text. in l. quid §. consequitur de contraria act. tut. & vide quæ dixi in tract. de tutore c. 27. num. 27. & multis seq. & nu. 33.

63 Nec Ciuitas potest censum super bonis Ciuitatis constituere, aut vendere sine solemnitatibus quæ in venditio-

ditione rerum immobilium Ciuitatis requiruntur iuxta l.fin.C.de venden. rebus Ciuitatis lib. 11. & ibi Bart. & Io.de Platea.Tiraquell.in dicta glo. 6.num.6.vers.sicuti requisita in alienatione bonorum Ciuitatis posui in c.vt minorum constit. Aegidian.glo. 6.num. 31. & seq. vide Follerium in praxi censuali num. 36. fol. 164. & seq. vide etiam supra parte 2. nu. 79. Sed hodie communitates pro aliis fideiubere non possunt, & si fideiusserunt debent infra annum liberari, vt in constitutione Xisti V. sub datum Kalend.Octobris 1586.anno secũdo, ideo caueant qui dant pecunias ad censum ne capiant in fideiussores communitates.

64 Idem dicendum est in Ecclesia per textum in dicta l.iubemus nulli C.de sacrosan.Eccles.vbi Doctores,& Dominic.in c.2. col. 3. versi. de redditibus,de rebus Eccles.non alien.lib. 6. & Tiraquell.in d.6.glossa nu.6. vers. nec annuos quoque, ratio est, quia qui non potest vendere res immobiles sine solemnitate, hos annuos redditus vendere non potest. Bald. in c. ad audientiam il 2. col.2.vers.in glo. 1.de rescript.& Tiraquell. vbi supra.

65 Dixi supra num.51.quòd intentari potest Saluianum interdictum pro consecutione censuum decursorum, & non solutorum, qui Arreragia in Francia nuncupantur, vt dicit Tiraquell.de retractu parte 1.§.1.glos.6. num. 10. tamen ibi num. 12.dubitat an possit super annuo redditu intentari possessorium, allegat plures Doctores, ad quos se remittit, sed vltra eum vide tractatu vti poss. in cap. 8. num. 8.& 9.Puteus decis. 418. lib.2. sed mihi placet quæ dixi supradicto num. 51. in hac quæstione, & à sententia lata in causa census quando agitur possessorio non datur appellatio.Afflictus decis.395.num.8. Decius cons. 136. Ripa in l. fin. num. 4. C.quorum bono.

66 Sed an debitores censuũ possint cogere illorũ emptores, vel creditores, vt pro eis capiant in solutum aliquẽ fundum,& Tiraquell.in d.6.gloss.nu. 20.& 21.plures adducit tenentes posse cogi emptorem, & plures contrarium tenentes; mihi vero videtur ꝙ non possit cogi per ea quæ dicuntur in constitutione Pij Papæ Quinti, de qua supra num.32.quia dicitur in ea si ipse emptor vult emere præfertur omnibus, ergo à contrario sensu si non vult emere cogi non potest in solutum capere, quæ datio in solutum est similis emptioni, & venditioni.

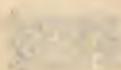
67 Potest etiam hic annecti quæstio valde necessaria, puta si emptor census, vel redditus stetit per triginta annos quòd non exegit à venditore annum redditum, an spatio triginta annorum hæc annui census præstatio præscripta sit;& non præscribitur hęc annua præstatio, quia in his promissionibus, vel legatis, vel aliis obligationibus quæ dationes per singulos annos, vel menses continent, non à principio talis obligationis, sed ab initio cuiusque anni, vel mensis computatur præscriptio. dicit textus in l. cum notissimi. C.de præscriptione triginta vel quadraginta annorum, videlicet ab initio temporis quo cessatum est, vt declarat ibi glossa, quam ibi sequuntur Bart. Bald. & alij. & ideo præscriptiones annuæ præstationis tot sunt quot anni præscripti sunt spatio triginta, vel quadraginta annorum: nam quælibet annua præstatio indiget sua præscriptione triginta, vel quadraginta annorum. Balbus de præscript. parte quarta, quartæ

tiarius ꝑpter ius societatis quod habet colonus partiarius in fundo; & ita propter ius quod habet vẽditor in dicto fundo, super quo census impositus est, in contractu census non habet locum remissio propter sterilitatem vnius anni: quia non venditur fundus iusto pretio, sed vẽditur census super fructibus dicti fundi; & sic remanet possessio fundi penes venditorem census, & licet de fructibus soluat census, tamen remanent maiores penes eum; & ideo debet esse res, super qua imponitur census, fructuosa de sui natura, vt dicitur in cõstitutione Pij V. si vero dictus fundus efficiatur ex aliquo accidenti per plures & plures annos infructuosus, tunc efficitur pro rata infructuosus emptori census, & & quanta sit ista rata, dico quod est arbitraria cuicunque iudici, ad quem si casus occurrat me remitto. vide Menoch. de arbitr. iud. lib. 2. centur. 1. casu 76. & 77.

FINIS.

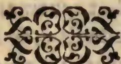

DE CONTRACTIONE

TRACTATVS
DE CONTRACTIBVS ET SOCIETATIBVS OFFICIORVM
VERGINII DE BOCCATIIS A CINGVLO I. C. ROMANI.

JNSTRVMENTVM SOCIETATIS Officiorum secundum consuetudinem Romanæ Curiæ.

N NOMINE DOMINI, &c. Per præsens publicum instrumentum, &c. in mei, &c personaliter constituti domini Petrus N. Sacri Palatij Apostolici causarum notarius, ex vna, & Iacobus N. ex altera, sponte, &c. inierunt inter se societatem super dicto officio notariatus, quam tenere & durare voluerunt ad sex menses pro-

xime

xime venturos, & deinde ad beneplacitum ambarum partium, cum disdicta,& intimatione quindecim dierum pręcedente quæ fieri possit domi dimissa copia, in qua societate dictus Iacobus posuit scut. 200. auri in auro quæ dominus Petrus ab eodem domino Iacobo præsente in mea notarij, &c. Præsentia, in prompta, & numerata pecunia recepit, & ad se traxit, de quibus, &c. Exceptionis, &c. Et illa restituere promisit eidem Iacobo præsenti, &c. seu cui ipse Iacobus cesserit in simili specie statim finita præsenti societate, absque exceptione, & illa durante facere participem dictum Iacobum in fructibus ordinariis & extraordinariis dicti officij pro rata parte, quam partem propter incertitudinem fructuum dicti officij, & fastidia computorum quæ de super oriri & esse possent, dictus Iacobus conduxit ab eodem Petro ad rationem scut. duodecim similium pro quolibet centinario in anno, quæ solui debeant de semestri in semestre, & in principio cuiuslibet semestris & sint libera exempta ab omni onere ordinario & extraordinario, decima susidio impositione quauis authoritate impositi & imponendi etiam in euentū belli pestis obitus Pontificis concilij etiam ipso domino Petro officium amittente, seu dimittente, & in quoscunque alios casus, & euentus qui esse possent, cum pacto quod dicta scut. duodecim similia semper currant & debeantur ad eandem rationem etiam in omnes dicto euentus, ac post finitam, seu disdictam societatem vsque ad integram, & realem dictorum 200. scut. restitutionem loco damnorum & interesse, quę ad tantundem dicti contrahentes extimarunt & taxarunt. Super morte autem conuenerunt, quod moriente domino Iacobo ante dominum Petrum durante societate huiusmodi, morte tamen naturali non violenta

non

non vi,ferro,nec veneno,seu alitercunque inflicto ab homi ne violenter, quod dictus Petrus lucretur dicta scut.200.& teneatur tantum ad solutionem fructuum decursorum non solutorum. In omnes autem alios casus & euentus. Idem dictus Petrus teneatur ad dicta scut.200. solutionem & restitutionem, & dictus Iacobus sponte, &c. Confessus fuit habuisse dictam ratam partem conductam, seu fructus primi semestris ab eodem domino Petro de quibus, &c. Vlterius conuenerunt, quod dictus dominus Iacobus possit nominare. aliam personam, & in eam periculum mortis, ac dicta scut. 200. cum omni iure quod habet virtute præsentis obligationis & instrumenti, tam coniunctim, quàm diuisim, dictasque pecunias in totum, seu in partem arbitrio suo transferre, & se in totum, vel in parte excludere, quæ persona possit & valeat vti præsenti instrumento, & contra quoscunque illius virtute agere, & experiri in iudicio & extra, in omnibus & per omnia, pro ut ipse Iacobus posset, si illam non nominasset, adiecto pacto,quod dictus Iacobus teneatur eandem nominationem, & translationem intimare, & viuere per decem dies post factam intimationem, quæ etiam valeat domi dimissa copia, & idem dictus Petrus promisit dare in fideiussorem huic societati, qui personaliter & insolidum accedent dominos N. & N. Quos licet absentes me notario, &c. indemnes releuare promisit: & promisit quòd moriente, seu conditionem deteriorante vno, seu quolibet ipsorum, dare alium, seu alios æque idoneos, qui eodem modo accedant alias voluerunt dicti contrahentes quod ipse dictus Petrus teneatnr ad restitutionem & solutionem omnium, & quorumcunque ad quæ teneretur si societas esset finita præsentibus, &c. testibus.

INDEX TRACTATVS DE SOCIETATIBVS OFFICIORVM.

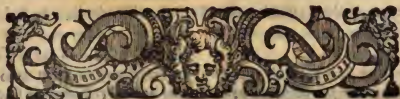
Fini-

Mortuus

Officia-

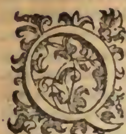
Socie-

Telo

PRO-

PROOEMIVM.

1 VONIAM in societatibus officiorum si non seruentur constitutiones Apostolicæ, & stylum Romanæ Curiæ, antiquitus laudabiliter obseruatum, posset vsura facillime comitti in graue damnum & periculum contrahentium, tam respectu animæ, quàm fisci, quia vbi dicitur fieri societas super officiis, non fiat societas, sed mutuum verum vel palliatum, & sic vsura: Propterea decreui aliqua sup dictis societatibus dicere adhoc, vt eas facientes vitare possint prohibita, & seruare permissa: nam permissa sunt ea, quæ in forma instrumenti, contractuum huiusmodi narrantur: prohibita vero sunt omnia quæ in instrumento non consonant, & adhoc vt possint prohibita & permissa cognosci, capiam antiqui instrumenti societatis formam per partes inseram cum stylo, & consuetudine moderna: & quæ necessaria sunt declarabo adhoc, vt præmissa facilius pro veritate cognosci possint; non inseram constitutiones desuper editas per Leonem X. Paulum IIII. & Pium etiam IIII. quia in eis non datur forma contrahendi societates super officiis, sed in dicto instrumento datur forma qualiter sint contrahendæ & quatenus licitæ efficiantur societates, ex quo instrumento consuetudo temporis immemorabilis resultat, quæ in hoc est altera lex; & propterea seruanda, & interpretatione iuuanda.

PRIMA PARTICVLA Instrumenti societatis officiorum antiqui, &c.

2 IN Nomine Domini nostri IESV CHRISTI anno, &c. Personaliter constituti domini P. scutifer Apostolicus ex vna, & M. partibus ex altera inierunt inter se societatem super dicto officio scutiferatus, quam tenere & durare voluerũt ad sex menses proxime venturos, & deinde ad beneplacitum ambarum partium cum disdicta & intimatione præcedente, qua fieri possit domi dimissa copia. in qua societate. M. posuit scuta 200. monetę quæ. P. ab eodem. M præsente, in præsentia mei Notarij in prompta & numerata pecunia recepit, & ad se traxit, de quibus, &c. exceptioni, &c. & illa restituere promisit eidem M. præsenti seu Cui idem. M. cesserit in simili specie, statim finita presenti societate absque exceptione, &c.

3 Societas Ius quodamodo fraternitatis in se habet. dicit textus in. l. verum est. in principio. ff. pro socio & ob id socij debent esse quasi fratres, & fit vel super omnibus bonis, vel aliquo particulare negotio, vel negotiationis alicuius. l. 5. ff. pro socio, & instit. de societ. in princ. &c.

4 Consensu societas cõtrahitur, nam non potest esse socius meus, quem ego socium esse nolui. l. qui admittitur. ff. pro socio. §. 1. instit. de obligat. ex consensu. & . §. 1. de societate, & potest societas fieri re, verbis, & per Nuntium. l. 4 ff. pro socio ideo requiritur consensus vtriusque partis propterea dicitur in principio instrumenti supra num. 2. personaliter constituti. d. P.

scutifer Apostolicus ex vna, & M. partibus ex altera, inierunt inter se societatem, super dicto officio scutiferatus, & sic mutuo consensu inierunt societatem super dicto officio, idest super re, super qua, & illius fructibus societas fundatur per ipsos socios verbis expressis ipsorum contrahentium, dum in instrumento dicitur inter se inierunt, & sic istud principium instrumenti in dictis legibus fundatum est. vide infra num. 212. & 185. & 186.

5 Præterea societas coiri potest in perpetuum, vel ad tempus, vel ex tempore, aut sub conditione .l.1. in princ. ff. pro socio, in perpetuum, idest ad vitam hominis, vt dicitur in d.l.1. & ibi glossa quam sequuntur Doctores. Ad tempus idest sex menses, proximè futuros, vt dicitur in instrumento, quã tenere & durare voluerũt ad sex menses proximè venturos, & deinde ad beneplacitum ambarum partium, idest prout ipsis placuerit partibus durare societatem, quia officialis potest, quando vult finitis sex mẽsibus, pecuniam restituere socio, qui illam dedit ad societatem, & socius qui dedit pecunias, potest disdicta societate, vt infra dicetur, pecuniam repetere & recuperare: nam ita est conuentum, & hæc est consuetudo.

6 Durat autẽ societas eousque, idest, donec in eodẽ consensu perseuerauerint, & cum aliquis renunciat societati, soluitur societas, dicit textus in §. manet autem, instit. de societate, & tã diu societas durat, quamdiu consensus partium integr perseuerat .l.5. C. pro socio. Ideo dicitur in dicto instrumento, cum disdicta quindecim dierum: nam disdicta societas dicitur, quã do per Cursorem intimatur parti personaliter, vel domi dimissa copia qualiter M. qui dedit pecunias non intendit amplius continuare in dicta societate & intendit suas pecunias recuperare. Ideo, &c. & hoc significant illa verba posita in dicto instrumento & quæ dicuntur in supradictis legibus. Bart. consi. 96. Aret. instit. de interdictis. §. retinendę. Imola in cap. fin. de precario. Decius in .l. in omnibus. ff. de reg. iur. formam disdictæ, vide infra num. 160. & seq.

7 Societas coiri potest si alter pecuniã conferat, alter non conferat, & tamen lucrum inter eos comune sit. §. nam & ita. instit. de societate. & l.1. C. pro socio, & ideo in dicto instrumento dicitur. In qua societate M. posuit scu. 200 monetæ, quæ P. ab eodem M. præsente in præsentia mei Notarij, in prompta & numerata pecunia recepit, & ad se traxit, & sic vnus tantum ponit pecuniam vt lucretur fructus officij vt declarabitur infra.

8 Sed ista pecunia debet esse prompta, & numerata vt dicitur in instrumento, & ex consuetudine Vrbis cauetur, cum non sufficiat confessio de recepto, quia ei qui dicit tantam pecuniã numerasse probare debet tantũ numerasse. l. ei qui. ff. de. ꝓbat. & qualiter probetur pecunia esse numerata. probatur ꝑ instrumẽtũ, & vlterius per testes scriptos in instrumẽto & in societatib. officiorũ probatur vltra instrumẽtum per cedulã subscriptã ab officiali de receptione pecuniarũ ꝗ semper fieri solet & vbi non reperitur dicta cedula, subscripta ab officiali ꝗ recepit pecunias; ego valde dubito de similibus societatibus quod sint fictæ, dolosæ, & non veræ, quæ fictiones, dolus, & fraudandi causa, non debent esse in societate, nam si dolo malo, & fraudandi causa societas coita sit, ipso iure nullius momenti est: quia bona fides cõtraria est fraudi, & dolo .l.3. §. fin. ff. pro socio, & in

& in societate debet esse bona fides, quia rerũ inhonestarũ nulla est societas l. nec permittendum 58. ff. pro socio, & velle lucrari ad rationem duodecim scut. pro centum, & non ponere pecuniam numeratam in societate & periculo vitæ alicuius, est vsura maxima, vt infra declarabitur: Ideo ad vitandũ vsuras vel malam fidem, fraudem, fictionem, & dolum, debet pecunia esse numerata, officiali, & de numeratione apparere, & per instrumentum, & cedulam subscriptam manu officialis, & quotiens non producitur cedula subscripta ab officiali si requiratur ab ipso officiali, vel ab eo cuius interest; semper fraus, dolus, & mala fides præsumi potest in societate, cum pecunia numerata non appareat aut probetur.

9 Societas finitur ex personis, ex rebus, ex voluntate, ex actione. Ideo siue homines interierint, videlicet ille qui dedit pecuniam, vel officialis, vel maxima, aut media capitis diminutione, patiatur propter rem finitur societas: si nulla bona existũt quouis ea sic: nam per mortem, & confiscationẽ bonorum officialis societas finitur, quia si officialis non existit, vel non habet officium, non potest durare societas officij super officio, quod non posidetur ab officiali: Voluntate, etiam dissoluitur per disdictam, in qua disdicta declaratur mens illius qui dedit pecuniam, non habere voluntatem continuandi societatem, & simili modo si officialis citat eum, qui dedit pecuniã ad illam recipiendam, aliàs viden. fieri depositum, actione distrahitur societas, iudicio vel stipulatione, & hæc omnia declarantur in l. verum 63. §. fin. ff. pro socio, & §. soluitur. instit. de societat. & l. 5. C. pro socio, & non solũ soluitur morte societas, sed egestate, vt si quis ex sociis bonis cesserit vt dicit glossa fin. in l. 4. & §. 1. ff. pro socio. & §. si quis. inst. de societate. Item renũciatione officij finitur societas, quia de officio resignato Papa prouidet alteri, cum non obstantibus societatibus Papa de officiis per resignationem vel alio modo prouidere potest ad sui libitum, multi solent dare memorialia Datario, ne recipiat resignationem de off. scutiferatus quod retinet P. attento quòd est debitor M. in maxima pecuniarum quantitate, & dubitat fraudari, & deludi ab eo in eius credito, & Papa solet huiusmodi querelas admittere, & non recipere resignationes officiorum in fraudem creditorum. Item publicatione bonorum finitur societas §. publicatione, instit. de societ. quia si publicatur officium, in locum officialis, alius ponitur, cum ipse officialis pro mortuo habeatur.

10 Ob id in societatibus officiorum solet aliquando apponi pactum, quod si ipse P. officialis officium amittat seu dimittat, vel renunciet, soluat scut. 12. pro 100. qui fructus semper currant, & solui debeant per ipsum officialem, ex quo se obligauit illos soluere etiam dimisso officio: loco tamen damnorũ expensarum & interesse non ratione fructuum officij, quia iam officiũ dimisit, vel amisit, & ipse post dimissionem, vel amissionem est in mora non restituendi pecunias, propter quã moram prouenientem ex culpa & facto officialis debet dicta scuta 12. soluere iuxta doctrinam Pauli de Castro in l. 3. §. fin. ff. de eo quod certo loco & ibi Ias. Abb. in c. conquestus de vsur. col. 2. Afflict. decis. 20. Dec. in c. cũ venerabilis. num. 59. de except. & consi. 322. col. fin. & dixi in tractatu vti possid. c. 18. num 68. sed quia post dimissionem officij. fructus soluere ad rationem 12. scut. pro centinario, est

interesse nimis excessiuum, post scientiam illius qui dedit pecunias de amissione & dimissione officii debet per iudicem istud interesse moderari ad rationem quinq; sex, vel septē, pro centinario, non obstāte dicto pacto & iuramēto quæ promissio habet locum tam in officiali principali quam in eius fideiussore, qui recognouit bonam fidē, nā ea quæ præiudicant principali, præiudicant fideiussori principaliter obligato, vide tamen infra num. 179.

11 Sed quid si fideiussor promisit pro officiali, pro vno anno tantū & nō vltra: vtrū elapso anno teneatur dictus fideiuss. si disdicatur societas post annū cū dimidio, potest respōdere quòd nō remanet obligatus respectu sortis, sed pro fructibus decursis, & nō solutis tātum pro illo anno l. si cū hermes C. locati, quia de periculo posterioris tēporis non obligatur fideiussor, & quia tēpus fuit appositū ad limitandū obligationē fideiussoris, & lapso tempore, fideiussor liberatur l. si fideiussor 27. C. de fideiuss. ibi in tantū ea extēdi in quātum attestatio fuerit expressa. Bertran. consi. 88. col. 1. & 2. lib. 1. Alciat. cōsi. 24. lib. 7. tom. 2. nū. 3. qui loquitur in eo qui decoxit post terminū appositū fideiussioni & consi. 5. num. 4. & 15. lib. 8. tomo 3. & quod ille qui fideiussit ad annum voluerit suam obligationem limitare; ita quod elapso anno non teneatur, est textus in l. si fideiussor §. fin. & ibi glosa 1. ff. mandati, & licet principales continuauerint & prorogauerint societatem, ista continuatio pręiudicat ipsis principalibus, non fideiussoribus vt dicit textus in l. si cum hermes, in fine C. de locato. Tiraquell. de retract. conuentionali §. 1. glosa 7. num. 32. & quia fideiussor potuit limitare suam obligationem, & post tempus limitatum amplius nō tenetur. Bertran. consil. 188. col. 2. in princ. lib. 1. facit l. Valerianus ff. de pretoriis stipulat.

12 Sed si societas fuit disdicta officiali intra tēpus promissionis fideiussionis, tenetur fideiussor soluere pecunias in societate positas, quia censetur fideiussor conueniri posse, quando societas intra sex menses dissoluitur. Bart. in l. cum ita ff. de dolo. Ang. & Bald. in l. si vltra. C. de fideiussor. & hoc quia fideiussores voluerunt teneri vt principales & insolidum ad omnia quæ principales tenebantur, sed principales disdicta societate tenentur ad sortem, ergo & fideiussores. Puteus decis. 58. lib. 3. & ita etiam seruari vidi, in aliis causis post factum disdictam societatis in tempore, quia per disdictam finitur societas, & principales & fideiussores promiserunt restituere sortē finita societate, vt dicitur in instrumento, ergo fideiussor ad annum tantum finita societate infra annum per disdictam, tenetur post annum soluere summam positā in societate socio: qui posuit pecunias.

13 Absenti ab vrbe non potest fieri disdicta, & si fiat absenti ei non nocet. l. sed & si. §. si absenti 17. ff. pro soc. sed si habet domū in vrbe fieri potest, domi dimissa copia citationis, & per contradictas etiam fieri potest, ex conuentione de qua in instrumento & valet, vide tamen infra num. 107.

14 Disdicta vero societate per cursorem, debet dicta disdicta reproduci per eum, qui dedit pecunias, apud acta Notarij rogati de societate ante obitū dantis pecuniam, ad hoc vt non possit officialis lucrari pecunias, nam si non est ante obitum dantis pecuniam reproducta apud acta, officialis lucratur pecunias propter fraudē quæ oriri posset, ex non reproductione disdictę, nā

ille qui

ille qui dedit pecunias, potuisset fructus recipere post disdictam societatē ab officiali, quod facere non poterat re producta disdicta, quia disdicta societate finitur societas, & pecunię sunt in securo & morte non amittuntur: vnde ad tollendas istas fraudes, Rota tenuit coram Achille, quod per disdictā non reproductam apud acta Notarij rogati ante obitum illius qui dedit pecunias in societate, quòd pecuniæ perduntur Caputaquen. decisi. 105. lib. 2. in nō impressis & ratio est quia disdicta facta à Cursore coram A. C. videtur facta animo reproducendi eam Corā A. C. & penes notariū dimittendo, quod cum non fecerit, videtur intimans declarasse animum suum, nolle ea amplius vti, vt dicitur de citatione. Anchar. in Clem. 2. ad finem, vt lit. pendente, Felin. in cap. illud col. pen. vers. secunda conclusio. de præsumpt. vide infra num. 154. & 190.

15 Societas disdicta durat post sex mēses per xv. dies, adeo quod si moriatur infra dictos 15. dies, ille qui dedit pecunias, officialis eas lucratur, quia ex forma conuētionis quindecim dies disdictæ debent pręcedere tempus reuocationis societatis, Puteus decisi. 68. lib. 3. & de transaction. decisi. 8. non obstante. consi. Bart. 96. & Decius in l. in omnibus de reg. iur. & dictum est supra num. 6. & ratio potest esse quia qui ante tempus renunciat societati socium à se, non se à socio liberat, quia dispēdij portionem pręstabit per illos quindecim dies decurrendos post sex menses l. actione 66. §. item qui societati ff. pro socio.

16 Societas pro emendo officio ex illa pecunia quæ datur, fieri potest dummodo officium alterius dolo vel culpa emptum non sit, & tamen per eum qui officium emere volebat dati sunt fideiussores vti principales, pro cautione illius qui dedit pecunias, contra quos pro pecuniis recuperandis agi potest pro socio, dicit textus in l. si fratres §. si societatem, & l. cum societas ff. pro socio, & vtroq; loco glossæ super quo casu, Puteus decisi. 67. lib. 3. facit 95. Bald. 210. lib. 3. & consi. Oldradi 207.

17 Disdici potest societas per procuratorem specialem ad ita faciendū constitutum l. actione 66. §. renunciare societati ff. pro soc. & curatori socij potest disdici societas l. 7. C. pro socio, & disdicta pariter procuratori officialis fieri potest l. actione §. itē scriptum est ff. pro socio.

SECVNDA PARTICVLA *Instrumenti societatis.*

18 Sequitur in instrumento societatis, & illa durāte facere participem dictum M. in fructibus ordinariis & extraordinariis dicti officij pro rata parte, quam partem propter incertitudinē fructuum dicti officij, & fastidia computorū, quæ desuper oriri & esse possent. dictus P. conduxit à dicto M. ad rationem scut. duodecim similiū pro quolibet centinario in anno, quæ solui debeant de semestri in semestri, & in principio cuiuslibet semestris, & sint libera exempta ab omni onere ordinario, & extraordinario decima subsidio impositione, quauis authoritate imposito & imponendo, etiam in euentum belli, pestis, obitus Pontificis consilij, etiam ipso P. officium amittente, seu dimittente & in quoscunq; alios casus, & euentus qui esse possent, cum pacto quod dicta scuta duodecim, semper currant & debeātur ad eandem rationem, etiam in omnes dictos euentus ac post finitam, seu disdictam societatem

cietatem, vsque ad integram & realem dictorum 200. scut. restitutionem loco damnorum & interesse, quę ad tantumdem dicti contrahentes extimarũt, & taxarunt, vide etiam infra num. 108

19 In societate lucri & damni nominatim & particulariter, conuentio fieri potest, & si expresse aliquæ partes lucri factę sint, hæ seruari debent, & valet conuentio super lucro facta §. & quidem instit. de societ. l. si non fuerint 29. in princ. ff. pro socio, & Ideo dictus officialis promisit facere participem lucri dicti officij eum qui dedit pecunias in societate, quam partem cõduxit, ad rationẽ 12. scut. pro quolibet centinario, quolibet anno eidẽ soluẽda de semestri in semestre, & in principio cuilibet semestris, & hęc conuentio valet in societate officiorũ, quia officia habẽt introitus incertos, & quãdo plus & quando minus in fructu reddere solent: nam communiter officia, cancellarię Apostolicę, ad rationem duodecim scut. pro quolibet centinario, officiali respondere solent, licet aliquã do plus, aliquando minus respondeãt & ad tollendas istas incertitudines, cõducit officialis istam ratam fructuum ad rationem 12. scut. pro quolibet centinario, quæ conuentio & locatio fructuum in hoc casu valet, cum omnis conuẽtio in lucro, & in damno spectatur, & si partes expresse conuenerunt hæ conuentiones seruandæ sunt §. & quidem 1. instit. de societ.

20 Potest etiam in societate conueniri, vt portio eius lucri, quod fit per sociũ, sit omni damno deducta, ita vt quis ferat partem lucri, & de damno non teneatur l. Mutius 30. ff. pro socio §. de illa sane. instit. de societ. & iure conuentionis, hæc pacta valent non iure societatis l. 1. §. si conueniat ff. de positi, & in dictis locis glossę & doctores propterea in dicto instrumento societatis dicitur, quę scut. 12. pro centinario, sint libera & exempta ab omni onere ordinario & extraordinario, & omni periculo & casu fortuito, & sicut Papa potest pensionem liberam et exemptam reseruare alicui ab omni onere, vt dicit Gigas de pẽsionibus, quęst. 59 num. 6. ita etiam partes in istis societatibus officiorum facere possunt, licet in censu non possit apponi hoc pactum, ex quo Pius Quintus illud prohibuit in sua constitutione, vt dixi in tractatu de censibus parte 1. num. 62. quare in societatib. seruandũ maxime quia est pactum iuratum cum obligatione Camerali, est fundatum in iure vt supra ostensum est, licet multi doctores teneant in aliis societatibus non valere pactum quod socius sit particeps lucri, & damnum non cogatur agnoscere l. si non fuerint in principio, vbi gl. ff. pro socio Io. Petrus Surdus consil. 150. num. 39. & 40. in primo, sed hic toleratur propter periculum pecuniæ positę in societate per mortẽ socij dantis pecuniam.

21 Socius finita societate, aut quod posuit in societate habuit aut non, si habuit tũc pro socio agere potest, adhoc vt cõsequatur quod sua intererat, idest fructus vel interesse, si non habuit potest exigere quod sibi promissũ est ratione fructuum eodem priuilegio, quo prius poterat l. si fratres 53. §. idem respondit ff. pro socio, & ibi glossa, ideo dicitur in dicto instrumento societatis cum pacto quod dicta scut. 12. semper currant, & in omnes dictos euentus, scilicet belli, pestis, obitus Pontificis, &c. & post finitam societatẽ vsque ad realem dictorum 200. scut. restitutionem loco damnorum & interesse, & hoc quia in societatibus fructus communicandi sunt l. videamus

38. §. ex

38. §. ex causa etiam ff. de vsur. & l. pro socio 38. §. fin. ff. pro socio, & vide infra num. 178.

22 In societate si est conuētum, vt per M. detur pecunia pro emendis rebus ponendis in societate, & M. dedit pecunias tenetur pro socio & cū eo agendum est l. cum societas 70. ff. pro socio. & l. si fratres 53. §. idem respondit vers. idem nulla ibi nec prędstet alteri quod conuenit pro socio actionem esse eodem titulo, & sic socius qui ponere promisit in societate pecunias, vel aliquid aliud, & non posuit, cogi potest, vt ponat in societate actione pro socio sed in istis societatibus socius debet in pecunia numerata ponere in ipso contractu societatis factæ super officio, certam summam, sub periculo mortis suæ, vt possit dictos fructus lucrari, alias nihil potest: & si lucraretur, esset vsura, quia sine pecunia & sine periculo mortis, societas nō est licita sed vsuraria.

23 Sed quid si creditor alicuius in summa 500. scut. requirat debitorem vt de dicto debito faciat societatem officiorum qui consensit & creditor reperiit P. officialem, qui fassus est, non à creditore, sed à Io. recepisse 500. scut. in societate, & fecit instrumentum in forma cum cautionibus, prout fieri solet, & inter alios debitor accessit, & recognouit bonam fidem, & dixit, quòd hæc societas ad sui contemplationem facta est, & ad ipsum spectat commodum & incommodum dictæ societatis, postea Io. qui prætenditur dedisse pecunias, apud acta comparuit, & cessit actiones creditori, contra debitorē, & quoscunque alios, & declarauit in hac societate non habere nisi nudum nomen, sed commodum & incommodum spectat creditori & P. officialis interrogatus an aliquas pecunias habuerit à Io. & dixit in iuditio quod nullas habuit pecunias. creditor dictam societatem vt cessionarius Ioannis disdixit, & elapso tēpore disdictæ petit à debitore 500. scut. cū fructibus decursis. Replicat debitor quod creditor non posuit suum creditum in societate vt conuenerat, & quod P. officialis, pecunias à Ioanne non habuit, & Io. declarauit in iudicio nō habuisse, & quod propterea societas est simulata, fictitia, & nulla, & non debet habere aliquam executionem præsertim respectu fructuum, qui non debētur ex eo, quod pecunia debita nō est posita sub periculo mortis creditoris & si prætensi fructus exigerentur, non fructus societatis, sed vsura, exigeretur, quæritur quid iuris.

24 Et videtur dicendum quod hæc societas dolo malo & fraudādi causa coita sit, & ipso iure nullius momenti est, quia fides bona contraria est fraudi & dolo l. 3. §. fin. ff. pro socio, nam dolus creditoris qui noluit ponere creditum suum in periculo mortis suæ naturalis cum alio modo quàm sub ista fictione & fraude, non poterat suū creditum saluum & securum facere, ex quo modo dolus, & fraus arguitur & probatur, l. & eleganter ff. de dolo malo. Salicet. in d. l. 3. §. fin. dicit quòd societas dolo & fraude contracta non est societas, quia contractus societatis est bonę fidei, vbi est dolus & fraus, nō est bonæ fides, & ibi Alber. Idem tenet cum glossa, contra Petrum, & in c. quis quis Episcopus §. fin. 12. q. 2. dicitur quod si calliditate vsus fuerit, & à clerico emerit princeps agrū Ecclesiæ, irrita sit venditio, & restituatur Ecclesiæ, & sic ea quæ dolo & fraude facta sunt in cōtractu societatis sunt nulla ipso Iure, vt probatum est.

25 Quod autem in supradicta societate interue-

interuenerit fraus & dolus probatur ex intentione creditoris & debitoris probata per vnum testem qui fuit mediator, & fuit conuentum inter creditorē, & debitorem, quod in societate poneretut debitum & creditum, respectiue creditoris & debitoris, & tamen non fuit positum in societate quia remansit accensum in libro creditoris, & in apocha debitoris producta per creditorē in iuditio. Secundo probatur ex confess. P. officialis qui dixit in Iudicio, nullas recepisse pecunias à Ioanne à quo ipse cōfessus est habuisse in instrumēto. Tertio probatur confessione Io. qui dixit nullas dedisse pecunias P. officiali, sed ipse solum nudū nomen habuisse, & quicquid fecit ad commodū creditoris fecisse asseruit, ergo ex isto facto probatur quòd Societas sine aliqua pecunia facta fuit, & cum ista imaginata societate creditor voluit fructus 500. scut. lucrari sine periculo sui crediti ad rationem 12. scut. pro centinario, nam dolus eo ipso probatur, quando aliquis facit actum prohibitum, hic prohibetur fieri societas officiorū sine pecunia numerata, quæ ponitur sub periculo mortis illius qui dedit illam, hic non est numerata pecunia, quæ posita sit sub periculo mortis Io. qui illam dedisse finxit, & est facta salua pecunia debita creditori cum ista imaginata societate: ergo ex supradictis in actu prohibito, à consuetudine & à iure dolus creditoris perspicuis indiciis probatur l. dolus C. de dolo malo. Aym. consi. 8. num. 1. Paris. consi. 46. lib. 1. Rolād. consi. 11. num. 9. lib. 3. dixi in c. vt minorum de contract. min. & mulierum glossa 8. num. 282. & seq. probato dolo, & fraude contractus societatis est nullus ipso iure, vt in dicta l. 3. §. fin. ff. pro socio.

26 Si cōtractus est nullus nō debentur fructus ex societate dolosa imaginaria, & sine periculo amissionis pecuniarū in euētū mortis illius qui finxit illā dedisse & malus animus creditoris probatur, qui voluit sine periculo suū creditū cōsequi, & fructus lucrari, Ceph. cōsi. 62. num. 28. Boer. decis. 101. num. 2. & declarant Bart. Bald. Salic. Paul. de Castro in dicta l. dolum C. de dolo, & declarat Imol. in c. Quintauallis col. fin. de iur. iur. & per supradictas probationes verus dolus probatur. Ruin. consi. 4. num. 10. lib. 1. & eo ipso quod quis non facit illud quod de iure facere tenetur, & sic se teneri, probatur dolus præsumptus. Paul. de Cast. in d. l. dolus num. 3. C. de dolo. Aym. consi. 15. num. 2. dixi late in dicta glossa 8. c. vt minorū num. 283. & 284. hic creditor sciebat quod in societate pecunia debet numerari, & poni in periculo mortis suæ ad hoc vt fructus posset in societate lucrari dicti sui crediti nō fecit, ergo est in dolo. Si est in dolo, contractus societatis est ipso iure nullus, vt dicta l. 3. §. fin. ff. pro socio, & fructus ex ea non debentur.

27 Et ad magis declarādum dolum & scientiam creditoris, ipse creditor reperiit officialem, quē facto instrumento societatis, coram eodem Notario, & testibus promisit dictum officialē indemnem releuare ab ipsa societate, vti principalis principaliter, & in solidum; nam ex nimia diligentia dolus arguitur l. si quis sub conditione ff. de condit. institut. Natta. consi. 436. nū. 4. ex nimia festinantia pariter dolus arguitur Bal. consi. 219. lib. 2. Aym. consi. 18. num. 21. & qui facit eodem instanti plura quæ sunt fienda cum interpositione tēporis. pariter dolus, arguitur. Aym. consi. 35. num. 5. Paul. de Castr. consi. 172. in fine lib. 2. & vide multa exempla quæ congessi in tracta-

tractatu de contractibus minorum gl. 8. num. 28. hic creditor reperit officialem, quem fecit obligare, & quem postea releuauit indemnem, & constituit se principalẽ debitorem illius qui dedit pecunias, & reperit etiam Io. qui dedisse pecuniam finxit, quam nõ dedit & sollecitauit vt fieret hæc societas, vt lucraretur sine periculo fructus ad rationem 12. pro centinario & sic ex istis omnibus manifestus dolus probatur etiam ex ipsius creditoris cõfessione, qui fatetur non fuisse Io. Petro officiali numeratam pecuniam.

28 Et licet creditor opponat de iuramẽto & obligatione Camerali & quod propterea executio dicti instrumenti societatis non possit retardari tam contra debitorem quàm eius fideiussores, tamen respondit debitor quòd constat ex confessione officialis, & ipsius creditoris, quòd pecunia non fuit numerata, per quam confessionem probatur dolus & simulatio, & Iudex potest non obstante iuramento pronunciare super dolo, simulatione contractus, & similibus. Antonius Gallesius in tract. obligationis Cameralis parte 4. q. 4. carta 93. num. 2. & 3. ita declarat Alex. in l. nemo potest col. 3. vers. quorum dicta ff. de legat. 1. præterea iuramentum nõ confirmat contractum ex falsa causa factum. Paris. consi. 96. nũ. 24. lib. 1. quia si causa est falsa, non adest consensus, & iuramentũ non supplet consensum l. fin. C. de non num. pecun. Bald. consi. 349. in finè lib. 3. & vbi est defectus consensus iuramentum nihil operatur. Tiraq. in prefatione l. si vnquam C. de reuocandis donat. num. 148. maxime quia iuramentum non habet tres comites, veritatẽ, iudicium, & iustitiam & vbi ista desunt, non est iuramentum, sed periurium, & illicitum iuramẽtum est illud, cui desunt ista tria vel aliquod eorum c. 23. §. iuramentũ 22. q. 4. hic deest veritas; quia pecunia non est numerata nec posita in periculo, & deest iustitia, & propterea non seruandum, quia interpositum ex falsa causa, nõ obligat vltra consensum. Tiraq. in dicta præf. de reuocand. donat. num. 163. & non auget obligationem, sed sequitur naturam actus, super quo interponitur & addit religionis vinculum. Tiraquell. ibi num. 165. & recepit omnes conditiones ac vires actus principalis super quo interponitur Bart. Bald. Salic. & alij in dicta l. fin. C. de non nũ. pecũ. & dixi late in tractatu de contractibus minorum & mulierũ glossa 8. nu. 50. hic actus principalis est nullus ipso iure, quia pecunia non fuit numerata, ergo & iuramẽtum, præsertim quia debitor ignorauit non fuisse numeratam pecuniam, immo putauit illã vere numeratam & solutam creditori, quod non est verum, vt apparuit postea, ex quo creditor volebat suam pecuniam fore tutam, & lucrari cum ista simulatione fructus ad rationem 12. pro centinario pro dicto suo credito, & sine aliquo illius periculo.

29 Creditor dicit quòd in suo libro scripsit habuisse pecunias à Petro officiali die 30. Septembris, debitor replicat, quòd ipse fassus fuit habuisse illas pecunias à Petro officiali die 27. Septembris, & officialis dicit nullas habuisse pecunias, vnde hic adsunt tres contrarietates: prima officialis quid dicit nullas habuisse pecunias, si ergo officialis nullas habuit pecunias, quomodo potest illas soluere primò debitori die 27 secundò creditori die 30. nam regula iuris est quòd nemo dat quod non habet c. Daibertus 24. 1. q. 7. ibi qui nihil habuit, nihil dare potuit & c. . in fine de iure patron. ibi pro non dato

C habetur

habetur, quod ab illo datur, qui non potest de iure donare, vbi glos. fin. dicit, quia nõ erat in possessione, vel quasi, & l. traditio. 20. ff. de acquiren. rerũ dominio, ibi traditio, nihil aliud trãsferri debet, vel potest ad eum qui accepit quam quod est apud eũ qui tradit si habuit officialis pecunias, potuit alteri dare, si non habuit, non potuit alicui dare, videlicet, nec debitori, nec creditori prout neutri dedit.

30 Et si debitor licet nihil habuisse licet cõfessus sit sub spe futurę numerationis habuisse, tñ de eo quod habuit, facienda erat quietatio ad partem iuxta consuetudinem vrbis, quænon fuit facta à debitore, officiali, vel Io. qui prætenditur dedisse pecunias officiali, nec minus fuit facta à creditore officiali, vel Io. similis quietatio, ex eo quod alter nihil dedit, & alius nihil habuit, & si habebat officialis scut. 500. illa soluit prius debitori, si soluit prius debitori non potuit secundo loco soluere creditori, quia nemo præsumitur velle suum iactare bis dando duobus & præsertim illud quod non habuit. l. cũ de indebito 25. §. qui enim. ff. de probat. ibi nunquam ita resupinus est vt facile suas pecunias iactet, & indebitas effundit, & maxime si ipse qui indebitas dedisse dicit, homo diligens est, quia incredibile est quod erret, hic officialis est pauper, & accomodat officium pro mercede & pecunia: & propterea nõ præsumitur quod bis soluerit illud quod fatetur non habuisse, & dicta partita libri creditoris est valde suspecta ex quibus videtur resolui posse supradictam quæstionẽ, de qua supra num. 23. vide etiã infra nu. 65. & 192.

31 Sequitur in dicto instrumento societatis secũdum antiquam consuetudinem facto; super morte autem conuenerunt, quòd moriente M. ante P. durãte societate huiusmodi: morte tamen naturali non violenta, non vi, ferro, nec veneno, seu alitercunq; inflicta quòd P. lucretur dicta scut. 200. & teneatur tantum ad solutionem fructuũ decursorum non solutorum, in omnes autem alios casus & euentus. Idem P. teneatur ad dictorum scut. 200. solutionẽ, & restitutionem, & M. confessus fuit habuisse dictam ratam partem fructuum conductam, seu fructus primi semestris, ab eodem P. de quibus vide infra num. 109.

32 Morte socij expirat societas, & qui societatem contrahit, socium eligit, & etiã si plures socij sint, soluitur societas, etiam quòd plures superuiuant, nisi aliter conuentum sit. §. soluitur, institut. de societate, & l. 4. in fine, & l. adeo 60. in princ. & l. actione 66. §. morte. ff. pro socio. Ideo dicitur in dicta particula instrumenti quòd moriẽte M. idest ille qui dedit pecunias ante P. idest officialem, quia ex morte officialis vel dantis pecunias, dissoluitur societas. Ideo dixi moriente M. qui dedit pecunias ante P. officialem, lucretur: nam si P. fuisset primò mortuus fuisset dissoluta societas, & ea dissoluta, non potuisset P. nec eius heredes pecunias positas in societate ab M. lucrari, quia lucrum pecuniæ fit ab officiali durante societate: non autem ea dissoluta per mortẽ P. officialis, & ideo dicitur aperte in instrumento, quòd moriente P. ante M. durante societate, huiusmodi finitur societas, quia officialis est socius eius qui dedit pecunias. Hier. Gabriell. consi. 63 num. 5. lib. 2.

33 Morte tamen naturali, mors naturalis est cum quis moritur. l. ex ea parte. §. in insulam. ff. de verb. oblig. ibi cũ morieris dari? non nisi moriente eo committitur, vbi declarat moriente eo

scilicet

scilicet naturaliter, quia mortis appellatione de naturali intelligitur non de ciuili.l. cum Pater.79. §. hęreditatem ff.de legatis 2. vbi dicitur quòd mors naturalis facit cõditionem existere fideicommisi, non mors ciuilis, & in vtroque loco Bart. & Doctores, nam mors naturalis est ea, quæ prouenit à natura, & appellatione mortis intelligitur, non ciuilis, præterquam in casibus à iure expresis. glossa fin.in cap. placuit. il 2.16.q.1. Ias. in l.ex ea parte §. Insulam num. 1.& 2. ff.de verb. oblig. Ias.in l.Gallus §.& quid si tãtũ. ff.de lib. & post.in 3. not. Sozin. Iun. ibi nu. 13. mors naturalis prouenit. ex infirmitate ex senectute, & aliis casibus improuisis, de quibus casibus vide Gugliel. Benedict.in c.Raynutius in vers.mortuoque testatore il 1. nu. 10. & num.19. dicit, quòd moriens cõbustione, præcipitatione, strangulatione, submersione, vel fame, largo modo dicitur mors naturalis, & num. 21. dicit quòd qui moritur sua morte etiam in carcere naturaliter moritur.

34 Non violenta, mors violenta infertur ab hominibus homini & quando quis occiditur, ista mors dicitur mala, & contra naturam. Bal.in c.1. quibus modi feud. amit. Benedict. in dicto vers. mortuo itaque il 1. num. 20. & iste non moritur naturaliter, qui occiditur, & appellatione mortis interfectio continetur. Benedict. ibi num.24 & 25. veneno etiam, & artibus, odiosis, & magicis quis occiditur, §. eadẽ lege. instit. de public. iud. & l. 1. in princ.ff. ad leg.Corn. de sicar. & quia ligno lapide & ferro quis occiditur. §. telum .ff. de verb. sig. vbi Rebuff. & Alciat.declarãt quid nomine teli contineatur, & l. pen. §. telorum ff. ad leg. Iul. de vi publ. & homicidij vltore ferro i e.ã ur à magistratu. §. lex cornelia instit. de public. iudic. & sic pecunię positę in societate officiorũ per mortem violentam venenum & similia, ex pacto & conuentione ipsorum sociorum quod seruandum est, nõ lucrantur, & si lucrarẽtur pecunię prȩfatȩ etiã morte violenta multi dantes pecunias occiderentur, & propterea appositũ est istud pactũ, nõ tamen violenta. Guglielm. Benedict. ponit rationem in dicto verbo mortuo num. 31. vide etiam infra num. 110.

35 Seu aliter qualitercunque inflicta, vtputa quòd mulier dederit pecunias in societate & factum pactũ, quòd si mulier periret ex causa partus non lucrarentur pecunię, quæ cum esset grauida durante societate, & propter ventrem passa sit multa incommoda, & ei superuenit febris, & abortus, & obiit, dubitatur an mulier si ex febri, vel ex abortu obiierit, officialis lucretur pecunias, & videtur dicendũ quòd abortus & obitus prouenerit ex vẽtre, tanquã ex prima causa nõ ex febri prouenĩẽte, sed ex incõmodis & passionib. ventris, quæ causant febrem, propter continuum dolorem mulieris, & inde, debilitas vel maius malum, ex quo abortus, sicut dicimus in letaliter vulnerato, cui post multos dies superuenit spasmum, & post spasmum mors, ita in abortu dicendum, quòd fuit causatum ex aliqua causa, cui superuenit febris, & post febrem, mors. Boerius decis. 323. nu. 16. vers. quinta coniectura, præsertim si medici referant quòd mors est causata ab ipso abortu & febre: nam primò febris, postea abortus, tertiò mors; adeo quod nõ põt cognosci, an ex febri decesserit, & effectus mortis abhortui attribuendus est, verum relationi medicorum standũ est. l. semel. 6. C. de re milit. lib. 12. cum aliis allegatis à Boerio decis. 323. nu.

11.& vlterius est considerandũ quòd si mors ex duplici causa occurrat, illa præualet, ex cuius parte est ille qui vult damnum euitare, & præfertur illi qui certat de lucro, sic dicendum in casu isto, quia officialis tractat de lucro, hæredes mulieris de damno vitãdo illis faciendum: quia in obscuris benignior interpretatio est facienda .l. semper in obscuris. ff. de reg. iur. l. merito. ff. ꝑ socio Hippolyt. de Marsiliis singulari 151. pro ꝑmissis, facit Oradinus decis. 345. lib. 2. vide infra nu. 119. & 120.

36 Lucretur dicta scut. 200. dicitur in dicto contractu societatis sup. nu. 31. & sic si obierit M. qui dedit pecunias durante societate ante disdictam & finitam societatem P. officialis lucratur sortem & propter hoc pactum solum sunt licite dictę societates officiorum, nam istud periculum vitæ extimabile est pecunia, idest cum respõsione 12. scut. pro centinario quolibet anno, quia si moritur in dicto tempore M. lucratur officialis sortem & hoc approbat Sotus de iustitia & iure lib. 6. q. 6. art. 2. ad finem, & approbantur huiusmodi societates officiorum à Leone X. à Paulo IIII. & à Pio IIII. & ab omnibus Pontificibus videntibus & patiẽtibus fieri istas societates palam & publice in vrbe ab omnibus & vlterius à cõsuetudine immemorabili.

37 Sed post finitam societatem disdicta vel morte, vel alio modo exigere fructus ad rationem duodecim pro centinario, ex quo sors non est in periculo propter moram debitoris tantum, fraudem sapere videtur quia nihil in mutuo recipi potest supra capitale nisi damnum emergens non lucrũ cessans, & nisi hæc pecunia licite negotiationi fuisset exposita, & isto casu contractus est licitus, aliàs non, dicit Sotus in dicto lib. 6. de Iustitia & Iure. q. 6. art. 2. in fine & est ratio, quia capitale tunc est securum, quo casu nihil quis potest lucrari, præsertim ex pacto, Siluester in summa. parte 2. in verbo societas. 1. num. 2. q. 2. Ideo hodie dictum pactum post disdictam ad tantam summam 12. scut. reprobatur, sed taxatur tantum per A. C. ad rationem quinque, sex, vel septẽ scut. propter moram restitutionis dictæ sortis, pro quolibet centinario, vide distinctionem & declarationẽ infra nu. 178. & 179.

38 Quos fructus fatetur recepisse is qui dedit pecunias, & de his facit quietationem ipsi officiali, & sic in istis societatibus solutio fructuũ fit anticipate & demitur de sorte principali 200. scut. 12. anticipate, & in istis societatibus permittitur, eo quia tota sors est posita in periculo, si decedat ille qui dedit pecunias infra sex mẽses, & hęc est cõsuetudo immemorabilis, in censu est prohibita vt dixi in tractatu de censibus parte 3. num. 22. & in vsura pariter est prohibita .l. eos §. sed & si C. de vsuris, & nõ potest negari quòd solutione anticipata nõ minuatur pars pecuniæ datæ ad societatem & de illa parte anticipate soluta soluuntur fructus, tam in primis, quã in reliquis sex mensibus: venturis tamen permittitur quia tota pecunia est in periculo propter mortem ipsius socij.

SEQVITVR ALIA particula dicti Instr.

39 VLterius conuenerunt quòd dictus M. possit nominare aliam personam, & in ea periculum mortis de dicta scut. 200. cũ omni iure quòd habet

habet virtute præsentis obligationis, & instrumenti ponere, tā coniunctim quàm diuisim dictas pecunias in totū vel in parte excludere quæ persona possit & valeat vti præsenti instrumēto, & contra quoscunque illius virtute agere & experiri in Iudicio & extra in omnibus & per omnia, prout ipse M. posset ac si illam non nominasset, adiecto pacto, quòd dictus M. teneatur eandem nominationem intimare, & viuere per decem dies post factam intimationem, quæ etiam valeat domi dimissa copia.

40 Socij morte vel mutatione personę societas dissoluitur, nisi in coeunda societate aliter conuentum sit, §. soluitur instit. de societ. & l. actione 66. §. morte. ff. pro socio, ibi nisi in coeunda societate aliud conuenerit, proterea possunt socij conuenire dum fit societas, quòd possit nominare vel mutare aliam personam & in ea periculū mortis ponere, & morte illius personę mutatę officialis lucratur dicta scuta 200. posita in societate ex conuentione & pacto inter eos inito, nec per hoc dissoluitur societas propter pactum ita conuentum inter socios, sed ista mutatio personę debet parti intimari & super viuere post socius qui mutauit personam per decē dies, quia ita conuentum est, & si persona nominata obierit durante societate lucratur dictas pecunias officialis.

41 Potest etiam socius transferre dicta scut. 200. in aliam personam cum omni Iure virtute præsentis obligationis in totum, vel pro parte arbitrio suo & se in totum, vel pro parte excludere à societate, facta tamen intimatione præfata officiali cum superuiuētia decem dierum & hoc pactum est licitum, quia non vergit in damnum alicuius personæ, sed in vtilitatem socij diuidentis bona sua in filios vel familiares suos, vel prout sibi videtur, & ne totum vel maiorem partem bonorum, quæ habet, perdat, sed in eis cōseruetur: facta tamē intimatione trāslationis præfatæ officiali.

42 Voluerunr etiam socij ex conuentione quòd persona nominata possit & valeat vti contra socium, & eius fideiussores præsenti instrumento, & agere, & experiri in Iudicio & extra, in omnibus & per omnia, prout ipse M. posset, si nominationem non fecisset, intellige post intimationem factam officiali & nō aliàs quia Cessionarius ad hoc vt agere possit contra debitorē cedentis intimare debet cessionem iurium in eum factam ipsi debitori & hoc ex pacto, vt dicitur supra nu. 39.

43 Et idem P. promisit dare in fideiussores huic societati qui principaliter, & in solidum accedent N. & N. & sic isti fideiussores obligabunt se vti principales debitores principaliter, & insolidū quæ obligatio facit quòd isti fideiussores possint conueniri antequā principalis excutiatur Hippol. de Marsil. in rubrica de fideiuss. nu 62. & 63. Alex. consil. 29. num. 36. lib. 7. vbi additio Tiraq. de retract. par. 1. nu. 8. & 9. §. 31. in glossa 1. & isti nominati ab officiali sunt fideiussores licet vti principales & principaliter se obligauerint, quia eorum intentio est, vt, vti fideiussores se obligent moderni consil. 63. num. 6. & 7. lib. 2.

44 Et licet ille qui accepit pecuniā sit vere principalis alij fideiussores, tamen omnes sunt principales debitores, respectu creditoris: inter ipsos vnus alteri fideiubere videtur Aret. consi. 33 num. 8. Hippolyt. de Marsil. sing. 2. & in rubrica de fideiussor. num. 95. Ioannes de Anania consi. 90. Ruin. consi. 144. num. 8. lib. 1.

45 Et

53 Nec minus quando est conuentus principalis, qui via executiua soluit in tot pignoribus subastatis creditori, vel dedit alium fideiussorem, qui vocauit se habere in depositum executionem, quam postea consignauit de mandato iudicis creditori, qui cessit actiones soluenti, tunc enim in executione liberatur fideiussor. Guido Papæ.decis. 248. Hyppol. de Marsil. in rub. de fideiuss.num. 371.

54 Et non solum hipothecarias actiones creditor fideiussori solidum soluēti cedere tenetur, sed omnes actiones compellitur cedere l. fideiussoribus. ff. de fideiuss. & l. modestinus. vbi. Bart. num. 12. ff. de solut. contra principalem debitorem insolidū: contra vero confideiussores pro parte, quia inter fideiussores fit diuisio. Paulus de Cast. in dicta l. fideiussoribus in principio Bart. in dicta l. modestinus num. 9. ff. de solut. Bald. in dicta l. fideiussoribus, dicit quòd creditor tenetur cedere omnia iura fideiussoribus Cin. in l. 2. C. de fideiussoribus.

55 Cessionarius fideiussor potest agere contra correos detracta portione sua, in eo quod superest supra portionem suam Afflict. decis. 319. in fine capit. decis. 51. num 8. quia fideiussores inter se habēt beneficium diuisionis. l. non recte. C. de fideiuss. & in nouella 99. de fideiuss. translata ab Holoādro, Gabriel. de fideiuss. conclus. 2. num. 11.

56 Et quando plures fideiussores sunt insolidum obligati, & condemnati simpliciter, potest vnus petere q̄ fiat excussio periculo suo contra correos ad quos pecunia deuenit. Bart. & Alber. in auth. hoc ita. q. 7. C. de duob. reis, & in l. 3. ff. de duobus reis Gomes. decis. 34. lib. 2. aliàs. 143. incipiente, excussio, & fideiussor qui petit diuisionem debiti contra confideiussores debet cauere quòd alij fideiussores sunt soluendo l. si dubitetur. ff. de fideiuss. vbi Bart. & Paulus de Cast. & Bald. in l. fideiussor num. 2. C. de fideiuss. vide Petrū Duegnas. reg. 334. declarantem Gabriell. de fideiuss. conclus. 2.

57 Nec obstat huic oppositioni renūciatio, quæ fit in obligatione Camerali, quoniam obligatio Cameralis continet renunciationem omnium exceptionum competentium obligato de tempore factæ obligationis. sed hæc exceptio non competebat obligato de tempore obligationis. sed postea quādo fuit decreta executio contra omnes correos insolidum obligatos, & generalis ademptio beneficiorum nō extenditur ad illud beneficium quod quis postea habiturus est Roman. consil. 472. num. 3. Alex. consil. 196. in fine. lib. 5. Dec. consil. 99. num. 3. Paris. cōsil. 110. num. 10. & 108. lib. 1. additio ad consilium Romani 472. multos allegat.

58 Sed hic videndū est, quòd si vnus officialis Romanæ Curiæ capit in societate à Titio 100. numerata pecunia, super suo officio, vt dictum est supra & promittit dare in fideiussores duos vt supra num. 43. vti principales & insolidum obligatos cum renunciatione Epistolę diui Hadri. & tertius declarat apud acta Notarij quod huiusmodi pecuniæ sibi seruiunt, & quòd officialis qui pecunias accepit super suo officio, non habet in hac societate nisi nudum nomen, & promittit dictum officialem & alios fideiussores principaliter obligatos indemnes penitus releuare, modo videdū, an ille officialis sit fideiussor principalis respectu confideiussorum, vel principalis

socius

socius & videtur dicendum quòd sit fideiussor. l. si plures. §. si fideiussor. ff. de fideiussor. Paulus de Cast. cõsi. 331. num. 1. lib. 1. dicit quòd principalis dicitur ille ad quẽ peruenit vtilitas contractus; alter vero etiam principaliter obligatus dicitur fideiussor. Rom. consi. 114. num. 3. & seq. Tiraquell. de retract. parte 1. §. 31. glossa 1. num. 8. additio ad Alex. consi. 29. num. 36. lib. 7. Ant. Gabriell, lib. 3. de fideiuss. conclus. 2. num. 1. verũ officialis est vere socius cum eo qui dedit pecunias, licet aliud gesserit inscio is, qui dedit pecunias, vide infra num 84.

59 Præmissa vera videntur inter ipsos correos, vel fideiussores qui videntur adinuicẽ vnus pro alio fideiubere, quatenus pecunia ꝑueniat ad alterũ ipsorũ sed quo ad creditorẽ, non videntur inuicem fideiubere. Aret. consil. 33. num. 8. & ideo alicui eorum contra creditorem non competit beneficium excusionis. Bart. in l. reos in princ. ff. de fideiuss. & est textus in dicta auth. de duobus reis circa princ. Alex. consil. 116. lib. 6. Bart. in auth. hoc ita. num. 14. vers. hæc conclusio patet in principali & fideiussore. C. de duobus reis, & quia obligatio officialis est respectu fructuum officij, cum eo qui dedit pecunias & obligatio illius qui recognouit bonam fidem, est quòd finita societate promittit sortem restituere, & sic diuersa est obligatio. & hæc obligatio accessoria ad contractum societatis, non immutat eius naturam. Io. Maria Riminald. consi. 100 num. 29. & 30. lib. 1. Paul. de Cast. in l. eundem. §. fin. num. 2. ff. de duobus reis.

60 Sed quid si officialis declarat nolle indemnes ex quouis capite fideiussore seruare, de qua ꝓtestatiõe fideiussores certificati nihilominus accesserũt spõte vti principales & insolidũ, postea in absentia principalis vel officialis illi fideiussores conuenti à creditore, ei soluunt pecunias, & habuerunt ab eo cessionem iurium contra dictum officialem, nunc vellent in vim cessionis recuperare à principali eorum portionem beneficio diuisionis vel alio quocunque Iure, quia inter eos debet fieri diuisio ex beneficio Epistolę diui Hadrian. & videtur quòd sic iuxta cõsilium. Aret. 33. & Angel. in auth. de duobus reis col. 1. vers. est & tertia lex. Sed in nouella 136. secundũ interpretationem. Oloandri sub rub. de argentariorum contractibus quæ non est in cõmunibus authenticis in princ. ibi; si pacta vero adscripta simul formam & regulam addant contractui, simul exinde auferatur exactio, & sic ex dicta nouella colligitur quòd diuisio fieri debet inter fideiussores, vbi nõ est aliqua pactio, sed vbi est pactum seruetur pactum, quod dat formã & regulam contractui & in nouella 99. sub tit. de duobus reis promittendi. vers. ita enim & illius pacti conuenti ratio conseruabitur, neque actor aliquod substinebit damnum, & maxime ignorante creditore, aliquid illi inter se pacti sint, nihilominus vnusquisq; tenebitur quemadmodũ initio scripto cõprehensum fuerit nõ habiturus licentiã, vt artibus vel dolis vel trãsactionibus transcendat, eaque cõuenerunt, vbi glossa in verbo aliquid, ait & propter hoc pactum principalis vel officialis quocunque modo non tenetur fideiussores indemnes releuare, nõ obstante. l. modestinus. Angel. in dicta auth. de duobus reis col. 1. vers. conceditur aliud, etiam ex iure cesso non tenetur illos indemnes releuare, nec minus ex beneficio diuisionis, vel

alio

alio casu, quia clausula ex quouis capite, tanquam generalis comprendit omnem casum, quo fideiussor principalis à confideiussore conueniri, aut molestari potest; maxime quia confideiussor certificatus de voluntate officialis, sciens & prudens sponte accessit, & se obligauit in fauorem creditoris, etiam quod non releuetur indemnis ex quocunque capite, & sic videtur donare voluisse, & in hoc nõ videtur ei auxilium præstandum, licet pium sit fideiussori auxilium præstare dicit textus in Auth. vt creditores prius aggrediantur, quæ est quarta cõstitutio secundum interpretationem Holoandri in princ.

61 Fideiussores vel mandatores simplices sunt illi qui alieno nomine obligantur. l. 1. §. aut proprio. ff. de act. & obligat. & institut. de fideiuss. in princ. & pariter illi qui accedunt alienæ obligationi. Paulus de Cast. consi. 331. num. 1. lib. 1.

62 Et si plures dati sint ex Epistola diui Adriani fit diuisio inter eos. l. inter eos. ff. de fideiuss. etiam si in solidum obligati sint creditori, cui solidũ soluere tenentur. sed ex Epistola diui Adriani compellitur creditor à singulis qui sunt soluendo tempore litis contestatę partes petere, & hanc exceptionem fideiussor opponere tenetur, quando proceditur contra eũ, si confideiussor, vel reus sit soluendo, aliàs non datur ei repetitio contra fideiussorem. §. si plures. instit. de fideiuss. & sufficit quod fiat ista petitio diuisionis ante condemnationem, l. vt is. C. de fideiuss. & hac exceptione non opposita, ante condemnationem, si soluat creditori, nihil repetit à confideiussoribus. l. si testamento. §. quod si duo, in fine. ff. de fideiuss. & instit. eodem titulo. §. si plures, & sibi est imputandum, cum potuerit diuisionem petere & non petiit. l. cũ alter. ff. de fideiuss. præmissa sunt intelligenda si non est renunciatum Epistolę diui Adriani, vt dictum est supra num. 47.

63 Sed ponamus casum quod principalis obligatio minoris non valeat an fideiuss. obligatus existat ex tex. in l. in causę la prima in princ. ff. de minor. & §. in summa vbi quod non est subueniendum fideiussori qui pro minori se obligauit, quia fuit affirmator & suasor, vt cum eo contraheretur, & Ideo minor petere debet restitutionẽ in integrum, aduersus creditorem & fideiussores agentes pro releuatione indemnitatis contra minorem. Bart. ibi: & Sic si minor. 25. annorũ contraxit societatẽ super eius officio sine tutoris, vel curatoris auctoritate pupillus non tenetur. l. in conductione 33. §. fin. ff. pro socio & illi, qui dedit pecunias, minor dedit fideiussores: si minor conueniatur petita absolutione à iuramento præstito super societate potest dicere si contraxit sine solemnitate nullam societatẽ, & propterea nolle pecuniam receptam restituere ei qui illam dedit in societatem, & aduersus contractum societatis petere restitutionem tam cõtra eum qui dedit pecunias, quam contra fideiussores, ex dicta l. in commune la prima ff. de minor.

64 Quidam N. vendidit vestem Titio pro 100. scut. & de illis fecit se debitorem illius vigore cedulę priuatę, vel aliàs, postea idem debitor qui erat officialis fecit de dictis 100. scut. vnã societatem officij super dicto eius officio ad rationẽ 12. pro quolibet centinario pro sex mensibus futuris, & deinde ad bene placitum in forma in fauorem dicti N. creditoris, dubitatur ex

tur ex quo nõ est facta numeratio 100 scut. in ipso contractu prout requirit consuetudo immemorabilis, sed facta super debito vero ipsius officialis, an sit valida & videtur quod sit valida, & pro ista parte facit quæ dicit Nauarrus de vsuris. num. 88. vers. est tamẽ quæstio quotidiana. vbi tenet quod in foro cõscientię sup isto credito potest census fieri non obstante cõstitutione Pij V. mouetur quia coram Deo soluit iustum pretiũ anticipate. secũdo quia lex fundata in præsumptione non habet locum in foro cõscientiæ, sed ego in secunda parte tractatus de cẽsibus. num. 52. tenui contrarium in censũ propter constitutionem Pij, quæ dat formam.

65 Moderni in consi. 81. lib. 1. per totum tenent quod hęc societas sic facta non est simulata taliter quod annullet contractum societatis, & de qua simulatione possit excipi, allegat Bart. in l. si ex pretio. ff. si cert. pet. & Decius, in l. certi conditio. §. fin. num. 2. ff. si cert. pet. vbi firmat quòd debitum ex vna causa in aliam conuerti potest, & talis conuersio in effectu non videtur simulatio, quia habet fomentũ ex veritate causæ præcedentis, & ideo non haberet in isto casu locum statutum de simulatione, & licet in societate nõ sit facta numeratio pecuniæ, prout ex cõsuetudine, requiritur quòd fiat in ipso cõtractu, vt dictũ est supra nu. 8. nihilominus ipsi moderni putant valere societatem, ex quo omnia licita sunt quæ prohibita non reperiuntur. l. nec non. §. quod eis. ff. ex quibus causis maior. l. ab ea parte de probation. & respondent num. 20. doctrinæ Bart. in l. singularia. num. 21. ff. si cert. vbi facit tres conclusiones, adhoc vt vnũ debitum cõuertatur in aliud, & dicit, aut contractus, vel quasi est vniuersalis, vt mandatum administrationis omnium bonorum, vel tutelę, aut societatis, & tunc deuoluitur in aliud debitum. Si verò contractus est specialis vt est ista societas, tunc regula est quod debitum ex alia causa non conuertitur, si primum non tollatur, quia nihil ad socium peruenit durante prima obligatione. l. si renunciandi. §. apud Iulianum. ff. mandati. Hæc regula fallit in duobus casibus, primo si fieret in 2. contractu stipulatio, animo nouandi. Secundo in constituta pecunia. Aut tertio loco quæritur an primum transferatur in secundum, ita quod primum tollatur; tunc per stipulationem potest fieri. l. 1. ff. de nouat. per alium vero contractum, qui perficitur interuẽtu cuiuslibet rei, & potest fieri, & idem si solo consensu, dũmodo in scdo contractu agatur vt tollatur primus, vt. l. si mandato meo. ff. mand. si vero cõtractus qui fit requirit certas res consistentes in pondere numero, & mensura & tunc aut ille res extant solutioni paratę, & potest conuerti in aliud debitum, si non extant, tunc non potest conuerti. l. qui negocia. ff. mandat. & hic vltimus, est casus noster quia in contractu societatis ex consuetudine vrbis requirit prõpta & numerata pecunia, vt dictum est supra num. 8. & ita cantant omnia instrumenta societatum, & non fiunt nec fieri possunt aliomodo stante dicta consuetudine, hic nõ interuenit pecunia merito.

66 Cui doctrinæ Bart. & cõmuni dicti moderni. num. 2. conantur in dicto consi. 81. respõdere dicẽtes quod contractus societatis fiunt super quacunque re, & consensu perficiuntur, allegant Paulum de Castro cõsi. 170. lib. 2. & vlterius dicunt, & quòd dictus contractus non requirit aliquam

rem

rem certam, allegant.l. 2.ff. de action. & oblig. in qua dicitur, quòd contractus societatis consensu perficitur, & facit. l. qui admittitur. ff. pro socio. sed respondetur quòd societas fit super re vniuersaliter, vtputa super omnibus bonis, aut super re particulari, vt in. l. 5. in princ. ff. pro socio si super re particulari, vtputa super officio alicuius, tunc sine pecunia fieri non potest, nam qui vult participare de fructibus officij debet pecuniam conferre. §. nam. & ita. instit. de societate, & dictum est supra num. 7. hic non cõtulit pecuniam, ergo non fuit contracta societas solò cõsensu, quia in hoc casu requiritur pecunia, quę debet esse prompta & certa, vnde non est verum, quòd res non requiratur in societate, & quòd sufficiat solus consensus quinimo requiritur consensus & res in societate, vt dicta l. 5. pro socio.

67 Dum dicunt, quòd hoc debitum venditionis fuit sublatum ex contractu societatis subsequto, ex quo fuit liberatus ab eodẽ debito, & quia cõtractus, venditionis, & societatis subsequtę, inter se non compatiuntur, & tunc vltimus contractus tollit primũ absque alia expressione, vt dicunt dicto consi. 81. num. 3. allegant. Bald. in l. pacta nouissima. num. 10. C. de pactis. vbi Bald. finaliter concludit, quòd si secundus contractus est cum derogatione primi, tunc ipso iure est recessum à primo, & hic non est casus noster quia non fuit cassatus primus contractus, nec minus apparet liberatio à debito primi contractus, aut est celebratus cum supletione vel diminutione primi contractus, & tunc nõ est recessum à primo, sed à forma, secundum quid non simpliciter, vnde iste contractus appellatur reformatio non interitus primi contractus, & hic videtur casus noster, quia in contractu societatis, additur summa sex scut. pro centinario pro fructibus primi semestris, & sic vitiatur cõtractus, & non tollitur primus, qui debet expresse tolli, & cassari hic non fuit expresse sublatum & cassatum meritò.

68 Quare videntes dicti moderni non subsistere quæ dixerunt in 2. col. dicti consi. 81. dicunt quòd debitum ex causa venditionis fuit transfusum in causa societatis, quia fuit adiecta stipulatio in contractu societatis. allegant. Bart. in dicta l. singularia. num. 20. ff. si cert. quia per stipulationem quilibet contractus in alium transfertur, vt dicit ibi Bart. num. 21. sed Bart. in dicto num. 21. dum loquitur de stipulatione. allegat l. 1. ff. de nouat. in qua l. dicitur quòd si ex subsequenti ita noua constituitur obligatio, vt prior perimatur, & hęc est vera nouatio, sed in pręsenti casu nõ fuit hoc actum vt ex facto narrato in dicto consi. 81. colligitur, dũ ibi in principio dicitur quod partes conuenerunt, vt ex pretio debito fieret societas quæ fuit facta cum illa additione sex scut. vt dictum est supra nu. proximo, & non animo perimendi & tollendi primam obligationem, vt declarat glossa singularis. in l. si ex pretio C. si cert. pet. & Bart. in dicta l. singularia. num. 21. relatus supra num. 65. quibus doctrinis non respondetur concludenter, vnde non placent rationes dicti consulentis, maxime quia ex consuetudine immemorabili instrumenta societatum efficiorum fiunt in pecunia numerata, vt videri potest in omnibus instrumentis societatum, apud omnes Notarios vrbis, quare videtur hæc simulata societas, propterea si vere & expresse per creditorem fuisset cassatus primus cõtractus crederem quod posset sublineri

neri societas saltim in foro conscientiæ, per ea quæ dicit Nauarrus nu. 88. de vsuris, & dixi supra num. 64. sed si non fuit cassatus primus contractus sentio contrarium vt dictum est supra; & vide infra num. 192. & seq.

69 Quod fideiussores licet absentes me notario pręsente, indemnes & penitus sine damno releuare promisit ad omnem ipsorum fideiussorum beneplacitum, ex ista promisione releuationis indemnitatis habet fideiussor contra eum pro quo fideiussit pro recuperatione eius quod soluit mandati iudicium. §. si quid instit. de fideiuss. & similiter si hęres fideiussoris soluerit habet mandati actionem, & si seruus vel filiusfamilias fideiusserũt, Pater & dominus habent mandati actionem pro indemnitate. l. si vero. §. Marcellus. ff. mandati.

70 Et fideiussores habent hanc actionem pro indemnitatis releuatione, cõtra eum pro quo fideiusserũt, vel eius hęredes tam pro sorte, quàm pro vsuris quantitatis solutę post morã. l. post solutionem. C. mandati, & si fideiuss. sit pro pluribus contra omnes habet actionem. l. cum mandato. 21. & l. qui fide. 53. ff. mandati, & si contraxerunt nouam societatem pro soluendo primam, tenetur etiam ad fructus secundę societatis, & ad omnia tanquam ad damnum emergens. Innocent. & Abbas. in c. 1. de vsur.

71 Et fideiussor pro releuatione indemnitatis, non potest plus consequi, nisi quantum soluit l. inter causas, 26. §. abesse. vers. pręterea. ff. mandati & vlterius vsurę post moram cõmissæ. l. post solutionem. C. mand. & pręsertim si fideiussor ad effectum solutionis debiti cœpit in societate, vel sub vsuris pecunias, principalis debitor pecunias cum vsuris soluere tenetur. l. 1. C. mandat. & qualiter tunc sint accipiendę pecuniæ pro solutione debiti alterius docet Roman. consil. 101. & vlterius expensas soluere debet factas in hoc iudicio. l. si vero. 12. §. si mihi. ff. mandati, vbi etiam loquitur de pecunijs captis sub vsuris grauissimis per fideiussorem ad effectum soluendi quod promiserat, & l. si mãdato 45. §. si fideiussor. & l. si is qui §. fin. ff. mandati.

72 Pretetea fideiussor agere potest cõtra mandantem antequam ipse soluat, vt soluat quod pro eo promisit, ne cogatur vendere bona sua pro eo, vel vt caueat ne patiatur damnum, vel caueat ipsum defensurum ab omni molestia & damno & ad alia quæ numerantur in l. si mandato meo 45. ff. mãdati, & vlterius si longo tempore stetit fideiussor in obligatione, & reus nunquam soluit vel bona sua dissipauit, vel fideiussor non habeat pecunias potest tunc fideiussor agere contra eũ antequã soluat. l. Lutius Titius 48. in fine. ff. mandati, & regulariter fideiussor antequam soluat, agere nõ potest. l. si pro ea, & ibi per omnes doctores. C. mãd. Hippolyt. de Marsil. in Rub. de fideiuss. num. 216. ponit casus in quibus fideiussor agere possit contra principalem antequam soluat, & Cassan. super consuet. Burg. Rub. 5. §. 2. gloss. 1. num. 25. & 26. carta 207. & fideiussor obligatus in forma Camerę potest agere antequam soluat. Guido Papæ. q. 107. Cass. vbi supra num. 27. & 28.

73 Sed si aliquis rogatus, vt fideiubeat pro centum tantum, ipse voluit fideiubere pro 200. scut. recte potest principalis dicere non teneri pro tanta summa, quia sine mandato suo ad tantam summam fideiussit, & fideiussor tunc non habet actionem nisi

pro

pro summa mandata.l.Rogatus.33.ff. mandati. & §. is qui exequitur instit. mand.& idem quando fideiussor infra voluntatem mandatoris principalis plus soluit creditori.l.Quintus Mutius in principio 48.ff. mandati.

74 Sed quid si principalis & fideiussor sunt obligati incerto tempore,& fideiussor soluit ante tempus, non potest agere etiam post solutionem ante tempus.l.si mandauero in principio 22.& l. fideiussor.ff.mand.& l.si fideiussor. ff. de fideiuss. & hæc intelligenda, nisi fideiussor sit condemnatus à Iudice soluere ante tempus.l.fideiussor 46.ff. de fideiuss.

75 Etsi fideiussor repetit solutum creditori,an ex sola confessione creditoris probet solutionem, & Hippolyt. de Mars. in Rub. de fideiuss.quęst.35. num. 265. ex communi opinione tenet quod sic.

76 Preterea si fideiussor molestatur à creditore coram aliquo iudice, potest coram eodem iudice repetita promissione indemnitatis, vel instrumento Camerali,& citato debitore principali ad dicendum contra molestationes sibi præstitas a creditore occasione fideiussionis factæ pro eo, ad releuendum ipsum indemnem, aliàs videndũ decerni mandatum. l.cum eorum. C. de senten. & inter l. omnium Iud. & l. fin. C. de vsur. rei iud. Cassan. super consuet. Burg. rub. 5. §. 2. num. 9. carta 206.

77 Fideiussor qui accessit obligationi nullæ & inualidæ & factæ sine causa, non obligatur, ex eo quia sicut confessio sine causa non obligat cum effectu principalem debitorem, ita non obligat fideiussorẽ qui accessit. c. accessorium, de reg. iur. l. cum indebito. §. fin.ff. de probat. in quo dicitur, quòd si fideiussor plene probat quòd indebitum promisit, non tenetur stare suæ obligationi, & ibi glossę declarant. Alex. consi. 4. num. 1. & 2. lib. 1. vbi additio, & vide quæ dicta sunt supra num. 26. & contra tale instrumentum fideiussor potest illas exceptiones opponere, quas potest principalis Bald. in l. constitutionibus. C. de vsur. Hippol. in rubrica de fideiussor. num. 267. Decius in c. inter. num. 28. de except.

78 Laudans aliquem in officio publico promouendum pro eo fideiubere videtur. l. elegãter. §. fin.ff.de dolo.l. 2. ad manic. Guigliel.Benedict. in c. Raynutius. in vers. & vxorem nomine Adalasiam num. 217. Berous cõsi. 193. nu. 55. lib. 1. & fideiussor dicitur debitor, Decius & doctores. in l. 1. ff.si cert. pet. num. 97. & 98. Cassan. super consuet. Bur.rubr. 4. §. 10. glossa 2.num 1.

79 Promittens dare in fideiussorẽ certam personam si fuit in mora tenetur alium dare, vel soluere interesse, secus si non fuit in mora.l.qui autem.§.sed & si quis.ff. de cõstit.pecun. vbi Barr. Ang.Paul. & alij. Hippol.de fideiussor. num.313.& Angel. in dicta l.qui autem.§.sed,& declarat alternatiuam ibi positam, vel quod interest fideiussorem habere, vel quatenus aliũ æque idoneum det, & quòd promissio dandi fideiussorem non est promissio facti alieni, sed proprij, & propterea si ille qui promisit dare fideiussorem ex propria voluntate, & non dedit, si est suspectus,potest poni in carceribus.l. si fideiussor. §. fin. ff. qui satisdar.cogantur.

80 Fideiubere non licet quia nullus in homine debet confidere & hoc generaliter. l. 1. & 2. C. ne fideiuss. dotentur. & Hermolaus Barbarus in c. 32.lib.7. Plinij, dicit quòd fideiussio fuit

fuit prohibita ab oraculo Apollinis, & fideiubens dicitur male vti substantia sua. Angel. in l. personæ. §. 1. ff. de pact. Alex. in l. si constante. col. 8. ff. solut. matr. Cassan. super consuet. Burgh. rubr 5. §. 2. glossa fin. vbi dicit quòd fideiussor dicitur infelix, eo quod cliens est creditoris & est seruus fęneratoris, & facile fideiubenti debet dari Curator sicut prodigo, ex quo male vtitur substantia sua. l. si furioso. §. fin. ff. de Curat. furiosi de quibus prodigis dixi in tract. de Tutore. c. 11. num. 73. & seq.

81 Promisitque moriente fideiussore, seu conditionem deteriorante vno seu quolibet ipsorum dare alium, seu alios æque idoneos qui eodem modo accedant aliàs voluerunt ipsi contrahētes, quòd ipse P. teneatur ad restitutionē & solutionem omnium & quorumcunque ad quem teneretur si societas esset finita.

82 Et sic officialis obligat se, si moriatur vel deterioretur conditio vnius, vel plurium ex fideiussoribus datis dare alium vel alios æque idoneos. iuxta l. 1. §. quod ait Prætor. ff. quorū leg. Tiraquell. in l. boues. §. hoc sermone num. 19. in prima parte, in fine dicti numeri, & fideiussor idoneus dicitur quādo possidet immobilia in loco secus si non possidet immobilia. l. 2. & l. sciendum. ff. qui satisdare cog. Hippol. in rubr. de fideiuss. nu. 227. & Cassan. super consuet. Burgh. rub. 6. §. 6. in glossa, en balliant. num. 1. cart. 221. & propterea videndum est, quādo forensis idoneus dicatur, Hippol. de Mars. in dicta rubr. de fideiussor. num. 262. & si Iudex recipit in fideiussorem minus idoneum tenetur parti ad interesse Hippol. in dicta rubr. num. 345.

83 Et si non dat fideiussorē æque idoneum, ex pacto voluerunt contrahentes, quòd teneatur ad restitutionē pecuniarum positarum in societate, & solutionem fructuum ad quæ tenetur si societas esset finita, hoc pactum est legis cōmissoriæ vt declarat glossa in c. significante de pignoribus, quòd pactum moderni Parisienses in tractatu de vsuris. num. 376. dicunt esse licitum in omnibus contractibus prętérquam in mutuo, & num. 377. dicunt quòd si hoc pactum non valet, non propterea vitiat contractum, & hoc pactum legis commissoriæ non valet in pignore, & propter quid. l. fin. C. de pactis pign. dicto c. significante de pign. Tiraquell. de retract. conuentionali in præfatione. num. 7.

84 Sed quid si P. officialis cępit pecunias ad societatem ab M. & dedit fideiussores in solidum, vt principales principaliter nominatos, & post datos fideiussores P. officialis dedit pecunias Titio, inscio tamen M. qui dedit pecunias, qui Titius fassus est habuisse pecunias à. P. & bonam fidem recognouit, & tam officialem, quam fideiussorem releuare promisit indemnes an Titius dicatur respectu societatis principalis socius cum M. cū quo nullam cōtraxit societatem, neque in eodem instrumento se obligauit, nec propterea habet officiū, & videtur dicendum, quòd non, quia non potest esse socius qui non habet officium, & quem nolui pro socio habere. l. qui admittitur. ff. pro socio, & dixi supra num. 4. & licet ab officiali Titius acceperit pecuniam, non propterea Titius est effectus socius M. nec socius P. officialis, sed debitor & tanquam talem promittit indemnē releuare fideiussores & ipsum officialem, & per mortem officialis dissoluitur societas. l. verum. §. fin. ff. pro socio Bal. consi.

448. lib. 4. Rom. consi. 106. Decius consi. 213. non per mortem illius qui recognouit bonam fidem, & fideiussores principaliter obligati quoad creditorem omnes sunt principales, & quia renunciauerũt beneficio discussionis, Paulus de Cast. in l. sed Iulianus. num. 2. & 3. ff. ad Maced. & Hieronymus Gabriell. consi. 63. num. 13 lib. 2. dicit officialem censeri principalem socium, & cæteros fideiussores & liberato per acceptilationem principali ab eo qui pecuniam dedit, censeri fideiussores alios liberatos, vt infra num. 130. quia principaliter obligati sunt fideiussores, & non correi debendi, nam qui alieno nomine obligatur fideiussor vocatur. l. 1. §. sed proprio. ff. de act. & oblig. & instit. de fideiussor. in princ. vide tamen quæ dixi supra num. 58. & 59.

85 ¶ Euenit in alia societate quidã Scipio miles Pius super eius officio contraxit societatem cum Petro ad commodum Fran. & Scipio promisit dare in fideiussorem Ioannem, & dedit, quos Ioannem & Scipionem Fran. indemnes releuare promisit, obiit Franciscus qui non erat soluendo, Scipio prętendebat pecunias esse restituẽdas Petro, videlicet à se pro dimidia, & pro alia dimidia à Ioanne fideiussore, ex eo quia Scipio licet vti principalis socius contraxerit societatem, tamen illam contraxit ad commodum Fran. decocti, & sic vti fideiussor replicabat Io. quòd Scipio nõ est fideiussor, sed principalis socius, & promisit dare eum in fideiussorem, quem dedit, adeo quòd principalis est Scipio. Fideiussor Scipionis est Ioãnes per textum in l. si plures. 28. §. fin. ff. de fideiusso. vbi dicitur quòd fideiussor principalis cum fideiussore subalterno, nõ potest desiderare, vt inter eos fiat diuisio, sed moderni in dicto consi. 63. num. 14. lib. 2. tenent, quòd officialis, & fideiussor sint fideiussores illius qui bonam fidem recognouit, & propterea sit locus diuisioni inter eos. sed ista opinio videtur contra casum dicti §. fin. dicta l. si plures. ff. de fideiuss. nã officialis non est fideiussor sed principalis socius cum eo qui dedit pecunias, ergo non potest cum eo fieri diuisio sicut fit inter fideiussores, vt in dicto §. fin.

86 Dixi supra aliquid de morte naturali. nu. 33. & de morte violenta. nu. 34. hic etiam pro maiori declaratione aliquid etiam de morte dicẽdum est. mors qualitercunque contingat dicitur Casus fortuitus. l. interdum. §. 1. vbi glossa, & doctores. ff. de Iudic. & semper ex dispositione Dei contingit, licet quis occidatur. glossa in §. 1. institut. de capit. dim. Felin. in c. fin. de homic. Gugliel. Bened. in c. Rainutius il pr. num. 26. & 27. de testam.

87 Vnde si aliquis dedit pecunias ad societatem, & durante societate fuerit vocatus ad duellum in quo obiit, an dicatur mortuus morte violenta, quia fuit occisus ab alio, an morte naturali & causali largo modo sumpta. Et duellum quando est permissum à Principe licitum videtur, vt dicit Gugliel. Benedict. in c. Raynutius. in ver. mortuo itaque testatore, il pr. nu. 28. & seq. & in duello mortuus dici potest quod sit naturaliter mortuus, vt in c. si non licet. 23. q. 5. & idem dicendum videtur si duellum est prohibitũ, quia ex se obtulit morti, & Dei voluntate non violẽta occisus, & propterea credo, quòd in hoc casu lucretur pecunia ab officiali, & dicetur infra vers. mors naturalis. num. 92. vide etiam infra num. 110.

88 Regulariter quis morte naturali socij lu-

cij lucratur pecunias positas in societate ex pacto, vt dictum est supra, hęc regula non procedit in morte violenta socij, vt supra num. 34. præsertim si esset causata à socio, vt lucrifaceret dictas pecunias, nam tunc socius nō est dignus, vt lucretur istas pecunias, nec si esset hęres, esset dignus succedere testatori, quem occidit, vel necari mandauit, Guigliel. Benedict. in c. Rainutius, in verbo mortuo itaque testatore il pr. num. 31. & multis seq.

89 Quid enim si socius seipsum interfecisset an officialis lucretur pecunias datas in societate, & videtur, quòd nō possit illas lucrari cum bona se occidentis ipso facto, confiscentur. Bart. in l. fin. C. de his, qui sibi mortem cōsciuerūt, & est intestabilis. l. 2. C. qui test. fac. non possunt. Guigliel. Bened. in dicto vers. mortuo itaque testatore il pr. num. 41. & seq. præterea quia ista est mors violenta si à seipso illata est contra præceptum domini. c. si nō licet, per totum. 23. q. 5. nam sibi fecit violentiam vide infra nu. 110. sed quia non est violentia ab alio homine propterea declara vt infra num. 122.

90 Veneno si socius moriatur, ex pacto non lucratur pecunias, quia plus est veneno occidere quam gladio. l. 1. C. de malef. & mathem. Guigliel. Benedict. in dicto vers. mortuo itaque num. 85. de testam.

91 Et quid si socius moriatur sententia Iudicis condemnantis eum ad mortem propter delictum commissum, & videtur, quòd hæc sit mors violēta respectu condemnati, quia occiditur ab alio ligatus, itaque nullam potest facere defensionem, & violentia ministri Iustitiæ occiditur, tamen videtur, quòd iste nō sit casus exceptuatus ex pacto, vt dictum est supra num. 34. quia est mors naturalis non violenta, Guigliel. Bened. in dicto ver. mortuo itaque testatore. num. 87. & seq. in c. Rainutius de testam. & nu. 276. quia Iudices contra malos homines, sunt vltores Iræ Dei, vnde non sine causa gladium portant. c. non solum. 23. q. 5. & minister domini est qui malos iugulat. c. 29. & minister legum non est homicida. c. 31. & c. 41. & 42. dicta. 23. q. 5. ergo occisus à ministro Iustitiæ, non est violenter occisus, vide infra num. 110.

92 Mors naturalis inferri alicui nō potest nisi in quatuor casibus, primò in bello iusto authoritate principis legitimè indicto, secundo ex potestate, sicut Iudex extinguit lationem vt supra num. proximo, tertio ex diuino præcepto sicut Abraham voluit occidere Isach Genesis. c. 22. quarto ex Iudicio Dei occulto, scilicet per occultā Spiritus sancti inspirationē, sicut Sanpson: & nec isti casus continentur sub generali pręcepto. Non occides, hi quatuor casus probantur in c. si non licet. 9. in fine, & multis sequentibus. 23. q. 5. colligit, Guigliel. Bened. in dicto c. Rainutius. vers. mortuo itaque testatore. il pr. num. 276. & nota istos quatuor casus, in quibus si aliquis moriatur, dicitur mortuus morte naturali, & sic officialis lucratur pecunias positas in societate. vide etiá infra num. 122.

93 Excommunicatus est mortuus spiritualiter quia excommunicatio principaliter spiritum, seu animam percutit, & dat eam Sathanæ. Io. And. Abbas. & alij in rubrica de sententia excom. Guigliel. Bened. in dicto vers. mortuo itaque num. 277. & seq. & in his non habet locum pactū de lucrandis pecuniis in societate positis, quia ista non est mors naturalis, sed spiritualis.

94 Mors

94 Mors ciuilis voluntaria & meritoria est, quando quis propria voluntate reliquit mundum & ingreditur religionem, & profitetur aliquam regulam approbatã, nam monachus mũdo mortuus est, Deo autem viuit, & ideo prohibitus est non exire monasterium pro lucro terreno. c. 8. 16. q. 1. vbi glossa, dicit quod morti ęquiparatur ingressus religionis, & donatio causa mortis confirmatur ex ingressu religionis, sicut morte naturali, quæ est mors ciuilis, de qua vide per Guiglielmum Benedicti in dicto c. Rainutius. vers. mortuo itaque testatore, il 1. num. 297. & seq. & num. 306. & per ingressum religionis quis non lucratur pecunias, quia ista nõ est mors naturalis & monasteriũ lucratur istas pecunias, quia bona intrantis monasteriũ, nõ habentis liberos sunt monasterij. c. 9. vbi gloss. & Archid. 19. q. 3. & per ingresũ religionis finit̃ societas

95 Mors ciuilis necessaria est, quando quis per Iudicem propter delictũ perpetratum condemnatur, & per istam mortem perditur libertas, & similiter si quis ab hostibus capiatur, quia seruus hostium efficitur, & seruitus morti naturali æquiparatur. l. seruitutem. ff. de reg. iur. Item deportati per sententiam Iudicis sunt ciuiliter mortui. Guigliel. Bened. in dicto c. Rainutius. vers. mortuo itaque. num. 303. & seq. & per hanc ciuilem mortem quis non lucratur pecunias in societate positas, quia non est mors naturalis.

96 Exilium necessariũ duplex est, primum propter vtilitatem exulis, vt quã do quis fugit persecutionem alicuius Principis, & illo exilio durante exules nihil perdunt. l. decernimus. C. de sacros. eccles. quotiens enim quis particulari odio sui principis persequitur fugiendum est, vt dicit Dominus in Matthæo. c. 10. secundo indicitur exilium necessarium alicui, ita quod necesse habet recedere non propter sui delictum, sed ob virtutes, & sic ex inuidia, vt de Aristide, de quibus vide Benedictum vbi supra. num. 308. & seq. nec per istud exiliũ, officialis lucratur pecunias, sed si quis mittitur in exilium propter delictum, & hæc non est mors naturalis, sed ciuilis.

97 Quid in mortuo naturaliter q̃ post mortem miraculose resurrexit. l. ex his. cum seq. & ibi glossa. ff. de legibus per talem mortem sequuta resurrectione, credo quòd officialis non lucretur pecunias, quia ex resurrectione recuperat iam mortuus bona, sed hoc est maturius considerandum.

98 Morte officialis, & vẽditione officij, super quo est societas, extinguitur societas ex cõsuetudine immemorabili vrbis Romæ fundata in l. verum. §. fin. & aliis Iuribus allegatis supra nu. 9. & post mortem officialis, vel venditionem officij, socius qui dedit pecunias non est amplius in periculo mortis naturalis perdendi illas, nec minus potest illas lucrari qui bonam fidem recognouit, quia ex forma pacti requiritur quòd moriatur qui dedit pecuniam durante societate, & similiter soluta, vt supra, societate, fructus non currunt ad rationẽ 12. pro centinario, & nõ possunt licitè percipi, quia cessante periculo mortis lucrum cessare debet c. cum cessante. de appell. & post mortem socij ad rationem 12. pro centinario fructus peti non possunt. Bald. consi. 109. lib. 2. Ruin. consi. 90. in fin. & consi. 91. col. pen. lib. 1. Hier. Gabriell. consi. 78. num. 3. lib. 1. & consi. 63, num, 15. & 16. lib. 2.

99 Emptor officij nõ est obligatus pro pecuniis positis in societate super officio à prædecessore officiali quia of-

ficia Romanæ Curiæ possunt obligari pro illo tempore, pro quo quis officium retinet, sed si quis morte vel resignatione dimittit officium transit in alium sine aliquo onere, obligatione, & hipotecha apposita à prędecessore, ex eo quia libere resignatur officium in manibus Papę & Papa libere contulit alteri ex priuilegio concesso officiis à summis Pontificibus, quòd non possint aliquo pacto grauari hipotheca, vel obligatione à retinēte in pręiudicium successoris & hoc iure vtimur in Romana curia, vide etiā Gabriell. consi. 63. num. 17. & 18. lib. 2.

100 Quid si ille socius qui pecunias posuit in societate, postea cedat actiones ad fauorem tertij, & declaret societatem huiusmodi spectare, & pertinere ad tertium, & ipse non habuisse nec habere nisi nudum nomen, & eidem tertio omne commodum & incommodū dictę societatis cessit, & transtulit contra omnes in dicta societate obligatos & omnia iura, &c. in forma an dicta cessio valida sit, videtur dicendū quod non, quia ipse vere non posuit aliquas pecunias in dicta societate officij: & propterea dixit non habere nisi nudū nomen, & societas officij sine pecunia numerata fieri nō potest, vt dictum est supra num. 8. & num. 66. Ideo dixit habere nudum nomen, & sic fuit nuda societas & imaginaria, & pro non facta habenda est, dicit textus in. l. nuda. ff. de contrahenda emptione & in l. eum qui emit. §. cum igitur. ff. de in diem adiectione, & non habere nisi nudum nomen, significat non habere aliquam causam. Bart. in l. filius familias. §. diui in fine. ff. delegat. 1. vbi Alex. nu. 29. & propterea ab initio societas fuit simulata cum declaret hanc societatem spectare, & pertinere ad tertium non ad ipsum quia ipse habuit solum nudum nomen. Bald. in .l. 1. q. 10. C. si seruus extero allegat. l. 4. §. si ab ignoto. ff. de manumissis. vide quæ dixi in tractat. de censibus parte 2. num. 157.

101 Præterea similis cessio facta sine aliqua causa ad fauorem tertij est simulata de Iure. l. per diuersas &. l. ab Anastasio. C. mandati vbi Bart. Bald. Angel. & omnes scribentes, & hæc est regula Ant. Gabriell. in titulo de actionibus conclus. 5. in princ. Puteus decis. 22. lib. 3. Plotus. in l. si quando. nu. 538. C. vnde vi. quia debet constare de veritate prętij soluti aliterquā per confessionem cedentis. Put. dicta decis. 22. num. 1. lib. 3.

102 Sed quid si quis fecit societatē super officio militis Pij, qui reddit in fructu quolibet anno scuta quinquaginta ad plus, & nihilominus cepit ad societatem in dicto officio, scut. 500. ad rationem. 12. scut. pro quolibet centinario, & assignauit fructus dicti officij ad dictam rationem eidem socio qui dedit pecunias & sic scut. 60. soluenda ex dictis fructibus officij, quod est impossibile, an in illo pluri in quo non sunt fructus officij possit esse societas, & videtur dicendum quod nō sicut dicimus in censu qui non potest constitui nisi super re, quæ ad minus tantum fructum reddat, quantum importat quantitas census, vt dixi in parte 3. tract. de censibus. nu. 28. ita dicendum est super officio quod nō habet tot fructus quot societas facta requirit, & sic vltra valorem officij, contra constitutionem Pij Papæ IIII. qui permittit fieri societates officij, nō tamen vltra valorem officiorum super quibus fieri contingit, & cum hęc societas facta sit vltra valorem officij contra constitutionem prohibentem,

aliter

aliter fieri nulla videtur. l. non dubiũ. C. de legibus; nam lex prohibitiua habet decretum irritans & decretum derogatiuum, & annullatiuum actus. Imola in. l. cum lex. col. pen. vers. vndecimo casu. ff. de fideiuss. & dixi in dicta 3. parte tract. de censibus. num. 40. & in tract. de contractibus minorum & mulierum. glossa 6. nu. 110. & 141. quare sequitur q̃ dicta societas facta in illo pluri in quo non sunt fructus officij, sit nulla & vsuraria, & forsan dici potest propter indiuiduitatẽ quod tota nulla existat ex hoc capite tantum, & si est nulla, ex ea non debentur fructus. vide etiam infra nu. 126.

103 Et in dicta constitutione Pij IIII. ponitur ista clausula, Ita quod ad requisitionem secum societates contrahentium, teneantur in ipso contractu specialiter exprimere alias societates super eodem officio contractas si quę sint. sed vtinã hæc seruarentur, quia sunt nonnulli, qui super officio Pio valoris 500. scut. contrahunt societates cum diuersis personis decem, & quindecim mille scut. super quibus prouidit Pius IIII. sed non fit ista interrogatio, nec ista expresſio societatũ in instrumento societatis & si fieret multis malis remedium daretur.

104 Sequitur in dicta constitutione Pij & si dicti officiales eas falso negauerint vel expresserint in toto vel in parte, pœnam priuationis officiorum ipsorum super quibus societates huiusmodi contractæ fuerunt sine tamen præiuditio creditorum quatenus illis aliunde satisfieri non posſit, ipso iure incurrant, & in hoc officiales negãdo vel asserendo illud quod nõ est, incurrunt priuationem officiorum ipso iure, ex sentẽtia Papæ in illa constitutione lata, præter id quod sententia hominis requiratur Felyn. in c. Rodulfus. num. 35. & 36. de rescript. Gabriell. lib. 7. de criminibus. conclus. 11. & 12. ponit regulas & fallentias, & dixi in tractatu de pactis & promisſionibus. num. 63. & seq.

105 Qui contractus societatum habent effectum suum, si tamen legitimè initi, validi, & efficaces existãt, & exequtioni demandari debeant licite & libere posſint & valeãt dicitur in cõstitutione Pij, & sic vt dicti cõtractus posſint exequtioni mandari, debent esse legitimè initi, validi, & efficaces, quando vere sunt facti in pecunia numerata, & de numeratione appareat fides, & quod pecunia posita est in periculo mortis socij dantis pecunias, vel alterius nominati, vt dictum est supra, & facta iuxta valorem officij, & non vltra, & secundum consuetudinẽ vrbis supra expressam, & facta expresſione societatum, quæ sunt super officio vt in constitutione Pij, & dictũ est supra proxime.

106 Si vero societates legitimè factæ non sint, sed fictitię & simulatę, vt supra in multis casibus est expresſũ nullam habere executionẽ arbitror: præterea sunt bene considerandæ, & examinandæ societates, tam in foro fori, quàm in foro poli, quia si non sunt legitimæ, vsurariæ existunt, si sunt legitimè factæ, validæ, & exequtioni mandari debent & licitę sunt propter periculum vitæ dantis pecunias.

107 De disdicta societatis facienda officiali dictum est supra num. 12. & 13. hodie conueniunt quod disdicta fieri posſit, tàm officiali, quàm vnicuique ex fideiussoribus infrascriptis, tam personaliter quàm domi dimissa copia, quæ perinde valeat, & arctet, ac si personaliter facta foret, & propter istam conuentionem nouam dis-

dicta fieri potest tam officiali quàm fideiussoribus nominatis, personaliter & domi, & valet & arctat. ac si perso naliter facta foret.

108 Et promisit dictus officialis facere participem dictum M. super omnibus & singulis dicti sui officij fructibus, tam ordinariis quàm extraordinariis, proportionabiliter & pro rata vt supra in instrumento antiquo. num. 18. dicitur pro rata parte, hic additur proportionabiliter & pro rata, idest pro ea portione quæ liquidabitur infra ad rationem à 12. scutorum pro centinario, ex Conductione dictorũ fructuũ facta ab officiali, à dicto M. propter incertitudinem dictorum fructuum.

109 Super periculo autem vitæ etiã con uenisse asseruit quod moriente persona, seu personis nominandis per dictum M. in ratificatione huiusmodi societatis, in instrumento antiquo supra num. 30. datur facultas nominandi quando voluerit socius qui dat pecunias, hic solum in ratificatione societatis faciendæ per ipsum M. sociũ, vide infra num. 127.

110 Morte tamen naturali & non violenta illata ab homine, igne, telo, ferro, vel veneno, aut alio quouis modo violenter inflicta, supra in instrumento antiquo dicitur non vi, ferro, nec veneno, vt supra num. 31. & 34. hic additur & nõ violenta ab homine, idest quod homo armata manu, & cum ho minibus armatis hominem violenter occiderit, & sic excludit occisum à ministro Iustitiæ de quo dictum est supra num. 91. vel sit occisus in duello vt dictum est supra num. 87. & idẽ si quis se ipsum occiderit vt supra nu. 89. in alio contractu dicitur, vel aliàs ab homine violenter illata vel inflicta durante societate.

111 De igne nihil dicebatur in instrumento antiquo vt supra num. 31. hic additur de occiso ab igne, & sic non comprehẽditur sub appellatione mortis naturalis, quia ignis potest immitti in domo ab illo qui cœpit pecunias, vt illas lucretur morte illius, ideo fuit bona additio.

112 Telo, Teli appellatione, olim intelligebatur quod arcu mittitur, sed nunc omne significatur quod mittitur manu, vt lapis, lignũ & ferrum, dictumq; ab eo quod in lõginquum mittitur. l. si calumnietur 133. §. telũ. ff. de verb. signif. & ibi Rebuff. cart. 1015. late declarat & allegat concordantes & venit omne instrumentum, per quod mors potest inferri. Guigl. Bened. in c. Rainutius vers. mortuo ita quæ il primo, num. 17. Ferro idest ferro pro iecto ab homine, vel ab arcu, nam teli appellatione continetur ferrum, vt dicto §. telũ, & ꝓbat. Rebuff. vbi supra.

113 Ac peste, seu causa pestis huiusmodi societate; & hic excipitur etiam casus pestis, & mors quæ successit durãte tẽpore pestis, in quo casu officialis nihil lucratur, & sic sunt additi instrumento antiquo multi casus qui in consuetudine antiqua nõ continebãtur, & qui dicit quod fugiens in longinquis partibus, post aliquod tẽpus quo discessit à loco vbi erat pestis, ꝓbare debet, quod ex peste mortuus sit; quia qui dicit probare debet, aliàs morte naturali mortuus præsumitur.

114 Vel ab Vrbe absentibus teneatur dare alios fideiussores alias, & c. vt supra nu. 82. hic additur quãdo fideiussor est absens ab Vrbe quod teneãtur dare loco absentiũ alios fideiussores; quia absentes pro mortuis habentur. Bart. & Bald. in l. 2. C. de tempo. in integ. rest. Pet. Gemin. & Fran. in c. si delegatus, de offic. deleg. lib. 6. Cassaneus super consuet. Burg Rub. 3. §. 1. in glossa

in glossa en est absent. nu. 4. carta 101.

115 Neque etiam pręgnantia, vel abortu, vel alia morte occasione pręgnantię proueniente, & sic excipitur mors proueniens ex pręgnātia mulieris & illius occasione & ex abortu, & hæc particula est addita instrumento veteri quando mulier dat pecunias in societate & est bona additio ad fugiendas lites & cōtrouersias quę desuper oriri possent, vide infra num. 120.

116 Cessio actionū vni fideiussori qui creditum soluit, fieri potest etiam ex interuallo, quia dum soluit, propriam obligationem extinsit non aliorum, & consequenter in hoc casu cessio actionum competentium contra alios est vtilis & fieri debet per creditorē, quia ex illa solutione facta per fideiussorē, non sunt liberati alij, & cum illa pecunia recepta creditor quodāmodo nomen aliorum debitorum vendidit, & propterea tenetur etiam ex interuallo fideiussori soluēti actiones cedere textus est in. l. cum is. 36. ff. de fideiuss. & ibi Bart. & quia fideiussor soluere videtur de mandato debitoris, Ideo ei à creditore cedendæ sunt actiones cōtra debitorem. l. Papinianus 28. ff. mādati. Bart. in l. modestinus. num. 4. vers. tertio casu. ff. de solut. & ibi Paulus de Castro col. fin. & alij Hieronymus Gabriellus consi. 62. num. 10. lib. 2.

117 Et simili modo est addita Clausula quando pecuniæ sunt positæ super periculo vitæ alicuius mulieris, vel talis viri, aut alterius personæ, seu personarum per eam, vel eum intra quindecim dies proximos, & nō vltra nominandarū; itaquod hac declaratione non facta intra dictū tempus amplius fieri non possit, & sic per istam particulam quæ nuper obseruatur in contractu societatis sublata est particula antiqua tanquam nimis vaga, de qua supra num. 31. & facultas nominandi periculum personæ in ratificatione societatis, cum potuisset in vltimo termino sex mensium ratificare societatem, est sublata ad tollendū has omnes dilationes & lites quæ exinde oriri possent, statutū est quod nominatio personæ super qua periculum mortis poni debeat, fiat infra quindecim dies futuros, & immediate sequētes à die rogitus per notarium societatis huiusmodi aliàs, &c. & fuit optima cautela ad vitandas fraudes & lites.

118 Fideiussores renouare tenetur officialis ex stylo hodierno in īfrascriptis casibus: primo in euentum mortis fideiussoris teneatur alium dare, vt supra num. 82. secundo propter absentiam ab vrbe, vt supra num. 114. Nūc autem addunt aut deteriorationis dictorum fideiussorum aut alterius ipsorum, tunc promisit dare alios eorū loco ęque idoneos seu idoneum, eisdem modo & forma quibus prædicti erant obligati intra quindecim dies à quolibet dictorum casuū computandos, aliàs eo ipso teneri voluit ad restitutionem dictarum pecuniarū & fructuum dictę societatis tunc decursorum & non solutorum satisfactionem proinde ac si huiusmodi societas disdicta esset, & ad omnia damna, &c. nā casus inopię contingens in persona fideiussoris nocere debet debitori qui tractat de lucro captando, non creditori qui tractat de damno vitando. l. item illa. ff. de constit. pecun. l. si vno §. item id quidam. ff. locati. Bart. in l. in commodato. §. sicut in fine. ff. commodati. Salic. in l. 2. C. cōmod. Surd. consi. 18. num. 5. & sic quæ fiunt in Romana curia fundata sunt iure communi, vt videri potest in toto supradicto instrumento cum qualibet ipsius par-

ſius particula fundata ſit in Iure communi.

119 Supra num. 110. & 115. ponitur clauſula mortis diuerſis modis in vno alio inſtrumento ſocietatis ſub eodẽ ſenſu, tamen diuerſis verbis videlicet morte tamen naturali, non autem aliter inflicta, ſicut telo, ferro, igne, aqua, peſte, ſeu veneno, aut partu & occaſione partus abortus, & prægnãtia mulieris, vel aliàs quomodolibet ab homine violenter illata, vel inflicta ſocietate durãte, in hac clauſula additur aqua, & ſic ſi ille qui dedit pecunias ad ſocietatem moritur in flumine, vel in mari, aut alio loco impetu aquarũ, pecunia non lucratur per officialem ex pacto.

120 De prægnantia mulieris dictum eſt ſupra num. 115. de abortu dictum eſt ſupra num. 35. additur in hac clauſula proxime poſita, aut partu mulieris, quæ non erat appoſita in aliquo inſtrumento ex ſupradictis, & ſic ſi mulier moriatur in partu ex pacto non lucrãtur pecuniæ ab officiali, ſed ſunt reſtituendæ hæredibus mulieris, & qui dicit mulierem ex partu mortuam eſſe, probare debet quòd ex partu mortua ſit, quia qui dicit probare debet; & ſimiliter, ſi dicatur quòd occaſione prę gnantiæ mortua ſit, & in hoc iudicio, & relationi peritorum ſtandum eſt.

121 Vel aliàs quomodolibet ab homine violenter inflicta, & illata, & ſic poſt omnes ſupradictos caſus ſi mors ab homine violenter inſtigatur ſocietate durante ex pacto non perditur pecunia. vt ſupra num. 19. & hæc clauſula valde placet & videtur formata melius quàm ab alio qui viderim, & addidit ſocietate durante, nam ſi moriatur finita ſocietate, non lucrantur pecuniæ per officialẽ ex pacto, & intelligitur finita ſocietas per diſdictam, vel mortem officialis, vel venditione officij, vt dictum eſt ſupra num. 9. Et quid ſi moriatur in bello ictu archibuſij, & ſic violenter occiſus ab hæreticis, an perdantur pecuniæ; & credo quòd perdantur, quia iſta mors quæ contingit in bello, largo modo dicitur mors naturalis, Gugliel. Bened. in c. Rainutius in verbo mortuus. nu. 19. vide quæ dixi ſupra num. 35. & infra num. proximo.

122 Mortem ſibi inferre nulli licet, nec ad fugiendas moleſtias mundi temporales, nec propter aliquod peccatum, nec deſiderio melioris vitæ, quia reus ſuæ mortis non habet poſt mortem meliorem vitam. c. 9. 23. q. 5. exemplo Iudæ, qui ſe laqueo ſuſpendit, vt c. 10. eadem q. 5. Ideo mortem arripere nos non debemus, ſed illatam ab aliis libenter excipere, vt in c. 11. & mortem voluntariam ſibi inferens ferro, veneno, præcipitatione, vel quolibet modo violentam, nulla pro eis fieri debet commemoratio in Eccleſia, nec cum Pſalmis eorum cadauera deferenda ad ſepolturam. c. 12. 23. q. 5. & in dicto textu hæc mors vocatur violenta, quia eſt illata ab homine, ideſt à ſeipſo per violentiam, ſed an compræhendatur in illa clauſula poſita ſupra num. 119. vel aliàs quomodolibet ab homine violẽter illata ideſt ab alio homine cum violẽtia illata nõ dicatᷓ à ſeipſo: Ego valde dubito quia mors, quam quis ſibi infert, dicitur voluntaria non violenta. & licet in textu dicti cap. 12. dicatur violenta, tamen annotatio ibi dicit, quòd illa dictio, violentam, abeſt ab originali, & ideo nihil poteſt argui ex illo textu præſertim quia in principio textus dicitur, vt qui ſibi ipſis voluntariè, ſi voluntariè, ergo non violenter ſibi infert mortem; & propterea quouis modo quis

do quis

do quis sibi inferat mortem voluntariam ferro, veneno, aqua, laqueo, vel proiiciat se voluntarie ab aliqua turri, fenestra, vel alio quocunque loco in terra, in mari, in flumine, in igne, vel se suspendat in arbore, vel in aliquo loco in domo, & moriatur, quod ĩ omni istorum casuum perduntur pecuniæ & lucrantur per officialem, quia hæc non est mors violenta illata ab alio homine, sed voluntariè à seipso, vt dicitur in textu dicti c. 12. & ex pacto & conuentione in contractu societatis prędictę nõ cõprehenditur, quia in ea dicitur ab homine violenter illata & sic ab alio homine præterquam à seipso; vide etiam supra num. 89. & num. 39.

123 Societates officiorum fiunt à Notariis qui primo capiunt obligationẽ officialis qui fatetur habuisse pecunias à Petro, postea obligantur fideiussores vti principales, tandem qui posuit pecunias, ratificat societatẽ, & si vult nominare personas super quarum periculo intendit pecunias ponere, potest hoc facere infra quindecim dies à die factæ obligationis per officialem, & ante ratificationẽ soluere cum effectu pecunias officiali qui de pecuniis receptis, quietationem manu propria facere debet socio qui posuit pecunias ad hoc vt appareat, quod hæc sit vera societas: primo quia societas constat ex pecunia numerata data per socium officiali 2. per cõmunicationem fructuum officij factã per officialem socio, & per dationem pecuniarum & ratificationem societatis factã per socium, qui dedit pecunias infra quindecim dies, declarando super cuius periculo vitæ & mortis naturalis vult esse constitutas dictas pecunias positas in societate. & hęc ratificatio & declaratio est necessaria quia ex ea consensus illius qui posuit pecunias probatur, & societas partim consensu, & partim positione pecuniarum & ex periculo vitæ illius cum participatione fructuum officij plene perficitur, & hæc omnia probantur ex discursu superius facto.

124 Sed quando non ponitur verè pecunia quia nõ datur in numerata officiali sed solum sub illa confessione de recepto, non est societas vt dictum est supra num. 8. & 68. & propterea potest cogi ille qui dedit pecunias, vt exhibeat cedulam subscriptam ab officiali super receptione pecuniarum, aliàs videndum declarari societatem fictitiam & simulatam, quia pecunia verè non fuit numerata, quia cõfessio de recepto illo absente facta fuit, licet illã recipiat Notarius pro eo tanquam publica persona dummodo infra quindecim dies illum qui dedit pecunias ratificet vt supra num. 117.

125 Et similiter si infra quindecim dies non ratificatur societas per eum qui dedit pecunias etiam respectu periculi vitæ, & mortis naturalis, non est societas, quę societas consensu duorum perficitur vt dictum est supra num. 4. & num. 109. vnde si non est facta ratificatio in tempore quindecim dierũ non est facta societas; quia sine consensu illius qui dedit pecunias non potest contrahi societas, & præsentia notarij acceptantis pro absente operatur dummodo infra quindecim dies ratificet societatem vt dictum est supra num. 117.

126 Præterea sine officio societas officiorum fieri nõ potest & officium debet esse capax pecuniarum positarum in societate, vtputa super officio militis Pij, valoris 500. scut. quòd reddit in fructu solum 50. scut. certa, non potest fieri societas 600. scut. ad rationem

tionem 12. pro cẽtinario quia fructus societatis 600. scut. simul computati ascendũt ad scut. 72. & sic in 12. scut. plus quàm reddat officium, & simili modo societas super tali officio 500. scut. quorum fructus sunt 60. qui 60. scut. ex fructibus dicti officij solui non possunt cum nõ percipiantur nisi 50. & in simili casu credo totam societatem esse nullam; quia vtile per inutile vitiatur, nam vitium non est circa personã, sed circa rem, & officialis est in solidum obligatus pro dictis 60. scut. extrahendis de fructibus officij præfati, qui non possunt percipi, quia sunt solũ quinquaginta scut. fructus dicti officij, & propterea in illo pluri est societas sine officio, quæ est prohibita à consuetudine, & à lege; & quotiens fit aliquid in fraudem legis, siue contra legem, vel consuetudinem vtile vitiatur per inutile. l. si libertus. §. pen. ff. de iur. patr. Bald. in l. certi conditio. §. quoniam nu. 3. ff. si cert. pet. Ruin. consi 109. nu. 17. lib. 4. Aym. consi. 780. num. 7. lib. 5. ad hæc facit. quæst. Io. Andr. de reg. iur. lib. 6. in c. vtile nõ vitiatur per inutile vers. huic regulæ conuenit quæstio. Esuperantij de Cingulo Epis. Teruisiensis, quã ipse prosequitur examinando & declarando an rescriptum impetratum ab excommunicato sit validum, & ibi vide Bald. in dicto. §. quando. num. 8. ponentẽ plures casus, in quibus vtile per inutile vitiatur, & quando non vitiatur vtile per inutile, & in hoc facit constitutio Pij IIII. vt dictum est supra num. 102. in qua constitutione prohibentur fieri societates vltra valorem officij, vide etiam quæ dixi in c. 7. num. 5. dist. 9. & in tract. de acquir. possess. c. 15. num. 93.

127 Sed quid si ille qui recognouit bonam fidem prætendatur scire societatem præfatam simulatẽ, & fictitie factam sine aliqua numeratione pecuniarũ & sine aliquo periculo prætensę quantitatis 500. scut. positæ in societate, & quam confessus fuit habuisse & recepisse ab eo qui dixit non dedisse aliquas pecunias ei qui recognouit bonam fidem, nec recepisse ab eo qui finxit dare pecunias; an dicta societas sit mandáda exequtioni ad instãtiã illius qui finxit dare pecunias, vel eius cessionarij, & videtur dicendum quòd non. primo quia contractus societatis non est legitime factus, quia contra cõstitutionem Pij IIII. factus extitit, qui mãdat solũ quod cõtractus legitime initi & facti exequtioni demandentur vt dictum est supra num. 105. secundo est factum contra consuetudinem seruandam in contractibus societatũ ad hoc vt non sint vsurarij & fictitij, quæ consuetudo vult quod pecunia sit numerata vt supra num. 8. & 68. hic non est numerata. tertio dicta pecunia debet esse sub periculo vitæ alicuius, hic pecunia cũ non sit numerata nec posita sub periculo vitæ alicuius, contractus non est licitus sed vsurarius, vt dictum est supra num. 31. & 109. non obstat scientia recognoscentis bonam fidem, quia ex sola scientia, quod nullum & inualidum est validari non potest, nec minus illud quod est illicitum, ex scientia tertij non fit licitum maxime quia habens scientiam non approbat dictum contractum, sed improbat dicendo illum fictitium & vsurarium.

128 Non obstat quòd dicitur quod ex illa prætensa scientia istius contractus illiciti sciens est factus particeps delicti, vel pœnę facientis contractus illicitos super societatibus officiorũ quia respondetur quod ille; qui recognouit bonam fidem putabat omnia legitimo modo

modo facta esse, & quia ille socius vere numerasset pecuniam, quã non numerasse postea fassus est dum cessit actiones creditori, & vlterius quando officialis fassus est in iudicio non habuisse pecuniam, & tunc sciuit fraudẽ & illam denuntiauit, vnde non est particeps delicti iuxta doctrinam Abbatis in dicto c. 1. num. 9. de rest. spol. & Decij in c. 1. de officio delegati. num. 33. 34. & 35. vbi additiones, & propterea hæc scientia sibi nõ nocet post decretum, & relaxatum mandatũ exequtiuum; & non obstat sibi quod dicit Decius in dicto c. 1. num. 38. de offic. deleg. & in reg. culpa caret. ff. de reg. iur. vbi Decius. Mainer. & alij, tam de iure ciuili, quàm canonico in foro contentioso, vel penitentiali, dum dicunt quòd de iure Canonico, quis tenetur delicto obuiare. c. sicut dignum. §. illi. etiam de homicid. quia tempore commissi delicti hoc ignorabat, & putabat omnia esse vera, sed ex post facto per ipsas suppositas personas omnia sũt facta manifesta, & quãdo de illis habuit notitiã opposuit exceptiones & detulit Curiæ.

129 Et si dicatur quòd illud, quòd prodest recognoscenti bonam fidẽ in nullitate contractus sic fictitiè facti, prodest etiam creditori qui dictum contractum sic fieri fecit. l. 1. & 2. C. si vnus ex pluribus appellan. quia potest responderi quod defensio non est eadem, sed separata, & contraria, & tũc defensio vnius alteri non prodest. l. si quis separatim. §. fin. ff. de appellat. ibi ceterũ si diuersæ causæ sint. Bald. in dicta l. 1. C. si vnus ex pluribus. num. 2. vers. aut est defensio. & idem Bald. nu. 11. dicit quòd hæc non procedunt quando de nullitate contractus dicitur prout in casu præsenti dicitur.

130 Officialis qui contraxit societatem & protestatus est nolle fideiussores ꝑ eum nominatos indemnes releuare, qui sciẽtes accesserunt dictę societati, nõ obstante dicta protestatione, qui si soluãt principali socio qui dedit pecuniam, non potest habere regressum cõtra officialem, qui protestatus est nolle illos indemnes releuare, vt dictũ est supra num. 60. & hoc quia ista pacta sunt seruanda, & non alterant naturã contractus & ipsum contractum. Io. Maria Riminaldus. consi. 100. num. 29. lib. 1. l. fideiubere vbi Castrens. ff. de fideiuss.

131 Sed quid si is qui dedit pecunias in societatem liberauit officialem, cum pacto de nunquam eum molestando ratione istius societatis insciis fideiussoribus, quos dedit; an propter hoc etiam censeãtur liberati fideiussores per dictum officialem dati. & regula est quòd liberato principali debitore censentur etiam fideiussores illius liberati. l. fin. ff. de pact. ibi si reus postquã pactus est à se non peti pecuniam, hoc pactum prodest fideiussori: nam principali debitore liberato, fideiussor est liberatus. l. cum principalis. ff. de reg. iug. & l. nouatio. ff. de nouat. Bart. & doctores, in dicta l. fin. & procedit dicta regula, etiam quod pro alio principaliter se obligauit diuersis temporibus. Alex. consi. 31. col. fin. lib. 5. Guido Papę. quæst. 570. & decis. Tolosana 80. vbi additio. Antonius Gabriell. de fideiussoribus cõclus. 1. nu. 90. & ideo si post hoc pactum qui dedit pecunias egit cõtra fideiussores & & officialem, & fideiussor soluit, potest ille fideiussor repetere à creditore tanquam indebite solutum, vt toto tit. ff. de condit. indebiti. maxime quia fideiussor, quando soluit petiit sibi à creditore cedi actiones contra of-

F ficialem,

ficialem, quas tenetur cedere de iure, stilo, & consuetudine Vrbis, non obstante obligatione Camerali, iste est stilus firmatus coram Notarijs Auditoris Cameræ, pluribus vicibus, & ita etiam seruatur, & seruari vidi, & tamen noluit cedere actiones contra officialem; ideo tenetur restituere quòd recepit à fideiussore, quòd exegerat tanquam indebite solutum, quia liberato officiali est liberatus eius fideiussor. dicta l. fin. ff. de pact. l. in omnibus ff. de solut. Bald. in l. tam mandatore. num. 12. C. de non num. pecunia. Bart. Socin. consi. 273. lib. 2. num. 1.

132 Sed ille qui recognouit bonam fidem licet sit fideiussor, quia & ipse accessit vt principalis fideiussor, tamen fecit aliam obligationem in qua promisit officialem, & omnes fideiussores indemnes releuare, & finita societate pecunias acceptas in societate restituere; ideo propter istam duplicem obligationem liberato officiali à creditore non est liberatus qui recognouit bonam fidem; quia secunda obligatio illius non est accessoria sed principalis & separata ab aliis. Bald. in l. 1. §. 1. nu. 6. ff. de iust. & iur. Sarnen. in reg. de iure quæsito nõ toll. q. 3. Bart. in auth. hoc ita num. 7. & 33. C. de duobus reis.

133 Fructus ad rationem 12. scut. pro quolibet centinario conuenti, etiam finita societate soluendi, socio qui dedit pecunias ex pacto apposito in instrumento societatis, & finita societate soluti procuratori socij mortui, An repeti possint tanquam exacti ex pacto licito, vel illicito. & quia super hoc vidi votum Theologi, & decisionem dominorum de Rota, ponam pro decisione dicti dubij, tam votum Theologi, quàm decisionem dominorum, & primo votum tenoris infrascripti: supradictum pactum videtur illicitum, quia finita societate, capitale, nulli periculo subest; proinde purum mutuum remanet, ex quo sperari nihil potest, neq; hic potest habere damnum, seu interesse, tum quia officialis non est in mora soluendi, nec fuit requisitus si velit soluere capitale, tum etiam quia hic principaliter est contractus societatis, cui repugnat exceptio damnorum & interesse, non autem cõtractus mutui nisi implicite, & per accidens, quo casu locum non habet damnum, & interesse nisi palliatũ; tum tertio, quia si hoc esset licitum, iam vsura nõ esset iniqua. omnes enim possent mutuo ad rationem 12. pro cẽtinario ratione damnorum & interesse, est ergo inspicienda natura contractus initi, scilicet societatis vel mutui, & cessante contractu societatis tunc ex mutuo nihil percipi potest. Gaeta. 2. 2. q. 28. art. 2. ad primũ & Dominic. Sot. lib. 6. de Iust. & Iur. q. 6. art. 2. circa finem & alij Theologi. Ego Frater Paulmius sacrę Theologię professor, teneo & tenendum arbitror. die 8. Martij 1570. & die 28. Aprilis 1570. Rota tenuit. Circumscripta cõsuetudine pactum esse illicitum de iure, quia finita societate cessat periculum vitæ, & amissionis capitalis, & remanet purum mutuum. & illa taxatio facta ab initio est quædam confessio futuri interesse, quæ videtur facta in fraudem vsurarum nisi illud aliunde probetur per doctorem. Bald. in l. Rogasti. §. si tibi. col. 2. vers. quid ergo. ff. si cert. petat. cũ aliis de quibus late per Didacum. lib. 3. variarũ resolutionum. c. 4. num. 5. Aymo. consi. 189. num. 8. Sotus de iust. & iur. lib. 6. q. 6. art. 2. circa finem. vide infra num. 178.

134 Nec

134 Nec istud pactum ex consuetudine Romanæ Curiæ apponi solitum in societatibus officiorum sustinetur: nam die 2. Iunij 1570. in Rota fuit conclusum dictum pactum, quod finita societate, vsque ad restitutionem sortis principalis soluantur fructus in eo conuenti ad rationem 12. scut. pro quolibet centinario, est illicitum de iure; quia finita societate, cessat periculum vitæ & amissionis capitalis, & quia consuetudo nihil operatur in vsuris. c. quia in omnibus iuncta glossa de vsur. Rochus in c. fin. in 3. not. de consuet. quia vsura Iure diuino & humano est prohibita, vt late per Couar. lib. 3. variarum resolut. c. 1. nu. 5. Doctrina vero Bart. in l. quis sit fugitiuus. §. apud Labeoné. ff. de edilit. edict. procedit, quo ad euitationé pęnæ, non quò ad validitatem actus, vt per Beroū. in c. quia in omnibus nu. 4. cum seq. de vsur. Aymo. consi. 155. num. 12. in tolerantia Pauli IIII. propter supplicationes quæ eius tempore signabantur, vigore constitutionis editæ super societatibus officiorum, domini non fecerunt aliquod fundamétum; nam omissa pro nunc illa disputatione, an Papa super vsuris possit dispensare, dixerunt bullam in eius proemio, & fere per totum reprobare pacta illicita in huiusmodi societatibus: & ideo ex ea nō iuuari posse qui exegerunt dictos fructus ad rationem 12. pro centinario finita societate. & vlterius societas fuit contracta antequā bulla ederetur à dicto Pontifice, quæ non extenditur ad præterita, & in pręteritis dat formam Datario, quod debeat ei notificare intra trimestre societates præteritas, aliàs annullantur. præterea quia in hac societate non reperiatur signata supplicatio, adhuc exigit ius commune & dicta bulla reprobat pactum hoc vti illicitum, & sic nō potest argui aliqua tollerantia, quia in odiosis, & concernentibus materiam peccati non fit extensio de casu ad casum. vide quæ dixi infra num. 174. & 178. & 179.

135 Præterea istud pactū qđ fructus disdicta, vel finita quomodolibet societate, soluendi sint ad rationem, 12. pro centinario est illicitum omni iure. & primo iure ciuili. Bart. in l. 1. C. de eo quod interest. num. 16. Bald. in l. rogasti. §. si tibi. ff. si cert. pet. Purpur. num. 39. dicit hanc opinionem cōmuné vsque ad numerū. 56. Rom. consi. 520. Sozzin. consi. 579. Decius consi. 39. & 322. Aymo. consi. 189. Petr. Rebuff. in l. 1. C. de sent. quæ pro eo quod inter num. 34. Afflict. decis. 20. dicit hanc opininem communem.

De iure Canonico pariter est communis. Io. And. in c. salubriter de vsur. vbi Cardin. & Anchar. in c. conquestus de vsur. Laurent. de Rodulfis. in c. consuluit. q. 53. de vsur. Felin. in c. cum venerabilis nu. 5. de except.

Diuus Thomas 2. 2. q. 78. art. 2. vbi Gaietan. Gabriel. Biel. super 4. sententiarum. distint. 15. q. 11. vers. pro solutione notandum sub titulo de vsur. Summa angelica in verbo vsura, il primo. Berous in c. fin. num. 51. de vsur. Sotus de iustitia & iure lib. 6. q. 6. artic. 2. circa finem.

136 Præterea disdicta societate, vigore cōtractus qui dedit pecunias nihil potest accipere; quia societas finitur disdicta, morte, vel venditione officij, nec minus vigore pacti; quia pactum non valet, nec potest peti vigore interesse. Paul. de Cast. in l. 3. §. fin. ff. de eo quod certo loco. quam doctrinam Rota semper est sequta. Mohed. decis.

208. videlicet, quod interesse lucri cessantis, verè & non præsumptiuè probetur, & si non probetur nihil debetur. Diuus Thomas 2. 2. q. 78. art. 2. vers. ad primum. vide infra nu. 174. dixi in tractatu vti posfidetis. c. 18. num. 63. & 153.

137 Sed si creditor fecit omnem diligẽtiam contra morosum debitorem exigendi, & recuperãdi suam pecuniam, & tunc potest ex quadã æquitate creditor exigere aliquod honestum lucrum arbitrio iudicis, secundum qualitatem personarũ, & hoc dicit Diuus Thomas. 2. 2. q. 78. art. 2. ad primũ. quapropter si est facta diligentia contra debitorem potest interesse per iudicem taxari ad rationem quinque seu sex pro centinario. Sozin. consi. 25. col. fin. lib. 4. & tantum solent reddere prædia rustica & domus in vrbe ad rationem quinque & sex pro centinario. si vero non fecit aliquam diligentiam contra morosum, nihil penitus debet habere. & si aliquid exigit debet in sortem computare, quia illud quod exigit est vsura, cum finita societate pecuniæ remanẽt in mero mutuo, & mutuum dantes nihil inde sperantes, vt dictum est supra num. 133. & 134. & sic male faciunt qui exigũt a debitore disdicta societate ad rationem. 12. scut. pro quolibet centinario etiam quod ille sponte soluat, quia exigit ex mutuo vsuram, non fructus societatis, ex quo non sunt in periculo, & ipse creditor nullam fecit diligẽtiam pro recuperandis dictis pecuniis, quare nõ debentur sibi aliqui fructus. declara vt infra num. 178. & 179.

138 Sed si socius qui dedit pecunias obiit iam sunt decẽ anni, & officialis non habuit sciẽtiam nisi post motam litem de obitu socij, per cuius obitum fuit finita societas vt dictum est supra num. 40. & si non habuit scientiam de morte non tenetur ad fructus decursos à die obitus & citra vsque ad motam litem; quia à tempore scientię & motæ litis fit officialis morosus, & post moram tenetur ad fructus taxandos vt resoluit Rota die 13. Nouembris 1564. sed secundum ea quę dicta sunt supra num. proximo nihil ei debetur: quia ex mutuo non debetur vsura nisi post moram, & mutuatio vsuraria est contra legem diuinam; vt late dixi in tractatu vti posfidet. c. 18. num. 153. & 154. quare post finitam societatem non debentur fructus ex pacto, & si soluantur sciẽter vel ignoranter possunt repeti, & sunt cum sorte computandi vt dictũ est supra nu. 136. vide tamen infra num. 174. nam si officialis qui recipit pecunias habet officium & non restituit pecuniam in societate captam, retinet rem & precium, & debet vt emptor condemnari ad restitutionem, vel solutionẽ fructuũ, prout ager venditus fructus red dere solet. l. 2. c. de vsur. & l. socius qui. ff. pro socio. l. curabit. C. de act. empt. Didacus Couar. lib. 3. variarũ resolut. c. 4. num. 1. & 2. secus si nõ habet amplius officiũ vt dicetur infra num. 179.

139 Fructus loco damnorum & interesse ad rationem 12. scut. pro centinario, vsque ad diem solutionis sortis principalis non debẽtur quia finita societate perceptio fructuum non est licita, cum cesset periculũ vitæ; & sors posita in societate remanet merũ mutuum, & propterea ex pacto in fraudẽ vsurarũ facto non debentur dicti fructus. Bald. in l. rogasti. §. si tibi. ff. si cert. pet. & dictum est supra nu. 135. & Plotus in l. si quando. nu. 452. C. vnde vi testatur de cõmuni opinione, & dicta taxatio ad rationem scut. 12.

pro

pro centinario, loco damnorum expensarum & interesse, sine aliqua probatione damnorum est vsuraria & illicita; super qua pactione vsuraria non potest dispensari. c. super eo. de vsuris, Couaruuias in tractatu variarum resolut. lib. 3. c. 1. vers. 2. expresius Rebuff. in l. 1. num. 270. vers. amplia. C. de sent. quæ pro eo quod interest: quia vsuræ sunt prohibitæ de iure diuino. c. quia in omnibus. & c. super eo de vsur. & dixi in dicto c. 18. num. 153. in tractatu vti poss. & Papa non dispensat contra ius diuinum, & super pacto sapiente naturam vsurarum. Diuus Thomas. 1. 2. q. 94. art. 5. per totum, nisi probetur interesse lucri cessantis & damni emergẽtis. Decius consi. 322. num. 4. vide quæ dicta sunt supra num. proximo in fine, & infra num. 178. & 179. vbi distinguitur, quæ distinctio placet.

140 Sed quid si in contractu fuerit factum pactum, quod si in principio secundi semestris societatis non fuerint soluti fructus societatis pro sex mensibus futuris, tunc & eo casu ex pacto inter dictos socios inito, ipso iure sine aliqua disdicta, intelligatur disdicta, & finita societas, vt sors posit statim repeti; & quia officialis non soluit, societas, ex pacto fuit finita, qua finita non debentur fructus. Alex. in l. insulam. fallentia 16. ff. de verb. oblig. Puteus decis. 8. de transact. nec in isto casu dantur quindecim dies, dari solitos quando disdicitur per Cursorem societas ex parte creditoris, & tunc dantur quindecim dies vt debitor posit de pecuniis prouidere; sed hæc disdicta quæ fit ex pacto resolutiuo, non pendet, à voluntate creditoris, sed ex negligentia debitoris nõ soluentis in tempore. quare elapso tẽpore, statim resoluitur contractus creditore volente, & ita in actis declarante, & pactum resolutiuum statim contractum non impletum resoluit. l. Iulianus. §. offerri. ff. de act. empt. Gozad. consi. 1. num. 1. & consi. 3. & ita fuit decisum coram R. P. D. Seraphino, die 18. Decembris 1573. neque obstat decis. Put. 68. lib. 3. quia rationes illius decisionis sunt omnino diuersæ, & cessant in illo casu in quo aderat clausula præcedente disdicta: hic vero adest pactũ expressum, quod eo ipso intelligatur societas disdicta, & simile de emphiteosi, vt per Clarũ de emphiteosi. q. 9.

141 Societatis ratificatio, an inducatur ex cedula solutionis pecuniarũ in qua dicitur, per complimento d'vna compagnia che hà fatta di scudi 500. sopra l'offitio di Pietro, comandò che si paghi, an per istam cedulam sit facta ratificatio dictę societatis & domini, 30. Martij 1582. dixerunt per dictum mandatum non esse inductam ratificationem societatis de qua partes consenserunt in instrumẽto societatis quę erat seorsum facienda per publicum instrumentum, vel per ęquipollens, cum hoc quod ante ratificationem pecuniæ starent periculo vitæ socij dantis pecunias, aliàs pactum quod sequta ratificatione, interim pecunię stent periculo vitæ ipsius socij, non potest locum habere nisi numeratis pecuniis officiali. nam dictio interim denotat, quod medio tempore quo fit ratificatio pecuniæ, stent sub periculo socij, non autem de tempore numerationis pecuniarum; ita Alberic. in dictionario in vers. interim. non obstant illa verba posita in cedula, per complimẽto d'vna compagnia che hò fatta, quia cum habeant relationem ad societatẽ factam, intelligitur cum conditionibus contentis in instrumento societa-

tis. l.

tis. l. asse toto. ff. de hæred. instit. & satis dicebatur completa societas etiã absque nominatione personæ, sub cuius periculo pecuniæ manere deberẽt; quia hoc ius nominandi erat facultatiuum, non necessarium ad perfectionem contractus, qui satis erat perfectus & completus, cum ante nominationem certa erat persona, in cuius vitæ periculo societas subiacebat. ex quibus sequitur quod officialis & ille qui recognouit bonam fidem non potuit in casu præsenti lucrari dictas pecunias; quia societas ratificata nõ erat, pactum circa nominationem personę sub cuius periculo vitæ pecuniæ positæ in societate existunt secundũ antiquam consuetudinem positũ est supra nu. 39. quæ consuetudo fuit mutata & data tãtum facultas nominandi in ratificatione instrumenti societatis, vt supra num. 109. postea ad tollendas omnes lites, addita est clausula in societatibus, quod nominatio personæ fieri debeat infra quindecim dies, à die rogitus contractus societatis, & non post, vt supra nu. 117. hæc decisio respicit consuetudinem antiquam de qua supra num. 39. propterea hodie non debet dicta forma antiqua attendi.

142 Exceptio non numeratæ pècuniæ in instrumento societatis nihil operatur, non obtenta absolutione à iuramento, licet etiam absolutio non suffragetur stante obligatione Camerali. Mohedan. decis. 28. quia per absolutionem à iuramento non tollitur dictę obligationis vigor, & executio, vt dixi in c. vt minorum constitutionum Egidianarum. glossa 2. num. 46. sed si facta est probatio non numeratæ pecuniæ in instrumento societatis parte non opponente, sed tacẽte, per testes, vel per confessionem partiũ, tunc nõ obstante iuramẽto & obligatione Camerali, potest Iudex pronunciare super simulatione contractus. Bald. in l. fin. num. 6. C. de non num. pecun. vbi Salic. in prin. vers. & subdit, Bald. & Alex. in l. nemo potest. num. 17. col. 4. vers. quorum dicta. ff. de legat. 1. Anton. Galles. in tractatu obligat. Cameralis, parte 4. q. 4. cart. 93. & ad tollendam hanc exceptionẽ non numeratæ pecuniæ ex antiqua consuetudine fit à Notario rogato de societate quædam fides in qua officialis in pede se subscripsit fatẽdo habuisse pecuniam numeratam sibi ab eo qui dedit pecuniam. & si creditor perdit hãc memoriam, vel fidem proceditur sine ea ad executionem societatis, facta tamen ratificatione societatis per ipsum creditorem ante.

143 Societas facta inter Petrum officialem ex vna cum Mario ex altera scutorum 200. in forma, & dictus Petrus promisit dare duos fideiussores. P. & M. quando accepit pecunias de quibus non dedit nisi vnũ fideiussorẽ, & accepit fructus primi semestris Marius, deinde obijt infra sex menses, an ex eo quod Petrus officialis non dedit nisi vnũ fideiussorẽ de duobus quos promiserat dare quando cępit pecunias, per mortem Marij lucretur pecunias positas in societate, vel illas restituere teneatur. die 19. Martij 1574. fuit per dominos resolutũ nemine cõtradicente, non esse locum lucro pecuniarum: quia Petrus non adimpleuit promissa. l. Iulianus. §. offerri. ff. de act. empt. nam ad effectum, vt quis consequatur actionem, vel exceptionem ex cõtractu, debet ante omnia docere pro parte sua de adimplemento. Aymo. consil. 151. num. 8. & cons. 190. nu. 15. & 20. nam aliàs Marius non erat contracturus. l. in conuentionalibus. ff. de verb.

verb.oblig.& licet Petrus replicet hęc procedere quando ipse fuisset in mora dandi fideiussores, vt per Bart. in l. si duo.§.hæc verba.ff.de constit.pecun. quia non sumus in casu, quod requiratur mora, nec regularis nec irregularis, cum non posit quis lucrum facere ex eo contractu quem non impleuit, nõ obstante aliqua excusatione vt per Decium in l. cum proponas. la 2. nu.4.C.de pact.& ibi alij doctores.allegata vero ex aduerso ꝓcedũt vbi ageretur de incurrenda pœna, non de lucro captando; tunc enim necessaria esset mora.nec quod dicitur de absentia ab Vrbe, ex his tollitur stilus qui allegatur, nam quomodocũque interpretetur pactũ resolutiuũ, satis est, quod ad effectum lucri, ille qui nõ impleuit pro sua parte non potest commodum consequi ex contractu. & vide infra num.145.

144 Sed quid si postea etiam nõ dato fideiussore Petrus officialis soluit fructus societatis, an cẽseatur remissa datio fideiussoris per receptionẽ fructuũ ipsius societatis postea factam & Baldus in l. si crimen num. 15.C. qui accus. non possunt. Aret.cons.136.nu.1. dicunt quod vbi de cõsensu siue permisione alterius fuit omissum nõ implementum, tunc exceptio non implemẽti amplius allegare non potest. Aymo.consil.26. num. 3. ad finem. Cephal.cons.80.num.10.lib.1.sicut dicitur quod caducitas remittitur per receptionem canonis. Glossa in l.2.vbi Salic.num.14. C. de iur. emphit. Ias. consil.117.in fine lib.4. Ruin. consil. 110.num.3.lib.1, Grat.cons.76.num. 14.lib.1.Cassad. decis. 2. num.2. Late. Afflict. decis.129. num. 9. maxime quia hodie amplius nõ interest nõ fuisse datũ fideiussorẽ promissum, cũ hæc exceptio hodie finita societate opponi non potest. Bald.cons.127.lib.1. Aymo.cons. 59. num. 2. vers. neque testator, Cesal. consil. 80. num. 9. & seq. lib. 1.

145 Marius replicabat quod societas statim quod pars aduersa cessauit pręstare fideiussorem, quia propter iuramẽtum constitutus fuit in mora absque interpellatione, quia iuramentum continue interpellat, sicut dies Crem.singulari 122. Ripa lib. 3. responso 7. in princ. vers. non obstat. Ant. Gab. de iure iur. conclus. 2.per totum. Corn. consi. 40. num.9.lib.4. vers.nec obstat, vbi dicit quod lex si quis maior. C.de transact. non solum loquitur in transactione, sed in aliis pactis; aliàs frustra pluries dixisset aduersus pacta & transactiones, vbi quod licet partem pretij recipere, & agere ad resolutionem cõtractus propter periurium, quia iuramentum hoc operatur quod sit seruandũ à periuro & nihilominus ipse periurus teneatur ad obseruantiã contractus; quia iuramentum habet vim clausulæ rato manente pacto, & ipse non implens, nihilominus perdat omne commodum ex ipso contractu proueniẽs, & in terminis declarat idẽ Corn.cons.179.lib.2.Cagnol.in dicta l.si quis maior num.142.& 143.Antonius Gabriell. de transact. conclus. 1. num.34.pręterea postquam quis contrauẽtione est effectus periurus ob nõ implementum in tempore, non potest amplius per partem remitti. Felin. in c.1. num.3. de iureiurando.Rolãd. de Valle cons. 34. num. 2. & 3. lib.3. quare si periurium non obseruanti expresse remitti non potest, minus tacite remittitur recipiendo fructus, aut partem pretij; maxime quia Petrus tenebatur dare duos fideiussores, copulatiue, non alternatiue, vt declarat Corneus dicto consil.40.num.9. lib. 4. &

De-

Decius in l. cum personas, la 2.num. 4. & in fine. C. de pact. dicit iuramẽtum habere vim clausulæ rato manente pacto;& si prætẽdatur per receptionem fructuum,remissas esse caducitates,intelligitur de præteritis tpibus nõ de futuris. l. si vnus. §. illud.ff. de pactis. Tiraq.in l. si vnquã in præfatione num. 155.C.de reu.don. & remissio caducitatis non facit nouum contractum cum confirmet antiquum. Tira quell. ibi in verbo reuertatur. num. 12. etiam quo ad iuramentum. Felin. in c. 1. sub num. 5. vers. sed contrariã partem. de iur.iur. & procedunt prædicta tam in vita socij,quam post eius mortem, quando contractus resoluitur ob pacta non seruata, vel non sequto implemento; quia tunc ista declaratio transit ad hæredes. Bald. in l. fin. num. 7. Salic.num.4.C.de reuocand. don. & ibi Ripa num.108. Ant. Gabriell. conclus. 1. num.42.& lib.7. de criminali conclus. 35. num. 14. & pro ista opinione faciũt quę dicta sunt supra num. 143.

146 Petrus contraxit societatem 500. scut. cum Mario super eius officio, recognouit bonam fidem Horatius Peregrinus vnus ex fideiussoribus fuit coactus illam soluere;sed pro solutione contraxit aliam societatem,cũ protestatione & declaratione,quod istam societatem contrahebat ad effectum soluendi Petro, dicta scut. 500. capta in societatem à Mario,animo illa cum fructibus ab Horatio recuperare, qui promittebat illum indemnem releuare. & cum Peregrinus qui fecit secundam societatẽ prætendebat morte illius q dedit pecunias, scđo loco lucratum fuisse pecunias positas in secunda societate. Horatius contra quem erat facta societas secunda, à quo Peregrinus indemnis releuare volebat, dicebat ex morte illius qui dedit pecunias lucratum fuisse illas.fuit super hoc in Rota disputatum, & fuit resolutum quod Horatius principalis debitor morte illius qui dedit pecuniam illam lucratur nõ Peregrinus fideiussor;ex eo quia fideiussor faciendo nouam societatem videtur mandatum habuisse ab Horatio principali ad soluendum priori creditori in prima societate; quia ista secunda facta pro solutione primæ, & non ex alia causa. l. indebitum, vbi glossa. & Ias. in primo not. ff. de cond. & indebit. & quidquid soluit Peregrinus ratione sortis & fructuum totum postea repetit ab ipso Horatio. l. si mandato. §. si fideiussor. vbi glossa in verbo sumptibus.ff. mandati. Siluester in verbo vsura,il primo q.39.& tãto magis propter protestationem Peregrini facta in secunda societate iuxta consi.Romani 101. per quam protestationem Peregrinus poterat petere ab ipso Horatio, & sortem & fructus, propterea passos tam de iure Ciuili quam Canonico,Innocent. & Abbas. in c. 1. de vsur.

147 In alia Oliuerius super suo officio cepit pecunias in societate à Christophoro absente pro tribus mensibus & deinde ad beneplacitum super periculo vitæ personę nominandæ à Christophoro in ratificationem societatis, & donec ratificet super periculo vitę suę. post xx.dies Christoph. ratificauit societatem.& periculũ vitæ posuit in vita Francisci,qui cum grauissime infirmaretur disdixit societatem, & infra quindecim dies disdictę obijt Franciscus, sed Christophorus qui sciebat infirmitatem Francisci, & quam non intimauit Oliuerio, curauit renouare cum dicto Oliuerio dictam societatẽ prout renouauit,& cum postea Oliuerius sciuit nominatum esse Franciscũ

qui obijt intra quindecim dies disdi-ctę, fuit dubitatum si contractus renouationis societatis esset dolosè factus per Christophorum, ad effectum ne Oliuerius lucraretur dictas pecunias stãtibus pręmissis, & propterea teneatur illas Oliuerio restituere, & fuit resolutum Christophorum teneri ad restitutionem dictarum pecuniarum; quia dolose versatus sit cum Oliuerio, suasio enim suadenti vtilis, & ei cui suadetur damnosa arguit dolum. l. seruus tuus. ff. de dolo. l. Iulianus. §. per contrarium. ff. de actio. empt. Aymo. cõsi. 620. num. 4. idque eo magis si ea reticeantur, quæ respiciunt commodum retinentis, & damnum ignorantis. Abbas consi. 68. num. 2. lib. 1. Bart. in l. 1. §. venditor. ff. de act. empt. & quibus accedit insolita Christophori diligentia, ex qua arguitur etiã dolus. Decius cons. 48. nu. 25. ex quo sequitur quod iste dolus fuit deceptiuus & dedit causam huic contractui, & ex eo annullatur contractus. Cagnol. in l. 2. nu. 12. C. de resc. vend. & in regula cõtractus 108. ff. de reg. iur. & præsumitur contra eum qui non fecit quod facere tenebatur. Menoch. præsumpt. 54. num. 10. lib. 3.

148 Non obstat regula qui cum alio cõtrahit. ff. de reg. iur. quia procederet si ratificatio contractus remansisset in suspenso; sed cum interim contractus subsisteret & pecuniæ starent periculo Christophori; non potest negligentia argui Oliuerio, præcipue cum in re propria liceat esse negligẽtem. l. quod nerua. ff. depos. vbi dolus præponderat culpæ, & ideo ei suffragari non debet. l. cum lex. vbi glossa. ff. de edilit. edicto, qui dolus præsumitur quotiens fit aliquid de prohibitis. Cephal. consil. 64. num. 20. lib. 1. pro vt erat in casu isto durante disdicta facere nouam societatem existente tunc Francisco nominato à Christophoro in periculo mortis.

Non obstat quod Oliuerius potius renouare voluisset, ne teneretur restituere si Franciscus conualuisset; quia nõ est verisimile vt eo tempore quo sibi lucrũ imminebat, voluerit illud remittere, cum nemo præsumatur iactare suũ. l. cum de indebito. ff. de proba. ex quibus sequitur quod detur repetitio Oliuerio pecuniarum solutarum ignoranter cum dolo Christophori: quia ignorantia facti alieni præsumitur. Io. Cefal. cons. 3. num. 101. lib. 1.

149 Et pręsertim ex eo quia contractus societatis consensu perficitur. l. societatem. ff. pro socio. & nihil magis excludit consensum quam error. l. si per errorem. ff. de iurisd. omniũ iud. De errore manifesto Oliuerij: quia ignorauit in ratificatione societatis nominatum esse Franciscum, qui error verisimilis est; quia ex testibus & aliis actis probatur ignorantia nominationis factæ per Christoforum de persona Francisci per Oliuerium & præsumitur, & in facto alieno est probabilis. l. fin. ff. pro suo. Alex. consi. 42. col. 2. lib. 1. Sozin. consi. 263. num. 12. lib. 2. Io. Cephal. consi. 133. num. 40. lib. 1. & hæc ignorantia est multũ probabilis & iusta, & excusat. l. si quis patrem. ff. ad macedon. Iacob. Men. de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 88. num. 15.

150 Claudius dedit in societatem officij Ripę scut. 100. Tullio super periculo vitæ Horatij nepotis Claudij, eodem die idem Tullius cessit dictum officiũ in fauorem alterius, obiit Oratius, per cuius obitum Tullius prætendit se lucratum fuisse dicta scut. 100. Claudius habita notitia venditionis prætendebat ex tunc dissolutam fuisse

G se

se societatem, & cum dubitaretur an Tullius lucratus fuisset dicta scut. 100 per obitũ Horatij, vel potius societas dissoluta censeatur per cessionem officij, & Tullius dicebat quod licet cessisset officium, tamen cessio non fuit expedita iuxta constitutionem Pij V. & resignationes in fauorem habēt tacitam conditionem, si ius illi acquiratur. Io. Paulus decis. 102. Fabius decis. 37. Præterea cessio non admissa per superiorem nullum ius tribuit. Puteus decis. 94. lib. 2. & consequenter ius ab ipso Tullio non fuit abdicatũ, maxime, quia postea exercuit officium præfatum & in constitutione adest decretum irritans resignationes officiorum non seruata forma eiusdē constitutionis. Cassad. decis. 2. & 3. de renunciat.

151 Claudius vero dicebat societatem resignato officio esse finitam. l. verum. §. fin. l. actiones. §. morte. ff. pro socio, vide supra num. 40. & cessio illius officij Ripæ fieri potuit, corã notario, & testibus, iuxta constitutionē Pij; ideo sine superioris admissione tenuisse, quia satis est quod ipse Tullius cessit, & dimisit officium licet resignatarius, declarauerit se nolle dictũ officium exercere. & est maxima differentia inter resignationem beneficiorum ecclesiasticorum & officiorũ secularium, quia in beneficiis ecclesiasticis requiritur authoritas superioris, & sine admissione non tenetur. Innoc. in c. quod in dubiis, & in c. fin. de renunciat. Rota decis. 4. Innoc. de renunciat. officia vero secularia ęquiparantur bonis patrimonialibus, adeo vt officium emptum filio per Patrem computatur in legitima; & ideo simplex renunciatio tenet in præiudicium renunciantis, etiã sine admissione, hoc videtur introductum ratione interesse Principis, cuius interest scire in cuius persona resideat officium, vt sciatur quando vacat per obitum & ex aliis causis quæ cõtingere possunt. Sed cessiones corã notario & testibus fieri possunt, & factæ tenent dissimilibus officiis Ripę, & ideo cessat obiectum factum per Tullium, quod ius nõ acquiritur cessionario, nisi secuta admissione, aliàs esset clusoria, huiusmodi facultas cedendi coram notario & testibus, & alia quæ continentur in constitutione Pij, ius exercēndi officium respiciũt, non autem resignationes officiorum Ripæ quæ reseruantur ipsis officiariis Ripæ, in ipso decreto irritanti & cessionarius potest istud his cessum ante expeditionem litterarum Camerarij alteri cedere.

152 Et illud quod dicitur in resignationibus in fauorem non abdicatur ius à resignante nisi admittatur à superiore, quia illud procedit in beneficialibus ex eo quod solet apponi clausula, & non aliàs, nec alio modo, & non apposita sub intelligitur ex præsumpta mētę resignantis, quia aliàs non erat dimissurus beneficiũ & in his terminis lòquũtur decisiones pro Tullio allegate, sed in venditione officiorum vendens, vel dans in solutum nihil aliud quærit quam rei pretium, vel à debito liberari, & non curat an cessionarius sit, vel non sit admittēdus, neque amplius curat de cessionario; & ideo magna est differentia inter casum & casum, & propterea ex cessione officij fuit finita societas, & Horatius mortuus post finitam societatem non facit quod Tullius lucretur pecunias; quia pecuniæ solum lucrantur si moriatur persona nominata in ratificatione durante societate, hic mortua est post finitam societatem, ergo.

153 Sed quid si facta est societas per Petrum

trum super suo officio cum Gaio qui dedit scut. 100. super persona nominanda per eum qui nominauit notarium rogatū de dicta societate, & nominatione in præsentia testium officij dicti notarij, postea decessit Gaius, an sit credendum notario circa dictā nominationem, ita vt per obitum Gaij Petrus officialis nō lucretur pecunias & videtur dicendū, quod non sit credendum notario in dicta nominatione: & primo, quia ante factam nominationem, periculum vitæ stat in persona Gaij qui dedit pecunias. Berous consi. 133. nu. 8. lib. 1. & quāuis notarius nominatus sciebat in suo libro rogituum quod ipse die sequenti fuit nominatus circa periculum vitæ, tamen illi non creditur tam ad sui quā alterius commodum. l. ex sententia. ff. de testam. tut. & qui se scribit tutorē non excusatur. Bart. in l. non putatur §. si quis sua. in princ. ff. de bon. poss. cōtra Tab. l. vxori. 18. ff. ad leg. Cor. de fals. Bald. in l. iudices. col. 1. in fine. C. de fide instr. vbi dicit quod notarius non potest se rogari de his, quę concernunt propriam personā. Alex. consi. 104. num. 6. lib. 5. Ias. consi. 115. num. 5. lib. 4. maxime quia testes appositi in dicta nominatione sunt testes officij, domestici & familiares, & propterea notario in hoc nō est credendum. l. etiam. C. de testibus. Paris. consi. 104. num. 15. lib. 1. sed si hæc nominatio fuisset intimata per cursorem statim, vel ante obitum Gaij per quindecim dies, [& notarius esset persona honesta credo standum esse huic nominationi, quia per intimationem cessat omnis suspicio.

154 Societas potest disdici socio, etiā extraiudicialiter, dummodo fiat disdicta coram notario & testibus, vel coram testibus fide dignis: quia in cōtractu societatis dicitur, cum disdicta quindecim dierum, quæ est similis reuocationi beneplaciti. Decius consi. 108. num. 4. nam ista disdicta quandocunq; fieri potest, dummodo de ea constet Car. in clem. 1. de renunc. nu. 14. vers. quęro. & quia in actis voluntarię iurisdictionis sufficit, quod relatio citantis quandocunq; superueniat Felin. in c. Ecclesia sanctæ Mariæ. col. 10. circa finē. vers. limitat eam Bald. de constit. maxime cum disdicens nō teneatur statim post quindecim dies agere, vt dicimus in præscriptione interrumpenda. Bald. in auth. matri & auiæ. num. 35. C. quando mulier tutelę. verum disdicta est reproducenda apud acta notarij rogati de societate propter fraudes vitandas; & quia reproductio disdictę non est actus iudicialis cum super illa citatione non sit faciendum decretum per iudicem, sed solum producitur ad probandam & declarandam intentionem socij nolentis amplius continuare societatē, sufficit quod apud notarium, quolibet die etiam feriato, producatur extra iudicialiter ad probandum tantum dictam voluntatem socij nolentis societatem continuare. Ita declarat Tiraquell. de retractu. parte 1. §. 36. glossa 2. num. 54. & 55. & Afflictus in tractat. de iure prothomiseos in verbo vt intra triginta dies. col. 3. vers. itē quęro. quo tempore tenet eam denunciationem quæ debet fieri ex illa constitutione posse fieri diebus feriatis in honorem Dei. & idem Tiraquell. in dicta prima parte ad finē. q. 15. nu. 78. vide tamen infra nu. 190. & supra nu. 14.

155 Societas cum aliquo inita sub certo die & tēpore ad hoc, vt dissoluta probetur, debet constare de tali dissolutione societatis illius, quæ libere ipsos socios ab ea, licèt tacite & expresse, cō

mensibus anticipate, si moriatur socius officialis infra sex menses, tanto magis, quia ex pacto & consensu vtriusque partis societas ad sex menses debebat durare; si morte dissoluta est non nocet voluntati & conuentioni partium, cui conuentioni non derogatur per mortem socij nisi post sex menses, & tunc finita est societas respectu fructuum, & per mortem intra sex menses, ille lucratus est pecunias, quod non est parum vt dixi.

159 Et quia aliquando societates fiunt per procuratores illorum, qui dant pecunias, & tunc talis procurator debet habere mãdatum speciale ab illo, qui dat pecunias in societate, videlicet ad contrahendam societatem cũ Titio, vel quacumque alia persona ad sex menses & ad eius beneplacitum cum facultate ponendi pecunias datas in societate sub periculo vitæ, personæ nominandæ per ipsum procuratorem, & aliis clausulis necessariis. l. 4. ff. pro socio. ibi per nuncium posse dubium non est, idest de nuncio habẽti speciale mandatum, vt dictum est.

160 Societas disdicitur socio hoc modo, Intimetur .N. officiali & principali, qualiter infrascriptus instans non intendit amplius continuare societatem scut. 100. sub die 3. Octobris 1587. inita, immo illam disdicit, beneplacitumq; suum in ea positum reuocat, & fructus & sortem rehabere intendit, & ad hoc ipsum interpellat omni meliori modo instante Petro. Nicolaus est Notarius & statim quod est facta & executa contra offi cialem disdicta, principalis socius vel eius procurator specialis, dictam disdictam producit apud acta Notarij, & Notarius in pede cedulæ citationis vel intimationis disdictæ scribit, idem principalis aut N. eius procurat. produxit dictam intimationem, & disdixit societatem, prout in ea continetur. & facta & annotata per Notarium dis dicta, & alia supra dicta quindecim dies de quibus in instrumento societatis à dicta die reproductionis, & citra currere incipiunt, secundum aliquos à die intimationis factæ per Cursorem dummodo apud acta producatur intra quindecim dies. vide infra num. 167.

161 Ex ista intimatione sic facta nota infrascripta: primo quod intimatur socio voluntas alterius socij non habentis animum amplius societatem continuare: quia sicut consensu contrahitur societas, ita dissensu dissoluitur. l. verum. 64. §. fin. ff. pro socio. ibi societas soluitur ex personis, ex rebus ex voluntate & exactione. & l. actione. §. diximus. ff. dicto titulo pro socio.

162 Secundo noto, quòd interpellatũ officialis ex illa intimatione, pro restitutione pecuniarũ, & interpellatus cõstituitur in mora regulari, si non restituit elapsis quindecim diebus pecunias. l. in hac actione. ff. de condit. triticaria. vbi glossa. Bart. & alij Doctores, & mora inducit petitionem fructuum & vsurarum. glosa in l. mora. ff. de vsur. Io. Petrus Surdus, consi. 101. num. 16. lib. 1. sed non sufficit ista sola interpellatio, vt possit exigere fructus ꝓpter moram cum requiratur etiam decretum mandati: quoniam si nulla est facta diligẽtia, nulli debentur fructus, vt dictum est supra. præterea iuramentum interpellat, post scientiam. vide supra num. 145.

163 Tertio quindecim dies currere incipiunt à die executę intimationis per cursorem contra officialem factæ si reproducatur apud acta, intra quindecim dies per principalem vel procu

rato-

ratorem specialem: quia ex dicta reproductione apud acta facta per principalem vel procuratorem, declaratur quod intimatio facta per cursorem est de voluntate principalis. & illa declaratio facta in pede intimationis retrotrahitur ad diem intimationis factæ per Cursorem. Glossa, & Doctores in cap. cum tu de vsuris. Bart. in l. omnes populi. num. 40. vbi Caccial. num. 151. ff. de iustitia & iure. Ruin. consi. 225, num. 6. lib. 1. Ioannes Petr. Surdus consi. 128. num. 13. si apud acta non reproducitur, non constat de consensu socij nolentis societatem continuare, vt dictum est supra num. 14. & ideo Pius Quintus sanctæ memoriæ ordinauit disdictas huiusmodi societatum, non afficere nisi à die illarum productionis apud acta notarij, in cuius officio societatis instrumentum est rogatum. & sancta est hæc ordinatio, & hæc hodie obseruatur, & obseruari debet ad tollendas fraudes & lites. intellige tamen prædicta à die vltima sex mensium pro quibus sunt soluti fructus, ita vt currere incipiant. 15. dies à die vltima sex mēsium præteritorum vt dictum est.

164 Aliquando societas in mutuo partium consensu, aliquando morte socij dantis pecunias, vel officialis, aliquando venditione officij facta ab officiali, vel creditoribus eiusdem, & ex alijs causis numeratis supra num. 9. & in quolibet ex dictis casibus quindecim dies (qui dantur solum quando fit disdicta à socio, qui dedit pecunias) non expectantur, quia disdicta fit ex pacto apposito in instrumēto ibi, quā durare voluerunt ad beneplacitum ambarum partium: & in disdicta beneplacitum reuocatur vt dictum est supra num. 160. in casu vero mortis & alijs casibus prædictis non est beneplacitum morientis, vel vendentis ex necessitate, sed displicentia; & ideo non habet locum pactum disdictę societatis de quo in instrumento.

165 Societas super vno officio notariorum Auditoris Cameræ, vel Cameræ Apostolicæ, aut Auditorum Rotę, vel aliorum iudicum, qui habent ex officio, & ex scripturis maximos introitus, si quis ex dictis notarijs vendat officiū Notariatus reseruatis sibi scripturis dicti officij, quæ etiam sunt fructiferę de sui natura, cum dictę scripturę locentur emptori officij ad rationē scutorum nouem pro centinario valoris dictarū scripturarum, & Notarius antequam venderet officium, super dicto officio & illius scripturis fecit societatem 200. scutorum, an ex venditione officij præfati dicta societas sit finita. & quidam in sua praxi dicit non esse finitam, quia societas super officio notariatus intelligitur facta super officio & illius scripturis. & licèt pars aliqua pecuniarum acceptarum in societate restituatur, & officium vendatur, tamen remanet societas super residuo pecuniarum in scripturis. Ego volui facere aliquam diligentiam super hoc & vidi instrumenta in quibus fiunt societates super officio notariatus Rotæ vel Auditoris Camerę cū solitis clausulis, & nulla mentio scripturarum fit in instrumento societatis. vnde vendito officio reseruatis scripturis notariatus, societas finitur, nec substinetur super scripturis reseruatis in vēditione officij: quia super illis non est facta societas, sed super officio tantum, & officio vendito finitur societas; quia in eius locum alter succedit, ideo pro mortuo habetur officium vendēs. instit. de societ. §. soluitur. vers. nam cum eius locum. & in l. verum. §. fin. ff. pro socio. ibi siue res, siue homines,

siue

siue actio interierit distrahi videtur societas, hìc est distractum officium, si dicatur remanent scripturæ, respon detur quod scripturæ non sunt officium, & super scripturis non est facta societas, nec vnquam vidi illas fieri, sed solum super officio, & pro isto dicto facit. l. si idque in principio, vers. tractatum. ff. pro socio. sed si in societate dictum sit super officio & eius scripturis vẽdito officio substinet societas in scripturis vt in d.l. si id quod. §. ceterum. & pro isto vltimo exemplo, vide vnam decisionem positã infra num. 199.

166 Societas 200. scut. contracta super aliquo officio in forma, demum officialis restituit socio dante pecunias scut. 100. remanentibus aliis. 100. de quibus à neutra partium nihil fuit dictum, sed pro illis 100. restantibus soluti sint fructus ab officiali & receptis à socio, crederem quod pro illis 100. remanentibus duret societas. l. verum 64. §. fin. ff. pro socio. societas soluitur ex personis, ex rebus, ex voluntate, ex actione, ideo siue homines, i. socij, siue res, idest pecuniæ in casu nostro, siue voluntas interierit, societas dissoluitur, homines interierunt, res vero, cum aut nullæ relinquantur aut conditionem mutauerint, hic relinquentur. 100. & non mutant conditionem, seu voluntatem, ideo super istis 100. restantibus ex voluntate vtriusque remanet societas licet ista vltima voluntas scripta non sit: quia ita de iure intelligitur, vt in dicto. §. fin. & sufficit voluntas posita in primo instrumento societatis pro parte remanente, nisi probetur contrarium.

167 Moriens notando in flumine dicitur mortuus morte naturali non violenta, per ea quæ dicta sunt supra nu. 122. & dicit Guigliel. Benedicti in c. Rainutius de testam. in verbo mortuo num. 19. & similiter si quis casu percutiatur in capite à regula proiecta à vento in via publica, dicitur naturaliter mori vt supra nu. 122.

168 Sed quid si quis letaliter vulneratus archibusio, post sex, vel octo dies, proiiciẽdo se ex fenestra domus mortem sibi ipsi intulerit, an per eius mortem officialis lucretur pecunias. credo quod sic, quia causa magis proxima morti fuit mors voluntaria à se illata. & isto casu ista mors non est violenta sed voluntaria, & procedunt quæ dicta sunt supra num. 122. & qui dicit quod mors sit violẽta, quia prius percussus archibusio, ex quo vulnere mori necesse erat, respondetur quod poterat & non poterat mori ex illo vulnere illato, vt sæpe vidimus; sed si probetur quod per se ipsum se proiecit ex fenestra in flumine, vel alio modo, & quod ex vulnere & percussione non erat effectus insanus, sed quod erat sanus mente, tunc procedunt quæ dicta sunt supra nu. 122. sed si erat factus ex vulnere insanus, secus dicerẽ: quia tũc mors fuisset causata ab illa percussione & vulnere mortali illato cum archibusio, quod vulnus sibi suos sensus sanos abstulit, & tunc esset ex vulnere mortuus, non ex propria voluntate. & idem dicendum si fuit proiectus ab aliis qui corpus eius custodiebant, sed insania & violentia illata ab aliis est probanda per eum qui se fundat in violentia & insania, quia qui dicit probare debet. Felin. late in c. ex litteris. num. 11. & sequẽtibus de probat. fere in omni casu. Innoc. in c. super his. de dol. & contumac. glossa in c. si forte. in verbo defectum. de elect. in 6. & Rota decis. 4. de appell. in nouis.

169 Societas facta in vrbe super vita perso-

potest renouari sine consensu socij dãtis pecuniam & officialis recipientis illam; quæ pecunia stet sub periculo vitę ipsius socij dantis pecuniam ad hoc vt lucretur fructus ad rationem 12. pro centinario, vt dictum est supra pluries: hic nõ probatur cõsensus dantis pecuniam, nec officialis, nec minus quod pecunia sit sub periculo vitę alicuius. Menoch. de prꝫsumpt. lib. 1. presumpt. 24. num. 5. tenet ex non factis non prꝫsumi renouationem societatis. Crotus consi. 15. num. 15. & idem Menoch. consi. 121. num. 83. & 84. lib. 2. hic nihil est actum, ergo non est renouata societas.

175 Non obstat quod debitor soluens fructus ad rationem 12. pro centinario finita societate præsumatur donasse creditori fructus solutos; respondetur quod donatio regulariter non præsumitur. Menoch. de arbitr. iudic. casu 88. in principio, & num. 3. verum ista regula non semper procedit; ideo cõsidera infrascripta: quia aut fructus soluuntur iuxta conuentionẽ sponte, aut metu mandati executiui. si sponte, præsumuntur soluti ex conuentione iurata quam quis propter iuramentũ seruare tenetur, ne renuendo sit periurus, prꝫsertim stante obligatione camerali. & in hoc casu an detur repetitio, dico quod si est officialis qui habuit pecunias in societate, ex quo habet officiũ & pecunias socij & credo ꝙ nõ vt dicit infra nu. 178. & nu. 191. Si non est socius, vel non habet officiũ, vel sit fideiussor & metu mandati soluat, forsan posset repetere vsque ad summam taxandam per iudicem vt infra num. 179. & Decius in l. cuius per errorem num. 2. ff. de reg. iur. Menoch. de præsumpt. lib. 3. prꝫsumpt. 31. num. 9. si vero quis inducitur ad soluendum dolo, & fraude creditoris vt supra num. 171. credo quod propter fraudem detur repetitio in totum; vel computetur in sortem, quia dolus & fraus nulli debet vtilitatem afferre. c. postulastis in fine de concess. prabendæ. si soluitur dolo debitoris, vide infra num. 191.

174 Maior difficultas quam sit in toto isto tractatu est circa fructus conuentos disdicta, vel finita societate ad rationem duodecim pro quolibet centinario scut. quia Theologi, vt supra ostensum est num. 133. & iuris consulti tam Canonistę, quam Ciuilis iuristę tenent dictos fructus etiã loco dãnorum & interesse non deberi; quia disdicta societate pecuniæ positę in societate remanent tanquã simplex mutuum, & non sunt sub aliquo periculo per mortem socij dantis pecuniam; & propterea non debent ex pacto solui dicta scut. duodecim pro centinario ipsi creditori, vt dictum est supra num. 134. 135. & 136. & firmat Decius ex communi opinione doctorum in c. cum venerabilis num. 64. & 65. de except. & in consi. 116. col. 2. in fine & consi. 119. & comprobat Fabius Accorambonus Decanus olim in vna sua decis. ex omni iure. & col. fin. vers. huic determinationi, respõdet ad Decium in dicto c. cum venerabilis. num. 65. vers. putarem, quod etiam certa quantitas licite promitti possit habito respectu ad interesse verisimile vt in eo qui prædium vendidit cũ termino ad soluendum pretium, ex quo emptor interim lucratur fructus, quod teneatur ad vsuras pretij in recompensationem fructuum. l. curabit. C. de act. empt. nam cum de vero interesse appareat, quia ex communi contingẽtia ex fundo venditor tot percipit fructus qui valent decem & plus & minus secundum varietatem temporis,

certe dixit ipse illa promissio facta à principio iuxta illa decem, parũ plus vel minus, videtur facta quædã transactio inspecto futuro euentu vt tollatur difficultas probationis. l. fin. ff. de prætoriis stipul. & in c. nauiganti de vsur. vbi quando verisimiliter dubitatur, non debet contractus vsurarius reputari; & dicit Decius, quod in tali casu cessant supradictę rationes. Cui doctrinæ Decij Fab. tripliciter respondere conatur: primo quod Dec. tenet cõtra mentem omnium doctorum, & quod ipse tenuit in supradictis consiliis, vt etiam aduertit Purpuratus qui ipsum reprobat in l. rogasti. §. si tibi. num. 39. ff. si cert. pet. & Felin. in dicto. c. cum venerabilis. nu. 5. de except. secũdo quod nulla est verisimilitudo q̃ quis ponat pecunias ad 12. pro 100. sine periculo vitæ post disdictã nisi esset manifestus vsurarius. tertio ait quod Decius loquitur in valde diuersis terminis, videlicet in fundo vendito, iuxta dicta. l. curabit, quo casu emptor percipit fructus fundi, & certum est quod fundus reddit aliquid quolibet anno, nisi esset aliquis fortuitus casus qui non habetur in consideratione. in casu societatis disdictę non habetur certa verisimilitudo; quia & si daret pecunias alteri officiali, posset de hoc non lucrari, vel propter mortẽ, vel decoctionem officialis.

175 Opinionem Decij proxime relatã in dicto c. cum venerabilis. num. 65. vers. putarem, quod super pretio rei venditę non soluto potest pacisci de fructibus ad certam rationem, mihi valde placet; quia quis rem & pretium habere non debet, & ideo bene statuitur in dicta. l. curabit qui super pretio rei emptę nõ soluto pacisci potest per venditorem de fructibus ad decẽ vel aliam rationem. hanc opinionem in venditione tenet Parisius consi. 60. num. 4. & seq. lib. 1. Couarruuias lib. 3. variarum resolutionum c. 4. per totum; vbi facit comentum & declarationem ad dictam legem curabit per 20. argumenta & demõstrationes & interpretationes, quam legem, tam in foro ecclesiastico & iure Põtificio habere locum concludit.

176 Et quod dictum est in venditione idem dicendum in eo qui posuit pecunias in societate. iurisc̃õsultus in. l. socius qui in eo 61. ff. pro socio, dicit quod cum socius in reddendo pecuniam moram adhibuit, cum ea pecunia vsus sit, vsuras quoque pręstare debere, sed non quasi vsuras; sed quod socij intersit eam non habuisse sic in socio moroso in restitutione pecuniarum habemus textum in terminis quod tenetur ad interesse socij non habentis pecunias, plures alij casus numerantur à glossa. in dicta. l. socium. Bart. ibi. §. socium. num. 1. vers. nam hęc verba propter societatẽ dicit posse intelligi duobus modis; vno modo hoc est contemplatione societatis, tũc damna & lucra veniunt cõmunicanda l. cum duobus. §. quidam. ff. pro socio. Alio modo possunt intelligi propter societatem, hoc est quod societas fuit occasio remota; verbi gratia propter societatem fuit aliquid donatum socio, & hic nõ est casus noster. Bald. in dicta. l. socium qui in princ. dicit quod vsurę quę petuntur ratione temporis peti non possunt; sed quæ petuntur, ex adiectis coherentiis bene possunt peti. allegat notata. in. l. 1. C. de summa Trin. vbi glossa in verbo Petrum Apostolum ad finem ibi sed distinguit, aut quis petit, vt lucrum, & non potest; aut, quia obsit sibi, quia passus est damnum, & tunc non vt vsura, sed vt interesse petuntur. arg. di-

ctę. l.

etç. l. socium qui in eo. ff. pro socio, & dicit ita obseruari in Curia Romana: adeo quod ista pacta sic apposita in contractu societatis officiorum ex consuetudine immemorabili apponũtur in istis societatibus, & est fundata ista cõsuetudo in dicta. l. socium qui in eo, sic vt supra declarata à glossa. Bart. & Paul. de Cast. in dicta. l. 1. C. de summa Trin. num. 15. dum dicit, quod loco interesse, vel damni emergentis, possunt peti vsuræ, & hęc videtur communis opinio.

177 Quod autem sit facta societas super officio, probatur ex instrumento societatis de quo supra nu. 2. vbi inierunt societatem inter se super officio, quam tenere & durare voluerunt ad sex menses proximę futuros, & illa durante facere socium participem de fructibus officij, quos fructus conduxit ad rationem 12. pro centinario & semper currant dicti fructus, etiam finita societate, ad eandem rationem vsq; ad integram dictorum 200. scut. restitutionem loco damnorum, & interesse, quę ad tantundẽ dicti contrahentes extimarunt & taxarunt. vt supra num. 18. & sic sumus in casu dictæ. l. socium qui in eo. ff. pro socio, & in casu glossæ. dictæ. l. 1. C. de summa Trinit. & in consuetudine immemorabili, de qua attestatur glossa. in dicta. l. 1. C. de summa Trin. & ex instrumẽtis societatum antiquissimis. quæ consuetudo immemorabilis est cõformis iuri communi, vel est interpretatiua dictę. l. socium qui, & est maximi effectus. c. cum dilectus. vbi. Ant. de Butr. 210. & alij de consuet. Sozzin. consi. 145. lib. 1. Oradinus. decis. 495 Put. decis. 1. de pręscript. & decis. 283 lib. 1. num. 1. nec dicatur quod ista cõsuetudo immemorabilis sit contra ius, quia est contra comunem opinionem doctorum; quia propter hoc non est contra ius ex quo communis opinio doctorum non facit ius. Put. decis. 241. num. 4. lib. 1. & vlterius non est verum, quod sit contra iura, quia est conformis dictæ. l. socium qui in eo, & glossis & doctoribus supra allegatis, & consuetudini immemorabili fundatę in vtroque iure vt dicunt. Bald. Salicet. Paul. de Castr. & Alber. ibi num. 15. in fine, dicit quod partes possunt taxare interesse in contractu, & eorum taxationi statur.

178 Ideo cum de anno 1582. die 23. Iunij præponeretur in Signatura corã fel. rec. Gregorio XIII. an pactum præfatum de soluendis scut. 12. pro quolibet centinario scut. post finitam societatem esset licitum: & fuerunt facti duo casus, primus quod finita societate per disdictam factam officiali socio quod fructus debeãt adhuc currere ad rationem conuentam in instrumento societatis, quando socius retinet officium proprium, & pecunias alterius socij positas in societate dicti officij, & lucratur fructus officij iam promissos socio loco damnorum & interesse, ad rationẽ decem, vel duodecim pro centinario, ideo cum habeat dictos fructus officij, & pecunias positas in societate, quas nõ restituit, non videtur rationi congruum quod quis habeat officium, illius fructus, & pecunias socij & nõ soluat fructus promissos socio, qui dedit pecunias. ideo cogi potest de iure & consuetudine præfata ad soluendum 12. pro centinario, loco damnorũ & interesse iuxta pacta & cõuentiones præfatas. Signatura fundata est. in. l. curabit. C. de act. empt. cui resolutioni adde in terminis in societate textum in. l. socium qui in eo. ff. pro socio. & glossa. Bart, Bald. & alios ibi. & glossam in. l. 1.

C. de summa Trin. & doctrinam Decij, in c. cum venerabilis. num. 65. de except. & Parif. cōsi. 60. lib. 1. & c. 4. Didaci lib. 3. variarum resolutionum per totum, & consuetudinem Vrbis in societatibus officiorum, quæ habet in se maximã rationem cum sit iuris declaratiua, & officialis qui habet rem & partem pretij officij, & sumus in contractu bonę fidei, in quo propter moram debentur vsuræ, idest damna & interesse conuentum; vide etiam supra num. 21. in fine & infra num. 191.

Non obstat quod socius non patiatur periculum in ammissione sortis; quia officialis potest se liberare ab isto graui interesse, restituendo sortem finita societate, si non vult sortem positam in societate restituere, de iure & consuetudine socius, vt supra ostensum est, potest dictos fructus conuentos petere ab officiali, quia retinet officium & pecuniam positam in societate officij & capit fructus officij.

Nec est verum quod disdicta societate pecuniæ remaneant in puro mutuo; quia cum sint positæ in societate officij remanent in dicta societate sine periculo donec restituantur ab ipso officiali viuente, facto, culpa, & morte dicti officialis, vt dictum est.

179 Si vero officiũ sit venditum, aut vacauit per mortem, tunc socius, vel eius fideiussor, nihil lucratur circa fructus officij cum in alium transiuerit, & tunc finita societate currãt fructus ad rationem quinque pro centinario. quia in vrbe Romæ, vbi est copia auri, & sunt qui quotidie dant & recipiunt pecunias ad honestum lucrum, non est verisimile, quod quis velit retinere pecunias ociosas præsertim stãte protestatione, quod finita vel disdicta societate currant fructus ad rationem 12. pro centinario. per quã protestationem apparet, quod non intendit, quod sua pecunia stet ociosa, sed quod lucretur, & de iure Canonico in solito mercari debetur aliquod honestum lucrũ à moroso creditore & socio. & in hoc casu cessat doctrina Pauli de Castro. in dicta. l. 3. & decisiones dominorum de Rota. & ita fuit in dicta signatura corã fel. rec. Gregorio XIII. in hoc secũdo casu resolutum, & ita hodie seruatur cum taxentur fructus ad quinque & sex & septem pro centinario. Hæc secunda pars fundatur, in dicta l. socium. qui in eo. in princ. vers. item post mortẽ socij, nullam talem extimationem faciendam ex facto hæredis, quia morte socij dirimitur societas. ff. pro socio. hanc conclusionem declarat Decius in dicto c. cum venerabilis. num. 65. de except. & Paul. de Cast. in dicta. l. 1. C. de summa Trin. num. 15. & Couarruuias dicto lib. 3. c. 4. variarum resolut. & hanc declarationem factam in signatura sequor, tam quando est socio disdicta societas, & officialis socius retinet officium, vt nu. 178. quam quando per obitũ, vel resignationẽ officij finiatur, vt in hoc nu. 179.

In alia causa decisio 16. Martij. 1579 coram R. P. D. Blanchetto.

180 Fuit resolutũ ex deductis pro parte Antonij nõ constare de tali solutione quæ liberet ipsũ, ex quo est debitor ex causa societatis initæ cũ Horatio 23. Iunij 1567. necesse est quod doceatur de illius dissolutione, de qua non constat, licet enim tacite contrahatur & dissoluatur societas. l. verum. §. fin. & l. societatem. ff. pro socio. Aymo. consi. 123. num. 7. Decius consi. 213. col. pen. post principium, tamen requiritur quod actus, ex quibus inducitur, vel dissoluitur societas, sint

tales,

tales, ex quibus omnino inferatur ad contractum societatis irritandum, vel illius dissolutionem, vt per Castrensem. consi.73.lib.2. & Bart.consi.35. solutiones vero quæ deducuntur per Antonium non sunt huiusmodi, nam solutio societatis initę cũ Ioanne per Horatium non infert ad dissolutionẽ alterius societatis de qua agitur. Quia cum Antonius obtinuerit cessionem iurium Ioannis, & postea disdixerit societatem Horatio, constat quod soluit potius animo acquirendi sibi obligationem Horatij, quam dissoluendi societatem prius contractã. Reliquę duę partitę non probant, tum, quia ad hoc vt dissolutio sit communis vtriq; parti, quia societas finitur dissensu vtriusque partis. l. verũ. §. fin. ff. pro socio, vel per partiũ renunciationẽ. Bart. consi. 96. Aret. in. §. retinendæ. instit. de interd. Imol. in c. fin. de præcario. Decius in l. in omnibus. de reg. iur. alijs Antonius in euentũ, quod obiisset Horatius, & sic in euentũ lucri, allegare potuisset continuationem societatis adscribendo solutiones alteri causæ. præsertim quia soluit eo tempore quo societas durabat in secundo semestri: ex qua solutione non potest induci disdicta societatis. non obstat quod solutione partis dissoluetur societas in totum. l. verum. §. fin. & l. si id quod. in princ. ff pro socio. quia si res interiit in totum dissoluitur societas, non autem quando non datur periculum interitus rei. facit Put. decis. 68. lib. 3. de quo dicto vltimo vide infra num. 187. vbi ex dicta l. si id quod in princ. vers. ceterũ probatẽ cõtrariũ.

181 Ioannes officialis contraxit societatẽ cũ Lazaro 100. scut. super suo officio iuxa solitũ: qui Lazarus socius trãstulit & cessit vtilitatem dictæ societatis Iacobo remanẽtibus actionibus dictæ societatis penes Lazarum, & die 29. Iunij 1563. fuit resolutum per dominos in Rota, quod contractus societatis fuit factus cum Lazaro, & illa cessio fructuum dictæ societatis facta Iacobo, respicit tantum fructus & vtilitatẽ societatis ad fauorem Iacobi, non substantiam dictæ societatis: quia Iacobus nõ est socius Ioannis, sed Lazari. l. qui admittitur. 19. Quia socius mei socij, meus socius nõ est. & l. 20. & 21. ff. pro socio & omnia iura societatis remanent in ipsum Lazarum; & ideo si Lazarus moriatur, eius morte finitur societas, nam morte socij finitur l. verum. §. fin. ff. pro socio. l. 5. C. pro socio. & §. soluitur instit. de societ. Ideo si Ioannes soluit fructus Iacobo, & non habuit scientiam mortis Lazari, non tenetur ad fructus societatis loco damnorum expensarum & interesse vsque ad diem scientiæ dictæ mortis: quia ignorans, & non interpellatus non est in mora. glossa. in l. vinum. in verbo cũ petitus. in princ. ff. si cert. pet. & ibi Ias. & Purp. in l. mora. ff. de vsur. & statim quo sciuit mortem propter iuramentum appositum in contractu est in mora: quia iuramentum continue interpellat sicut dies. vide supra num. 145.

Mora purgari non potest quando lex assignat certum diem ad actum faciendum sub pęna. c. licet. de supplenda negl. prælat. nisi in ea, vel alia lege statuatur quod possit purgari. c. quod sicut de elect. & hæc procedit quando statuitur à lege certa dies ad aliquid agendum; sed si nõ statuitur certa dies, tũc requiritur monitio ad hoc, vt quis propter moram incidat in pęnam, & moram & hæc in inferioribus: in Papa & superiore sufficit monitio, quam facit in Canone. Archid. Dominic. in c. 4. dist. 18. Bart. in l. si post. tres. ff. si quis

ff. si quis

ff. si quis caut. dicit quod vbi est dies, & pęna nō admittitur purgatio morę, & similiter vbi est appositum iuramē tum. Præposit. in dicto c. 4. nu. 7. dist. 18. quia iuramentum continuè interpellat.

ROM. SOCIETATIS. II. Maij. 1582.

182 DOmini in propositione istius causæ fuerūt concordes quod in nominatione facta per Octauiam de Clarice vigore facultatis reseruatæ Octauiæ nulla interuenit fraus; cū non fuerit articulata nec etiam probata talis infirmitas quæ inducat fraudis præsumptionem contra nominantem. c. 2. de renunciat. lib. 6. Anch. consi. 388 à Rota sæpius canonizzatum. & placuit etiam dominis huiusmodi cōtractum non sapere vsurariam prauitatē; quia donec Octauia nominaret personam in cuius periculo pecuniæ existerent in societate, periculum residebat in eius vita. Non dubitarunt etiā, quod si de stilo ad effectum vt transferatur periculum in persona nominata, quod nominans debet superuiuere per quindecim dies, prout post dis dictam superuiuere debet, vt societatis lucrum cedat commodo officialis, vt declaratum est supra nu. 39.

183 Difficultas fuit inter Dominos an constet de ratificatione cum Octauia non de qualicunque, sed quod in ratificatione societatis posset nominare personam super cuius periculo starēt pec. & aliquibus ex Dominis videbatur partes intellexisse de alia ratificatione, quam de ea quæ consideratur per aduersarios Claricis; videlicet per mandatum de soluēdo pecunias, quod dubitari potest an pręcesserit, vel subsecutum fuerit: quinimo considerabāt quod partes solutionem pecuniarū præsupposuisse intelligantur. dum volunt, quod donec Octauia ratificauerit, pecuniæ stent periculo vitæ ipsius, quæ non potuerunt stare nisi facta solutione. cū igitur præsupponant solutionem, & conueniant de nominatione facienda in ratificatione, vtiq; de alia quam de ista intellexisse videntur. addebant, quod vigore cædulę, pecuniæ non essent soluendę officiali, sed recognoscenti bonam fidem. sed procur. dictæ Octauiæ, non potest dici ratificasse; & considerabant, quod in hoc casu sufficeret tacita, quæ videtur colligi ex retentione fructuum primi semestris. Secundo quod quatenus requiratur expressa, illa videtur adesse ponderando verba cedulæ, per complimento di vna compagnia che hò fatto. ex quibus videtur inferri, quod ipsa voluerit integrè satisfacere his quæ in instrumento continentur. Alij perfectionem considerabant, videlicet per nominationem personæ; tunc enim societatis contractū perfectum esse, & præcipuè cum dicant se iam fecisse societatem, & ita præsupponant eam contractam. vnde data scientia, & verbis claris videbatur satis constare de ratificatione, in qua cum non fuerit nominata persona, nō potuit postea nominare dictā Claricem. ideo dixerūt, vt partes super hoc informarent, an ex dicta cedula sit inducta talis ratificatio, per quam sit cōsumpta facultas nominādi personam, cuius vitæ periculo pecuniæ stare deberent. & resolutionem istius difficultatis reseruatæ supra num. 141. factam esse videtur, quod ex dicta cædula non sit inducta ratificatio.

DIE

DIE XIX. IANVARII, M. D. LXXXIII

184 DOmini dixerunt non constare, quod tempore nominationis factæ per Octauiam, ipsa tã graui infirmitate laboraret propter quam nominatio facta videatur nulla. in huiusmodi enim concursu probationũ pręferrendã esse dixerũt probationẽ medici qui adhibitu curę infirmę non relationibus aliorũ medicorũ. qui vna cũ eo nõ interuenerunt. ipse .n. medicus de statu illius potest testari prout etiam fatetur primus testis pro Baldo examinatus iuxta duodecimũ interrogatorium. Medicus autem qui curauit Octauiam expressè deponit iuxta. 19. & 28. interrogatoriũ, quod ipsa ante assumptam mannam leuiter laborasse infirmitate, & etiam Alex. alter testis super primo art. deponit. Secundo, vterque testis pro Baldo examinatus fatetur medicamenta decreta pro Octauia consueuisse decerni pro pluribus morbis, & licet videatur iudicium suum fundare in continuatione medicamentorum, tamen non percutiunt tempus præcisum nominationis; sed comprehendunt tempus, etiã post nominationem, videlicet. 18. Iulij, & vterque iuxta vndecimũ interrogatorium fatetur, quod quandoque morbus ab initio videt̃ leuis, qui progressu temporis apparet grauis. vnde ad excludendum fraudẽ sufficit, quod Octauia, & medicus tempore nominationis die 15. Iulij. opinaretur infirmitatem non esse ad mortem; & iudicio istorum medicorum repugnat nõ solum, quod Octauia carnibus, & vino, ex medici permissione vescebatur ex quo repugnat graui infirmitate, sed etiam depositio Alexandri super tertio, qui dicit, & medicinas illas continuatas adhiberi leuioribus infirmitatibus, & de statu infirmi ex ipsis medicinis iudicari non posse. Postremo dixerunt, quod testes Claricis præferendi sunt; quia deponunt pro parte quæ agit de damno vitando, & Bald. de lucro captando.

185 Stilus Curiæ & Auditoris Camerę pro tempore in nominatione facienda in societatibus officiorum per socium qui dedit pecunias talis est. primo secundum formam antiquam, quod societates officiorum quæ sub periculo vitæ personæ, seu personarum in ratificatione societatis nominãdarum, & interim periculo vitæ ipsius dantis pecuniam contrahantur, nulla habita ratione. quoad exbursationem pecuniarum & fructuum primi semestris retentionem, ex qua forsan de iure tacita ratificatio, videatur inducta; nihilhominus noua & expressa in scriptis per instrumentum publicum fieri debet ratificatio societatis: quia consensu sociorum contrahitur societas, & ideo requiritur expressa ratificatio, vt dictum est supra num. 4. aliàs non est societas, nec pecuniæ sũt in periculo. & vidi multa instrumenta non ratificata per dantes pecunias & male; ideo esset prouidendum vt datis cautionibus per officialem fiat in continenti ratificatio societatis per socium qui dedit pecunias. vide infra num. 212.

186 Periculum vitæ, seu nominatio personæ, vt plurimum fiebat quandocunque placuerat danti pecunias infra primum semestre; & quandoque in secũdo, vel alio vlteriori semestri, fructibus, tamen non perceptis eiusdem secundi, vel vlterioris semestris & hoc modo societates firmari & roborari solent. sed quoties in ipsa ratificatione societatis contigerit vigore eius facultatis,

tatis, periculum vitæ alterius nominari, annominãtis superuiuentia quindecim dierum requiratur, vel necessaria sit, vel ne, hoc .n. casu de stilo & consuetudine dictæ Curiæ nihil erat ordinatum ex antiqua consuetudine, vt dictum est supra num. 39. Hodie vero societates contrahuntur sub hac clausula, vel pacto expresso quod liceat socio danti pecunias trasferre periculum vitæ in personam nominatã, vel nominandam quandocunque ei videbitur post, tamen primum semestre & non perceptis fructibus societatis secundi, vel alterius semestris, ac prçuia intimatione quindecim dierũ præcedẽtium, & dummodo nominans superuiuat per quindecim dies, sed hodie ponitur alia clausula, de qua dictũ est supra num. 117. & iste est stilus Curiæ. A. C. in ratificatione societatum & nominationis periculi vitæ pecuniarum positarum in societate.

187 Vincentius fecit societatem mille scut. super officiis militis sancti Pauli, & Cubicularij Apostolici, videlicet super vtroque officio simpliciter non nominando, nec exprimendo tantum super Cubiculario & tantum super officio militis Pauli, sed simpliciter accepit mille scut. in societatem super vtroque officio euenit, quod vẽdidit vnum ex dictis officiis, fuit dubitatum an essent societates factæ super vtroque officio dissolutę, die 24. Ianuarij 1575. Et fuit per dominos resolutum per venditionem alterius ex officiis à Vincentio factam non esse finitam societatem si officium quod Vincentio remanebat, erat capax pecuniarum positarum in societate, prout erat officium Cubiculariatus valoris 1500. scut. auri & vltra, moti sunt domini ex illa vulgata regula, quod societas super re contracta non restringitur nisi re ipsa extincta. l. verũ. 64. §. fin. ff. pro soc. ibi res vero, cum aut nullæ relinquuntur, aut conditionem mutauerint, neque .n. eius rei quæ iam nulla sit quisquam socius est, & l. si id quod. eodem tit. in princ. vers. Ceterum. vbi si est actum, vt fiat quadriga, eaque communicaretur, & in ea vnus tres partes, & alter quartã haberet mortuo equo per vnum posito societas remanet in reliquis, considerarunt etiam domini, quod in huiusmodi cõtractibus per mortem, vel absentiam vnius ex fideiussoribus qui accesserunt contractui non resoluitur societas, si hoc in cõtractu non exprimatur, & tñ dubium est, eos qui suas pecunias ĩ societate dederũt magis inspicere fideiussores quã officia quæ solũ ad colorandũ cõtractũ interponũt. Non obstat quod Leo aliter contracturus non fuisset nisi super vtroque officio, quia istud indiuiduum ratione voluntatis non potest habere locum in hoc casu, cum officium, quod supererat, erat capax harum pecuniarum, & tantos fructus respectu ipsarum, iuxta conuentionem factam, solum dictum officium, afferre poterat, quantos vtrunque officiũ simul. Bart. in l. cui vsus fructus. nu. 4. vers. præterea. ff. de vsufr. legat. & vbicunque socio damnum non datur, alteri socio non impeditur alienare partem rei, super qua est inita societas. l. idemq; §. fin. iuncta. l. seq. in glossa. in verbo communi diuidẽdo. ff. pro socio. damnum autem dari non potest, cum Leo contentus fuerit. 12. scut. pro centinario loco fructuum vnius officij, ad quorum solutionẽ fructus vnius officij non venditi sufficiebant.

IN

IN EADEM DIE. 27. Aprilis, 1576.

188 DOmini dixerunt non esse recedendum à resolutis in proxima decisione. primo, quia tẽpore initę societatis, non potest dari incapacitas, eo quia societas erat inita super duobus officijs, & tempore venditionis erat anterior, & prior, attenta extintione facta societatis per Christophorũ Pisanũ, q̃ poterat prioritatis iura prætendere. Secundo quia contentus fuit Leo non attẽdere fructus officiorum, sed loco ipsorum percipere 12. pro cẽtinario; & super hoc sibi per fideiussores fuit prospectum, ex quo tollitur omnis pretẽsio incapacitatis officij siue enim plus, siue minus ex officio percipiatur, seu perceptum fuisset, & semper Leoni 12. pro centinario soluebantur, & Vincentio non soluente dabatur actio contra fideiussores obligatos, ad quod ex communiter accidentibus semper principaliter inspici consueuit.

189 Ad fugiendas lites huiusmodi societates pro aliqua summa super duob. officijs fieri nõ debent, sed scutorũ 100. super vno, & cẽtum super alio; ad hoc vt vno vendito officio videatur quæ societas venditione officij sit finita, & non disputetur quod societas facta super duobus officijs vendito vno officio possit super alio substineri, ideo hæc confusio semper fugienda est propter lites, & scandala.

CORAM ACHILLE die IX. Maij. 1554.

190 SEptem ex nouem dominis tenuerunt quod disdicta esset nulla & nimis callida. nam ex quo eam non reproduxit, videbatur velle ea vti, & nõ vti, prout sibi videbitur, vnde ei prodesse nõ debet. l. si actioni. §. diximus. ff. pro socio. nec erat credendum cursori citanti, ex quo citatio erat in certa cum esset facta ad instantiam principalis socij, vel sui procuratoris, & nõ constabat quis esset suus procurator, neque de alicuius mandato, quod erat inserendum in intimatione; aliàs non creditur in istis extra iudicialibus in quibus etiam non creditur Cursori. Dicebant tamen domini quod talis disdicta potest etiam fieri extraiudicialiter, dummodo fiat coram notario, & testibus, vel coram testibus fide dignis; sed in casu isto erat facta iudicialiter, cum in principio ipsius cedulę fuisset scriptum A. C. & sic apparet fore factam animo eam reproducendi Coram A. C. & penes Notarium dimittendam: quod cum non fuerit factum videtur intimans declarasse animũ suũ, nolle ea amplius vti, quemadmodũ dicitur de citatione, vt per Anchar. in Clem. 2. circa finẽ vers. quęro post lapsum, vt lite pend. Felin. in c. illud. col. pen. ver. secunda conclusio de præsumpt. in contrarium considerabant verba ipsius obligationis, quæ dicebant cũ disdicta quindecim dierum, & deinde ad beneplacitũ ambarum partium, vt declarat Decius consil. 108. num. 4. vers. modo in casu proposito, quæ reuocatio fieri potest quandocunque dummodo de ea constet. Card. in Clem. 1. de renũciat. nu. 14. vers. quinto quęro. Item, quia in actis voluntariæ iurisdictionis, sufficit quod relatio citationis quandocũque superueniat. Fel. in c. Ecclesia sanctæ Mariæ. col. x. circa finem vers. limitat. eam Bald. de constitutionibus, maxime cum disdicens nõ teneatur statim

I post

post quindecim dies agere,vt dicimus in pręscriptione. Bald. in auth. matri & auię num. 35. C. quando mulier tut. offic. tamen curia sequitur primam partem huius decisionis, vt dictum est supra numero 14. & 154. & 163.

191 Dictum est supra num. 173. quando solués fructus indebite possit illos repetere, vel non, remansit vnus casus iudicio meo valde vtilis videlicet. Vincentius super suo officio Archiuij cepit scut. 300. in societaté à Camillo de anno 1585. postea de mense Iulij dicti anni 1586. idem Vincentius vendidit officium inscio Camillo, deinde continuauit soluere fructus in principio semestris mensis Decembris, dicti anni, & recusauit in semestri mensis Iunij anni 1587. illos soluere dicendo vendidisse officium, & non teneri ad aliquos fructus; sed petit solutos cum sorte compensare. replicat Camillus quod ipse recepit fructus, putans societatem durare cum ipse ignorasset venditionem officij, & nihilominus sibi debentur fructus ad rationem duodecim pro centinario etiam finita societate tã ex natura societatis, quam ex promissione iurata, & obligatione Camerali, & ex alio quia soluens scienter in debitum donare præsumitur. quod teneatur ad fructus cõuentos finita societate loco interesse est textus in l. socium. qui in eo. ff. pro socio. & ibi Bart. & Bald. & Alber. vers. Item oppono. qui socius potest petere vsuras, vt interesse, quod frequentatur in Regione, & idem tenet ibi Salicetus in principio est glossa in l. 1. C. de sũma Trin. in verbo Petrũ in fine, ibi sed distingue, aut quia obsit, sibi quia passus est damnũ, & tunc nõ vt vsurę, sed vt interesse arg. l. socium qui, & ait obseruari in Curia Romana & in dicta l. 1. Paulus de Cast. nu. xv. & simile dicitur in emptore moroso qui retineret rem & pretium. l. curabit. C. de act. empt. Decius in c. cum venerabilis. num. 65. circa medium de except. & Didacus Couar. li. 3. variarum resolutionem. c. 4. & secundum dictam legem socium qui in eo, & l. curabit vt dictum est supra num. 178. fuit resolutũ in Signatura Gratiæ, cui doctrinę & resolutioni non obstant deciliones dominorum de quibus supra num. 133. & 136. & 139. quia in illis decisionibus non fuit allegata dicta lex socium, qui sed solum lex curabit quæ loquitur in venditione, vt dicit Fabius Accorambonus in fine suæ decisionis super societate. & sic si aduersarius soluit fructus sciẽter vẽdito officio licite soluit nõ illicite, pſertim stãte iuramẽto & obligatione Camerali, quod iuramẽtum interpellat, & constituit aduersarium, in mora sicut dies. Antonius Gabriel. de iureiur. cõclus. 2. per totum, & Antonius Gallesi. in tractatu obligationis Cameralis. Tertio iste officialis est dolosus, quia vendidit officium tacuit & celauit illius venditionem, soluit scienter fructus post venditum officium ne repeteretur sors. & sic in omnẽ euentum animo donandi, quia soluens sciẽter indebitum quod promisserat, licet sciret ad id non teneri prout in fructibus ad rationem duodecim pro centinario, finita societate donare videtur. Ias. in l. 1. num. 12. ff. de condit. indeb. l. cuius per errorem, & ibi Decius, Cagnolus, & Maynerius. ff. de reg. iur. Menoch. de arbitr. iud. Casu 88. nu. 57. & 58. ideo petita compensatio est calumniosa, maxime quia isti fructus debentur vt interesse vt dictum est supra num. 178. vide etiã Menoch. de præsumpt. li. 3. præsumpt. 31. nu. 4. vbi

vbi quando nõ deberentur isti fructus loco interesse, sed ob turpem causam illos scienter soluens præsumitur donasse; & asserit hanc esse cõmunem opinionem maximè quia isti fructus debentur de iure, vt dictum est supra num. 178.

192 Dictum est supra num. 30. & num. 64. & seq. de quadam fictitia societate, inter Petrum officialem, & Io. qui dedit ad effectum satisfaciendi per debitorem creditori 500. scut. sed quia societas fictitia fuit, non potuit creditor ex dicta societate satisfieri; sed ex quo creditor, scripsit in suo libro habuisse 500. à Petro officiali, & illam posuit ad computum debitoris, & qui in dicta fictitia societate recognouit bonam fidem aduersus officialem, an ex dicta scriptura & confessione, à creditore in libro suo facta, sit translatum creditum prædicti creditoris in dictã societatem, ita quod sit sub periculo vitæ personarum nominatarum in societate, & propterea hæc societas licita sit: quia contractus societatis solo consensu perficitur, nec rem aliquam certam requirit, vt dicunt Moderni. consi. 81. nu. 2. lib. 1. & infertur quod debitum ex causa venditionis potuit indistinctè verti in contractum societatis: quia liberatio ab eo debito est loco pecuniæ, sicut in dote. l. si sponsalibus. §. 1. ff. de iure. dot. Paul. in l. singularia. col. fin. ff. si cert. pet. & num. 4. dicit quod quilibet contractus per stipulationem transfunditur in alium contractum si substantialia obligationis non deficiant.

193 Quibus potest responderi, quod tunc creditum vnum in alium transfertur, quando creditor dicit 500. scut. quæ mihi debes ex causa pretij rerum, confiteris ex causa mutui te debere; vel cõfiteris eas habuisse à me ex causa societatis, iniendę inter te, & me, super tuo officio, & animo nouandi primum creditum, & durante societate soluere fructus dictæ societatis ad rationem. 12. pro centinario, & ea finita sortem restituere super periculo vitæ Petri filij mei, & Ioannis mei nepotis in forma; & debitor ita promisit, & animo nouandi fassus est recepisse dictas pecunias in societatem, vt supra, & priorem obligationem cassarunt, & annullarunt iuxta glossam. in l. si ex pretio. C. si cert. pet. quia debitum verum, ex vna causa potest cõuerti in aliam causam & non dicitur per hoc instrumentum simulatũ. Bart. in dicta l. si ex pretio. nu. 2. & 3. Bald. in summario. textus d. l. si ex pretio. ait debitum ex causa vna potest in aliam causam mutui, vel alias per stipulationem transferri non nudo pacto, nec simplici confessione, sed per stipulationẽ: quia stipulatio est efficacior, contractus quã sit in iure, & idem tenet in notabilibus. & Alber. in d. l. dicit quod vbi interuenit stipulatio, quod tollitur primum creditum, cum sit potens ad tollendum, & perimendum primam obligationẽ. l. cũ Aquiliana. ff. de transact. & ita tenent Cinus & alij ibi: quia stipulatio est maioris virtutis & roboris aliquo alio actu legali, & hęc est communis sententia doctorum pro qua facit Paulus de Cast. consi. 170. nu. 1. lib. 2. Cum an. consi. 160. col. 1. circa medium. Corn. consi. 241. lib. 3.

194 Sed ex sola confessione de recepto vel pacto nudo non tollitur prima obligatio, nec transfunditur in secundam, vt dicitur in textu. d. l. si ex pretio. in fine. vers. si vero. citra vinculũ stipulationis tantum mutuam pecuniam datam contra scriptũ est, & eius præstari fęnus cõuenit, simulatio pro

infectis habitis, vbi glossa dicit quod sola pactione, vel scriptura mutuum constitui non potest, & precedentem obligationem nouare, & idē in confessione, licet interueniat chirographum: & hæc nullam difficultatem habet quod ex confessione de recepto, ab eo qui nō habebat pecunias, scripta, & facta, per creditorem in libro suo non transfundit dictum creditum in dictam societatem, ita vt ex illo instrumento societatis possit fructus ad rationem duodecim pro centinario lucrari dictus creditor; sed erat opus, vt stipulatione, dictum creditum poneretur in societate iuxta exemplum glossæ. in dicta. l. si ex pretio. C. si cert. pet. & dictum est supra num. proximo. 193. num. 65. vsque ad num. 68.

195 Nec est bonum simile de dote allegatum à dictis modernis consi. 81. num. 3. lib. 1. quia cessant rationes su pradictæ in dote; nam res aliena, & etiam propria non possessa potest in dotem dari. l. si fundū. ff. de fundo dot. & etiam nudo pacto dos cōstituitur. vt C. de dote præleg. l. ad exactionē. Salicet. in dicta. l. si ex pretio. col. 2. vers. vlterius oppono, nos non sumus in dote, sed in societate in qua ex cōfessione de recepto, ab eo qui nihil habebat, non tollitur prima obligatio debitoris, de qua apparebat scriptura signata manu debitoris; sed erat opus vt prima scriptura, & debitum tolleretur, & transfunderetur expresse in istā societatem per stipulationem, vt nu. 193. & vide etiam supra num. 65. & seq. vbi late articulus iste discutitur, & non per simplicem confessionem de recepto ab eo, qui nihil habebat, scriptā in libro absente debitore & inscio.

196 Titius dederat in societatem Mario 100. & recognouit bonam fidem Caius, postea Titius disdixit societatem Mario, post disdictam conuenit cum Caio, quod si ei solueret fructus pro semestri futuro, quod volebat huiusmodi scut. 100. stare sub periculo vitæ suę, ita quod si moreretur intra sex menses lucraretur pecunias. euenit quod Titius post 20. dies obiit, Caius prætendit fuisse lucratū pecunias ex pacto inter eos facto, quæritur quid iuris. Primo videndum an iste contractus sit licitus: secundo an ex pacto possit lucrari dictas pecunias: primo casu videtur prima facie dicendum, quod cōtractus sit licitus, propter periculum vitæ; quia contulit centum & si obierit infra sex menses pactus est, quod lucrerē pecunias. nam illud periculum vitæ, est pecunia extimabile, sicut in ludo & aliis fortuitis casibus fieri consueuit, iuste videtur pro illo periculo recipi sex, pro dictis sex mensibus tantum, vt dictū est supra num. 36. & firmat Sotus de iustitia, & iure. lib. 6. quæst. 6. ad finē, & nauticum fænus permittitur quam diu nauis ad portum appulerit, & pactum, vt quis non sentiat periculū in traiectitia pecunia non reprobatur à iure. l. 2. C. de naut. fen. adeo quod in casu in quo est periculum vitæ, vsura centesima permittitur de iure, ita in casu præsenti dicendū: quia Titius se submisit periculo vitæ & potuit licitè dictos fructus percipere.

197 Contra, quia hæc non est societas, sed mutuum: quia disdicta societate pecunia in manibus officialium tamquam purum mutuum remanet, vt dictum est supra num. 133. & in mutuo non potest promitti vsura: quia de iure diuino in mutuo ꝓhibetur in Euāgelio vbi mutuum dantes, nihil inde sperantes, & similiter omni iure. Co-

nar. lib. 3. variarum resolut. c. 1. nu. 5. vide supra num. 134. & 135. potest responderi, quod istud mutuum consensu partium, est translatum in societatem, & positum sub periculo mortis Titij infra sex menses, pro quibus ipse suscepit fructus. sed replicari potest, quod societas sine officio fieri non potest: quia pecunia sine officio nullos fructus reddit, & permittuntur huiusmodi societates super officiis: quia officia vere tot fructus reddunt, vt dictum est supra num. 18. & 177. & ista pecunia sic pro fructibus soluta non sunt fructus, sed vsura ex mutuo, & huiusmodi conuentiones non permittuntur à iure. Dupplicari posset quod huiusmodi conuentio sit licita, quia licet non adsit officium, tamen super pecunia, vel ipsius vsu fieri potest societas; vt loco damnorum soluantur propter vsum pecuniæ duodecim pro centinario, cum periculo mortis socij intra sex menses. l. sociũ, qui. ff. pro socio. vbi Bart. & alij. vide supra num. 178. & propterea Caius potest lucrari dictas pecunias ex pacto stante periculo vitæ Titij, vt dictum est supra num. proximo. vide infra nu. 199. facit Baldus consi. 210 lib. 3. & Oldrad. consi. 207. remittẽs me in omnibus saniori iudicio.

198 P. officialis in instrumento societatis asseruit contraxisse societatem cũ Petro, Francisco, Hieronymo, & Matheo absentibus & Notario pro ipsis stipulãtibus super officio militis Pauli 500. scutorum iuxta stilum. quam societatem ex datione pecuniarum & fructuum receptione solum ratificarunt ex illis quatuor absentibus Petrus, & Franciscus; obijt Mattheus qui non ratificauerat, an societas pro rata Matthei dicatur finita, & officialis lucretur dictam ratã pecuniarum & fructuũ. & pro parte officialis allegabatur, quod ex quo non dicitur in cõtractu societatis in solidum, quod societas contracta intelligatur pro quarta parte, pro quolibet insolidum. l. si non fuerint in princ. ff. pro socio. l. reos. §. cum in tabulis, & ibi Roncagallus nu. 58. vers. societas coita inter plures simpliciter intelligitur partibus virilibus coita. pro parte Petri, & Francisci, respõdetur quod dictũ instrumẽtũ fuit factum per ipsum officialem absentibus personis nominatis in dicto instrumento, cum quibus omnibus non est coita societas, sed cum illis solum, qui dederunt officiali pecunias, & receperunt fructus societatis. sed solum Petrus & Franciscus dederunt pecunias & receperunt soli fructus pecuniarum dictarũ, ergo ipsi soli qui dederunt pecunias officiali, consentierũt non alij qui non dederunt pecunias: & eorum consensu solum facta est societas cum officiali, & sic officialis cũ illis solis qui dederunt pecuniam cõtraxit societatem, non cum illis qui nõ dederunt pecuniam. & iste actus facti debet attendi non verba prolata ab officiali in contractu societatis, quæ non præiudicãt Petro, & Frãcisco qui dederunt pecunias pro ipsis solis, nõ pro alijs, & ipsi sunt admissi ab officiali ex receptione pecuniæ; & qui admittitur socius est, non qui nõ admittitur. l. qui admittitur. ff. pro socio. præterea ex facto inducitũ cõsẽsus. Menoch. de præsũpt. parte 3. præsu. 57. nu. 11. & 12. vide quæ dixi in tractatu de censib. parte 2. nu. 144. nõ obstant. l. si non fuerint, & Roncagallus allegati per officialem, quia loquuntur respectu portionis sociorum admissorum, & hic non est casus noster: quia nos sumus in personis sociorum nõ admissis ad societatem, qui sunt Hieronymus & Mattheus; & pecu-

pecunia solum à Petro, & Francisco soluta fuit, & inter Petrum, & Franciscum habent locũ allegata ex aduerso non inter socios nõ admissos ad societatem, per eos qui dederunt pecunias.

Quibus non obstat quod notarius pro absentibus stipulatus sit; quia dicta stipulatio notarij nihil operatur non sequuta ratificatione absentium. Ant. Gabriell. in tit. de verb. obligat. conclus. 1. num. 100, &c.

Et licet in instrumẽto societatis dicatur, quod Petrus, & Franciscus possent soli nominare personam, super cuius vitæ periculo staret societas; nihilominus cum personam non nominauerint censetur societas remansisse super periculo vitæ ipsorum sociornm qui dederunt pecunias. Ant. Gabriell. de verb. oblig. conclus. 2. num. 2. vbi dicit quod qui stipulatur, vel recipit pro nominando non facta declaratione & nominatione, sibi stipulatus est; & recepisse censetur. l. secundũ. C. de cõtrahen. & cõmittenda stipulat. cum alijs ibi allegatis. istud motiuum facit contra officialem, quia Petrus, & Frãciscus pro socijs admissi alios non nominauerunt in admissione ad societatem, remansit periculum vitæ dictarũ pecuniarum in personis eorum, & nõ in personis Hieronymi, & Matthęi, nõ admissis in societate quando fuerunt solutę pecuniæ, & recepti fructus. & præsertim quia adest pactum in dicto instrumento, quod exactio fructuum, & sortis principalis, & disdictio societatis spectet, & pertineat dictis Petro, & Francisco, qui soluerunt pecunias, & societatẽ ratificarunt. & ex isto pacto demõstratur, quod Petrus, & Frãciscus sunt vere socij, nam hæc pertinent ad socios tantum, & non ad eos qui non sunt socij, vt supra pluries dictum est.

Dum dicitur quod officialis voluit facere societatem cum dictis Petro, Francisco, Hieronymo & Matthæo & nõ potuit sine omnium ratificatione fieri societas, etiam pro parte ratificantiũ. Put. decis. 70. lib. 2. quia respondetur quod dicta decisio Put. non applicatur casui nostro: quia ibi socius emit pro se & sociis, hic Petrus & Fran. ratificauerunt societatem factam pro se ipsis tantum & non pro aliis.

ROM. SOCIETATIS. VI. Nouembris 1581.

199 CVm præsupposito quod societas contrahi possit super officils nõ vacantibus, videlicet super officio notariatus & scripturis eiusdem, domini dixerunt societatem non fuisse dissolutam per venditionem tituli notariatus remanẽte dominio scripturarum penes veoditorem cum totum officium non sit alienatum. §. soluitur institut. de societ. l. si id. quod quis. §. primo. & l. verum. §. fin. ff. pro soc. Neque obstat alienatio tituli: quia adhuc remanent scripturæ capaces societatis. nec obstat indiuiduitas contractus: quia cum pars eadem afferat tãtã vtilitatẽ, quam affert totũ: cess. t ratio. Bart. in l. cum vsus fructus. nu. 4. ff. de vsufr. leg. & fuit resolutum in illa societatis de Luchinis coram Domino meo Blanchetto, de qua supra num. 187. Non obstat, quod locatio ad longum tempus transferat dominium vtile in conductorem: quia satis est quod dominium directum, remanet idque non in vtile; sed cum reditu sufficienti & capaci, pro præfata societate. Hæc enim mutatio non habetur in consideratione nisi per eam non eximatur res ab vsu communi.

glossa.

glossa in dicta l. verum. §. fin. in verbo conditionem pro socio. quę deduci possunt ex l. cum eiusdem de edilit. edict. cum similibus non faciunt ad rem, cum loquantur in contractu emptionis, à quo differt societas, quæ nõ est eiusdem naturę, & ex ea re super quaest contracta, nõ obstat quod scripturæ notariatus sint inseparabiles à titulo: quia vsus interpretatur, hoc ratione alienationis in tertiam personam: quia habens scripturas cogitur eas vendere habenti titulum, nec potest alij vendere: possunt tamen separari, de utriusque consensu, & quotidie fieri solet, & hoc casu factum esse videmus in pręsenti societate, & ex his sublata sunt omnia quæ in contrariũ deducebantur. vide etiam supra num. 187. & 165.

200 Ille qui recognouit bonam fidem, facit, quod officialis cẽseatur fideiussor, recognoscentis bonam fidem, & fideiussor habet mandatum à principali ad soluendum, & quia obligatio fideiussoris ordinatur ad solutionem. l. in debitum. vbi glossa. & Ias. in pr. not. de condit. indebit. & quicquid soluit fideiussor, tã ratione sortis principalis, quam fructuum, totum postea repetit & ad restitutionem sortis principalis tenetur. l. 2. §. fideiussor. vbi glossa. in vers. rumpentibus. ff. mandati. Siluester in verbo vsura. lo primo. q. 29. quę multo magis stante protestatione fideiussoris cõtra principalem de damnis expensis, interesse & aliis. vide supra numer. 69. & sequentibus.

201 Dictum est supra num. 139. quod finita societate ad rationem duodecim pro centinario, fructus non debentur. & num. 178. quod debentur, quid si accessit supplicatio facta Papæ, in qua præmissa narrantur, & Papa illam narratiuam & societatem cõfirmat, an stante dicta confirmatione licite exigantur fructus finita societate ad rationem duodecim pro centinario, loco damnorum & interesse. & die III. Iunij 1575. coram Cotta fuit resolutum dictam taxationem illicitam, nec confirmatio, siue dispensatio illi robur aliquod tribuere. cap. super eo de vsur. Couar. variarum resolutionũ. lib. 3. cap. 1. num. 8. vers. 2. expressius in terminis. Petrus Rebuff. in l. 1. num. 270. vers. amplia. C. de sent. quod pro eo quod inter. ea ratione, quia vsuræ sunt prohibitæ, de iure diuino. cap. quia in omnibus. & cap. super eo. de vsur. & cap. pleriq; 14. quæst. 4. & Papa non dispensat contra ius diuinum, & super pacto vsurarum naturam sapiente D. Thom. prima. 2. q. 94. art. 5. per totum.

202 Postea domini dixerunt dispensationem substineri posse in terminis iuris communis, nempe quando probaretur interesse lucri cessantis & danni emergentis, non autem simpliciter & absolute. Decius consi. 323. num. 4. quod quidem erit probandum, vt ait Mohedan. decis. 208. & vlterius: quia in societate veniunt damna & interesse, quando quis disdicta societate retinet officium, & pecunias, & sic rem & partem pretij rei ex qua ipsæ officialis percipit fructus. l. socium, quod in eo. ff. pro socio. & dictum est supra num. 178. & in illo casu possunt fructus taxari ad certam summam, & debentur. glossa. in l. 1. C. de summa Trinit. & fide Cathol. & ista opinio videtur habere in se maximam ęquitatem, & in qua fundata est praxis Romanæ Curiæ, & cui adhęreo. vt dixi supra num. 178.

203 Et si hæc est veritas sequenda est: quia veritas à quocunque prolata sem

per est

per est præferenda. c. 10. dist. 9. vbi Archid. & ante oculos iudicis semper debet esse veritas. Bald. consi. 98. lib. 2. & veritatem occultans CHRISTVM negat. c. 80. 11. quæst. 3. & vendens veritatem DEVM vendit: quia CHRISTVS est veritas, sapientia, sanctitas, & fortitudo, & quotiescumque vincimur à vitiis contrariis supradictis virtutibus DEVM negamus; & quotiens bene agimus DEVM cõfitemur. c. 83. & 84. 10. quæst. 3.

204 Hippolytus emit officium de pecunia paterna cum decreto apposito per patrem in supplicatione emptionis officij, quod non posset Hippolytus vendere, nec obligare dictum officium & eius fructus patri reseruatos durante eius vita. super quo officio Hippolytus fecit vnam societatem cum Iosepho super periculo eius vitæ duraturam ad sex menses, & promisit dare certos fideiussores, quos dedit, & vnus illorum recognouit, bonã fidem, & promisit facere participem dictum Iosephum de fructibus dicti officij, quos propter incertitudinẽ conduxit officialis ab eodem Iosepho pro mercede duodecim scut. pro quolibet centinario: & ille qui recognouit bonam fidem promisit omnes indemnes releuare, & declarauit Hippolytum officialem habere nudũ nomen. post perfectam & ratificatam societatem, & solutis fructibus primi sex mẽsium obiit Ioseph. Ille fideiussor qui recognouit bonam fidem dicebat lucratũ fuisse pecunias positas in societate. hæredes Iosephi dicunt societatem nullam esse: quia officialis non poterat facere participẽ Iosephum de fructibus, qui erant patri reseruati, & nõ poterant obligari, neque vendi & propterea officialis in ineunda societate dolose versatus est; & vbi est dolus societas nulla est ipso iure, cum sit contractus bonę fidei, qui dolum non admittit. vt dictum est supra num. 24. & 25.

205 Replicat ille qui recognouit bonã fidẽ quod licet Hippolytus sit prohibitus alienare officiũ & fructus illius, quod intelligitur ista prohibitio, de illa alienatione, quæ contineret totalem translationem officij in alium, non autem de societate facienda super officio, per quam constituitur ius quoddã super officio & fructibus distintũ & separatum ab officio, & fructibus, & illorum dominio. Aymo cõsi. 217. nu. 4. Didacus lib. 3. variarum resolutionum c. 7. nu. 6. & hypotecatio officij, & fructuum nõ est proprie alienatio. capella Tolosana q. 462. Ruin. consil. 150. nu. 14. lib. 3. Gratus cõsi. 54. nu. 5. lib. 1. Iulius Clarus in §. emphiteosis quæst. 18.

206 Nec videtur esse dolus in ista societate ex parte officialis; nam non fecit, Iosephum qui dedit pecunias participem in officio, sed in fructibus ordinarijs & extraordinarijs, & quos ipse officialis propter incertitudinem cõduxit ad rationem 12. scutorum, pro centinario, vt supra num. 18. & 204. promisit illos quolibet anno soluere eidem, & hic pro dictis fructibus ipse, & fideiussores tenentur ex cõducto. l. si in lege. § .colonus. vers. item ex conducto. ff. locati, cum similibus, & locatio & conductio est similis emptioni, & venditioni. l. 2. ff. locati, & locatio non mutat, nec transfert dominium. l. non solet. ff. locati. vbi glossa. Bart. Salicet. & Paul. de Castro. si igitur locatio fructuum non mutat dominium rei locatæ, vel conductæ, sequitur quod societas facta super officio, & fructibus, cuius proprietas spectat ad alium, non est facta cum

aliquo

aliquo dolo & fraude, tam Iosephi, quam patris Hippolyti.

207 Maximè, quia pro conseruatione indemnitatis officialis sunt dati fideiussores principaliter & insolidum obligati, & inter eos est vnus qui recognouit bonam fidem, & promisit omnes indemnes releuare, & declarauit officialem non habere nisi nudum nomen. vnde si officialis fructus officij distraxisset, tanquam alienans rem alienam nō teneretur nisi ad damna & interesse. l. prima. in principio. ff. de actione emptio. & venditio. & ibi glossa, Bartolus, Salicetus, & Paulus de Castro. Sed hic pater non est passus damnum, nec pati potest propter tot fideiussores, nec minus Ioseph, cui semper fuerunt soluti fructus conducti ab Hippolyto, & propterea non sit facta deterior conditio alicuius ex supradictis, merito ex ęquitate non potest contractus vitiari. Antonius de Butrio consi. trigesimoquarto, numero secundo, versiculo de æquitate, quod consilium semper fuit secutum à Rota.

208 Præterea facit quod licet res aliena non possit alienari in prędiudicium veri domini; tamen in præiudicium venditoris & fideiussorum datorū ab eo, tam pro euictione, quam pro damnis expensis & interesse vendi potest. l. rem alienā. ff. de contrah. emptione. Afflict. decis. 369. numero secundo. Tiraquell. de retr. parte prima. §. primo. glossa secunda. numero decimoctauo: etiam quod alienatio rei alienæ fiat inter scientes, vt notatur in l. si in emptione. §. item si emptor. ff. de contrahē. emptio. Bartolus in l. si is. qui pro emptore. §. fin. ff. de vsucap. licet non noceat talis venditio vero domino, vt dicta. l. res aliena. ff. de actio. empti, & l. alienum & ibi Baldus. C. de furt. & l. prima. C. de vsucapion. pro emptore tamen vendens rem alienam tenetur ad damna, & interesse, vt dicta l. prima. ff. de actione emptio. pro quibus est data cautio per recognoscentem bonam fidē officiali. vide in tract. de censibus parte secunda numero 69. & omnino num. 165. & seq.

209 Facit etiam quia ille qui recognouit bonam fidem & lucratur pecunias ignorabat officium præfatum nō posse obligari; & propter ignorantiā excusatur à pena & à damno. capit. secundo de constitutio. vbi Hostiēsis, Abbas, Felinus & Decius numero 22. & quod ignorantia excuset, est textus in l. quicunque. C. de seruis fugitiuis, & l. prima. ff. de recepta. Baldus in l. error. quęstione secunda. C. de iur. & facti ignoran. vbi dicit quòd excusat quo ad pęnam euitandam. Antonius Gabriellus in titulo de regulis iuris, conclusione sexta, numero octauo, & ibi late declarat quando ignorantia excuset, vel non excuset per regulam ampliationes & fallētias, & hęc procedūt in ignorantia facti; secus est in ignorantia iuris. Antonius Gabriellus ibi conclusione septima, & quando ignorantia præsumatur idem Antonius Gabriellus ibi conclusione quinta. de ignorantia secundum Theologos & Canonistas quando excusat, vel non, vide glossam, Archidiaconum, Turrecrema. & Præpositū distinctione trigesimaoctaua in summa, & quod ibi dixi, & in Sacerdotibus DEI ignorantia est mater omnium errorum. capitulo primo, & ibi Turrecremata, & alij. dist. 38.

210 Sed quid ſi officialis eſt minor & contraxit ſuper officio ſocietatem ſine ſolemnitatibus requiſitis in cõtractu minorum, & propterea ſocietas facta ſuper officio minoris nulla ſit minore volente, ſed eo nolente eſt valida. nam ille qui contrahit cum minore, non poteſt allegare nullitatem contractus facti cum minore. Imola, in capitulo ſi quis præsbyterorum, columna quinta, verſiculo nec obſtat. de rebus Eccleſiæ non alien. & l. nec ex dolo. ff. de dolo. per Ruinus conſi. 40. numero ſeptimo. lib. quinto. Cardinal. conſilio tertio, columna ſecunda. verſiculo nec provalido. Et ſimili modo recipiẽs rem ab Eccleſia nullo modo poteſt allegare nullitatem contractus facti cum Eccleſia ea nolẽte, ſed bene Eccleſia poteſt contractum nullum dicere. capitulo diuerſis. vbi Abbas numero quarto, & quinto. de clericis coniuga. & dixi in tractatu de contractu min. & mulier. gloſſa decima, numero decimottauo.

211 Pręterea minor non poteſt pro alio fideiubere, tam in ſocietate, quam alio contractu, ex quo eſt prohibitus alienare, & fideiubendo male vtitur ſubſtantia ſua Angelus in. l. in perſonam. §. primo. verſiculo in textu, ibi non poterit fideiubere pro alio. ff. de pact. Caſſan. ſuper conſuet. Burg. rubrica quarta. §. ſecundo, gloſſa vltima, carta 208. & fideiubere non licet, quia generaliter nullus in homine debet confidere, vt dictum eſt ſupra numero 80. & dixi in tractat. de contractibus minorũ in conſtit. Piceni, gloſſa 8. num. 30.

212 In alio caſu P. fecit ſocietatem cũ H. abſente ſuper eius officio, centum ſcut. ſuper periculo vitæ ipſius. P. officialis, prout ipſe. ita aſſeruit eſſe conuentum inter ipſum & H. qui H. poſtea numerauit per apocham banchariã dicta ſcut. 100. dicto. P. & tamen expreſſe ipſe H. nunquã ratificauit dictam ſocietatem, neque dictũ pactum ſuper periculo vitæ dicti P. ante quã obiret. P. morte violenta, poſt cuius obitum, agit. H. pro ſorte, & fructibus contra fideiuſſores, qui excipiebant, quod iſta non erat ſocietas licita; quia ſocietas nõ fuit expreſſe ratificata, & pręſertim pactum ſuper periculo vitę ipſius. P. officialis, quæ ratificatio expreſſe erat facienda, per ipſummet H. vel per alium habentem ſpeciale mandatum ad ratificandum hoc pactum periculi vitę. l. mandato generali. ff. de procurat. & l. tranſactionis. C. de tranſaction. & pacta ſocietatis debent per principalem, vel nuncium ſpecialem fieri. lege quarta, ff. pro ſocio. & dictũ eſt ſupra & gloſſa in lege 2. ff. de act. obligatio. in verbo conſentire. i. ſimul & præſentialiter ſentire & ibi Bart. & additio in littera D. & tunc non ſufficit tacita ratificatio, ſed requiritur conſenſus verbis declaratus à principali, vel nuntio ſpeciali. Bartolus & Baldus in dicta. l. 4. ff. pro ſocio. & ibi Alberic. declarat cõſenſu, ideſt verbis interueniẽtibus: adeo quòd ſocietas ſic contracta debet eſſe ratificata verbis expreſsis, & non ſufficit tacita ratificatio, quæ colligitur ex ſolutione ſortis, & fructuũ, & tanto magis, quia ſolutio fructuum non eſt facta H. ſed ſuo exactori, qui non habebat mandatum ad ratificandum dictum periculum vitæ, & vbi non eſt periculum vitæ illius qui dedit pecunias, vel perſonæ nominatæ per eum non eſt ſocietas, ſed mutuum, de

quo exegit cẽtenarias vsuras, quòd nõ licet, vt dictum est supra numero 133. & duobus sequen. & num. 197. ergo H. non potest post mortem P. agere ad fructus, & si quos fatetur pcepisse ante obitum. P. illi sunt computandi in sortem: quia non sunt fructus, sed vsuræ, ex eo quia pecunię ex consensu expresso ipsius H. non erant positę sub periculo vitæ dicti P. prout requiritur in societatibus officiorũ ad hoc vt licitę existant, vt supra pluries dictum est, & præsertim, numero 185. & 156. & vide Hieronymũ Gabriell. consi. 78. numero tertio. libro primo.

213 Societas cõtrahi potest sup officio emẽdo per eum qui accepit pecunias. l. si fratres. §. si quis societatem. &. l. cum societas. ff. pro socio. & si emat officium cum illa pecunia accepta in societatẽ, valet societas officij sic cõtracta, & fideiussores sic præstiti tenẽtur danti pecunias, & disdicta, vel dissoluta societate fideiussores dati remanent obligati. Puteus decisione 67. libro tertio.

214 Sed si non ematur officium ex pecunia sic accepta, & exigantur, vel petantur fructus, si sunt exacti possunt repeti, si exigantur, soluti pariter repeti possunt. cap. debitores de iur. iuran. Puteus dicta decision. 67. libr. tertio in fine.

215 Quidam Horatius dedit pecunias in societate Mario officiali. euenit, q durante societate Horatius fuit vulneratus lætaliter, & post illatum vulnus superuixit vltra quadraginta dies: dubitatur an iste mortuus sit ex vulnere, vel ex febri superueniente. Antonius de Butrio in capitulo præterea, de clerico percussore, dicit quod si intra octo menses mortuus sit vulneratus iudex potest arbitrari ex qua causa mortuus sit. sed Abbas ibi dicit, quòd si post octo menses moriatur vulneratus, quia semper stetit infirmus, præsumatur ex vulnere mortuus; secus si sanatus sit & inde mortuus. Gandin. in tractat. malefic. in rubrica de homicidio, dicit stãdum esse iudicio medicorum. & Alberic. idem tenet in tractat. statutorum, in secũda parte, quæstione 36. Mascardus de probat. conclus. 1073. numero quarto, volum. secundo, quam conclus. declarat. numero quinto & sexto. Sed si medici dubitant, præsumitur mortuus ex vulnere. Baldus in capit. primo. quibus mod. feud. amittatur. Petrus de Ancharano consil. 285. Sozzinus Sen. cõsil. 178. lib. secundo. & quod præsumatur vulneratus lætaliter mortuus ex vulnere est textus in l. ait lex. ff. ad leg. Aquil. ibi quod si mortiferè fuerit vulneratus & postea post longum interuallum mortuus fuerit, inde annum numerabimus ex die quo vulneratus est vbi dicit, quod tunc præsumitur occisus. l. huic scripturæ. §. si seruus. ff. ad leg. Aquil. ibi sed si vulneratus ex vulnere periit de occiso agi posse. Crotus consi. 132. numero primo, & secundo, lib. secundo. Mascardus de probat. conclusione 1224. numero duodecimo, & conclus. 1238 numero septimo, in volum. tertio, & conclus. 1073. numero septimo, & sequen. vbi ponit multas coniecturas quòd quis sit mortuus ex vulnere.

Si vulneratus post vulnera obierit infra duos dies à die illatorum vulnerum mortuus præsumitur ex vulneribus. Mascardus de probat. volum. secundo, conclus. 1073. num. 1.

216 Sed quando vulnus illatum non est letale, & tunc percutiens non tenetur de occiso licet mors sequatur ex dicto vulnere; quia dicitur ex negligentia mortuum esse non ex vulnere immediate. est casus in l. qui occidit. §. fin. ff. ad leg. Aquil. ibi si vulneratus fuerit seruus non mortifere, negligentia autem perierit. vnde actio erit de vulnerato non de occiso. Natta consi. 132. num. quarto. lib. secundo, quia in qualibet dispositione consideranda est causa immediata, quia causæ mediatę nulla est habenda ratio. l. sociũ. qui in eo. ff. pro socio. Natta ibi numero quinto. Mascardus de probat. conclus. 1073. num. 12.

117 Præterea si quis mortifere vulneratus sit postea ruina, naufragio, vel alio actu mortuus sit non quasi de occiso agi potest. est casus in. l. huic scripturæ. §. si seruus. ff. ad leg. Aquil.

218 Sed si post vulnus illatum alius eundem vulnerauit & occidit, vterq; tenetur de occiso. l. ita vulneratus quinquagesimosecundo. ff. ad legem Aquiliam, sed prior non tenetur de homicidio, sed de vulnere. l. item. Mela. §. Celsus scribit. ff. ad legem Aquil.

219 Sed quando sumus in dubio an vulnus sit letale nec ne, & non constat de aliqua negligentia adhibita in curando vulneratum, & tunc vulnus præsumitur letale ex quo mors fuit subsecuta. l. aut facta. §. euentus. ff. de pen. Baldus in capit. primo in princ. versic. sexto quæro. in titul. quibus modis feud. amitt. & qui allegat non fuisse adhibitam diligentiam probare debet. l. quotiens. §. qui dolo. ff. de probation. Crotus consil. 132. numero sexto. & sequen.

220 Et quando est illatum vulnus alicui debili, quod vulnus in sano non fuisset lętale, & tamen ille debilis mortuus est, tũc percutiens tenetur de occiso. ff. ad leg. Aquiliam. l. qua actione. §. sed si quis seruum. Raphael de Raimund. Cum. consil. 134. columna secunda. & Crotus consil. 132. numero 11.

Si vulnus est in capite, gula, pectore & intestinis præsumitur vulneratus mortuus ex vulnere. Mascardus de probat. volumine secundo, conclus. 1073. num. 13.

221 Sed si dubium est an vulnus sit letale, & vulneratus post vulnus sibi illatum superuixit aliquibus diebus tandem mortuus est, & tunc iudex arbitrari debet an mortuus sit ex vulnere, vel ex negligentia sua, adhibito iudicio medicorum quibus in hoc standũ. Anton. in capitul. præsbyterorum. de homicid. Abbas in capit. secundo, de cleric. percuss. Bartolus in .l. finali. ff. ad leg. Corn. de Sicar. & est textus in l. semel. C. de re mil. lib. duodecimo Crotus consil. 132. numero duodecimo & 13.

222 Dixi supra numero 169. quod potest poni periculum vitæ super persona existente Venetiis, vel in alia parte mundi, & quod disdicta societate non probata illius personæ vita potest dans pecunias illas recuperare ab officiali, & numero 170. dedi cautelam. Euenit casus quod cum esset facta societas super periculo vitæ Ioannis existentis in Hispaniis apud patrẽ, & pater scribit litteras matri Ioannis existentis in vrbe, qualiter Ioannes obiit in Hispaniis in tali Ciuitate de morte naturali, prout extraiudicialiter

ter fatetur mater Ioannis contineri in litteris; sed mater in eius confessione dicebat hoc non credere, quia pater sæpe solet cum ea ludere de vita & morte. Ioannes & alius testis dicebat Ioannē esse mortuum: quia vidit dictas litteras in quibus dabatur notitia de obitu Ioannis in tali loco, tali die, mensis Maij. dubitatur an ex his probetur mors Ioannis. & videbatur dicendū quod sic. nam mors quando est difficilis probationis, licet esset probanda per testes de visu quia vnusquisque præsumitur viuere vsque ad centum annos. l. fin. C. de sacrosanct. Ecclesi. Mascardus qui alios allegat conclusione 1069. numero primo & sequen. volumine secundo. de probat. Ioseph. Ludouici. decis. Perusin. duodecima, numero secundo. Sed quando mors contingit, in longinquis partibus tunc probari potest per testes de publica voce & fama. Puteus decisione 519. lib. 2. & decisione 172. libro tertio. Crescentius decisione 166. in fine. nam semiplena probatio, est probatio plena secundum naturam negotij de quo agitur dicit Egid. decisione 683. versiculo ad secundum. quinimmo mors in longinquis partibus probatur per vnum testem de publica voce, & fama & per duos testes deponentes per litteras de partibus, & sic per semiplenam semiplene, & tunc recipit supplementum iuramenti illius qui debet omnino scire vnum, & quando sumus in leuibus & pars non opponat. Egid. dicta decisione 683. in fine, & ita vidi obseruari ex præmissis parte non opponente, sed si pars opponat huic probationi credo quod non probetur mors.

223 Sed si pars opponat & dicat non credere litteris de partibus, & onus probandi mortem spectet ad officialem, & ageretur de rebus grauioribus, tunc non sufficeret talis probatio per famam, vel per litteras de partibus. Mascardus de probat. conclus. 1070. num. 3. vol. 2.

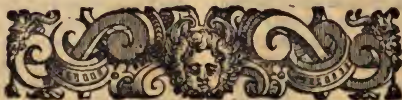
224 Et similiter in probanda morte de recenti, & non antiqua non sufficit probatio per publicam vocem & famam. Mascardus in dicta conclus. 1070. lib. secundo. numero quarto, & ibi vide alios casus.

225 Et si mors probaretur per vnum testem, vt quia testis deponat Ioannē obiisse de tali mense, & vidisse eum mortuum licet non plene probet; tamen facit cessare præsumptionem illam, quod quis præsumatur viuere vsque ad centum annos, & tunc ille qui se fundat in vita de illo tempore debet vitam probare. Felinus in capit. quoniam frequenter. §. porro. columna final. vt lite non cōtestata. Ioseph. Ludouici, decisione duodecima. nu. decimosesto. vbi etiā dicit, quòd si ista probatio per vnum testem de visu iungatur cum alia probatione famæ mortis facta per duos testes deponentes de publica voce, & fama mortis; tunc istæ duæ probationes coniunguntur, & plene probant mortem Ioannis. nam duæ semiplenæ probationes coniunguntur, & plene probant vt in dicta decisione 12. num. 16.

226 Mors sufficienter probata dicitur militis qui ingressus est cum aliis militibus in bello, vt viderunt eum testes ingredi in pugna & militari conflictu, qui post pugnam finitam non fuit amplius visus, nec ab illis qui vide-

viderunt ingredi, nec ab aliis eum cognoſcentibus: quo caſu facta hac probatione per teſtes, dicitur mors ſufficienter probata. Campegius in tractat. de teſtibus. Regula 350. verſiculo quarto ſi in magno exercitu, Ioſeph. Ludouici, in deciſione Peruſina trigeſima, numero primo, in quibus locis ponuntur multi modi ex quibus probatur mors, quos vide. Et hæc pro nunc ſufficiant ad laudem Sanctiſsimæ TRINITATIS, & Glorioſiſsimæ VIRGINIS MARIÆ, DEI Genitricis.

FINIS.

VERGINII DE BOCCATIIS A CINGVLO I.V.C. ROMANI

TRACTATVS DE PACTIS,

ET PROMISSIONIBVS FACTIS PER litigantes pro obtinenda gratia, vel iustitia apud Sedem Apostolicam, & quæcunque Tribunalia Vrbis.

Diuisus in tres Partes.

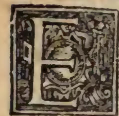
In prima declaratur Constitutio Bonifacij Octaui in cap. 1. de sententia excommunic. in Extrauag.

In secunda Constitutio Gregorij XIII. innouantis dictam Constitut.

In tertia declaratur quoddam instrumentum pactorum, & pro missionum in casu victoriæ litis in Vrbe.

PRIMA PARS.

Bonifacij Octaui in cap. 1. de sent. excom. in Extrauag. comm.

EXcommunicamus, & anathematizamus, ex parte Dei omnipotentis Patris, & Filij, & Spiritus sancti, auctoritate beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & nostra, omnes clericos, religiosos, & laicos vtriusque sexus, siue sint familiares curiæ, siue alij vndecunque, Qui aliquod pactum fecerint, seu aliquod paruum, vel magnum promiserint, vel promissionem receperint, aut ex pacto, siue promissione occulta, vel manifesta, facta sub generalibus, & plenarie non expressis, siue sit sub specia-

libus, & expressis à parte verbis, quicquam dederint, aut receperint, magnum vel paruum, vel promissionem de quacunque re, aut vtilitate propter hoc consequenda fecerint, vel receperint, pro aliqua iustitia, siue gratia, pro se, aut pro alio, in causis vel iudiciis, seu aliàs per litteras Apostolicas, & quibuscunque modis, apud Sedem Apostolicam obtinenda. Et hanc sententiam ad promittentes & acceptantes, dantes & recipientes, duximus extendendam; illos quoque qui aliquem culpabilem in prædictis, & nobis intra dierũ trium spatium non retulerint, vel alicui, per quem ad nos verbum fideliter proferatur, simili decernimus sententia subiacere. Decernimus etiam vt nullus hanc incurrens excommunicationis sententiam, pro prædictis vel aliquo prædictorum absque speciali nostræ absolutionis beneficium valeat obtinere, nisi forsan ad nos habere accessum non posset in mortis articulo cõstitutus, nec etiam ad absolutionis gratiam admittatur, nisi prius quantum dedit, vel recepit, integraliter pauperibus largiatur. Iustitiam vero sic obtentam nullius prorsus esse momenti, volumus, omniq. statuimus carere effectu, & robore firmitatis. sed etiam scienter vtentes ipsis simili sententia excommunicationis astringimus. Et reseruantes nobis absolutionem eorum cum præmissis, in omnibus ad pœnas similes obligamus.

SUMMARIUM.

1 *Constitutio Bonifacij summa notabilia, & propter quid sit edita.*

1 *Constitutionẽ Bonifacij, qui glossarunt.*

1 Excommunicationis *verbum an intelligatur de maiori, vel minori.*

2 *Excommunicatio maior à canone, minor à Deo pro peccato mortali.*

2 *Anathema est solemnis excommunicatio, & quid significet.*

3 *Anathema differt ab excommunicatione, & in quibus.*

3 *Excommunicatio minor differt ab anathemate.*

4 Ex*communicatio non est inuentum nouum, sed longe ante Christum.*

4 *Excommunicatio est gladius Spiritus sancti ministratus à summis Pontificibus.*

5 *Excõmunicatione in Ecclesia nulla maior pœna.*

6 *Excommunicatur ipso iure à Deo quando aliquis exiit à veritate & charitate.*

7 *Canon latæ sententiæ quando inducatur*

7 *Latæ sententiæ, quæ dictiones sint.*

8 *Effectus excommunicationis & anathematis qui sint.*

9 *Hæresi suspectus est existẽs per annum in excommunicatione.*

10 *Forma sententiæ excommunicationis, quæ sit.*

10 *Anathema qua forma feratur ab Epo.*

10 *Forma sententiæ excõmunicationis contra violatores Ecclesiæ.*

1 ÆC constitutio sic summari potest, q̄ omnes clerici, religiosi, laici vtriusq; sexus, siue curiales, vel de quacumque parte mūdi existant excommunicantur facientes pacta aut promissiones, etiam per stipulationem de quacunq; re, aut vtilitate consequenda pro aliqua iustitia vel gratia obtinenda, sub quibuscunque modis penes sedē Apostolicam, & extenditur ad non reuelantes culpabiles Papæ, & absolutio ab excommunicatione, soli Papæ reseruatur, præterquam in mortis arti-

culo, dummodo det pauperibus, q receperint,& iustitia vel gratia sic obtenta est nulla ipso iure, & caret omni effectu, & scienter vtentes sunt in simili excommunicatione.

Nota, quòd omnes homines de mundo non debent facere pacta, promissiones, & dationes de quacunque re, vel vtilitate alicui personæ pro obtinenda iustitia, vel gratia in curia Romana.

Nota secundo, quòd absolutio excommunicationis reseruata Papę declarat quòd facientes cõtra hanc constitutionem sunt excommunicati ipso iure.

Nota tertio, quòd non datur absolutio, nisi restituatur quod receperit.

Nota quarto, quòd iustitia, vel gratia sic obtenta est nulla ipso iure.

Nota quinto, quòd vtentes sunt in simili excommunicatione.

Causa, propter quam facta est ista constitutio fuit, vt curia ab omni sorde & labe munda remaneret, vt dicitur in principio cõstitutionis Gregorij, cum bonæ leges ex malis moribus procreantur.

Hanc constitutionem glossauit Ioannes Monachus Cardinalis vir iurisconsultissimus, & in glossa excommunicamus dubitat an intelligatur de excommunicatione maiori, vel minori, & opponit de cap. 1. de except. lib. 6. §. si quis igitur, videlicet vt quis declaret an de maiori vel minori excommunicatione excõmunicatus existat. Sed hanc oppositionem soluit ex c. pen. de sent. excommunic. ex. dicens, quòd excommunicatus à iudice intelligitur excommunicatus maiori, & minori excommunicatione, & respondet contrariis. Sed quando verbum, excommunicamus, profertur à iudice, vel à canone per viã sententiæ, tunc intelligitur de maiori, ad hoc, vt excõmunicatio aliquid operetur: & Nauarrus super constitutione Gregorij num. 8. in fine idem tenet post varias oppositiones factas & ait, Sententiam excommunicationis dupliciter incurrimus. Primo dũ sententia notamur à iudice, vel à iure. Secundo, dum peccatum mortale committimus, ex quo excommunicamur à Deo, & tradimur Sathanæ. c. 20. §. verum. & c. 21. 11. q. 3. & declarat optime glossa in cap. 15. 11. q. 3. dum excommunicatio profertur à canone ipso iure, q dicitur maior excõmunicatio, cum imponatur in maiori crimine. Minor vero imponitur à Deo pro quolibet peccato mortali, vt in dicta glossa. Decius in l. in obscuris. num. 14. ff. de reg. iur. & de excommunictione maiori, & minori, & qualiter maior à communione fidelium excludit, minor à sacrorum participatione, siue excommunicatio sit lata à iure, vel ab homine. Rebuff. in praxi beneficiali in declaratione nouæ prouisionis. in vers. teq. absoluentes. num. 3. & 4. Iulius Clarus q. 77. in principio in practica crimin.

2 Et anathematizamus, & sic ex superna maledictione est excommunicatus, vt dicit Abbas in rubr. de sent. excom. & in cap. cum non ab homine. num. 23. de iudic. & ibi Decius num. 60. dicit, quòd anathema est solemnis excommunicatio, & ibi additio dicit, quòd secundum Hebræos significat extremam detestationem, & ferri solet contra eos, qui sunt detestabiles ex aliquo delicto, & præsertim de quibus non est spes, vt reducatur ad pœnitentiam, & sic tanquam quid extremum infligitur, & non est dandum anathema, nisi pro crimine mortali, & contra incorrigibilem, quia est

est æternæ mortis damnatio.c. 41. & ibi glossa 11.q.3.& anathemate quis separatur à consortio fidelium.c. 24. §.est & alia. 11.q.3.& Papa Siluerius missus in exilium fraudulenter à Bellisario duce exercitus anathematizauit eum,& omnes qui decipient in futurum Episcopos pariter anathema marantha fierent in conspectu Dei & angelorum.c.30.23.q.4.vbi gloss.exponens anathema marantha declarat vsque ad aduentum Domini, nisi peniteat de anathema marantha Paulus ad Corint. 1.c.16.in fine. & anathema significat separationē à Deo. c.9.in fine.24.q.3.& in c.12.3.q. 4. dicitur,quòd anathema separat à corpore Christi, q́ est Ecclesia, & quisquis excommunicatione separatur à consortio fidelium, quia anathema significat subiacere separationi.c.24. §.est & alia.11.q.3.& in d.c.9. 24.q. 3.dicitur,nihil aliud anathema significat, nisi à Deo separationem, & est superna maledictio. Berous in cap. si quis presbyterorum num. 7. de reb. eccl.non alien. Ioan. Monach. in hoc c.1.declarat quid sit anathema,& vnde dicatur. Felin.in c. Rodulfus. nu. 33.de rescript.

3 Differt anathema ab excommunicatione.c.11.§.notandum.& c.12.3. q.4. ibi,Engeldrudam vxorem Bosonis non excommunicatione, quæ à fraterna societate separat, sed etiam anathemathe, quod ab ipso Christi corpore (quod est Ecclesia) recidit, & anathematizati sunt separati ab ecclesia, & ibi glossa dicit,quòd anathema est maior excōmunicatio,& Præposit.in d.§.notādum dicit quòd anathema est solennis excommunicatio, cum assistentia Episcoporum, & candelis accensis lata. Excommunicatio non fertur candelis accensis,& maior excommunicatio est idem quòd anathema, minor vero excocommunicatio differt ab anathemate, vt dictum est supra. Additio ad Decium in c.cū non ab homine. nu.60. de iudic. ait, excommunicatio fertur in eum, de quo spes est, q́ peniteat, & corrigatur, & eiicit simpliciter extra communionē fideliū, sed anathema addit detestationē, & ita debere intelligi d.c. 12. 3.q.4.& in d.c. cū nō ab homine. Decius num. 62. dicit, quòd anathema differt ab excōmunicatione maiori in solemnitate nō in effectu;quia anathema competit solis Episcopis, & non inferioribus, vel quòd anathema sit maior excōmunicatio,minor vero ipsa excommunicatio,& Berous in c.si quis presbyterorum num.7.de reb.eccl.non alien. & tandem omnes conueniunt, quòd anathema sit maior, quam excommunicatio.

4 Excommunicatio non est inuentū nouum, sed longe ante Christum natum erat in vsu apud Græcos, Romanos, Gallos,& alias nationes dicit Tiraquell. de retract. proximitatis.§. 1. gloss.9.num.271.& nu.275. verū excōmunicatio apud fideles est gladius, quo percutitur à sanctissimis Episcopis, publicos, & occultos peccatores, & arceantur & separantur à liminibus Ecclesiæ,vt dicitur in vita sancti Dūstani Archiepiscopi Cantauriensis,in tomo 3. vitarum sanctorum Patrum Surij,& propterea S. Babila martyr, Patriarcha Anthiochenus eiecit ab ecclesia Anthiochena Imperatorem orbis homicidam, vt in eius vita per Surium tomo 1.Io.Chrisostomus Eudoxiam Imperatricem prohibuit ecclesiam intrare: nam cum esset in foribus ecclesiæ Constantinopolitanæ illi in ingressu se opposuit, & ipsa vidit Angelum specie admirabilem, forma

forma terribilem, qui ſtinxerat Rom pheam, & horribiliter arcebat eam ab ingreſſu Eccleſię in vita S.Io.Chryſoſtomi tomo 1. Surij, S. Baſilius Iuliano Apoſtatę, & Valenti Imperatoribus ſe oppoſuit, vt in vita Baſilij tomo 1. Surij B. Ambroſius ſe oppoſuit in eccleſia Mediolanenſi Theodoſio Imperatori, vt in eius vita tomo 2. Surij, & cap. 41. §. idem cum Dauid. 2. q. 7. & vide quæ dixi in c. 10. nu. 2. diſt. 96. Quare dicendũ eſt, quòd excommunicatio eſt gladius Spiritus ſancti miniſtratus à Summis Pontificibus Romanis, & Epiſcopis totius orbis, contra peccatores, & contemnentes mandata Apoſtolica, & nunquam ſub hac forma & poteſtate ab aliquibus ante Chriſtum miniſtrata fuit, & afficit animas hominum excommunicatio non ſolum in vita, ſed poſt mortẽ, quia excommunicati mortui nõ poſſunt in eccleſia permanere, vt in vita ſancti Benedicti tomo 2. Surij. licet aliquando animæ mortuorum ab excommunicatione abſolui poſſint, vt in dicta vita ſancti Benedicti, & ſententia excommunicationis fertur à Deo principaliter, & à canone miniſtraliter: quia non eſt homo qui ligat ſed Chriſtus. Ioan. de Lignano in tractatu de cenſura eccleſiaſtica. §. 4. nu. 19. & 20. allegat c. nemo. 11. q. 3. vide etiam infra num. 9. & ſacerdotes portant claues, cum quibus excludũt excommunicatos ab Eccleſia. c. 41. §. ſicut enim. 2. q. 7.

5 Excommunicatione in eccleſia nulla maior eſt pœna. cap. 17. ibi, qua pęna in Eccleſia nulla maior eſt. 24. q. 3. & ibi gloſſa, & Archid. dicit, quòd excommunicatio quoad effectum eſt maior omnibus aliis pœnis, quia tollit animam. cap. 41. 11. q. 3. ibi, quia anathema eſt æternæ mortis damnatio, & non niſi pro mortali debet imponi crimine, & illi, qui aliter corrigi non potuerint, & quòd non ſit maior pœna in Eccleſia Dei, Rota deciſ. 10. num. 1. in fine. de ſent. excomm. in nou. Iulius Clarus in practica criminali q. 77. in princ. Berous in c. ſi quis presbyterorum. poſt num. 7. de reb. eccleſ. non alien. verſ. præterea communiter dici ſolet, quòd excommunicatio eſt maior pœna quam Eccleſia imponere poſſit, & intelligi debet de anathemate, vt declarat gloſſ. in c. ſi. 3. q. 4. nã excõicatus Chriſtianus à ſacerdotibus ſathanæ traditur, cum excommunicatus ſit extra Eccleſiam, extra quam eſt diabolus, & quos tradidit Apoſtolus ſathanæ excommunicauit: Chriſtus vero eſt in Eccleſia. cap. 32. 11. q. 3. quia excommunicari eſt ſeparari à corpore Chriſti. c. 33. per totum. 11. q. 3.

6 Excommunicatur ipſo iure à Deo cum aliquis exiit à veritate, & à charitate de caſtris Eccleſiæ, etiam ſi per Epiſcopi vocem, minime abiiciatur. c. 7. 24. q. 3. ſi quis percuſſerit clericũ vel monachum, anathematis vinculo ſubiacet, & nullus Epiſcoporum ipſum præſumat abſoluere, niſi mortis vrgente periculo. cap. 29. 17. q. 4. vbi gloſſa dicit, quòd iſte canon non eſt latæ ſententiæ, ſed quotiens Papa mãdat non poſſe excommunicatum abſolui ab alio, quam à ſe, cenſetur excommunicatus ipſo iure, dicit Rebuf. in praxi benef. in declaratione nouæ prouiſionis, in verſ teq. abſoluentes. num. 11. in fi. Iulius Clarus in pract. crimi. q. 77. verſ. percutiens, nel in caſu in quo ipſo facto incidit in ſententiam excommunicationis, vt in c. ad falſariorum. de crimine falſi, ibi, nos enim omnes falſarios noſtrarum literarum, cum fautoribus, & defenſoribus

bus anathematis vinculo decernimus innodatos. vbi glossa dicit, quòd sunt ipso iure excommunicati. c. 1. 2. & 3. 24. q. 1. Innoc. in d. cap. ad falsariorū. propter verbum, innodatos, dicit, quòd illud est canon latæ sententiæ, & excōmunicatio incurritur ipso iure. Ant. de Butr. in 2. not. Host. col. 1. & propter verbum innodatos, dicit quòd illud est canon latæ sententiæ in §, nos enim. in princ. & Io. And. ibi. de excommunicatis ipso iure ponuntur multi casus à Iulio Claro in d. q. 77. in practica criminali. & Summistæ omnes in verbo excommunicatio. Ioan. de Lignano in tractatu de censura ecclesiastica §. 3. nu. 9. dicit, quidā sunt casus, quibus per iura quis incidit in excommunicatione ipso iure, & ibi numerantur 52. casus, post Host. in summa de sent. excommun. & dicit quòd fertur etiam à canone sententia excommunicationis, sed requirit ministerium hominis. & in §. 7. num. 15. & 16. numerat 102. casus, in quibus fertur sententia excommunicationis à Deo mediante lege mortua, vel canone ipso iure. vide Fel. in c. Rodulfus. nu. 28. de rescr. & dicetur infra in declaratione huius cap. 1. in versic. ipso iure.

7 Nam canon latę sententiæ inducitur quando canon loquitur per verba præsentis temporis. Dominic. in cap. quidam. in 4. notab. 5. q. 1. Præposit. ibi notab. 5. Felinus in c. Rodulfus. num. 28. de rescript. ibi est præsentis temporis, & erit ac si diceret ex nunc prout ex tunc te, si non obedieris, excōmunico. & doctores in cap. præterea il 2 de appellat. & verba, sit anathema marantha est latæ sententiæ. Felin. in d. cap. Rodulfus num. 33. & dictiones mox, ipso iure, ipso facto, & similia sunt latæ sententiæ. Tiraq. in l. si vnquam. C. de reuoc. donat. in verbo reuertatur. nu. 21. dicit, quòd verbum, seu participium præsentis tēporis in dubio est latæ sententiæ, etiā sine dictionibus, eo ipso, ipso iure, & similibus, vt ibi num. 26. vsque ad nu. 31. De verbis præteriti temporis, an importent canonem latæ sentētiæ. Tiraquell. in d. glossa reuertatur. nu. 32. vsque ad num. 38. De verbis & participiis futuri temporis Tiraq. vbi sup. num. 39. vsque ad num. 41. & ibi vide declarationes & fallentias.

8 Effectus vero excommunicationis & anathematis varij sunt, & primò, quia anathema separat à commu unione fidelium, & Deus separat animum suum à custodia, & gratia anathematizati, cap. si quis. de reb. ecclesi. non alienand. excommunicatio animam percutit, & excommunicatus traditur sathanæ, & sub eius custodia constituitur, quia priuatur gratia diuina. cap. 6. 24. quæst. 1. & ibi glossa dicit, quòd Papa ligat excommunicatione aliquem quo ad ecclesiam militantem. Berous in dicto c. si quis. de rebus ecclesi. non alienand. num. 11. & 59. & alios effectus sententiæ excommunicationis ponit Ioan. de Lignano in tract. de sent. excomm. §. 13. & 24. per totum.

9 Alius effectus est, quòd qui per annū stat in excommunicatione maiori, siue lata sit à canone, siue ab homine propter perseuerātiam & contemptum absolutionis est suspectus de hæresi. cap. graue de pœnis. nam qui Deum non timet, & separat se ab Ecclesia est suspectus de hæresi. cap. ad abolendam. primo responso. de hæretic. Ioan. de Lignano in tract. de censura ecclesiastica §. 14. numero 1. & 2. & expresse cauetur in concilio Tridentino sessione 25. capit. tertio. in fine

in fine . de reformatione.

10 Forma sententiæ excõmunicationis latæ ab homine quæ sit,quia quando fertur à canone nõ requiritur forma, cũ incidens in canone, sine actis formæ præambulæ sit excommunicatus. Ioan.de Lignano in dicto tractatu de censura ecclesiastica.§.17.num. 1. Sed in sententia ferenda ab homine in excommunicatione, secus est. Primo ferenda est in scriptis, & continere debet causam expressam, ex qua fertur dicta sententia, & excommunicato exemplum huius sententię dandum est infra mensem, si iudex dans sententiam requisitus fuerit ab excommunicato. capit. primo de sententia excommunicatio. lib. 6. & capit.sacro.eodem titulo extra.Anathema vero quando profertur, debent duodecim sacerdotes episcopum circumstare, & candelas accensas, & ardentes in manibus tenere, quas in conclusione anathematis, vel excommunicationis proiicere debent in terram, & conculcare pedibus. Deinde epistolas per diœcesim, vel parochiam mittat, continentes excommunicatorum nomina, & causas excommunicationis. cap. 106. 1.quæstio. 3. Forma vero sententiæ ferendæ contra violatores Ecclesiæ est, Auctoritate Dei, & iudicio sancti Spiritus à gremio Sanctæ Matris Ecclesiæ, & à consortio totius Christianitatis eliminamus quoadusque resipiscant,& Ecclesiæ Dei satisfaciant. capit. 107.vndecima quæstio. tertia. vbi glossa dicit, quòd violatores ecclesiarum sunt ipso iure excommunicati.

11 Et quia excommunicatio, & anathema profertur à Deo, à Papa, ab Episcopo, & à iudice; ideo dicitur in textu dicti cap.1. Bonifacij,ex parte Dei omnipotentis Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & auctoritate beatorum Apostolorum Petri, & Pauli, & nostra. Ex parte Dei dicitur,quia quis excommunicatur iudicio sancti Spiritus. cap. 107. 11.quæstio. 3. & cap. 6. distinct. 32. dicitur ex parte Dei omnipotentis,& beatorum Apostolorum Petri, & Pauli, & in cap. 15. distinct. 81. dicitur ex parte Dei omnipotentis, & sancti Petri auctoritate. vbi Archid. Dominic.Præposit. & Turrecrem. & illa verba, auctoritate Petri & Pauli, & nostra, quia Papæ est cura ecclesiasticæ disciplinæ, cum pastoris officium sit, ne per plura serpant dira contagia; ideo separanda est ab ouibus sanis morbida. cap.17. 24. quæst.3. & Petrus ex potestate sibi tradita,tradidit Ananiam & Zaphiram mentientes morti. cap. 16. 23. quæst.8.& accepit Principatum à Domino, & Romana Ecclesia remanet in eius institutis. capit. 16. 24. quæstio. 1.quia Dominus dixit, Ego tibi dico, quòd tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & sic super Petro solo ædificat Ecclesiam suam Dominus. capit.18. 24. quæstio. 1. & Petrũ Deus elegit in summum sacerdotem dum ei præ omnibus, & pro omnibus claues regni cœlorum tribuit. Gratianus in summa. §. inter eos distinct. 21. & primus accepit à Domino potestatem ligandi, & soluendi, & primus ad fidem populum vigore suæ prædicationis adduxit. cap. 2. distinct. 21. cui Petro data fuit societas Pauli Apostoli vasis electionis, qui sub Nerone cum Petro, vno & eodem die agonizatus est. cap. tertio distinctio. 21.& Romana Eccle-

sia non ab Apostolis, sed ab ipso saluatore Nostro Iesu Christo primatum obtinuit, & eminentiam potestatis super vniuersas ecclesias mundi, & totum Christi gregem assequuta est. cap. secundo. distinct. 22. & Pontifex Romanus est Dei Vicarius in terris. in concilio Tridentino sessione 6. cap. primo. de reformatione. & in sessione 10. ibi, maxime Pontificibus Christi Redemptoris Nostri in terra Vicariis, & eis suprema potestas in Ecclesia tradita est. in eodem concilio sessione 14. cap. septimo. de reformatione. Et ad Romanum Pontificem vniuersalis Ecclesiæ administratio spectat. in dicto concilio Tridentino sessione 25. cap. primo. de reformatione. ad finem. vnde Bonifacius bene dixit, Ex parte omnipotentis Dei Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & beatorum Apostolorum Petri, & Pauli auctoritate, & nostra excommunicamus; quare maxime timenda est excommunicatio, quæ procedit à Deo per mediam personam Pontificis sui vicarij in terris.

12 Omnes clericos, religiosos, & laicos vtriusque sexus, siue sint familiares curiæ, siue alij vndecunque. Ioannes Monachus hic in glossa dubitat, an clericorum appellatione comprehendantur Episcopi, & arguit primo contra quòd non, per capitulum inquisitores de hæreticis libro 6. vbi quòd inquisitores non possunt contra Episcopos procedere, nisi in specie nominati existant; hic non sunt nominati, quod argumentum soluit propter generalitatem textus, qui dicit, Omnes clericos, religiosos, & alios vndecunque. Nam qui omne dicit, nihil excludit. Nauarrus super constitutione Gregorij de datis & promissis, sub numero decimo. vers. sexto noto. dicit esse veram opinionem Ioannis Monachi, quòd clerici appellatione comprehenduntur Episcopi, quia & ipsi sunt vere clerici, & clericorum appellatione presbiteri, & diaconi continentur. capit. 38. in fine. 11. quæstione prima. & presbyteri idem sunt quod Episcopi cap. 24. distin. 93. & cap. quinto & sexto distinctio. 95. & ibi hoc tenent Archidiaconus, Dominicus, & Præpositus. præterea appellatione clericorum canonici continentur. cap. cum tibi. 18. extra de verborum significationib. immo appellatione clericorum Cardinales comprehenduntur. Præpositus in capit. Anastasius. numero primo, distinct. 19. & latius in cap. 1. distin. 21. numero primo. & ibi est textus optimus in principio.

13 Et propter hoc Ioannes Monachus hic infert ligari ex hac constitione Bonifacij Cardinales; quia factum contra hanc constitutionem est malum in se, & committens in illud quanto est maior, tanto grauius peccat. capit. quinto. distinct. 40. homo Christianus grauius peccat propter magnitudinem peccati, aut altitudinem dignitatis, & plus peccat clericus, quàm laicus in eodem genere delicti. Nauarrus vero in constitutione Gregorij not. 6. arguit ad partes, & pro affirmatiua, quòd comprehendantur facit sex argumenta, & pro negatiua tres, tandem tenet, quòd non comprehendantur. Primo, quia sunt speciali nota digni. Secundo, quia Cardinales priuarentur officio Cardinalatus: nam in

in constitutione Gregorij priuantur officio, & beneficio, & fierent infames. tandem dicit videri probabile, quòd Cardinales comprehendantur vt alij quatenus prohibita in his constitutionibus sint contra ius naturale, diuinum, aut Concialiare, vel Papale, quo ipsi ligantur, & quo ad pœnam intrinsecam nullitatis obtentorum, & pœnam excõicationis, & quo ad pœnam ordinariam extraordinariam inferendam, & restitutionem rei sic iniuste acceptæ: nõ autem quo ad pœnas rigidas, priuationis ipso iure beneficiorum, officiorum, & inhabilitatis ad ea. & quia hæc constitutio est facta à Papa sine collegio Cardinalium, & sit similis regulis Cancellariæ odiosis, quæ de stylo & consuetudine non ligant Cardinales. Ego enim non credo, quòd in Cardinalibus similis cogitatio paciscendi, promittendi, dandi, vel recipiendi pro iustitia, vel gratia obtinenda cadere possit, cum sint pars corporis papæ, & possint quæcunque voluerint pro se obtinere à Papa; sed si quid acceperint pro obtinenda iustitia, vel gratia pro alio; quia acceptum est turpe lucrum. l. secunda. ff. de conditio. ap posit. & ob id aliquid facere videtur contra præceptum Decalogi, id est, improborum quęstuum, qui quæstus improbi furto similes sint, quia furti nomine omnis improba & illicita vsurpatio rei alienę continetur. capit. decimotertio. §. furti. 14. quæstione quinta. capit. vndecimo. §. furti. 32. quæstione quarta. & de hoc infra latius dicam, & in hoc plus peccat maior, quàm minor, nihilominus in omnibus me remitto interpretationi Santissimi Domini Nostri Papæ, & alterius melius sentientis. & quòd appellatione clericorum comprehendantur Cardinales tenet Bellamera in capitulo Anastasius. distinctione decimanona. & vide quæ dixi in capitulo primo. distinctione 21. numero octauo. & in capit. primo distinctio. 23. vbi in textu dicitur clericos Cardinales adhibeant.

14 Religiosos. Et religiosorum appellatione veniunt omnes religiosi professi, quia dictio, religiosus, est generalis, & comprehendit religiosos cuiuscunque ordinis religiosorum, & monachorum quorumcunque. glossa in clement. tertia, de procuratoribus. Abbas in capitulo ex parte. numero primo. de postulando. & Cassan. in cathalogo gloriæ mundi parte quarta. consideratione 52. & multis sequentibus. & Rebuff. super concordatis de nominatione facienda. §. primo. in verbo religiosis. carta 97. vbi quòd omnis Christianus potest vocari Religiosus.

15 Omnes laicos vtriusque sexus. Et sic comprehendit omnes. Nauarrus in constitutione Gregorij numero 10. vers. sexto noto. dicit, quòd hæc constitutio est generalis quo ad omnes personas ecclesiasticas, & laicas mares & fœminas plebeias & nobiles, dignitate pręditas, vel non præditas, & sic comprehendit omne genus hominum facientium similia pacta promissiones, & omnia hic prohibita. & quia verba sunt clara non egent probatione. glossa in l. à procuratore. C. mandati. cap. solitæ. de maior. & obed.

16 Sine sint familiares curiæ. Familiarium appellatione, veniunt omnes

nes cohabitantes in domo alicuius, expensis domini domus, dato quòd sit liber homo, & in aliquo non obligatus; sed largo modo dicuntur familiares omnes existentes sub alicuius imperio de iure. Felinus in cap. in litteris. numero primo. de testibus. in curia primo sunt familiares Papæ, qui numerantur à Gomesio in procemio regularum, quæstio. 6. col. fina. Sunt etiam alij actu deseruientes Papæ, & Cardinalibus, qui numerantur per Gomesium super regula de impetrant. benefic. vacant. per obitum famil. Cardinalium. quæstione 13. & sequent. & per Mandosium in dicta regula quæst. 10. & sunt familiares etiam quòd aliquando abesse contingant. cap. finali de verborum significationib. lib. 6. & ibi glossa Ioan. Monach. Ioannes Andr. Philipp. Franc. Anchar. & alij. vide Nauarrum in constitut. Grego. numero 6. & 45.

17 Siue alij vndecunque. i. quicunque alij de quolibet loco, vel Curia. Alber. in repertorio in verbo, vndecunque. capit. ad decorem. in glossa vndecunque. de institut. & sic comprehenduntur quicũque alij talia delicta perpetrantes vbicunque locorum. Nauarrus in constitutione Gregorij numero 12. dicit quòd hæc constitutio est generalis quo ad loca originis, vel domicilij. & includit omnes homines de mundo faciẽtes prohibita in dictis constitutionibus pro obtinenda iustitia, vel gratia apud sedem Apostolicã per se vel per alios; maxime quia Gregorius extendit eam ad consulentes, auxiliantes, & fauentes. Nauarrus in dicto numero duodecimo.

18 Qui aliquod pactum fecerint. Qui idest, omnes supra nominati, quia relatiuum qui repetit præcedentia cum omnibus qualitatibus suis. Barto. in l. si quis seruum. §. finali. ff. de legatis 2. numero 5. & de isto relatiuo, an restringat vel ampliet præcedentia, vide Iasonem in l. cunctos populos. numero primo, & 3. C. de summa Trinitate, & fide catholica: vbi ponit regulam, ampliationes, & fallentias.

19 Aliquod pactum fecerint. id est, aliquam pactionem duorum, pluriumve in idem placitum, & consensum. l. prima. ff. de pactis. quia pactum est duorum consensus, atque conuentio. l. 3. in principio. ff. de pollic. videlicet, vt alter alteri aliquid det vel præstet, vel non det, nec præstet. l. 3. in principio. ff. de actio. & obligat. & sic pactum est duorum pluriumve consensus in idem ad dandum aliquid, vel faciendum, vel præstandum, alteri ab altero. Et hoc modo est intelligendum in præsenti constitutione, id est, vt fiat pactum inter litigantem apud sedem Apostolicam, & aliam personam de supra nominatis de dando aliquam rem, siue pecuniam non litiganti ad effectum obtinẽdi iustitiam de illa lite sic pendente in curia coram iudice delegato vel deputato, vel existente penes sedem Apostolicam.

20 Pactum pro obtinenda iustitia apud sedem Apostolicam dicitur in hac constitutione, & improbatur cum tantis pœnis, videtur simile pactum, quod fit à litigantibus de dando procuratori, vel aduocato certam partem rei deductæ in iudicium & de qua litigatur, in casu victoriæ litis, vt in l. si qui aduocatorum. C. de postulando. vbi Barto. Bald.

Bald. Salic. Paulus de Castro Angel. Aret. Romanus, notant quòd aduocatus qui de quotalitis paciscitur debet officio aduocationis priuari, quia est deprædator. & sic ista lex videtur esse similis constitutioni Bonifacij.

21 Seu aliquod paruum vel magnum promisserint, vel promissionem receperint, & sic per stipulationem, quia verbum promissio in instrumento vel scriptura prolatum importat stipulationem: nam notarius nunquam conficit instrumentum nisi inter præsentes §. nos autem in auth. de tabellion. nam quando in scriptura tabellionis præsentia partium ponitur, stipulatio præsumitur. l. 1. C. de contrah. & committ. stipul. Caccialup. in tractat. de pactis q. 4. num. 4. adeo quòd si fiat promissio de dando per litigantem aduocato vel procuratori scut. duo mill. de re quæ litigatur in præsentia aduocati, vel procuratoris, acceptantis promissionem, censetur facta promissio per stipulationem, & illa verba vel promissionem receperint, id est acceptauerint promissionem.

22 Sed etiam habebit locum hæc constitutio in sola promissione sine stipulatione propter illa verba aliquod paruum vel magnum promiserint, vel promissionem receperint, & sic loquitur alternatiue, & in primo capite de simplici promissione, & sic de pollicitatione; quia simplex promissio est pollicitatio quæ est solius promittentis sponsio, quę absenti fieri potest, per nuntium vel epistolam, sed cum dirigitur acceptatur l. pactum ff. de pollicit. Caccialup. in dicto tractatu de pact. q. 5. num. 6. & in ista pollicitatione & promissione procedit hæc constitutio secundum Nauarrum in constit. Gregor. nu. 13. vers. tertio etiam quòd nihil sit datum, sed solum promissum.

23 Aut ex pacto & promissione occulta, & sic etiam in promissione occulta, id est quæ nulla ratione probari potest. nam de occulto negotio nullus loquitur & talia occulta crimina non habent vindictam in hoc sæculo, vel occultum est illud quòd scitur à duobus vel tribus Alberic. in dictionario in verbo occultum. Ant. de Butrio in tract. de notorio artic. 1. num. 3. Amadæus in tractatu syndicatus num. 60. Antonius Corsett. in singularibus in verbo occulte, & occultum dicitur quòd impossibile est probari Decianus cons. 93. num. 65. lib. 2. Occulta etiam sunt ea quæ fiunt de nocte, & est difficilis probationis. Decianus in dicto cons. 93. num. 14. lib. 2. licet Deus velit quòd nihil occultum sit quòd non reueletur Decianus in dicto cons. 93. num. 115. & occultatio subtractioni comparatur & dolum indicat. Aymo. cons. 36. num. 18. 19. & 34. lib. 3. & facit in ditium fraudis, contra minorem mulierem & rusticum. Aymo. cons. 376. num. 10. lib. 3. & licet hominibus occultetur peccatum tamen Deo non occultatur; quia videt mentem occultantis, & animam vitiis & passionibus seruientem, & in corde eius nō se diligi, sed aut auaritiam aut libidinem, vel similia diligere, & istum dominus tradidit sathanę: nam Deus discedit à mente eius, & fugit à cogitationibus malis, & desideriis eius indignis c. 21. 11. quæst. 3. & ibi glossa dicit quòd diabolus habet in eo potestatem, & ideo faciens pacta & promissiones huiusmodi occulte per excommunicationem & anathema latum in dictis constitutionibus ipso iure traditur sathanę, alienatur a corpore Christi, id est Ecclesia.

sia & communione fidelium. prout etiã Simoniacus occultus excõmunicatus est. glossa in c. 7. q. 1. cum de peccatis occultis non iudicat ecclesia, sed solus Deus. c. erubescant impij, vbi etiam glossa. dist. 32.

24 Quod enim ea quæ occulta sunt reuelētur, dixit Saluator noster, Math. cap. 10. & Marc. cap. 4. ipse enim Deus reuelat vestigia occultorum, vt in Ecclesiast. c. 4. & sic iudicio Dei pacta huiusmodi occulta reuelantur. nam quidam produxit instrumentum in quo aderant similes promissiones illicitas & prohibitas à iure ciuili & Canonico, & petebat illorum pactorum exequutionem, fuit oppositum de dictis constitutionibus, vnde illa productione fuerũt certi facti pupilli & innocentes quos promittentes, & recipientes opprimere nitebantur, & oppressi ab omnibus iuuandi, & subueniendi sunt. c. 5. in fine. 2. q. 1. & ibi glossa prout Deus operatus est, vt occulta manifestarentur ab ipso delinquente pro liberatione innocentium: homo enim videt quæ in facie Deus intuetur Cor; & de occultis cordis solus Deus iudicat, cum Deus sit testis, accusator, & iudex. Turrecr. in c. 11. in fine dist. 32.

25 Vel manifesta, scilicet pactione & promissione manifesta & publica; quia manifestum dicitur illud quòd secretum non est, & potest probari, & non intelligitur manifestum pro notorio. c. manifesta. 2. q. 1. & c. 11. dist. 32. vbi Dominic. & Præposit. nu. 1. & Turrec. ibi in vers. de manifestis exponit, id est ipsius rei euidẽtia aut ꝓpria confessione sponte sua facta, aut legitima probatione per testes, vel instrumenta. & ibi etiam dixi, num. 2. & manifestus actus quando dicatur declaraui. c. 33. num. 2. dist. 50.

26 Facta sub generalibus & plenarie non expressis, scilicet verbis, & quæ sit promissio generalis & quando noceat, quia confessio generaliter facta non nocet vsurario cum in specie fieri debeat. Bald. cons. 98. lib. 1. num. 4. nam illud quòd est incertum re, & in genere, non dicitur promissum nec pollicitatum. l. salarium. C. mandat. l. triticum. ff. de verb. oblig. Aymo. cons. 913. num. 8. lib. 5. Verum in hoc textu generalis promissio facta cuicunque pro iustitia, vel gratia obtinenda, facit vt quis incurrat pœnas harum constitutionum; quia ex generali promissione facta alicui, videlicet iudici procuratori vel aduocato, & curiali propter fauores consequendos, vt possit quis gratiam vel iustitiam obtinere. & promissio generalis potest esse hæc, adiuua me penes. N. iudicem, vel alium ad obtinendam iustitiam vel gratiam, & ego recognoscã labores tuos, vel vt dicit Ioan. Monachus hic in quarta glossa, ponit exemplum in eo qui dicit alicui non ero tibi ingratus; quia honestum est vt laborans pro alio recognoscatur, & multa tacita tenent, quæ expressa vitiant. Et idem si verbo nihil dicit, sed facto deponit, vel rogat non solitum rogare & similia. Nauarrũs in constitutione Gregorij nu. 21. not. 10. ad ostendendum quòd non omnis generalis promissio comprehenditur in dictis constitutionibus, sed solum illa promissio generalis facta pro iustitia vel gratia obtinenda illicita tamen, iure naturali vel humano antiquiore ista constitutione, &, impugnat ea quæ dicit Io. Monachus, sub num. 23. & declarat verba huius textus, id est quod uerbotenus dixit promittendo aliquid in genere ratione litis quàm habet in curia. arg. l. scien-

sciendum §.dictum ff.de edilit.edict. & ibi glossa & Angel.eo quia promissio promittentem obligat,& verificatur ista promissio in nudo pacto, in simplici pollicitatione, & in stipulatione sollemni; & ea dicta vel promissa sola admittenda sunt quæ sic dicuntur vt præstetur non vt iactetur. dicta l. sciedum §.ea tamen ff.de edilit. edicto, & ideo attenditur dicta generalis promissio licet plene expressa non sit.pro quibus facit Archid. in c. 1.de re iud.lib.6.nu.1.& 2.Ioan.And. nu. 1.& 2.Anchar.num.2.Dominic.num. 2. vers. quæro, dum dicunt de expectatione tacita vel expressa, vel conuentionali quæ moueat iudicem ad iudicandum & curialem vel alium ad procurandam victoriam litis,vel gratiam obtinendam, vel quia tacito consensu conueniunt vt l.2.ff.de pact. ibi etiam tacito consensu conuenire intelliguntur, & præsumitur aliquid esse inter partes conuentum & species tacite conuentionis ponuntur in dicta l.2.& in l.4. ff.de pact.

27 Siue sit specialibus & expressis à parte verbis: vt puta promitto dare duo mille Petro in casu victoriæ litis, vel gratiæ obtinendæ, & ille operando consentit apud iudicem vel alios, vel ponas exemplum quòd verbis expressis contrahatur stipulatio ex interrogatione & respõsione cum quid dari fieriue nobis stipulatur.l. 1.§.verbis ff. de actio. & oblig. & instit. de verb.oblig.in princ. & sic specialibus & expressis verbis pactum vel promissio ex interrogatione & responsione fit.

28 Quidquam dederint aut receperint,magnum vel paruum,idest quicquid dederint vel receperint, & dictio quicquam est dictio geminata, & vniuersalis Alex.post Imolam in l. Balistam num.6.vers.tamen Imola ff. ad Trebell. & compræhendit rem & fructus rei.l. 3. §.cum Pollidius ff. de vsuris, ibi quicquid ex bonis eius ad se peruenisset,suasi fructus perceptos à Pollidio bona fide restituendos. & Florianus in l.item si fundi ff. de vsuris & est dictio distributiua & vniuersalis. Corne.cons.289.num. 5. lib.4. & est præcisa & omnia compræhendit Menoch. de arbitr. iudic. lib. 1, quæst.6.num.13.

29 Dederint vel receperint, & sic datio sola, & receptio sola prohibetur ex quo textus loquitur alternatiue,& in alternatiuis electio illius est cuius gratia alternatiua posita est. Aymon. cons. 899.num.7. lib. 5. & in alternatiuis electio est debitoris.l. 3.ff.de eo quòd certo loco & Rebuff.super concord. in rub. de regia ad prelat. nomin. facienda §. 1. in glossa seu licentiatum, & tunc in alternatiuis electio est debitoris, cum quælibet partium est in obligatione vt in casu nostro. nam litigans, promittit ad hoc vt recipiens obligetur ad faciendum cum iudice vel alio vt dans consequatur iustitiam; secus quando vna pars tantum est obligata, vt declarat Tiraquell. de retract. parte 1. §. 3. glossa 3.num. 16. ideo qui dat, vel qui recipit pro iustitia vel gratia consequenda incidit in pœnas huius constitutionis.

30 Ioan. Monachus hic interpretatur textum dans aliquid, licet non loquatur, tamen factum loquitur, quia in simulatis operibus mendacium est factum sicut loquútio,nam dicens se Christianum, & non faciens opera Christi, mendacium est.c. 20. 22. q. 5. vbi glossa dicit quòd factis mentimur sicut verbis, & plus est facere quàm dicere.l. si tamen. §. ei qui seruum

uum ff. de edilit. edicto. Nauarrus in constitut. Greg. num. 25. vers. decimo tertio nota. & not. 14. dicit quòd omnis datio vel receptio proueniens ex dictis malis promissionibus pro obtinenda gratia vel iustitia comprę henditur in dicta constitutione: quia factum plus operatur, quàm dictum siue paruum vel magnum sit illud quod datur: quia ita disponitur in hac constitutione Bonifacij, & offerens aliquid pro obtinendo beneficio, detectus eo ipso est excommunicatus c. 1. §. diuersis penis 1. q. 1. Nauarrus in dicta constitut. Gregor. num. 46. Et vt quis Christianus vere vocari possit faciat quæ dicit Paulus ad Philipp. c. 4. De cetero fratres, quæcunque sunt bona, quæcunque pudica, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus est, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate, quia in his factum, non loquitur malum, prout loquitur in simulatis operibus.

31 Magnum vel paruum, magnum erit si quis promittat alicui pro obtinenda victoria in lite, scut. duo millia, & alteri similiter duo millia & alteri mille & quingenta, quia modus pecuniæ qui venit in contractu est extimandus, vt puta quantitas transactionis vel litis extimabitur. l. cum ij §. modus quoque ff. de transact. & ibi glossa, modus scilicet magnus vel paruus. Paruum vel modicum dicitur vsque ad viginti solidos c. 57. 12. q. 2. & in l. id est. ff. de dolo interpraetatur modicum vsque ad duos aureos, tamen relinquitur arbitrio iudicis dicit glossa in auth. vt ij qui oblig. §. sed & si quis, & Menoch. de arbitrar. iudicum lib. 2. centuria 2. casu 145. num 4. Nihilominus ista summa magna vel parua data pro iustitia obtinenda, facit vt quis incidat in pœnam harum constitutionum, & sicut simoniaci, non excusantur à consuetudine vt dicit glossa in c. 15. 1. q. 3. ita non excusantur in casu isto dando magnam vel paruam quantitatem. vide etiam Nauarrum super constitutione Gregorij num. 20. & 21.

32 De exculentis & poculentis quæ à partibus dantur iudicibus in Natali Domini, vel aliis festiuitatibus principalibus, secundum vrbis consuetudinem dubitat Nauarrus in constitutione Gregorij & num. 35. & 36. & tenet quòd ista datio exculentorum & poculentorum non compræhendatur: quia non dantur mala intentione & animo, sed ex quadam consuetudine, & quia esculenta & poculenta quę triduo consumi possunt de iure in certis locis & à certis personis possunt recipi. l. solet §. non vero ff. de offic. proconsul. in regno Neapolitano prohibentur Xenia Iudices & Officiales accipere, & alij Auditores vt per Afflictum in constitutione apud consiliarios, in const. reg. Siciliæ per totum Boer. decis. 153. nu. 25. in prouincia Marchiæ in lib. 2. constit. c. 4. in hac constitutione non prohibentur Xenia sed res magna vel parua pro iustitia obtinenda & sic munera, vt puta vestes & similia; ideo in his me remitto saniori iudicio.

33 Vel promissiones de quacunque re, aut vtilitate propter hoc consequenda fecerint vel receperint, & sic prohibetur sola promissio vel receptio de quacunque re, aut vtilitate vt per Nauarrum in constitutione Gregor. num. 25. nam si vnus solus promittat, vel alius solus sine promissione recipiat, videlicet si vnus promittit & alter non recipit, vel si recipit & alter non promittit incidit in pœna

nam propter dictioné vel, quæ est alternatiua,& ponitur inter diuersa,Abbas,Fel. Dec. & Ripa in c.inter cęteras.de rescri. Alex cons.193.vbi additio lib. 2.Barbat.cons.33.nu. 13. lib. 2.vide etiam Nauarr. in const.Greg. not.8.num.13.

34 De quacunque re . & sic vniuersaliter de omni re , nam dictio quicunque, est vniuersalis. Probus in additione ad Ioannem Monach. in c. quicunque de hæret. lib. 6. Paris. cons. 33.nu.18. lib.4. dicit quòd comprehendit omnem rem . Corn.cons.237. num. 16. lib. 4. dicit, quòd est dictio vniuersalis, & plus importat quàm generalis dispositio,& rei appellatione iura corporalia & incorporalia cōtinentur, & ad omnem obligationem & contractum pertinet . Alber.in dictionario in verbo rei appellatione . Rebuff.in praxi beneficiali de permutatione.num.3. & dictio,quicunque, comprehendit masculum & feminam. Rebuff. in l. 1. ff.de verb.sign.car.10. vers.sexto extende .

35 Aut quacunque vtilitate propter hoc consequenda.i. quocunque commodo, fructu, vel emolumento necessario, vel delectabili, quia seruit utilitati qui recipit commodum, siue in re, siue in vsu rei, pro se, vel suis animalibus, vel familia , vel in nobilitate ; nam vtilitatem recipit , qui dignitates, vel officia recipit , sicut dicimus in simonia, in qua si Episcopus dat decimas, vel oblationes laicis personis id est , militibus , seruitoribus , vel consanguineis est simoniacus , & connumerandus inter hæreticos . cap. 13.& 14.1.q. 1.& pro consequenda vtilitate in futurum , & sic non pro vtilitate præsenti, sed pro futura consequenda .

36 Preces porrectæ pro indigno pro obtinenda iustitia vel gratia . Credo quòd porrigens incidat in pęnas istarum constitutionum ; quia preces simoniam inducunt pro indigno porrectæ.glossa in cap.6. 8.q.1. & glossa in summa 8.quæst. 2.dicit quòd patrocinia aut consistunt in pecunia , aut in obsequio , aut in precibus , & preces carnales porrectæ pro indigno inducunt simoniam , & fauores vendentes antiquitus puniebantur. Nauarr. hic num.45.& qui corrumpit iudicē, vel emit gratiā , sunt simoniaci, quia pecunia & fauoribus emūt iustitiam , vel gratiam . gloss.in cap.venientes . 1.quæst.3.Rebuff.in tract.de pacific. possessor.num. 198.vide infra par.2. num.6.& 25.

37 Fecerint,vel receperint adeo quod ex isto modo procedendi alternatiue tantum tenetur faciens, q̃ recipiens promissionem de quacunque re , vel vtilitate in iudicium deducta,vel non deducta propter dictionem,quacunque , quæ est dictio vniuersalis, vt dictum est supra num.34. & propter alternatiuam, vel,de qua dictum est supra num.28.

38 Pro aliqua iustitia , vel gratia . id est, pro quacunque iustitia , vel gratia, nam dictio, aliqua, est vniuersalis.l.creditorum.11.ff.de verb. signif. vbi Rebuff. car. 103.& facit l.fideiusso.2.ff mand.ibi,quodlibet triticum. & in cap. solitæ.de maior.& obedien. quia pro iustitia administranda iudex nihil debet recipere, immo gratis est ministranda. Nam iustus excutit manus suas ab omni munere,& habitat in excelsis.cap.66.11. quæst. 3. & tunc excutit manus suas ab omni munere , quando alteri non obsequitur, non accipit pecuniam , non recipit fauores , non vincitur odio , vel amore.cap. 14. 1. quæst. 1. Iudicans

odio vel gratia non potest de subditis digne iudicare. cap.61.11. quæst.3.& qui mouetur ex motu suæ voluntatis non ex meritis causatum condemnãs innocẽtem odio, vel gratia, priuatur officio iudicandi.cap.8.11. quæst. 3. nam iudex bonus nihil debet facere ex suo arbitrio, vel proposito domesticæ voluntatis, sed iuxta leges & iura pronuntiet; & sicut se habet negotij natura decernat, & examinet causæ merita non mutet.cap. 4. §. bonus iudex. & §.qui iudicat.3.q.7.vbi glossa dicit quòd debet iudicare secundũ allegata, & in actis probata, & fauendo accusatori non probanti condemnat innocentem. cap. 33. §. deinde. 23.quæst.4. & Christiani qui iudicis officium exercent, sunt Dei ministri. cap.45.23. quæst.4. nam humanum iudicium quatuor modis corrumpitur,timore, cupiditate, odio, & amore, dum amico vel propinquo iudex complacere vult.cap.78. 11.quæst.3. nec ex receptione, vel promissione factum causæ mutare,exinde sperãs premium remunerationis, fraudem in Deum committit; quia iustus ex fide viuit, & vbi non est iustitia, ibi non non est sana fides, & vbi charitas & dilectio proximi non est, non potest esse iustitia.c. 29.24.q.1.& qui iustũ damnat mortificat innocentem. cap. 88. 11.q. 3. & innocens iniuste à suo ministerio non est deiiciendus.cap.2. vbi num.3.dixi.distinct.74.

39 *Vel gratia*.i.pro supplicatione gratiæ obtinenda à Summo Pontifice,vel eius ministris tam super beneficiis ecclesiasticis, quàm aliis causis:nam datio pecuniæ est sacrilegium, & simoniacum: nã qui largitur munera pro ambitu ecclesiæ, domum Dei emere præsumit, & sacrilegium committit. c.1.2.& 8.1.q.3.& per totam dictam quæstionem 3.& Ioan.Monach.in prima,& aliis glossis costit.Bonifacij.& Nauarr. in constitu. Gregorij nu.29. & num.51. vers.secundo infertur, dicit quòd si aliquid detur, vel promittatur pro obtinẽda sola supplicatione vel signatura gratiæ, vel quomodocunque obtineatur incurruntur pœnæ supradictæ, & sic ante obtentam gratiam, non post,fit ista prohibitio, vt declaratur infra.

40 Pro se. & sic in principali, qui pro se iustitiam vel gratiã obtinere vult, & promittit vel dat,vt supra,clericis, laicis,familiaribus, magnum vel paruum incurrit pœnas dictarum constitutionum.Nauarrus in constitutione Gregorij in 11.not.nu. 21.& nu. 29. & 45. quia per se, aut submissam personam simonia omnis prohibetur. c. 3.in prin.1.q.7.

41 Aut pro alio. Vt puta procurator, proxeneta,curialis, & quæcunq. alia persona promittat, aut det pro alio pro consequenda gratia, vel iustitia incurrit dictas pœnas. Ioan. monac. hic. & Nauarrus num. 45. quia in simonia prohibetur datio & promissio per se vel per aliam submissam personam.c.3.1.q.7. vbi prohibetur Regibus & quibuscunque personis, ne per simoniam vel fauorem fieri faciant promotiones. & ibi Archidia.& Præpositus.

42 In causis vel iudiciis. Causa enim est materia, & origo negotij, & dicitur à casu quo venit, nec dum patefacta examine discussionis, quæ dum proponitur causa est, dum discutitur iudicium, dum finitur iustitia. Iudiciũ vocatur quasi iurisdictio, & iustitia quasi iuris status:iudicium autem prius inquisitio vocabatur, vnde & auctores iudiciorum vocabãtur præpositi quæstores, vel quæsitores.cap.

forus.

forus. de verborum signif. & ibi glossæ, & doctores declarant quid sit causa, vel iudicium, & ex quibus constet, & quid sit causa declarat Rebuff. super concordatis in rubrica de causis. & in l. rei appellatione. ff. de verbor. signifi. vbi latissime, & causæ aliæ sunt ecclesiasticæ, aliæ seculares, aliæ spirituales, aliæ criminales, aliæ ciuiles, & quæ sint declarantur in gl. in summa 11. q. 1. Specul. in c. 1. de postul. lib 6. nu. 35. & seq.

43 In causis terminandis per iudices non solum est necessaria scientia, sed potestas, scientia requiritr vt iudex discernat inter lepram & lepram, vt negotia quælibet finem accipiant, vel in absolutione innocentium, & condemnatione delinquentium, quæ absolutio, vel condemnatio potestatem requirit. Grat. in Summa dist. 20. & causæ ecclesiasticæ sunt terminandæ secũdum canones cõciliorum, & constitutiones Pontificum Romanorum, & si præmissa non adsunt, tunc dicta Hieronymi, Augustini, Isidori, & aliorum sanctorum sunt retinenda, & ad Apostolicam sedem referenda. c. 1. distinct. 20. & ibi dixi num. 2. & 3.

44 Et causæ vt subtiliter tractentur, quærendum est genus causæ, id est, quæ actio sit intentata, & an ciuilis, vel criminalis, & modus probationis videlicet an per testes vel instrumenta, & an agendo vel excipiendo, vel directe de crimine actum sit. c. 7. 2. q. 1. & aduocatus bonus primo quærat, quę competat actio, quæ sit natura actionis competentis, & illius circumstantias tam in agendo, quàm in excipiendo, aliàs nihil boni facere potest. cap. 7. 2. q. 1. & in omni negotio ea, quæ sunt necessaria tam in actione, quam in exceptione ꝓponere debet, vt de exceptione ingratitudinis docet Ioannes de Garronibus doctor Gallus in authent. ex testamento. C. de secun. nupt. & dixi in tractatu de remissoriis. cap. 5. per totum. & numero 33.

45 Iudicia instituta sunt ne quis sibi vltionem sumere præsumat, gloss. in c. 1. 23. q. 1. & quatuor modis peruertitur iudicium, timore, cupiditate, odio, & amore. c. 78. 11. q. 3. & ideo ab istis summis Põtificibus in istis cõstitutionibus prohibentur pactiones, promissiones, dationes, & alia sub grauissimis pœnis, ne subuertatur iudicium apud sedem Apostolicam. i. iuxta sedem Apostolicam, & sic in curia Romana quæ posita est iuxta sedẽ Apostolicam. nam constitutiones ecclesię sunt factæ à Petro & Paulo, & successoribus; & ideo ab omnibus obseruandę sunt. c. 10. dist. 11. vbi dixi num. 2. post Turrecrem. & Præposit. num. 1. quia Ecclesia Romana est caput omnium ecclesiarum mundi, & ea sola sequenda est, & dicitur sedes Apostolica summus Pontifex, qui sedet in sede Petri. cap. 1. dist. 12. & ibi dixi, num. 2. & 3. & seq. & quę iubet Romana Ecclesia salutifere debet impleri, & qui non obseruãt pręcepta illius inimicus & hostis eius est. c. 2. distinct. 12. vbi dixi num. 2. & seq. quia est fundata à Christo Iesu, & Papa illius auctoritate vtitur, quia Dominus dixit Petro, Tu es Petrus, & super hãc fidei Petram fundabo Ecclesiam meam. c. 1. & 2. dist. 22. & Romanæ Ecclesiæ iudicium à nullo inferiore potest retractari. c. 10. 9. q. 3. & semper immaculata mansit, & manebit. c. 14. §. sancta. 24. q. 1. & est posita magistra totius orbis terrarum. & quidquid dubitatur vbiq. ab ea ratio eiusdem dubitationis requiritur. c. 18. 17. quęstio. 2. & ius & auctoritatẽ sacris

canonibus impartitur, & non ligatur eis, & habet ius condendi canones, quia caput est & cardo ecclesiarum. cap.16. §. is ita. 25.q.1. Ideo iudicia Rom. ecclesiæ sunt ab omni labis suspitione purganda. maxime de cõtentis in istis cõstitut. Bonif. & Greg. & in Leuitico c.19. dicitur, Nolite facere iniquum aliquod in iudicio, in regula, pondere, & mensura, statera iusta, & æqua sint pondera, iustus modius, æquus sextarius. & tandem Dominus iubet, vt custodiant præcepta sua, & vniuersa iudicia sua; & ideo dixit Bonifacius apud sedem Apostolicam, in qua residet Papa.

46 Seu alias per litteras Apostolicas, & quibuscunque modis obtinenda, vt sit sensus pro gratia obtinenda per literas Apostolicas. & quibuscunq. modis gratiæ obtinentur per literas quæ expediuntur in Cancellaria Apostolica sub plumbo, obtinentur per literas sacræ pœnitentiariæ per breue Apostolicum, per supplicationes signatas manu Papæ, vel præfecti signaturæ gratiæ, & si quis pro obtinẽdis istis gratiis, qa sumus in casu difficili ad eas obtinendũ à supradictis præpositis signaturæ gratiæ, & qui vult gratiam obtinere per se, vel per alios, vt superet has difficultates si dat, vel promittit, vel paciscitur cũ aliquo tacite, vel expresse pro obtinẽda dicta gratia in magna, vel parua quantitate, incurrit pœnas dictarum constitutionum. vide etiam Nauarrum in constitutione Gregorij num. 29.

47 Et quibuscũque modis. & sic vniuersaliter quomodocunque apud sedem Apostolicam iustitia obtineatur, nam dictio, quibuscunque, est uniuersalis. cap. quia plerique. de offic. ord. lib. 6. vide supra nu. 34. & sic pro quocunq. casu vel causa. Rebuf. in l. maiore. 156 vers. modus pro casu. car. 754. ff. de verb. signifi.

48 Apud sedem Apostolicam, id est, coram sede Apostolica, & in eius præsentia, quia dictio, apud, aliquando pro coram accipitur. l. de iure. ff. ad municipales. ibi, apud præsidem prouinciæ agere debet. Rebuff. super concord. de Regia nominatione ad prælaturas. §. 1. in glo. apud. & in l. penes 63. ff. de verb. sign. vers. interdum. Alber. in dictionario in ver. apud. & qđ fit coram iudicibus delegatis à Papa dicitur fieri apud sedem Apostolicã, vel coram sede Apostolica in iudiciis. siue causis, quia iudicia siue causæ nõ fiunt coram Papa, sed coram iudicib. delegatis à Papa, & coram fieri dicitur, qđ fit coram aliquo, etiam qđ non intelligat illud qđ fit. l coram 209. vbi Alciat. & Rebuff. ff. de ver. sig. aliquãdo pro penes ponitur apud, ut puta ea quæ sunt apud sedem Apostolicã, non sunt in sede Apost. nã qđ est apud ripam fluminis, non potest dici esse in mari vel flumine. Corn. cons. 196. num. 5. lib. 4. Ideo causæ, quæ sunt delegatæ à Papa iudicibus Ro. Cur. nõ sunt in sede Apostolica, sed apud sedem; & ideo credo, quod causæ delegatæ à Papa iudicibus Romanæ Curiæ, siue sint auditores Rotæ, siue auditor Cameræ, vel alter iudex ordinarius vrbis, vel Referendarius, vel clericus Cameræ, vel Prælatus, siue sit causa spiritualis, profana, criminalis, vel mista, in quibus causis, si promittatur, paciscatur, detur pro obtinenda iustitia apud sedem Apolicam, id est, apud illos iudices delegatos à Papa, quòd incurrunt dantes, promittentes, paciscentes, & recipientes omnes illas pœnas contentas in dictis constitutionibus: & hoc quando dictio, apud, ad personas, vel

vel locum refertur. l. penes 63. ff. de verborum signif. & tunc significat iuxta, vt apud ignem, id est, iuxta ignē, & sic apud sedem Apostolicam, id est iuxta sedem Apostolicam, vt dicunt humanistæ, & grammatici, & hæc vltima interpretatio valde placet. vide etiam Nauarrum num. 29. qui multa dicit super constitutione Gregorij. & beneficia vacare apud sedem Apostolicam qualiter dicantur in cap. præsenti. de præbend. lib. 6. Rota decis. 17. de præbend. in antiquis declarat, quæ declaratio magis placet quàm illa Nauar. in dicto numero 29.

49 Et hanc sententiam ad promittentes, & acceptantes, dantes & recipientes duximus extendendā. & hanc sententiam, scilicet excommunicationis & anathematis extendit Bonifacius ad promittentes, & acceptantes promissiones: nam promittentes sunt excommunicati, & simili modo acceptantes promissiones, & vlterius dantes & recipientes. Ioannes Monach. in sua glossa dicit, quòd hæc clausula loquitur in proxeneta qui dedit parabolam, & commodum ad altum deuenit, & quòd supra damnantur contractus, hic sequela contractus prouenien̄s ad alios scienter. Nauarrus in constitutione Gregorij num. 30. notab. 20. tenet idem. Mihi autem videtur, quòd supra Bonifacius non loquatur de acceptatione promissionis & pacti, nec de dante & recipiente datum, sed de promissione simplici, vel de receptione simplici; ibi magnum vel paruum promiserint; & postea sequitur, vel promissionem receperint, & quicquam dederint, & semper loquitur alternatiue. Sed in ista clausula loquitur de promittente, & acceptante, & de dante & recipiente, & sic extensio fit ad casum superius non expressum: quia supra de promissione, vel receptione semper cum alternatiua, hic cum dictione, &, coniunctiua, & superius nunquam dixit de acceptatione promissionis, sed receptione, & recipere non est acceptare promissionē, nam recipio, & accipio differunt. l. cùm quis. §. dotem. ff. de dote prælegata, ibi, dotem tam magis recepisse, quam accepisse: nam recipere, est quod datum est recuperare, & significat iterum capere, vt dicunt humanistæ; ideo in textu huius constitutionis pro acceptatione capi nō potest, vel quatenus capiatur fuit expressum per verba alternatiua, non coniunctiua; ideo extensio ad casus superius non expressos, est optima.

50 Illos quoque, qui aliquem sciuerint culpabilem in prædictis, & nobis intra dierum trium spatium non retulerint. continuat extensionem pœnarum præfatarum per illam dictionem, quoque, ad alios non reuelantes, & sequentes casus, nam dictio quoque est continuatiua præcedentium. Albericus in dictionario in dictione, quoque. & Rebuffus super concordatis, in titulo de collationibus. §. statuimus il secundo, carta 241. vbi multa ponit de dictione quoque.

51 Qui aliquem sciuerint. Ioan. Monachus hic in glossa, dicit quòd sciēs tenetur referre & denunciare Papæ illud quòd scit, & probare potest. c. 8. 22. q. 5. Nauar. in constit. Greg. nu. 37. dicit ꝙ tres dies currunt ad denunciandum post factā fraternā correctionem, & ante non currunt, quia d. cōstit. est facta circa relationes delictorū occultorū cōtra preceptū dñi, & in

& in hoc non est obediendum Prælato; sed mihi videtur, & primo circa ea quæ dicit Ioan. Monachus in glossa, quòd relatio sit facienda per eum qui potest probare, quod nō quadrat intelligentię huius textus, qui non loquitur simpliciter de facto quod potest probari scripto vel testibus, sed etiam de facto penitus occulto & noto vni soli, vt dictum est supra nu.23. & propterea glossa Ioan. Monachi reprehenditur ibi ab additione, & allegat concil. Trid. sess. 14. c. 7. dum loquitur de casibus reseruatis, & sic de eo, qui occultum homicidium commiserit, qui non potest ad sacros ordines promoueri, nec illi aliqua beneficia conferenda sunt. Secundo non fit ista relatio ad hoc, vt procedi possit contra promittentem, vel acceptantem ad pœnas in dicta constitutione expressas, sed ne ipse sciens, & non referens incidat in pœnas dictę constitutionis, & propterea tenetur referre Pontifici per se, vel alium, illud quod scit de dicta promissione, & acceptatione facta pro iustitia vel gratia obtinenda. & idem dr̄ in affigente libellū famosum si non publicetur affigēs ab eo qui vidit eum affigere est ipso iure excommunicatus. c.2.5.q.1. vide omnino cap.8.22.q.1. & c.19.2.q.1. in quibus declaratur qualiter reuelatio sit facienda Papæ.

52 Quantum ad illud Nauarri de correctione fraterna ego volui videre B. Thomam 2.2. quæst.33. ad 7. vers. ad quintum allegatum per Nauar. in cōstitutione Gregorij num.37. dum dicit quòd Prælato non est obediēdum, quia prius obediēdum est Deo quàm homini. Sed est aduertendum quòd illud dictum diui Thomæ non facit in pręsenti casu, sed tertium dictum diui Tho. ibi quod quando imminet periculū multitudinis nō habent locum verba Domini, quia frater peccans nō peccat in te tantum, sed est in nocumentum corporale proximorum vel spirituale: & ponit exemplum in eo qui vult tradere hostibus ciuitatē occulte, & in hæretico, qui auertit homines à fide, & sic non solum peccat in se, sed in alios, tunc oportet statim procedere ad denunciationem, vt huiusmodi nocumentum impediatur. & infert, quòd in isto casu nō est facienda fraterna denūciatio, nisi existimet per huiusmodi secretam admonitionem posse Papa talia mala impedire. Hęc diuus Thomas. Ægidius Bellamera in cap.4. num.16. & 19. extra de testibus. allegans diuum Thomam dicit, quòd duplex est correctio fraterna; vna quæ est actus charitatis tendens ad emendationem delinquentis & hęc pertinet ad omnes; alia vero est actus iustitię, tendens ad bonum commune, quod non solum per admonitionem, sed per punitionem procuratur vt alij timentes pœnas à peccato desistant. Et talis fraterna correctio pertinet ad solos Pręlatos, qui nō solum habent admonere, sed puniendo corrigere, & in delicto committendo correctio fraterna est de præcepto non autem in commisso. Decius in c. cum non ab homine, num.38. de iud. Pręposit. in cap. peccauerit. num.8.2. q.1. dicit quòd communis opinio est, quòd ad impediēdum peccatum committendum quilibet tenetur sub peccato mortali ad denunciandum proximo ne peccet; in peccato commisso ex triplici capite potest omitti, vt ibi num.9. Hic circa paciscentes, promittentes, & dantes, & recipientes sumus in peccato, & delicto commisso contra legem Pontificis prolatā pro bono publico, vnde non est opus denunciatione

ciatione Euangelica, vel correctione fraterna, sed est locus delationi ad Pontificem, vt faciat quidquid sibi videbitur, maxime quia huiusmodi delinquentes excommunicati non possunt ab aliquo absolui, nisi à Summo Pontifice, quæ est ei reseruata in dictis constitutionibus. Abbas in c.fin. col.3. vers.aut habemus. de tempor. ordin. Nam istud delictū inducit priuationem beneficiorum ipso iure vltra infamię notam. Abbas in d.cap.fi. col.4.vers. causa autem quare, & dictum diui Thomæ Alfonsus in practica criminali canonica in tit.de denunciatione Euangelica, conclus.3.sequitur & allegat alios tenentes eandem opinionem. præterea nos non sumus in denunciatione Euangelica, & sic circa ea quæ proueniunt ex pręcepto Domini: sed circa ea, quę proueniunt ex iure positiuo Pontificis, & ista non vocatur denunciatio Euangelica, sed iudicialis. Alfons. in dicta pract. crimin. de denunciatione iudiciali cap. 1.quare videtur, quòd dicta per Nauarrum non applicentur.

53 Ægid. Bellamera in d.cap.4.nu.5. de tempor.ordin. declarans cap. 15. Matt. Si peccauerit in te frater tuus, dicit illud dictū quo ad Pręlatos esse de pręcepto, quo vno ad alios de consilio; & nullus tenetur ad eam, nisi sicut ad alia opera charitatis, vel nisi sit talis ad quem ratione officij, vel curę spectet correctio fraterna. quantum vero ad alios multa concurrere debent, vt teneatur ad correctionem fraternam. de correctione fraterna vide glossam in c.19.2.q.1.& ibi Archi. examinat hanc materiam per nouem columnas, Domin. Præposit. & Turrecre. quos vide. præterea correctio fraterna tripliciter omitti potest, vno modo absque peccato quando ex charitate correctionem omittit. Secūdo cum peccato mortali omitti potest, vt puta quando quis peccanti adulatur. Tertio cum peccato veniali, quando timore vel cupiditate omittit peccantem corrigere. Turrecrem. in c.3. nu.3. dist. 83.

54 Sciuerint intra triduum nobis non retulerint. Scire dicitur, qui rei de qua agitur testis fuit, aut vidit, aut cōscius aliquo modo cognouit, aut ille, de cuius delicto agitur sibi indicauit, vel sit notarius q. pacta scripsit de mādato paciscentium. c.8.22.q.5.& ibi glossa dicit, quòd illud cap. loquitur in causa denunciationis, vbi modica scientia aliquam fidem facit. & ibi Archid. vers. in eadem glossa col.2. dicit de denunciatione Euangelica, canonica, & regulari, & quis teneatur facere has denunciationes, & de alia iudiciali publica, quę competit iudici ex mero & puro eius officio, & fit per eius officiales, & in factis notoriis tātum; & de alia iudiciali priuata, quę competit leso ratione sui interesse: & quid competat in eis, vide Abbatem late in cap.nouit.nū.48.& seq. & nu. 59.& num.61. de iudic. quas denunciationes reassumit Alfonsus in practica canonica lib.2.per totum fere.

55 Sed videtur quòd hic nō tractetur de denunciatione, sed de relatione facienda Pontifici: nam dicitur in constitutione Bonifacij, si non retulerit Papę, & qui indicat crimen alterius bono zelo illi qui prodesse potest nō dicitur maleuolus: nā qui vult ex charitate crimen alterius probare, auditur, & non peccat. c.1.5.q.5.& ibi gl. & amicus non est omnis qui parcit, nec inimicus omnis qui verberat, & meliora sunt vulnera amici, quā oscula inimici, & melius est cum seueritate diligere, quam lenitate decipere. c. 2.&

2.& seq.5.q.5.Ideo delatio de qua in constitutione Bonifacij quæ habet in punitatem delicti non est perniciosa sed facienda, tam pro salute deferentis, cui est promissa impunitas, quàm pro salute delati vt resipiscat, & liberatur à peccato & ab excommunicatione in qua detinetur, maxime quia referre nõ est accusare. Archid. in c. fin. dist. 11. & in furto occulto Præpos.in c.2.num. 10. distin. 13.& Turrec.num.3.& ibi dixi num.9.

56 Præterea verbum referre differt à verbo denunciare; nam referre significat ad consultationem principis ferre, & ipsum consulere vt iudicet vel constituat quid iudicandum sit.l.moris §.sed enim ff.de pœnis, ibi verum referre ad principem debet, vt ex authoritate eius pœna, aut permutetur,aut liberentur.l.verum §.ex facto ff. de minor. ibi ad imperatorem retulit,& in Deuteronomio c.1.dicitur referte ad me & ego audiam. nu. 17. Rebuff. in l. detestatio 40. vers. ad principem referre col.4. ff. de verb. signific. & sic Papæ facienda est relatio per scientem dicta pacta, & non dicit propter quid sit facienda ista relatio, & forsan vt consulat animæ delinquentis, non ad effectum ferendi nouam sententiam; quia iam lata est ipso iure in hac constitutione,nec minus causa faciendi nouumprocessum, pro aliqua alia pœna imponenda; quia hoc nõn dicitur in hac constitutione.in constitutione Gregorij dicitur, quòd detegenti huiusmodi sceleris complices fautores & socios impunitas conceditur. ita dicendum quòd Bonifatius facere volebat,quòd referenti concedit immunitatem, & non erit excommunicatus, prout si non vult referre iam condemnatus est, ideo debet fieri relatio Pontifici vt euitet pœnas & excommunicationem.

57 Vel alicui per quem ad nos verbũ fideliter proferatur, simili decernimus sententia subiacere. dat etiam alium modum euitandi excommunicationis sententiam latam cõtra non referentes,& est vt hoc factum proferatur, id est dicatur alicui scilicet officiali Papæ,etiam si sit iudex ordinarius almæ vrbis aut fiscalis procurator, vel alius Papæ officialis, & facta ista propalatione ministris Papę erit à pœna securus;aliàs non, cum decernatur huiusmodi sententia excommunicationis subiacere. & nota quòd supradicta omnia fieri debent intra triduum à die scientiæ, & elapsis tribus diebus iste remanet excommunicatus, & credo quòd requiratur Papæ absolutio etiam quòd post triduum referat.

58 Decernimus etiam vt nullus hanc incurrens excommunicationis sententiam pro prædictis, vel aliquo prędictorũ absque speciali mandato, nostræ absolutionis beneficiũ valeat obtinere. Nauarrus in constitutione Gregorij.num.38. ait, quòd quotiés absolutio excõmunicationis est Papę reseruata, iam ipso iure excõmunicatio in constitutione Papæ lata est: nã si Papa non reseruasset sibi absolutionem alij inferiores absoluere possent. Io. Monachus hic in glossa nam & in c.nuper.§. in secundo extra de sententia excommun.dicitur,quòd quando conditor Canonis eius absolutionem specialiter sibi non retinuit, eo ipso aliis facultatem relaxandi cõcessisse videtur. hic Papa specialiter retinuit sibi facultatem absoluendi,ergo aliis prohibuit absoluere, vt declarat Io. Monach. hic in glossa 9. Nauarrus in constitut.Greg.num.38.

Ea

59 Ea propter ille qui vult obtinere absolutionem à sententia excommunicationis incursa pro prædictis, vel aliquo prædictorum debet speciale mandatum Papæ obtinere pro absolutione facięda cum narratiua totius negotij,& cui,& quibus,& qñ, & pro qua re,& quantum datum sit.& tunc cum speciali mandato potest fieri absolutio & non aliàs. Oldradus consil. 145. additio ad Felin. in c. Rodulphus.num.39.in fine littera A.de rescript.& quando quispossit absoluere in excommunicatione in omni casu, dicitur per Ioan.de Lignano in tract. de censura Ecclesiastica. §. 26. per totum.

60 Nisi forsan ad nos habere accessum non possit in mortis articulo constitutus; & sic videtur quòd hic sit data licentia alii sabsoluendi excommunicatos in vim istarum constitutionum in mortis articulo tantum: quia constituti in mortis articulo ad Papam accedere non possunt, & solum iste casus excipitur in ista constitutione.

61 Nec etiam ad absolutionis gratiam admittatur nisi prius quantum dedit,vel recepit integraliter pauperibus largiatur;& constitutus in mortis articulo absolui ab aliis non potest nisi quantum dedit, vel recepit det pauperibus.& sic tam dans quàm recipiens quantum dedit, vel quantum recepit pauperibus dare tenetur vt possit absolui. & Ioan. Monach. in glossa hic dicit, quòd si non habet quid restituat dans vel accipiens, tunc luat in corpore: quia in pœnis pecuniariis prouenientibus ex delicto,quòd non potest in bursa male agens facere, luat in corpore. l. fin. ff. de in ius voc. l. 1. in fine. ff. de pœn.c.finem §. fin.de dol. & contum. & si soluendo non sit,arbitrio iudicis puniatur.c.si res 14. q. 1. & vbi certa pœna statuta non est, iudicis arbitrium locum habet. sed quia in mortis articulo constitutus si non habet modum restituendi, vel dandi pauperibus quòd habuit, vel recepit, non potest absolui quia Papa dedit certum modum qui seruandus est, & credo quòd sine speciali ordine Papæ absolui non potest; nihilominus me remitto saniori consilio.

62 Sed quid si accepit rem,an teneatur restituere rem cum fructibus pauperibus. & Nauarrus in constitutione Gregorij, num. 45. multa adducit in beneficio quæsito per symoniam,& tenet quòd non. sed in textu hic dicitur quantum recipit integraliter pauperibus largiatur, respectu illius quantitatis vel rei receptæ vel datæ pro obtinenda gratia vel iustitia, & non in maiori summa aucta respectu fructuum, vel aliarum accessionum, & ita credo in casu isto dicendum esse.

63 Et non debet recipiens rem acceptā dāti restituere nec si recepisset potest vti cōmodo retētionis, quia in vtroque casu turpitudo versatur, & vterque incidit in factum damnatum. l. 1 ff.de condit.ob turp. caus. in fine,& c. cum ab omni, extra de vita, & honest. cleric.quia quòd gratis fieri debuit in pactū lucrosum nō debuit conuerti.l.si vestimenta ff. de condit. ob turp.causam, & c. nemo de symonia, & turpe lucrum à possessore extorquebit,& dabit pauperibus.l.Lucius. ff. de iure fisci. & per remedium datum in constitutione non tolluntur remedia antiqua. Nauarrus hic nu. 44. dicit quòd in constitutione Bonifacij ponuntur tres pœnæ. prima excommunicationis,secunda nullita-

tis obtentæ iustitiæ vel gratiæ, tertia restitutio male acceptorum. Didacus in regula peccatum libro sexto, parte secunda §.3. numero primo, & per totum.

64 Suspensus à Canone propter crimen si celebrat vel diuinis se ingesserit irregularitatis laqueo se inuoluit. c.1. & ibi additio de sententia & re iudic.lib.6.ad finem,vbi Archid. nu. 6. dicit, quòd non poterit absolui ab ista irregularitate, nisi à solo Papa quam ibi Papa sibi reseruauit, & Io. And. num. 6. dicit quòd suspensus à Canone etiam propter crimen, tunc irregularitatem incurrit quando Canon hoc exprimit prout exprimitur in dicto cap.1.in fine.& num 8.declarat quid sit irregularitas. Dominic.in dict.cap.1.§. scituris,numero primo, dicit quòd suspensus à iure suspensione officij,si celebret postea, incurrit irregularitatem, & ibi multa de suspenso à iure vsque ad num. 7. & Ancharan. num.4. & 5. & Philip. in dicto §. scituris declarat circa eos, qui suspensi sunt à canone, & à Deo nam à Canone suspenduntur propter crimen notorium, à Deo propter crimen occultum. & quando propterea incurratur irregularitas ibi declaratur, & facit c. 21. 11. q. 3. & hæc secũda dicitur excõ.minor. Decius in l. in obscuris.ff. de reg.iur.n.13.& 14.

65 Excommunicatus in vim istarum constitutionum licet non sit publicatus,non potest esse in iudicio,nec potest esse testis nec contrahere, & nihil facere de prohibitis excommunicato.Felin.in c.Rodulphus. num.39. in fine de rescript.& ibi additio.& est ratio quia excommunicatio separat hominem à cõmunione hominum & sacramentorũ,& à gratia & custodia Dei. Rot.decis. 26.de sententia & re iud.in antiq.Natta cons.580. nu. 20. Ant.Gabr.conclus.1.de rest. spoliat. num.54.& seq. Rebuff. super cõcord. de excom.uitan.in glossa. vers.25.

66 Et an in sententia quæ incurritur, ipso iure ex canone quando requiratur sententia declaratoria & quando non, & dicunt Doctores quòd non: sed satis est si declarat delictum esse commissum, quia pœna sequitur à iure. Felin.in c. Rodulphus de rescript. num.35.& 36. quando delictum non est notorium:sed si est notorium non requiritur alia declaratio vt per eundem Felin.ibi num.37. Ant.Gabriel. lib.7.de criminibus conclus. 11.& 12. ponit.regulas & fallentias,& Hypol. de Marsiliis in rub. ad legem Cornel. de falsis.num.32. & seq.

67 Nec requiritur partis citatio in sententia lata à canone ipso iure si factum non est discutiendum, secus si factum est discutiendum. Felin. in dicto cap. Rodulphus de rescriptis. num. 41. & in hoc casu factum non est discutiendum,quia dicitur in constitutione Bonifacij iustitiam sic obteneam nullius prorsus sit momenti. nam vitium partis facit sententiam nullam ipso iure vt dicetur infra. nu. 69. Io.Monac.in glossa Momenti hic.

68 Iustitiam siue gratiam sic obtentam,nullius prorsus esse momenti volumus.ista verba nullius esse momenti volumus, cum sint præsentis temporis, important canonem latæ sententiæ ipso iure. Felin. in c. Rodulphus.num. 28. de rescript. Dominic. in c.quidam in 4.not.5.quęst. 1.& ibi Præpos.not.5. & erit ac si diceset, ex nunc prout ex tunc sententiam sic latam annullamus. Doctores omnes in c. præterea il 2. de appellat. extra, & dictiones mox, ipso iure, ipso facto, sunt latæ sententiæ. Felinus in dicto

cap.

cap.Rodulphus.num. 33. Tiraquell. in l. si vnquam in verbo reuertatur. num.21.C.de reuocand.don. & num. 26.vsque ad num. 31.verba ipso iure important totaliter actum nullum. Sozzin.cons.76.num.1.lib.1.

69 Ioan.Monach.in glossa, momenti hic dicit quòd vitium partis vel defectus facit sententiam vel gratiam nullam. cap.1. de rescript. lib. 6. ibi ipso iure rescriptum vel processus per ipsum habitus non valeat:& ibi glossa dicit quòd sine partis exceptione & oppositione est nulla sententia, quam Ioan.And.Philippus Franc. & Probus in additione Io. Monachi sequuntur. & quicquid est acquisitum pecunia irritum & inane existit cap. 5.1. quæst. 3. & Nauarrus in constit. Gregorij num. 38. ideo quilibet tam pro iustitia quàm gratia obtinenda debet manus excutere ab omni munere.c.114.1.q.1.quia sententiæ irritantur & inanes habentur. c.7.§.quia de immunit. ecclesia. & quicquid est obtentum in ecclesiasticis rebus data vel promissa pecunia nullum est. c.5.1.q.3. & in c.3.de offic. ord. lib. 6. dicitur nullius penitus sit momenti, vbi Arch. exponit penitus, id est prorsus ex toto sit, id est constat, siue consistentiam habeat, momenti, id est vigoris. Alber. in dictionario in verbo momenti, & ita exponenda constitutio Bonifacij quòd sententia sit ipso iure nulla sine aliqua partis instantia, quia Papa tulit sententiam. Felin.in c.Rodulphus.num.28. & 30. cum loquatur Papa in tempore præsenti & intẽdat oĩa ipso iure irritare.

70 Omnique statuimus carere effectu. & sic ipso iure, nam ista verba important ipso iure actus nullitatem.c. ad aures de rescript. ibi vires nolumus obtinere. Abbas in c. quòd super his de fid.instrum.& c.nihil est col. 5. de elect. Felin. in dicto cap. Rodulphus.num.27.de rescript.& statutum est, sententiã præfatam carere omni effectu,& sic omni exequutione; effectus enim sententiæ est ipsa exequutio, ergo si caret effectu, caret exequutione. & effectus sententiæ est ipsa exequutio, & sententiæ causa cessante, cessat sententia.Tiraq.in tract. cessante causa.nu.232.Decianus cõs. 74.num.39.lib.3.

71 Et robore firmitatis. & ista verba pariter important actus nullitatem ipso iure.Domi.in c.cæterum col.1.de rescript.lib.6.facit.c.ne captandæ de præbend.etiam in 6. Felin. in d.cap. Rodulphus,nu. 30. de rescript. adeo quòd priuati possessione in vim talis sententiæ spolio agere possunt vt dicetur infra.

72 Sed & scienter vtentes ipsis, simili sententia excommunicationis astringimus. vbi Io.Monach.in glossa penultima, dicit quòd vtens scienter malefactis simili pœna irretitur, & Nauarr.nu.38.vers.25.noto, nam fautores eorum sunt excommunicati, & hi sunt scienter vtentes dictis sententiis & gratiis c. 7. de immunit.eccles. in principio,& falsarij litterarum Apostolicarum cum fautoribus & defensoribus suis, sunt anathematizati; & vtentes falsis litteris, si clerici, officiis & beneficiis spolientur; si laici, subiaceant tamdiu excommunicationi donec competenter satisfaciant. cap. 7. extra de falsis,& l. 8.C.ad leg. Corn. de fals. ibi non possunt defensores crimen falsi euitare, & in l.4.dicto titulo de falsis. C. ibi qui falsis rescriptionibus vtuntur digna coerceantur pœna:ita hic vtentes sunt simili sententia excommunicationis innodari; adeo quòd pœna imposita faciẽtibus

vtentibus est imposita, & vide etiam infra parte tertia num. 50. & Hypolit. Marf. conf. 70. num. 19. & seq. Cassan. super consuet. Burg. rub. 2. §. 1. num. 23.

73 Et reseruantes nobis absolutionem eorum, cum præmissis in omnibus ad pœnas similes obligamus. & sic vtentes scienter sunt in eadem pœna in qua facientes existunt; & propterea Bonifacius eorum absolutionem sibi reseruat, ex qua reseruatione sunt ligatæ manus inferiorũ, vt absoluere non possint tales excommunicatos. Dominic. in c. si abbatem col. 2. vers. ex quo infert de elect. lib. 6. & dictum est supra num. 58. nam si Papa sibi absolutionem supradictorum nõ reseruasset, episcopi & pœnitentiarij Papæ possent sic excommunicatos absoluere. Cald. cons. 12. de sententia excommun. Gundisal. Villadiego in tractatu de legato. quæst. 9. num. 8.

74 Præterea gratia & fauoribus non sunt dandi honores ecclesiastici, sed meritis & bonis operibus; & qui aliter facit, contra Christum facit. c. 14. 8. quæst. 1. nam ad honores & dignitates quis vocari à Deo debet, sicut Petrus, cui Dominus dixit; Petre amas me, pasce oues meas. cap. 9. 8. quæst. 1. & Petrus testimonium vitæ Clementis fecit, quem elegit in successorem, dicens quòd Deum colebat, homines diligebat, erat castus, studiis discendi deditus, sobrius, benignus, iustus, patiens, sciens ferre iniurias nonnullorum, qui in verbo Dei instruuntur. cap. 2. & 7. 8. quæst. 1. & tales debent esse qui appetunt honores ecclesiasticos, & bona, vt sint vocati à Deo vel Spiritu sancto; non gratia, pecunia, & fauore, ea consequi, quæ cum orationibus & bonis operibus quærenda sunt. cap. 16. §. propinquis 8. quæst. 1.

75 Videndum est an in hac constitutione Bonifacij compræhendantur pacta de quota litis de quibus dictum est infra parte tertia num. 19. & seq. & num. 65. & seq. & videtur quòd sic. Primo quia impugnatur pactio vt supra num. 19. Secundo promissio in parua vel magna quantitate, vt supra num. 21. & sequentibus. Tertio datio & receptio pro iustitia obtinenda, etiam quod non sint de bonis litigiosis vt supra num. 29. & seq. cum dicatur in hac constitutione de quacumque re aut vtilitate, vt supra numero 34. & 35. Quarto dicit de quacunque re, aut vtilitate consequenda propter hoc; & sic compræhendit tempus præsens & futurum, id est post victoriam de re consequenda, & in iudicium deducta, vt dictum est infra parte tertia num. 19. & seq. & propterea videtur quòd cõtra paciscentes de quota litis sit locus constitutioni Bonifacij in tribus pœnis. Primo in excommunicatione, Secundo in restitutione acceptorum, Tertio in nullitate sententiæ obtentæ per paciscentem de quota litis, de quibus pœnis dictum est supra. vide & infra parte tertia numero 65.

76 Et in istis constitutionibus Bonifacij, & Gregorij, primo comprehenduntur omnes paciscentes. Secundo, promittentes. Tertio, acceptantes. Quarto, dantes. Quinto, recipientes. Sexto, non referentes Pontifici infra triduum. Septimo, audentes facere ea quæ prohibentur in constitutione Gregorii. Octauo, dantes & recipientes. Nono, dantes consilium. Decimo, dantes auxilium. Vndecimo, complices. Duodecimo, fautores. Tertiodecimo, socij. Decimoquarto vtentes, & producentes. Decimoquinto, media-

mediatores, & notarij vel iudices, vt infra parte 3.num.57.& 58. Decimosexto, omnes clerici, religiosi, laici vtriusque sexus, curiales, & alij vndecunque. Nauarr. in constit. Gregor not.8. num. 13.

77 Illi vero euitant pœnas constitutionum Gregorij & Bonifacij. Primo qui referunt Pontifici infra triduum huiusmodi pactiones promissiones & alia supradicta, num. 50. Secundo in constitutione Gregorij conceditur impunitas his qui rem adhuc incognitam detexerint, vt in secunda parte infra. num.53.

78 Pœnæ quę imponuntur contra paciscentes & promittentes pro iustitia obtinenda apud sedem Apostolicam ex constitutione Bonifacij sunt tres. Primo in excommunicatione & anathemate incurso statim post factum pactum promissio datio vel receptio, Secundo in nullitate iustitiæ obtentę, etiā ipso iure & sine partis oppositionē. Tertio in pœna restitutionis acceptorom de quibus dictum est sup. in princ.& nu.68.& seq.& nu.61.

79 Mediatores in constitutione Bonifacij comprehenduntur, vt dicit Io. Monac. in constit. Bonifac. in 3. gl. in fi. propter illa verba dictæ const. illos quoq., qui aliquē sciuerint culpabilē in prædictis, & mediator huius sceleris ex quo participans in crimine, criminosus est. cap. nuper.& c. si concubinæ, de sent. excom. & mediator in simoniaca prauitate patitur pęnas ordinarias simoniacorum. c. cum super de confes.& ibi Abb.& omnes.& in c. 1. de testib. lib.6.& vocantur isti mediatores, Proxenetæ. c. pen. dist.91.& mediator potest esse testis si vult. c. 1. vbi Probus in additione Io. Mona. de test. nu.1. lib.6. & quibus casibus possit mediator testificari Alex. cons.13. nu.14. lib.1.& in casu simoniæ potest, & in casu huius constitutionis, quia admittuntur complices & socij.

80 Dicitur in textu constitutionis Bonifacij, Aut ex pacto, vel promissione occulta, de qua dictum est supra, hic incidenter quæri potest, an quis possit condemnari pro crimine dubio & occulto à iudice. & videtur dicendum ꝙ non, quia occulta soli Deo cognita, & reseruata sunt. c.12.2. q.1. vbi Arch.& Domi. in 1. not.& Præpo. nu.1. aiunt, ꝙ donec causa non potest liquidari iudiciali probatione, dicitur esse sub Dei iudicio, & nō iudicio huius seculi, quod de occultis non iudicat.& iudex qui iudicat de occultis facit Deo iniuriam, cui sunt omnia aperta;& ideo ei omnia sunt reseruanda. & quando iudex in occultis iudicat, vult Deum præuenire, cum iudicet quòd ignorat, & sic probatur, ꝙ iudicans in occultis est superbus, arrogans, & indoctus. c. consuluisti. 2. §. occulta. 2. q.5.& in re dubia non potest certa sententia ferri, c. gratiæ.74. & c. quāuis.75. 11. q.3.& ideo iudex accusatori non statim credere debet. c. non solum.77. vbi gl. 11. q.3. sed in dubio in hoc seculo semper reus est absoluendus; quia dubia in meliorem partem sunt interpretanda, & in manifestis hominibus solum permittitur iudicare. c.2. de re. iur. extra.& ibi gl. dicit, quòd in dubiis absoluitur reus, quia est benignius. c. 3. de probat. & quando obscura sunt iura partiū, contra actorem iudicatur. c.5. in fi. de fide instrum.

81 In constitut. Greg. in prin. dicitur, Vt domus & curia nostra à sordibus expurgetur: videndum est quid sint sordes, & sunt Auaritia vel pretium, ait Nauarrus hic nu.4. vers.2. vbi dicit, quòd auaritia prohibita fuit ante

leges

leges humanas, & auaritia est idolorum seruitus. c.20. 1. q. 1. & auarus idolorum cultor nominatur ab Apostolo, quia cultum Deo debitum dat nummo. Gratianus in summa 26. q. 5.& auaritia est idololatria,& idololatria infidelitas & fornicatio. glo.in c.5.28.q.1.æquiparatur etiam hęretico auarus sciens;quia auarus cũ scientia vincit in scelere hæreticum:nã hæreticus nesciens auaro scienti coequatur.c.21.6.q.1. & ibi Grat.in §.verũ. & glossæ,& additiones.vide inf.parte 2.num.2.

82 In constit.Bonif.innouata à Greg. paciscentes, promittentes, & recipiẽtes puniũtur:nam paciscitur cupidus pecunia,vt faciat habere victoriam litis promittenti. & Nauar.hic d.nu.4. reducit omnia contenta in istis constitutionibus ad dationẽ,promissionem, receptionem, & pactiones, quæ omnia tendunt ad cupiditatem, & auaritiam, merito sordes à Gregorio nuncupantur.

83 Et à sordibus, id est, ab auaritia, domum, idest, familiam nostram, & curiam,id est, omnes, qui curiam sequuntur, expurgetur, id est, munda existat.Primo innouamus costitutionem Bonifacij, de qua dictum est supra.Secundo circa tres casus de nouo occurrentes, quos casus vocat maxima scelera, vt inf.in 2.par.à nu.6. vsque ad decimum, & committentes dicta noua scelera punit variis pęnis,vt ĩ.d.par.2.per tot.ea propter transeũdum ad secũdam huius tract. partem & interpretationem constitut. Greg. cum Dei auxilio.& ad tollendum auaritiam, sordes, & scelera à domo Papæ,& à curia fuit causa finalis mouendi Papam ad faciendum hanç constitutionem. quæ causa finalis ex procemio colligitur,vt dixi alibi,& causa finalis præsumitur fons causarũ, & est illa,quę secundum iuris rationem debet esse finalis.Bal. in l. cã quam.nu. 1.C.de fideico.& Tiraq.in tract.causa cessan.limit.1 num.64.& seq.

84 Sentẽtia lata per sordes,idest, prece,timore,odio, vel fauoribus, aut ꝑ dolũ, vel ambitionẽ iudicis tenet mero iure.sed iudex est puniendus secundum Vãtium de nullitate in titulo ex defectu processus nu.2.& nu.136. sed secundum constitutionem Grego. est nulla ipso iure, vt dicetur infra in 2. par.

VER-

VERGINII DE BOCCATIIS A CINGVLO I.V.C. ROMANI

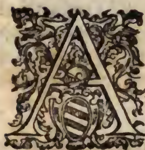
TRACTATVS DE PACTIS,

ET PROMISSIONIBVS SVPER Constitutione Gregorij.

SECVNDA PARS.

Tenor Const. Greg.

AB ipso Pontificatus nostri principio quammaxime possumus enitimur atque contendimus, vt domus, & curia nostra à sordibus expurgetur. Cui rei salubri consilio incumbens fel. record. Bonifacius Papa VIII. excõmunicauit, & anathematizauit omnes clericos, religiosos, & laicos vtriusque sexus, siue familiares curiæ, siue vndecunque alios, qui aliquod pactum facerent, seu quid paruum vel magnum promitterent, vel promissionem reciperent, aut ex pacto, vel promissione occulta, vel manifesta, siue sub verbis generalibus, & plene non expressis, siue specialibus, & aperte expressis facta, quicquam darent, aut reciperent, pro iustitia siue gratia, siue pro se siue pro alio, in causis vel iudiciis, seu aliàs per litteras Apostolicas, & quibuscunque aliis modis apud sedem Apostolicam obtinenda. & eam sententiam ad promittentes, & acceptantes, dantesq. & recipientes duxit

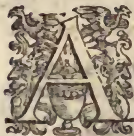
xit extendendam . Illos etiam , qui ſibi intra triduum non renunciarent eum quem in culpa eſſe ſcirent , vel alicui per quem ad ſe fideliter referetur ſimili voluit ſententiæ ſubiacere . Ac decreuit , vt nullus hanc incurrens excommunicationis ſententiam abſque ſpeciali mandato ſuo abſolutionis beneficium valeret obtinere, niſi in mortis articulo conſtitutus: ſed nec quiſquam admitteretur ad abſolutionis gratiam, niſi prius erogatum eſſet pauperibus quantum ille dediſſet,vel etiam recepiſſet. Iuſtitiæ verò, ſiue gratiæ expeditiones ſic obtentæ nullius prorſus eſſent roboris, vel momenti, & ſcienter illis vtētes ſimi li ſententia innodauit,ac reſeruans ſibi abſolutionem eorum cum prædictis ad pœnas ſimiles in omnibus obligauit. Sed hoc ſcelus ita hodie in mores inductum eſt,vt plerique cupiditate improbi quæſtus potentioribus ſuffragationibus adnixi, huiuſmodi negotiorum expeditiones huc illuc conquirentes turpiſſime nundinētur. Alij alios quos gratia præſtare arbitrantur,donis, pollicitationibusque ambiant. Quidam etiam ſe talium operam, atque induſtriam pretio & muneribus quæſiſſe affingant, quæ cum peſſima ſint, & curiæ prædictæ exiſtimationem grauiſſime offendant, in eos, qui talia agunt animaduertendum fore arbitrati, conſtitutionem prædictam cum ſuis cenſuris & pœnis omnibus innouamus; eaſque omnes extendimus ad audentes qualecunque horum facinorum,quæ adſcripſimus,dantesq. illis,& aliis ſupradictis auxilium conſilium,vel fauorem. Quin etiam eos omnes,omni beneficio & officio eccleſiaſtico,& ſeculari,ſiue tēporali,ſiue perpetuo,ipſo iure priuamus, ac priuatos eſſe declaramus. Et præterea infamiæ ſubiectos perpetuo, ac inhabiles ad il la,& alia eſſe declaramus. A quibus etiam prout quæque res erit,tales pœnæ exigantur,quæ cæteris ſint exemplo. Illis tamen,qui rem adhuc incognitam,complicesq. ac fautores,& ſocios retexerint,impunitas concedatur. Datum Romæ apud ſanctum Petrum anno incarnationis Dominicæ 1574. Nonis Nouembris. Pontificatus Noſtri Anno Tertio.

Publicatæ per Curſores die 8. Nouemb. 1574. & affixæ ad valuas Baſilicarum S. Ioannis Lateranenſis,& Principis Apoſtolorum de Vrbe, necnon Cancellariæ Apoſtolicæ, & in acie Campi Floræ.

SVM-

SUMMARIUM.

1 Constitutionis Gregorij tenor.
2 Papæ officium quòd sit circa curiam & familiā suam.
3 In constitutione Bonifacij qui excommunicantur.
4 Scelus dandi & promittendi pro obtinenda iustitia, vel gratia quod sit. & num. 5.
4 Mos & consuetudo idem sunt.
6 Constitutio Gregorij vltra constitutionem Bonifacij ponit tres casus nouos.
6 Casus noui in constitutione Gregorij qui sint.
6 Fumos vendere quid sit.
6 Fauores vendentes committunt simoniam.
7 Constitutionis Gregorij secundus casus, & quos respiciat. & nu. 8.
9 Animam perdit qui dat aurum pro obtinenda gratia.
10 Constitutionis Gregorij tertius casus quis sit.
10 Mendaces qui sint.
11 Curiam quæ grauissime offendant.
11 Causa finalis quæ est.
12 Curiæ qui nocent, Papæ nocent, & ipse sui gregis adiutor esse debet.
12 Principis officium quod sit.
14 Puniendi qui sint iuxta constitutionem Gregorij.
15 Papa nō debet pati suos subditos opprimi machinationibus malorum.
16 Constitutio Bonifacij innouatur à Gregorio.
17 Constitutio Bonifacij pro indubitata haberi debet & propter quid.
18 Constitutiones Bonifacij, & Greg. propter quid facta.
18 Furti nomine quid comprehendatur.
19 Audentes facere similia facinora puniuntur similibus pœnis.
19 Extensio constitutionis Bonifacij quid operetur.
20 Audaces qui sint.
21 Audentes facinora contenta in constitutione Gregorij puniuntur.
22 Auxilium dantes similibus pœnis puniuntur, & qui dant auxilium.
24 Consilium dantes puniuntur dictis pœnis & quare & qui sint.
25 Fauores vendere qui dicantur.
26 Fauor respectu iustitiæ peruertit iudicium.
27 Premiis & patrociniis nullus eligi debet ad episcopatum.
28 Præmium offerens pro obtinenda dignitate plecti debet.
29 Iustitiam ementes pecunia vel munere simoniam committunt.
29 Simoniam committit dans pecuniam pro iustitia obtinenda.
30 Sententiæ venales latæ à corruptis iudicibus nullæ sunt.
31 Sententia iniusta nulla est, & apud Deum, & eius ecclesiam non grauat.
32 Fauor, consilium, & auxilium, quæ præstantur sine datione, & promissione licita sunt.
33 Pactio, datio, vel promissio etiam non secuto effectu operatur, vt quis incurrat pœnas constitutionum, & quare.
34 Fauere in arte magica qui dicantur.
34 Fauor debet aliquid delicto adiicere.
35 Consilio & persuasione infertur iniuria, & quando.
36 Quin dictio quid significet.
37 Is, ea, id, pronomen quid operetur.
38 Beneficij appellatione quid comprehendatur.
39 Officia ecclesiastica quæ sint.
40 Officium boni serui quod sit.
40 Serui quales esse debent, & qui fugiendi, &

1
B ipso Pontificatus nostri exordio quam maxime possumus enitimur atque contendimus, vt domus, & curia nostra à sordibus expurget. Hoc principiũ huius cõst. ostẽdit q̃ officiũ summi Põtific. est inuigilare, impigro affectu ꝓ statu omnium ecclesiarũ incitatus diuinis præceptis, & Apostolicis monitis: nam si quid dignum reprehensione inueniat ex ignorãtia, vel ꝑsumptione celeriter reuocare debet, vt seruet mandatum Domini datum Petro, cui dixit amas me: & Petrus dixit ei, Tu scis Domine, & Dominus ait, Pasce oues meas: quia qui negligẽter pascit oues, non amat dominum c. 2. 25. q. 1. Sed Gregorius volens ostendere q̃ amabat Dominum dicit quòd ipse omni conatu, & intentione, nititur domum suam, & curiã à sordibus, idest actionibus scelestis expurgare, & mũdare. Nam qui seruum vel filium non corrigit

git,eos non amat; nam charitas feruet ad corrigendum & emendandum malos mores.c.36.23.q.5.nam qui parcit vitiis nõ est misericors, nec innocens qui parcit peccato,cum ad innocentem pertineat, non solum non facere malum, sed punire peccantem ad hoc vt corrigatur,& alij eius exemplo terreantur.c.37.& 38.23.q.5.& hoc intendit facere Gregorius in hac constitutione. vide supra par.1.num. 81.& sequen.

3 Postea inserit totum tenorem constitutionis Bonifacij Octaui, vsq. ad vers. Sed hoc scelus,super qua constitutione Bonifacij dictum est supra vsque ad num. 83. Cum omnia verba dictæ constitutionis sint particulariter declarata, & in qua excommunicantur omnes in quacunq parte mundi existentes clerici,laici vtriusque sexus,& curiales paciscẽtes, promittentes, dantes, & recipientes magnum, vel paruum, pro iustitia, vel gratia obtinenda apud sedem Apostolicam, annullando gratiam,vel iustitiam ipso iure, mandans quòd dantes aut recipientes non absoluantur nisi restitutis receptis.

4 Gregorius vero in sua constitutione dicit. Sed hoc scelus,id est,pactionis,dationis,& promissionis pro iustitia vel gratia obtinenda, ita hodie in mores inductum est,id est,in consuetudinem,quia mos & consuetudo idẽ sunt,vt in l.de quibus. ff. de legibus. vbi gloss.Bart.& doctores,& Rebuff. in l.pronũtiatum.§.matrem familias. & in l.probrum.ff.de verb.sig.& l.more.ff.de acquir.possess.qui mores illiciti sunt, quia contra constitutionem Bonifacij, & iura: & quæ sunt contra legem, licita fieri non possunt. l. pacta quæ contra.C.de pactis.vbi pacta quę turpem causam continent,non esse obseruanda.l.si vnus.§.pacta.ff.de pactis. & turpes stipulationes nullæ sunt.l.generaliter. cum l.seq.ff.de verborum oblig. nec valet iuramentum super eo quòd natura turpe est prestitum.c.nõ est obligatorium.de reg. iur.in 6.c.cum contingat.de iure iur. quia lex resistit iuranti. Corn.consil. 78. num.9.lib.1.dixi in tract.de contract.min.glos.2.num.56.

5 Nota, ꝙ hæc datio pro iustitia vel gratia obtinenda hic vocatur scelus, & in simonia vocatur detestabile scelus.in c.2.de simo.in extrauag.

6 Quæ constitutio Greg.ponit vltra constitutionem Bonif. tres casus nouos.quorum primus est,ꝙ pleriq. cupiditate improbi quæstus, potentiorum suffragationibus adnixi huiusmodi negotiorum expeditiones hac illac conquirentes turpissime nundinẽtur. Id est,multi auiditate lucrandi adiuti auxilio potentiorum expeditiones gratiæ & iustitiæ,in quacunque parte sint, quærentes vt illas turpissime emant, vel vendant.& Nauar. hic nu. 45. ait quòd tales vendentes fauores circa spiritualia, etiam ꝙ sint principes, & Monarchæ ecclesiastici vel seculares committunt simoniam, & incurrunt pęnas,& cẽsuras. & actus nullus est,si simonia fuerit realis in ordine, vel beneficio.c.2.in extrauag. de simon.& tenentur restituere ea, quæ acceperunt.c.de hoc. de simo. Rom. consil.517.& Dec. cons. 118.in prin. dicunt,quòd qui promittit alicui voces patronorum in beneficio iuris patronatus simoniam committit. Et vlterius ille, qui facit pactum cum eligentibus,ad dignitatem eligi non potest. glossa pragmat. sanct.in cap.sicut. §.ego enim.in glossa temporalis. vbi additio.& cap.1.& 2.& per totum 1.quæst.3. & sic iste primus casus loquitur

quitur de his qui turpiter emunt, & vendunt expeditiones faciendas apud sedem Apostolicam, propter fauores quos dicunt habere, qui quærunt tales expeditiones. contra quos inuehit Rebuff.in l.42.ff.de verborum signi.car.318.vers.improbe,& Nauar. hic num.40.

7 Secundus casus est, Alij alios, quos gratia præstare arbitrantur, donis, pollicitationibusque ambiunt. Id est, alij quærunt eos, quos multum posse apud Papam iudicant, vt cum donis & promissionibus faciant eis obtinere gratiam & iustitiam apud quoscũque ministros iustitiæ vel gratiæ. & sic auaritiæ cecitas, & damnatæ ambitionis improbitas, homines inducunt ad faciendum quæ à iure interdicta sunt exquisitis fraudibus. cap. auaritiæ.de electione lib. 6. vbi Ioannes Monachus dicit, quòd auaritiæ cecitas, & ambitionis improbitas attribuitur. & ibi Probus num. 4. ait, quòd qui pecuniæ obediunt faciũt venalia iustitiam, & gratiam. & Alber. in dictionario multa pulchra de ambitione dicit in verbo, ambitio. & auarus hæretico æquiparatur. capit. quæ ergo. 6. quæstio. prima. & ambitiosus quærens aliam ecclesiam, ab vtraque est repellendus. cap. si quis. 7. quæstio. prima. ambitiosi natura quæ sit describit Archidiaconus in c. 3.distinct.47. & Præposit. & Turrecrem. cap. 5. numero 7. distinctione 161. & ambitionem in terram desidecans confusionem in cęlum desiderat. ap.12.dist.40.

8 Et iste secundus casus respicit certos sollicitatores, vel curiales, qui vt aliquid lucrentur promittunt existentibus, & venientibus ad curiam pro expeditione causarum, vel gratiarum obtinendarum à ministris sedis Apostolicæ, vel à Papa,& dicunt quòd ipsi mediãte N. qui multum potest cum expeditoribus iustitiæ, & gratiæ, obtinebunt omnia; sed oportet illi dare aliqua munera, & isti incidunt in pœnas constitutionis Gregorij, quæ sunt quinque, vt infra dicetur:& in pœnis constitutionis Bonifacij, quæ sunt tres, & incidunt in pœnas l.1.ad leg.Iul de ambitu, de quibus Nauar.hic num.41.

9 Et nota ꝙ qui dat aurum pro obtinenda gratia, perdit animam, & gratiam non suscipit, quæ gratis datur.c. 14.& 15.1.q.1.& pecunia male quæsita corpus & animam maculat.c. 16. & damnatur hæc datio in tertiam, & quartam generationẽ.d.c.16.§. quia ergo.1.q.1.

10 Tertius casus est ibi, Quidã etiam se talium operam, atq. industriã, pretio, & muneribus quæsisse affingant. Id est, alij sunt, qui simulant quæsiuisse illos homines ita potentes apud omnes Romanæ curiæ iudices,& præpositos signaturæ gratiæ pecunia, & muneribus, vt inducant egentes exbursari illas pecunias quas ipsi lucrari intendunt.& isti homines in pœnis harum constitutionum incurrunt, & vlterius sunt mendaces, & sic in peccato mortali.c.12.22.quæst.2.& mẽdacium non solum consistit in falsis verbis, sed in simulatis operibus. c. 19.§.vt ita.22.q.5.prout in hoc casu cum illi fingant fecisse aliquid quod non fecerunt.Nauarrus hic num.42. & in vita Alexandri Seueri Imperatoris quidam Turinus multa fingendo vendebat infamando Imperium Alexandri; quem postea Alexander accusari iussit, & probatis omnibus per testes in foro in palo ligari, & fumo necari iussit, dicente precone, qui fumum vendidit, fumo punitur.& Ma

nu-

nutius in Adagiis fumos vendere, & Nauarrus hic numero 45. & infra numero 23.

11 Quæ cum pessima sint, & curiæ prædictæ existimationem grauissime offendant. hæc tria noua scelera, cum sint pessima, quia grauissime offendunt curiæ existimationem; ideo super illis optimus Pontifex prouidere intendit. & hæc est causa finalis propter quam Papa fecit istam constitutionem: quia causa finalis est illa, quæ principaliter in agendo actu, ab agente consideratur, quæ ipsum præcipue mouet, & inquam ipsius mens dirigitur. & finalis vere est hæc, quia vltima ad exequutionem, licet prima sit quo ad intentionem. Bart. in l. ambitiosa. nu. 19. ff. de decret. ab ord. faciend. Couarruuias in cap. 20. num. 2. lib. primo. variarum resolut. Tiraquell. in tract. cessante causa limitatione 1. num. 52. Aymo. consil. 192. num. 21. Ait quòd causa finalis est illa, quæ tendit ad commodum concedentis, vel alterius tertij, qui multos allegat. hæc causa tendit ad commodum concedentis, & curiæ, cum eius finis sit purgare curiam à malis hominibus similia delicta facientibus, quia Papa pro omnium ecclesiarum statu impigro affectu inuigilare debet. cap. 2. 25. quæstio. prima.

12 Et Principis officium est liberare ui oppressos de manu calumniatorum, ac peregrinis, pupillis, & viduis auxilium præbere, cum facillime à potentibus opprimantur; & non patiper eorum conniuentiam, vt eorum bona à malis tollantur, vt Deus custodiat regna eorum. capitulo 23. & 24. vbi glossa 23. quæst. 5. Nam reges sunt constituti ad tuitionem ecclesiarum, pupillorum, & viduarum, & ad refrenationem rapacium. cap. 26. dicta quæst. 6. & principes sint vltores iræ Dei contra eos, qui male operantur. cap. 27. & 29. 23. quæstione quinta.

13 Pręterea qui curiæ nocēt, Papæ nocēt, & ipse sui gregis vltor & adiutor esse debet. c. 8. 23. q. 8. ideo datur impunitas reuelantibus has pactiones, & non reuelantes puniuntur; quia sciens sit particeps delicti. Abb. in c. 1. num. 9. de restit. spo. & Dec. in c. 1. num. 33. de offic. del. & Fel. in c. quantæ. col. 2. de sen. excom. & additio ad Decium d. num. 33.

14 Sequitur in constitutione Gregorij, In eos qui talia agunt animaduertendū fore arbitrati: id est eos qui talia agunt puniendos fore iudicauimus, nam animaduersio pro punitione ponitur. l. si quis in hoc. C. de Episcopis & clericis, vbi glossa animaduertatur, id est, puniatur. Primo expeditores qui quærunt expeditiones. Secundo illi, qui dicunt, quòd cum donis & promissionibus omnia obtinebunt. Tertio illos, qui dicunt omnia obtinuisse donis, & promissionibus.

15 Et hæc animaduersio fit, quia optimus Princeps non debet permittere fraudibus, & machinationibus suos subditos à similibus hominibus opprimi; & contra eos seuera vindicta procedere, cum sui gregis vltor & adiutor esse debet. cap. 8. 23. quæst. 8. & cap. 2. 25. quæst. prima. & maxime, quia hæc grauant curiæ extimationem: quæ grauamina tollenda sunt pœnis & mulctationibus grauissimis, quia summi sacerdotes iniustitias remouere debent, præsumptiones abscindere, obbrobriis, & calamitatibus locum non præbere. cap. 6. 3. q. prima.

Sequitur

16 Sequitur in constitutione Gregorij, constitutionem prædictam cum suis censuris & pœnis omnibus innouamus, idest constitutionem Bonifacij nouam facimus cum suis censuris & pœnis. nam innouare significat nouam facere dictam constitutionem, & propterea tenor dictę constitutionis fuit insertus, vt de certa scientia dicta innouatio facta videatur. Cardin. in Clem. dudum de sepul. in primo & secundo notabili, & ibi additio. & qui innouat, renouat, reparat & confirmat canones qui in desuetudinem abierunt dicit Nauarrus hic. num. 42. vers. tertio, & Paulus 2. innouat constitutiones contra symoniacos ęditas per alios Pontifices in Extrauag. 2. de simonia. & ista innouatio cum suis censuris facta est, vt timore supplicij quis abstineat à malo. c. 1. & 2. dist. 4. ideo videtur hæc constitutio vtilis vt dicit Nauarrus not. 26. num. 39. hic.

17 Sed quia constitutio Bonifacij erat inserta in volumine Extrauagantium commu. in c. 1. de sententia excom. & glossata à Ioan. Monacho clarissimo Doctore, & Cardinali pro indubitata haberi debet. Hieronymus Clarius in prohemio Extrauagãtium communium col. 1. vers. dicuntur indubitatę, vide quæ dixi in tractatu de censibus parte secunda numero 136. & nihilominus ad cautelam fuit innouata à Gregorio, cum pręrenderetur reuocata à Clemente V. authore Palude dist. 18. q. 3. & Nauar. hic. n. 1.

18 Istæ constitutiones factæ sunt à Summis Pontificibus ad reprimendum cupiditates improborum quæstuum fieri solitorum ab hominibus quærentibus ex pactione promissione & receptione pecuniarum iustitiã, vel gratiam obtinere apud sedem Apostolicam ne incidant in furtum. & sic ne aliquid faciant contra pręceptum Decalogi; nam furti nomine omnis illicita vsurpatio rei alienæ intelligitur, non enim rapinam permisit qui furtum prohibuit. c. 13. §. furti 14. quæst. 5. & c. 11. §. furti. 32. q. 4. & glossa in dicto c. 13. dicit, quòd ali quo prohibito sunt prohibita omnia similia & quę sequuntur ex illo. nam omnis raptor est fur, & furtum est fraudulosa rei alienæ contrectatio inuito domino. l. 1. §. 1. & l. qui ius §. vetare. ff. de furt. Archid. in c. dicto c. pœnale col. 2. vers. in glossa 14. q. 5. dicit cum in Decalogo dicatur non furaberis, nomine furti extenditur & compræhenditur omnis illicita vsurpatio rei alienæ, attenta diffinitione furti facta à legistis. prout fur & latro est qui occupat locum episcopi viuentis. c. 10. 7. quęst. 1. vbi Præpositus & Dominic. not. 1. dicunt quòd furtum committitur etiam in re immobili; & sic qui occupat bona aliena cum dationibus & promissionibus furtum committit, vltra quòd occupet bona aliena. ideo dicta pacta & promissiones in constitutionibus pręfatis vocantur scelera pessima. Nauarrus hic. num. 39. vers. 26.

19 Easque omnes extendimus ad audentes qualecunque horum facinorum quæ adscripsimus; id est pœnas in constitutione Bonifacij positas, extẽdimus ad illos qui audẽt facere, aliquod ex dictis factis scelestis in constitutione nostra positis. & in c. fin. in fine ne clerici vel mon. dicitur, hoc extendi volumus & mandamus, & ibi glossa dicit, scilicet præmissas pœnas de quibus superius facta est mentio. & in c. fin. de simon. dicitur mãdatum Apostolicum etiam ad Abbatem extendi. & ibi Innoc. dicit quòd extensio

ſio fit quòd conſulatur ſaluti animarum dantis & recipientis.& Hoſtienſis,ibi in §.conſultationi. verſ.hic ergo fuit intentio,vt tā Monachi quàm Abbates corrigerentur;& ideo fit extenſio, quia per hoc prouidetur animabus vt nulli præiudicium preparetur, etiam quòd ſit pœnalis conſtitutio. Ant.de But.ibi col.1.verſ. videte, ait quòd hoc mandatum Papę eſt exequutiuum iuris interpretati & Abbas.num.12. atteſtatur quòd hæc eſt interpretatio communis.vnde extenditur hæc conſtitutio Bonifacij ad audentes & alios in conſtitutione Gregorij expreſſos principaliter ab eodem,& non acceſſorie,vt dicit Nauarr.hic.num 43. quia verba Gregorij ſunt clara quòd extendit contra audentes,& alios dictas pœnas poſitas in conſtitutione Bonifacij, & ſic principaliter non acceſſorie: quia vna lex non eſt acceſſoria alteri legi, ſed lex vtilis reipublicæ,prout erat conſtitutio Bonifacij,erat adiuuanda extenſione ad alios caſus non expreſſos. l. hoc modo. 63. ff. de condit. & demonſtr. vbi gloſſa, videlicet ad caſus expreſſos in dicta conſtitutione Gregorij.

20 Et ideo extendit ad Audentes talia facinora,quia facientes ſimilia delicta ſunt temerarij. Card. in Clem. 1.de baptiſmo.num.4.& audacia ſemper accipitur in malam partem, & dicuntur audaces illi qui faciunt contra ius. Card. in clem. 1.num.2.& ibi additio.de offic.iud.ord.& eſt text. in c. cum qui de præbend. in 6. ibi pœnæ ſaltim formidine à ſuę temeritatis audacia refrenetur,& Nauarr. hic. not. 23. num. 38. verſ. audentes. & audacia ſonat in malum auth. habita. C.Ne fil.pro patre ibi,vt nullus de cætero tam audax, vbi gloſſa dicit quòd audacia in malam partem accipitur. & l. ſi quis decurio. C. de decur. lib. 10.& in l. quantæ audaciæ & quantæ temeritatis ſit publicanorum factiones.ff.de public.

21 Qualecunque horum facinorum quę adſcripſimus; ſcilicet conquirentium expeditiones hac illac vt ſupra num.6. & ambientium donis & pollicitationibus pręſtare gratiam vel iuſtitiam vt ſupra.n.7 & fingentes opera potentium acquiſiuiſſe gratiam vel iuſtitiam vt ſupra.num. 10. vnde qui audet aliquod horum facinorum in pœnas conſtitutionis Bonifacij incidit; videlicet in cenſuris & pœnis, vt ſupra in conſtitutione Bonifacij nu. 1. & ſeq. item in nullitate gratiæ vel iuſtitiæ, vt ſupra in dicta parte prima nu. 68. & ſeq. Tertio in reſtitutione acceptorum,vt ſupra parte prima numero 61.

22 Danteſq; illis & aliis ſupradictis auxilium,id eſt aſſocians aliquem ex ſupradictis ad actum maleficij vel ſcelerum prædictorum, dicitur pręſtare auxilium. Bald. in l. 1. not. 12. C.de rapt.virg.& qui cum delinquente ſtat armatus, diciturex propoſito eum aſſociaſſe. Bald.in l.1.C. de ſeru. fugit. & pro auxilio præſtito in actu ipſo delicti imponendo, venit eadem pœna qua tenetur principalis. Bart. in l. is qui opem. ff. de furt. Surdus conſilio 40.n.44.& 45.lib.1.& fautores & auxilium pręſtantes,pœna ſimili qua principales puniri debent c. 1. de offic. deleg. & qui opem furi dat furti tenetur.l.is qui opem.ff.de furt. & c. quanto de ſententia excom.& ibi gloſſa,quòd hi fouere etiam dicuntur qui cum poſſint manifeſto facinori deſinunt obuiare. & error cui non reſiſtitur approbatur; & veritas ſi non defendatur opprimitur; & cum poſsis per-

perturbare peruersos,& negligis,nihil aliud est quàm fouere; & qui consentit errori alieno polluitur. c. 1. 3. 4. & 5. dist. 83. & sic qui dat auxilium supradictis incurrit dictas pœnas.vide etiam Mascard.conclus. 159. nu. 20.& seq.vbi declarat vol.1.

23 Nam auxilium & fauorem præstare videtur bannito Aduocatus vel procurator præstans ei patrocinium. Bart.in l. post legatum §.sunt qui putant.num. 1. ff. de his quibus vt indigni. Angel. Aret. in tractat. malefic. vers.& Andræam auxiliatorem.num. 6. vers. Sed aduerte & ibi additio. Guido Papæ sing. 640. & quibus pœnis puniantur auxiliatores Menoch. de arbitrariis iudicum lib. 2. Centuria.4.car. 346. per totum.Egid. Bossius in titulo de mandato ad homicidia.nu.66.& Mascard. conclus. 159. in principio vol.1.Hypol. Riminald. consil.310.num.2. & seq.lib,3.

24 Consilium dantes supradictis similibus pœnis puniuntur , vt hic; quia consulens plus peccat quàm faciens , quia causam mali præbet.c.19.23.q. 5.glossa in c.31.& 32.24.q.3.& consulere dicitur quicunque monet, persuadet , aut precatur vt illud faciat. Bart.in l.non solum §.mandato.ff. de iniuriis.Nauarrus hic.not. 7. nu. 12. & consulens raptum cum committente excommunicatur. c. 4. 37.q.2.& ex consilio quis tenetur sicut ex facto c.22.ex consilio dist. 1. de pœnit. & in magia ex solo consilio quis punitur, c.6.& 9.26.q. 5. consulens delictum fieri in persona alicuius tenetur pari pœna sicut faciens ; etiam si ille erat facturus illud delictum sine vllo consilio.sed tum consulens mitius punitur , & hoc nisi reuocasset dictum consilium , & intimasset illi contra quem datum fuit dictum consilium , & illi cui dedit. Felin. in c.sicut dignũ col.3.& in c.1.de homicid. Egid.Bossus in titulo de mandato ad homicidium.nu.59.& seq. Decius in l. consilij.ff. de reg.iur.vbi late.& etiã Cagn. & aduocati qui vincunt causas per falsas allegationes , tenentur in conscientia. Abbas in c. 1. not. 4. de iur. calumn.& in c.pastoralis de re iudic. & ex quibus actibus probetur , vel præsumatur datum consilium alicui in aliquo facto . Mascard. conclus. 419.vol.1.& consiliarius præbet alteri auxilium & suadere potest ad bonum vel ad malum. Hypolit. Rimin. consil 310.numero vndecimo & seq. lib.3.

25 Vel fauorem,id est principum beneuolentiam , simulato commendationis officio per occasionem familiaritatis pretio vendere . vnde Martialis, Vendere nec vanos circum palatia fumos. & quidam Zoticus , sub Eliogabalo imperatore tantũ valuit, vt ab omnibus officiorum principibus sic haberetur quasi domini maritus esset; & omnia Eliogabali dicta, & facta vendebat,fumis quàm maximas diuitias sperans,& multis multa pollicebatur , vt oẽs falleret & egrediens ab illo singulos audiret,dicens hoc de te audiui , hoc de te locutus sum,hoc de te futurum est;vt sunt homines huiusmodi , qui si admissi fuerint ad nimiam familiaritatem,principum famam non solum malorum , sed & bonorum principum vendunt. & qui stultitia , vel innocentia imperatorum,qui hoc non perspiciunt, infami rumigeratione pascuntur . hæc Lampridius in vita Eliogabali . & in vita Alexandri Seueri imperatoris , narrat multa de quodam Turino familiari dicti imperatoris qui omnia vendebat sic fingendo : & quem tandem

dem punire fecit, dicente in foro prę-cone, fumo perit qui fumum vendidit. de his qui fumos vel fauores vendiderunt vide Manutium in Adagiis, Fumos vendere. vide supra num. 10.

26 Fauorem dantes pro iustitia, vel gratia alicui ex supradictis num. 19. incidunt in pœnas harum constitutionum, quia respectu iustitiæ fauor peruertit iudicium. Io. Monach. in c. 1. n. 6. de re. iudic. lib. 6. vti Probus nu. 13. dicit quòd propter fauores vnius partis alteri in-iustitiam facere non debemus. cap. 1. §. illud vero 14. q. 1. vbi glossa ait quòd in illicitis neminem iuuare debemus c. 93. 11. q. 3. vbi quòd seruus in malo non debet domino temporali obedire sed Deo. Archid. in c. quicumque de hæretic. lib. 6. & ibi Io. And. num. 5 Anchar. num. 5. Io And in c. proposuit col. 2. vers. si vero de clerico excom. vel inter. & ibi Abbas. nu. 6. & vlterius alicui non est fauendum, si alteri fiat in iustitia c. ex tenore de foro comper. quia non debet vnius conditio per alterum fieri deterior. & vide in cap. ad falsariorum de crimin. falsi. & electus in episcopum suffragiis potentum, quibus pecuniam dedit, symoniã committit. c. 1. 1. q. 6. nec præmia, nec patrocinia in dignitatibus quærendis interuenire debent. c. 1. & 2. 8. q. 2. & Ioannes Cirier. de primogenitura. q. 10. num. 6. lib. 1.

27 Nam eligi ad episcopatum quibuscumque præmiis aut patrociniis quarumcumque personarum nullus debet; nam electus per patrocinia, obedire tenetur pręstantibus patrocinia. & sic minuitur dignitas episcopalis & ecclesiastica, nec seruatur illius ordo. c. 1. 8. q. 2. nec minus episcopus eligi debet lucro proprio ab eligentibus, qui dum in lucro cogitãt, merita personæ eligendæ non examinant c. 2. 8. q. 2. & ideo simonia prohibetur omnibus electoribus per se, aut submissam personam. c. 3. in princip. 1. q. 7. & simoniam committũt qui ex causa retributionis humanæ, spiritualem gratiam accipiunt. cap. 11. 1. quæst. 3.

28 Et quicunque pro accipienda sacerdotij dignitate quodlibet præmiũ fuerit detectus obtulisse, eo ipso est excommunicatus: & plectuntur tam dantes quàm recipientes diuersis pœnis. c. 7. 1. q. 1. & in istis constitutionibus dantes & accipientes excommunicantur. ipso iure pro iustitia, vel gratia obtinenda. & sic est similis dispositio in vtraque constitutione tam in simonia in ordinibus, quàm gratia, vel iustitia obtinenda.

29 Emẽtes pecunia vel munere iustitiã simoniã committũt. nam fuerunt eiecti vendentes & ementes de templo à Domino, & illi sunt vendentes, qui illud quòd debent, pecunia vendere intendunt; & istud est iustitiam vendere, idest pecuniarum largitione defendi, qui cum nolint debitum proximo soluere quòd iustum est, emunt peccatum dato præmio patronis. c. 10. 1. q. 3. vbi glossa dicit qui emit iustitiam committit symoniam. capit. fin. 14. quæst. 5. & c. 66. 11. quæst. 3. ait quòd acceptio nummorum pro iustitia præuaricatio veritatis est. & in c. 37. 2. q. 6. dicitur quòd sententia pecunia data nulla est: quia dans pecuniam symoniam committit, si causa est ecclesiastica. & glossa. in c. 10. 1. quæst. 3. & ibi Præpos. num. 7. & Diuus Thomas in 4 dist. 25.

30 Sententiæ venales latæ à corruptis iudicibus nullę sunt, etiam quod ab eis non sit appellatum. c. 41. §. venales 2 q. 6. quæ est l. 7. C. quando prouo-

care non est necesse, vbi Paul. de Cast. ait quòd sententia lata à iudice corruptio pecunia est ipso iure nulla, & non est opus appellatione; & sic iste textus est conformis huic constitutioni quo ad iustitiam obtentam ex corruptione, & ibi etiam glossa. & Bart. & alij; sed si sententia ex gratia, vel fauoribus lata sit, valet dicunt gl. & Bart. in dicta l. 7. quando prouoc. non est necess. Sed contra eorum dicta faciunt constitutiones Bonifacij, & Gregorij, vt dictum est supra parte prima, num 69. & sequentibus. & Salic. in l. 1. col. 4. & fin. vers. quia aut pecunia interuenit. C. de aduocat. diuer. iud.

31 Et sententia iniusta nulla est. cap. 35. 11. quæst. 3. & apud Deum & eius ecclesiam iniqua sententia neminem grauare potest, & ab ea absolutio nõ est petenda. cap. 46. 11. q. 1. & iniustum iustum dicẽs abhominabilis est apud Deum. cap. 57. 11. quæst. 3. & est ratio: quia qui dicit malũ bonum, mortaliter peccat, cum quilibet scire teneatur hoc esse bonum, & illud esse malum. cap. 58. 11. quæst. 3. & ideo iniusta sententia apud Deum curanda non est, quia non grauat.

32 Et Nauarrus in constitut. Gregorij. num. 43. vers. aduertendum tamen, quòd aliquando datur cõsilium, auxilium, vel fauor solum ad obtinendum gratiam, vel iustitiam, sine datione, promissione & pacto, aliquando cum pactione, promissione & pacto. & dicit quòd in priori casu non incurritur aliqua pœna; quia non fuit datum, auxilium, consilium, vel fauorem datione, promissione, & pacto, sed pro celeriori expeditione illius negotij. & tunc non incurruntur pœnæ constitionis Gregorij.

33 Sed si fauor consilium vel auxilium præstatur vt faciat promissionem, pactionem, dationem, & receptionem, quæ promissio, pactio, datio, vel receptio ex dicto consilio non est sequuta, non incurritur pœna harum constitutionum. sed si facta est promissio, pactio, datio, vel acceptatio, & non sequuta gratiæ vel iustitiæ victoria vel obtentio, tenet Nauarrus quod sic: quia constitutio Bonifacij alternatiue loquitur in octauo not. num. 13. vers. 3. quod ad incurrendas pœnas. & dicit quòd sufficit vnum illorum nominatorum in constitutione Gregorij interuenisse, & non requiri obtentionem iustitiæ vel gratiæ; quia sufficit vt incurratur in dictis pœnis qui vtatur modis prædictis pro obtinenda gratia vel iustitia; & quòd sufficit pactum de dando, licet non detur quod promissum est, & sicut conatus facit quem incidere in crimen læsę maiestatis. l. quisquis. C. ad leg. Iul. maiest. ita in casu istarum constitutionum. & solus conatus corrumpendi iudicem punitur, etiam si non sequatur corruptio. Bald. in auth. nouo iure, C. de pen. iud. l. imperator Seuerus. ff. de iur. fisc. & l. si quis non dicam rapere. C. de epis. & cler. & Felin. in tractatu quando conatus, numero 3. & licet num. decimo quarto alleget Nauarrus aliqua in contrarium, tamen illis respondet numero decimo quinto quem vide. & Mascardus conclus. 138. volumine primo, numero quinto. Anton. Gabriell. in titulo de crimine conclus. 1. num. 9.

34 Fauere dicitur alicui in arte magica per eum qui scribit alicui, vt faciat quòd habeat librum ad artem magicam exercendam. & tales fautores reprobantur in capitulo secundo in princ. & §. hæretici de hæret.

in

in 6. eo quia illi q recepit litteras nō accusauit scribentem sancto officio inquisitionis, vt per Carrerium in tract. de hæret. num. 106. & seq. Hypolit. Rimin. consil. 414. numero vicesimo tertio, libro quarto. & consilium & fauor debent aliquid delicto adiicere ad hoc vt quis puniatur vt principalis committens; aliàs esset nudum consilium, & nudus fauor, qui nihil adiiceret.

35 Leuius punitur. Berous. consil. 192. num. 9. lib. 3. & consilio, & persuasione infertur iniuria, quando persuasit illi qui nolebat iniuriam facere. Berous consil. 202. numero vigesimo, libro tertio, & quando actualiter casus est sequutus, & iniuria actualiter facta. Berous ibi numero vigesimo primo. Dinus in cap. nullus de reg. iur. in 6. Bart. in l. sæpe in fine. ff. de verb. signif. & offensio propter consilium facta in re, vel in persona punitur. Berous dicto consil. 202. numero vigesimo quarto & qui mandat interficere aliquem per assassinos, etiā non sequuta morte est excommunicatus cap. 1. de homicid. in 6. quia æque principaliter excommunicat mandantem sicut occidentem. & in decimis, si aliquis religiosus retrahit aliquos à solutione decimarum, est excommunicatus religiosus & adiutores. clem. cupientes §. 1. de pœnis, & qualiter opem auxiliumque ferat l. sæpe 53. §. item dubitatum ff. de verb. sign. & ibi Rebuff. cart. 389. & seq. & ibi Alciat. quòd si consilium præstatur pro dolosa intentione coniunctim intelligitur, & placet iste intellectus.

36 Quin etiam eos omnes omni beneficio ipso iure priuamus, quin idest potius vel immo, & plus operatur iuncta cum dictione, etiam. Decius consil. 466. num. 17. quia implicat casum magis dubitabilem, & quomodo. Berous consil. 57. numero quadragesimo nono, & quinquagesimo, libro tertio, & implicat, & includit maiora, diuersa ab expressis, & auget addendo & implicando. Paris. cons. 46. num. 30. & 31. & cons. 143. num. 15. & 16. libro quarto, & implicat ad iura non cessa. Corn. cons. 14. num. 3. lib. 3. Alexand. consil. 116. numero decimoquarto, libro secundo, & dicit quòd eius natura est implicare rem de qua fit maior, vel par dubitatio.

37 Eos, & per istud pronomen eos, intelligo omnes supradictos operantes ea quæ dicta sunt supra numero 19. nam pronomen is, ea, id, omnes comprædendit. Archid. in c. si is ad quem de institut. libro sexto, & stantibus dictionibus quin etiam, forsan paciscentes, promittentes, & alios comprædensos in constitutione Bonifacij, & numeratos per Nauarrum hic numero decimo tertio intelliguntur; quia clausula quin etiam est ampliatiua, vt dictum est supra numero 33.

38 Omni beneficio ecclesiastico, idest omni ecclesia collata clerico à Papa, vel Episcopo, cum ecclesia dicatur beneficium spirituale vel ecclesiasticū. c. Felicis. §. quòd si quis de pœnis in 6. Rebuff. in praxi beneficiali. c. 1. nu. 8. car. 4. vide Iul. Clar. in pract. crim. quæst. 73.

Beneficia sæcularia vel feudalia, quæ sint dicitur in c. Obertus in fine, in tit. quib. mod. feud. amitt. & in c. 1. extra cōmod. & in l. in cōmodato §. sicut. ff. commod. prẹterea benef. est donum. Io. à Lignano in tract. de amicitia in c. de retributione. nu. 2. & sic omnis donatio cōpræhenditur in hac constitutione.

39 Officio ecclesiastico, & officia ecclesiastica sunt administrationes rerum ecclesiasticarum sine iurisdictione, vt sacristia. c. 1. de consuet. in 6. Io. de Silua in tractatu de beneficio in prima parte q. 2. Ias. in rubrica de officio eius, cui mandata est iurisdictio, num. 2. connumerat multa officia ecclesiastica. Io. Franc. Pauin. in tract. de offic. & potest. capituli sede vac. præludio 2. num. 6. & seq. Rebuff. super concordat. de collat. §. præfati in glossa officia ecclesiastica, car. 176. & pro officialibus ecclesiasticis bene gessisse eorum officia præsumitur. Menochius in tractatu de præsumpt. lib. 2. præsumpt. 85. num. 5. & quando pro officialibus sit præsumendum. Mascard. conclus. 1132. vol. 3. Iul. Clar. in practica Crim. q. 73.

40 Officium boni serui secundũ Paulũ in 2. ad Titum est esse subditum Domino. Secundo vt placeat illi in iustis honestis & licitis, & non contradicat. Tertio quòd eum non fraudet; sed illi ex bona fide seruiat & sit fidelis, humilis, nam seruum alti cordis fuge, vt futurum inimicum; & similiter seruũ adulantem fuge; sed si est verecundus ama, vt filium. & seruus debet dominum suum amare tamquam patrem, & honore afficere, & debet esse seruus lętus obsequendo domino suo, & si sunt inobedientes serui possunt ante tempus repelli, & perdunt salarium. vide Rebuff. super constitut. regiis tomo secundo in tractat. de famulorum salariis glossa secunda carta 238.

41 Officia vero ecclesiastica cum iurisdictione, & sine, numerantur per Gratianum in 21. & 25. distinctio. & sunt episcopus, sacerdos, vel presbyter, diaconus, subdiaconus, acolitus, exorcista, ostiarius, & cantor, & aliæ dignitates quæ sunt in ecclesia, & forsan alij Romanæ curiæ iudices, qui sunt officiales ecclesiastici, & totius orbis vicarij episcoporum. & officia ecclesiastica sunt administratio vel iurisdictio.

42 Et sequitur, in textu, & officio sæculari vel temporali aut perpetuo. sæcularia officia in cancellaria apostolica & in vrbe sunt multa, & variis nominibus nuncupantur; quorum nomina referre esset laboriosum. & officia sunt perpetua, id est ad vitam obtinentis, aliqua sunt temporalia, vt omnes magistratus laicorum vrbis & sic omnes iudices sæculares, & omnia officia aduocatorum, procuratorũ & notariorum omnium, tam Cameræ Apostolicæ & Rotæ, Auditoris Cameræ, Vicarij, Gubernatoris Curię, Capitolij Archiuij, & omnium iudicum, & tribunalium vrbis & hęc sunt officia sęcularia temporalia, & & perpetua vrbis. Iulius Clar. in practica Crim. quæst. 73.

43 Et deinde dicit ipso iure priuamus, & priuatos esse declaramus. & sic ipso iure priuantur supradicti committentes talia delicta, officiis, beneficiis, & aliis supra expressis. nam quandò Canon, vel lex hoc statuit, ob aliquod crimen, vel aliam iustam causam, tunc ipso iure amittuntur supradicta omnia, sine alia sententia declaratoria, probato delicto. Felin. in capitulo Rodulphus num. 24. de rescript. & ibi ponit omnia verba importantia sententiam ipso iure. Barbat. in cap. Si diligenti, numero 89. & sequent. de foro compet. & Alexand. in l. 1. in additione ad Bartol. ff. de his qui not. infamia. & ista clausula ponitur in lege finali ff. locati. & dictiones mox, ipso iure, ipso facto, & quæ

sunt latæ sententiæ ponit Fel. in d. c. Rodulphus.num 34.de rescrip.& late per Tiraq. in l.si vnquam. C.de reuo. don. in verbo reuertatur.num.21. vsque in fi. declarat quæ verba sint latæ sententiæ,& quæ ferendæ.ibi vide.

44 Verbum, careat viribus, importat ipso iure.Felin.in c.Rodulfus. nu. 27. & Tiraq in d. verbo, reuertatur.num. 161.& clausula, excommunico te,est latę sententiæ.Felin.ibi nu.28.& clausula nullam obtineat firmitatem,importat ipso iure irritum esse.Felin.ibi num.30. & prosequere in aliis verbis vt per Felin.& Tiraq.vbi supra.

45 Sequitur, & prętcrea infamiæ subiectos perpetuo, id est, vltra supradictas pœnas sint infames perpetuo, & infames sunt omnes, quos leges seculi infames appellat.cap.2.& 5.§.infames.6. q.1.& secundum canones infames sunt omnes quibus est irrogata infamia ipso facto.gl.in d. c. 2.6.q.1. in hac constitu. declarantur infames positi s. nu.19. vel numerati per Nauarr.nu. 13.in 8.not.infames sunt omnes contemnentes statuta ecclesiastica,qui numerantur in c.2. & in c. 17. 6.q.1.& omnes excommunicati sunt infames.c. 3.6. q. 1. & qui accusant, & non probant contenta in accusatione,vel calumniantur contra aliquem sunt infames.c.17.6.q.1.& melius est fama bona, quam diuitiæ multę.Alb. in l. si qui aduocatorum num. 1 C.de post.& paciscens de quota litis est infamis.Paul.de Castro in dicta l.si qui aduocatorum.num.1.Alber.nu.1.Roman.in princ.& qualiter infamia probetur Mascard.conclus.895.vol 2.

46 Infamia facti repellit promouendum ad ordines, nisi se purget: quia per purgationem demonstratur infamiam præcedentem fuisse falsam, & quę neminem grauat postquam per purgationem est deleta.c.habet.2. q. 5.c.6.dist.33.vbi Domin.& Pręp.nu. 6.Turrec.post Archi. nu.2.& ibi dixi num.2.& doctores in c.infamibus.de re.iur.in 6. Infamia iuris repellit promouendum,vt dixi in d.c.6.num.2.

47 Sequitur, Ac inhabiles ad illa, & alia esse volumus, id est, cum effectu eos inhabiles ad illa officia, & alia similia ipso iure volumus. & sic etiam super inhabilitate ad officia, & alia est data sententia à canone contra cõmittentes talia delicta & scelera.& quod sit inhabilis ad illa officia, & alia tam quo ad effectũ,quàm etiam per viam exceptionis, Berous in cap.ad aures. num.3. de rescrip.qui loquitur in verbo nolumus. & per volumus, vel nolumus fit constitutio.l. voluit de inter. act.l. nolumus.C. de testam. Abb. in cap. personas.de testib. Rebuff. super concord. in tit.de collat. §. volumus. car.225.& de verbo,volo.vide eundẽ Rebuff.ibi §.1.de collat.in glo. subire voluerit. col.3.car.160.& seq.

48 A quibus etiam prout quęque res erit tales,pœnę exigantur,id est,ab ipsis delinquentibus pęnę exigantur.i. puniantur iuxta qualitatem delicti. nam pœnæ de iure sunt imponendæ secundum grauitatem criminis,& secundum quod causa deposcit, sed bene cognito iudicio,prout quęque res postulat statuendum.l. respiciendum in princ.& l.aut facta.in princ.& vers. sed hæc quatuor genera cõsideranda septem modis.ff.de pęnis,ex personarum conditione,ex rerum qualitate, pœnæ constituendæ sunt.& sic aut durius,aut remissius,prout causa postulat.l.4,§.pen.ff.de incend.ruin.& naufr. Sed securius est omnia referre ad Principem, vt ipse declaret, qua pęna delinquẽs puniri debet, vel permutetur.l.moris.§.sed enim.ff.de pœnis.

nis. Sed si crimini à iure certa pœna statuta est, illa imponenda est à iudidice, vbi pœna certa à iure non est imposita, arbitrio iudicis imponi debet. c.de causis.§.illis etiam.de offi.deleg. & glossa & doctores.& c.fin.§.si quid tamen culpæ. 16.q.6.ibi. pro qualitate personarum, vel regula præcedentium canonum in persona habeatur, non in facultate delictum, & sic vbi pœna certa imposita est à iure, illa delinquenti imponatur; vbi incerta, iudici arbitraria est. in hac constitutione habemus certam pęnam in committentibus delicta in ea expressa: si vero committantur alia delicta, quã expressa, illa arbitraria sunt, & non simpliciter, vt dicit Nauarrus hic numero 44. & de pœnis delictorum vide Iulium Clarum in pract.crimi.q. 67.68. & multis seq. quæst. & pœnæ quæ imponuntur arbitrio iudicis & extraordinariæ quæ sint, vide eundẽ Iulium Clarum q.83.ibi.

49 Quæ cæteris sint exemplo, in cap. 3.§.deterius. 11.quæst.3.dicit textus quòd Prælati populis grauius delinquunt, & cæteris grauius puniuntur: quia exempla perditionis præbent subditis suis. vnde necesse est, vt tanto cautius à culpa custodiantͅ, quanto per praua quæ faciunt non soli moriuntur. & ibi Archidia. & Præposit. num. 4. Domin. col. fina. vers. item nota. ideo quilibet debet se à malo abstinere, ne pœna qua patitur propter delictum sit aliorũ exemplum: nam pœnæ exequuntur ut alij formidine earum à malo desistant, ideo dicitur hic, quæ cæteris sint exemplo.

50 Illis tamẽ, qui rem adhuc incognitam, complicesque, ac fautores & socios retexerint, impunitas concedatur.i.impunitas illis conceditur, qui publicauerint curiæ & Papæ complices, fautores, & socios, & in simili dicitur in cap.2.dist. 79. §. propter occultas.quòd reuelans & qui ad notitiam ecclesiasticam pertulit consilia coniurantiũ contra Papã, & particeps qui retulerit non solum est purgatus ab omni culpa, sed remunerationem habebit, & ibi Turrecrem. num. 7.8. & 9 & particeps facientis libellum famosum si fateatur fecisse, vel ut testis alium accuset, absoluitur ab excommunicatione. c.2.§.fin. 8. q. 1. & ibi vide Præpositum, Domin.& Archid. qui dicunt, quòd reuelantes euitant pœnam ordinariam, non autem extraordinariam.

51 Complices dicuntur domestici, propinqui, familiares, filij, nepotes, & consiliarij. Bart. in l. 1.num. 2.C.si rector prouinc.& ibi additio. Fel. in rubrica de treugua & pace declarat qui dicantur adhærentes, & complices dicuntur socij ad malum, & non ad bonum. Felin. vbi supra nu. 11. vers.complices.& per complices delicti potest probari delictũ. Ægid. Bossus de pluribus violentiis num. 66.& vide supra par. 1.nu.76.

52 Socius huius criminis potest ferre testimoniũ contra alium socium, de quibus sociis criminũ vide Iul. Clar. in pract.cri. q.21.vers.dictũ socij. cũ plurib. seq. & socius potest de sociis criminis interrogari, & esse testis. Alex.cons.69.nu.7.lib.2.Dec.cõs.224. Grãmaticus cons.21.& cõs.38.& cõs. 76.& cons.79.hic socius habilitatur, vt possit testimonium cõtra sociũ huius criminis ferre; & paciscentes de quotalitis vocantur socij futuri emolumenti.l.1.§.& quidem. ff. de variis & extra. cogn. secus in crimine falsi, quia socius criminis contra sociũ non admittitur. Petrus Surdus cons. 132. nu.27.& 67.lib. 1. & præsertim si est

periurus

periurus. Surdus ibi nu. 31. 32. & 68.

53 Ac fautores, vnde impunitas conceditur etiam publicantibus fautores cōplices, & socios, & sic qui publicāt Pontifici, eos qui præstant fauores in gratia, vel iustitia alicui. & q sint fautores dictum est supra nu. 23. & seq.

54 Impunitas conceditur, id est q iudex liberet eos sine aliqua pœna, qui retulerint hæc Papæ. l. qui seruū. 96. ff. de verb. oblig. vbi Bald. additio ad Alber. in dictionario, in ver. impune. & faciunt, quæ dicit Turrecre. in c. 2. nu. 10. dist. 79. quòd conceditur impunitas his, qui conspirant in Papam, si reuelant conspirationem, & ipsos conspiratores, & propter præmium quis inuitatur ad accusandum & reuelandum delictum in alium committendum.

55 Datum Romæ apud sanctum Petrum anno incarnationis Dominicæ 1574. Nonis Nouemb. Pontif. nostri anno tertio. De data constitutionum & illarum publicatione dixi in tract. de censib. par. 3. num. 48. & gloss. in c. fin. de reg. iur. lib. 6. Rebuff. super concord. in tit. de forma mandati in glos. Datum. carta 344.

56 Pęnæ ipositæ in ista constitutione Gregorij contra facientes scelera de quibus in ea sunt. Primo amissio beneficiorum ecclesiasticorum & secularium. Secundo priuatio officiorum. Tertio, incursio infamiæ. Quarto inhabilitas ad officia & beneficia. Quinto pęna extraordinaria, vt sup. nu. 45. & vlterius omnibus pęnis contentis in constitutione Bonif. de quibus in prima par. num. 75. quæ sunt tres, & sic in totum sunt octo pęnæ, quas etiā Nauarrus collegit super constit. Gregor. nu. 44. & istæ pęnæ statim committuntur facto pacto, vel promissione pro iustitia obtinenda apud sedem Apostolicam, & committentes scelera tria, de quibus in hac constitutione Gregorij. Abbas in c. ad falsariorum. num. 3. de crimine falsi.

57 Dictum est sup. par. 1. nu. 77. q in dubio nullus est condemnandus, sed prius cum iustitia, & veritate inquirendum est delictū, & nullus condemnandus antequam sit probatum verū & iustū delictum. c. primo semper. 13. 2. q. 1. quia iudex secundum allegata, & probata debet iudicare, vt dicunt Arch. Dom. & Præp. in d. c. primo sēper. quia suspicio non est sufficiens ꝓbatio ad condemnationē faciendam. & iudex debet iudicare secūdum probata, & actitata, & non secundum suspitionē & conscientiam suā; licet suspitio triplex sit temeraria, probabilis, & violenta. glossa in d. c. 13. & ibi Dominic. & Præpos. latius declarant. Quinimmo de iure probationes in criminalibus debent esse luce meridiana clariores. l. fi. C. de probat. immo si accusator non probat, condemnari debet. c. 7. §. quia. 2. q. 1. & incurrit in iudicium concussionis. cap. concussionis 128. 1. q. 1.

58 Calūniator est ille, qui accusat aliquē, & non probat cōtenta in accusatione. Ang. in l. atletas. §. calūniator. ff. de his qui not. infa. & calumniator pœna talionis punitur. c. 3. 2. q. 8. & c. 2. 2. q. 3. & calumniator qn̄ in sententia condēnatus vel absolutus dicatur c. 8. §. calumniatoribus. 2. q. 3. & faciētes calumnias Principes punire deberent. c. 6. 3. q. 1. & qua pęna sit puniendus calūnians clericū, vel ecclesiā. c. 8. 5. q. 6. & qn̄ accusator nihil probat, accusatus præsumitur innocēs. l. quotiēs §. qui dolo. ff. de prob. & cōtra accusantem tunc insurgit præsumptio calumniæ. Iulius Clarus in practica crim. q. 62. vers. dixi. & Alfonsus in practica

crim.

crim.canon.in prima conclus. col. 2. & puniendi sunt pœnis canonicis priuatione sacramentorum, & communione fidelium. c.4.& 5.5.q.6.

59 Et detractores, & calumniatores sunt similes inimicis.c.24. dist. 1. de pęnit. immo detractores sunt homicidæ:quia quantum in eis est, priuãt de anima & vita hominẽ: nã detrahere est negare bona a Deo alicui collata vel inuertere.glossa in d.c.24.Et iniquitas oppressionis,& iniustitia,iudicium sanguinis est. & licet gladio non occidat, uoluntate tamẽ occidit. c.25.vbi etiam glo.dist. 1. de pænit. & appellatione homicidij omne iniquum modum ad nocendum fratri, & proximo continetur.cap.28 dist.1. de pęnit.ergo detractores,& falsi accusatores quærentes per uias iniustas opprimere accusatum innocentem, homicidæ sunt tam apud Deũ, quàm apud homines,& peccant mortaliter. Turrec.in c. 4.nu.4.dist.46.& ibi dixi num.3.

60 Nihilominus per malum fit bonũ, cum bene accipitur afflictio,& substinetur; cum mala prosint bonis,& sancta nocent malis ad iudicium,vt in Iuda.cap.66.dist.2.de consecrat.& ideo beati qui exuriunt & sitiunt iustitiam c.92. in fi. dist.2. de consec. & Christiani persequentes Christianum sunt Christi inimici.c.52.23. q. 4. persequentes,& amouere nitẽtes Christianum aliquẽ, perpetua infamia notantur,& mortui sunt actibus diuinis, licet non humanis.c.9.3.q.4.nam mali semper persequuntur bonos, & in hoc mali sunt ministri diaboli, & boni familiares Dei.c.3.3.q.1.& in persequutione bonus clamare debet, Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me festina. c.48.§.est ergo.7.q.1.& Psalm.Domine Deus meus in te speraui, saluum me fac ab omnib. persequẽtibus me.

61 Et si feratur sententia iniusta notorie ex actis contra innocẽtem oppressum,ab omnibus in cunctis causis subueniri debet. c.11.3.q.6.& c.89. 11. q.3. quia sentẽtia iniusta à iudice inimico lata præsumitur.c.1.& 2.5.q.5. nec sententia iniuste lata secundum fidem catholicam alicui nocet. c.47. & 48.11.q.3.& iudicium & definitio regio metu, vel iussu iudicibus ordinata, non valet. c.8. 25.q.1.& ratio est,quia sana fides non est vbi non est iustitia; & iustus ex fide viuit, & vbi charitas & dilectio proximi non est, non potest esse iustitia.cap.29. 24.q. 1.& qui iustum iniustum facit abhominabilis est apud Deum. c. 57. & seq. 11.q.3.& qui iustum damnat mortificat innocentem.c.88. 11. q. 3. & qui consentit peccantibus apud Deũ maledicitur. c.100.11.q.3.

62 Veritatẽ occultat, qui iniustitiam facit, & iram Dei super se prouocat, quia magis timet hominem, quàm Deum,& tam est reus qui occultat veritatem, quàm qui mendacium dicit, quia occultando prodesse non vult, & nocere desiderat.cap.80.11.q.3.& ideo iniuste & sine delicto nullus persequi, iudicari, vel puniri debet, ne Iesus ꝑsequatur,iudicet, & puniat ꝑsequentem, vel talia facientem.c.82. 11. q. 3. sicut qui veritatem vendit, Christum vendit, sicut Iudas, quia Deus veritas est.cap.83.11.q.3. nam Christus est sapientia,iustitia,sanctitas,& fortitudo, & quotiescunq. vincimur à vitiis contrariis virtutibus, Deum negamus, & quotiens bene agimus,Deum confitemur. c. 84. per totum.11.q.3. veritatem negans pecunia, vel falsum testimonium dicens, Deum negat, & vendit. cap. 82. §. hic

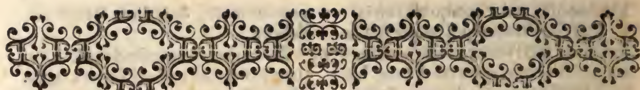
hic quoque. vndecim quæſt. tertia.

63 Lites tractantes quicunque ſint ſecundum facti veritatem & vias iuris iuſtum & verum quærere debent. l. ſi poſt diuiſionem . C. de iuris, & facti ignoran. Specul. in cap. 1. num. 41. de poſtul. lib. 6. non autem cauſas tractare cum arte, machinando multa falſa, & mendacia inueniendo. §. illud quoque. in auth. de exhiben. reis. Spec. in d. c. 1. num. 5. de poſt. lib. 6. vbi dicit, quòd homo malitia deditus, omnem malitiam adinuenit, quòd aduocati, procuratores, & iudices facere non debent.

64 Nam peccato conſentiens & defendens peccatorē maledictus erit apud Deum & homines: nam qui peccatorem defendit, acrius puniri debet, q̃ qui peccat; & ſimiliter qui dedit conſilium, & conſenſit peccato, culpabilis iudicatur. c. 100. 11. q. 1.

65 Libellus et ſententia in hac conſtitutione qualiter formandi ſint. vide infra in tertia par. num. 114. et 115.

VERGINII DE BOCCATIIS A CINGVLO I.V.C. ROMANI

TRACTATVS DE PACTIS,

ET PROMISSIONIBVS FACTIS PER litigantes vel impetrantes pro obtinenda gratia, vel iustitia apud Sedem Apost.

TERTIA PARS.

CONTINENS DECLARATIONEM CVIVSDAM instrumenti pactorum,& promissionum de re litigiosa in Romana Curia, quod fuit productum à quodam procuratore paciscentium petente illius exequutionem coram iudice Ecclesiastico. Quare super eo voluit omnes partes discutere, & pro clariori discussione diuisit in tresdecim partes,ad hoc vt veritas magis elucescat. Tenor vero instrumenti est tenoris infrascripti

---

SVMMARIVM.

1 *INstrumenti pactorum tenor vsque ad num. 13.*

13 *Instrumẽti pacti de quota litis productio p procuratorẽ in Rota*

14 *Instrumentum præfatũ quare factum sit per D.*

15 *Litigiosa res potest ex causa dotis alienari lite pendente in certis casibus, & quibus.*

16 *Alienatio litigiosæ rei ex causa dotis, cum pactis & cõuentionibusq; infrascriptis qualiter intelligenda.*

17 *Fraus præsumitur quando fit instrumẽtum dotis mulieri maritatæ,& quæ diu stetit cum marito.*

17 *Dolo quando quid actum censeatur.*

18 *Conditionem important illa verba,cũ istis tamen pactis & conditionibus*

19 *Clausula, in euentum victoriæ supradictæ litis in primis & ante omnia de corpore*

de corpore dictæ hæreditatis soluantur debita facta & facienda pro dicta lite, & si non vincant, nihil volunt habere, est pactũ de quota litis.

19 *Pactum de quota litis qualiter formetur.*

20 *Promittens facere sumptus in lite de suo, vt recuperet in casu victoriæ, & non aliàs in parte rei litigiosæ, prohibetur de iure.*

21 Promittens aduocato vel procuratori mille pro salario in casu victoriæ litis, dummodo faciat sumptus de suo, non valet talis promissio.

21 *Mandati actionem perdit qui promittit facere litem periculo suo.*

21 *Procurator, vel aduocatus non potest pacisci de mercede in casu victoriæ litis in fine.*

22 *Iuramento erogãtis pecunias stare promittens in summa, an liceat*

23 *Pactũ de quota litis dicitur depredatio cõtra cliẽtulum litigantẽ facta.*

24 Pactum de quota litis habet locum cũ procuratore vel aduocato litterato vel illitterato.

24 Salarium aduocato, vel procuratori ultra taxatũ à iure promitti non põt.

25 *Pactũ de quota litis quare ꝓhibeatur.*

26 *Salarium taxatum a iure, vel à statuto potest ab omnibus peti, non taxatum non potest peti.*

27 Pacisci de certa re deducta in iudicio, procurator vel aduocatus non põt.

27 *Pactum factum vt detur res non deducta in iudicium in casu victoriæ litis est prohibitum.*

28 Promissio omnis facta in casu victoriæ litis est prohibita.

29 Pactum de quota litis vt detur vxori procuratoris, vel aduocati in casu victoriæ est reprobatum. & nu. 44.

30 Pactum de quota litis non valet de iure ciuili non solum ratione finis, sed formæ.

31 Paciscens de quota litis dicitur redemptor litis.

32 Conspiratores vocandi sunt dantes et recipientes pro iustitia obtinenda.

33 *Pactum de quota litis fieri non potest inter consortes eiusdem litis pro vna parte. & num. 34.*

34 *Consors litis quis dicatur.*

35 Consors litis ex pacto huiusmodi de iure nihil potest recipere.

36 Pactum uel promissio rei litigiosæ propter merita, vel propter expensas factas an valeat.

36 *Merita sunt probanda æquiualentia rei donatæ.*

37 *Litigiosa res non debet ante finem litis in aliquem transferri, & quare.*

38 *Cessio de re litigiosa in fauorem cuiuscunque est prohibita.*

39 Paciscentes de quota litis sunt in dolo

40 *Promissio 2000. scut. de re litigiosa in casu victoriæ est prohibita.*

41 Promissio ꝑ mercede vel salario facta de re litigiosa vltra 100. nõ valet.

42 *Litigiosa res non potest dari etiam cõiunctis personis.*

43 Promissio 2000. & 1500. vt soluãtur M. et B. de bonis litigiosis an valeat

44 *Peccans pluries in eodem delicto seuerius punitur. num. 45.*

46 Pœnæ quibus puniuntur paciscẽtes de quota litis sunt nouem, & numerantur. nu. 47.

48 *Paciscens de quota litis est fur.*

49 *Pactum factum de dando aliquid aduocato nomine Palmarij post finitam litem, valet.*

50 *Promissio rei litigiosæ facta pluribus per D. præsentibus & acceptantibus quid operetur.*

51 *Constituit D. dictos paciscentes de quota litis procuratores irreuocabiles.*

52 Dotes filiarum D. est residuũ ꝙ remanebit detractis supradictis promissionibus.

Papæ

portio filiæ nouercæ in pœnam.

133 *Filia primi matrimonij non succedit in bonis relictis nouercæ ex voluntate patris sed in pœnam.*

134 *Bona nouercæ relicta applicantur Dianæ, & bona relicta Dianæ, nouercæ & sic in pœnam non ex voluntate testatoris.*

135 *Nouerca non fuit hæres Baldassaris & propterea intrat substitutio domus Lauretanæ.*

136 *Filius primi matrimonij quando possit supplementum legitimæ petere instituta nouerca.*

1 N Dei nomine amen anno domini nostri Iesu Christi 1573. die vero 15. Decembris personaliter cõstituta coram iudice Maceratensis ciuitatis D. filia B. & vxor. q. F. & exposuit Potestati, quòd annis retroactis fere viginti & vltra, ipsa. D. transiuit ad secunda vota, & cum præfato. F. matrimonio se coniunxit. & insuper filiam susceptam ex A. primo viro, in vxorem tradidit. M. filio dicti F. & hoc ideo dicta D. vt ipsa asserit, quia manifeste præuidebat & cognoscebat ꝙ M. tunc ipsius D. nouerca appetebat hæreditatem B. patris ipsius D. dolo occupare prout occupauit. & ipsa D. nemini alteri quàm præfato F. & successiue eidem M. defensionem suorum iurium melius committere arbitrabatur. & cum dictus M. præter onera matrimonij substinuerit litem per 11. annos & vltra pro recuperanda dicta hæreditate cum maximo ipsius M. damno & interesse; & insuper ipsa D. P. in vxorem destinauit E. alteram eius filiam. Qui quidem P. tam ante matrimonium, cum dicta E. contractum quàm post multos labores incommoda, damna, & interesse passus est, tam in vrbe quàm in prouincia pro defensione pręfatæ litis vertentis super dicta hæreditate sine præfatorum M. & P. auxilio, sollicitudine, & impendio, fore perituram attenta magna potentia aduersariorum, qui vt ipsa D. dicta hæreditate omnino priuaretur, Eamdem vt ipsa dixit de ingratitudine erga præfatum suum patrem turpiter calumniauerint. Cumque præfati M. & P. vltra denarios proprios erogatos multa debita cum diuersis personis eorum, & cuiusque ipsorum propriis nominibus, & tam insimul quàm vicissim pro dicta lite contraxerint, prout ipsa D. medio iuramẽto, tactis scripturis dixit, & asseruit, & præfata D. nihil aliud præfatis eius generis promiserit, & dare & obligare potuerit in dotem suarum vxorum ac in eorum recognitionem, remunerationem, & satisfactionem, quam dictam hæreditatem, & iura & actiones eidem D. super dicta hęreditate competentes & spectantes, & propterea ad pręfata matrimonia contrahenda, & litem substinendam proprios denarios erogare, ac debita facienda pręfati M. & P. inducti fuerunt. idcirco dicta D. volens recognoscere bonam fidem pręfatorum, & pro eius parte adimplere promissa, & vitio ingratitudinis non se subiicere; sponte & ex eius certa scientia per se suosque hęredes, cum pręsentia A. P. & M. eius proximiorum consanguineorũ consentientiũ, dicta omnia & singula vera fuisse & esse affirmando, & iurando, renuntians, in primis & ante omnia pręfata D. beneficio Velleiani senatusconsulti, legi Iulię, epistolę diui Adriani, authen. si qua mulier

mulier, & oibus aliis legibus statutis reformationibus constitutionibus & decretis in fauorem mulierum introductis. certiorata prius de importantia dictarũ legum, & iurium per pręfatum Potestatem, quibus omnibus expresse renunciauit, omni meliori modo dedit, tradidit, cessit, & cõcessit pręfatis V. & E. ac M. & suis filiabus & generis præsentibus omnibus stipulantibus, acceptantibus, & recipientibus omni meliori modo pro se ipsis, in dote, & nomine dotium totam hæreditatem & bona dicti q. B. per dictam M. occupatam, & nunc per filium eiusdem indebitè possessam; nec non omnia iura & actiones, ipsi D. super dicta hæreditate & bonis competentia, & competitura, & competituras, &c.

2 Cum istis tamen pactis & conditionibus infrascriptis, videlicet quòd in euentum victoriæ supradictæ litis, in primis, & ante omnia de corpore supradictę hæreditatis soluantur, & satisfiant omnia & singula debita pro dicta lite facta, & facienda per supradictos M. & P. eius generos vsq; ad finem litis, & restituantur denarij per ipsos erogati, de quibus debitis & denariis ipsa D. stare voluit, & vult iuramento præfatorum M. & P.

3 Item quòd recuperata tota hæreditate & finita lite tam super præfata hæreditate, & illius fructibus quã expensis damnis & interesse, præfatus M. habeat, & habere possit de corpore dictæ hęreditatis pro mercede, & remuneratione omnium damnorum & interesse per ipsum passorum, tam in lite, quam in alimentis pręstitis dictę D. & E. scut. duo millia monetę.

4 Item P. habere & consequi possit oẽ id & totum, & quicquid recuperabitur à L. & eius procuratore, & fideiussoribus ratione fructuum perceptorum ex dicta hęreditate & bonis; necnon ratione damnorum & interesse et expensas propter dictam litem, & occupatam hęreditatem, ac impintam calumniam quomodolibet in iuditio, & extra passorum & patiendorum. & hoc pro remuneratione & satisfactione omnium damnorum, expensarum, & interesse, periculorum, & laborum per ipsum P. patiendorum.

5 Item quòd B. patruus D. pręfata hęreditate recuperata, & dicta lite vt supra finita habeat, & consequi possit scut. 1500. tam pro restitutione denariorum per ipsum erogatorum in principio litis, quàm remuneratione laborum A. & L. filiorum; ac pro omni eo, quòd ipse B. pretendere possit occasione dictę litis, & hęreditatis, quomodocunque & qualitercunque. & si dicta scut. 1500. consequi voluerit, renunciet in primis, quatenus non renuntiauerit, omni conuentioni aliàs inter ipsum B. & D. initę & omnibus iuribus & actionibus sibi de, & super dicta hęreditate quomodocumque & qualitercunque nunc compepetentia, & in futurum quouis modo causa & occasione cognita, vel incognita, tacita, vel expressa vigore alicuius chirographi vel contractus, seu testamenti forsan in futurum competituris. aliàs pręsens promissio sit nullius valoris efficacię vel momenti.

6 Quę scut. 2000. obligata pręfato M. 1500. scut. obligata B. soluantur post finitam litem, vt supra in tot bonis stabilibus, vel in denariis arbitrio pręfatarum V. & E.

7 Pro quibus debitis satisfaciendis necnon pro scut. 2000. M. & pro consequutione, restitutione, & refectione

ne omnium fructuum expensarum damnorum & interesse P. ac 1500. B. vt supra respectiue obligatis & promissis eisdem M. & P. præsentibus stipulantibus, & acceptantibus pro se ipsis eorum hæredibus & successoribus, & supradicto A. præsenti & nomine præfati B. sui patris eiusque hæredum stipulantibus, & acceptantibus, & mihi notario &c. cum supradictis omnibus & singulis pactis conditionibus & renunciationibus, respectiue dicta D. obligauit, & hypothecauit dictam hæreditatem dicti B. sui patris, & omnia iura, nomina & actiones ipsi D. competentes & competituras.

8 Constituitque insuper præfatos M. & P. & eorum quemlibet procuratores irreuocabiles, etiã in rem suam, & quibus omnibus & singulis supradictis obligationibus satisfactis.

9 Residuum dictę hæreditatis sit, & esse intelligatur pro æquali portione pro dotibus & dotium nomine præfatarum V. & E. præsentium, stipulantium, & acceptantium, & recipientiũ pro seipsis, & hæredibus.

10 Reseruata tamen ipsi D. tertia parte fructuum donec ipsa vixerit super residuo dictæ hæreditatis in dotibus assignantis.

11 Et quoniam dubius est litis euentus in casu succumbentiæ præfatæ litis, &c. dicti M. & P. sponte &c. pro se, &c. præsentibus stipulantibus, & acceptantibus promisserunt, & quisque ipsorum promisit bene tractare, & coniugali amore prosequi pręfatas V. & E. eorum vxores, illasque alimentare veluti fuissent competenter dotatæ.

12 Ac debita per ipsos & eorum quemlibet contracta pro dicta lite de eorum, & cuiusque ipsorum bonis propriis pro equali portione satisfacere, & vlterius ipsam D. alimentare, & vestire donec vixerit.

13 Quæ omnia & supradicti omnes promiserunt attendere, & obseruare cum iuramento, cum clausulis amplissimis cum decreto Potestatis, qui mandauit insinuari, &c.

Ego Simeon notarius scripsi & subscripsi.

Istud instrumentum fuit productum in Rota per procuratorem P. & petita illius exequutio, fuit oppositum de constitutione Bonifacij. nunc videndum an contractus sit licitus, & supradictæ constitutioni locus.

14 Quæ dicuntur in prohemio istius contractus possent impugnari cum veritate facti, quæ est in alio modo quàm hic narratur; quia pater exhæredauit filiam propter ingratitudinẽ, instituit M. cui substituit domum Lauretanam si non esset hæres M. nihilominus vt excluderet, M. & domum Lauretanam supradictum contractũ fecit.

15 Et licet res litigiosa ex causa dotis alienari lite pendente possit, vt in l. fin. C. de litigios. in fine, ibi qui vel dotis nomine vel ante nuptias donationis, vel transactionis, aut diuisionis rerum hæreditariarum factæ, vel per legati, vel per fideicommissi causam tales res, vel actiones dederint vel acceperint, vbi glossa & doctores omnes. tamen ista alienatio lite pendente est fraudulenter facta, vt infra patebit, num. 17.

16 Quoniam non fuit simpliciter facta ex causa dotis, sed cum pactis & cõditionibus infrascriptis. videlicet ꝙ in euentum victoriæ litis præfatæ, inprimis & ante oĩa soluantur debita, vt supra num. 2. & quando supradicta

cta stipulantur inter D. M. P. & A. pręsentes,& acceptantes,dicitur cum omnibus supradictis pactis conditionibus, & renunciationibus respectiue,vt supra num.7. & in num. 9. dicitur quòd residuum dictæ hæreditatis sit, & esse intelligatur pro æquali portione pro dotibus,& dotium nominę præfatarum filiarum stipulantium,& acceptantium; & sic dos non est in tota hæreditate litigiosa,sed in residuo, quod solutis promissionibus supradictis remanebit de dicta re litigiosa, adeo quòd nomen dotis fuit positum pro colore,nō pro veritate: quia detractis debitis & aliis præmissis summis nihil aut parum remanet pro dote; & res litigiosa non potest alienari.dicta l.fin.C.de litig.

17 Secundo E.& V.erant antea maritatę,& diu permanserant cum maritis; & fraus præsumitur, quando fit instrumentum dotis mulieri quæ diu habitauit cum marito post contractum matrimonium. Calcan. consil. 36. num. 2. maxime quando fit alienatio, vel contractus mente dolosa, & abscondita machinatione, vt dicit textus in dicta l.fin. C.de litig. vers. iustum est enim. & ibi Bald.nu. 3.nā dolus malus est quædā machinatio alterius decipiēdi causa,cū aliud agitur, & aliud simulatur,vt alter fallatur & decipiatur. l. 1. §. dolum. ff. de dolo malo, & ex qualitate facti dolus probatur.l.1.§. fin. ff. doli mali, & met. except.& ibi glossa.& l. dolus. C. de rescind.vend.& ibi glossa, & l. Iulianus §.si venditor.ff.de act.ibi dolo fecit qui de artificio mentitus, aut de peculio,prout in præsenti casu mentita est D.quia hæreditas litigiosa non fuit data filiabus ex causa dotis, sed sub falsa dotis assertione, cum pactis & promissionibus illicitis, & vsa est nimia cautela.propterea est in dolo.Bald.in l.in testamento.num.3.C. de testam.& cons. 75. num. 2. lib. 2. quia insolita cautela reddit actum suspectum. Curt.Iun.cons.178.num. 13.lib.2.Mascard.de probat.cōclus. 531.nu.103.vol.1. & falsa asseueratio dicitur dolus, quando scienter facta est.l.1.& l.si quis affirmauerit.ff. de dolo.Aymo.cons.282.num.8. lib. 2.& infra num.39.

18 Illa verba cum istis tamen pactis, & conditionibus infrascriptis vt supra num. 2. important conditionem. Alex.cons. 119.num.1. lib.1. in casu præsenti conditionem importat huius contractus.Io.Petr. Surdus cons. 143. num.1.lib. 1. maxime quia nu. 7.repetitur,cum supradictis omnibus & singulis pactis, et conditionibus respectiue dicta D.obligauit dictam hæreditatem B. litigiosam supradictis M. & aliis præsentibus & acceptantibus,& stipulantibus,promissiones,pactiones, & alia præmissa. Decius cons.401.num.1.& sic illa datio in dotem est facta sub conditione, vt detractis prius promissionibus residuum sit filiarum.quòd residuum dictæ mulieres acceptarunt, vt supra num.9.

19 Quod in euentum victoriæ supradictę litis in primis, & ante omnia de corpore supradictę hæreditatis soluantur debita facta & facienda, pro dicta lite,vt supra num 2.& sic de corpore hęreditatis litigiosæ in primis soluenda sunt debita facta in hac lite per supradictos, in casu victoriæ litis pręfatę pendentis in Rota. et si non vincunt nihil volunt habere, sed debita per ipsos, et eorum quemlibet contracta, perdita lite de eorum, et cuiusque eorum bonis propriis pro ęquali portione satisfacere, vt supra

H num.

num. 11.& 12. nam D. promittit soluere debita in casu victoriæ litis supradictis, & illi promittunt ꝙ si non vincunt, volunt soluere de suo debita. quæ promissio est pactum de quota litis & reprobatum: quia qui ponunt labores & pecunias, vt vincant vtentur omni calumnia, & conabuntur per fas & nephas vincere. l. si qui aduocatorum. C. de postul. vbi Bart. Bald. Franc. Aret. numero primo. Paul. de Castr. & Romanus. num. 3. Ias. in l. sumptus. in princip. ff. de pactis. & c. 2. §. arceantur. 3. q 7. Roland. à Valle. cons. 36. num. 20. & 21. lib. 3. vbi cõcludit quòd pactum de quota litis tunc est, quando fit respectu rei in iudicio deductæ infra num. 54.

20 Et quia M. & P. procuratores promiserunt facere sumptus in lite de suo, vt dictos sumptus recuperent in casu victoriæ & non aliàs in parte rei litigiosæ, quòd à iure prohibetur in l. sumptus. ff. de pactis vbi quòd sumptus facti in lite si promittantur solui de re litigiosa non licet. & sic in casu victoriæ non solum recuperabunt sumptus factos in lite, sed euitabunt damnum. Salic. in l. si remunerandi §. Marius col. 2. vers. iuxta quęro. ff. mandati. Roman. in d. l. si qui aduocatorum. num. 8. vbi dicit quòd pręsumitur contra facientes sumptus, quia in casu victoriæ non solum consequuntur lucrum, sed euitant damnum. & Salicet. in dicto §. Marius dicit quòd est passurus maiora damna in casu succumbentiæ. per quas rationes reprobatur glossa in dicto §. Marius tam à Saliceto ibi vers. iuxta quòd, quam à Romano in dicta l. si qui aduocatorum. num. 7. vers. sed hæc communis, & bene, quia tale pactum non valet. Paulus de Castr. in l. sumptus. num. 2. ff. de pactis.

21 Et si promittatur aduocato vel procuratori mille pro salario in casu victoriæ litis, dummodo faciat sumptus litis de suo, non valet talis promissio. nam in l. si remunerandi §. Marcellus. ff. mandati dicitur quòd ille qui promittit agere suo periculo, perdit actionem mandati; si nihil promisit de periculo, & exposuit de suo, repetere potest. vbi glossa Salicet. & alij. prout fecerunt supradicti, num. 2. & 11. & 12. propterea perdiderunt actionem mandati ad pecunias expensas in lite. Barr. in d. l. si remunerandi §. Marius. nu. 1. & ibi Salicet. in positione casus, & non solum circa expensas factas in lite, sed pro eo ꝙ condemnatus fuit vt fideiussor. & idem dicit Fulgos. & Alber. dicit ꝙ tale pactum est improbatum, & obligationem nõ parit. Paul. de Cast. in l. sumptus nu. 2. ff. de pactis. ait ꝙ procurator paciscens perdit actionẽ mandati ad id quòd soluit pro clientulo. Aret. & Bald. in dicto §. Marius, & hæc videtur communis opinio.

Et non potest procurator vel aduocatus pacisci de mercede, vel salario in casu victoriæ litis, & siue vicerit causam siue non, & de aliqua quantitate pecunię paruula vltra mercedem sibi dandam si vicerit causam. Alfonsus in practica crimin. canonic. lib. 9. conclus. 14. in tit. de aduocatis.

22 Et D. stare voluit circa pecunias erogatas iuramento M. & P. vt supra nu. 2. in fine, iuxta text. in l. admonendi §. fin. ff. de iure iur. vbi Bart. Ias. & & cęteri scribentes, & Mascard. de probat. conclus. 952. nu. 17. & seq. vol. 2. & ibi de materia huius iuramenti, & Plotus in l. si quando. num. 56. & seq. C. de in litem iur. & ex facultate data supradictis liquidandi eorũ expensas proprio iuramento ipsorũ videtur

detur.data facultas vt possint illa liquidare vsque ad quancumque summam,& sic hoc iuramento absorbere totam dictam hæreditatem ex causa dictarum expensarum.

23 Et ideo pactũ de quota litis dicitur deprędatio contra clientulũ litigantẽ facta. Aret.in l.si qui aduocatorũ.nu. 3.vers.noto secundo. C. de postul.& paciscẽtes dicuntur deprædatores, vt dicitur in textu dictæ.l.si qui aduocatorũ vbi Bald.id notat. Alber. col.1. vers.nota dicit prædam esse cũ aduocatus paciscitur de quota litis,& Roman.ibi nu. 1.notat ꝙ paciscentes de quota litis dicuntur derobatores, & tales paciscentes de quota litis possent puniri vti derobatores,& deprędatores. Tiraq. de nobilitate. c.29.n. 45.& Pręposit.in c.2.§.arceantur.3.q. 7.notat ꝙ si aduocatus paciscitur de quota litis dicitur deprædare clientulum,& redemptor litium.Sicardus in l.1.nu.1.C.de procur.& Fulgos.in d. l.si qui aduocatorum,nu.1.vers.nota. 2.& vide infra nu.31.

24 Et habet locum in aduocato litterato vel illiterato. Roman.in d.l. si qui aduocatorũ nu.1.vers.& habet locum C.de postul.quia non licet ei pacisci cum clientulo vltra salarium taxatum à iure, & quatenus paciscatur vltra, Iudex nõ debet iudicare iuxta stipulationẽ, sed secundũ ꝙ in constitutione vel lege cõtinetur: quia illud plus habetur ac si non fuisset promissum,tanquam factum contra legem.l. nõ dubiũ.C.de legib.l.si non sortẽ.ff. de condit.indebiti,in secũdo respõso, & l.contra ius ff.de pact.nec valet accessio fideiussoris. l. cum lex ff. de fideiuss.nec valet promissio pœnæ. Afflict.super constit.reg.Siciliæ in constitutione hac edictali.n.9.propterea dubito de decis. Guid. Papæ 102. & 190.& de eius cõs.205.n.25.quia est cõtra l.1.§.in honorariis.ff.de var. & extra.cog.&est cõtra com.opin.doct. licet sit in casu iurato in quo põt peti absolutio à iuramento,vide j.nu. 60.

25 Et prohibetur hoc pactũ de quota litis primo quia est damnũ cliẽtuli;secũdo quia paciscẽs facit propriã alienã causam vt per omnẽ modũ etiã calumniosum victoriã,quærat.Roman. in d,l.si qui aduocatorũ nu.5.vers.& tenendo hanc opinionem, quia aduocatus fit nimiũ sollicitus, & lex præsumit contra eũ ꝙ excogitat oĩa mala mũdi.l.ab Anastasio.C.mandati, vbi Bald. hoc tenet, maxime qñ promittitur res litigiosa;ideo Angel.in l.sum ptus ff.de pact. dicit ꝙ oĩs qui paciscitur de quota litis efficit litis redemptor.Alex.in l.litẽ nu.2. C. de pactis dicit quòd faciet per fas & nephas quicquid põt vt veniat ad victoriam. Fulgos.in d.l.si qui aduocatorũ nu. 3. dicit ꝙ paciscẽtes sunt qui perseuerãt in pacto vsque ad finem litis, & tunc propriè est pactum de quota litis qñ habet respectũ ad rẽ in iudicio deductã.Roland.cons.36.nu.20 & 21.lib. 3. & aduocati paciscentes de quota litis in vrbe apud degeneres numerabantur.c.2.§.apud vrbem.3.q.7.& ideo in multis casibus aduocatus excedit officiũ suum,quos numerat Paris. de puteo in tractu syndicatus in tit.de excessu aduocatorũ per totum.

26 Præterea aduocatus procurator & tabellio petentes salaria quæ taxata sunt à cõstitutionibus, vel à iure non incurunt aliquas pœnas. l. salarium vbi glossa ff. mãdati dicit ꝙ salarium procuratoris non excedit scut 100.l. 1.§.aduocatos,& §.licita. ff. de variis & extr. cognit. & Salicet. in dicta l. salarium not.1.Specul in capit.1.nu. 24.de postul. lib.6.Egid.Bellamera.

Decis.437.Tiraquel.de nobilit. c.29. num.25.& seq. Et si plus iusto salario exigunt sunt deprædatores, & possunt cogi, si exigunt plus debito illud plus exactum restituere. Tiraq. in dicto cap.29.num.52. de nobilitate. Io. Monachus in quarta glossa, in cap.1.de sententia excom. in extrau. Nauarrus in constitutione Gregorij. num.34.

27 Et procurator & aduocatus non possunt conuenire & pacisci decertare deducta in iud.vel non deducta, licet Bald. in l. si qui aduocatorum.nu. 1.C.de postul.dicat ꝙ potest pacisci super re nō deducta in lite per l. 1.C. de suffragiis, quē Salic.ibi col.2.vers. extra igitur, sequitur cū per l.1.§.& si nomine ff. de variis & extraord. cognit.qui est vers.§.& quidā, vbi in textu dicitur litis causa 1.malo more pecuniam petis, & societatē futuri emolumēti, ita ꝙ non excedat licitā quātitatē salarij dari solitā pro singulis. Paul.de Cast.in d.l.si qui aduocatorū repræhendit Bald. & Salicet. in eo ꝙ dicunt valere pactum factum super alia re non deducta iudicio, & super qua non erat controuersia, rationē tamen victoriæ obtinendæ rei deductæ in iudicium, quia est eadem ratio prohibitionis qua inducitur aduocatus ad calumniandum. nam vbicunque pactum confertur in euentū victoriæ litis, vt puta si vincam volo habere tantum, si non vincam, nihil volo habere, sed volo te iuuisse gratis; semper pactum est reprobatum: quoniam vt vincat, omni calumnia, & falsitatē, quibus poterit, vtetur, etiam per fas & nephas. & hanc opinionem probat per dictam l.si remunerandi §. Maurus & l.salariū ff.mandati. Aret.ibid. nu. 1.Alber.vers.in glossa dicit quòd hæc est communis opinio.Roman.ibi nu.3.& 4.Alex.in l. litem. C. de procur. Fulgos.in §. Maurus num.2.

28 Et sic omnis promissio facta aduocato & procuratori in casu victoriæ litis, de certa quantitate bonorum in lite positorum semper est reprobata: quia vt vincat faciet quicquid poterit, per fas & nephas; secus si non dicit in casu victorię.Rom.in dicta.l.si qui aduocatorum. nu.4.& 5.Alex.in l. licet.C de procur.nu.2.& ibi etiā Fulg. & in his terminis procedunt constitutiones Bonifacij, & Gregorij pro obtinenda iustitia apud sedem Apostolicam.Rebuff.in l.litis nomen. 36. ff. de verb.sign.Francis.Mar. Decis.19. parte 1. num.2.

29 Pactum de quota litis factum, vt non detur in casu victorię procuratori, vel aduocato, sed vxori suæ est reprobatum.glossa in l. si remunerandi. §.Maurus in verbo pactus ff.mandati, ibi datis dominæ meæ ꝙ perinde habetur, ac si daret procuratori marito, & ibi Salicet.col.2.vers.quæro nūc.& Alber.vers.sub nomine alterius, & facit. l. si per impressionem. C. ꝙ met. causa, & hęc faciunt pro declaratione pacti appositi in d.instrum. num.5.vt dicetur infra nu.44.& hęc fiūt in fraudem legis.glossa in c.plerique 14.q.3. vbi Archidiaconus.

30 Et ista pacta de quota litis non valent de iure ciuili, cūm sint improbata non solum ratione finis, sed formę Salicet.in d.l.6.§.Maurus.vers. pacta autem ff.mand. Iacob. de Aren. in l. sumptus. ff. de pact. dicit quòd non debet quęri an aliquis paciscatur de quota litis, sed solum an excedat salarium à lege taxatum; licet contrarium teneāt omnes doctores. sed opinio Iacobi de Arena potest adaptari ad constitutionem Bonifacij; in qua prohibetur nihil pacisci, promitti

vel dari pro obtinenda victoria apud ſedem Apoſtolicam. & quòd non valeat pactum de quota litis tenet Petrus de Vnzola in pract. notariatus, in cap.de diuiſionibus pactorum. nu. 7.& 8. nec etiam valent de iure canonico.cap.2.§.arcentur.3.q.7. vbi Archidiac. Domin. Præpoſit. & Ægid. & ratio propter quam non valet pactum huiuſmodi eſt, quia adducitur aduocatus ad delinquendum, vt uincat, & omnia faciet per fas & nefas. Bart.in l.ſi qui aduocatorum.verſ. cõtrarium. quem communiter ſequuntur doctores ibi.

31 Redemptor litis dicitur ille,qui paciſcitur de quota litis in caſu victoriæ.Ang in l.ſumptus.ff.de pact. ad finem, quia quocunque modo conueniat in tertia, quarta, vel alia parte litis in caſu victoriæ eſt litis redemptor, dicit Sicard.in l.litem.num.1.C. de proc. & dicit textus in d.§.Maurus ibi,& quaſi redemptor litis extitiſſe, quia mercede pacta acceſſerat ad talem redemptionem. & vide ſupra numero 23.

32 Et iſti dantes & recipientes pro iuſtitia obtinenda, conſpiratores proprie vocãdi ſunt, ex quo faciunt conſpirationes ad deſtructionem ſtatus vnius perſonæ.capit.coniurationum. vbi Archidiac. Domin.& Præpoſ.11. quæſt.1.& conſpirantes ſunt infames & puniuntur variis pœnis,vt in c.conſpirationum.22.& ſeq.11.q.1.& officium conſpiratoris eſt opponere falſa crimina; & facere falſas probationes, vt fiant falſa iudicia.l.1.§.1.& l. 6.§.fin.ff.ad ſenat.conſult.Turpill.& l.atletas.§.calumniator. ff. de his qui not.infamia.& l.noſtris.C. de calumniat.quia paciſcentes de quota litis; vt vincant per fas & nefas faciunt omne malum.

33 Quid ſi fiat pactum de quota litis inter collitigantes ex vna parte,inter quos vnus venit ad curiam,& vti procurator,vel aduocatus agit pro omnibus collitigantibus illius partis, cui omnes collitigantes dare promiſerũt in caſu victoriæ litis præfatæ ſcut. 3000.de bonis litigioſis;an talis collitigans pro portionibus aliorũ & ſua comprehendantur in pœnis iuris, & conſtitutionis Bonifacij.& videbatur dicendum quòd nõ, ex quo habet intereſſe in cauſa, ratione ſuæ portionis,& ei pro laboribus aliquid promitti poteſt,maxime quia eſt conſanguineus,& conſors litis; ſed contra dicẽ-

34 dum eſt ex pluribus.Quia conſors litis gratis pro conſorte ex debito charitatis agere debet, & non pro dicta actione & procuratione recipere ſcut. 3000.ex bonis litigioſis, & accipiendo turpiter facit. l. fin.C. de condit. ob turp.cauſam.immo officio priuandus eſt.l ſi qui aduocatorum.C.de poſtu.& cap.2.§. arcentur.& §.præterea. 3.q.7. & cui eſt promiſſa certa quantitas. ex euentu litis priuatur de iure officio aduocationis.l. ſi remunerandi.§. Maurus. ff. mand. & paciſci non poteſt quòd certa pars rei deductę in iudicium detur procuratori vel aduocato. l. ſumptus.53.ff.de pact.& recipiẽs aliquid propter hoc digni ſunt reprehenſione.l.litem. C. de procur. vbi Iaſon num.2. dicit quòd officium procuratoris debet eſſe gratuitum, & Sicardus ibi num.1. & 5.& Fulgoſ. num.2.

Nota quòd conſors litis dicitur ille qui participat in dominio. Bald.in l. dudum in fine C.de contrahen. empt. Alex.conſ. 154.num.8.lib.2. & in toto titulo C.de conſ.eiuſdem litis.

35 Non obſtat quòd habet intereſſe in cauſa,& propterea illi aliquid promitti

mitti possit de re litigiosa ꝓpter suos labores, præsertim quia est cōsanguineus; quia respondetur, ꝙ ista promissio vltra ꝙ sit de re litigiosa, est turpis: quia adducit consortē ad faciendum calumniam. Bart. in d. l. si qui aduocatorum, & quia procuratio sumpta à consanguineo debet esse gratuita, & non illicita. l. licet. C. de procur. & in terminis est consil. Anchar. 175. in primo dubio. & Boer. in aduocato, qui habet causam communem cum aliquo, an possit petere expensas & quando in decis. 210. ergo talis consors ex vna parte ex pacto fit consors litis siue aduocatus nihil potest de iure accipere, siue ex promissione, siue ex pacto, vel quocunque modo, & subiacet pœnis iuris communis, de quibus infra: maxime quia qui est cō sors litis in omnibus partibus, quòd prohibetur. Bald. in dicta l. si qui aduocatorum. & Fran. Marci decis. 19. num. 1. parte 1. & Alexan. in l. litem. C. de proc. Fran. Becius cōs. 49. col. 2.

36 Nec dicatur, quòd possunt recipere quotam partem rei litigiosæ pro laboribus & periculis passis in substētatione litis in persona sua, & pro impensis in lite factis. Nam respondetur quòd labores pericula & impensæ debent esse licita, & non sufficit illa allegare, sed oportet ea probare. nam merita, quæ afferunt in contractu, nisi probentur non sunt remuneranda, quādo sumus inter personas prohibitas prout in casu paciscentiū de quota litis. Sozzin. consi. 66. num. 14. vol. 3. Hypolit. Riminald. consi. 569. num. 18. lib. 5. Aymo. consi. 851. nu. 8. lib. 5. immo merita & beneficia sunt probanda, et illa concurrere debent cum pretio bonorum donatorum. Mascar. conclus. 560. num. 1. & 6. & 7. allegat Tiraquell. in l. si vnquam. in verb. donatione largitus. num 70. C. de reuoc. donat. & quòd in prohibitis non sufficiat assertio singularis meritorum, est communis sententia doctorum; vt dicit Ruin. consil. 44. num. 9. lib. 5. Tiraquell. vbi supra nu. 89. quia vnicuique licet legem fraudare cum iuramento contra. l. si quis inquilinos. §. fin. ff. de leg. 1. Tiraquell. vbi supra num. 91. Paciscentes de quota litis, sunt personæ prohibitæ à iure, vt dictum est supra nu. 30. & seq. Mascardus late conclus. 560. per tot. vol. 1. dicit quòd merita debent esse æquiualentia rei donatæ.

37 Præterea res litigiosa ante finem litis non debet in aliquam personam transferri, quia debet permanere in eodem statu vsque ad finem litis. l. fi. C. de litigios. & Bart. in l. 1. ad finem. ff. de litig. c. fin. 11. quæst. 1. nec etiam actionem potest quis alteri cedere postquam est in iudicium deducta. l. 2. C. de litigios. & vide glossam in d. cap. fin. 11. q. 1. ponentem plures casus fieri prohibiti post litem motam & ibi Archid. Domin. & Præpos. quia res & actio litigiosa debet vsque ad finem litis permanere. Natta consil. 401. num. 1. Aymo. consi. 481. num. 20. lib. 3. & Robert. Lancell. in tract. de attent. par. 2. c. 4. nu. 451. & quia alienatio lite pēdente facta præsumitur dolose facta. Paris. cons. 138. num. 28. lib. 4. Berous cons. 120. nu. 33. lib. 1. Bursatt. cons. 100. nu. 23. lib. 1. nec alienari potest lite pendente in fauorem piæ causæ. l. fin. ff. de litigios. nec etiam donari. l. fi. C. de litigios. Boer. decis. 33. nu. 2. nec etiam pignorari. Alciat. cons. 61. num. 3. lib. 8.

38 Quinimmo cessio facta procuratori, aduocato, aut cuicunque personæ de re litigiosa est prohibita, & procurator, vel aduocatus condemnatur in

pœnis

pœnis legum. Francis. Marci decis. 470.num.4. parte 2. quia aduocatus & procurator sunt prohibiti contrahere cum clientulis.l. si qui aduocatorum.C. de postulan. l.litem.C. de pactis.l.sumptus. ff.de pactis.& l.si quis remunerandi.§.Maurus. ff. mand. & in dictis locis doctores omnes & cessio iurium simulata præsumitur non præcedente iusto pretio. l.per diuersas.& l.ab Anastasio.C.mand.& Plot. in l.si quando.num.538.C.vnde vi.

39 Et quia paciscentes de quota litis sunt in dolo, Salic.& Paul. de Castro num. 2.in l.per diuersas. C. mand.& Plotus in l.si quando.nu.534.C.vnde vi. tenet, q contra hos paciscentes tāquam dolosos possit in litem iurari propter damna, expēsas,& interesse. l.nummis. vbi gloss.fin. in fin.& l.in actionibus.ff.de in litem iurando, quia tales paciscentes semper quærunt obtinere per fas & nefas,& semper vtuntur calumnia.l. litem. C.de procur. vbi Cyn. Ias.& alij,& dolus alienantis rē litigiosam ex ipsa alienatione rei litigiosæ probatur. Bart. in l. qui petitorio in fine.ff.de rei vend.Cephal.consil. 64.num. 19. Bursatt. consil. 100. num.23. lib.1.Hypolit.Rimin.consil. 100. num.21.lib. 1.vide etiam sup.nu. 17.in fine.

40 Et quia in dicto instrumēto supra num.3.& 4 promittitur M. & P. præsentibus, quòd recuperata tota hæreditate,& finita lite ꝓ expensis, dānis, & interesse M.habeat scut. 2000. de corpore supradictæ hæreditatis pro mercede, & remuneratione omnium damnorū,& interesse,hoc pactum,vel promissio de re litigiosa facta ex dictis causis de iure non valet:quia promissio est in casu victoriæ litis. nam verba recuperata hæreditate,& finita lite pro expensis,&c. habeat scut. 2000. nam ista promissio sic facta est pactum de quota litis, dicta l. si qui aduocatorum, et dictum est supra numer. 19.et 20 et ex effectu malo subsequuto arguitur. Bald.in l.1.ad finem C.si quis omissa causa testam. Aymo. consil.282. numero 8.vers.tertio, lib. 2.et vers. nono. dolus in eo arguitur, qui id facit, quod iure non licet.Barto. in l. propter veneni. ff.ad Sillania. hic facta est dicta promissio 2000. scut. dolosè de re litigiosa, habita victoria litis, quæ promissio non valet, quia actio et res litigiosa non potest alienari, cedi, vel in alium transferri, Calcan consil.36. numero 2.et qui facit rem prohibitam est in dolo, Alex. consil.74.numero primo lib. 7. Corn. consil.93.et 360.lib. 3. Mascar. concl. 531.numero 10. 50.et 51. vol. 1.et ille qui recipit pactum de quota litis, multa illicita facit.Alex.in l.litem.nu. 2.ff. de pact.

41 Et licet promissio dicatur pro mercede.i.salario, non valet ista promissio in tanta summa, quia salarium nō excedit summā 100.scut. vt dictū est sup.nu.26. et pro remuneratione omnium damnorū. nā remuneratio dicitur illud q cōceditur occasione beneficij antea facti l.si remunerādi.ff.mā. vbi gl.1.dicit, q honor est ei cui datur remuneratio.Bar.in l.sed si lege. §.fi. ff.de petit.hæred. et paciscens de quota litis non potest pro remuneratione aliquid recipere de re litigiosa, vt dictum est supra nu.27.et 28. nec valet pro damnis, expensis, et interesse pecuniarum expositarum:quia si non potest sumptus in lite factos repetere, vt dictum est supra num.20.minus potest dāna, expensas, et interesse, quia si non valet principalis actio minus accessoria valet. Romanus consil.42. numero 3.et consil.171.num.4. Ripa in l.

in l.1.§.si quis ita col.pen.ff. de verb. obligat. Tiraquel.de constituto par. 3.limit.7.nu.27. Mascardus late conclus.14.num.12. lib.1.nec minus debentur pro periculis & laboribus passis ratione dictæ litis: nā ultra quòd ista pericula & labores nō probãtur, tamen non debentur paciscenti de quota litis: quia vt vincat faciet omnia per fas & nefas, vt dictum est supra num. 19. & seq. præsertim quia res litigiosa ex quacunque causa donari, cedi, & transferri in alium non potest, vt sup.nu.37.& 38.

42 Et si dicatur quòd promissio valet quia facta fuit generis & coniunctis personis D. respondetur, quòd res litigiosa per actorem dari, donari, promitti, aut transferri non potest in coniunctam personam, vel extraneam, etiam per viam venditionis, vel cuiuslibet alterius contractus.l.2.C.de litig. vbi glo.Bald.Salic.& alij.& vendens punitur, quia priuatur eius pretio, & applicatur fisco;& omnia contenta in instrumento sunt nulla. l. 4. C. de litigios.& ibi gloss.quam sequitur Salic.ibi.Puteus decis.362.lib 2.

43 Et mandat ut ista 2000.scut.M.& 1500.B. soluantur post finitam litem in bonis stabilibus, vel in denariis, vt sup. num. 6. & sic ante finitam litem bona litigiosa dantur insolutū contra dispositionē iuris, ut l.2.& 4.C.de litig.& faciunt quæ dicta sunt sup.nu. prox.& hæc non simpliciter, sed semper in casu victoriæ, post finitam litē, & de bonis stabilibus litigiosis.

44 Et in dicto contractu supra nu. 5. vult ꝙ B. eius patruus hæreditate recuperata & finita lite, vt supra, & sic in casu victoriæ, consequi possit scut. 1500. primo, pro restitutione pecuniarum expositarū in principio litis, & pro remuneratione L. & A. filiorū B. quia datur patri propter filiorum labores, qui fuerūt ꝓcuratores D.in ista causa, cum non liceat dare patri propter labores filiorum, sicut non licet dare vxori propter labores mariti, vt dictum est supra nu.29.

45 Ac pro omni eo quod prætendere posset B. occasione dictæ litis, & hæreditatis, & si dicta scut.1500.consequi voluerit, renunciet in primis omni conuentioni, aliàs inter ipsam D. & B. initæ. & sic B. non solum fecit vnam conuentionē cū D.sed aliam, in qua promittebatur eidem medietatē bonorum in casu victoriæ, & sic fecit duo instrã pactorū de quota litis D, cum B. cui instrõ & apocis vel chirografis B. si vult consequi scut. 1500. renūciare tenetur:& ideo non semel, sed pluries in eodē delicto peccauit. & committēs plura delicta in eodem genere pluribus pœnis puniendus est. l.2. ff. de priuat. delictis. Iulius Clarus in pract.crim.quæstio.84. versic. scias etiam.

46 Et paciscentes de quota litis pluribus pœnis puniuntur. Primo, pœna falsi cōdemnari possunt lege Iulia de vi priuata.l. ex senatus consulto, vbi glossa ff.ad leg.Iul. de vi priuata.& l. 1.§.1.ff.ad leg.Corn.de falsis.Rolan. consi.36.num 21.lib.3.& gloss.in l.1. de calumniat. Marcus Antonius Peregrinus de iure fisci lib.4.tit.7.num. 16.car.341.& glossa in l.1.§.fin.ff. de falsis.

47 Secundo priuatur aduocationis, & procurationis officio paciscens de quota litis. l.si quis aduocatorum.C. de postul. & Paulus de Castro numero 1.Aret.num.3. dicit quòd ex solo pacto pœna priuationis irrogatur ipso iure, & Roman.num.8.dicit quòd dicta pęna ipso iure irrogatur ꝓpter verbum, penitus, quòd est verbum

præcisum

præcisum positum in dicta l.si qui aduocatorum. Marci Antonij Peregrini de iure fisci. lib. 4. tit. 7.num. 16. carta 341.

Tertio paciscentes de quota litis vocantur depredatores, & rubatores & vti tales puniendi.Roman.in d.l.si qui aduocatorum.num. 1. & dictum est supra nu.23.

Quarto puniuntur in duplum, & quadruplum secundum Aret.in dicta l. si qui aduocatorum, nu. 3. & duabus libris auri.Fran. Marci decis. 19. num. 3.parte prima.& decis 479.nu. 3.par.2.

Quinto priuãtur patrocinio aduocationis & procurationis faciẽtes pacta de quota litis. Fran. Marci decis. 470.num.3.par.2. & procurator priuatur actione mandati.Bart.in l.si remunerandi. §. Marius. num.1.ff.mandati.& dictum est sup.num.21.& priuantur officio aduocationis,& procurationis. l.si qui aduocatorum.in fin. C.de postul.

Sexto pacta de quota litis non valent, quia sunt improbata ratione finis & formæ.Salic.in d.§.Marius.col. 2.vers. pacta autem. ff. manda. vt dictum est supra numero 30. & inf. numero 60.

Septimo sunt dolosi paciscentes de quota litis,& contra eos potest iurari in litem.Plotus in l.si quando. C. vnde vi numero 539. & dictum est sup. numero 38.

Octauo sunt de iure reprehensibiles, & ab agendo sunt remouendi, & repellendi, vt tollatur materia delinquendi, cum per fas & nefas quærant ad victoriam causæ peruenire.l.litem. vbi Alexand.numero 1.& 2.C. de procurator.

48 Nono pactum de quota litis, cum sit illicitum dicitur derobatio bonorum alterius,& incidunt facientes talia pacta in crimen furti,ex quo illicitis pactionibus furari quærunt bona clientuli et aliorum per fas et nefas, vt dictum est supra par.2.nu. 18.

49 Pactum factum post finitam litem de aliquid dando aduocato nomine Palmarij valet; sed post ceptam & ante finitam litem non valet. Paul. de Castro in dicta l. si qui aduocatorum C.de postul. & omnes doctores ibi, & præsertim Rom. num. 4. vers. nec obstat:& est ratio, quia tunc cessat suspitio calumniæ, & prohibitionis: nam post finitam litem non præsumitur quis velle calumniari in lite iam terminata, & finita. Alex.in l.litem. vers. sed prędictis obstat. C.de procur. & dicit hoc esse ex mente Fulgosij, & Pauli de Castro. Prętereа istud Pactum de modico fieri potest, non de magna summa, quia tunc non valeret. l.salarium.ff. mandati. & dicętur insra num. 78. & quòd pactum post finitam litem valet in quantitate honesta tenet Nauarrus in constitutione Gregorij nu.19.21.& 31.vers. sed iis non obstantibus.

50 Præterea D. præsentibus & accęptantibus M. P. & A. pro omnibus, & singulis supradictis pactis, promissionibus, conditionibus, & renunciationibus respectiue obligauit, & hypothecauit dictam hæreditatem B. sui patris, & omnia iura,nomina, & actiones ipsi competentes, vt supra numero 7. hæc obligatio rei litigiosæ facta supradictis nominatis præsentibus, & acceptantibus, cum pactis, conditionibus, & promissionibus supradictis confirmat supradictum pactũ de quota litis factũ cum supradictis omnibus. Secundo obligat & alienat pro præmissis promissionib. & pactis bona litigiosa,ꝗ fieri

non potest. l. 2. C. de litig. Afflict. decis. 396. num. 10. Milis in verbo litigiosa res. Alexan. consil. 45. num. 5. lib. 3. Paris. consil. 108. num. 4. lib. 1. Menoch. consil. 2. num. 96. & num. 291. lib. 1. quia talis alienatio præsumitur dolo facta. Paris. consilio 138. num. 28. lib. 4. Cephalus consilio 64. num. 19. cum aliis allegatis supra numero 17. Tertio, quia ista promissio & alienatio est facta præsentibus, & acceptantibus illis in quibus est facta alienatio, & sic per stipulationem. §. si scriptum institut. de inut. stipul. Bart. in l. 1. C. de vsur.

51 Constituitque ipsa D. insuper præfatos M. & P. & eorum quemlibet insolidum procuratores irreuocabiles, etiam in rem suam, & ista constitutio procuratoris facit q̧ supradicti nominati pro hæreditate B. nomine ꝓprio vtili actione, & directa, nomine constituentis agere potest. Bart. & doctores in l. qui stipendia. C. de procur. & constituere procuratorē ut in rem suam, nihil aliud est nisi quòd principalis ponat illum in locum suum. Barto. Alex. & Iason in l. 2. § fin. ff. de operis noui nunc. & est tex. in l. illum subtilem. C. de donat. vt declarat glo. in c. 1. de procur. in 6. vers. in rem suam vbi Ioan. And. & Franc. Felin. in cap. licet vndique. num. 3. de offic. deleg. & vlterius apud acta in ista causa fuerunt procuratores constituti P. & L. qui fecerunt causas criminales & ciuiles, & tamquam paciscentes de quota litis essent puniendi, vt sup. nu. 46. & sequen.

52 Sequitur in dicto contractu, & supradictis omnibus & singulis obligationibus satisfactis residuū dictæ hæreditatis sit & esse intelligatur pro æquali portione pro dotibus, & dotiū nomine præfatorum V. & E. præsentium, stipulantium, & acceptantium, & recipientium, vt supra num. 9. & sic ex ista clausula restringitur dos filiarum ad residuum eius quod remanebit satisfactis omnibus obligationibus prefatis; & tunc parum aut nihil remanebit. & circa dotem ista clausula est attendenda, quæ est facta per D. præsentibus filiabus & acceptantibus, & demonstrat quòd ea, quæ dixit in principio ibi, dedit, cessit in dotem, & dotis nomine, sunt fraudulenter posita pro colore huius contractus, vt dictum est supra numero 15. & 16.

53 Postea sequitur in dicto instrumēto, reseruata tertia parte fructuum ipsi D. donec vixerit super residuo dictæ hæreditatis in dotibus assignatæ, vt supra num. 10. & sic super residuo dictæ hæreditatis reseruatur vsusfructus D. non super bonis assignatis supradictis M. P. & B. & ex his mala intentio D. contra B. demonstratur: quia ipsa non curabat habere dicta bona, dummodo quouis modo auferantur a dictis hæredibus qui sunt M. & L. & domus Lauretana, quia ex euentu malo subsequuto eius mala intentio cognoscitur. Bald. in l. 1. circa finem. C. si quis omissa causa test. Aymon. cons. 282. num. 8. versi. tertio & nono dolus arguitur, quia id facit q̧ iure non licet, & dictum est supra numero 17.

54 Sequitur in dicto contractu nu. 11. quoniam dubius est litis euentus, supradicti M. & P. promitunt nolle aliquid ex promissis habere in casu succumbentiæ, & hæc particula promissionibus, de quibus supra nu. 2. 3. 4. & 5. respondet, quia paciscens de quota litis promittit paciscentibus in casu victoriæ, & in casu succūbentiæ ipsi nihil volunt habere, vt dictum est s̄. numero

mero 19.& ad hoc vt vincant,facient quæcunque possunt per fas & nefas. & tale pactum est prohibitum de iure, & priuat eum, qui exposuit pecunias actione mandati.l. si remuneran di.§.Maurus. & §. Marcellus.ff.mand. vbi Salic. col.fi. vers. iuxta quod quæro. & facit hæc clausula solemne pactum de quota litis,vt sup.num. 19 in hac tertia parte.

55 Sequitur in dicto contractu,ac debita per ipsos M. & P. facta pro dicta lite de eorum propriis pecuniis satisfacere, & dictam D.alimentare,& vestire donec vixerit,vt supra nu. 12.& non præsumitur quòd supradicti sint in hoc casu liberales; quia in necessitatibus nemo liberalis præsumitur. l. rem legatam in fine.ff.de admin.leg. Ioan.Petr.Surd.consil.112.num.7.& Mascard.conclus.979.lib.2.num.1.& concl.554.num.1.& seq.

56 Quæ omnia supradicti omnes attendere & obseruare promiserunt cū iuramento: & ista clausula in contractu excludit omnem exceptionem. Bald.in additione ad Specul.de emp. & vendit.vers.quæ omnia,& refertur ad singula pacta & capitula. Aret. in l.Titia.§. aliquid il 2.ff. de verborum obligationib.

57 Ego S. notarius rogatus in forma potest incidenter quæri, an notarius rogatus de hoc instrumento,& de huiusmodi pactis illicitis, & à iure prohibitis sit puniendus de iure,& videtur quòd possit puniri: quia potuit contrahentes prohibere,& dicere eis nolo rogari de istis pactis illicitis factis contra iura ciuilia & canonica: tamen nihil dixit vnde puniri debet. Matth. de Afflicto super constitutionibus Regni Siciliæ in constitutione incipiente, Baiulos quæstione 7. in vndecimo not.& notarius faciens instrumentum de iure prohibitum punitur. Guido Papæ quæst.433.nec excusatur dicēdo quòd ignorauit illud instrumentum esse prohibitum de iure. Cassan. super consuet.Burg. Rub. 2.§.1.num.23.& seq.& notarij rogati de instrumentis vsurariis sunt periuri,& eis fides non adhibetur. c. fin. distin 46. vbi Archid.Domin.& Præposit.& Turrecrema.& ibi etiam dixi numero 4. Romanus singul. 385. vide quæ dixi in tractatu de acquir.possess.c.9.nu.44.et 45.

58 Et non solum notarius puniri debet, sed iudex qui interposuit super huiusmodi contractu illicito et de iure prohibito decretum,cum debuisset prohibere partes ne contraherēt sub dictis pactis illicitis,et faciunt omnia iura allegata supra numero 57. proximo. et vlterius iudex non debet esse negligens,quia negligenti iudici aufertur iurisdictio,vt infra nu. 87. non debet esse ignorās,quia ignorans semper errat, et erroris proprium est approbare falsum pro vero. cap. 11. distin.38.et vide infra num. 87. ex quibus potest considerari, quòd ista approbatio facta à iudice de hoc contractu est punibilis,cum approbet cōtractum à iure reprobatum, et punibile: immo iudex est excommunicatus tamquam præstans consilium, et auxilium, vt dictum est supra in secunda parte numero vigesimotertio, et uigesimoquarto.

59 Et non solum notarius puniri debet rogans tale instrumentū,et iudex approbans,sed vtens sciēter illo in iudicio,cū cōtractus sit prohibitus à iure,siue vtēs sit ꝓcurator vel hæres.nā vtens falso instrō vel testib.sciēter,punitur sicut cōmittens.l. si falsos. C.de fals.et ibi per oēs scriben.Hypo. Mars. cons.70.n.19.et seq.Cassan.super cōs.

Burg. Rub. 2.§. 1.num. 23. in additione.& faciunt quæ dicta sunt supra in constitutione Bonif.nu.69. & hoc quia proueniunt à lege, quæ punit vtentem,sicut facientem. & lex est illa quæ monet ne vtantur, & tamen contra legis prohibitionem vult vti simili instrumento. & in simili dicitur de vtentibus litteris falsis siue laici, siue clerici sint excõmunicati ipso facto. Abbas in cap.ad falsariorum.nu.6.de crim.fal. vbi Anchar.num.6. & in dubio præsumitur scire falsitates vtens falso instrumento,vel litteris. Ant.de But.in d. cap. ad falsariorum. col. 2. vers. venio ad glossam. Et quid debeat facere vtens falso instrumento prohibito docet Ioan. de Ana.in d.c. ad falsariorum.nu. 2.& 12.decri falsi.

60 Supra conclusum est pactũ de quota litis non valere, tamẽ Guido Papa decis. 102.& 190.& consil.205.num. 25.tenet ꝙ cum iuramẽto etiam vltra summam petitã valet, & moderni Senenses in tract.de priuileg.iur. priuilegio 170. sequuntur Guidonem in dictis decis.& dicunt,ꝙ propter iuramẽtum substinetur pactum præfatum, & competit actio pro contentis in eo,tã de iure ciuili,quàm canonico;quia huiusmodi pacta non sunt secundum ipsos ad vtilitatem publicã,sed ad vtilitatem priuatam, quorum dicta non sunt approbãda aliquo pacto. Primo quia dicta pacta improbantur à iure ciuili.l.si qui aduocatorum.C. de postul.& dictum est sup.nu.30.nec à iure canonico.c.2.§.arceantur.3. q. 7.& ipso iure annullantur pacta de quota litis in l.si qui aduocatorum,ibi penitus arceantur, vbi glossa dicit, quòd ipso iure, & allegat multas concordantes leges. & Roman. ibi in fine post Fulgos. & alios, & similia pacta reprobantur in constitutione Bonifacij, vt dictum est supra in hoc tractatu parte prima,quę vltra pęnas annullantur similia pacta ipso iure; ideo non possunt dicta pacta firmari iuramẽto quod est super re illicita interpositum. & iuramentum super illicito interpositum non valet. cap.23. §. illicitum.22.quæstio.4. & capit. 13. §. fin. 1.quæstio 4. Alciat in cap cum contingat, numero 31.de iure iuran. Tertio, quia prohibita sunt dicta pacta fauore publico; quia quando lex annullat contractum factum in præiudicium tertij,dicitur talem legem cõtinere fauorem publicum, et non firmatur talis contractus iuramento, vt dicit Alciat.post alios in cap. cum contingat. num 31. de iure iurand. et in omnem euẽtum potest peti ad cautelam absolutio à iuramento ad effectum agendi, vel excipiendi contra dictum contractum, et illa obtenta, contractus nullam habebit exequutionem tamquam celebratus contra iura: et ex his tolluntur omnia supradicta, et quia pactum de quota est furtum, et fallitas, vt l. ex senatus consulto, ad legem Iuliam de ui priua. est depredatio et derobatio, vt supra numero. 24. et dixi in tractatu de contract. minorum glossa 2. numero 13. et vide in c.23. 22.q. 4. vbi gl.

61 Præterea ciuitates et regna tunc florida sunt, cum illa prauis moribus purgantur, et purgari non possunt, nisi bonis legibus: nam leges factæ sunt, vt humana coerceatur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia, et in ipsos improbos formidato supplicio, refrenetur nocendi facultas. cap. primo dist. 4. nam prohibendo malum tacite mandat quòd fiat bonum; et metu supplicij improbi non faciunt quæ à lege prohibentur; et quilibet debet

bonum

bonum eligere cap. 33.23.quæst.5.& propter metum pœnę, quis desistit facere malum. Turrecr. in c. 1. num. 1, 2.& 3.dist.4.& leges prohibentes malum sunt necessarię, quia homines per pœnas retrahuntur à malis operibus,& fit habitus in virtutibus; ideo tam iusti quàm iniusti indigent lege. Turrecr. in dicto c. 1. num. 4. 5. & 6. dist.4. Nauarrus in constitut. Gregorij. num.3.

62 Et adeo prohibetur omnibus pactum de quota litis, quòd nec fiscus potest de quota litis pacisci, videlicet vt detur illi de re litigiosa aliqua quantitas & accipiat defensionem dantis qui habet litem contra alium. l. 2. C. ne fisc. vel respublica. nec respublica potest rem litigiosam causa donationis recipere, nec fiscus debet aliquem litigantem iuuare. l. fin. C. ne fisc. vel respublica, vbi glossa.& quando fiscus aliquid de lite recipit pro obtinenda victoria in causa, ex promissione, datione, vel pacto, incidit in pœnas constitutionum Bonifacij, propter eius generalitatem. Marcus Antonius peregr. de iur. & priuil. fisci libro quarto, titulo septimo, num. 16. & 17.

63 Quid si notarius plus debito sui salarij acceperit, & idem in procuratore & aduocato, ante sententiam vel post, nunquid teneantur constitutione Bonifacij: & dicit Io. Monach. in quarta glossa, quòd non, ex eo quòd non recepit pro iustitia obtinenda, sed pro salario eorum; quia aduocato iustum patrocinium vendere licet. cap. 71. 11. q. 3. Nauarrus in constitutione Gregorij. num. 34. dicit quod datur aduocato & notario, non datur pro obtinenda iustitia pro qua nihil dari vel promitti potest. c. fin. 14. q. 5. nisi detur plus iusto salario, ex eo quia erat amicus iudicis, vel potens apud eum; & tunc Nauarrus dicit quòd dans illa intentione in foro conscientiæ ligatur pœnis huius constitutionis; quia magis est attendendum quòd agitur, quàm quòd simulate concipitur sub nomine salarij; quia finis dationis est attendendus, qui est vt iudicem trahat in suam voluntatem, & faciat sibi fauorabilem iustitiam obtinere. & tunc ego credo quòd sit locus constitutionibus in quibus dicitur per se, vel per alium, hic facit per alium, vel quia forsan est factum pactum de quota litis cum aduocato, procuratore, vel notario, vel quia conuentum est in maiori summa salarij, & finis malus facit ꝙ præcedentia sint mala. l. si quis adulterium. C. de adulter.

64 Sed quia dictum est supra parte 1 nu. 72. ꝙ constitutio Bonifacij comprehendat pacta de quota litis, nihilominus dicunt aliqui quòd solum habet locum contra illos tantum qui pro iustitia, vel gratia obtinenda, ab ipsomet Papa, vel ab officialibus, & delegatis eius in curia, vel vbi Papa residet, aliquid soluunt vel promittunt, vt obtineant promissa suffragationibus potentiorum. quæ res multum differt à casu de quo in supradicto instrumento num. 1. huius tertiæ partis, ex quo promissio facta est in prouincia Marchiæ, & pro dotibus filiarum, & pro labore, & expensis factis per generos D. quo casu non est locus constitutioni Bonifacij, vt per Nauarrum in constitutione Gregorij. num. 26. vers. decimo. hic nihil datum est, vel promissum curialibus, vel aliis exercentibus iustitiam, pro obtinendis fauoribus ab iis qui ab antiquis dicebantur fumos venditare, & sic huiusmodi corruptela hoc casu

non

non potest considerari.

65 Huic obiectioni facillime respondetur, quia constitutio Bonifacij Primo comprꝧhendit pacta quæcumque facta inter quoscumque homines vtriusque sexus, pro obtinenda victoria apud sedem Apostolicam, vt dictum est supra parte prima, nu. 15. & 20. Secundo compræhendit familiares curiæ, & alij vndecumque, idest de quacumque parte mundi, vt dictum est supra, num. 16. & 17. parte prima. Tertio prohibetur quælibet promissio in parua vel magna quantitate, vt dictum est in dicta parte 1. num. 21. & seq. Quarto prohibetur pactio, & promissio occulta & manifesta, vt supra num. 23. & seq. Quinto prohibetur datio, & receptio, vt supra parte prima. num. 28. & 29. Sexto magnum, vel paruum, datum, & receptum, vt supra num. 31. Septimo promissiones de quacumque re, aut vtilitate, propter hoc consequenda fecerint, vel receperint, vt num. 33. Octauo pro aliqua iustitia obtinenda, & sic vniuersaliter: quia dictio aliqua est vniuersalis, vt supra parte prima num. 38. Nono pro se, aut pro alio, vt dictum est supra nu. 40. & 41. Decimo in causis, vel iudiciis, vt supra num. 42. Vndecimo, in promittentes, & acceptantes, vt supra parte prima nu. 47. Duodecimo, scientes, & non reuelantes intra triduum Papæ. vt nu. 48. Decimotertio, nihil dicitur in constitutione Bonifacij de instrumentis factis in curia, sed generaliter loquitur de clericis, & laicis, vndecunque existentibus, vt num. 16.

66 Ista omnia in instrumento de quo supra nu. 1. in hac tertia parte concurrunt. Primo pactum, & conditio de dando in euentum victoriæ litis. M. P. B. vt in hac parte 3. nu. 2. 3. 4. & 5. Secundo in magna quantitate promittit de re litigiosa in casu victoriæ in vrbe, vt nu. 3. & quia sumptus facti in lite sunt liquidandi iuramento. M. & P. Tertio in casu victoriæ dantur M. scut. 2000. de bonis litigiosis, vt nu. 3. P. plusquã 2000. vt nu. 4. B. scut. 1500. vt nu. 5. Quarto istę summæ sunt soluendę post finitam litem in casu victoriæ in tot bonis stabilibus litigiosis, vt supra nu. 6. Quinto, supradicta pacta & promissiones fiũt in pręsentia supradictorum M. P. B. per D. qui dictas promissiones vt supra factas acceptarunt. vt nu. 7. Sexto D. constituit P. & M. procuratores, vt in rẽ propriã, vt supra nu. 8. Septimo declarauit dotem esse residuum ꝙ remanebit ex dicta hęreditate detractis supradictis ꝓmissionibus, vt nu. 9. Octauo in euentum succumbentiæ litis. M. & P. promiserunt. D. pręsenti soluere de suo debita facta occasione litis, vt nu. 11. & 12. & sic omnes istæ promissiones factę per D. & è cõtra sunt factę ratione bonorum litigiosorum, & pro victoria dictæ litis pendentis in Rota. & promissiones, & pacta comprahenduntur in constitutione Bonifacij, quæ prohibet pacta & promissiones simplices, & correspectiuas in parua, vel magna quantitate pro obtinenda iustitia apud sedem Apostolicam.

67 Nec facit, ꝙ primo dicat ꝙ dat filiabus D. dicta bona ex causa dotis, quia non est datio simplex, sed cum pactis & cõdititionibus infrascriptis, quæ pacta & conditiones restringunt dotẽ ad residuũ, vt s̃. nu. 9. & 52.

68 Nec facit, quòd promissiones de re litigiosa sint factæ pro laboribus, & expensis factis per generos in lite. quia huiusmodi ꝓmissiones sunt prohibitæ

hibitæ de iure fieri in re litigiosa, vt dictũ est supra nu. 20. hac 3. parte, & 36. & 41. quia res litigiosa non potest alienari, nec in alium transferri lite pendente ex istis causis, vt nu. 42. & per totam istam partem tertiam.

69 Nec facit ꝙ dicitur per Nauarrum super constitut. Greg. nu. 26. vers. 1. quia Nauarrus dicit quòd potest alteri dari quando non datur pro iustitia, vel gratia; secus quãdo datur pro iustitia, vel gratia obtinenda in præsenti casu datur, pro iustitia obtinẽda M.P. & B. quia istæ promissiones sunt factæ in casu victoriæ litis pendentis super hæreditate B. quæ hæreditas promittitur supradictis præsentibus, & acceptantibus per ipsam D. vt s. nu. 7. & 50. & hoc in casu victoriȩ tantum, vt supra nu. 2. & 19. vnde dicentes contrarium nu. 64. apparet ꝙ non viderunt, vel noluerunt videre dictũ instrumentum & constitut. Bonifacij.

70 Non obstat ꝙ in dicto contractu nihil est datum; vel promissum curialibus, vel aliis iustitiam exercentibus pro obtinendis fauoribus ab iis qui dicebantur fumos venditare; & sic huiusmodi corruptela hodie non potest considerari. Sed parcant mihi isti oppositores, quia hæc oppositio non adaptatur constitutioni Bonifacij in qua solum se fundant hȩredes. Sed constitutioni Gregorij quæ facta est propter tres casus nouos, & primus est, quod plerique cupiditate improbi quæstus potentiorum suffragationibus adnixi, huiusmodi negotiorum expeditiones hac illac conquirantur. & hic non est casus noster, & non applicatur casui nostro, vt supra in 2. parte huius tractatus dictum est. nu. 6. Secundus casus est alij, quos gratia præstare arbitrantur, donis pollicitationibusque ambiunt, nec minus iste est casus noster. & dictum est supra in dicta secunda parte. num. 7. Tertius casus est, quod quidam etiam se talium operam, atque industriam precio, & muneribus quæsisse affingant, vt possint omnia obtinere, vt in dicta secunda parte. nu. 10. nec iste est casus noster. Sed isti tres casus cõtingebant tempore Gregorij. & propter hos casus innouat constit. Bonifacij, quia hȩc sunt pessima curiæ, & & in eos qui talia agunt animaduertendum fore arbitrati, ideo sequitur. constitutionẽ Bonifacij innouamus, cum suis censuris & pœnis, easque pœnas extendimus ad qualemcunque eorum facinorum quȩ adscripsimus, & sic ad dictos tres casus, & extendit constitutionem Bonifacij ad audentes quȩcunque eorum facinorum, & ad dantes illis auxilium, consilium, vel fauorem, & auget pœnas contra eos vltra pœnas constitutionis Bonifacij, in quibus casibus non sumus, sed in casu constitut. Bonifacij satis diuerso ab istis, & in omnibus similis contractui præfato, propterea oppositio non tollit quin procedat constitutio Bonifacij, vt dictũ est s. n. 65. & illi qui hæc opponũt cõtra veritatẽ facti negãt Christũ q. est veritas, & isti negãtes Christũ nõ sunt in ecclesia c. existimant. 84. 11. q. 3.

71 Opponebatur etiã ꝙ constitutio Bonifacij non habet locũ qñ aliquid dať pro cõsequẽda iustitia, si ille qui dedit vere fouebat iustitiã, & in isto casu ex litis exitu liquet. vt per Nauar. nu. 16. vers. pactio vero, vbi si aliquid datur super iure iam quæsito vere nõ est contra ius naturale, nec cõtra præ ceptũ decalogi, & q a cõseruatio iuris sui est licita iure naturali. l. vt vim ff. de iust. & iure, & Abbas in c. cum ab oĩ n. 8. de vita & honestate clericorũ.

72 Sed Nauarrus ibi verſ. per cuius Panormitani dicta, tenet contrarium, quando datum eſt animo & intentione obtinẽdæ victoriæ in lite tantum, quia tunc recipiens illicite accipit & fiſco applicatur. l. Lucius. ff. de iure fiſci, in caſu præſenti, datum eſt pro obtinenda victoria tantum in hac cauſa, vt ſupra num. 2. ibi in euentum victoriæ dictæ litis, & ſic ſumus in caſu Nauarri. Præterea tpe facti pacti D. erat excluſa ab hæreditate patris, primo ꝑ teſtamentũ patris in quo exhæredatur, Secũdo propter ingratitudinẽ probatam per teſtes examinatos ſuper ſuis interrogatoriis, & erat in Rota reſolutum de menſe Februarij anni 1573. & propterea erat excluſa ab hæreditate paterna, & de iſta ingratitudine fit mentio in inſtrumẽto, de quo ſupra numero primo & numero quarto. & propter iſtam excluſionem ad vindictam D. fecit hoc inſtrumentum pactorum, & promiſſionum cum tribus quibus promiſit totam hæreditatem, & pro ſe & filiabus nihil reſeruauit. quòd fecerit ad vindictam dicta D. hoc dicitur in duobus locis in dicto inſtrumento, vt numero primo M. dixit D. fuiſſe ingratam patri, turpiter illam calumniando; & numero quarto quando donat P. propter litem, occupatam hæreditatem & impinitam calumniam, & ſupradicti M. P. & L. vti procuratores D. perſequuti ſunt cum falſis teſtibus, & falſis cauſis L. & eius procuratorem qui non potuerunt ſe defendere tunc temporis nec ciuiliter, nec criminaliter. ſed poſtea, tempore S. D. N. Siſti Quinti, procurator fecit reuocare quatuor ſententias, tanquã latas ex falſis, & erroneis cauſis & ſententiæ ciuiles ſunt fundatę in dictis falſis cauſis, & ſententia fundata in falſis cauſis eſt nulla, & iniuſta, ipſo iure. Io. Cephalus conſ. 241. num. 49. lib. 2. Aymo. conſ. 656. num. 15. lib. 3. Decianus conſ. 43. num. 43. lib. 3. c. ſi duobus vbi Philipp. Franc. col. 4. verſ. ex prędictis de appel. Ideo iſtæ promiſſiones, & pactiones de quota litis principaliter factę ſunt per D. animo & intentione obtinendi victoriam litis, vt oſtenſum eſt ſupra nu. 16. 17. & 18. & euentus docuit, quia vt obtineret cauſas falſas propoſuit iudicibus, & cum cauſis falſis obtinuit ſententias ciuiles & criminales. vnde ſi diſcutiatur cauſa, demonſtrabitur ꝙ nullũ habet ius D. in cauſa ciuili, nec in cauſa criminali, vt iã eſt oſtenſum. & qui proponit falſitatem vt vincat, Chriſtum negat. c. 82. 11. q. 3.

73 Nec facit quod dicitur, quòd pactum de quota litis ex l. ſi qui aduocatorum C. de poſtul. non pertinet ad pręſentem inſpectionem, neque continet quę ſint impedimento exequutioni dicti inſtrumenti quę nunc petitur; quia reſpondetur primo ꝙ pactum de quota litis eſt nullum ipſo iure, vt dictum eſt ſupra, nu. 30. & num. 60. Secundo faciens pactum de quota litis punitur pœna falſi vt dictum eſt ſupra, nu. 46. & multis aliis pœnis puniuntur, vt numero 47. & ſeq. & propterea non eſt exequẽdum, vt dictum eſt ſupra nu. 60. præterea res litigioſa non poteſt alienari, & alienans & recipiens punitur. l. fin. C. de litigioſ. & dictum eſt ſupra num. 37. & 38. vltimo huiuſmodi pactiones reiiciuntur à conſtitutione Bonifacij: quia paciſceutes ſunt excommunicati, & propterea non audiendi in iudicio, vt dictum eſt ſupra parte 1. in princip. ſecundo tenentur ad reſtitutionem rerum acceptarum, vt in dicta prima parte, num 58. & ſeq. & iuſti-

iustitia sic obtenta est nullius roboris & momenti, vt in prima parte, numero 65. & seq. & scienter vtentes sententias sic obtentas & pacta, sunt excommunicati, vt in dicta prima parte, num. 69. ideo quo pacto possit de iure exequi instrumentum pactorũ de quota litis penitus ignoramus.

Sed iudex exequens pactum de quota litis facit contra iustitiam; & Christus est iustitia, ergo facit contra Christum. cap. existimant. 84. 11. quæst. 3.

74 Et propterea iudicis officium est quando quis est falsis capitulis accusatus, vel iniuste condemnatus, Primo inquirere, si iudicium secundum ordinem iuris factum est. Secundo si alij fuerunt accusatores, alij testes. Tertio, qualitas causæ examinanda est, si exilio vel depositione digna est. nam si feratur sententia præmissis non discussis, condemnatus in suũ locum reponi debet, & iudex qui contra Dei timorem illum condemnauit puniatur. c. in primis §. quia ergo 2. q. 1. quia iniuste condemnati dicuntur oppressi. c. ideo. §. cum ergo. 2. q. 6. & ideo instruitur bonus iudex in eo ꝙ debet facere in iudicando in cap. 4. §. bonus iudex. & §. qui iudicat. & §. in iudicando. 3. q. 7.

75 Iustitia venditur, & impeditur cum præmij acceptione, & qui hoc faciunt dato pretio emunt peccatum. c. vendentes. 10. §. vendentes. 1. q. 3. nam qui iudicat pręmio recedit à veritate: quia iudex ab omni munere manus suas excutere debet. c. qui recte. 66. 11. q. 3. Iudicia enim & testimonia non sunt vendenda, quia iustum iudicium non est venale, licet dans iudici possit iniuste datum repetere. c. fin. §. cum autem iudicia. 14. q. 5. & datio pecuniarum vltra solitum in iudice est graue peccatum, & sententia non valet. c. 4. §. venales. 2. q. 6. & l. 1. C. de pœn. iud. qui male iudic. & glossa. in c. vendentes. 10. 1. quæst. 3. declarat hoc procedere in iudice laico; sed in iudice ecclesiastico super re ecclesiastica committitur symonia, & ideo iniuste condemnatus non est reus apud Deum. & iudex qui aliquid fecit per sordes suspenditur per annum ab officio, & in damnis condemnatur parti. c. cum æterni. de re iud. lib. 6. Nauarr. in constitut. Gregorij. nu. 5. vers. ad quartum respondeo, dicit quòd dare pro acquirenda iustitia est furtum. Vant. de nullitate. in titulo ex defectu processus. num. 136.

76 Iudex ordinarius pro iusto iudicio nihil accipere debet, iudex delegatus sic propter labores & alias impensas, dummodo non recipiant aliquid vltra stipendia taxata à principe: quia nullus militare debet propriis sumptibus. §. sit tibi, & §. illud. in authen. de mandat. princip. & in vrbe adsunt constitutiones Pij Quarti quę seruãtur. & iudex ordinarius moderata Encennia sponte oblata percipere potest. Præposit. in cap. vendentes. nu. 5. & 6. 1. quæst. 3. Sed supradicta intelligenda sunt, quòd recipere possint propinas post sententiam; sed ante nihil possunt recipere, & constitutiones Bonifacij prohibent aliquid dari, vel promitti ante sententiam, id est pro obtinenda iustitia; sed post sententiam propinas consuetas dari non prohibetur. & hoc tenet Pręposit. in dicto capitulo vendentes, numero sexto: quia cessante causa cessat effectum. Nauarrus in constitut. Greg. numero quinto, vers. sexto, & num. 32.

77 Quid si datur iudici aliquid pro iustitia

ſtitia differenda, aut auferenda an dans incidat in pœnas harum conſtitutionum,& Io.Monach. in gloſſa 4. in conſtitutione Bonifacij vltra medium verſ.vnde dato quòd iudici daretur, vel alius det pecuniam pro iuſtitia auferenda, vel differenda hac conſtitutione Bonifacij non ligatur quæ in alio caſu loquitur,arg. l.commodiſſime ff.de lib.& poſt.& c.ſuſceptum de reſcript.in 6.& cum hęc conſtitutio ſit pœnalis non eſt extendenda.c.pœnæ.diſt.1.de pœnit. iſta opinio. Io. Monaci videtur mihi contra leges & canones; nam datio pecuniæ pro obtinenda iuſtitia non ſolum eſt ſi obtineatur ſententia fauorabilis, ſed ſi impediatur proceſſus vel cauſæ expeditio.nam qui impedit ne iuſtitia habeat finem ſuum in fauorem habentis illam, impedit ne iuſtitia fiat illi, & facit proceſſum cauſæ venalem quòd prohibetur ab vtroque iure.c.iubemus.126.1.q.1.& l.4. C. ad leg. Iul. repet. & recepta pecunia, vt calumniæ cauſa negotium fieret, vel non fieret, eſt vtroque iure punibile.c.in eum.127.1.q. 1. & l. in eum ff. de calumn. & concuſſionem committit qui accipit pecuniam vt aliquid fiat, vel non fiat in iudicio. cap. concuſſionis.128.1.q.1. & l. 3. ff. ad leg.Iul.repet.& qui accipitpecuniam vt dicat,vel non dicat ſententiam extra ordinem punitur vtroque iure. c. lege Iulia 129.& 130.1.q.1. & l.3.& 6.ff.ad leg.Iul.repet.Vnde videtur mihi,ꝙ accipiens pecuniam pro ſententiando, vel non ſententiando, cùm qua impeditur iuſtitia,quòd idem ſit in effectu,licet differant in verbis. & præmiſſa ex extenſione, & ex identitate rationis quia eadem ratio eſt in vno caſu quæ in alio,vide Nauarrum in conſtitutione Greg.num.19.

78 Sed nunquid ſine parabola præcedente poteſt dari aliquid promotori negotio completo quęret Io.Monac. in dicta quarta gloſſa; arguit primo, quòd ſic:allegat. l. Attilius Regulus. ff.de donat.& l.1. §. ſi vero. ff. de variis,& extr. cognit. & c. dilectus il 2. de ſymonia in fine, ibi illud tamen gratanter recipi poterit, quòd fuerit ſine taxatione gratis oblatum,& in c. 8.in fine,diſt.18.& c.4.1.q.2.allegat. Io.Monach.c. fin. 1. q. 1.& quæ dicta ſunt ſupra num. proximo 77. ſed ea non loquuntur in datione facta poſt finitum negotium, ſed in calumniando,& differendo negotium non finitum,& ſequitur Nauarr.Io.Monach. ſuper conſtitut. Gregorij, num. 31. vbi multa allegat contra: quibus reſpondet, & confirmat dicta per Ioan. Monachum verſ.ſed his non obſtantibus, dummodo quæ dantur ſint moderata, vt dictum eſt ſupra numero quadrageſimo nono.

79 Sed quid ſi nec iudex nec pars,nec verbo, nec facto exprimit, & tamen mente vterque gerit, ſeu alter ſe daturū, an ligetur pœnis conſtitutionis Bonifacij,& Io.Monach.in dicta conſtitutione gloſſa 4.in fine dubitat.nunquid ſit excommunicatus, & tenet quòd non:ex quo hæc conſtitutio factum requirit.c. ſi quis ſuadente.17. q. 4.& mihi placet hæc opinio quia propoſitum in mente retentum nihil operatur.l. ſi repetend. C. de condit. ob cauſam.

80 Vnde quattuor ſunt, quæ peruertunt ordinem iudiciarium,odium,fauor,timor & præmium. gloſſa in cap. 1.de re iud.lib.6.& hoc notant ibi Io. And.Dominic. & Philipp. Franc. qui addunt quintum, quòd eſt ignorantia,& ſextum, quòd eſt negligentia, vt dicit.Io. Andr. in additione dictæ

gloſſæ

glossæ. nam qui liuore odij, sententiam dat, iustitiam Dei non imitatur, cum iudicet odio priuato contra certam personam, nam qui iudicat odio, vel gratia, non potest digne iudicare de subditis. c.61.11.q.3. quia iudiciũ humanum odio corrumpitur. cap.68. 79.& seq. 11. quæst. 3. quia quando iudicium humanum odio consanguinitate, aut amicitia ducitur ad iudicandum peruertit iudicium Christi, qui est iustitia & fructus illius vertit in amaritudinem dicto capitulo 79. 11.q.3.

81 Fauor malus qui peruertit iudiciũ est si quis facit aliquid pro gratia humana, quærens solum laudem de huiusmodi facto. c. sunt nonnulli. 114.1. q.1.& qui ex fauore aliquid cõsequitur Deũ offendit. c. pueri. 120. 1.q.1. quia quilibet meritis promoueri debet nõ gratia. c. sicut §. admonemus. 2 q.7. Archid. in c.1. de re iud. lib.6. n. 2. & Dominic. etiam nu.2.& c. 8. 25. quæst. 2.

82 Timor peruertit iudicium dum metu potestatis alicuius veritatem loqui pertimescimus c. quatuor. 78. 11. q. 3. & regio metu factum iniustum iudicium non valet. c. iniustum 89. 11. quæst. 3. & timor peruertit intellectum iudicis. Archidiac. in dicto cap. 1. num. 1. de sententia & re iud. lib. 6.& Io. Andr. num. 1. Anchar. num. 2. Dominic. num. 2.& qui incutit timorem in aliquem, incidit in graue peccatum. cap. 1. 1. q. 6. Timor domini nostri est ipsa sapientia, & recedere à malo est intelligẽtia. Iob. c. 28. in fine.

83 Præmium remunerationis expectans iudex, fraudem in Deum committit: quia iustitiam, quam gratis debuit impertiri acceptione pecuniæ vendit. & bonis male vtuntur, qui iuste, pro tẽporali lucro iudicant. c. qui recte. 66. 11. q. 3. quia iustitia cito auro violatur, nullamque reus pertimescit culpam, quam redimere nummis existimat. c. pauper. 72. 11. q. 3. in fine. Archid. in c. 1. nu. 2. de sentẽtia & re. iud. in 6. vbi Io. And. Anchar. & Dominic. omnes nu. 2.& in Exodo admonemur quid agere debemus in c. 18.

84 Stateram iudex portare debet, idest æqualitatem iudicij, & examen. nam omnis qui iuste iudicat, stateram in manu gestat, & in vtroque penso iustitiam, & misericordiam portat, nam per iustitiam reddit peccanti sententiam, sed per misericordiam peccãtis temperat pœnam. c. 10. dist. 46. & c. 21. 24. q. 1. vbi quòd non est ferenda statera dolosa, & ibi declaratur quando est dolosa, sed diuina statera de scripturis sanctis est ferenda. c. 10. in Prouerb. & Leuitico. c. 19. vbi dominus mãdat custodiri omnia pręcepta sua, & iudicia vniuersa eiusdem, & ea iudicia fieri, non aũt iniqua & dolosa.

85 Conscientiam humanam iudex sequi non debet, sed iudicialem, in qua ex allegatis & probatis, & scriptis iuribus potest se informare. Archid. in cap. 1. col. 2. vers. & contra iustitiam, & ibi Io. And. num. 10. Anch. num. 3. Dominic. nu. 4. lib. 6.& c. summopere. 70. 11. q. 3.& ibi glossa. Arch. Dominic. & Prępos. & quid sit conscientia, & quotuplex, & an conscientia sine scientia valeat, vide Probum in additione ad Io. Monach. in dicto c. 1. nu. 6.& seq. de re iud. lib. 6.

86. Ignorans semper errat, & erroris proprium est approbare falsum pro vero. c. 11. dist. 38. & ignoratio scripturarum, ignoratio Christi est, quia Christus est Dei virtus & sapiẽtia. c. 9. dist. 38.& ignorans non est compos sui, & videtur à se scientiã repulisse, qui puerũ tredecim annorũ ordinat

ad sacros ordines. c. 14. de tempor. ordin. Ignorantia duplex alia facti, alia iuris. facti ignorantia duplex. Prima in eo quod opportuit eum scire & ignorat. Secunda in eo, quod nõ opportuit eum scire. c. 12. §. notandum. 1. q. 4. Ignorantia iuris duplex est, alia naturalis, alias ciuilis. ignorantia naturalis omnibus adultis dãnabilis est: ciuilis, aliis ignorari permittitur, aliis non. c. 12. §. item ignorantia. 1. q. 4. Ignorantia iuris, vel facti supina non excusat ea, quæ ex voluntate processerunt, quia grauiora sunt. glossa in cap. 10. 32. quæst. 7. Ideo Ioan. Monach. & Ioan. Andr. in dicto cap. 1. de sententia & re. iud. lib. 6. addiderunt ignorantiam peruersioni iudicij.

87 Sexto addiderunt peruersioni iudicij, quòd iudex non debet esse negligens, quia negligenti iudici post monitionem aufertur iurisdictio. gl. in c. 21. §. aliud 9. q. 3. & negligentes sunt corripiendi, quia desidia prælatorum multa mala perpetrantur. c. 1. & 2. distin. 84. vbi dixi. & episcopus qui negligit corrigere peccantes, magis canis impudicus, quàm episcopus dicendus est. c. 2. dist. 83. quia nullus pastor placere lupis, & gregibus ouium potest. c. 6. dist. 83. & culpę inferiorum ad desides, & negligentes rectores sunt deferendę. c. 1. dist. 86. & nõ corrigere peruersos nihil aliud est, quàm fouere. nec caret scrupulo concessionis occultæ qui manifesto facinori desinit obuiari. cap. 3. dist. 86. negligentia superbiam, & superbia offensam parit. cap. 75. dist. 1. de pœnit.

88 Pro iustitia acquirenda nihil est dandum iudici etiam quòd dans iustitiam habeat. nam quicquid acquiritur datione pecuniarum illicitum est, & omnis illicita vsurpatio rei alienę furtum est. nam non permisit rapinam qui furtum prohibuit; & quicquid illicite acquiritur de re proximi furtum est, etiam ex lege veteris testa mẽti. c. pœnale est. 14. q. 5. & est prohibita acquisitio iustitiæ per contractum non gratuitum ex l. 2 ff. de condit. ob turpem causam. Nauarr. super constit. Greg. nu. 5. vers. ad quartũ vide etiam infra nu. 108. & Bald. in l. in lege nu 3 C. de cõditione ob turpem causam. & 32. q. 4. c. meretrices. §. fin.

89 Non solum pecuniarum datio prohibita est pro iustitia acquirenda, sed munera data mala intentione iudici, & simili intentione recepta. nam accipiens ordines sacros munere in æternum peribit: quia auaritia fultus inanis glorię dignitatem accepit, non lucro animarũ. c. 115. 1 q 1. & promoti fauore alicuius dicuntur munere promoti. cap. 114. vbi glossa. 1. q. 1. ideo qui cum munere & fauoribus acquirunt iustitiam, vel gratiam, contra dispositionem harum cõstitutionum Bonifacij, & Gregorij acquirũt. nam munus ab obsequio propter seruitutem, munus à manu, idest pecunia. munus à lingua, idest fauore dicto c. 114. 1. q. 1. & in cap. 115. & sequentibus. Nauarrus in constit. Greg. nu. 5. vers. ad quintum.

90 Intentio Bonifacij, & Gregorij in istis constitutionibus fuit prohibere dationem, receptionem, promisionẽ & pacta, in parua, vel magna quantitate impedientia administrationẽ iustitiæ, eo modo quo ministrari debet de iure, sine partis offensione: & similiter, quòd gratia concedi solita concedatur, & non ea, quæ non solet concedi, nisi ex certa scientia Papę, vel ex causa; q̃ causæ sunt multæ in iure. sed si concedatur pecunia, vel muneribus

contra

contra Papæ intẽtionem per suos ministros, tunc concedentes incidunt in pœnas harum constitutionum: quia nulli licet violare statuta sedis Apostolicæ. Nam malæ operationes taliũ transgressorũ Pontificem respiciunt, & Deus cominatur negligentiæ sacerdotum. cap. 4. 25. q. 1. aliqua etiam dicit Nauarrus in constitutione Greg. numero 7.

91 Pœnæ impositæ in istis constitutionibus habent locum nõ solum in dante, promittente, & paciscẽte pro iustitia, vel gratia obtinenda, id est si obtineatur, & vere expedita sit: sed habet locum etiã si non obtineatur iustitia vel gratia, sed si aliquis attentet cum supradictis promissionibus, dationibus, & pactis, nam non solum faciens sed conatus punitur. arg. l. si quis non dicam rapere C. de episcopis & cler. & ibi doct. & l. quisquis. C. ad leg. Iul. maiest. & probat Nauar. hic nu. 15. & ex textu constitutionis Bonifacij probatur hæc opinio, ibi pro iustitia vel gratia obtinenda; & non dicit textus pro obtenta. & sic etiam non sequuto effectu incurritur pœna harũ constitutionum, & quibus casibus puniatur conatus ponit Mascard. concl. 138. nu. 8. & 9. vol. 1.

92 Promittẽs aliquid iudici, vt faciat aliquem punire per viam iustitiæ, vel aliquo alio modo iniusto peccat contra præceptum Decalogi, Non occides. nam ille facit contra dictum præceptum, qui ob vindictam vel aliquẽ alium respectum iniustũ, publicum, vel priuatum, aut procurat, aut operatur aliquod detrimentum personale, aut corporale notabile proximi siue faciat hoc vt nocens & malefactor iniuste absoluatur, aut iniuste condẽnetur; & similiter corrumpens aliquẽ vt contra alium falsum testimonium dicat. nam iudex absoluendo quem condemnare debebat, debet à suo loco deponi, & seuerissime castigari. c. 10. 11. quæst. 3. nam quotiens iudex dat sententiam cõtra iustitiam, priuatur officio, cum moueatur odio, fauore, vel aliàs. c. 88. 11. q. 3. nec illud ꝙ definitum est valet. cap. 89. dictæ quæstione 3. & nihilominus recipiens aliquid vt faciat iniustitiam, facit furtũ. & qui corrumpit iudicem, vt noceat proximo innocenti contra præceptũ decalogi facit homicidium. Nauar. in constitutione Gregorij notab. 9. numero 16.

93 Pactio vero facta cum aliquo de dando 100. ei pro uera iustitia obtinenda, super rebus spiritualibus, est simonia: quia dãs pecunias pro decreto electionis obtinendę, vel vt subscriptione firmetur, vel vt electioni non resistat est simoniacus: quia per electionem venitur ad consecrationem. Gratianus in summa, & c. 1. 1. q. 6. & per totam illam sextam quæstionem. & fur & latro est, qui per simoniam aliquid quærit. c. fin. de pact. & dare aliquid iudici pro iustitia in beneficialibus committit simoniam. Nauar. in constitutione Gregorij nu. 16. vers. pactio vero facta ob causam. & vltra pœnas harum constitutionum tenentur dantes ex l. 2. §. sed si dedi. ff. de condi. ob turp. causam. Bart. in l. si is qui pro emptore, numero 5. ff. de vsucap.

94 Pactio facta ad persuadendum iudici vel alteri, vt adiudicet paciscenti bona alterius, est contra ius diuinum, & humanum: quia ex pactione inducitur iudex ad vendendum iustitiam, quam gratis facere debet, & ad dandum sententiam iniustam, quæ nullũ ligat apud Deum & ecclesiam, cũ nullus iniqua sententia grauari possit. c.

64.

64.11. quæst. 3. quia iudex suasionibus moueri non debet, sed omnia facere cum ratione & causa, quia sine causa vera lata sententia est iniusta.c. 65.§.cũ autem.11.q.3. & non solum ex causa est iniusta sententia, sed ex animo, quando non amore iustitiæ profertur.d.c.65.§.ex animo.11.q.3. Nauarr.in constit.Greg.nu.16. vers. pactio facta ex tertia causa, allegat alias rationes, & extendit pœnas harum constitutionum ad tertios, cum quibus est factum pactum de dando eis aliquid si operatur quòd iudex applicet bona alterius paciscenti, & idẽ si dat aliquid alteri vt procuret certã gratiam obtinere à propositis signaturæ gratiæ, vel alio iudice ecclesiastico vrbis. c.57. 11.q.3. cum iniustitiam faciẽs sit abhominabilis apud Deum, & excommunicatur. cap.6.§ hinc sanctus.24.q.3.

95 Et similiter si quis facit pactũ dare 100. iudici ad hoc, vt in causa vtatur arbitrio suo in dando dilationes paciscenti, vt differat causę expeditionem ad longum tempus, vel in gratificando in eo quod potest paciscenti, in pęnis harum constitutionum incurrit, dicit Nauarrus hic num. 17. quia iudex bonus nihil arbitrio suo facere debet, sed secũdum leges & iura procedere debet.c.4.§.bonus iudex.3.q.7.vbi glo.& sequi conscientiam quam habet ex actis, & non aliunde, vt in dicto c. 4. §. in iudicando, & non debet esse facilis ad credendum in præiudicium alterius: quia nimia facilitas ad credendum in iudice damnatur. gloss.in c.23. 22. q.4. & non debet vti arbitrio, sed iustitia, & veritate.

96 Pactio ad redimẽdum vexationes, quas quis patitur facta cum iudice, vel alio super iure iam vere quæsito valet.dicit Nauar.super constit.Greg. nu.16.vers.pactio vero, quæ non est cõtra præceptum Decalogi vel leges antiquas, vt in c.dilectus il 1.de simo. & ibi Abbas nu.4.& Io.de Ana.nu.8. Sed in casu istarum constitutionum sunt tales pactiones prohibitæ, & facientes incidunt in pœnas harum constitutionum.& est ratio, quia in istis constitutionibus prohibetur aliquid dari vel promitti, & licet iudex recte iudicet, tamen quia iudicat sub præmio remunerationis committit fraudem in Deum, qui iustitiam quã gratis debuit facere, vendidit pacto vel acceptione pecuniæ ante datam sententiam.c.66.11. q. 3. cum non liceat iudici iustum iudicium vendere.c.71. 11.q.3.& c.13.14.q.5. & facit etiam l.scienter.C.de excus. tut.

97 Et quia cum malis artibus coram iudicibus Apostolicis, vt puta legatis & vicelegatis, gubernatotibus, & aliis officialibus habentibus in prouinciis status Ecclesiastici vtramque potestatem & iurisdictionẽ cognoscendi causas ciuiles & criminales, profanas & ecclesiasticas, an cõstitutiones præfatæ extendantur ad dicta loca, casu quo fiant pactiones, promissiones, & dationes pro consequenda iustitia, vel gratia coram supradictis legatis, & gubernatoribus. Nauarr. tenet quòd non, super const.Grego.not. 18.nu.29.& forsan bene, cum textus constitutionis Bonifac. dicat, apud sedem Apostolicam, & sic penes sedem Papæ, maxime quia istæ constitutiones sunt pœnales. tamen posset tentari, quòd etiam coram dictis legatis, & gubernatoribus haberent locum, & apud quoscunque iudices sedis Apostolicæ.

98 Quoniam istæ constitutiones licet sint pœnales, tamen sunt fauorabiles respectu iustitiæ administrandæ, &

gratiæ

gratiæ obtinendæ sine labe & peccato. & propterea forsan extendendæ ad omnes iudices Papæ in statu ecclesiastico deputatos, & forsan nuntios delegatos per orbem, & vrbẽ, ad hoc vt metu pœnę abstineant tam ipsi, q̃ alij talia committere: quia lex prohibitiua peccati est extendenda & amplianda. cap. 1. dist. 4. & ibi Archidia. Turrecrem. Domin. & Præpos. & ibi dixi nu. 2. nam lex mandat, vt fiat bonum, vt tuta sit innocentia inter improbos & malos c. 33. 23. q. 5. & per istas rationes videtur responsum Nauarro, maxime quia non sumus in casu odioso, sed fauorabili; & illa verba apud sedem Apostolicam possunt interpretari apud iudices, & officiales deputatos à sede Apostolica vbique locorum.

99 Et verba cap. præsenti de præben. in 6. vbi declaratur quando beneficia apud sedem Apostolicam vacare dicantur, id est, penes ipsum Papam, qui sedet in sede Petri Apostoli, vti Christi vicarius; & ideo quicquid fit penes ipsum Papam, vel eius officiales pro obtinenda gratia vel iustitia, siue in curia Romana, siue extra, quãdo Papa equitat, cum semper Papa penes se officiales retineat administrãtes gratiam, vel iustitiam, tam in temporalibus quàm in spiritualibus, tam in vrbe, quàm toto statu ecclesiastico & in omnibus partibus mundi casualiter exercet iurisdictionem temporalem. cap. per venerabilẽ, qui filij sint legitimi, & in c. nouit. §. cum enim. de iudiciis dicitur non humanæ constitutioni, sed diuinæ potius innitamur, quia potestas nostra non est ex homine, sed ex Deo, quinimo ad officium nostrum spectat de quocunque mortali peccato corripere Christianos. & dixi in c. 5. nu. 2. dist. 89.

100 Et potestas Papæ in temporalibus per totum orbem quæ sit. & in c. duo sunt dist. 96. dicitur, ꝙ principaliter mundus regitur auctoritate sacra Põtificũ, & regali potestate. & Pontificia potestas est maior regali potestate, & ibi Turrec. n. 3. ver. rñdeo dicendũ dicit ꝙ in imperium & omnia alia regna, tam in spiritualib. q̃ temporalib plenitudo potestatis causaliter est à Papa: ita ꝙ potest de plenitudine potestatis Imperatorẽ & aliũ quẽcunq. regem instituere, & destituere, & aliũ ponere in sui locum. & hoc ideo quia licet potestas secularis non depẽdeat materialiter à potestate spirituali, sed à Deo mediante naturali inclinatione hominum, nihilominus secundum suum esse perfectum dependet à spirituali, quia reges Deo seruiunt in quãtum reges sunt si in regno suo bona iubent, & mala prohibent, non solum in his, quæ pertinent ad humanam societatem, sed & in his, quę pertinent ad diuinam religionem. cap. si ecclesia 42. 23. quæstio 4. §. fina. nam sine iustitia non potest regi respublica, & vera iustitia non est in republica cuius Christus non est rector. Augustinus de ciuitate Dei. cap. 21. & ideo Imperator filius est Ecclesię non præsul, & constitutiones contra canones Papę non valent. cap. constitutiones. distin. 10. ideo Papa non est proprie Rex, vt dicit Nauarrus, sed loco, & vice Dei gubernat patrimonium Ecclesię in rebus temporalibus. vnde Gubernator, Senator, iudices laici vrbis, deputati ab ipso Papa tamquam administratores patrimonij ecclesiastici, cum sint apud sedem Apostolicam si corrumpãtur pactionibus, promissionibus & dationibus cõprehenduntur in istis constitutionibus Bonifa. & Gregorij: quia isti iudices

sunt

sunt deputati à sede Apostolica pro administranda iustitia in temporalibus apud ipsum Papam, quidquid dicat Nauarrus.

101 Exculenta & poculenta, quæ dantur iudicibus in Natiuitate Domini nostri Iesu Christi, vel in alia parte anni nõ dantur pro iustitia obtinẽda; sed in recognitione laborũ, quos substinent iudices per totum annum, videlicet in visione registrorum, si iudex est ponens causæ, in visione informationum si est uotans, & propterea ponens nõ potest pecunia corrumpi; quia non habet votum decisiuum causę. votantes minus, quia si vnus corrũpatur, non corrumpuntur cęteri, vnde corruptio vnius nihil est. & quòd omnes corrumpantur in Rota est impossibile; ideo credo, quòd hæc constitutio respectu iudicum Rotæ non possit pro obtinenda iustitia, in causis in Rota pendentibus accommodari; maxime cum exculentis & poculentis, quæ dantur pro laboribus non pro iustitia obtinenda. circa alios iudices idem dicẽdum esse arbitror: quia Auditor Cameræ habet iudices ciuiles, nobiles, & notos vrbi & orbi, iustitia, scientia, & integritate, & quibus præheminet ipse Auditor, & his omnibus S.D.N.Papa. & idem dicẽdum de Gubernatore & Vicario Papę, qui sunt viri Illustrissimi, & reuerendissimi, & idem de Senatore. quare videtur vana cogitatio, ꝙ exculentis & poculentis iudices in curia corrumpantur. & idem dicit Naua. hic satis copiose nu. 35. & 36.

102 Sed quid dicendũ si exequatur sententia lata in fauorem paciscentiũ de quota litis, vel ex pacto, promissione, datione, & receptione, vt in const. Bonif. quæ sententia sic lata est nulla ipso iure, vt dictũ est sup. parte 1. nu. 65. & caret talis sentẽtia omni effectu. i. exequutione, vt dictum est in d. 1. parte nu. 67. & iudex ad exequutionẽ sententiæ nullæ ipso iure, & nullius effectus proceeddo, spoliat possessorem, & spoliatus debet restitui. c. cõquerẽte. de rest. spol. vbi glo. & Bal. nu. 3. dicunt, ꝙ iniuste factũ à iudice debet reuocari, & in hoc casu non præsumitur pro iudice. Abb. ibi nu. 6. & Bero. nu. 2. 4. et 5. Aym. cõs. 104. col. 1. prout sunt restituendi spoliati in vim falsarum litterarũ. dicit Host. in c. ad falsariorũ. §. qui vero. in vers. spolientur de crim. fal. maxime quia spoliatores sunt inhabiles ad retinendum & recuperandum bona & possessionẽ sic acquisitam, & sunt excommunicati, infames, inhabiles, & sunt priuati ipso iure omni commodo, officio, beneficio, & facti inhabiles ad illa, & alia, vnde iniuste deiectus debet restitui ad possessionẽ de qua fuit deiectus in vim sententiæ nullæ, & quæ carebat omni effectu. c. 7. §. ipse autem & c. 10. 2. q. 1 Vantius de nullitate. vers. quotiens. & intra quod. nu. 40. & seq.

103 Et simili modo dici potest, si quis sit bannitus sine causa legitima ab vrbe, vel ex falsa causa, tũc sentẽtia bãni nulla est. Aym. cõs 941. nu. 24. et 25. et 28. lib. 5. dicit ꝙ vbi de iure ex inspectione actorũ apparet bannũ esse delẽdum, quia vitiosum, aut rescindibile, pro abbolito haberi oportet. l. si non defendatur. ff. de pœn. quia vbi sententia fertur ex falsa causa, nõ præsumitur pro ea. c. sicut. de re iud. Sozz. Iun. cons. 37. nu. 28. lib. 2. et bannitus inualide non venit in dispositione loquente de bãnito. additio Siluestri ad Decium in c. ex tenore. nu. 21. de rescrip. et similiter quando quis in sententia banni legitime citatus non est, sententia est nulla. Iacob de Arena in tract. banni-

bannitorum num.5.& 11. & non rite bannitus non potest impune offendi. Viuius in tract.com.opin.op.290. limit.4. Suares de com.op.littera B. nu.9.& 14.

104 Et cancellatio banni tollit effectū infamiæ prouenientis ex banno, quia cancellatio tollit effectum eius quod cancellatur.Bart.in l.non solum.§. itē ait.nu.4. ff.de procur. & ibi Bald.nu. 4.& Bar.in l.fin.C.de sent. passis. nu. 11.& 12.& ibi additiones. Alex.consf. 112.lib.2. dicit aut cācellatio fit propter pecuniā, & tunc pecunia est causa cancellationis banni, & remittitur infamia pp pecuniam : aut cancellatio bāni fit de mandato S.D.N. Sisti Papæ V.ex mera gratia,tūc per cācellationē bāni fit cancellatio infamiæ. Alex.cons.114.lib.2.Hypolit.de Marsil.in pract.crim.§.aggredior. nu.96.

105 Sententia in criminali causa sine probationibus,seu sine cōfessione delicti ipsius accusati est nulla. Sozzin. Iun.consi.39.num.73.lib.2. nam datur pro forma à lege.l. qui sententiā. C.de pœn.vbi Imperator mandat, vt non detur sententia capitalis in quēlibet, nisi probato crimine confessione rei,vel testibus conuictus sit; & sic procedit Imperator per verba negatiua, quo casu censetur data forma, & illa non seruata sententia nulla est. Feli.in c.cum dilecta.col.10.vers.gessit contra formam.de rescrip.& sic in causa criminali probationes pro forma requirūtur substantiali,& illis cessantibus snīa redditur nulla & notorie iniusta. Sozzin. Iun. consilio 39. num.74.lib.2.

106 Sed quid si vna sententia duo sint condemnati, quæ habet quinque causas falsas,& vnus sit persequutus causas nullitatis,& notorie iniustitiæ, nō autē alter qui erat minor; an illa sententia prosit minori etiam quod non venerit ad causam & in l.1.& 2. C. si vnus ex plurib.appell.& c.41.§. qñq. & §.si autem vnus.2.q.6.dicitur ꝙ defensio cōmunis quæ competit vni, & competit etiam alteri, qui non uenit ad causam, ꝙ sentētia reuocatoria lata pro uno prosit alteri,& tenent etiā hoc ibi gloss. Bart. & Paulus de Cast. & alij doctores omnes,qui declarant quando defensio, quæ prodest vni, prosit alteri,vel non prosit. & Cynus & Bald. numero 11.dicunt, quòd exceptio nullitatis sententiæ, quæ prodest vni, prodest alteri; sed non in nullitate contractus. & quando pro aduocato accusato sententia lata est, quæ reuocat sententiam latam contra ipsum aduocatum, dicta sententia prodest clientulo secundum Cynum in l. prima ad finem. versic. sed quid econtra C. de aduoc. diuer.iud. quem sequitur Alb.ibi col.prima.versic. quid si aduocatus fuit absolutus. & Bart. numero 2. vers. vltimo tu dices prout in glossa in l. atletas. §.calumniator. ff. de his qui notantur infamia. & Romanus in dicta l. prima. numero 15. dicit, quòd si excipitur contra principalem de sententia lata contra addocatum, tunc potest replicari de dolo. per l.cum à te. ff.de dolo.

107 Quid si est facta probatio præuaricationis contra aduocatū, an illę probationes sufficiant in causa cōtra principalem.& Bart.in l. 1. numero 3.C. de aduocat.diuers.iud.tenet quòd nō, & ibi Bald.num.9. idem etiam cōprobat Rom.ibi nu. 21.contra Iacobum de Aretio, & quatenus propter hoc sit data sententia contra principalem, in isto casu debet concedi restitutio in integrū principali: quia probatio non est facta contra principalem,sed

contra aduocatum. gloss. in d. l. 1. quę incipit apud eundem iudicem, quam sequitur Bart. Bald. & Roma. num. 6. vers. in glossa. & dicit, quòd hæc est communis opinio, quòd concedatur restitutio in integrum minoribus ex primo edicto, & maioribus ex clausula generali; quia respectu probationis est res inter alios acta, quæ aliis præiudicare non solent.

108 Dictum est supra hac par. nu. 88. quòd nihil dandum est iudici pro obtinenda sententia, nunc dicendũ, q iudex nihil debet accipere vt ferat iustã sñiam. nam in l. 2. ff. de condit. ob tur. causam, ibi, & si dedi vt secundum me in bona causa iudex pronuntiaret, est quidem relatum conditioni locum esse, sed hic quoq. crimen contrahit, iudicem enim corrumpere videtur; & eum litem perdere. vbi glossa declarat, dedi iudici vt secundum me pronuntiaret, id est, pro me. & qui dat pecuniam propter hoc perdit litem con ditione ob turpem causam, vel quia simoniace vincere voluit, dicit glossa ibi, & in hoc est turpitudo dantis & recipientis, vt declaratur in l. 3. d. tit. ff. de condi. ob turp. causam. & istam glossam communiter sequuntur doctores, vt declarat Didacus in regula præceptum par. 2. §. 3. in prin. & Nauarr. hic in const. Greg. num. 4. & hæc conclusio facit optime pro declaratione constitutionum præfatarum Greg. & Bonifacij.

109 Testis pro ferendo testimonio nihil recipere potest, quia testimoniũ veritatis gratis recipi & dari debet. capit. 2. 4. quęstio. 2. & 3. licet possit expensas & mercedem recipere. cap. 3. §. venturis. d. q. 2. & 3. c. statutum. §. pen. de rescript. in 6. Didacus in regula peccatum. par. 2. §. 3. vers. primo hinc deducitur. lib. 6. Bossius in titulo de oppos. contra testes nu. 132. & seq

110 Sententia iniusta dicitur pluribus modis, primo ex ordine. i. quando nõ seruato ordine quis damnatur. c. 73. §. itẽ sententia. 11. q. 3. secundo ex causa. i. cum certa causa subest, vel non subest. tertio ex animo. i. cum iudex malo vel bono zelo sententiã profert. glossa in summa 11. q. 3. & cap. 65. §. ad hoc respondendum. 11. quæstio. 3. Ex causa est etiam nulla sententia, q̃ fertur in accusatum, contra quem nullum delictum commisisse probatur. dicto cap. 65. §. cum autem. ex animo est etiam iniusta sententia cũ aliquis seruata integritate ordinis iudiciarij in adulterum vel criminosum nõ amore iustitiæ, sed liuore odij, vel pretio, aut fauore aduersariorum iudex inductus sententiam profert. & tunc ita iustitiã Dei non operatur nec imitatur. cap. 65. §. ex animo. 11. quæst. 3. & iudex, qui odio, consanguinitate, aut amicitia inducitur ad iudicandum peruertit iudicium Christi, qui est iustitia. cap. 79. 11. quæstio. 3. & Psalmo 18. dicitur, Lex Domini immaculata, Testimonium domini fidele. Iustitiæ domini rectæ, Timor Domini sanctus. Iudicia Domini vera, Desiderabilia super aurum & lapidẽ pretiosum multum. Etenim seruus tuus custodiat ea, & ei dabitur multa retributio: ideo iudex hæc seruet, iurisconsultus non vendat iudicium iniustum, vt dicit glossa in cap. 71. 11. quæst. 3. sed omnia iusta sint apud Deum & homines, quia iniustum iudicium apud Deum, & homines non valet. cap. 89. 11. q. 3.

111 Libellus in casu huius tractatus formari potest B. hæres L. & B. habens notitiam de quodam instrumento pactorum, promissionum, donationum, hęreditatis B. litigiose in

Rota

Rota, facto de anno 1573. die 15. Decembris rogato per S. notarium factum per D. filiam B. in fauorem M. P. ac B. multis summis pecuniarum excedentium summam septem mill. scut. & ultra consequendis in casu victoriæ litis pendentis in Rota ex corpore dictæ hæreditatis litigiosæ, casu quo vincant, & casu quo non vincant, remittunt, D. pecunias expensas in lite, ac labores & omnia. quæ pacta & promissiones reciprocę sunt de quota litis prohibita à iure ciuili, & canonico, & inciderunt in pœnas iuris ciuilis, & canonici, quę expressę sunt supra numero 46. & sequentibus in hac tertia parte; videlicet falsi, priuationis officij aduocationis, & procurationis, & patrocinio eis debito de iure, & omni actione mandati, & annullatione contractus, & aliis pęnis iuris ad quæ instat eos condemnari, & pro verificatione repetit instrumentum, & omnia acta facta per supradictos nomine D. & proprio, tam in causa ciuili, quàm criminali, sine præiudicio, petens super illi ius, & iustitiam ministrari omni meliori modo.

112 Vel secundum constitutionem Bonifacij, de qua supra in prima parte, dixit D. fecisse cum supradictis pacta conuentiones, promissiones, dationes, & receptiones, pro obtinenda victoria causę præfatę, apud sedem Apostolicam, id est in sacro tribunali Rotę, prohibita in dicta constitutione: & propterea inciderunt in pœnas excommunicationis, & anathematis ipso iure, à die pactionis & citra. & sententię per eos obtentę sunt nullius roboris momenti, & effectus; & propterea petit illas declarari nullas, & supradictos incidisse in dictas pœnas, & teneri ad restitutionem acceptorum, & pro uerificatione repetit dictum instrumentum promissionum, & alia acta, & petiit sibi ius, & iustitiam ministrari omni meliori modo.

113 In constitutione Gregorij libellus alio modo formandus. primo supradicti cupiditate improbi quęstus adnixi precibus & auxiliis potentiorum, quęsiuerunt facere pacta, & promissiones cum D. ad hoc, vt cum fauoribus uictoriam causę, vel iustitiã obtinerent. Vel & secundo quęsiuerunt supradicti donis & promissionibus fauores acquirere, ut iustitiam consequantur. Vel & tertio, finxerunt dedisse pecunias aliquibus potentibus, pro faciliori causę expeditione, & inciderunt propter hoc in octo pœnas, de quibus in secunda parte num. 53. & pro verificatione induxerunt tales testes, quos petit recipi, & admitti, & sibi ius & iustitiam ministrari omni meliori modo.

114 Sententia in primo casu formanda est prout in petitione supra nu. 111. in secundo, prout num. 112. in tertio casu, prout num. 113. & in sententia debet declarari esse commissum illud delictum quod intentatur, siue in primo vel secundo, aut tertio capite libelli, ad hoc vt fiscus pœnas pręfatas exequi possit. Bar. & Angel. in authentica de incestis nuptiis col. 2. cum aliis per Marcum Antonium Peregrinum in tract. de priuilegio & iure fisci lib. 5. titulo primo. num. 172. versi. notandum.

De sentẽtia notorie iniqua ex actis.

115 SEntẽtia notorie iniqua, & iniusta ex eisdem actis nõ debet exequi, & opponens de notoria iniquitate auditur etiam non refectis expẽsis: quia

notoria & euidens iniustitia æquiparatur nullitati. cap. inter cæteras. de re iudicata vbi glo.fi. ponit exemplũ in sententia lata contra ius scriptum. c.1.de re iud.vel si in sententia continetur error,vt puta si feratur sentẽtia contra ius, videlicet ꝙ minor xiiij.annorum potuit facere testamentum. hæc sententia contra ius nullam habet vim, nec tunc est necesse appellare.l.2.C.quando prouocare nõ est necesse,& isto casu sententia est ipso iure nulla,& euidens, & notoria iniustitia æquiparatur nullitati, & impedit exequutionem etiã triũ conformium. Alex.in l.4.§.condemnatum.nu.7.ff. de re iud.vbi Ripa num.16.& seq. & Iason num.4.Caputaquen.lib. 1.decisio.85.in non impressis.Abb.in d.cap. inter cæteras.num.8.Felin.num.5.Oldrad. consi.106. Paris.cons.98.num. 23.in 3.& consil. 107. num.9.vol.4. Afflict.decis.28.num.6. Mars singul. 473.& quando sententia continet manifestam iniquitatem, non potest per partes ratificari. Bald.in l.si diuersa. C.de trans.Paris.consi.24 num.258. lib.1.& nõ exequitur etiam ꝙ sint tres conformes, non obstante clem. vt calumniis.Oldrad.consi.106. Vitallin. in clem.vt caluinniis num. 109. de re iud. Alexan.consi.33.num.8.lib.1.& qualis debet esse notoria iniustitia posuit Franc.in cap. dilecto quæst. 8. de appellat.

116 Et hoc procedit etiam ꝙ adsit clausula quacũque appellatione remota, in commissione signata manu Papæ: quia dicta clausula nihil operatur qñ sententia est notorie iniusta : c. inter cæteras.de re iud.in fine , & clausula remouens appellationem nunquam tollit manifestam iniquitatem sententiæ. glossa in cap. ex conquæstione. vers.post appellationẽ.de restit.spol. Alex.consil.91.vol.6.Abb.in c. pastoralis.nu. 14.de appella. Caputaquen. decis.85.lib.1.in non impressis.

117 Snia referens se ad acta, in quibus est error, perinde est, ac si in snia error exprimeretur.& est ratio:quia ex quo iudex mentitur in fundamentis probationum, ad quæ se refert , non est pro eo præsumendum. Bald in c.1. de lege Corrad. Butrius in c. ab excommunicato.col.7. vers. quandoq. fertur sententia de rescript. Franc. in cap dilecto.q. 52.& 55 de appellat. Fel.in cap.inter cæteras.num.2.de re iud. Alex.consi.123. vol. 7. Vant. de nullitate ex defectu processus nu.129.

118 Sed vt sentẽtia reddatur nulla per relationem ad acta,oportet ꝙ probetur iudicem errasse in facto & in iure, & multa exempla ponit Felin.in c.inter cæteras.num.3.de re iudic. potest poni etiam exemplum in iudice , qui declarauit testamentum factum à minore xiiij.annorum validum esse,l.2. C.quando prouocare nõ est necesse . vel quãdo iudex declarat donationẽ inter viuos factam à minore xx.annorum sine solemnitatibus validã esse ; vel quãdo iudex declarat pactum de quota litis exequendum esse,quod est nullum ipso iure , vt dictum est supra nu.73.& Franc.in cap.dilecto. quæst. 55.vers.secundo limitatur. aliud exẽplũ ponitur in deci. Veralli 120.par. 3.Vantius de nullita.in c. ex defectu processus.nu. 118.& 122.

119 Sed quid si cõstat de errore sententiæ, licet in ea nõ sit expressus , nec ẽt per relationẽ ad acta, tñ dicta sententia nulla est, q notorietas equipollet expressioni. Abb.in c.inter cæteras.de re iud.nam nullitas,quę constat ex actis dr euidens.Ang.in l.si pars.ff.de inoff.testam.Franc.in cap.dilecto. q. 52.& q.55.vers.quarto limita.de app. ad fi.

ad finem, Felin. & ibi additio in dicto c. inter ceteras de re iud. col. 5. versic. Sexta declaratio de re iud. Vantius in tit. de nullitate ex defectu processus. num. 123.

120 Praeterea sententia ex causa notorie falsa est nulla. Abbas, Butr. & Imola in c. inter ceteras de re iud. vbi Felin. num. 5. & ibi additio, etiam q; notoria iniustitia in sententia expressa non sit. Felin. ibi nu. 10. & ampliatur haec conclusio si ista notoria iniustitia superueniat post sententiam, vt declarat idem Felin. ibi nu. 11. Franc. in dicto cap. dilecto. quaest. 55. vers. quarto limita. & in quaest. 53. ibi & similiter si lata est contra notorium iuris, est nulla ipso iure. Vant. in tit. de nullitate ex defectu processus, nu. 126. & seq. & 128.

121 Causa vero expressa in sententia quae esset turpis, vel impossibilis, tunc sententia redditur nulla. c. per tuas. c. solet, & c. venerabilibus de sententia excom. in 6. & Archid. in c. nemo. 11. q. 3. Franchus. in c. dilecto. quaest. 55. vers. tertio limita.

122 Et sententia siue absolutoria, siue condemnatoria si est notorie iniusta ex actis, semper notoria iniustitia reddit sententiam nullam, & iniustitia debet esse notoria non autem sufficit quòd sit manifesta. Franc. in c. dilecto. quaest. 55. vers. secundo aduerte, & vers. ex quibus omnibus de appellat. & nullitas notoria ex inspectione actorum non tollitur per statutum in quo prohibetur vt de nullitate sententię post tantum tempus dici non possit. Franc. in dicto cap. dilecto. q. 52. vers. quaedam vero sunt acta vsque in finem dictae quaest.

123 Nulla est sententia lata contra statutum redactum in volumine statutorum. Alex. cons. 81. nu. 1. lib. 2. Verallus. decis. 265. in 2. parte, & decis. 136. parte tertia.

124 Nullitas resultans ex visione actorum numquam censetur exclusa, quia dicitur euidens & notoria. Alex. cons. 59. num. 17. lib. 4. & c. veniens il 2. de testibus, & c. inter ceteras de re iudic. Corsett. singulari 90. in verbo exceptio vers. si statutum. Vantius de nullitate, in verbo quis possit dicere de nullitate. num. 52. etiam si nullitas à statuto excludatur, cum talis nullitas notorie resultans ex actis non indiget aliqua propositione, seu allegatione. Felin. in c. cum ordinem. col. 8. vers. prima declaratio de rescript. Gomes. in regula de Annali. quaest. 4. in fine. Vant. vbi supra numero 52. & 53.

De Substitutione vulgari pro domo Lauretana.

125 Hic potest poni vnus casus. B. in suo testamento reliquit D. eius filiae iure institutionis pro florenos 300. datos & solutos pro dote ab ipso B. item dicto iure institutionis reliquit dictae D. florenos mille monetae, & hoc pro eius parte legitima, falcidia, trebellianica, & pro omni eo, & toto quod petere posset in bonis, & hereditate dicti testatoris, & in dictis denariorum summis suam haeredem instituit & fecit volens, & mandans q; plus de suis bonis petere non possit.

126 In omnibus autem aliis suis bonis mobilibus, & immobilibus, iuribus, & actionibus tacitis & expressis praesentibus vel futuris, vbicunque sint, & reperiri possint dictam M. eius vxorem, & L. eius priuignum suos haeredes vniuersales instituit, &

fecit, & eos adinuicem substituit, & si supradicti M. & L. hæredes non essent. Substituit ecclesiam Sanctæ Mariæ Lauretanæ, & hæc est sua vltima voluntas quę si non valet iure testamenti valeat iure codicillorum, vel donationis causa mortis, vel quouis alio iure vltimæ voluntatis. Cassans. 2.

Obijt B. D. statim mouit conuit M. litem intentando remedium. l. hac edictali. C. de secund. quę disponit si plus relinquatur nouercæ, & priuigno, quàm filiæ primi matrimonij cum prohibitione quòd nihil amplius petere posit de suis bonis, quia tunc supplementum legitime petere non potest ex voluntate testatoris, nec eo iure seu titulo quo sibi aliquid relictum est, ex quo patet expressæ prohibuit. & tunc filius habet supplementum contra voluntatem testatoris. Franc. Curt. consf. fin. col. penult. & isto casu nouerca non potest supplementum legitime habere; sed tantum quantum taxatiue relictum est filio primi matrimonij. in pœnā Bertrand. in l. hac edictali super vers. ita tamen col. 9. vers. primus est. & die 28. Ianuarij 1572. fuit tentum quòd portio nouercæ applicetur D. & portio D. nouercæ per cōsilium Aymonis 193. num. 12. & 13. lib. 1. & Bertrand. vbi supra, num. 15. vers. Tertius casus est, & iudex causæ huiusmodi in sententia dixit hęreditatem B. & omnia, & singula bona, iura, & actiones in dicta hæreditate. q. B. quomodolibet reperta, spectasse, & pertinuisse, ac spectare, & pertinere ad præfatam. q. D. vnà cum fructibus perceptis à die motę litis dem ptis florenis mille D. in testamento legatis: quos florenos mille dumtaxat M. & L. applicamus. & sic ex decisione & sententia præfata demonstratur quòd M. & L. non sunt hæredes in bonis eis relictis à B. in aliqua parte, etiam minima: quia omnia sunt ei ablata & data D. & eis portio D. applicata. idest floreni mille, & in dictis mille florenis non sunt instituti hæredes à B. nec ipsi dictos mille florenos acceptarunt, nec acceptant, & pro non scripto habetur relictum nouercæ & priuigno. l. hac edictali. §. si vero plus. C. de secund. nupt.

127 Post istam sententiam domus Lauretana venit ad causam pro suo interesse, & petijt hęreditatem B. ex substitutione vulgari. videlicet quia M. & L. non fuerunt hęredes. idest non potuerunt esse hæredes B. & propterea ex substitutione ista hæreditas spectat domui Lauretanæ, quę est substituta L. & M. si non erunt, vel non potuerunt esse hæredes B. in aliqua parte bonorum eis. relictorum; & propterea est locus de iure dictæ substitutioni vulgari. l. cum proponas. C. de hæred. instit. vbi Bald. & alij. Alexand. consf. 202. numero 7. libro sexto. vbi dicit quòd quando hæres est ipso iure non capax, tunc institutio habetur pro non scripta. l. 3. ff de his quæ pro non script. hab. & ista substitutio valet quia cuilibet non capaci potest capax directo substitui. l. 2. C. de hæred. instit. Bald. consf. 401. lib. 2. & Aymo. consf. 898. num. 25. lib. 5. & consf. 440. nu. 8. lib. 3. Hypolit. Riminald. consf. 567. nu. 28. lib. 5. dicit quòd substitutio vulgaris compræhendit generaliter omnes casus qui possunt impotentiæ adaptari.

Decisio coram R. P. D. Cantucio.

128 TAmen dubio dato domini tenuerunt 20. Decemb. 1581. & iterum 31. Ian. 1582. non esse locum substitutioni factæ de ecclesia Lauretana ex eo præcipue capite quòd conditio si nouerca & priuignus hæredes non erunt, sub qua ecclesia Lauretana est substituta, non fuit purificata, quia fuerunt & sunt hæredes, hæreditatemque adiuerũt: ideo cessat substitutio. nam l. hac ædictali. C. de secund. nup. nõ mutat titulum institutionis nouercæ, & priuigni, nec etiam mutat portionẽ, siue bona eis relicta. Quod non mutet titulũ institutionis patet, quia in principio permittit relinqui nouercæ & priuigno iure hæreditatis, & sic titulo institutionis illud minus quòd esset relictum vni ex filiis primi matrimonij: deinde in §. sin vero plus vbi disponit in casu contrauentionis, statuit vt illud, quòd nouercæ & priuigno relictũ est habeatur pro nõ scripto, & pro non relicto, & deferatur filiis primi matrimonij, non immutat titulum, cum de eo nullum verbum, sed solum illud plus aufert nouercæ, & applicat filiis primi matrimonij. quòd autem non mutet portionem siue bona relicta nouercæ, & priuigno, ostenditur ex eo, quòd relictum filio primi matrimonij nõ applicat nouercæ & priuigno: & econuerso relictum nouercę & priuigno, non applicat filio prioris matrimonij; sed solum reuocat, tamquam non scriptum, illud plus, quod est relictum nouercæ & priuigno, quòd est vltra illud minus, quod filio prioris matrimonij relictũ est. & sic nouerca, & priuignus retinent eamdem portionem, siue eadem bona sibi relicta vsque ad illud minus quod est relictum filio primi matrimonij, & non econtra. & in eo quòd eorum portio & bona excedunt, diminuuntur, & augentur portioni & bonis relicti filio primi matrimonij, prout sunt clara verba d. l. hac edictali. §. sin vero. ibi, sin vero plusquam statutum est nouercæ, vel vitrico relictũ fuerit, id quod plus relictum fuerit tanquam non scriptum nec relictum ad personas deferri liberorum, & inter eas diuidi iubemus. & in §. optime. in authent. de nup. ibi, quia quod plus est, in eo quod relictum est nouercæ, vel vitrico, ac si neq. scriptũ, neque relictum competit filiis. & in §. qa vero. ex dicta authen. ibi, & secundum eam id ꝙ plus est contemplãtes auferre quod transcendit oportet & filiis abdicare.

129 Idque vltra iura præfata expresse tenet Angelus in authen. de non elig. secundo nuben. in principio num. 13. vbi inquit, quòd si mulier secundo viro plus relinquat quã habeat vnus ex filiis primi viri, nõ fit irritum id totum quod mulier secundo viro reliquit, sed illud solum quòd relinquit vltra illud quod habet vnus ex filiis qui minus habet. & hoc idem voluit idem Angelus in dicto §. optime, dicens quando parens reliquerit coniugi plusquam reliquerit vni filiorum, quorum illud plus solummodo reuocatur, & non aliud. & latius hanc eandem opinionem firmat, eamque veram, & communem asserit Bertrandus in dicto §. sin vero plus. numero 2. Vnde nouerca, & priuignus in casu nostro remanent hæredes vniuersales, & retinent eum titulum institutionis vniuersalis, ac eandem portionem, & eadem bona vsque ad quantitatem 1000. florenorum D. filiæ prioris matrimonij, iure institutionis relictorum, & illud plus applicatur

catur eidem D.

130 Non obstat, quòd institutus in re certa dato cohærede vniuersali est loco legatarij. l. quotiens. C. de hæredi. instit. quia vltra quòd communis opinio est in contrarium, quòd institutus in re certa simpliciter, & absolute loquendo, non est hæres vniuersalis, neque legatarius, sed tertia species participans de natura vtriusque. Barto. Bald. & Imola in l. ex facto la 2. ff. de hered. instit. Barto. Ang. Salicet. Castren. Fulg. Aretin. Corn. & Iason in dicta l. quotiens, cũ aliis citatis per Tiraquellum in tract. Le mort saisit le viff. parte secunda, declaratione 4. numero 3. & hanc esse communem testatur Iason in dicta l. quotiens. num. 6. in fine. Emmanuel Costa in rep. cap. si pater. in verbo, in re certa. numero 12. in fine fol. 294. de testam. lib. 6. Accedit, quòd non applicatur casui nostro, in quo non fit mutatio tituli, neque portionis.

131 Non obstat tradita per Baldum in l. hac edictali, nu. 22. quia in eo quod dicit ante numerum 22. quòd nouerca remanet hęres testamẽti, facit pro hac parte, reliqua non faciũt ad propositum. Non obstat sententia, quia poterit declarari.

Coram R. P. D Gropperio.

132 Videtur facere contra supradictam decisionem alia decisio facta die 28. Ianuarij 1572. in qua fuit tentum, quòd portio nouercę applicetur filię, & portio filię relicta applicetur nouercę, per ea, quę dicit Bertrand. in l. hac edictali. §. ita tamen. C. de secund. nupt. quem sequitur Aymon. consilio 193. num. 12. in principio. vbi allegat Bertrand. vbi supra, & dicit limitando quòd si testator relinquens minus legitima filio primi matrimonij, prohibendo plus eum petere de bonis testatoris, vel vsus sit testator dictione taxatiua, quòd tunc tale supplementum legitime capitur contra voluntatem testatoris, & ex legis dispositione. §. aliud quoque capitulum. vers. cęterum. in authent. vt cum de appellat. cognosc. & quotiens supplementum debetur contra voluntatem testatoris, non debetur eo iure quo relictum est, nec potest competere actio ex testamento, cum non debeatur ex testamento. Ioannes Nicol. Arelaten. responso 2. num. 11. Anton. Gabriell. libro 3. de secundis nuptiis conclus. 4. num. 32. Additio ad Alex. consi. 158. in littera D. lib. 5.

133 Ista decisio vltima in casu istius substitutionis domus & ecclesię Lauretanę declarat, quòd decisio facta coram bo. memor. Cantucio non applicatur casui. Primo quia D. habet bona relicta nouercę & priuigno non ex voluntate B. & sic ex testamento, sed contra voluntatem B. et ex iuris dispositione, et sic non eo iure, quo relictum est & isto casu non potest competere aliqua actio ex testamento, cum nõ debeatur ex testamento. Ioan. Nic. Arelat. in dicto respon so 2. num. 11. et alij in dicta decis. allegati, sed ex dispositione iuris portio D. id est, floreni 1000. relictis D. est applicata Lutio et nouercæ in pœnam. Bertrandus in d. l. hac edictali. §. ita tamen. sub num. 3. vers. primus est quando pater instituit filium primi matrimonij in 1000. tantum, et nõ plus cum prohibitione prout in casu nostro, et isto primo casu filius non habet supplementum legitimę, et alia ex voluntate testatoris, nec titulo te-

stamenti

ſtamenti. Franc.Curt.conſ.fin in pen. col.& Io de Anania conſ. 67. & veritas eſt quòd legitima habetur per filium contra expreſſam mentem teſtatoris, ex quo prohibuit plus petere, vt eſt textus in §. aliud quoque capitulum. verſ. cæterum in authent. vt cum de appell. cog. & tale ſupplementum non poteſt peti ex teſtamento, ſed ſolum conditione, ex lege omnimodo. C. de in offic. teſtamento. & nouerca non debet habere in caſu iſto, niſi quantum taxatiue relictum ſit filio primi matrimonij. & totum reſiduum pro non ſcripto reuocat, ſeu habet filius primi matrimonij. Corn.conſ.51. in ſecundo dubio vol. 4. Bertrandus vbi ſupra.

134 Confirmatur hæc opinio, ex ſententia lata à R. P. D. Robuſterio contra nouercam & priuignum, dum declarat hæreditatem B. & omnia & ſingula iura, & actiones in dicta hæreditate.q B. quomodolibet reperta ſpectaſſe, & pertinuiſſe ſpectare, & pertinere ad præfatam.q. D.cum fructibus perceptis à die motę litis, demptis florenis mille D. in teſtamento legatis, quos mille florenos dumtaxat præfatis M.& L.& ſucceſſiue eius hæredibus applicamus, & adiudicamus; reliqua bona omnia pręfatæ D. & filiabus ſuis hæredibus adiudicanda fore & eſſe, prout adiudicamus. Et ſic abſtulit omnia bona & iura L.& M,& adiudicat ea hæredibus D. & floreni mille legati D. eiſdem M.& L. applicat ex legis diſpoſitione, non ex teſtamento prout applicauit Cantucius, & male.

135 Stantibus his in facto, & in iure, clare probatur quòd M.& L.non fuerunt, nec erant hęredes B.in hæreditate relicta eis in teſtamento; ſi non erant, vel non poterant eſſe hęredes illius, ergo ſubſtitutio vulgaris facta eccleſiæ Lauretanæ per B.habet locum, vt dictum eſt ſupra num. 126. in hac tertia parte, non obſtante deciſione de qua ſupra numero 128. quia non applicatur caſui noſtro in quo relictum factum D.cum prohibitione, vt nihil amplius petere poſſit de bonis ſuis operatur, quòd omnia auferantur à M. & L.ex iuris diſpoſitione, & nihil eis ex bonis relictis à B. reliquatur, & mille floreni relicti D. eis applicātur non iure inſtitutionis, & ex voluntate teſtatoris, ſed contra eius voluntatem. vnde quo iure ſint hæredes B.L.& M. etiā in dictis mille florenis applicatis contra voluntatem teſtatoris eiſdem penitus ignoramus.

136 Poſſet dicta deciſio ſaluari, quando teſtator reliquit filio primi matrimonij iure inſtitutionis mille, nihil aliter adiecto: & tunc filius petit. ſupplementum vel æqualitatem relictam nouercæ, & tale ſupplementum dicitur habere tacite ab ipſo teſtatore. & in his terminis loquitur lex hac edictali. Io.de Anania dicto conſ.67. Franc.de Curte conſ.fin.col 2.in fine & Bertrand. in dicta. l. hac editali §. ita tamen ſub num.3.verſ.tertius caſus eſt.C. de ſecund. nupt. & iſte non eſt caſus noſter.

Quare videtur quòd ſit omnino ſequenda cauſa pro domo Lauretana, & poteſt pro annullanda ſententia iuuari conſtitutione Bonifacij, & alijs de quibus ſupra.

De clauſula appellatione remota.

CLauſula appellatione remota in aliquo reſcripto, vel facultate non compræhendit perſonas non nominatas in facultate vel reſcripto

pto, sed tantum nominatas in facultate. cap. super eo de offic. delegati. vbi Felin. numero primo in fine. Decius numero tertio. Bart. in l. 1. §. interdum. ff. à quibus appella. non licet. Ant. de pretis in tractat. de iur. episc. cap. 1. num. 12. Hypolit. de Marsi. sing. 295. num. 4. & 289. Rebuff. in compendio alien. rerum eccles. num. 48. & ista clausula appellatione remota directa Cardinali tollit omnem appellationem. Gomes. in compendio signaturę. numero quadragesimo octauo.

De clausula appellatione remota, & illius effectu, vide Late Francum in cap. pastoralis de appellat. vbi ponit multos effectus, & multas quæstiones super ista clausula ad quem remitto lectorem. & ad Decium ibi. & Hypolit. sing. 295. per totum. de ista clausula vide supra num. 116. & Celsum Vgonem in tractu clausularum. num. 50. & seq.

Delegatus cũ clausula appellatione remota cum dicta clausula sub delegare non possit alium iudicem. capit. super quæstionum. §. si vero. de offic. delegat. & ibi omnes, & Felin. num. 16. vbi ponit regulam & fallentias, quare ex simplici delegatione facta per Reuerendiss. Archipresbyterum Sancti Petri, in personam sui R. P. D. Vicarij in causis cognoscendis per dictum Vicarium, non censetur facta delegatio cum clausula appellatione remota, sed sine dicta clausula regulariter vt in dicto §. si vero.

FINIS.

Regeſtum.

De Cenſibus.

†ABCDEFGHIKLMNOPQRST.

De Societatibus officiorum.

A B C D E F G H I K.

De Pactis & promiſsionibus.

A B C D E F G H I K L.

Omnes ſunt Duerniones præter L *de Pactis quæ eſt Ternio.*

ROMÆ, IN ÆDIBVS POPVLI ROMANI.

APVD GEORGIVM FERRARIVM.

M. D. LXXXX.